ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН МЕМЛЕКЕТТІК ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЮЖНО-КАЗАХСТАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
SOUTH KAZAKHSTAN STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

«Жаһандану үдерісіндегі білім, ғылым және тәрбие»

атты Байтанаев оқулары – 9 халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция жұмысының

ҒЫЛЫМИ МАҚАЛАЛАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК НАУЧНЫХ СТАТЕЙ

международной научно-практической конференции

Байтанаевские чтения – 9:«Образование, наука и воспитание в процессе глобализации»

A COLLECTION OF SCIENTIFIC ARTICLES

international scientific and practical conference
Baitanaev Readings-9: "Education, science and education in the process of globalization»

I том

Шымкент – 2021

ӘОЖ
ББК
Б

Ұйымдастыру алқасының төрайымы

Сугирбаева Гулжан Даулетбековна - ОҚМПУ ректоры

Ұйымдастыру алқасы:

Исабек Баршагүл Қашқынқызы - т.ғ.к., доцент
Бегалиева Рауан Нармаханқызы - п.ғ.к., доцент м.а
Анарбаев Қайрат Сапарханұлы -т.ғ.к
Оразбаева Эльмира Бейсенбайқызы - ф.ғ.к., аға оқытушы
Нұрпейісов Нариман Жұмашұлы - ф.ғ.к
Ибашова Альмира Байдабековна - п.ғ.к., аға оқытушы
Саулембаев Алтынбай Тагабаевич - г.ғ.к.,аға оқытушы
Тұрысқұлов Өмірәлі Жүсіпұлы - п.ғ.к., доцент
Байбатшаева Айдайқыз Еркінбекқызы -п.ғ.к., доцент м.а

**«Жаһандану үдерісіндегі білім, ғылым және тәрбие»
атты Байтанаев оқулары – 9 халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция жұмысының ғылыми мақалалар жинағы** - Шымкент: «Оңтүстік Полиграфия» баспасы, 2021. – бет

Сборник научных статей международной научно-практической конференции
Байтанаевские чтения – 9: «Образование, наука и воспитание в процессе глобализации»
«Оңтүстік Полиграфия»: - Шымкент, - 2021. – стр.

A COLLECTION OF SCIENTIFIC ARTICLES international scientific and practical conference
Baitanaev Readings-9: "Education, science and education in the
process of globalization» Оңтүстік Полиграфия":- Shymkent, - 2021. - p.

ISBN

Жинаққа Қазақстандық және шетелдік ғалымдардың ғылыми-зерттеу жұмыстарының нәтижелері ендірілді. Барлық жарияланымдар авторлардың редакциясымен берілген.

ӘОЖ
ББК

ISBN

© Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, 2021

АЛҒЫ СӨЗ

Сүгірбаева Гүлжан Дәулетбекқызы
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университетінің ректоры, тарих ғылымдарының кандидаты, доцент.

Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті сан жылдар бойы білікті педагог мамандар дайындауда өлшеусіз қызмет жасап келеді. Сексен төрт жылдан астам тарихы бар қарашаңырақта белгілі ғалымдар, танымал ұстаздар еңбек етіп, үлкен ғылыми мектептің негізін қалады. Сол тұлғалардың ішінде филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ ССР Жоғары оқу мектебіне еңбегі сіңген қызметкер, соғыс және еңбек ардагері, Еңбек Қызыл Ту орденінің иегері Әбіш Байтанаевты ерекше атап айтуға болады. Ол қырық жылдан астам осы педагогикалық оқу орнында ұстаздық етіп, қарапайым оқытушылықтан, ғылым докторы, профессор дәрежесіне дейін жетіп, ұзақ жылдар бойы қазақ әдебиеті кафедрасының меңгерушісі қызметін абыроймен атқарды. Ғалымның «Шын шеберлік», «Абай жолы айшықтары», т.б. монографиялық еңбектері қазақ әдебиеттану ғылымына үлкен үлес қосты. Байтанаев мектебінің университет тарихында ғана емес, қазақ әдебиеттану ғылымында атқаратын ролі зор.

Мәңгілік ел болуды мақсат етіп, татулық пен бірлікті ту еткен тәуелсіз мемлекетіміздің бүгіні мен ертеңіне қызмет етер жастарды тәрбиелейтін біздің білім ордамызда Байтанаев сынды бірегей тұлғаның өмірі мен еңбегін үлгі-өнеге етіп, ұлықтау мақсатында университетімізде жыл сайын «Байтанаев оқулары» ұйымдастырылады.

Бүгінгі ұйымдастырылып отырған **«Жаһандану үдерісіндегі білім, ғылым және тәрбие»** атты Байтанаев оқулары – 9 халықаралық ғылыми-тәжірибелік онлайн конференциясында білім беру жүйесіндегі жаңашылдық, педагогикалық креативтілікті қалыптастырудың аспектілері, тілдірдерді оқыту әдістемесінің өзекті мәселелері, білім беру мен қолданбалы зерттеулердегі жаңа ақпараттық-математикалық және жаратылыстану ғылыми технологиялары, өнер, мәдениет және спорт ғылымдары төңірегінде ғылыми ой-пікірлер ортаға салынады.

Конференция жұмысы сәттілік тілеймін және сіздерге толағай табыс, отбасыларыңызға амандық тілеймін.

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КРЕАТИВТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ АСПЕКТІЛЕРІ

ӘОЖ 373.51

ЖАЛПЫ ТІЛ КЕМІСТІГІ БАР БАЛАЛАРДЫ МЕКТЕПКЕ ДАЙЫНДАУДА ЛОГОПЕДТІҢ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

ДІЛДАБАЕВА ЗАНИДА МЕЙРАМБЕККЫЗЫ
Дефектолог маман, Қосбұлақ жалпы орта мектепбі,
Мыңбұлақ ауылы, Бәйдібек ауданы, Қазақстан

Резюме

В статье рассматривается методика организации работы логопеда с детьми нарушенными речи. Приводится примеры применение упражнения во время занятии.

Summary

The article discusses the methods of organizing the work of a speech therapist with children with speech disorders. Examples of the use of the exercise during the lesson are given.

Логопедия - бұл сөйлеудің бұзылуы, оларды анықтау, жою және арнайы оқыту мен тәрбиелеу арқылы алдын-алу әдістері туралы ғылым екені белгілі.

Логопедия тарихи тұрғыдан адамның психикалық және нақтырақ сөйлеу белсенділігі, норма мен патологияда сөйлеу коммуникациясының қалыптасуын қамтамасыз ететін сөйлеу және тілдік механизмдер туралы білімнің интегративті саласы ретінде дамыды.

Логопедия неврологияға, нейропсихологияға, нейролингвистикаға, психологияға, педагогикаға және басқа да бірқатар ғылымдарға негізделген; бұл ғылыми пәндер логопедияға сөйлеудің бұзылуының механизмдері мен құрылымын ғылыми негіздеуге, сөйлеуді дамытудың, түзетудің және қалпына келтірудің ғылыми негізделген әдістерін жасауға, қолдануға мүмкіндік береді.

Логопедиялық көмек (грек. logos сөз, сөйлеу + paideia тәрбие, оқыту)-функционалдық немесе органикалық шығу тегі сөйлеу бұзылыстарынан зардап шегетін адамдарға көрсетілетін медициналық-педагогикалық көмек түрі. Уақытылы емдеу және түзету шаралары балалардағы сөйлеудің дамуын жеделдетуге немесе ересектерде пайда болған бұзылуларды жоюға, сөйлеудің бұзылуына байланысты ақыл-ойдың қайталама өзгерістерінің алдын алуға мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта біздің елімізде сөйлеу патологиясы бар балалар мен ересектерге көмек көрсету жүйесі құрылды және үнемі жетілдірілуде.

Балаларға логопедтік көмек білім беру, денсаулық сақтау және әлеуметтік қамсыздандыру желісі бойынша жүзеге асырылады.

Білім беру жүйесінде сөйлеу қабілеті бұзылған балаларға бөбекжайлар, балабақшалар, мектепке дейінгі балалар үйлері, арнайы және жалпы білім беретін мектептер жанындағы мектепке дейінгі топтар, жалпы үлгідегі балабақшалардағы арнайы топтар, сөйлеу қабілеті ауыр балаларға арналған мектептер (V типтегі мектептер), Жалпы білім беретін мектептер жанындағы логопедтік пункттер көмек көрсетеді.

Дефектология саласындағы ғылыми зерттеулер ақауды ерте танудың және оны ерте түзетудің өте маңызды екенін дәлелдеді.

Бірқатар жағдайларда мектепке дейінгі арнайы оқыту мен тәрбиелеу дамудың бұзылуын түзетеді және сол арқылы балалардың мектепте оқудағы қиындықтарының алдын алады. Сөйлеудің айқын бұзылуларымен балалармен ерте түзету және тәрбие жұмысы ақаудың айтарлықтай өтелуіне әкеледі.

Дамуында ауытқулары бар балаларға арналған мектепке дейінгі және мектеп мекемесінің әр түрі өзінің бағдарламасы мен әдістемесін басшылыққа алады және белгілі бір даму ақауын өтейді және түзетеді.

Арнайы мектепке дейінгі мекемелерге үш жастан бастап сөйлеу қабілеті бұзылған балалар қабылданады.

Сөйлеу қабілеті бұзылған балаларға арналған мектепке дейінгі мекемелер жұмысының негізгі мақсаты - балаларды жан-жақты тәрбиелеу, олардың дұрыс сөйлеуін, дұрыс айтылуын дамыту және балаларды мектепке дайындау.

Жергілікті жерлердегі білім бөлімдерінің, мекеме әкімшіліктерінің және ата-аналардың бастамасы бойынша қазіргі уақытта арнайы және жалпы білім беретін мектептердің жанынан мектепке дейінгі топтар және жалпы үлгідегі балабақшаларда арнайы топтар құрылады. Бұл топтарда сөйлеу қабілеті бұзылған балаларға оларды мектепке дайындау үшін логопедиялық көмек көрсетіледі.

V типтегі арнайы (түзету) білім беру мекемесі ауыр сөйлеу патологиясы бар балаларды оқыту және тәрбиелеу, сөйлеу бұзылыстарын және олармен байланысты психикалық даму ерекшеліктерін жеңуге ықпал ететін мамандандырылған көмек көрсету үшін құрылады.

Жалпы білім беретін мектептердегі логопедтік пункттер мектеп жасындағы балалардағы сөйлеу бұзылыстарын түзетуге арналған. Логопедтік пункттерге дыбыстаудың бұзылуы, сөйлеудің жалпы дамымауы, кекіру, оқу мен жазудың бұзылуы бар оқушылар қабылданады.

Денсаулық сақтау жүйесінде сөйлеу патологиясы бар балаларға көмек балалар емханаларының логопедтік кабинеттерінде, сөйлеу қабілеті бұзылған балаларға арналған мамандандырылған питомниктерде, мамандандырылған балалар үйлерінде, балалар психоневрологиялық ауруханалары мен

санаторийлерінде, жартылай стационарлар мен жазғы лагерьлер-санаторийлерде көрсетіледі. Медициналық мекемелер жағдайында балаларға кешенді медициналық-психологиялық - педагогикалық көмек көрсетіледі, бұл логопедтің, тәрбиеші мен психологтың түзету-тәрбие жұмысын, медициналық әсер етуді (дәрі-дәрмекпен емдеу, физиотерапия, рефлексотерапия, емдік дене шынықтыру, психотерапия, массаж, емдеу-қорғау режимі, ұтымды тамақтану және т.б.) көздейді.

Арнайы мектепке дейінгі мекемелер желісін қалыптастыру және дамыту барысында ғалымдар мен практиктер балалардың дамуындағы ауытқуларды анықтау, түзету және алдын-алу принциптерін, әдістері мен әдістерін әзірледі, мектепке дейінгі балаларды түзету мен тәрбиелеудің көптеген дәстүрлері салынды, оларға қазіргі уақытта арнайы мектепке дейінгі білім беру жүйесі құрылды. Арнайы мектепке дейінгі білім беруді құрудың келесі ұйымдастырушылық принциптері құрылды.

Мектепке дейінгі білім берудің білім беру стандартында бағдарламаны сәтті жүзеге асырудың психологиялық–педагогикалық шарттарының бірі–оқу процесінде балалармен олардың психологиялық-жас ерекшеліктеріне және жеке ерекшеліктеріне сәйкес жұмыс түрлері мен әдістерін қолдану.

Балабақшадағы түзету жаттығуларының негізгі түрі-сөйлеу терапиясының сабақтары, онда сөйлеудің барлық компоненттерін дамыту және мектепке дайындық жүйелі түрде жүзеге асырылады. Сөйлеу қабілеті бұзылған балаларды тәрбиелеу және оқыту бағдарламасы түзету міндеттерін шешуді қамтиды: фронтальды (кіші топтық) сабақтар; жеке сабақтар; жылжымалы микро топтар.

Фронтальды (кіші топ) сөйлеу терапиясы сабақтары топтың барлық немесе көптеген оқушылары үшін басым болып табылатын сөйлеуді дамыту және оның кемшіліктерін түзету мәселелерін тиімді шешуге мүмкіндік береді. Сабақтың бұл түрі олардың жалпы жұмыс қарқынына ену, жалпы нұсқауларды орындау, сөйлеудің ең жақсы үлгілерін басшылыққа алу қабілеттерін қалыптастырады.

Сабақтың танымдық және сөйлеу материалын ұйымдастырудың тақырыптық тәсілі оны қоршаған тақырып әлеміндегі баланың кез – келген тақырыбына бағыттауды қамтиды. Тақырыптарды таңдау және орналастыру келесі шарттармен анықталады: маусымдық, әлеуметтік маңыздылық, бейтарап сипат.

Тақырыптық принципті жүзеге асырудың маңызды факторларының бірі – қысқа уақыт ішінде бірдей сөйлеу мазмұнын бірнеше рет қайталауды қамтамасыз ететін тақырыпты шоғырланған зерттеу. Қайталанудың қайталануы балалардың сөйлеуін қабылдау үшін де, оны белсендіру үшін де өте маңызды.

Сабақтың мазмұнын оңтайландыру олардың интеграцияланған сипатымен қамтамасыз етіледі, бұл кезде мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу жүйесінің белгілі бір компоненттерін түзету бойынша жұмыстың

әртүрлі бағыттары бір-бірімен қатар жүзеге асырылады және органикалық түрде толықтырылады.

Мектепке дейінгі жастағы балалардың іс-әрекетінің жетекші түрі ретінде ойынға сүйену және сөйлеу терапиясының сабақтарына әр түрлі ойындарды міндетті түрде енгізу сөйлеу бұзылыстарын жеңуде де, танымдық психикалық процестерді дамытуда да айқын оң нәтиже береді.

Фронтальды сабақтарға келесі талаптар қойылады:

1. Сабақ динамикалық болуы керек.

2. Ойын фрагменттері мен тосын сәттерді қосуды ұмытпаңыз. Сіз балалар қатысатын қызықты жағдайларды қоса аласыз.

3. Әр түрлі іс-шаралар жиі өзгеруі керек.

4. Балаларда коммуникативті бағытты дамыту, мұғаліммен және бір-бірімен қарым-қатынасты үйрету қажет.

5. Сыныпта балаларды тыңдауға, естуге, біреудің және өз сөйлеуіндегі қателіктерді түзетуге үйрету керек.

6. Түрлі дидактикалық материалдарды қолданыңыз, түрлі-түсті және ыңғайлы.

7. Ең бастысы-сыныпта балалар көп сөйлеуі керек.

Сабақтарда қолданылатын технологиялар өсіп келе жатқан күрделілік тәртібінде орналасуы және әр түрлі болуы керек.

Фронтальды сабақтар сөйлеуді түзетудің нақты міндеттері мен кезеңдеріне байланысты келесі түрлерге бөлінеді:

1. Сөйлеудің фонетикалық-фонемалық жағын қалыптастыру бойынша сабақтар.

2. Үйлесімді сөйлеуді қалыптастыру және дамыту бойынша сабақтар.

3. Грамматика элементтері бар лексикалық сабақтар.

4. Лексика-грамматикалық категорияларды қалыптастыру бойынша сабақтар.

Сөйлеудің фонетикалық-фонемалық жағын қалыптастыру бойынша сабақтардың негізгі міндеттері: фонемалық естуді дамыту және фонемалық қабылдауды, әртүрлі дыбыстық – буындық құрылымдағы сөздерді айту дағдыларын қалыптастыру; сөйлеудің анықтығы мен мәнерлілігін бақылау; дыбыстық талдау мен синтездеудің қарапайым дағдыларын меңгеруге дайындау болып табылады. Сабақтың бұл түрінің ерекшелігі зерттелетін және дұрыс айтылатын дыбыстарға бай лексикалық материалды таңдауды анықтайды.

Үйлесімді сөйлеуді қалыптастыру және дамыту сабақтарының міндеті-балаларды тәуелсіз сөйлеуге үйрету. Әр түрлі сөйлемдерді қолданудың қалыптасқан дағдыларына сүйене отырып, балалар көрген – білгендері туралы, қоршаған шындық оқиғалары туралы, суреттердің немесе олардың сериялларының мазмұнын логикалық дәйектілікпен жеткізу, әңгіме-сипаттама жасау қабілеттерін дамытады.

Грамматикалық элементтері бар лексикалық сабақта "лексикалық" тәсіл қолданылады. Бұл тәсілмен балалардың білімі мен ақпараты, олардың сөздік қоры толықтырылады. Логопед ойындарды таңдайды, олардың көмегімен сіз балалардың сөйлеуінде бар грамматикалық форманы түзете аласыз.

Лексика-грамматикалық категорияларды қалыптастыру сабақтарында лексика-грамматикалық тәсіл қолданылады. Осы тәсілмен сабақтарда сөзжасамның ең типтік формалары, сондай-ақ орыс тілінің грамматикалық жүйесіне тән тіркестер мен сөйлемдерді құрудың негізгі модельдері зерттеледі.Сөйлеу қабілеті бұзылған мектеп жасына дейінгі балаларда грамматикалық идеялар қалыптасады. Бұл сабақтардың негізгі міндеттері-сөйлеуді түсінуді дамыту, сөздік қорын нақтылау және кеңейту, жалпылама ұғымдарды қалыптастыру, сөзжасам және сөзжасам бойынша практикалық дағдыларды қалыптастыру, қарапайым жалпы сөйлемдерді және күрделі синтаксистік құрылымдардың кейбір түрлерін қолдана білу.

Жылжымалы микро топтардағы сабақтар логопедке түзету жұмыстарының міндеттеріне, оқушылардың сөйлеу және жеке типологиялық ерекшеліктеріне байланысты олардың мақсаттары мен мазмұнын өзгертуге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл балалармен саралап жұмыс істеуге көмектеседі, олардың кемшіліктері негізінен сөйлеудің дыбыстық жағында көрінеді. Сондай – ақ, жылжымалы микро топтардағы сабақтарда лексикалық және грамматикалық категориялар шоғырландырылады, фонемалық есту қабілетін дамыту және фонемалық қабылдауды қалыптастыру бойынша жұмыс жүргізіледі.

Жеке сабақтар логопедтің әр күн үшін жұмыс уақытының маңызды бөлігін құрайды. Олар әр оқушы үшін терең жеке сөйлеу және психофизикалық дамудың басқа кемшіліктерін түзетуге мүмкіндік береді.

Жеке сабақтардың негізгі міндеті-дайындық артикуляциялық жаттығулар жиынтығын, ақаулы дыбыстардың айтылуын түзетуді, сөздің буындық құрылымын, фонемалық есту қабілетін дамытуды және фонемалық қабылдауды қалыптастыруды қамтитын сөйлеудің дыбыстық жағын бастапқы қалыптастыру.

Логопедтердің негізгі жаттығулары айтылу, сөйлеуді дамыту жаттығулары арқылы жүзеге асырылады. Сыныпта оқытудың ойын әдістері кеңінен қолданылады. Олар сабақтың сәттілігін қамтамасыз етеді, оларды балаларға қызықты және қалаулы етеді.

Дайындық ойындары баланың сөйлеу және есту мүшелерін дұрыс дыбысты қабылдауға және оны көбейтуге қажетті дұрыс артикуляциялық құрылымға дайындауды қамтиды. Артикуляциялық моториканы белсендіруге арналған ойындар бар. Дайындық ойындарын шартты түрде тыныс алу мен дауысты дамытуға жатқызуға болады, өйткені олар дизартрия мен ринолалияға түзету жұмыстарында қажет және сөйлеу қарқыны мен тегістігі бұзылған жағдайда және дауыстың әртүрлі бұзылыстарында пайдалы болуы мүмкін.

Түзету жұмыстарында әртүрлі дәстүрлі емес әдістер мен әдістерді қолдану балалардың шаршауын болдырмайды, сөйлеу патологиясы әртүрлі балалардағы

танымдық белсенділікті қолдайды және жалпы сөйлеу терапиясының тиімділігін арттыратыны белгілі. Компьютерлік технологияларды енгізу бүгінде білім беру процесінің жаңа кезеңі болып табылады. Сөйлеу қабілеті бұзылған мектеп жасына дейінгі балалармен бірлескен іс-әрекетте презентацияларды, компьютерлік ойындарды пайдалану түзету және білім беру процесінің тиімділігін арттыруға көмектеседі.

Әдебиеттер:

1. Приходько О.Г Дизартрические нарушения речи у детей раннего и дошкольного возраста. Науч. Статья. Москва. 2010г.

2. Артемова Е.Э, Басова А.А. К вопросу изучения алалии как дизонтогенеза речевого развития. Электронный научный журнал. 2016г №3-4 (22)

3. Волкова Л.С. Шаховская С.Н. Логопедия. – М.:Владос, 1999 (стр680)

4. Левина Р.Е. Опыт изучения неговорящих детей – алаликов.

5. Скворцов И.А. Развитие нервной системы у детей в норме и патологии / И.А. Скворцов, Н.А. Ермоленко. - М.: МЕД пресс-информ, 2013

6. Карпова, Н.Л. Основы личностно-направленной логопсихотерапии: учеб. пособие / Н.Л. Карпова. - 2-е изд. - М.: МПСИ: Флинта, 2003.

7. Понятийно – терминологический словарь логопеда. Под ред. В.И. Селиверстова. М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 1997г.

ӘОЖ 16.01.45

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ БЕЙНЕЛЕУ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ

Асланова С. 101-17 оқу тобының студенті
Масалиева Ж.А. ф.ғ.к., доцент

Резюме

Художественный образ и развивающиеся технологии вызывают интерес у дошкольников. Тесная связь изобразительных и декоративно-прикладных искусств с музыкой, литературой, театром, режиссурой, киносъемкой, информатикой. В работе анализируется гуманистическая направленность и синтетическая природа художественного образа.

Summary

The artistic image and developing technologies are of interest to preschoolers. The close connection of fine and decorative arts with music, literature, theater, directing, filming, and computer science. The paper analyzes the humanistic orientation and the synthetic nature of the artistic image.

Балалардың бейнелеу өнерін зерттеуге қызығушылық XIX және XX ғасырлар тоғысында пайда болды. Өткен жүз жылдық көптеген зерттеулер жүргізілді. Мәселенің өзектілігі бейнелеу шығармашылығына деген қызығушылықты арттырып отыр. Жүргізілген зерттеулерді талдау нәтижелері ғалымдар балалардың алғашқы салған қарапайым сызбаларын балалардың өзін-өзі көрсету нышандары ретінде қарастырылуына назар аударғандығын

байқатады [1; 2]. Осы бақылаулар нәтижесінде балалардың өз көріп білгенгендерін бейнелейтіндігі жайлы тұжырымдар жасалды. Демек, алғашқы бейнелер – бала қабылдаудың негізгі нысаны ретінде [3, 76 б.] анықталды.

Эстетика тұрғысынан көркем образ – бұл өнердің белгілі бір түрі. Қазіргі уақытта көркем образ эстетикалық категория немесе суретшінің белгілі бір өнер түрінің материалындағы объективті шындықты немесе қиял әлемін бейнелеудің өзіндік тәсілі мен формасы ретінде және көркемдік сананың мәні немесе адамның тәжірибесі мен өмірге, әлемге деген көзқарасы ретінде қарастырылады [4, 19 б.]. Философияда, эстетикада, өнертануда көркем образдың көп өлшемді сипаттамасы дамыды. Философиялық және ғылыми әдебиеттерді талдау сәндік кескін көркемдік түр ретінде эпистемологиялық, аксиологиялық, семиотикалық, ұлттық-тарихи, гедонистік аспектілерде қарастырылады, оларды түсіну зерттеу мәселелерін шешудегі бастапқы ұстанымдарды анықтауға мүмкіндік береді.

Адам айналасындағы әлемді бейнелі түрде қабылдайды және ол туралы білімді бейнелерде білдіреді, ал бейнелі көрініс әрқашан адамның болмысы мен қалыптасуының белгілі бір деңгейінде адам танымы болып табылады [5, 8 б.]. Объективті әлемді түсіну және көбейту процесі өмірді қабылдау мен эстетикалық әсерлерді терең түсіну және күрделі рухани өңдеу нәтижесінде жүзеге асырылатындығын, өнер бейнесінің негізі мен мәні – объективті әлем, яғни өмірдің өзі. Бірақ көркем образ шындықтың нақты құбылыстарын дәл және толық жаңғырту емес. Ол ешқашан объективті шындыққа толығымен сәйкес келмейді, бірақ әлемді ерекше түрде бейнелейді.

Баланың сурет салуына сыртқы ортаның әсерін байқаған ересектер балаларға сурет салуды үйретуге ден қойды. Е.А. Флерина бала суретін «күнделікті әрекет» ретінде анықтап, оны дұрыс ұйымдастыру жайлы нұсқаулық беріп, бала шығармашылығын дамытуды қолға алу керек деп жазады [6, 23 б.].

Бұл тәсіл мектепке дейінгі білім беру жүйесінде баланың дамуын ынталандыратын бейнелеу шығармашылығының эстетикалық құрал ретіндегі қызметіне маңыздылық беріле бастады. XX ғасырдың бірінші жартысы «Баланың бейнелеу әрекеті шығармашылық деп танылады ма?», «Мектеп жасына дейінгі баланы бейнелеу өнеріне үйрету қажет пе?» деген сұрақтар үздіксіз пікірталас тудырды. Қарама-қайшылықтар мен ұзақ пікірталас нәтижесінде ғалымдар мектеп жасына дейінгі балалардың бейнелеу өнерінің сипаты, мәні мен мазмұны айқындалды.

Зерттеудің теориялық талдауы нәтижесінде біз XX ғасырдың екінші жартысы балалардың бейнелеу шығармашылығының кең танылуы және мектепке дейінгі балаларды оқыту мақсатында балабақшаның педагогикалық процесіне енгізу ретінде сипатталады деген қорытынды жасалды. Зерттеушілерді балаларды «оқыту немесе оқытпау» мәселесі емес, балалар шығармашылығын дамыту үшін «балаларды қалай оқыту керек» деген сұрақтары қызықтырды.

Т.С. Комарованың зерттеулерінде тұлғаның дамуына мүмкіндік беретін жаңа білімдермен қарулану, баланың қоршаған орта туралы түсініктерін тереңдету нақтылау және жаңа бейнелеу дағдылары мен шығармашылық мүмкіндіктер және оларды оқытуда саналы түрде пайдалану маңыздылығы ашылды. «Мұның бәрі баланың психикалық дамуы үшін өте маңызды, әр бала бейне жасауда өзінің сезімін, түсінуін сюжетте көрсетеді» [7, 9 б.]. Бұл «өзі салған суретіне, модельдеу, жапсыру барысында өзі тақырып қойып, мұғалімнің тапсырмасы бойынша сурет, композицияны анықтайды, кескін әдістері мен экспрессивтілік құралдарды қолдана отырып қызықты толықтырулар енгізуі және т. б.» мектеп жасына дейінгі баланың шығармашылығы болып табылады [7, 14 б.].

XX ғасырда ауруды жеңу және қалпына келтіру процестерін жеделдету үшін көркем шығармашылықты қолдану тәжірибесі А. Хиллдің «Бейнелеу өнері ауруға қарсы» кітабында сипатталған [8].

Қазіргі психологиялық зерттеулерде көркемдік қабылдау жалпы қабылдаудың дамуы нәтижесінде пайда болатын ерекше қабілет ретінде қабылдаудың ең жоғары формасы ретінде көрінеді. Көркемдік қабылдаудың қалыптасуы мен дамуы бүгінгі күнге дейін өзекті болып қала береді. Адамның қоғамға, дүниеге көзқарасы шығармашылық сезімімен астарласып жатады. Шығармашылық сезім – шығармашылық тәрбиенің басты буыны [9, 101 б.]. Табиғатқа, әдебиетке, театрға, музыкаға, поэзияға, көркем сурет және т.б. өнерге деген сүйіспеншілік адамның жан-жақты саналы дамуына әсер етеді. Адамгершілік қалыптасуда шығармашылық тәрбиенің маңызы зор. Әсемдік рахаты әр адамды жақсылыққа, ұжымшылдыққа, адал еңбекке жетелейді. Дене тәрбиесі сұлулықтың көп элементтеріне арқау: дене дамуының үйлесімі, жүріс-тұрысы, адам мінезі, ойлау мәнері т.б.

Қазақстан Республикасында ерте жастағы балалар дамуының тұжырымдамалық негіздерінде балаларды табысты әлеуметтендірудің бастапқы мүмкіндіктері өмірлік циклдің бірінші жылдарында қалыптасатындығы айтылған. Балалық шақта тұлғаның ерекшеліктері қалыптасып, оның зияткерлік, эмоциялық және нығайып өсуі қабілеттерін дамыту бағыттары анықталатындығы, - көрсетілген [10, 4 б.]. Балалардағы қабылдау ересектердің қабылдаумен салыстырғанда бірқатар артықшылықтарға ие, дәлірек айтсақ, ересек адамда кемшіліктер ретінде қарастырылатын кейбір типтік белгілер бар, бірақ олар баланы қоршаған әлемді өзімен тұтас бірлікте қабылдай алады.

Шығармашылық сезім – адамның еңбек үстінде тарихи қалыптасып дамыған рухани қасиеттерінің бірі. Ұлы ақын М.Жұмабаев «Жаратылыстың сұлу заттары адам жанында сұлулық сезімдерін оятады. Үлбіреген гүл, ...сұлу ай, жұлдызды түн, міне осылар сықылды жаратылыстың сұлу заттары, көріністері ... адам жанына бір ләззат, бір сұлулық толқынын оятып туғызбай қоймайды. ... Сұлулық сезімдері адамның дұрыс, сау ләззат ізденуіне, сұлу нәрсені сүюіне, көріксіз нәрседен жиренуіне, жақсылыққа ұмтылып, жамандықтан тиылуына көп көмек көрсетеді. Сондықтан баланың сұлулық

сезімдері жақсы тәрбие қылуына тиісті...» [11, 56 б.] деп, адамдардың өмірдегі, өнердегі сұлулық пен ұсқынсыздықты дұрыс қабылдауы, түсінуі мен сезінуі шығармашылық тәрбиенің басты міндеті екендігін ескертеді. Демек, қазақ қолданбалы өнеріндегі кеңістік пен уақыт ұғымдары негізінде шығармашылық тәрбие беру табиғаттағы, өнердегі, еңбектегі ең жақсыны қабылдау, одан ләззат алу, дүниедегі әдемілік атаулыны бағалауға және өнер шығармаларын тануға, қастерлеуге баулиды, оған керісінше ұсқынсыздыққа жағымсыз көзқарасты қалыптастырады.

Мағжан Жұмабаев баланың сұлулық сезімдерінің әр түрлі нәрселерден оянымпаз болатындығы, ең бастысы – адамгершілік сезімді, жеке бастың рухани деңгейін көтерудегі, мінез-құлқын толықтыру, түзетудегі қызметін жоғары бағалайды. Біреудің музыкадан, біреудің сұлу суреттен енді, біреудің поэзиядан ләззат алу сезімі қалыптасатындығын сөз етеді [11, 88-91 бб.]. Кемеңгер педагогтың бұл пікірі заманауи талап деңгейімен үндесіп, өзіндік маңыздылығын анықтап отыр.

Б. Қазықанова «Қазақ халқының шығармашылық мәдениеті» атты монографиясында әрбір халық өмір сүретін табиғи ортасы мен тарихы өзгешілігіне сәйкес шығармашылық мұрасын: «Халық шеберлері жасаған сәнді бұйымдар, көркем шығарма мен шығармашылық көзқарастар қазақ халқының әдебиет, музыка, қолөнер саласында қалдыратын ғажап туындылары» деп бағалайды [12].

Уикипедия анықтамалығында «Шығармашылық тәрбие – жаратылыс дүниесіндегі немесе өнер туындысындағы сұлулық пен әсемдікті қабылдап, ғибраттануға баулитын, адамның шығармашылық сезімін, талғамын қалыптастыратын тәрбие» ретінде анықталған [13]. Әрине, шығармашылық тәрбие көркем өнер құралы ғана емес, қоғамдық өмірдің, оқудың, еңбектің, табиғаттың әсемдігін тану кезінде адамдар қарым-қатынасын реттейтін, тұлға қалыптастыратын тәрбие құралы.

Мектепке дейінгі ұйымдағы оқу үдерісін ұйымдастыру базалық білім, білік, дағдылар, жалпы адамзаттық және ұлттық құндылықтар негізінде мектеп жасына дейінгі балалардың түйінді құзыреттілігінің қалыптасуын қамтамасыз етеді. «Шығармашылық» білім беру саласы сурет салу, мүсіндеу, жапсыру және өнер туындыларын қабылдау мен түсінуді дамытуды, қоршаған ортаға шығармашылық қатынасты қалыптастыруды; өнер түрлері туралы қарапайым түсініктерді қалыптастыру мақсаты көзделген [14, 6 б.]. Осыған сәйкес мектепке дейінгі балалардың бойында шығармашылық талғам негіздерін, танымдық құзыреттіліктерін қалыптастыру басым бағыттарының бірі болып табылады.

Бүгінгі мектепке дейінгі білім беру нәтижесі ретінде мемлекеттік міндетті білім беру стандарт бойынша денсаулық сақтау, таным, қарым-қатынас, әлеуметтік және шығармашылық құзыреттілік деп нақтылай келе, келесідей міндеттерді орындауды көздейді:

- балалардың денсаулығы мен психикасын нығайту;

- балаларды ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарға баулу;
- рухани және адамгершілік негіздерін қалыптастыру;
- балалардың жеке қабілеттері мен дарындылықтарын дамыту;
- әрбір баланың жағымды көңіл-күйін қамтамасыз ету, жағымды өзін-өзі сезінуін дамыту [15, 3 б.].

Мектеп жасына дейінгі балаларға шығармашылық тәрбие беру, бейнелеу өнері арқылы көркемдік талғамын дамыту мәселесін Ф.Н.Жұмабекова зерттеу үстінде. Ғалым шығармашылық қабылдау деп – әсемдікті қабылдау процесін айтады, мұның нәтижесін шығармашылық әсерлену, эмоция ретінде көрініс алады деп жазады [16, 9-11 бб.].

Шығармашылық тәрбие беруде көзқарас пен таным ынтымақтыққа, бірлікке, еркіндікке, адалдыққа, шыншылдыққа, патриоттылыққа, мейірімділікке, кішіпейілділікке тәрбиелейді. Шығармашылық баға беру мен пайымдау қолданбалы өнерінің тарихи даму ерекшеліктерінен білімін меңгертуде жас жеткіншектердің ақыл-ойын, рухани дүниетанымын, бабалар мұрасына деген қызығуын арттырады. Шығармашылық белсенділік өздігінен ізденуге жол ашады, қолданбалы өнері бұйымдарын жасай білуге, олар қоршаған орта табиғат құбылыстарын абстрактілі бейнелей білуге, бабалар мұрасын ұрпақтар мұратына айналдыруға өз үлесін қосуға талпындырады. Мектепке дейінгі білім беру процесін ұйымдастыру талаптарына сай адамгершілік, ақыл-ой, еңбек және дене тәрбиесімен тығыз бірлікте болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Богданова В.В. Развитие цветомузыкального восприятия у детей старшего дошкольного возраста: Монография. — М., 2004.- 136 с.
2 Брыкина Е.К. Формирование творчества у детей 5-7 лет в работе с разными материалами: Дис. . канд. пед. наук. -М., 2004.
3 Глушкова Е.К. Дети у телевизора. //Дошкольное воспитание. 2007. - №11. - С.76
4 Баймұратова Б.Б., Тұрыскелдина М.Т., Жұмабекова Ф.Н. Оқыту және тәрбиелеу бағдарламасы. - Алматы: Рауан, 2002.
5 Жұмабекова Ф.Н. Бейнелеу өнері бойынша дидактикалық ойындар. - Алматы: Рауан, 1994
6 Флёрина Е.А. Изобразительное творчество детей дошкольного возраста. М.: Учпедгиз, 1956. - 160с.
7 Комарова Т.С. Детское художественное творчество: методическое пособие для воспитателей и педагогов. -М.: Мозаика-Синтез, 2005. 120 с
8 Hill A. (1945). Art Versus Illness. – London : George Al- len and Unwin. – 100pages.
9 Аймаутов Ж. Психология. –Алматы: Рауан, 1995. -344б
10 Қазақстан Республикасында ерте жастағы балалар дамуының тұжырымдамалық негіздері «Ақпараттық-талдау орталығы» АҚ. - Астана, 2014.
11 Жұмабаев М. Педагогика. - Алматы,1992
12 Қазықанова Б. Ұлықты ұлдар, қызықты қыздар қайда екен? // Қолжетімді түзім: irbis.pushkinlibrary.kz:8088
13 Шығармашылық тәрбие // Қолжетімді түзім: https://kk.wikipedia.org/wiki

14 Мектепке дейінгі ұйымдарда Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты талаптарын сақтау бойынша әдістемелік ұсынымдар/ - Астана, 2016. – 30 бет.
15 2020-2021 оқу жылы Қазақстан Республикасы мектепке дейінгі ұйымдарында білім беру процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы әдістемелік нұсқау хат – Астана, 2020.17 – бет
16 Жұмабекова Ф.Н. Тәрбие негізі балабақшада // Отбасы және балабақша. - 2008. - №3. - С. 9-11

ӘОЖ 16.01.45

ЕРЕСЕК ТОБЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІНІҢ ДАМУЫ

Сыздық С. 101-17 оқу тобының студенті
Масалиева Ж.А. ф.ғ.к., доцент

Резюме

В статье путем анализа научной литературы определены понятия о мышлении дошкольников, основные направления развития мышления ребенка, педагогические условия совершенствования мышления

Summary

In the article, by analyzing the scientific literature, the concepts of thinking of preschoolers, the main directions of the development of the child's thinking, the pedagogical conditions for improving thinking are defined.

Қазіргі психологияда ойлау ұғымына әр түрлі түсінік беріледі, ойлау дегеніміз әлеуметтік жағдаймен ұштасқан, тілмен тығыз байланысты психикалық процесс, сол арқылы болмыстың, дүниедегі нәрселердің жалпы және жанама бейнеленуі. Бұл бейнелену адам ойының талдау және біріктіру әрекеттері арқылы танылады. Ойлау – сыртқы дүниедегі болмыстың жалпы жанама жолмен біздің санамыздағы ең биік сатыдағы бейнесі. Ойлау адамның өмір тәжірибесі мен практикалық іс-әрекеттері нәтижесінде пайда болып, тікелей сезім процесінің шеңберінен әлдеқайда асып түседі.

Балалардың ойлауын дамыту туралы Ж. Аймауытұлы сөзімен алсақ: «Ойлау жанның өте бір қиын, терең ісі. Жас балаға ойлау тым ауыр, сондықтан басқыштап іс істеу керек. Оқулықтағы берілген тапсырмалар, суреттер баланың жанына дұрыс әсер ететіндей, білімге деген ынта-ықыласы, құштарлығы болуы керек» [1, 11б.].

Баланың логикалық ойлауы арқылы тілін дамыту үшін, тәрбиешіге оның ториясын терең білу міндеті жүктеледі. В. Давыдовтың «Балабақша баласының психологиялық дамуы» еңбегінде: «Оқыту үрдісіндегі балалардың логикалық ойлау қабілетін қалыптастыру өзіндік мақсат емес, ол-белсенді тұлғаны тәрбиелеу құралдарының бірі» [2, 64 б.] делінген.

Адамның ой-әрекеті, әсіресе, түрлі мәселелерді бір-біріне жанастыра отырып шешуде өте жақсы көрінеді. «Ойлау дегеніміз сыртқы дүние заттары

мен құбылыстарының байланыс-қатынастарының миымызда жалпылай және жанама түрде сөз арқылы бейнеленуі» [3]. Ойлау қабылдау, елестермен тығыз байланысты. Түйсік пен қабылдау танымның бірінші баспалдағы болғандықтан, олардан тыс ешбір ойлау болмайды.

Бала танымындағы ұғымдарды қалыптастыру үшін ойлау заңдарын, ережелерін дұрыс пайдалану қажеттілігі, адамның ойының әрқашан да сөзі арқылы білдірілетіндігі белгілі. Біреу екінші біреуге пікірін білдіргенде өзін естісін деп дауыстап сөйлейді. Ой толық сөз күйінде айқындалып, дәйектелініп, дәлелдене түседі. Ойлау мен сөйлеу бірдей нәрсе деп, бұлардың арасына теңдік белгісін қою дұрыс емес. Ой – сыртқы дүниені бейнелеудік ең жоғары формасы, сөз – ойды басқа адамдарға жеткізетін құрал [4]. Ойдың сөз арқылы бейнеленуі арқасында адам өзінен бұрынғы ұрпақтар жинаған тәжірибе мен білімді сақтап қала алды, ойды өмірді онан әрі жақсарту мақсаттарына пайдаланды.

Бала тілі шықпай тұрған кезде де ойлай алады. Нәресте айналасындағы дүниені бірінші сигнал жүйесінің қызметі арқылы танып біледі [5, 38б.]. Ойлаудың бұл түрі оның танымын онша кеңите алмайды. Баланың тілі шығып, сөз арқылы үлкендермен қарым-қатынасқа түскенде ғана оның ойлау шеңбері кеңейетін болады. Тіл дамыту жұмысын ойдағыдай жүргізу үшін балалардың жас ерекшіліктері мен жеке ерекшеліктерін, әрқайсысының зейін, қабылдау, еске сақтау, ойлау, қиялдау ерекшеліктерін, сезім, ерік пен жеке дарындылық қасиеттерін жақсы біліп алу керек. Ж.Аймауытов жас буынның дұрыс ойлап, дұрыс сөйлеуіне ата-аналар мен балалар бірден-бір жауапты деген [1] құнды пікір айтады. Бұл мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу мен білім беру процесіндегі озық тәжірибемен үндесіп жатқандығы да шындық. Қай жастағы бала болмасын зейіні тұрақсыз, олардың кейбірінің сабақ үстінде әсерленуі күшті, ой бөлісу қабілеті тіпті жоқ десе де болады, сондықтан қазақ тілінің жекелеген сөздеріне қатысты тірек-сызбаларды дұрыс іріктеу, олардың әрбірін мәніне қарата балаларға ажырата қолдануды әдетке айналдыру тиісті нәтижеге қол жеткізеді.

Балалар тәрбиесі, оқуы және дамуы жайлы теория мен тәжірибе қарым-қатынас мәселесінде қилысады. Ал баланың психикалық қасиеттерін, танымдық үрдістерін және психикалық қалып-кейіптерін тұтас қамтитын, балалар психикасының дамуындағы басты көрсеткіш әрі фактор болатын, әмбебап ерекшелік – балалардың қарым-қатынас саласы болып табылатыны әйгілі. Тіл әрбір адамға ана сүтімен бірге еніп, қалыптасады. Тіл байлығы – әрбір елдің ұлттық мақтанышы. Ол – атадан балаға мирас болып қалып отыратын баға жетпес мұра. Қ.Жарықбаев еңбектерінде баланың логикалық ойлауын дамыту, ұғымдарын өсіру науқандық жұмыс емес. Ол әрбір сабақ үстінде, барлық тәлім-тәрбие үрдісінің барысында ұдайы жүргізілетін жұмыс. Мұнда оқушылардың жас ерекшелігі де қатты ескеріледі [5, 28-29 бб.] деген.

Ойлау, адам психикасын құрайтын маңыздыларының бірі болып табылатындығы талассыз. Ойлау әрекеті іске қосылмай қандайда бір іс-әрекет

түрінің жүзеге асырылуын елестету мүмкін емес. Л.С. Выготский, ойлаудың дамуы сананың барлық құрылымы мен психикалық қызметтерінің іс-әрекет жүйесінің орталығы болып табылады деп көрсетті [2, 37-39 бб.]. Осыған байланысты, бала өзінің психикалық әрекетіне жауапты қарай бастайды. Баланың психологиялық дамуын қоғам мен табиғаттың іштей дамуымен салыстыра келе, жеке адамның дамуы олардың дағдарыстары мен бөлінетін кезеңдері арқылы жүретініне тоқтала отырып: «осы кезеңнен бастап, сөйлеу – танымдық, ал ойлау – сөйлеу әрекетіне айналады»-деп көрсетеді.

В.Штерн баланың психикалық дамуында тілдің мәнін көмескі ұғынудан және оны меңгеруге ырқының қалай оянатынын көрсетті.

Бұл сөйлеу – интеллектілі, ал ойлау – сөз түрінде болатын өтпелі кезең, сөйлеудің дамуында бұл өзгерістің болған немесе болмағанын және қалыптан ауытқыған немесе тежеліп даму жағдайын, қалыпты баланың даму жағдайымен салыстырғанда, бұл кезеңнің уақыт бойынша қаншалықты ығысқанын сенімді түрде талдауға көмектесетін дәлме-дәл және объективті екі белгілермен сипатталады. Осы екі кезең бір-бірімен тығыз байланысты. Бірінші кезең бала басынан өткен өзгерістің арқасында әр жаңа зат туралы, оның қалай аталатынын сұрап, өзінің сөздік қорын белсенді түрде толықтыра бастауынан көрінеді. Екінші кезең баланың белсенді сөздік қорының молаюының өте тез әрі секірмелі түрде байи түсуінен тұрады [2, 66-75 бб.].

Ересек топ балаларының оқу-таным әрекетіндегі білім көзі мен өзін-өзі дамыту құралы болатын әрекет барысында олардың сөйлеу әрекетін белсендендірудің психологиялық аспектілерін ашуда психика мен әрекеттің бірлігі ұстанымын қарастырамыз. Оның негізгі идеясы – адам психикасы әрекет барысында дамиды.

Бес-алты жастағы бала мектеп жасына дейінгі балалардың (бұл әсіресе балабақшаға баратын балаларға тән) құрдастарына бағытталған барлық құбылыстарының «ошағы» болып табылады. Ішкі психологиялық өмірі мен өзін-өзі реттеуінің қалыптасуы – танымдық салада бірқатар жаңа құрылымдардың пайда болуымен байланысты. Ең алдымен, бала ортақ түсініктер бойынша әрекет ету қабілетін меңгереді, оқиғалар мен құбылыстардың себеп-салдарлық қарым-қатынасын құра алады.

Мектепке дейінгі кіші жаста баланың ойлау қабілетін дамыту арқылы танымдық, логикалық, коммуникативті құзыреттіліктері қарқынды дамиды. Балалардың қозғалыс белсенділігі іс-әрекет дербестігінің жоғары деңгейлігімен сипатталады. Мектепке дейінгі кіші жаста баланың моторлық қызметтері қарқынды дамиды. Балалардың қозғалыс белсенділігі іс-әрекет дербестігінің жоғары деңгейлігімен сипатталады. Төрт-бес жастан бастап нақты және саналы қызығушылығы біліне бастайды, бұл кезеңде бала өзіндік еркі бар жеке адам екенін түсіне бастайды. Ми қызметі мен психикалық қызметі қарқынды дамуын жалғастырады, мінез-құлқында өзгерістер пайда болады. Көркем шығармаларды қабылдауы мен музыкаға деген ықыласы артады.

Бірінші сәбилер тобынан бастап, балалар тәрбиешінің көмегімен халық әндері мен кішігірім тақпақтарды, жұбату өлеңдерді, кіші сахна көрністерін ойнаса, екінші сәбилер тобында театрдың ойыншықтарын пайдалана отырып, мұны одан әрі жалғастырады, онда ересектер тобында театр іс әрекеті өз бетінше болуы мүмкін. Дидактикалық ойындар, қатысымдық тапсырмалар мен түрлі лото-картиналар, үстел үсінде ойналатын мнемокестелер балалардың ой өрісін-кеңейтеді, балаларды әңгімеге араласуға, әңгімелеп беруге итермелелейді. Бұның бәрі сөйлеу қабілетінің дамуына, диалог түрінде сөйлеуге, өзі алған әсерін монолог түрінде сөйлеп жеткізуге себебін тигізеді.

Ойлау қабілетін дамытуға бағытталған жұмыстардың түрлері бала талғамына қарай іріктеліп, сараланды:

- үстел үсті мнемокестесі, стенд-кітапша театры;
- қатысымдық тапсырмалар;
- дидактикалық ойындар;
- логикалық-сөздік жаттығулары т.б. [6, 91 б.]

Балалардың ерекше қызығушылық танытқан жұмысы – үстел үстіндегі мнемокестені ұйымдастыру. Адам мәдениеті ойын арқылы дамиды, демек балалық шақтан бастап, қартайған кезге дейін адамды ойын жетелеп отырады десек, үстел үсті мнемокестені бала қолмен ұстап, көзбен көру арқылы жан-жақты тануына мүмкіндік туды.

Санамақтар мен балаларға арналған тақпақтарды игерту барысында да эпитет, метафора, синонимдік қатар құру сынды ойша салыстыру амалдары жүргізілді. Әрине, мұндай жұмыстарды жүргізуде балалардың жас ерекшелігіне қарай сөздік қолданыстарын да саралап, икемдеп, баланың физиологиялық дамуына қарай ықшамдап алдық. Суреттер мен картинкаларды, мнемокестелерді қолдану арқылы жұмбақ шештірудің де баланың ойлау қабілетін дамытуға үлкен септігі бар екендігі эксперимент барысында нақтыланып, сараланды.

Балабақшадағы оқу іс-әрекеттері барысында аталған немесе сипатталған заттың суретін салғызу немесе қиып жапсырту барысында да баланың көрнекі ойлау процестерін шыңдап отырдық. Мысалы, *шие – түсі қызыл, пішіні – домалақ, кішкене, ұсақ шар сияқты; жапырақ – түсі – сап-сары, алтындай, жібектей, сары бояудай*, т.б. деп суреттей келе, оның суретін салдыру арқылы баланың алған білімдері тиянақталып, пысықталды. Бұл, әрине, ойлау әрекетімен қоса шығармашылық қабілетін де, тілдік дағдысын да арттыратындығы сөзсіз. Балалар үйренген сөздерін қосып сөйлем құрай білуге дағдыланады. Жүргізілген оқу әрекеті нәтижесінде сөз мәдениеті де *қышқыл, жұмыр, домалақ, сары, алтындай*, т.б. сөздермен толығады.

Дыбыстық жаттығуларды өткізуде балалар сөздердегі қазақ тіліне тән дыбыстарды дұрыс айтуға жаттығып, дауыс ырғағын дұрыс қоя білуге дағдыланды. Мұндай іс-әрекет блалардың дүниетанымын кеңейтіп, ойын өрістетіп, тіл байлығын жетілдіруге мүмкіндік ашты. Балабақшада балаларды

дұрыс сөйлей білу мәдениетіне айнала қоршаған ортамен, сондай-ақ көркем әдебиетпен теңестіру арқылы жүзеге асырылды.

Балалардың шығармашылық қабілеттерін арттыруға бағытталған жұмыстардың төмендегідей педагогикалық мүмкіндіктері анықталды:

- балалардың көркем ойлау қабілеті артты;
- сөздік қорлары толықты;
- байланыстырып сөйлеуге дағдыланды;
- дұрыс дыбыстау, мәнерлеп сөйлеу дағдылары қалыптасты;
- театр өнеріне деген қызығушылықтары артты.

Қорыта келгенде, балалардың көркем-бейнелі ойлау қабілеттіліктерін жетілдіріп қана қоймай, оларды тұлға аралық қарым-қатынасқа, өнерге деген қызығушылықтарын арттырады. Сонымен бірге әңгімелеуге бейімделген балалардың бойында өзіне деген сенімділік артып, қиялдай білуіне жағдай жасайды. ойлау амалдары жүйеленеді. Заттарды сипап сезіну арқылы ұсақ моторика дамиды. Бір зат пен екінші зат арасындағы сындық-сапалық байланысты ажыратып, анализдеуге, өзара салыстыра отырып, жіктеуге және жалпылауға мүмкіндік береді.

Пайымдау мен ойлау процестерінің тікелей тілдің және тілдік құралдардың көмегімен іске асып, өзара тығыз байланыста болатындығы, логикалық құрылымдардың көрнекі-әрекеттік, көрнекі-бейнелік, сөздік-логикалық сипатта дамып, қалыптасатындығы нақтыланды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Аймауытұлы Ж. Психология. –Алматы, Рауан, 1995

2 Давыдов В. О понятии развивающего обучения: сб. статей / Сиб. ин-т развивающего обучения. - Томск: Пеленг, 1995. — 142 с.

3 Ойлау туралы жалпы ұғым // Қолжетімді түзім: http://euko.kz

4 Кадырбаева А.К Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық-тілдік дамуында көрнекі модельдеу әдісін қолдану // Қолжетімді түзім: http://89.218.18.41

5 Жарықбаев Қ.Б., Саңғылбаев О.С. Психология: Энциклопедиялық сөздік./ Бас ред. Б.Ө. Жақып. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 2011. – 624 б.

6 Тұралбаева А.Т., Умирбекова А.Н. Бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу әрекетін дереккөздермен жұмыс арқылы белсенді етудің психологиялық-педагогикалық негізі // Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің Хабаршысы № 4(80), 2019.

ӘОЖ 16.01.45

ӨЗІНЕ-ӨЗІ ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ – ЕРТЕ ЖАСТАҒЫ БАЛА ЕҢБЕГІНІҢ БАСТАУЫ

Берік Г. 101-17 оқу тобының студенті
Масалиева Ж.А. ф.ғ.к., доцент

Резюме

Трудовое воспитание является одной из важнейших сторон воспитания подрастающего поколения. В детском саду трудовое воспитание заключается в ознакомлении детей с трудом взрослых, в приобщении детей к доступной им трудовой деятельности. В процессе ознакомления с трудом взрослых у детей формируется положительное отношение к их труду, бережное отношение к его результатам, стремление оказывать взрослым посильную помощь.

Summary

Labor education is one of the most important aspects of the education of the younger generation. In kindergarten, labor education consists in familiarizing children with the work of adults, in introducing children to the work available to them. In the process of familiarization with adults children form a positive attitude towards their work, respect for its results, the desire to have an adult help.

Еңбек тәрбиесі өскелең ұрпақты тәрбиелеудің маңызды аспектілерінің бірі болып табылады. Балабақшада еңбек тәрбиесі балаларды ересектердің еңбегімен таныстырудан, балалардың жұмысына қолдау білдіріп, оның нәтижелеріне ұқыпты қарау, көмек көрсетуге деген ұмтылыс қалыптасады. Еңбек қызметі балалардың жалпы дамуын арттыруға, олардың мүдделерін кеңейтуге, еңбекқорлық, дербестік, тапсырылған іске жауапкершілік сияқты адамгершілік қасиеттерді қалыптастыруға, еңбек процесінде балалардың физикалық күші мен ақыл-ойы белсендіріледі.

Ерте жастан бастап балалардың денсаулығын сақтау мен нығайтуға байланысты міндеттер «Балаларды ерте жастан дамытуға арналған тәрбиелеу-оқыту үдерісін ұйымдастыру» [1] және ҚР «Білім туралы» заңының аясында жетекші орын алады [2].

Еңбек тәрбиесінің бастауы мектепке дейінгі жаста, бала алғаш рет өз бетінше іс-әрекетке деген қажеттілікті сезіне бастағанда, өз ниеттерін білдіріп, өзін өз қалауы мен мүдделерінің субъектісі ретінде көрсете бастаған кезеңнен бой көтереді. Бұл қажеттілікті қанағаттандыру – балаларды еңбекке тәрбиелеудің басты міндеттерінің бірі.

Қазіргі кезеңде Ж.К. Абубакирова [3] және т.б. ғалымдар еңбектерінде балабақшаның педагогикалық процесіндегі еңбек әрекеттерінің маңыздылығы анықталып, іс-әрекеттер мазмұны әзірленді; Г. Ноғайбаева [4], А. Меңжанова [5] зерттеулерінде балалар еңбегін ұйымдастыру формалары анықталды; Р.К. Бекмағамбетова [6], С.К. Саданова [7] еңбектерінде отбасындағы мектеп жасына дейінгі балаларды еңбекке тәрбиелеудің ерекшеліктері қарастырылады. Н.Құлжанованың зерттеуінде балалардың қол еңбегін ұйымдастыру, оларды қазақтың қолданбалы қолөнеріне, матадан ою-өрнектер қиюды үйрету

қарастырылған [8]. Н.Аксарина зерттеулері балаларды еңбекке итермелейтін негізгі себеп – ересектерге көмектесуге деген ықыласы екенін көрсетті [9].

Зерттеулерге негізделе отырып мектепке дейінгі педагогика балаларды ересектердің жұмысына жақындатудың үш әдісін анықтады: еңбекті бақылау; балаларға, ересектерге ішінара көмек көрсету; ересектер мен балалардың бірлескен қызметін ұйымдастыру.

Мектеп жасына дейінгі балаларды еңбекке тәрбиелеудің бағдарламалық міндеттерін бірнеше топқа біріктіруге болады. Бірінші топқа ересектердің жұмысына оң көзқарас қалыптастыру, оларға қол жетімді көмек көрсетуге ұмтылу, еңбек нәтижелеріне қызығушылық тудыру міндеттері кіреді. Сонымен қатар, балалар өмірде жұмыс істеу қажеттілігі туралы, ересектердің еңбекке қатынасы туралы идеяларды қалыптастырады.

Екінші топ еңбек дағдыларын қалыптастыруға және оларды одан әрі жетілдіруге, еңбек қызметінің мазмұнын біртіндеп кеңейтуге, сондай-ақ ұқыпты, ақылды және тез қарқынмен жұмыс істеу қабілеттерін игеруге бағытталған міндеттерден тұрады. Міндеттердің үшінші тобы кейбір балаларды тәрбиелеуге бағытталған еңбекке бейімделу, жауапкершілік, қамқорлық, жұмысқа қатысуға жеке қасиеттерін дамытуға бағытталады. Төртінші топ – бұл жеке және жалпы жұмыстарды ұйымдастыру дағдыларын тәрбиелеудің міндеттері – қажетті нәрсенің барлығын алдын-ала дайындап қою, еңбек құралдарына ұқыптылықпен қарау. Бесінші топқа еңбек процесінде балалар арасындағы оңды қарым-қатынасты қалыптастыру, үйлесімді жұмыс істей білу міндеттері кіреді [10, 26 б.].

Барлық алға қойған міндеттер жеке өз алдына емес, бір-бірімен өзара тығыз байланыста жүзеге асырылады. Сондықтан педагогикалық процесте бұл міндеттер кешенді түрде бір мезгілде жүзеге асырылады. Баланың еңбегі ересектердің еңбегінен өзгеше екендігін ескеру қажет. Бала еңбегінде қоғамдық маңызы бар материалдық құндылықтар жасалмайды. Бала еңбегінде еш нәтиже болмайды, оның ешкімге қажеттілігі жоқ деп немқұрайлы қарауға болмайды. Өйткені ерте жастағы балалардың еңбегі қоғамдық маңызға ие екендігін естен шығаруға болмайды.

Баланың өзін-өзі күту қабілетін тәрбиелеу оны тәуелсіз іс-әрекетке үйретумен байланысты. Ерте жас – мектеп жасына дейінгі бала үшін өте қиын кезең, өйткені ол бұл жаста өмірдің өте бай дерек көздерімен танысады және бойына сіңіреді. 1-3 жас аралығындағы балаларда бәрін өз бетінше жасауға деген ықылас белсенді бола бастайды. Мұнда мектеп жасына дейінгі бала еңбекқорлық, ұқыптылық және заттарға ұқыпты қарау сияқты қасиеттерге ие болу үшін ересектердің қолдау көрсетуін қажетсінеді, өзіне-өзі қызмет көрсетудің белгілі бір дағдыларын нығайту қажет.

Өзін-өзі күту дағдылары мен әдеттерін тәрбиелеу балалардың айналасындағы заттар туралы түсініктері мен білімдерін арттыру, сенсорлық білім беру, сөйлеу аппараты мен ұсақ моториканы дамыту, визуалды және моториканы үйлестіру, сонымен қатар ауызша нұсқауларға еліктей отырып, іс-

әрекеттерді орындау қабілеттерін тиімді шешуге мүмкіндік береді. Балалардың ұсынылған үлгіге назар аударуы және әрекеттердің дұрыс реттілігін сақтай отырып іске асыру қажеттілігі туындайды.

Өзіне-өзі қызмет көрсету – мектеп жасына дейінгі баланың басты және негізгі жұмысы. Мектеп жасына дейінгі балаларды өз еркімен киіну, жуыну, тамақтану қажеттілігімен таныстыру, олардың өзіндік дербестігін қалыптастырады және нәтижесінде ересектерге тәуелділік азаяды, өз күшіне деген сенімділік, сондай-ақ туындаған қиындықтар мен кедергілерді жеңуге деген ұмтылыс пен қабілеті артады.

Өзіне-өзі қызмет көрсету – бұл мектеп жасына дейінгі балаларды еңбекке тәрбиелеудің бастауы. Өзін-өзі күту дағдыларын қалыптастыру балалардың психикалық дамуы үшін өте маңызды. Өзіне-өзі қызмет көрсету дағдыларын игеру (киіну және шешіну, өзіне күтім жасау, дәретхананы пайдалану, өздігінен тамақтану, жуыну және т.б.) жас балалардың өзін қалай бағалайтынына тікелей әсер етеді.

Еңбек тәрбиесінің басталуы мектепке дейінгі жаста, балалар алғаш рет өз ниеттері мен өз қалауы, мүдделері туралы ашық айта отырып, іс-әрекетке деген қажеттілікті сезіне бастағанда басталады. Бұл қажеттілікті тәрбиелеу жас балаларды еңбекке тәрбиелеудің негізгі міндеттерінің бірі болып табылады.

Еңбекқорлықтың жалпы қабылданған көрсеткіштері:

- қызметтің мақсатын түсіну және оған қол жеткізудегі табандылық;
- басталған істі соңына дейін жеткізу қабілеті; еңбекке эмоционалды-оң көзқарас;
- өз қызметінің нәтижелерін барабар бағалау;
- ұқыптылық пен еңбексүйгіштік, еңбек құралдары мен өнімдеріне ұқыпты қарау [11, 19-21 бб.].

А.И. Шужебаева зерттеулері ең іргелі еңбектердің бірі болып табылады, бұл балаларды белсенді жұмысқа мәжбүрлейтін және итермелейтін мотивтердің негізгісі – ересектерге өз қызметінде көмектесуге деген саналы ниеті [12]. Мектепке дейінгі педагогикада балаларды ересектердің жұмысымен таныстырудың үш негізгі әдісін бөліп көрсету әдетке айналған. Бұл олардың жұмысын бақылау, содан кейін ересектерге балаларға ішінара көмек көрсету, сонымен қатар ересектер мен балалардың бірлескен іс-әрекеттерін ұйымдастыру.

Балалардың еңбек әрекеттерін, іскерліктерін үйретудің мазмұнын жүйелей отырып, тәрбиеші олардың жас ерекшелігіне, орындау мүмкіндігіне, оның тәрбиелік құндылығына, сондай-ақ оны ұйымдастыруға қойылатын санитарлық-гигиеналық талаптардың сақталуын ескереді. Балалар өсіп, дамыған сайын олардың қызметінің сапасына, ұйымдастыру дәрежесіне койылатын талап ю ле береді, орындалатын жұмыстың мөлшері ұлғайтылып, қарқыны тіледі.

Мектепке дейінгі сәбилік шақта өзіне-өзі қызмет көрсету белгілі қиыншылықтарға байланысты (саусақ бұлшық еттерінің жеткілікті

дамығандығы, әрекеттердің бірізділігін игерудің қиындығы, оларды жоспарлай білмеушілік, көңілінің оңай бөлінуі), ал мұның өзі дағдылардың қалыптасу процесін тежейді, кейде баланың қажетті әрекетті орындауға құлықсыздығын туғызады. Балалардың өзіне-өзі қызмет көрсетуін басқара отырып тәрбиеші әрбір баламен жеке-дара жұмыс жүргізеді, онымен алуан түрлі байланыс жасайды, көтеріңкі көңіл күйін колдап отырады. Киімнің және оның түрлі бөлшектерінің, қажетті әрекеттердің аттарын атай отырып, балалардың сөздік қорын кеңейтеді. Балалар өздеріне қамқорлық жасалғанын сезінеді, өздерін киіндірген ересектерге суйіспеншілік пен сенім сезіміне бөленеді.

Егер барлық қажетті гигиена ережелерін нәресте нақты білетін болса, болашақта ол әрқашан оларды орындайтынына сене аласыз. Ал бұл – салауатты өмір салтын қалыптастырудың, өсіп келе жатқан тұлғаның денсаулығын сақтау мен нығайтудың басты шарты [13]. Осы кезеңде сәтті жұмыс істеу үшін балаларда жағымды эмоциялар тудыру өте маңызды. Жас кезінде балалар өзіне-өзі қызмет көрсетуде дербестік көрсете бастайды. Баланың күнделікті әрекеттерге деген қызығушылығы, назары, жүйке жүйесінің импрессионизмі ересектерге балаға операциялардың белгілі бір тізбегін тез үйретуге мүмкіндік береді.

Мектеп жасына дейінгі, соның ішінде ерте жастағы балалар еңбегінің маңыздылығы жайында сөз қозғаған педагог, психологтардың, жалпы көрнекті ғалымдардың ой-пікірлеріне сүйене отырып, баланы сәбилік кезеңнен еңбек дағдыларына қалыптастырудың төмендегідей маңыздылықтарын атап өтуге болады:

- ерте жас – бала бойында өмірлік маңызды дағдылар мен икемділіктерді қалыптастырудың негізі екендігі, осы кезеңнен бала бойындағы алғашқы әрекет түрлерінің оның болашақтағы зияткерлік дамуының бастауы болатындығы;
- қарапайым еңбек әрекеттеріне баулу баланың жастайынан дербес, екшкімнің көмегінсіз-ақ, өзін қоғамның бір мүшесі екендігін сезінуінің алғы шарты екендігі;
- тазалыққа, жинақылыққа, ұқыптылыққа үйрету бала бойындағы салауаттылық пен мәдени танымның негізі екендігі;
- балалардың бір-біріне деген қамқоршылық сезімін, көмек қолын соза білу қасиеттері жанашырлық, толерантты қарым-қатынас негізі екендігі;
- өзін-өзі бағалай білу, қателіктерін мойындап, дұрыс нәтижеге талпыну сезімінің оянуына түрткі болатындығы;
- өз бөлмесін, балабақша тобындағы, балабақша ауласындағы заттар мен құралдарға ұқыптылықпен қарау эстетикалық сезімдерін;
- өз еңбегінің нәтижесінен қанағаттану, қуану, ризалық сынды құнды эмоцияларын дамытуға;
- қарапайым еңбек түрлерін меңгеру арқылы өзіндік моторикасын дамытуға;
- балалардың бойында адамгершілік-еріктік қасиеттерінің, ықылас-сезімдерінің оянуына түрткі болып, өмірлік дағдысына айналуына;

- еңбектенудің баланың физикалық күші мен ақыл-ойын белсендіретіндігіне көз жеткіздік.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Балаларды ерте жастан дамытуға арналған тәрбиелеу-оқыту үдерісін ұйымдастыру бойынша әдістемелік құрал. − Астана, 2015. − 21 б.ҚР «Білім туралы» Заңы// Қолжетімді түзім: http://adilet.zan.kz

2 Нечаева, В.Г. Воспитание дошкольника в труде [Текст] - М., 1990. -118 с.

3 Петерина С.В. Воспитание культуры поведения у детей дошкольного возраста [Текст] - М.: Просвещение, 2016. -141 с.

4 Абубакирова Ж.К. Тұлғалық даму ерекшеліктерінің этнопсихологиялық негізі. -124-129 бб. // Қолжетімді түзім: http://www.vestnik-kafu.info

5 Ноғайбаева Г. STEM – білім берудің әлемде және Қазақстанда дамуы // Қолжетімді түзім: http://iac.kz/kk/publishing

6 Меңжанова А. Мектепке дейінгі педагогика. –Алматы, 1992

7 Бекмагамбетова Р.К. Воспитание детей дошкольнолго возраста в условиях семьи. Учебное пособие. – Алматы: Альманах, 2018. -248 стр.

8 Саданова С.К., Саданова Ж.К. Тәрбие ісіндегі жеке тұлғаның даму мәселелері // КАСУ Хабаршысы, №1, 2005. 121-126 бб.

9 Елкеева А.Б. Н.Құлжанованың педагогикалық көзқарастары: пед.ғыл.канд. ... дис. - Алматы, 2001 Ауталипова У.И. Мектепке дейінгі жастағы балалардың отбасындағы өзара қарым-қатынастарының психологиялық-педагогикалық негіздері: пед. ғыл. канд. ... дис. - Алматы, 1999.

10 Аксарина Н.М. Воспитание детей раннего возраста [Текст] / Н.М. Аксарина. – М. : Просвещение, 1981.-224 с.

11 Батибаева С.Ғ. Қазақстанда қазақ балабақшаларының қалыптасуы мен дамуы (1946-2001 жж): пед. ғыл. канд.... дис. - Алматы, 2004.

12 Шужебаева А.И. Отбасылық тәрбие жағдайында балалар қарым-қатынасындағы қиындықтарды психологиялық-педагогикалық зерттеу: пед. ғыл. канд. ... дис. - Алматы, 2001.

13 Наубаева Х. Т. Мектепке дейінгі жастағы балалардың бірлескен қызметтегі қарым-қатынасын ізгілендіру: пед. ғыл. канд. ... дис. - Алматы,1999.

ӘОЖ 16.01.45

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ТАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Төленді Н. 101-17 оқу тобының студенті
Масалиева Ж.А. ф.ғ.к., доцент

Резюме

В работе высказаны мнения по вопросам воспитания у детей таких нравственных качеств, как любовь к близким людям, желание заботиться о них, чувство любви к родному городу, стране, интерес к его истории, формирование чувства уважения к людям труда, бережного отношения ко всему, что сделано руками человека.

Summary

In the work, opinions will be expressed on the issues of educating children of such moral qualities as love for close people, the desire to take care of them, a sense of love for their native

city, country, interest in its history, the formation of a sense of respect for people of labor, a careful attitude to everything that is made by human hands.

Табиғат әлемі таңғажайып және керемет. Дегенмен, барлығы бұл сұлулықты, аспан, су, жапырақ түстерінің алуандығын көре білмейді. Табиғат балаға күнделікті әсер етеді. Бірақ балалар көп нәрсені байқай бермейді, үстірт қабылдайды. Табиғат сұлулығы рұхани қайырымдылыққа тәрбиелеуде үлкен рөл атқарады, яғни, балаларды мейірімділікке, адамгершілікке, жақын адамдарға қамқор бола білуге көмектеседі. Балар үшін табиғат – бұл әр түрлі табиғат құбылыстарды танудың және сөздік қорын байыту көзі. Бұл – балалардың сөйлеу және ойлау қабілетінің дамуына ең қолайлы және пайдалы фактор. Табиғат баланың тұлғалық қалыптасуына зор ықпал етеді. Баланың қандай болып өсуі – бізге, ерексектерге байланысты.

Баланың бойындағы әдемілікке, әсемдікке іңкәрлігін оятып, табиғат сұлулығын сезіне білу қасиетін арттыруда экология тақырыбы таптырмайтын құрал. Айналадағы орман, өзен – көл, тау – тас, жайқалған жасыл желек, құстардың сайраған дауысы – осылардың бәрі балалардың ой-қиялын, әдемілікті көре білу қасиетін дамытады, талғамын қалыптастырады. Ықылым заманнан бері әдемі де сүйкімді құс-кептердің бейбітшілік жаршысы саналуы, әдемілік символы – аққу, ұлар, ал қарлығаш – бақыттың бастамасы, игіліктің иесі ретінде бағалануы баланың жан дүниесін байытады. Бұл тақырыпқа қалам тартпаған ақын-жазушы, ғалым кемде-кем. Мысалы, табиғаттың сұлу көрінісін ақын М.Жұмабаев:

Табиғат – әсемдіктің төркінісің,
Ән саламын бір сенің көркің үшін.
Жан-жануар танытып бір өзіңе,
Сенен алып тұрғандай бар танысын, - деп жырлайды [1].

Көрнекті педагог В.А. Сухомлинский: «Табиғат әдемілігі бала жанының тазалығын тәрбиелеу мен жан дүниесін дамытуда үлкен орын алады» [2] - деген болатын.

Балабақшадағы табиғат қорғау жұмысын кең жолға қоюды, қоршаған орта заттарын танып білу нәтижесінде мектеп жасына дейінгі балалардың байланыстыра сөйлеу тілін дамыту мәселелері А.Морковскаяның «Балабақшадағы табиғат бұрышы» [3], Г.Веретниковаының «Мектеп жасына дейінгі балаларды табиғатпен таныстыру» [4] еңбектерінде сөз болған. Балалар барлық уақытта табиғатпен қандай да болсын белгілі бір қарым-қатынаста болады, жасыл орман, әдемі гүлдер, аң-құстар, жапалақтап жауған қар осының бәрі балалардың көңілін аударып қуантады, осылайша табиғатқа, өз Отанына деген сүйіспеншілігі пайда болады. Балаларды табиғатпен таныстыру барысында адамгершілік, еңбек, деен және эстетикалық тәрбие беруді жүзеге асыру қажет.

Бұл күндері Қазақстанда білім беру саласы мен Қазақ табиғат қорғау қоғамы жасаған бірқатар әдістемелік құралдардың негізінде табиғатты қорғауды насихаттау белгілі жүйеге келтірілді. «Қазақстан» баспасынан шыққан С. Ысқақовтың «Табиғат және адам» [5], С. Қаженбаев пен С. Мажмухатовтың авторлығымен шыққан «Табиғат қорғау кітабы» [6], «Қайнар» баспасынан профессор Е. Мәмбетқазиев пен Қ. Сыбанбековтың бірлесіп шығарған «Табиғат қорғау» кітабы [7] құнды еңбек болып отыр.

Абай 38-қара сөзінде табиғат байлықтарының өзара бір-бірімен байланысын өте шебер бере білген және табиғатқа рақымшылықпен қарауды, табиғат туындыларына қиянат жасауға болмайтындығын ескерте келіп, «қиянатшыл адам – мұсылман емес» дейді. Ұлы ойшыл Абай табиғат туралы «Адамды қоршаған ортаның табиғаттың ішкі сырын білім, ғылым арқылы танып білуге болады» деген еді. Қоршаған орта құбылыстарын танып білу сырын көрнекті ойшыл Платон да «Ғажайып құбылысқа қарап тұрып және ол туралы тыңдап жүріп адам дами түседі... Сұлу бейнелерден біз сұлу, яғни жақсы ойларға берілеміз. Ал сұлу өмірден – абсолюттік сұлулыққа көшеміз» [8] деген тұжырымға келген.

Ы.Алтынсариннің 1879 жылы Қазан қаласында жарық көрген «Қазақша хрестоматия» деген кітабында: «Асыл шөп», «Бақша ағаштары», «Таза бұлақ» т.б. әңгімелері бала жанын тазалыққа, адалдыққа, туған жердің табиғатын сүюге, қайырымдылық пен жаңашырлыққа меңзейді.

Қоршаған ортада көргенін есте сақтау мен еске түсірудің ықтиярлы формалары мектепке дейінгі естияр шақта қалыптаса бастайды және мектепке дейінгі ересектерде жетіледі. Ықтиярлы есте сақтау мен еске түсіруді меңгерудің неғұрлым қолайлы шарттары ойын үстінде жасалады, бала өзіне алған рольді жақсы орындап шығу есте сақтау шарты болған кезде жасалады. Мысалы, сатып алушының ролін алған бала дүкеннен белгілі заттарды сатып алу жөніндегі тапсырманы орындаушы ретіндегі баланың есте сақтайтын сөздерінің саны үлкен адамның тікелей талабы бойынша есінде сақтауға тиісті сөздерден көп болып шығады.

Естің ықтиярлы формаларын меңгеру бірнеше кезеңнен тұрады. Олардың біріншісінде әлі қажетті тәсілдерді меңгере алмай тұрып бала есте сақтау мен еске түсіру міндетінің өзін бөле бастайды. Мұнда еске түсіру міндеті бұрын бөлінеді, өйткені бала алдымен дәл еске түсіруді, елестетуді қажет ететін ахуалдарға кездеседі. Бұған дейін ол нені қабылдап, жасағанын көрсететін іс-әрекетті білуі керек. Есте сақтау міндеті еске түсіру тәжірибесінің нәтижесінде пайда болады.

Қоршаған орта табиғатын есте сақтау мен еске түсірудің жолдарын бала өз ойынан шығара алмайды. Ондай жолдарды белгілі түрде баланың есіне үлкендер салады. Мысалы, үлкен адам балаға тапсырма бергенде оған осы арада дәл оны қайталап беруді талап етеді. Үлкен адам баладан бір нәрсе сұрағанда, оның еске түсіруіне бағыт береді: «Сосын не болады?», «Жылқыға ұқсас сен тағы қандай жануарларды көрдің?» Тағы сол сияқты. Бала біртіндеп

қайталай білуге, түсіне білуге, материалды есте сақтау мақсатында байланыстыра білуге, еске түсіргенде байланыстарды пайдалана білуге үйренеді. Мектеп жасына дейінгі балалардың кейбіреулерінде эйдетикалық ес деп аталатын көру есінің ерекше түрі байқалады. өзінің айқындығы мен дәлдігі жағынан эйдетикалық естің бейнелеріне жуықтайды: бұрын қабылданған бір нәрсені есіне түсірген бала соны көз алдына қайтадан көріп тұрғандай болады. Эйдетикалық ес – жас шағының құбылысы. Мектепке дейінгі жаста осындай есі бар бала, кейінірек, мектепке оқыту кезеңінде, әдетте өзінің бұл қабілеттілігін жоғалтады.

Өзін қоршаған орта заттарын түсініп игеру балалардың логикалық есін дамытуда үлкен рөл атқарады. Балалардың есін тәрбиелеуде де тәрбиеші олардың жас және дара ерекшеліктерін ескере отырып жұмыс жүргізеді.

Бес жастағы бала жылдың төрт мезгілін бір-бірінен ерекшеленетінін толық айтып бере алмайды. Бірақ, күзден кейін қыс, көктемнен кейін жаз келетінін біледі. Сонымен қатар бала күнделікті көріп жүрген қой – ешкі, сиыр мен жылқы сияқты үй жануарларын, хайуанаттар әлемінен көрген ит, қасқыр, түлкі, сияқты аңдар мен құстарды таниды. Олар жайлы өзіндік ой- түйсіктері болады. Мысалы: *кірпі қыста ұйықтайды, жазда орманда жүреді, оның үстіндегі тікеніне қандай зат түсетін болса /жапырақтар, жидектер т.б./ сонымен қоректенеді* т.б. Бес жастағы бала табиғаттағы шындық пен ертегідегі жағдайларды бір-бірімен шатастырады да, оларда мынадай ойлар тууы мүмкін. Мысалы, «аю бармағын жалайды», «аю жылыну үшін ағаштың діңіне тығылады». Шындығында аюдың, кірпі, борсық т.б. жануарлардың қыста ұйықтауының өзіндік биологиялық мәні бар. Балаларда табиғаттағы заттарды бір-бірімен салыстыру, олардың бір-бірінен қандай айырмашалығы бар, осы жайлы өзіндік ойлар туа бастайды.

Бес-алты жасар балаларда табиғаттағы заттардың, жануарлардың, өсімдіктердің бір-бірінен қандай айырмашылықтары арқылы ерекшеленетінін ғалымдарымыздың мынадай тұжырымдары анықтай түседі. Мысалы, жануарлардың пішіні, түр-түсі, сыртқы жамылғысы т.б, арқылы салыстырады. Бұл жастағы бала мысық пен кірпіні былай салыстырады: *кірпінің терісі инелер, мысықта тері, ал тері кірпінің бауырында ғана болады, мысықта мүлде инелер болмайды* және т.б. Бала осы сөздермен мысық пен кірпінің ерекшелігін толық сипаттадым деп ойлайды, ал шын мәніндегі ой-түсік кейін келе қалыптасып, жетіле береді. Осыған сәйкес, «Өсімдіктер әлемі» тақырыбын өткенде, балаларды балабақша ауласындағы ағаштармен, гүлдермен, шөптермен таныстырып, олардың жылдың әр мезгіліне сай өзгеріп отыратындығын түсіндіріп өткен жөн. Мысалы, 5-6 жастағы балаға қыста ағаштардың жапырақтары түсіп, құраған сияқты болып көрінеді, бірақ ол ағашта қыста да тіршілік үзілмейтінін айтып түсіндіру керек. Ерте көктемде ағаштың 2-3 бұтағын кесіп, топта суға салып қою арқылы одан бүршік өсіп шығатынын, демек қыста да өсу процесі тоқталмайтынына балалардың көздерін жеткізуге болады.

Дегенмен жекелеген ғалымдардың білім беру, тәрбиелеу мәселелеріне арналған еңбектерінде баланы дамыту жолдары, табиғаттың оқу-тәрбие үрдісіндегі орны мен қазақ халқының психологиясына ғана тән қасиет – табиғатты құдірет көзі деп қараған халық педагогикасының тарихына арналған ғылыми зерттеу жұмыстары жоқ емес. Айталық, қазіргі педагогика саласында мектеп жасына дейінгі балалар мен бастауыш класс оқушыларына еліміздің ғажайып табиғаты арқылы тәлім-тәрбие беру мәселелерімен Қ. Аймағамбетова шұғылданып жүр. Ғалымның бастауыш сынып балаларына тірі табиғат жайында ұғым беру мәселесіне арналған ғылыми еңбегі осы тұрғыда зерттеу жұмысымен шұғылданушы ізденушілер, аспиранттар үшін сындарлы дүние. Өйткені бұл еңбек республика көлемінде бастауыш сынып балаларына табиғат жайында түсінік беру мақсатын діттеген, жергілікті табиғат ерекшелігіне сай ана тілінде жазылған тұңғыш зерттеу жұмысы. Сондай-ақ тәлімгердің алты жасар және төменгі класс балаларына арналған «Айналадағы дүниемен таныстыру», «Табиғаттануды оқыту және бала тәрбиесі» және басқа еңбектерінде сәбиді айналадағы дүниемен таныстыру, балаларға өзін қоршаған табиғат туралы алғашқы ғылыми ұғым беру мәселелері жүйелі қарастырылады [9; 10]. Әдіскердің ұсынысы табиғатпен таныстыруды бағдарлама талабына сай жоспарлап, оны ашық аспан аясында бақылау, сабақ, серуен, саяхат, табиғаттағы еңбек барысында жүзеге асыруды, түрлі әдіс-тәсілдерді, әсіресе көрнекіліктерге негіздей отырып жүргізуді ұсынады.

Табиғат әлемі таңғажайып және керемет. Дегенмен, барлығы бұл сұлулықты, аспан, су, жапырақ түстерінің алуандығын көре білмейді. Табиғат балаға күнделікті әсер етеді. Бірақ балалар көп нәрсені байқай бермейді, үстірт қабылдайды. Табиғат сұлулығы рұхани қайырымдылыққа тәрбиелеуде үлкен рөл атқарады, яғни, балаларды мейірімділікке, адамгершілікке, жақын адамдарға қамқор бола білуге көмектеседі. Балар үшін табиғат – бұл әр түрлі табиғат құбылыстарды танудың және сөздік қорын байыту көзі. Бұл – балалардың сөйлеу және ойлау қабілетінің дамуына ең қолайлы және пайдалы фактор. Табиғат баланың тұлғалық қалыптасуына зор ықпал етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Метербаева К.М. Мектепалды даярлық топ балаларының байланыстырып сөйлеуін қалыптастыру әдістемесі. –Алматы, 2009.
2 Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения в 3 т., т. 1. Москва, 1974.
3 Морковская А. Балабақшадағы табиғат бұрышы. –Алматы, 2001
4 Веретникова Г. Мектеп жасына дейінгі балаларды табиғатпен таныстыру. –Алматы, 1994.
5 Ысқақов С. Табиғат және адам. –Алматы, 2004.
6 Қаженбаев С., Мажмухатов С. Табиғат қорғау кітабы. –Алматы, 2005.
7 Мәмбетқазиев Е., Сыбанбеков Қ. Табиғат қорғау. -Алматы: Қайнар,
8 Абай. Энциклопедия. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясының» Бас редакциясы, «Атамұра» баспасы
9 Аймағанбетова Қ. Айналадағы дүниемен таныстыру. -Алматы: Балауса баспасы, 2003.

10 Аймағанбетова Қ. Табиғаттануды оқыту және бала тәрбиесі. Жыл он екі ай. –Алматы, 1965.

ӘӨЖ 373.31

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДАҒЫ МҰҒАЛІМНІҢ КРЕАТИВТІ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ

Мусабаева М.С., бастауыш сынып мұғалімі
Ө.А.Жолдасбеков атындағы №9 ІТ лицейі, Шымкент, Қазақстан

Резюме

В статье приведены результаты исследования педагогического творчества учителей начальных классов в условиях инновационной деятельности.

Summary

The article presents the results of a study of pedagogical creativity of primary school teachers in the context of innovative activity.

Жылдам өзгеретін әлеуметтік шындық білім берудің жаңа мақсаттарын, мазмұнын, әдістері мен технологияларын өмірге әкелді. Бұл педагогтарға қойылатын басқа да талаптарды тудырды. Бүгінгі таңда мұғалім тек мұғалімнің, тәлімгердің, тәрбиешінің ғана емес, сонымен бірге өз қызметінде жаңа принциптерді, оқыту мен тәрбиелеудің әдістерін ашатын, қатаң алгоритмдер мен ережелерді шығармашылық ізденіспен біріктіретін, жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданатын зерттеушінің функцияларын орындауы керек.

Соңғы онжылдықта біздің елімізде әр түрлі типтегі мектептерді ескере отырып, бастауыш сынып мұғалімдерін даярлау, қайта даярлау және біліктілігін арттырудың көп деңгейлі, үздіксіз жүйесі қалыптасты. Еліміздегі мұғалімдердің кәсіби қызметін қалыптастырудың инновациялық жағдайларын, оның мәдени дәстүрлерін, адамгершілігін, моральын және халықтың нақты әлеуметтік құрылымын ескере отырып, дамудың әртүрлі жолдары, формалары, әдістері бастауыш сынып мұғалімдерінің білім беру процесінде кәсіби қасиеттерін қолдануға қолайлы.

Инновациялық іс-әрекет жағдайында мұғалімдер оқу-тәрбие процесінде қолайлы қарым-қатынас жасаудың кәсіби маңызды алғышарты болып табылатын мұғалімнің адами қасиеттеріне ерекше мән береді [1].

Педагогикалық іс – әрекетте мұғалім белсенді, шығармашылық тұлға екені белгілі, ол әрдайым оқушылардың күнделікті өмірін ұйымдастырушы ретінде әрекет етеді, қызығушылықтарын оятады, білім алушыларды өзіне жетелейді – бұл жеке белсенділікті шешуші орын алатын ерік-жігері дамыған адам болуы мүмкін. Сыныптың педагогикалық басшылығы -мұғалімді тапқыр, тез ойлы, табанды болуға, кез-келген жағдайды өз бетінше шешуге әрдайым дайын болуға міндеттейді.

Педагогикалық шығармашылық теориясының негіздерін дамытуда кеңестік психологиялық ғылым маңызды рөл атқарғанын көрсетеді, ол әр түрлі қызмет түрлеріндегі шығармашылық процестің негізгі заңдылықтарын зерттеді. Л.С. Выготскийдің, С.Л. Рубинштейннің, Б.М. Тепловтың іргелі еңбектерінде, А.Г. Ковалевтің, Я.А. Пономаревтің, Н.С. Лейтестің, Ю.А.Самариннің, В.Н. Пушкиннің, М.А. Матюшкиннің, Т.В. Кудрявцевтің және т.б. еңбектерінде педагогикалық қызметтегі оның мәнін түсінуге көмектесетін шығармашылық процестің әртүрлі бөлімдері зерттелді, оған көрнекті кеңес ғалымдары Б. М.Кедров, А.В. Брушлинский, Б.С. Майлах, М.Г. Ярошевский, П.М. Якобсон, П.В. Симонов және т. б. [2]. Педагогикалық қызмет мұғалімнен үнемі шығармашылық ізденісті талап етеді.

Кәсіби өзін – өзі тәрбиелеудің ең тиімді жолы, мұғалімнің педагогикалық шығармашылығының қасиеттерінің бірі-мектептің күрделі тақырыбының ғылыми немесе әдістемелік проблемаларынан белгілі бір аспектіні дамыту. Т.А.Вайзер бастауыш мектеп мұғалімдерінің инновациялық қызметін зерттеуде инновациялық жұмысты орындау барысында мұғалімнің мектептің инновациялық процесінің субъектісі ретінде өзін-өзі дамытуы жүреді деп мәлімдейді. Мұғалімнің инновациялық шығармашылығы педагог қызметінің жаңа сапалық сипаттамаларының қалыптасуына әкеледі [3]. Сонымен, оның санасында және кәсіби педагогикалық қызметінде жүйелілік артады, яғни мұғалімнің мақсат қою, мазмұнды және процедуралық-әдістемелік салаларды таңдау еркіндігі кеңейеді; бұл еркіндік шығармашылық өзін-өзі көрсету құқығы ретінде танылады-мұғалімнің білім берудің гуманистік, жеке бағытын жүзеге асыруға бағытталуы қамтамасыз етіледі; авторитаризмді жеңу, ынтымақтастық орнату, оқушымен диалог, педагогикалық процестің барлық компоненттерін (оның мақсаттары, құралдары, күтілетін нәтижелер, оларды бағалау өлшемдері және т.б.) әзірлеуде мұғалімнің оқушымен бірлесіп авторласуы; педагогикалық қызметтің технологиялылығы – өзіндік авторлық, жеке бейімделген педагогикалық жүйені құру [4].

Мұғалімнің инновациялық қызметі кәсіби қызметтің әртүрлі түрлерімен қатар білім беру бағыттары бойынша зерттеу жұмыстарының идеяларын әзірлеуді және сынақтан өткізуді қамтиды. Бұл жерде басты кәсіби сапа креативтілік, яғни бастауыш сынып мұғалімінің өзінің практикалық педагогикалық қызметіне шығармашылық қатынасы болып табылады.

Осы негізгі ережелерді іске асыру бойынша мысал ретінде біз Ө.А.Жолдасбеков атындағы №9 ІТ лицейі бастауыш мектебінде тәжірибелік-эксперименттік жұмысын жүргіземіз: «білім беру мекемелерін қалалық социумдағы ашық жүйе ретінде дамыту». Бұл зерттеудің мақсаты: қоғам жағдайында әр баланың жеке басын дамыту үшін білім беру кеңістігін құру. Қойылған мақсатқа жету үшін мектептің бастауыш сыныптарының әдістемелік бірлестігі келесі міндеттерді анықтады:

- баланың жеке ерекшеліктерін дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасау;

- ДБІ (дидактикалық бірліктерді іріленді ру) және логика сабақтарын пайдалану арқылы бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлауын дамыту;
- оқушылардың тұлғасын зерттеу әдістерін меңгеру;
- пәндік-дамытушылық ортаны құру;
- «мектепке дейінгі білім беру – бастауыш мектеп – орта буын» сабақтасуын қамтамасыз ету [5].

Осы бағыт бойынша жасалынған жұмыстардың оң нәтижелері бар, олар бастауыш сынып оқушыларының қалалық, облыстық және республикалық деңгейдегі конкурстар мен олимпиадалардағы жетістіктерінен көрінеді. Білім беру кеңістігі, сайып келгенде, бастауыш сынып оқушыларында жүйе мен технологияны анықтау арқылы зерттеу дағдыларын дамытады, ал ғылыми басшылықты бастауыш сынып мұғалімдері жүргізеді. Оқушы мен мұғалімнің зерттеу қызметінің бағасы әр түрлі деңгейдегі конкурстар мен олимпиадаларға қатысуының өзі, сондай-ақ қазылар алқасының олардың ғылыми жұмыстарының нәтижелерін мойындауы болып табылады [6].

Бұл жобаларды жүзеге асырудың сәттілігі мектепте жетістікке бағытталған жақсы, білікті мамандардың болуымен анықталады. Осы мақсатта мектепте бірнеше жыл бойы оқушылардың, мұғалімдер мен ата-аналардың ішкі мотивациясын қалыптастыру бойынша жүйелі жұмыс жүргізіліп келеді, бұл ұжымдағы әдістемелік жұмысты жүйелеуге көмектесті.

Бастауыш сынып мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігі жұмысының негізгі бағыттары:

- оқушылардың, мұғалімдер мен ата-аналардың оқу-зерттеу жұмыстарының технологияларын әзірлеу және қолдану;
- оқушылар мен мұғалімдердің шығармашылық қабілеттерін дамыту (зерттеу жұмысы және олимпиадалардың әртүрлі деңгейлерінде қорғау және т. б.);
- әлеуметтену жағдайында мұғалімдер мен оқушылар үшін біріңғай білім беру кеңістігін ұйымдастыру.

Бұл мектеп үшін мұғалімдердің және оқушылардың зерттеу қызметі аясында шығармашылық ойлауды дамыту үшін қолайлы жағдай жасауы. Сонымен, білім алушылардан құрылған қолайлы психологиялық ортаның жұмысына қатыса отырып, қызығушылық тудыратын мәселелер бойынша зерттеулер жүргізеді, сыныптастарының алдында баяндама жасайды, сонымен қатар әртүрлі деңгейдегі ғылыми-практикалық конференцияларда сөз сөйлейді. Бастауыш сынып оқушылары зерттеу тақырыптарын оқу пәндерінің мазмұнынан немесе оларға жақын пәндерден таңдайды, ал зерттеу мәселесі баланың танымдық қызығушылықтары аясында және «проксимальды даму» аймағында болады.

Оқытуда зерттеушілік тәсілді қолдану мұғалімдерге оқу-тәрбие процесінің нәтижелілігі мен сапасын арттыруға көмектеседі. Сондай-ақ, оқушылар қоршаған әлемге, оның объектілеріне, әртүрлі ұлт халықтарының мәдениетіне

деген қызығушылықты арттырады, жануарлардың өмірін зерттеуге деген қызығушылықты арттырады. Яғни, балалар қызығушылық, мәдени және зияткерлік деңгейін көтеруге деген ұмтылысты белсенді дамытады. Танымдық белсенділік, қиындықтарды жеңе білу қабілеті пайда болады, қарым-қатынас қабілеттері артады және қоғамның адамгершілік құндылықтары түсіндіріледі.

Оқу-тәрбие процесі жұмысындағы басты рөл бастауыш сынып мұғалімінің жеке басына, оның адами және кәсіби қасиеттеріне, оқушының жеке басын дамыту процесінің жетекшісі қасиеттері берілетінін атап өткен жөн.

Осылайша, педагогикалық шығармашылықты бастауыш сынып мұғалімінің инновациялық қызметінің құрамдас бөлігі ретінде қарастыра отырып, уақыт пен кеңістік контекстіндегі динамизм мен ұтқырлыққа назар аудару керек. Атауында өзгеріссіз қалып, олар үнемі жаңа мазмұнмен толығады, бұл мұғалімнің инновациялық қызметінің құрамдас бөлігі болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы 12 жылдық орта білім берудің жалпыға міндетті стандарты. Нормативтік құжаттар, Астана 2006ж.
2. Мұғалімге арналған нұсқаулық Үшінші (негізгі) деңгей. «Назарбаев зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2012.
3. Кеңесбаев С.М., Оралбекова А.К. Проблемы интеграции информационной и коммуникационной технологии вначальном образовании РК // «Хабаршы – Вестник» КазНПУ им.Абая, Серия педагогических наук. – Алматы, №1 (45), 2015. – Б. 4-7
4. Уайдуллақызы Э. Бастауыш сынып мұғалімдерінің ақпараттық-кәсіби құзіреттілігін қалыптастыру: филол.док.ғыл. , Алматы, 2014. - 180 б.
5. Барсай Б.Т. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсібидидактикалық құзіреттілігін қалыптастырудың ғылыми-педагогикалық негіздері.- Шымкент, 2010. - 348 б.
6. Исабаева Д.Н. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын қалыптастыруда ақпараттық-коммуникациялық технология құралдарын қолдану әдістемесі: Ұлттық білім беру академиясы .- Алматы, 2009.- 137 б.

ӘӨЖ 377.112.4

АРНАЙЫ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ МОДУЛЬДІК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РӨЛІ

Баймусаева К.А., арнайы пән оқытушысы
Индустриалды-техникалық колледж, Шымкент, Қазақстан

Резюме

В этой статье рассматривается роль модульной технологии в организации учебного процесса в системе технического и профессионального образования.

Resume

This article examines the role of modular technology in the organization of educational work in vocational and secondary special education.

Қазіргі білім беруді дамытудағы жетекші әлемдік тенденциялардың бірі ақпараттық қоғамның негізін құрайтын үздіксіз, ашық білімге көшу болып

табылады. Қазіргі заманғы білім беру қағидаттарын іске асыру білім беруді ұйымдастырудың нысандары мен әдістерін, оқытушылар мен студенттердің оқу процесіндегі рөлін қоса алғанда, бүкіл білім беру жүйесінде сапалы өзгерістерге алып келуі мүмкін.

Колледждегі оқыту әдістемені жаңартуды талап еткендіктен, сондай-ақ студенттердің оқу қызметін ұйымдастыруға және олардың бейімділіктеріне, қызығушылықтары мен мүмкіндіктеріне сәйкес келетін жаңа талаптар қойылады, сондай-ақ болжанатын нәтижеге кепілдік беретін жаңа тәсілдер мен әдістер әзірленеді [1].

Модульдік жүйенің әдістемесі әр сабақ жаңа ақпаратты игеруге және осы ақпаратты өңдеу дағдылары мен машықтарын қалыптастыруға ықпал етуі керек деген идеяларға негізделген. Модульдік оқытуды дәрістер, семинарлар және зертханалық жұмыстар арқылы жүзеге асыруға болады.

Модульдік оқыту - оқу ақпаратын блоктық-модульдік нысанда ұсыну негізінде оқу процесін ұйымдастыру тәсілі. Модульдік оқытудың мәні мен мазмұны дербес ұйымдастырушылық-әдістемелік блоктарға — модульдерге жинақталады, олардың мазмұны мен көлемі дидактикалық мақсаттарға, студенттердің бейіндік және деңгейлік сараланuына, оқу курсы бойынша білім алушылардың қалауына байланысты өзгеру мүмкіндігі қарастырылған [2].

Модульдер міндетті және таңдаулы болуы мүмкін. Модульдердің үйлесуі білім алушылардың белгілі бір санатын оқыту (және өз бетінше зерделеу), арнайы дидактикалық және кәсіптік мақсаттарды іске асыру үшін талап етілетін нақты оқу материалын іріктеу мен жинақтауда икемділік пен еркіндіктің қажетті дәрежесін қамтамасыз етуі тиіс.

Модульдік оқытудың қажетті элементі, әдетте, әр модульді оқу нәтижелері бойынша студенттердің үлгерімін бағалауды қамтитын білімді бағалаудың рейтингтік жүйесі болып табылады.

Әр білім алушының қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, оқу процесін құру және модельдеу жаңа білім беру технологияларын қолдану арқылы ғана мүмкін болады, өйткені түсіндіру және иллюстрациялық әдіске негізделген дәстүрлі оқыту әдістемесі оқытушыға студенттің барлық қабілеттерін ашуға, оны оқу процесіне қызықтыруға мүмкіндік бермейді, бұл жағдай әрине оның білімі мен дағдыларының сапасына әсер етеді. Нақты педагогикалық процесте оқытудың осы тәсілін қолдануды қамтамасыз ететін дәстүрлі емес технологияларға модульдік оқыту технологиясы жатады.

Модульдік технология студенттің өзі оқиды деген идеяға негізделген (білім алады, оларды талдайды, практикада қолданады), ал оқытушы оның оқу процесін бақылайды. Жеке ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу ғылыми таным әдістері, экспериментті жоспарлау және жүргізу ерекшеліктері туралы жеткілікті түрде қалыптасқан білім базасына негізделеді, сондықтан алдымен студенттердің теориялық дайындығын ұйымдастыру болжанады, оның барысында эксперимент кезеңдері туралы білім, әдебиеттермен жұмыс істеудің негізгі дағдылары, эксперимент нәтижелерін статистикалық өңдеу

қалыптасады. Сондай-ақ, осы дайындық кезінде пікірталас ұйымдастырылады, соның арқасында студенттер жеке зерттеулерінің тақырыптарын өз бетінше таңдайды, тәжірибе жүргізуді жоспарлайды [3].

Модульдік технология студенттер үшін қызықты және тиімді, өйткені ол оқытудың жаңа тәсілдерін сәтті үйлестіруге мүмкіндік береді, зерттелетін материалды түсіну мен ұғыну деңгейін арттырады. Осыған байланысты модульдік технологияға көшу студенттерге ғана емес, сонымен бірге оқытуды жүзеге асыратын оқытушыға да қойылатын талаптарды арттырды.

Модульдік технологияның маңызды элементтері:

1. блоктық (модульдік) оқу материалын құру;

2. білім мен дағдыларды игеру бойынша мұғалімнің жетекшілігімен сабақтарда тәуелсіз және шығармашылық қызметтің басым болуы;

3. оқытушы мен студенттің рефлексиясы негізінде оқу материалын меңгеруді, оқу іс-әрекетінің қалыптасуын өзіндік бақылау мен сыртқы бақылауды ұйымдастыру [4].

Модульдік оқытудың мәні-білім алушы өзіне ұсынылған ;еке оқу бағдарламасымен, оның ішінде іс-әрекеттің мақсатты жоспарымен, сондай-ақ дидактикалық мақсаттармен өз бетінше жұмыс істей алады.

Модульдік оқытуды бағалай отырып, оның студенттердің оқу-танымдық белсенділігін ынталандыру және кәсіби ғылыми білімді, дағдыларды игеру бойынша олардың танымдық қызметін ұйымдастыру үшін маңыздылығын атап өткен жөн.

Бұл жүйеде студент оқу бағдарламасының бөлімдерін өз бетінше игере алады. Демек, модульдік оқыту кезінде студент дәстүрлі оқытуға қарағанда өзін-өзі тәрбиелеу дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар, модульдік оқыту кезінде студенттің әрқашан оқытушыдан көмек, кеңестер және өз қызметін бағалау мүмкіндігі бар.

Сонымен қатар, модульдік технология студенттердің де, оқытушылардың да білім алуға деген ынтасын арттырып, олардың педагогикалық шеберлігін жетілдіруге ықпал етеді [5].

Модульдік жүйені енгізу біздің колледжде білім беру процесін жетілдіруге ықпал ететін болды, өйткені ақпараттық-хабарлаушы оқытудан біздің мамандарымыздың болашақ кәсіби қызметін модельдейтін және қалыптастыратын оқытуға көшуді жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Оқытудың белсенді нысандарына көшу өзгеретін өндірістік-экономикалық жағдайларға тез бейімделуге қабілетті маман даярлауға мүмкіндік береді.

Колледждің білім беру қызметінде оқытудың модульдік технологиясын іске асыру түлектерді даярлау сапасын едәуір арттыруға ықпал етеді, өйткені оқытушыларға оқу процесінде студенттердің қызметін жақсы басқаруға, ал студенттерге өз бетінше көбірек жұмыс істеуге, оқытушылардан консультациялық көмек алуға, бастапқы дереккөздермен және қосымша әдебиеттермен жұмыс істеу кезінде оқу мазмұнын игеруге мүмкіндік береді.

Модульдік технологияны енгізу орта арнайы мекемелердің инновациялық дамуына әсер етеді, өйткені модульдік оқыту жүйесінің артықшылықтары:

- студенттердің өнімді ойлауын дамыту;
- студенттің оқуын және оқытушының өз қызметін өзін-өзі бақылау мүмкіндігі;
- танымдық іс-әрекетті жандандыру;
- өзін-өзі бағалау мүмкіндігі;
- дербестікті қалыптастыру.

Осылайша, ғылыми білімді игеруде және болашақ мамандардың кәсіби және жеке қасиеттерін қалыптастыруда тиімді нәтижеге қол жеткізуге бағытталған модульдік оқытуды орта білім беру ұйымдарындағы оқу процесін жетілдірудің перспективті құралы ретінде қарастыруға болады.

Әдебиеттер

1. Жанпейісова М.М. «Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде». Алматы 2006 жыл.

2. Қамзина М. «Модульдік оқыту технологиясы».//Тәрбие құралы. 2005 жыл, №4.

3. Педагогтың кәсіби деңгейін өсіруде әдістемелік жұмысты ұйымдастыру жолдары.//Ғылыми-практикалық жинақ. Алматы, 2008 жыл.

4. Искакова Р., Ерназарова З. «Жаңа технологияны пайдалану әдістері». Қызылорда, 2004 жыл.

5. Жадрина М.Ж. «ҚР-дағы жоғарғы білім беру дамытудың тенденциялары мен мәселелері». Алматы 2002 жыл.

UDC 541.491

«КОМПЛЕКСТІ ҚОСЫЛЫСТАР» ТАҚЫРЫБЫН АҚПАРАТТЫҚ - КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР БОЙЫНША ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

Құрманбекова К. магистрант, Керімбаева К.З. т.ғ.к., Битемирова А.Е. х.ғ.к,
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан.

Түйін

Бұл мақалада химия ғылымындағы «Комплексті қосылыстарды» ақпараттық - коммуникациялық технологиялармен оқытудың тиімді тұстары және ерекшеліктері қарастырылған.

Резюме

В данной статье рассмотрены преимущества и особенности обучения «комплексных соединений» в химии информационно - коммуникационными технологиями.

The development of modern pedagogical methods contributes to improving the quality of education of students, if it allows teachers to engage in creative work, creating business skills, search. At present, it is impossible to be a competent, versatile specialist without mastering new methods of education in the field of education. Mastering new methods has a positive effect on the formation of intellectual, professional, moral, spiritual, civic and other human qualities of the

teacher, promotes the effective organization of the educational process through self-development.

Modern pedagogical technologies are pedagogical technologies that can not only ensure effective assimilation of subject knowledge, but also contribute to the formation the ability of students to acquire independent knowledge. New requirements of society to the level of development and education of the individual, new living conditions must change the content, means and methods of the pedagogical process. In this situation, new teaching technologies (pedagogical innovations) are needed. On the one hand, teaching technology is a combination of processing methods and means, representation, change and presentation of program educational information, and on the other - the science of how a teacher influences students in the learning process using the necessary technical or informational means. Methodological science has developed many different technologies closely interconnected [1].

A modern educator must be able to master the best ideas of the time, be literate, creative and have developed human abilities.

The use of educational technologies opens up the following opportunities:

- the transition to education that helps to develop the mind, using memory-based and acquired knowledge;

- Transition from a static model of education to a structural system of dynamics of mental activity;

- Transition of the student from the program of secondary education to the program of individual and differentiated education.

At present, the main goal of the education system in our country is to improve the level of education of the next generation to the international level through the transition to a national module of education. According to modern requirements, it is not enough to have only a subject teacher, the educator must be a teacher, an innovator, an engineer. In order to reach the level of innovators, the educator must master innovative methods, and then conduct an effective study of what topics need to be applied in accordance with their subject. Therefore, each innovator masters the methods, then tests the methods (use in the classroom), the educator makes an analysis and chooses innovative methods according to the topic. The teacher must be able to effectively use the elements of methods, taking into account the age of the student in the development of his natural talents and abilities [2].

The modern teaching system is based on the radical renewal of the traditional teaching process and the effective introduction of modern teaching methods in the educational process. This innovative direction allows students to plan the outcome of education in advance and thereby participate in self-improvement. Records and research, which form a system of modern pedagogical methods, also clearly identify the ways and directions that will have a positive impact on the prospects of domestic educational organizations. Considering the student not only as a form of the learning process, but also as an important participant in the process, he developed the ability to think deeply and fluently in his native language, to develop the language of

literacy, to acquire the knowledge and skills acquired during the study. - The main purpose of new pedagogical technologies [3].

Among the innovative technologies, one of the technologies that has its own place is the development and training technology. This technology is gradually being used in schools of Kazakhstan.

Along with many modern technologies, information technology has recently been widely used in chemistry lessons. The study of the composition and structure of substances, the dependence of the structure of their properties, the acquisition of new substances with known properties, the laws of chemical changes and ways to control them are the main issues in teaching chemistry at school. By considering the composition, structure of things, the transformation of one thing into another, students must acquire a thorough knowledge for practical work. In the daily lesson in connection with the cold:

- interactive whiteboard;
- laboratory experiments;
- computer;
- reference information (dictionary, encyclopedia, map);
- Internet, etc. The use of visual aids has yielded great results. Such devices increase the interest of students, allow them to listen attentively and clarify the information received [4].

The basics of this technology help to expand the quality of knowledge and literacy of students in chemistry. For example, the use of video, audio equipment, television and computers in the classroom expands the student's worldview. In particular, when summarizing the chapters in the textbook, students not only accumulate additional material, expand their knowledge and increase their activity, but also form and create a system of logical thinking.

Forms and methods used in chemistry lessons.

- Explain the material through the use of the lesson, the student's speech and discussion, approval, individual work, analysis, testing, search for the necessary information;
- Independent use of the student in extracurricular activities, ie preparation of abstracts, self-monitoring;
- use by the teacher during the preparation for the lesson, ie the selection of special materials, preparation of assignments, etc.

Nowadays, due to the new teaching process, the test method is widely used in all subjects of the school, even for the UNT. Students are especially interested in completing the test tasks in the chapter, the topic, and the repetition.

There is a fundamental difference between the lessons using ICT from the traditional education system. This difference in the changing role of the teacher: It is not the main source of knowledge. He is a regulator, organizer, consultant. Today's e-tutorial is performed in a virtual chemical laboratory, via the Internet. The teacher must be able to work with an interactive whiteboard, various electronic tutorials, and

a source of the Internet. To do this, you need to know how to use Activstudio, library and flipchart [5].

In today's information age, it is impossible to imagine our lives without different sources of information. In an age of globalization of television and radio, the benefits of working with the Internet to protect future generations from the harmful effects of these modern processes are many. Forms of using the Internet in chemistry:

- Conducting classes online;
- Completion of tasks in online mode (tests, reports);
- Participation in online Olympiads and competitions of different levels.

Undoubtedly, participation in online classes as an exchange of experience will be a great methodological help, especially for young professionals. In addition, students use video materials in the classroom. Work with gifted students in chemistry can also be effectively organized with the help of the universe. Many achievements of students can be achieved in this area through participation in the recently organized national and regional Olympiads and competitions. Since there is an endless source of didactic materials depicting some production processes in an interesting way, working with the universe will undoubtedly help every teacher in his creative pursuits.

Through the use of ICT in the subject of "Complex compounds" in chemistry lessons:

- olncreases the motivation and interest of students in the lessons;
- develops cognitive abilities through the search for solutions to various problems;
- develops the ability to think logically;
- is accustomed to work individually or in groups;
- expands the field of comfortable positions in society.

To work in an information environment, any teacher must be a teacher who has a developed communicative and Information Culture, who can use an interactive whiteboard, and who knows how to work online. We are teachers who teach new technologies in accordance with the requirements of the time. Students must adapt to new marriages, new studies, and new relationships. It should not be forgotten that this trend imposes huge tasks on teachers to become one of the most competitive developed countries.

In conclusion, the scientific forecast of our research was confirmed in the course of experimental work and results were obtained in accordance with the goals and objectives of the research.

Of course, we cannot give a definitive answer to the fact that the question posed in our study was considered in a complete, comprehensive way. Since the research work is complex and extensive, I think that in the future, taking into account various aspects of education with new technologies, the improvement of education with innovative technologies will still be reflected in one of the most pressing issues.

List of used literature

1. Kistaubaeva D.M., Zhanalieva R.N. «Application of different types of technologies in the process of student training» International scientific journal Science and life of Kazakhstan Science and life of Kazakhstan Science and life of Kazakhstan 6/2 2020 - Almaty, 2020. - 225 p.
2. Kushimbetova S. possibilities of using innovative technologies in improving the quality of Education. – A.: Education, 2008
3. Kurmanova N. zh.system-structural character of the phrase in the modern Kazakh language and ways of its analysis – Almaty, 2009.
4. Onerbaeva Z.O. Features of the use of information and communication technologies in the training of future chemistry teachers in the School of Chemistry. -2018. № 2. - pp. 15-19.
5. The state program of development of education in the Republic of Kazakhstan for 2005-2010. - Astana, 2004. - 46 p.

ӘӨЖ

АРАЛАС КОГНИТИВТІ ОҚЫТУДЫҢ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РОЛІ

ӘМІРБЕКҰЛЫ А., МАМЫРАИМОВА М.-МАГИСТРАНТ.

Резюме

В работе анализируется ситуация в современном обществе и образовании. Он показывает негативные факторы, духовный кризис в обществе. Особенности педагогического общения как одна из причин кризиса, причины бездействия студента в учебном процессе, признаки эффективности педагогического общения. Раскрыта роль языка тела в мотивации студентов. Новые типы обучения - особенности когнитивного обучения и смешанного обучения, смешанного когнитивного обучения.

Показана роль раздела теории канонических чисел, называемого теорией алгебраических чисел, в курсе основных математических знаний по алгебре в школе в формировании педагогических коммуникативных компетенций смешанного когнитивного обучения.

Summary.

The work analyzes the situation in modern society and education. It shows the negative factors, the spiritual crisis in society. Features of pedagogical communication as one of the causes of the crisis, the reasons for the inactivity of the student in the learning process, the signs of the effectiveness of pedagogical communication. The role of body language in motivating students is revealed. New types of learning - features of cognitive learning and mixed learning, mixed cognitive learning.

The role of the canonical number section of the theory, called the theory of algebraic numbers, in the algebra course of fundamental mathematical education at school, is shown in the formation of pedagogical communication competence of mixed cognitive learning.

Қазіргі информациялық әлем күрделі, тұрақсыз және жылдам өзгермелі. Адамның психофизиологиялық бейімделу қарқыны мен техногендік ортаның жарылу сипатты кеңеюі арасындағы айырма-шылықтың артуына байланысты, техногендік орта жанжалдардың қайнар көзіне айналды. Заманауи өмірде әрбір жаңа буын нақты әлеуметтік-технологиялық әлемге бейімделу процесінде үлкен қиындықтарды бастан кешуде. Адам өз қысқа ғана өмірінде бірнеше рет техногендік ортаға бейімделуге мәжбүр. Көптеген адамдар, не қалайтынын

немесе неге ұмтылатынын білмейтін, құндылық тұңғиығы жағдайында өмір сүруде.

Интернет әлемі бүгінде өзіне барлық әлеуметтік жүйелерді қамтып отыр. Мәселен, білім жүйесі - толығымен ақпараттандырылып, виртуализацияланып келеді. Этика, нарықтағы прогрессивті еркін бәсекелестік, тұтынушылықтың қарқынды дамуына жол берді. БАҚ пен қаржылық монополиялардың шексіз билігі, қоғамдық өмірдің жаһандануы мен ырықтандырылуы қазіргі әлемді экологиялық дағдарысқа, бей-берекетсіздікке алып келуде.

Білім саласы қаржылық рельстерге қойылды, білім саласын басқаруда, ырықтандыруға көшу орын алуда. Бүгінгі таңда тек білімге еліктеу ғана бар, білімнің шынайы мағынасы ұмытылған. Біз ақпарат жылдам артып, ал мағына азайып келе жатқан әлемде өмір сүрудеміз. Бұл әлемде білім беру қызметтері көбейіп, білімді адамдар азайып келеді.

Қазіргі таңдағы адам ерекшелігі – онда рефлексияның, экзистенциалды тәжірибенің, жанашырлықтың, тәжірибенің болмауы. Ол автоматтанды-рылған қоғамда өмір сүруші - техника субъектісі, рационализм мен технологияны тасымалдаушысы.

Қоғамның қазіргі жағдайы, оның қазіргі әлемдегі орыны, ондағы ішкі қайшылықтар мен қақтығыстар, әлеуметтік-экономикалық және ішінара саяси тұрақсыздық, деструктивті әлеуметтік динамиканы туындатуда. Адамзаттың дамуында рухани дағдарыс пайда болып отыр.

Міне осылайша, қазіргі өмір әлемдегі өзгерістерге сай өмір сүрудің жаңа стратегияларын, атап айтқанда, өзгерістерге сай реакцияларға барабар білім проблемасын туындатуда және білім жүйесінен оны тез шешуді талап етуде. Сонымен бірге, қазіргі уақытта бұл реакциялардың жылдамдығы мен уақытылығына қойылатын талаптар едәуір өсуде, бұл жағдай - білім жүйесін жетілдіру проблемасын одан сайын өзекті етеді.

Әрине қазіргі білім саласы бұл проблемдан шет қалуда деуге болмады [1,2]. Көптеген инновациялық технологиялар оқытуда пайдаланылуда [3]. Алайда, олардың тиімділігін төмендетіп отырған мәселе – біздің ойымызша, оларда қазіргі кездегі ең басты мәселеге – қарым-қатынас құзіреттілігін қарыптас-тыруға және қазіргі кездегі информациялық-коммуникациялық технологияларды тиімді пайдалануға жеткілікті көңіл бөлінбегендігі [5].

Ұсынылып отырған жұмыста осы мәселені шешудің жолы қарасты-рылады. Бұл жол оқытудың аралас когнитивті түріне (АКО) көшу.

АКО – оқытудың алгебралық сандар теориясының постулаттары мен принциптеріне, олардың интериоризацилану және экстериоризациялану заңдылықтарына, яғни алгоритмдерге, негізделген түрі. АКО – адам алдымен нақты өмірдің жалпылама моделіне (канондық түрдегі сандар) амалдар қолдануды үйренетін, яғни интеллектуальдық құзіреттілік қалыптасатын, сонан соң ғана игерілген жалпылама білімді нақты жағдайда қалайша пайдалануды үйренетін оқыту (оқу) түрі. АКО – өз бетінше оқу мен оқытудың біріккен түрі.

АКО - қарым-қатынас құзіреттіліктің алгебралық сандар теориясы білімі мен қарым-қатынас қабілеттілігінің, оқу жоспарында берілген ең жақын даму зонасына өту түріндегі, кезеңдермен қалыптасып дамуының нәтижесі болатындығына негізделген оқыту.

Оқу процесіндегі шет қақпай көріп келе жатқан, басты проблеманың бірі – оқушыны ынталандыру. [4] еңбекте педагогикалық қарым-қатынас мәселесі кеңінен қарастырылғанымен, ынталандыру мәселесі, ынталандыру құралы – дене тілі шет қалған.

Осы жағдай, ұсынылып отырған жұмыста педагогокалық қарым-қатынас, әсіресе, оқушыны ынталандыру, мәселеріне баса назар аударуымыздың басты негізі болды.

Олай болса, алдымен қысқаша түрде канондық түрдегі сандар теориясына тоқталалық [6].

Санның канондық түрі: $p_1^{к_1}p_2^{к_2}\dots p_{n-1}^{к_{n-1}}p_n^{к_n}$, мұндағы p_i – жай сан, $к_i$ оң немесе теріс сан болуы мүмкін. Біз стандартты түрдегі санды канондық түрге, *және керісінше, түрлендіру алгоритмдері белгілі деп есептейміз..*

Канондық түрдегі сандарды көбейту.

$(p_1^{к_1}p_2^{к_2}\dots p_{n-1}^{к_{n-1}}p_n^{к_n}) * (\ p_1^{l_1}p_2^{l_2}\dots p_{m-1}^{l_{m-1}}p_m^{l_m}) =\ p_2^{s_2}\dots p_{t-1}^{s_{t-1}}p_t^{s_t}.$

$n < m$ болсын. Онда $t = m$.

$$s_j = \begin{cases} k_j\ + l_j, \text{егер}\ \ j \le n \text{ болса;} \\ \ \ l_j,\ \text{егер}\ j < m \text{ болса.} \end{cases}$$

Канондық түрдегі сандарды дәрежелеу.

$$(p_1^{к_1}p_2^{к_2}\dots p_{n-1}^{к_{n-1}}p_n^{к_n})^S = p_1^{к_1*S}p_2^{к_2*S}\dots p_{n-1}^{к_{n-1}*S}p_n^{к_{n*S}}$$

Канондық түрдегі сандарды қосу алгоритмі.

1. Қосылғыштардың ең үлкен ортащ бөлгішін жауша сыртына шығару;
2. Жақша ішіндегі сандарды стандартты түрге келтіру.
3. Қосу амалдарын орындау.
4. Нәтижені канондық түрге келтіру.
5. Нәтижені ең үлкен ортақ бөлгішке тіркеп жазу.

n-дәрежелі алгебралық теңдеу.

$$x^n + (-1)^1a_{n-1}\,x^{n-1} + \dots + (-1)^{n-1}a_1x + (-1)^na_0\ = 0$$

Бұл теңдеу, төмендегі жүйелер тізбегіне жіктелінеді.

$$\begin{cases} x_1 + \ x_2 = b_{21}; \\ x_1 * x_2 = \ b_{22.} \end{cases}$$

$$\begin{cases} \ \ b_{i-2,1} + \ x_i = \ b_{i\,1}; \\ b_{i-2,1} * \ x_i + b_{i-2,2} = \ b_{i2}; \\ b_{i-2,2} * \ x_i + b_{i-2,3} = \ b_{i3}; \\ \qquad \dots\ \dots\ \dots \\ b_{i-2,i-2} * \ x_i + b_{i-2,i-1} = \ b_{i,i-1}; \\ \ \ b_{i-2,i-1} * \ x_i = \ b_{i,i}. \end{cases}$$

мұндағы i = 3, 4, …, n и $b_{n\,1} = a_{n-1}$; $b_{n2} = a_{n-2}$; $b_{n3} = a_{n-3}$;, $b_{n,n-1} = \ a_1$; $b_{n,n} = a_0$ және $a_{n-1},\ a_{n-2}\ , a_{n-3}, \dots, a_1, a_0$ –канондық түрдегі сандар.

Бос мүшелері канондық түрдегі $n-$ дәрежелі тедеуді шешу алгоритмі.

1. *i* ретінде n-ді алу;
2. x_i ретінде $b_{i,i}$ –дің кез-келген көбейткішін алу;
3. $b_{i-2,i-1}$ ретінде $b_{i,i}$: x_i мәнін алу;
4. Егер i = 2 болса, онда 7-қадамға өту;
5. j ретінде 1-ді алу;
6. $b_{i-2,j}$ ретінде $b_{i,j}$ - x_i мәнін алу;
7. j - ді 1-ге арттыру;
8. Егер j <= $(i$ -1) болса, онда 6-шы қадамға өту;
9. i –ді 1ге кеміту;
10. *Егер i* > 2 болса, онда 2-қадамға өту;
11. Для от 1-ден n-ге дейінгі i үшін x_i-лерді шешім ретінде алу.

Келтірілген теорияның дәрежелік теңдуді, келтірілген алгоритм бойынша, шешудегі артықшылығын көрсету мақсатында мысал қара-стыралық.

Мысал. x^3-$10x^2 + 31x - 30 = 0$ теңдеуі берілсін. Виет теоремасы бойынша

$$\begin{cases} x_1 + x_2 + x_3 = 10; \\ x_1x_2 + x_1x_3 + x_2x_3 = 31; \\ x_1x_2x_3 = 30 \end{cases}$$

жүйесі пайда болады, және ол

$$\begin{cases} x_1 + x_2 = b_{21;} \\ x_1x_2 = b_{22}; \end{cases}$$

$$\begin{cases} b_{21} + x_3 = 10; \\ b_{21}x_3 + b_{22} = 31; \\ b_{22}x_3 = 30 \end{cases}$$

түріндегі екі жүйе тізбегіне келтіріледі. Пайда болған жүйелер тізбегін шешудің екі жолы бар.

Теңдеуді шешудің бірінші жолы.

Екінші жүйедегі үшінші теңдеудің бос мүшесінің канондық түрі 2*3*5 болады. Бұл жіктеудегі кез келген көбейткішті x_3 ретінде алуға болады.

Бұл $x_3 = 5$ болсын. Онда үшінші теңдеуден $b_{22} = 6$ болатынын көру қиын емес. Олай осы жүйедегі бірінші теңдеуден $b_{21} = 5$.

Анықталған мәндерді бірінші жүйеге қойғанда

$$\begin{cases} x_1 + x_2 = 5 \\ x_1x_2 = 6. \end{cases}$$

жүйесі пайда болады.

6 санының канондық түрі 2*3. x_2 ретінде 3 алынсын, яғни $x_2 = 3$. Онда осы теңдеудің өзінен $x_1 = 2$.

Теңдеу шешілді. $x_1 = 2$, $x_2 = 3$, $x_3 = 5$.

Теңдеуді шешудің екінші жолы.

Екінші жүйедегі бірінші және үшінші теңдеулердің бос мүшелерінің ең үлкен ортақ бөлгіші 10. Осыны b_{22} ретінде алаайық. Яғни $b_{22} = 10$. Олай болса, осы теңдеуден $x_3 = 3$. Ал бірінші теңдеуден, $b_{21} = 7$.
Анықталған мәндерді бірінші жүйеге қойғанда

$$\begin{cases} x_1 + x_2 = 7 \\ x_1 x_2 = 10. \end{cases}$$

жүйесі пайда болады.
10 санының канондық түрі 2*5. x_2 ретінде 5 алынсын, яғни $x_2 = 5$. Онда осы теңдеудің өзінен $x_1 = 2$.
Теңдеу шешілді. $x_1 = 2$, $x_2 = 5$, $x_3 = 3$.

Ескерту. Алгебралық теңдеуді шеудің екі жолында да, екінші жүйенің екінші және бірінші теңдеудің бірінші, теңдеулері шешімнің дұрыс екендігін тексеруге пайдаланылады.

Енді қарым-қатынас құзіреттілігінің қалыптасып даму кезеңдеріне тоқталалық [7].

Бірінші кезең, білім мазмұны мен қабілеттіліктер арасында қарама-қайшылықтар пайда болу себептерін айқындау кезеңі, өз бетінше оқу кезеңі. Оқыту түрі – қашықтан оқыту.

Екінші кезең – білім мазмұны мен қабілеттіліктерді келесі деңгейге көшіру алдындағы кезең. Ұжымдық жұмыс кезеңі. Қарама-қайшылықтардың пайда болу себептері жойылады. Оқыту түрі – онлайн конференция.

Екінші кезеңде конференцияға қатысушылардың әрқайсысы басқаларды өзі оқып үйренгеніне оқытады және басқалар оны өздерің оқып үйренгеніне оқытады. Бұл кезеңде білім мазмұны мен қабілеттіліктер жаңа мазмұнмен толығады. Осылайша, білімдік ұжым және адамның өз ісіне жауапкершілігі қалыптасады.

Үшінші кезең – екінші кезеңде игерілген білім,құралдар мен әдістердің, қабілеттіліктердің итрериоризацилану, яғни адамның ішкі дүниесіне кірігу, кезеңі. Адамдардың бір-бірін танып-білу, ұжымдық тәжірибені игеру кезеңі. Бұл кезеңде, әсіресе, дене тілін біліп, түсіну, пайдалану маңызы үлкен. Дене тілі байыпқа бағынбайды. Өтірікті бірден білдіреді. Оқыту түрі – офлайн, яғни күндізгі.

Төртінші кезең – өзіндік рефлекции, өзін өзі танып-білу кезеңі. Адамның ішкі дүниесінің кеңейіп даму кезеңі. Оқыту түрі – қашықтан оқыту.
Қазіргі білім жүйесінде, АКО-ның кезеңдерін ұйымдастырудың информациялық-коммуникациялық құралдары жеткілікті.

Кезеңдер сипаттамаынан көрініп отырғандай, әсіресе, екінші шәне үшінші кезеңдерде, педагогикалық қарым-қатынас, ынталандыру процестерін дұрыс ұйымдастыру маңызы зор.

АКО-ның маңызды факторлары: түсінуді жеңілдетеді, жадты кеңейтеді, адамның өзіне деген сенімін, істеген ісіне жауапкершілігін, алған білімін қажетті жағдайларда қолдану мүмкіндігін, арттырады. Педагогикалы-қарым қатынасқа және оқуға ынталандырады.

Сонымен, АКО – оқытудың жеке-дара және ұжымдық түрлерін, қашықтан және күндізгі түрлерін, оқушылық пен оқытушылықты, инфор-мациялық-коммуникациялық құралдарын, қамти отырып, қарым-қатынас құзіреттілігін қалыптастыру мен оқуға ынталандырудың бірден-бір жолы.

Әдебиеттер

1. ҚР білім беруді дамытудың 2011 – 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.
2. ҚР Білім туралы заңы.//Қ.М.,2/6 шілде, 1999 ж.
3. Гин А. А. Приемы педагогической техники: Свобода выбора. Открытость. Деятельность. Обратная связь. Идеальность: Пособие для учителей. - М.: Вита-Пресс. 2012.
4. Амирбекулы А., Кадирбаева Р.И., Джаманкараева М.А. Этапы формирования профессиональной компетентности будущего учителя математики // Материалы II междунар. науч.-практ. конф. «XXI ғасырдағы Евразия кеңістігіндегі білім мен ғылымның сабақтастығы, даму перспективалары». – Тараз, 2018
5. Практическая педагогика.
6. Абылкасымова А.Е., Кобесов А., Рахымбек Д., Кенеш Ә. Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі. -Алматы: Білім, 1998.-204 б.
7. Кадирбаева Р.И., Әмірбекұлы А., Адылбекова Э.Т., Джаманкараева М.А. Болашақ математика мұғалімнің кәсіби құзіреттілігі қалыптасу үдерісін ақпараттық-комм-уникациялық пәндік орта жасақтау негізінде басқаруды ұйымдастыру әдісі // Наука и жизнь Казахстана. – Астана, 2018.- №2 (57). – С.129-133.

ӘӨЖ

АРАЛАС КОГНИТИВТІ ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ ҚҰЗІРЕТТІЛІК ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РӨЛІ

Әмірбекұлы А., Дүйсехан Б. Ө.-магистрант.

Түйін

Жұмыста заманауи қоғам мен білім саласы ахуалы талданған. Ондағы келеңсіз факторлар, қоғамда рухани дағдарыс орын алып отырғаны, көрсетілген. Жаңаша оқыту түрлері - когнитивті оқыту мен аралас оқытудың ерекшеліктері ашылған. Мектептегі фундаментальді математикалық білім алгебра курсы алгебралық сандар теориясы деп аталынған. Аталған теорияның канондық сандар бөлімінің аралас когнитивті оқытудың интеллектуалдық құзіреттілік қалыптастырудағы рөлі көрсетілген.

Қазіргі информациялық әлем күрделі, тұрақсыз және жылдам өзгермелі. Адамның психофизиологиялық бейімделу қарқыны мен техногендік ортаның жарылу сипатты кеңеюі арасындағы айырмашылықтың артуына байланысты, техногендік орта жанжалдардың қайнар көзіне айналды. Заманауи өмірде әрбір жаңа буын нақты әлеуметтік-технологиялық әлемге бейімделу процесінде үлкен қиындықтарды бастан кешуде. Адам өзі қысқа ғана өмірінде бірнеше рет техногендік ортаға бейімделуге мәжбүр. Көптеген адамдар, не қалайтынын немесе неге ұмтылатынын білмейтін, құндылық тұңғиығы жағдайында өмір сүруде.

Интернет әлемі бүгінде өзіне барлық әлеуметтік жүйелерді қамтып отыр. Мәселен, білім жүйесі - толығымен ақпараттандырылып, виртуализацияланып келеді. Этика, нарықтағы прогрессивті еркін бәсекелестік, тұтынушылықтың қарқынды дамуына жол берді. БАҚ пен қаржылық монополиялардың шексіз билігі, қоғамдық өмірдің жаһандануы мен ырықтандырылуы қазіргі әлемді экологиялық дағдарысқа, бей-берекетсіздікке алып келуде.

Білім саласы қаржылық рельстерге қойылды, білім саласын басқаруда, ырықтандыруға көшу орын алуда. Бүгінгі таңда тек білімге еліктеу ғана бар, білімнің шынайы мағынасы ұмытылған. Біз ақпарат жылдам артып, ал мағына азайып келе жатқан әлемде өмір сүрудеміз. Бұл әлемде білім беру қызметтері көбейіп, білімді адамдар азайып келеді.

Қазіргі таңдағы адам ерекшелігі – онда рефлексияның, экзистенциалды тәжірибенің, жанашырлықтың, тәжірибенің болмауы. Ол автоматтандырыл-ған қоғамда өмір сүруші - техника субъектісі, рационализм мен технология-нының тасымалдаушысы.

Қоғамның қазіргі жағдайы, оның қазіргі әлемдегі орны, ондағы ішкі қайшылықтар мен қақтығыстар, әлеуметтік-экономикалық және ішінара саяси тұрақсыздық, деструктивті әлеуметтік динамиканы туындатуда. Адамзаттың дамуында рухани дағдарыс пайда болып отыр.

Міне осылайша, қазіргі өмір әлемдегі өзгерістерге сай өмір сүрудің жаңа стратегияларын, атап айтқанда, өзгерістерге сай реакцияларға барабар білім проблемасын туындатуда және білім жүйесінен оны тез шешуді талап етуде. Сонымен бірге, қазіргі уақытта бұл реакциялардың жылдамдығы мен уақыттылығына қойылатын талаптар едәуір өсуде, бұл жағдай - білім жүйесін жетілдіру проблемасын одан сайын өзекті етеді.

Әрине қазіргі білім саласы бұл проблемадан шет қалуда деуге болмайды [1, 2]. Көптеген инновациялық технологиялар оқытуда пайдаланылуда [3]. Алайда, олардың тиімділігін төмендетіп отырған мәселе – біздің ойымызша, оларда қазіргі кездегі ең басты мәселеге – интеллектуалдық құзіреттілік қалыптастыруға және қазіргі кездегі информациялық-коммуникациялық технологияларды тиімді пайдалануға жеткілікті көңіл бөлінбегендігі [4].

Ұсынылып отырған жұмыста осы мәселені шешудің жолы қарастырылады. Бұл жол оқытудың аралас когнитивті түріне (АКО) көшу.

АКО – оқытудың алгебралық сандар теориясының постулаттары мен принциптеріне, олардың интериоризациялану және экстериоризациялану заңдылықтарына, яғни алгоритмдерге, негізделген түрі. АКО – адам алдымен нақты өмірдің жалпылама моделіне (канондық түрдегі сандар) амалдар қолдануды үйренетін, яғни интеллектуальдық құзіреттілік қалыптасатын, сонан соң ғана игерілген жалпылама білімді нақты жағдайда қалайша пайдалануды үйренетін оқыту (оқу) түрі. АКО – өз бетінше оқу мен оқытудың біріккен түрі.

АКО - интеллектуалдық құзіреттіліктің алгебралық сандар теориясы білімі мен интеллектуалдық қабілеттіліктің, оқу жоспарында берілген ең

жақын даму зонасына өту түріндегі, кезеңдермен қалыптасып дамуының нәтижесі болатындығына негізделген оқыту.

Олай болса, алдымен қысқаша түрде канондық түрдегі сандар теориясына тоқталалық [5]. .

Санның канондық түрі: $p_1^{к_1}p_2^{к_2}\dots p_{n-1}^{к_{n-1}}p_n^{к_n}$, мұндағы p_i – жай сан, $к_i$ оң немесе теріс сан болуы мүмкін. Біз стандартты түрдегі санды канондық түрге, *және керісінше, түрлендіру алгоритмдері белгілі деп есептейміз..*

Канондық түрдегі сандарды көбейту.

$$(p_1^{к_1}p_2^{к_2}\dots p_{n-1}^{к_{n-1}}p_n^{к_n}) * (\ p_1^{l_1}p_2^{l_2}\dots p_{m-1}^{l_{m-1}}p_m^{l_m}) =\ p_2^{s_2}\dots p_{t-1}^{s_{t-1}}p_t^{s_t}.$$

n < m болсын. Онда t = m.

$$s_j = \begin{cases} k_j\ + l_j, \text{егер}\ \ j \le n \text{ болса;} \\ \ \ l_j,\ \text{егер } j < m \text{ болса.} \end{cases}$$

Канондық түрдегі сандарды дәржелеу.

$$(p_1^{к_1}p_2^{к_2}\dots p_{n-1}^{к_{n-1}}p_n^{к_n})^S = p_1^{к_1*S}p_2^{к_2*S}\dots p_{n-1}^{к_{n-1}*S}p_n^{к_{n*S}}$$

Канондық түрдегі сандарды қосу алгоритмі.

6. Қосылғыштардың ең үлкен ортақ бөлгішін жақша сыртына шығару;
7. Жақша ішіндегі сандарды стандартты түрге келтіру.
8. Қосу амалдарын орындау.
9. Нәтижені канондық түрге келтіру.
10. Нәтижені ең үлкен ортақ бөлгішке тіркеп жазу.

n-дәрежелі алгебралық теңдеу.

$$x^n + (-1)^1 a_{n-1}\, x^{n-1} + \dots + (-1)^{n-1} a_1 x + (-1)^n a_0\ = 0$$

Бұл теңдеу, төмендегі жүйелер тізбегіне жіктелінеді.

$$\begin{cases} x_1 +\ x_2 = b_{21}; \\ x_1 * x_2 =\ b_{22.} \end{cases}$$

$$\begin{cases} \ \ b_{i-2,1} +\ x_i =\ b_{i\,1}; \\ b_{i-2,1} *\ x_i + b_{i-2,2} =\ b_{i2}; \\ b_{i-2,2} *\ x_i + b_{i-2,3} =\ b_{i3}; \\ \qquad\qquad \dots\ \dots\ \dots \\ b_{i-2,i-2} *\ x_i + b_{i-2,i-1} =\ b_{i,i-1}; \\ \ \ b_{i-2,i-1} *\ x_i =\ b_{i,i}. \end{cases}$$

мұндағы *i* = 3, 4, …, n и $b_{n\,1} = a_{n-1};\ b_{n2} = a_{n-2}; b_{n3} = a_{n-3};, b_{n,n-1} =\ a_1;\ b_{n,n} = a_0$ және $a_{n-1},\ a_{n-2}\ , a_{n-3}, \dots, a_1, a_0$ –канондық түрдегі сандар.

Бос мүшелері канондық түрдегі $n-$ дәрежелі тедеуді шешу алгоритмі.

12. *i* ретінде n-ді алу;
13. x_i ретінде $b_{i,i}$ –дің кез-келген көбейткішін алу;
14. $b_{i-2,i-1}$ ретінде $b_{i,i}$: x_i мәнін алу;
15. Егер *i* = 2 болса, онда 7-қадамға өту;
16. *j* ретінде 1-ді алу;
17. $b_{i-2,j}$ ретінде $b_{i,j}$ - x_i мәнін алу;
18. *j* - ді 1-ге арттыру;
19. Егер *j* <= *(i* -1) болса, онда 6-шы қадамға өту;

20. *i* –ді 1ге кеміту;

21.*Егер i* > 2 болса, онда 2-қадамға өту;

22.1-ден n-ге дейінгі i үшін x_i-лерді шешім ретінде алу.

Келтірілген теорияның дәрежелік теңдеуді, келтірілген алгоритм бойынша, шешудегі артықшылығын көрсету мақсатында мысал қарастыралық.

Мысал. x^3-$10x^2 + 31x - 30 = 0$ теңдеуі берілсін. Виет теоремасы бойынша

$$\begin{cases} x_1 + x_2 + x_3 = 10; \\ x_1x_2 + x_1x_3 + x_2x_3 = 31; \\ x_1x_2x_3 = 30 \end{cases}$$

жүйесі пайда болады, және ол

$$\begin{cases} x_1 + x_2 = b_{21;} \\ x_1x_2 = b_{22}; \end{cases}$$

$$\begin{cases} b_{21} + x_3 = 10; \\ b_{21}x_3 + b_{22} = 31; \\ b_{22}x_3 = 30 \end{cases}$$

түріндегі екі жүйе тізбегіне келтіріледі. Пайда болған жүйелер тізбегін шешудің екі жолы бар.

Теңдеуді шешудің бірінші жолы.

Екінші жүйедегі үшінші теңдеудің бос мүшесінің канондық түрі 2*3*5 болады. Бұл жіктеудегі кез келген көбейткішті x_3 ретінде алуға болады.

Бұл $x_3 = 5$ болсын. Онда үшінші теңдеуден $b_{22} = 6$ болатынын көру қиын емес. Олай осы жүйедегі бірінші теңдеуден $b_{21} = 5$.

Анықталған мәндерді бірінші жүйеге қойғанда

$$\begin{cases} x_1 + x_2 = 5 \\ x_1x_2 = 6. \end{cases}$$

жүйесі пайда болады.

6 санының канондық түрі 2*3. x_2 ретінде 3 алынсын, яғни $x_2 = 3$. Онда осы теңдеудің өзінен $x_1 = 2$.

Теңдеу шешілді. $x_1 = 2, x_2 = 3, x_3 = 5$.

Теңдеуді шешудің екінші жолы.

Екінші жүйедегі бірінші және үшінші теңдеулердің бос мүшелерінің ең үлкен ортақ бөлгіші 10. Осыны b_{22} ретінде алайық. Яғни $b_{22} = 10$. Олай болса, осы теңдеуден $x_3 = 3$. Ал бірінші теңдеуден, $b_{21} = 7$.

Анықталған мәндерді бірінші жүйеге қойғанда

$$\begin{cases} x_1 + x_2 = 7 \\ x_1x_2 = 10. \end{cases}$$

жүйесі пайда болады.

10 санының канондық түрі 2*5. x_2 ретінде 5 алынсын, яғни $x_2 = 5$. Онда осы теңдеудің өзінен $x_1 = 2$.

Теңдеу шешілді. $x_1 = 2, x_2 = 5, x_3 = 3$.

Ескерту. Алгебралық теңдеуді шешудің екі жолында да, екінші жүйенің екінші және бірінші теңдеудің бірінші, теңдеулері шешімнің дұрыс екендігін тексеруге пайдаланылады.

Енді интеллектуалдық құзіреттіліктің қалыптасып даму кезеңдеріне тоқталалық [6].

Бірінші кезең, білім мазмұны мен қабілеттіліктер арасында қарама-қайшылықтар пайда болу себептерін айқындау кезеңі, өз бетінше оқу кезеңі. Оқыту түрі – қашықтан оқыту.

Екінші кезең – білім мазмұны мен қабілеттіліктерді келесі деңгейге көшіру алдындағы кезең. Ұжымдық жұмыс кезеңі. Қарама-қайшылықтардың пайда болу себептері жойылады. Оқыту түрі – онлайн конференция.

Екінші кезеңде конференцияға қатысушылардың әрқайсысы басқаларды өзі оқып үйренгеніне оқытады және басқалар оны өздері оқып үйренгеніне оқытады. Бұл кезеңде білім мазмұны мен қабілеттіліктер жаңа мазмұнмен толығады. Осылайша, білімдік ұжым және адамның өз ісіне жауапкершілігі қалыптасады.

Үшінші кезең – екінші кезеңде игерілген білім,құралдар мен әдістердің, қабілеттіліктердің иртериоризациялану, яғни адамның ішкі дүниесіне кірігу, кезеңі. Адамдардың бір-бірін танып-білу, ұжымдық тәжірибені игеру кезеңі. Оқыту түрі – офлайн, яғни күндізгі.

Төртінші кезең – өзіндік рефлекция, өзін-өзі танып-білу кезеңі. Адамның ішкі дүниесінің кеңейіп даму кезеңі. Оқыту түрі – қашықтан оқыту.

Қазіргі білім жүйесінде, АКО-ның кезеңдерін ұйымдастырудың информациялық-коммуникациялық құралдары жеткілікті.

АКО-ның маңызды факторлары: түсінуді жеңілдетеді, жадты кеңейтеді, адамның өзіне деген сенімін, істеген ісіне жауапкершілігін, алған білімін қажетті жағдайларда қолдану мүмкіндігін арттырады.

Сонымен, АКО – оқытудың жеке-дара және ұжымдық түрлерін, қашықтан және күндізгі түрлерін, оқушылық пен оқытушылықты, информациялық-коммуникациялық құралдарды қамти отырып, интеллектуалдық құзіреттілік қалыптастырудың бірден-бір жолы.

Әдебиеттер

1.ҚР білім беруді дамытудың 2011 – 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.
2.ҚР Білім туралы заңы.//Қ.М.,2/6 шілде, 1999 ж.
3.Гин А. А. Приемы педагогической техники: Свобода выбора.
Открытость. Деятельность. Обратная связь. Идеальность: Пособие для учителей. - М.: Вита-Пресс. 2012.
4.Амирбекулы А., Кадирбаева Р.И., Джаманкараева М.А. Этапы
формирования профессиональной компетентности будущего учителя математики // Материалы II междунар. науч.-практ. конф. «XXI ғасырдағы Евразия кеңістігіндегі білім мен ғылымның сабақтастығы, даму перспективалары». – Тараз, 2018
5.Абылкасымова А.Е., Кобесов А., Рахымбек Д., Кенеш Ә. Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі. -Алматы: Білім, 1998.-204 б.

6.Кадирбаева Р.И., Әмірбекұлы А., Адылбекова Э.Т., Джаманкараева М.А. Болашақ математика мұғалімнің кәсіби құзіреттілігі қалыптасу үдерісін ақпараттық-коммуникациялық пәндік орта жасақтау негізінде басқаруды ұйымдастыру әдісі // Наука и жизнь Казахстана. – Астана, 2018.- №2 (57). – С.129-133.

ӘОЖ 330

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МЕНЕДЖМЕНТТІҢ ЗАҢДЫЛЫҚТАРЫ

Бердыбекова А.Л, Э.г.к.
Бөгенбай Сабина, 3 курс 113-38А
Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік Педагогикалық Университеті, Шымкент, Қазақстан

Резюме

Цель педагогического менеджмента-обеспечение эффективного управления, основанного на принципах, методах и функциях управления, мобилизация коллектива к общей цели, развитие человеческих ресурсов, повышение производительности труда, создание стимулирующей активности педагогических работников, продуктивное использование их внутренних,внешних возможностей в трудовой деятельности, поиск путей преодоления противоречий в управлении.

Summary

The goal of pedagogical management is to ensure effective management based on the principles, methods and functions of management, to mobilize the team to a common goal, to develop human resources, to increase labor productivity, to create stimulating activity of pedagogical workers, to make productive use of their internal and external opportunities in their work,to find ways to overcome contradictions in management.

Педагогикалық менеджмент - мектеп жұмысын басқарудың мазмұны мен әдістері, оқу-тәрбие жұмысын тиімді ұйымдастыру туралы педагогика ғылымының бір бағыты ретінде білім берудің жаңа парадигмасы мен басқару теориясының дамуына байланысты қайта жаңғыртылуда. Білім беру жүйесін жетілдіру, ең алдымен оның сапасын арттыру – мемлекеттің таяу онжылдықтағы басты басымдықтарының бірі болып табылады.

Педагогикалық менеджмент білім беру жүйесінің тиімділігін көтеруге бағытталған басқару ұстанымдары, әдістері, ұйымдастыру формалары мен технологиялық тәсілдерінің кешенінен тұрады.

Педагогикалық менеджмент мақсаты-басқару ұстанымдары, әдістері мен функцияларына негізделген тиімді басқаруды қамтамасыз ету, ортақ мақсатқа ұжымды жұмылдыру, адами ресурстарды дамыту, еңбек өнімділігін арттыру, педагог қызметкерлердің ынталандыру белсенділігін туғызу, олардың ішкі, сыртқы мүмкіндіктерін еңбек әрекетінде өнімді қолдану,басқарудағы қарама-қайшылықтарды жеңу жолдарын табу, іздеу [1].

Педагогикалық менеджменттің негізгі міндеттері:

- адамдарды ортақ мақсатқа жұмылдыру

- педагогикалық ұжымдағы әрбір қызметкердің қажеттіліктерін дамыту және оны мүмкіндігінше қанағаттандыру
- адамдардың дамуын жетілдіру
- педагог қызметкерлердің коммуникациялық дағдыларын, жеке жауапкершіліктерін дамыту
- үрдісті жоспарлау, ресурстармен қамтамасыз ету
- педагог қызметкерлердің жоғары ынталандыруын туғызу
- үрдісті бақылау және түзету; оқыту үрдісін жетілдіру, оның тиімділігін арттыру; нәтижеге қол жеткізу, тиімді басқару

Бұл міндеттер әр циклде қайталанып отырады. Келесі циклдарда өткен циклда орын алған келеңсіздіктер шешіліп, келесіде ескерілетін болады. Педагогикалық менеджмент міндеттерін жүзеге асыруда келесі шаралар жүзеге асырылады: ұйымдастырушылық, әдістемелік, дидактикалық, тәрбиелік, жоспарлық, қаржылық кадрлық, қамтамасыз ету, ақпараттық, имидждік, бақылау- мониторингтік

Білім беру жүйесін дамытудың мемлекеттік бағдарламасы Назарбаев Зияткерлік мектептері негізінде әлемнің алдыңғы қатарлы тәжірибесін бойына жинақтаған білім берудің ұлттық моделі, білім сапасы мен оны бағалау өлшемдері, нәтижеге бағытталған басқарудың индикаторлары, критериалдық бағалау- әлемнің үздік тәжірибесі ғана емес- сапалы оқытудың бірден бір үлгісін дәлелдейді. Білім берудің түрлі деңгейлерінде оқыту мазмұны, әдістері мен құрылымдары жаңартылып, жаңа бағдарламалар мен оқулықтар, ақпараттық-комуникативтік, интерактивтік, роботтық технологиялар кеңінен ендірілуде. Білім беру ұйымдарында білім сапасын дамытуды, мектеп басшылары мен педагогтардың сыни ойлау деңгейі мен педагогикалық көзқарастарының күтілетін нәтижеге бағытталған–жаңа өзгерістерге сай болуын қажет етеді. Педагогика ғылым мен тәжірибеде тұтас педагогикалық процесті басқару ғылыми тұрғыдан қарастырып, оған қатаң ғылыми негізделген сипат беруге деген ұмтылыс күшейе түсуде. Шынидығында басқару тек техникалық және өндірістік процестерге ғана емес, сонымен бірге педагогика сияқты күрделі әлеуметтік жүйе үшін де қажет [2].

Жалпы басқару дегенді – шешім қабылдауға бағытталған, белгіленген мақсатқа сәйкес басқару нысанасын ұйымдастыру, қадағалау, реттеу, алынған шынайы ақпарат негізінде талдау жасап, нәтижесінің қорынытындысын шығару әрекеті деп түсіндіруге болады. Басқару нысананы биологиялық, техникалық, әлеуметтік жүйелер болуы мүмкін. Әлеуметтік жүйесінің бірі ауыл, аудан, облыс, мемлекет көлемін қамтитын білім беру жүйесі деп білеміз. Бұл жерде білім жүйесі ретінде ҚР Білім және ғылым министрлігі, облыстық білім департаменттері, аудандық білім бөлімдерін атаймыз. Ал кәсіптік мектеп күрделі қозғалыстағы әлеуметтік жүйе ретіндегі мектепшілік басқарудың нысанасы болады. Біз мектепті басқару немесе оның компоненттері туралы айтқанда олардың жалпы жүйе-кәсіптік мектепті басқарудың бөліктері ретінде

қарастырамыз. Ол бөліктерге тұтас педагогикалық, сынып сабақ жүйесі, оқушыларға эстетикалық тәрбие, кәсіптік бағдар беру жүйесі жатады.

«Менеджмент» термині ағылшын тілінен «manage» деген сөзінен шыққан, яғни «басқару», «меңгеру», «басшылық жасау» деген ұғымдарды береді. Менеджмент сөзінің жалпы түсінігі – басшының алдына қойған мақсаттарға қол жеткізуде , басқа адамдардың еңбектерін, қабілеттерін жұмылдыра білуі. Басқа сөзбен айтқанда менеджмент – ғылым мен адамдарды және әлеуметтік процестерді басқару өнерін біріктіру. Отандық сөздік қорымызға бұл термин қайта құру жылдарында «басқару», «басшылық жасау» сөздерінің баламасы ретінде пайда болды. Ол кезде, номенклатуралық басшылық жүйесіне ілінген кадрларды кәсіби біліктілігі, ұйымдастырушылық қабілетіне қарамастан бір орыннан екінші орынды басқаруға ауыстыра беретін. Тіпті кейде кәсіп саласынан мүлдем бейхабар кадрлар өндірістің маңызды учаскелерін басқаруға орталықтан жіберіліп отырылды. Сөз жоқ, бұл үрдіс басқару, «басшылық жасау» сияқты сөздерге нұқсан келтірді. «Менеджер» сөзінің шын мәні басшылықпен бірге «істің мән - жайын жетік білетін маман» деген анықтамаға дәл келетін сияқты. «Педагогика менеджменті» не «Білім саласының менеджері» деген атау қазір жиі қолданылатын болды, өйткені ол білім саласын жетік меңгерумен қатар, қарамағындағылармен кикілжіңсіз тіл табыса жұмыс істей алатын педагогика және психология ғылымдарымен қаруланған маман. Кәсіптік білім беретін оқу орнының директоры не жоғарғы оқу орнының ректоры алдымен кәсіби біліктілігі жоғарғы педагог болуы тиіс, содан соң басқару әкімшілік жұмысына барғаны жөн. Білім беру жүйесінің алдына қойған мақсаты өмір сүріп отырған замандағы адамзаттық өркениеттің прогрестік даму ерекшеліктеріне, қоғамдық – тарихи, саяси - әлеуметтік, экономикалық жағдайларға бейім жеке тұлғаны оқытып, тәрбиелеп шығару[3].

Педагогикалық менеджмент – бұл білім беру процесін басқарудың кешенді принципі мен технологиялық тәсілдер, ол тек білім мекемелеріне тиімді басшылықтың творчестволық потенциялын көрсетіп қана қоймай, педагогтар, студенттер мен тыңдаушыларға да өзіне тән міндеттер ауқымын жүктейді. Кез – келген ғылымда, оның ішінде педагогикада да менджмент сөзінің негізі антропоцентрлік көзқарасты құрайды, оған мына үш талап қойылады:

1. Өз қарамағындағы қызметкерлерге сыйластықпен қарау

2. Оларға сенім білдіру

3. Олардың іс - әрекетінде табысқа жету мүмкіндігін жасау

Педагогикалық менеджменттің мазмұнындағы еңбекті ғылыми ұйымдастырудағы ұстаным ұтымдылық. Басқару әдісі-педагогикалық менеджмент оның негізгі функцияларының іске асыруындағы қойылған мақсаттарының іске асуы. Педагогикалық менеджмент әдістерінің төрт түрі.

Ынталандырудың экономикалық әдістері. «Әркімнің қабілетіне,әркімге еңбегіне қарай» маңызды ұстаным. Педагогикалық қызметкерлердің санға және еңбек сапасындағы сәйкестіктеріне орай экономикалық ынталандыру әдістерін жетілдіру. Әкімшілік әдістер. Орындау қызметіндегі уақыттың шектелуін нұсқаулау, бұйрықтар талаптар және т.б. түрлеріндегі орындаушыларды инструкциялау және нормаға келтіру. Басқарудың автократиялық стилін қалыптастыру. Психология – педагогикалық әсерлердің әдістері. Соңғы жылдары мектепте психологиялық қызметтің қалыптасуымен жаңа басқару әдістері пайда бола бастады. Оқу-тәрбие ақпараттарымен жұмыс жүргізуші қызметкер оларды жинау, өңдеу, сақтау және пайдалану тәсілдерін жақсы білгені жөн. Мектеп басшысы, менеджер өз қызметінде бақылау, анкетті сауалнама жүргізу, тестілеу, нұсқау және әдістемелік материалдармен жұмыс жасау әдістерін белсенді қолдана білуі шарт. Мектеп әкімшілігінің күш-қуаты басқарудың мектепішілік ақпараттық технологиясын нақтылап, тәжірибеге ендіруге жұмсалуы тиіс. Бұл технологиялар басшыларға да, әр мұғалімге де таныс болуы міндетті[4].

Басқаруды ұйымдастыру формалары әрқилы құрылым және бағыттарда болуы мүмкін: нұсқау-әдістемелік, теориялық семинар, оқушылар ұжымының отырыстары, педагогикалық кеңестер, әдістемелік бірлестіктер, ұстаздық, мектеп конференциялары, педагогикалық оқулар, ата-аналарды педагогикалық жаппай сауаттандыру. Әлеуметтік –психологиялық әдістерді іске асыру формалары мектептің ішкі тәртіп Ережелерінде көрсетіледі немесе мектеп Жарғысына ендіріледі.

Педагогикалық жүйелерді басқарудың екі негізгі бағыты бар: жүйелік және жағдаяттық. Педагогикалық менеджментке жүйелік сипат тән. Жүйені өзара белгілі байланыстар пайда болатын элементтер жиынтығы десек, педагогикалық жүйе бір бірімен өзара тығыз байланысқан иерархиялық құрылымдардан тұрады. Психологиялық педагогикалық сөздікте: «Педагогикалық менеджмент іс әрекеттік жүйе ретінде оған мынадай құрылымдық-функционалдық және жүйе құрушылық факторлар енеді іс-әрекеттің мақсаты жоспарланған, күтілетін нәтиже, іс-әрекеттің мазмұны, іс-әрекет тәсілдері оқытушылар мен оқушылардың, жетекшінің оқытушылар мен оқушылардың өзара ісәрекетінің стильдері мен әдістері»- деп анықтама береді. Жүйелік басқаруда басқарудың мақсаты, міндеттері, технологиялары, адамдар, басқару құрылымы өзара байланыста, бірлікте қарастырылуы ескеріледі. Жағдаяттық басқаруда туындаған жағдаятқа байланысты оны шешуде ең тиімді деп қабылданатын әдіс, тәсіл ескеріледі. Педагогикалық жүйенің осы құрылымдары басқарудың жеке обьектісі болып саналады.Педагогикалық менеджменттің басты мәні осы құрылымдарды өзара байланыста қарастыра отырып, оларды жоғары тиімді нәтижеге ортақ қол жеткізуге бағыттау. Педагогикалық жүйелерді басқару оның жүйелілік, синергетикалыққасиеттерін,

жүйенің өмір сүру және дамуы жағдайлары туралы түсініктерді ұғынуды қажет етеді[5].

Қорытындылай келе,қазіргі таңда жеке тұлғаның құзырлығын қалыптастыру мақсатында еліміздің білім беру жүйесі нәтижеге бағытталған білім беру моделіне көшті. Жаңа білім беру моделінің жекелеме элементтері нақты білім беру тәжірибесінде көрініс тапты, жаңа оқу орындары, жаңа бағдарламалар мен оқулықтар, білім берудің жаңа әдістері мен технологиялары пайда болды. Бүгінгі қоғамның талабының бірі – жалпы білім беретін, бастауыш мектептердің педагогикалық үрдісін менеджмент негізінде басқару. Осындай өзгерістерге орай білім беру жүйесін басқару парадигмалары да жаңғыртылуда. Сонымен, мектеп басқарымын ұйымдастырудағы маңызды жағдай– педагогикалық басқару жүйесінің қалыпты күйге келіп, әрекетшеңдік жағдайында болуы және оны іске асыру жолдарын әрбір басшының жіті білуі.

Әдебиеттер

1. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. Алматы, 1998
2. Әбиев Ж. Педагогика тарихы: Оқу құралы. - Алматы: Дарын, - 2006
3. Зимняя И.А. «Педагогикалық психология»: Алматы, 2005 жыл
4.Ахметов К.Е. Менеджмент негіздері. А., 2005 жыл
5.Мұқанов Ы.Б. Жас және педагогикалық психология. Алматы, 1991

ӘОЖ 371.1

ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ПАЙДАЛАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Әліпбек А.З. п.ғ.к., доцент м.а.
Сейдаева А.Н. оқытушы, магистр
Есенбек А.Қ. 7М01110-«Педагогика және психология», 1-курс магистранты,
М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент қ-сы, Қазақстан

Резюме

В этой статье рассматривается возможность использования технологий обучения в системе высшего образования.

Summary

This article discusses the use of learning technologies in higher education.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан – 2030» стратегиялық жолдауында, 1999 жылдың маусымында қабылданған Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңында, 2000 жылдың 30 қыркүйегінде қабылданған «Білім» мемлекеттік бағдарламасында көрсетілгендей қоғамның экономикалық және әлеуметтік жағынан ілгерілеуінің маңызды факторы ретінде білім берудің ұлттық моделін дамыту, шығармашыл тұлға қалыптастыруға дағды алу, ақыл-ой қорын жинау сияқты мақсаттарды көздейді. Ол Қазақстан Республикасы жариялаған білім беру басымдығына, «жалпыға білім беру» моделін «Әр адамға таңдау бойынша білім беру» моделіне көшуге негізделген [1].

Қазіргі кезеңде Республикасызда білім берудің жаңа жүйесі жасалып, Қазақстандық білім беру жүйесі әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл педагогика теориясы мен оқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр: білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болды.

Мемлекеттік білім стандарт деңгейінде оқыту үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияларды ендіруді міндеттейді.

Қазіргі мектеп жағдайындағы білім берудің ұлттық моделіне өту оқыту мен тәрбиелеудің соңғы әдіс-тәсілдерін, инновациялық педагогикалық технологияны игерген, психологиялық-педагогикалық диагностиканы қабылдай алатын, педагогикалық жұмыста қалыптасқан бұрынғы ескі сүрлеуден тез арада арылуға қабілетті және нақты тәжірибелік іс-әрекет үстінде өзіндік даңғылы жол салуға икемді, шығармашыл педагог-зерттеуші, ойшыл мұғалім болуын қажет етеді.

Мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқыту үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияны ендіруді міндеттейді.

Ол үшін болашақ мұғалімдерді даярлауға жоғары оқу орындары төмендегідей жұмыстар атқаруға тиісті:

- Болашақ мұғалімдерді ақпаратты қоғам жағдайында оқып білім алуға, өмір сүруге бейімдеу;

- Жаңа ақпараттық және телекоммуникациялық технологияға бейімделген білім берудің ғылыми-әдістемелік базасын жасау, білім саласын басқарудың жаңа формалары мен әдістерін пайдалана отырып жоғары білім беру жүйесін жаңарту;

- Дүниежүзілік ақпараттық білім кеңістігіне орта білім беру мен жоғары білім беру жүйесін сәйкестендіре отырып кіріктіру;

- Білім берудің иллюстративтік түсіндірмелі жүйесінен дамыта оқыту жүйесіне көшу. Оқыту үрдісінде оқушы шығармашылығына негізделген окыту әдістерін пайдалануға түбегейлі көшу;

Жалпы білім беретін мектептерде бүгін белең алып отырған кемшіліктері баршылық:

- білім сапасының төмендігі;

- білім саласына мемлекет тарапынан реформалар жүргізілгенімен оқудың нәтижесінің болмауы;

- директивалық құжаттар көптеп шығарылғанымен оның мардымсыздығы;

- оқушылардың өздігінен білім алу дағдысының болмауы;

- оқушылардың және окытушылардың бірлескен шығармашылық еңбегінің болмауы.

Бұл тығырықтан шығудың бірден-бір жолы оқу-тәрбие үрдісінде инновациялық әдіс-тәсілдерді енгізу, оқушылардың білімге деген қызығушылығын, талпынысын арттырып, өз бетімен ізденуге, шығармашылық еңбек етуге жол салу.

Инновациялардың таралу үрдісінің бір түрімен (А, Ә, Б) екінші түрінде өту ерекше функцияларды орындайды.

А – инновациялар белгілі болады, көпшілікке таралады. Жаңалықтарға жол ашылады;

Ә – олардың теориялық және әдістемелік жолдары ойлап шешіледі;

Б – жаңалықтарды енгізу жолдары қарастырылады, білім беру ұйымдарының жұмыстарына енгізіледі;

Оқу-тәрбие үрдісіне педагогикалық жаңалықтарды енгізу IV кезеңінен тұрады.

Бірінші кезең: Жаңа идеяны іздеу. Ақпараттандыру және инновацияларды ұйымдастыру, жаңалықтарды іздестіру.

Екінші кезең: Жаңалықтарды ұйымдастыру. Оқу-тәрбие үрдісінде жаңалық енгізулерді алғашқы байқаудан өткізу, ұйымдастыру және кеңес алу.

Үшінші кезең: Жаңалықтарды енгізу. Оқу-тәрбие үрдісінде инновациялық әдіс-тәсілдерді пайдалану.

*Төртінші кезең:***:** Жаңалықтарды бекіту. Оқу-тәрбие үрдісінде енгізілген жаңалықтардың нәтижесін бағалау. Инновациялық үрдістің негізі – жаңалықтарды қалыптастырып жүзеге асырудың тұтастық қызметі.

Инновация білім деңгейінің көтерілуіне жағдай туғызады. Мектеп өмірінде болып жатқан өзгерістер, олардың инновациялық бағытқа бет бұруы болашақ мұғалімдерді даярлаудағы әдістемелік өзгерістермен тығыз байланысты.

Педагогикалық инновациялар мағынасына, мазмұнына, нәтижесіне қарай 2 түрге бөлінеді:

- білім беру жүйесіндегі инновациялар;

- оқу-тәрби жұмысының жоспарлары мен бағдарламаларының мазмұны мен құрылысына жататын инновациялар.

Ал оқу-тәрбие үрдісінде педагогикалық инновация басқадай қаралады:

- Білім беру мекемесін тұтастай ұйымдастыру әрекеті: Мектеп – бала бақша; Мектеп – жоғары оқу орны; Мектеп – оқу-тәрбие жиынтығы;

Мұғалімдер жұмысын ұйымдастыру: оқу-тәрбие үрдісінің ұйымдастыруымен сабақ берудегі әдіс пен әдістемелердің өзара байланысы, сабақ пен сабақтан тыс жұмыстар ерекшелігі:

Белгілі бір бағдар берушілік пен мемлекеттік білім деңгейін қамтамасыз ететін оқушылар жұмысын ұйымдастыру: жеке бас қызығушылығы мен мүмкіндіктерін дамыту мен жағдай жасау.

Көптеген мектептерде қашықтықтан алыстан оқыту ісінің дамуына байланысты қашықтан білім беру жобалары, олимпиадалар, конкурстар жүргізу етек ала бастады. Қашықтықтан оқыту формалары оқушылардың бір-бірімен қатынасу, араласуына (коммуникация) байланысты психологиялық проблемаларды шешіп, оларға бұрынғыдан гөрі ашығырақ болуға көмектесіп отыр. Өз ойларын жүзеге асыру жолында ақпарат алмасу арқылы жұмыс жасау оқушыларға бір-бірімен араласудың, ауызба-ауыз сөйлесудің орнын толтырады.

Қашықтықтан қызмет көрсету істерінің ашық түрде атқарылуы оқушылардың дүние танымын планеталық деңгейге дейін көтерді деуге болады.

Жаңа оқыту технологияларын пайдалану аясында оқытуды жетілдіру, яғни әрбір оқушының өз ерекшіліктеріне, ынтасына, мүмкіндіктеріне орай білім алуын қамтамасыз ететін оқыту жүйесін жасауға ұмтылу ең басты мақсат. Осы міндеттерді атқару үшін жоғарыда айтылғандай, оқушының жеке білім алуға талпынуын, ұжымдық қасиеттерін де жетілдіретін, өзінің білім алу жолын өзі басқаратындай деңгейге жеткізетін бірнеше педагогикалық технологиялар пайдаланылып отыр.

Жоғарыда айтылған педагогикалық технологиялар мен тәсілдерді пайдалану оқу процесін жетілдіруге,балалардың оқуға деген ынтасын арттыруға, олардың өзін-өзі бақылуына, жауапкершіліктерін арттыруына, білімдерін жетілдіруіне көп көмегін тигізеді. Осындай кездерде мұғалім балалардың жеке кемшіліктеріне, көңіл бөліп, олардың ой-өрісін дамытуға, белсенділігін арттыруға арналған шығармашылық жұмыстарымен айналасуға мүмкіндік алады. Сабаққа дайындалуға да көп уақыт бөле алатын дәрежеге жетеді.

Педагогикалық технология негізінде оқу цикілін қайта жаңғырту идеясы алынған. Оның мазмұнына:

- оқытудың жалпы мақсатын қою;
- жалпы құрылған мақсатты нақтыландыруға көшу;
- оқушылардың білім деңгейін алдын ала (диагностикалық) бағалау;
- оқу әрекеттерінің жиынтығы (бұл кезеңде жедел кері байланыс негізінде түзету жүргізілуі тиіс);
- нәтижені бағалау енеді [2].

Осының арқасында оқу процесі «Модульдік» сипат алып, құрылымы ортақ, бірақ мазмұны әр түрлі жеке блоктардан жасалады.

Модульдік оқыту технологиясының осы нұсқасын құруда біз толық меңгеру әдістемесінің негізгі шрттарын, құрылып жатқан технологиялардың негізгі қағидаларын ұстандық. Сонымен қатар, дидактиканың қазіргі тадаптарына байланысты бірқатар өзгерістер енгіздік: балаларды оқытуға емес, тұлғалық бағытталған, танымдық қызметін ұйымдастыруға, оқу процесін өзара сөйлесу негізінде құруға және т.б.ұмтылдық.

Осыдан келіп мұғалімнің оқу процесін құрудағы жұмысының өзгеруі туындайды. Толық меңгеру әдістемесінде (Дж.Блок, Л.Андерсен және басқалар) әрбір оқу бірліктері ауқымында мұғалімнің қызметі төмендегіше құрылады:

- Балаларды оқу мақсаттарымен таныстыру.
- Сынытпы берілген тарау (оқу бірлігі) бойынша жалпы оқыту жоспарымен таныстыру.
- Оқытуды жүргізу (негізінен мұғалімнің оқу материалын өзі баяндауы түрінде).
- Диагностикалық тестіні ағымдағы тексеру.

- Тексеріс нәтижелерін бағалау және тарау мазмұнын толық меңгерген оқушыларды айқындау.

Толық меңгере алмаған оқушылармен түзете оқытуды жүргізу.

- Диагностикалық тест өткізу және оқу бірлігін толық меңгерген оқушыларды айқындау.

Зерттеулер көрсеткендей, осы технологияны қолдану барысында білім сапасын едәуір арттыруға және білім стандарты бекіткен оқу материалын барлық оқушылардың жүз пайызға меңгеруін қамтамасыз етуге болады.Бұл технологияның тағы бір ерекшелігі дарынды балалармен тұрақты және жүйелі жұмыс істеу мүмкіндігі болып табылады [3].

Кез-келген елдің экономикалық қуаты, халқының өмір сүру деңгейінің жоғарылығы, дүние жүзілік қауымдастықтағы орны мен салмағы сол елдің технологиялық даму деңгейімен анықталмақ. Жалпы қоғам дамуы мен жаңа технологияны енгізу сапалылығы осы елдегі білім беру ісінің жолға қойылғандығы мен осы саланы ақпараттандыру деңгейіне келіп тіреледі. Экономикалық күшті дамыған елдердің тәжірибесі білім жүйесін ақпараттандыру экономика, ғылым және мәдениеттің қарқынды дамуының негізгі кілті екендігін көрсетіп отыр. Ендеше қазіргі заманның ақпараттық технологиясын игеру міндетіміз.

Әдебиеттер

1. Жанпейісова М.М. Технология модульного обучения. Актобе. РИПК СО, 1999.
2. Таубаева Ш.Т., Лактионова С.Н. Педагогическая инноватика как теория и практика нововведений в системе образования: научный фонд и перспективы развития (Книга 1). – Алматы: Научно-издательский центр “Ғылым”,-2001.
3. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. – Алматы,-2000.

МРНТИ 14.25.09

БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ДЕҢГЕЙІН ЖЕТІЛДІРУ

Альменбетова Карлыгаш Жапсарбаевна
3-курс докторанты, І.Жансүгіров атындағы ЖМУ,
karla_almenbetova@mail.ru
Алпысбаева Нургуль Сарқытбековна
аға оқытушы, І.Жансүгіров атындағы ЖМУ,
Талдықорған қаласы, Қазақстан

Резюме

Статья посвящена вопросам совершенствования профессионального уровня учителей начальных классов. Учитель начальных классов-способный человек, который на высоком уровне занимается своей профессиональной деятельностью и умеет проектировать свое профессиональное развитие дальше. В связи с этим учитель должен находиться в постоянном поиске.

Учитель, находясь в постоянном поиске, должен избирательно использовать методы и приемы модульной, рейтинговой системы нового обучения, развивающего обучения, технологии критического мышления в соответствии со своими поисковыми способностями,

уровнем восприятия. Кроме того, он должен уметь совершенствовать свои психолого – педагогические знания и умело использовать их в своем деле. Должен быть готов ответить на любой вопрос ученика. Автор ориентирует учащихся на новый вид обучения, интегрируя семь модулей на уроках, указывая пути совершенствования профессионального уровня учителей начальных классов.

Summary

The article is devoted to the issues of improving the professional level of primary school teachers. A primary school teacher is a capable person who is engaged in his professional activities at a high level and knows how to design his professional development further. In this regard, the teacher should be in constant search.

The teacher, being in constant search, should selectively use the methods and techniques of the modular, rating system of new learning, developing learning, critical thinking technologies in accordance with their search abilities, level of perception. In addition, he must be able to improve his psychological and pedagogical knowledge and skillfully use it in his business. Must be ready to answer any question of the student. The author focuses students on a new type of learning, integrating seven modules in the classroom, pointing out ways to improve the professional level of primary school teachers.

Елбасының өзі білім мен ғылым қызметкерлерінің кезекті съезінде сөйлеген сөзінде: «*Болашақта еңбек етіп өмір сүретіндер бүгінгі жастар. Мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады»,* деген[1]. Бүгінгі таңда пелагогикалық ұжым мен сол ұжымды құрудағы педагог кадрлардың негізгі мақсаты мен міндеттері сабақ сапасын көтеру, оның түрлерін жетілдірудің жолдарын іздеу, іздене отырып оқушының пәнге қызығушылығын арттыру, танымдық ізденімпаздығын белсендіру. Осыған орай мектеп өміріндегі өзекті мәселелердің бірі сабақтың жаңаша оқыту түрлерін дамыту болып табылады.

Әрине, мұғалімдікке кездейсоқ адамдар келмеуі керек. Мұғалімдік маман атына лайық болуы керек. Мұғалім оқушыға қай жағынан болсын өзін-өзі ұстауы, сөйлеуі, жүріс-тұрысы, киім-киісі жағынан болсын үлгі. Бұл жағдайда оқушының жеке адам ретінде қалыптасуына жанама әсер етеді. Оқушыларды сыйлау, олардың құқығын ар- намысын, пікірін сыйлау әр ұстаздың міндетті. Оқушының ар-намысын сыйламаған, құқығын аяққа таптайтын мұғалімді оқушы да сыйламайды, ұстаз оқушыларына тәлім-тәрбие бере алмайды. Мұғалімнің өз жұмысына ықылассыздығы, жүрдім- бардым қарауы оқушыға тікелей әсер етеді. Талап қоя білмейтін, оқу процесін ұйымдастыра алмаған мұғалім ешқандай нәтижеге қол жеткізе алмақ емес.

Қазіргі аса қарқынды өзгерістерге толы әлеуметтік-экономикалық жағдайда білім беру жүйесінде педагогке қойылатын талап та ерекше екендігі түсінікті.

Бұл мынандай фактілерге байланысты.

-оқытудың әр алуан түрлері мен әдістерін қолдану

-топтық жұмыс дағдыларын дамыту

-әрекеттерге үйрету

-нақты ситуацияларды талдау.

Мұғалімге өз ісінің маманы болумен қатар, оның бойында баланы жақсы көру, баланың көзқарасы мен пікірін сыйлау, тыңдай білу керек.

Кез келген ұстаз «Балалар құқығы туралы заңды» және Конвенцияны әрқашан басшылыққа ала отыруы шарт. Бала құқығын сыйлау баланың құқықтық санасын көтеруге, құқықтық тәрбие беруде маңызы зор. Құқықтық мемлекет құруды мақсат еткен Қазақстан жағдайында баланың құқықтық түсінігін ерте қалыптастыру қоғамның болашақ тәртіпті, тәрбиелі азаматтардан тұратындығына кепіл болады.

Қазіргі және бұрыннан қалыптасып кеткен көзқарас бойынша мұғалім тек өз пәнінің төңірегінде ғана қалып қоймай, қоғамда болып жатқан өзгерістерге құлағы түрік, көзі ашық, жан-жақты талдау жасай білетін маман болуы шарт.

Қоғамдағы саяси-экономикалық, құқықтық жағдайларды, әлеуметтік мәселелерді талдай білетін, оны оқушылар игергенде бір саты алда бола білуі керек. Яғни өз пәнінің айналасында ғана қалып қойса, балаға білім мен тәрбие беруде биік мақсаттарға жете алмайды.

Өз ісінің кәсіби маманы болу қай мамандықтың иесіне болсын қойылатын талап. Дәстүрлі мұғалім «жеткізуші» ал оқушы «қабылдап алушы» қазіргі нарықтық бәсеке заманында тиімсіз. Нарықтық бәсекелестік мектепке де, мұғалімге де қатысы жоқ деп айта алатындар қателеседі.

Кәсіби құзырлылық- мұғалімнің біліктілігін арттыру, қоғам алдындағы жауапкершілікті сезіну, жоғарғы деңгейге үнемі ұмтылу мен үнемі ізденіс, жаңашылдығы мен жаңалықты қабылдай білуі мен қолдана білу, адами құндылықтарға сай бола отырып, сол құндылықтарды балаға сіңіре білу.

Білім – адам сапаларының өзгеруін басқаратын үрдіс болғандықтан, ол педагогикалық мамандықтың кәсіби біліктілік қабілеттерін дамытуға бағытталады. Сондықтан «адамды» өмір сүру барысында өзгеруге әлеуеті жететін ашық жүйе деп қарастырғанымыз жөн. Ол белгілі бір саладағы маман болғандықтан, «адамды» — маман тұрғысынан қарау «біліктілік» ұғымына шығарады. Біліктілік – бұл білімді меңгерудегі, тәжірбиедегі білімділікті, құндылықты бейнелейтін жалпы қабілеттілік. Бүгінгі күн мұғалімнің біліктілігін арттыруды жалпықоғамдық мәселе ретінде қарастыру қажеттігі туған кезең. Себебі білімді тереңдету, молайту, жетілдіру, арттыру жеке басы үшін ғана емес, қазіргі қоғамға қажет әрекет деп қабылдауымыз керек. Бұл мұғалімнің өз қызметінде табысқа жетуін ғана көздемейді, оның аясын одан әлдеқайда кеңірек қарастырған жөн. Мұғалім – бүгінгі оқушы – ертеңгі қоғамның, елдің тірегін өмірге дайындаушы. Мұғалім мамандығының құндылығы да осында деп түсінгеніміз дұрыс.

Бастауыш сынып мұғалімі - бірлескен кәсіптік қызметпен айналысу қабілеті (ұжыммен, топпен) қызмет ету, басқару кәсібінде қабылданған кәсіби қарым- қатынас тәсілдерін қолдана білу яғни, мұғалім оқушылармен қарым-қатынаста тактикасын баланың жасы, рухани өсуіне байланысты өзгертіп отыруы керек. Оқушыларды топтық, ұжымдық жұмыстар жасай алуға, соның ішінде жеке тұлғаның дамуына мән беруі керек.

Бастауыш сынып мұғалім – білім беру қызметінде кәсіби білімді, білік пен дағдыны, мақсат қоюшылықты игеруге деген қызығушылық және білім беру қызметінде субъектілік пен креативтіліктің дамуына ынталылық педагогикалық және әлеуметтік психологиялық негіздерін қолдана білу қабілеті жоғары болу керек.

Біліктілікті арттыру курстары арқылы мұғалімдерді оқытуда оқытушы жетекшілік, бағыт берушілік, ұйымдастырушылық, түзетушілік әрекеттерді атқаруы керек[2]. Оқытушының осындай әрекетіне білім алушы мұғалімнің өзі де бойындағы бар білімін көрсете байланыс жасағанда ғана сапалы нәтижеге жетуге болады деп ойлаймыз.

Мұғалімдердің өз білімдерін жүйелі көтеріп отырулары – олардың шығармашылықпен жұмыс істеуіне ықпал ететін негізгі фактор. Еліміздің білім беру саясатындағы көкейтесті мәселелердің бірі де осы мұғалімдердің біліктіліктерін жүйелі арттыру болып табылады.

Сабақ – біртұтас жүйе .Сабақ ол педагогикалық шығарма сондықтан да ол біртұтастығымен бөлімдерінің ішкі өзара байланысымен мұғалім мен оқушының қызметтерін кеңейтудің бірыңғай логикасымен ерекшеленуі керек. Педагогикалық тәжірибені бүгінгі даму деңгейінде белгілі болып отырғандай оқытудың озық әдіс- тәсілдерінің бәрін еркін игеріп, әрбір нақты жағдайларға орай ең тиімді әдісін таңдап алу, олардың жиынтығын түрлендіре отырып пайдалану, әрі шығармашылықпен өзіндік білімді жетілдіре отыру негізінде ғана жүзеге асатын іс. Өз білімін көтеру негізінде – оқу-тәрбие үрдісін ұйымшылдықпен жүргізуде мұғалім басты тұлға. Сол себепте сабақтарда жеті модульді ықпалдастыра отырып, оқушыларды жаңа оқыту түріне қарай бағыттау, білім алуға оң көзбен қарауға ықпал ету және өз күшіне деген сенімділікті арттыру қажет.

«Оқыту үшін бағалау және оқу үшін бағалау» модулі[3] оқушылар үшін де, мұғалім үшін де құнды. Психологиялық жайлылық әкеледі. Дәстүрлі бағалауда оқушы өз білімін өзі бағалай алмайды, мұғалімге тәуелді, оқушыны тек мұғалім бағалайды нәтижесінде өмірін, өмірдегі жеңістер мен жеңілістерін біреудің берген бағасымен өлшей бастайды. Сондықтан болашақта оқушылар өз білімдерін өздері бағалай алатын, өздерінің деңгейін анықтай білетін, білім шыңына шығатындай тәуелсіз білімді ұрпақ тәрбиелеу.

Қорыта келе, «Ұстаз тумысынан өзіне айтылғанның бәрін жетік түсінген, көрген, естіген және аңғарған нәрселерінің бәрін жадында сақтайтын, олардың ешбірін ұмытпайтын, алғыр да зерек ақыл иесі, өте шешен, өнер–білімге құштар, аса қанағатшыл, жаны таза және әділ, жұртқа жақсылық жасап, үлгі көрсететін, қорқу мен жасқануды білмейтін батыл, ержүрек болуы керек» – деп, шығыстың ұлы ойшылы Әбу Насыр әл-Фараби ұстаз болмысын айқындаған екен. Олай болса, жауапкершілігі шексіз, қадірі мол мамандық иесінің ұрпаққа білім мен тәрбие берудегі алар орнын әр мұғалім бар болмысымен сезінгені абзал. Өйткені, бәсекеге қабілетті тұлға даярлауда білім сапасын көтерудің негізгі тетігі – білімді ұстаз. Сол себепте әр ұстаз өзінің білімін, қоғамдағы

өзгерістерден қалмай, өз білімін жетілдіру курстарын оқып отыру керек деп ойлаймыз.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан-2030 Стратегиясы – ел дамуының 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған стратегиялық бағдарламасы. 1 қазан,1997 ж.

2.Тұрғынбаева Б.А. Мұғалімдердің шығармашылық әлеуетін біліктілікті арттыру жағдайында дамыту Алматы – 2005, 208б.

4. Мұғалімге арналған нұсқаулық III (негізгі) деңгей (үшінші басылым)

ӘОЖ 330

МЕКТЕПТІ БАСҚАРУДЫҢ ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ

Бердыбекова А.Л, Э.г.к.

Егембердиева Ақерке, 3 курс 113-38А

Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік Педагогикалық Университеті, Шымкент, Қазақстан

Резюме

Технологии управления образовательным учреждением-явление разнообразное.В условиях интенсивного экономического развития процесс управления инновациями включает определенную последовательность организационно-коммерческой работы, при которой повышение производительности труда и оборудования приводит к увеличению его прибыли. Общим является то, что обязательно наличие у них определенной цели и последовательности-это действия, направленные на ее достижение. Это цель, которая определяет содержание технологии и их направленность. Уникальность понятия "знание", помимо прочего, имеет свое яркое выражение с точки зрения технологического подхода.

Summary

Educational institution management technologies are a diverse phenomenon. In conditions of intensive economic development, the innovation management process includes a certain sequence of organizational and commercial work, in which an increase in labor productivity and equipment leads to an increase in its profit. What is common is that they must have a specific goal and sequence-these are actions aimed at achieving it. This is the goal that determines the content of the technology and its direction. The uniqueness of the concept of "knowledge", among other things, has its own vivid expression in terms of the technological approach.

Қарқынды экономикалық даму жағдайында инновацияларды басқару процесі еңбек пен жабдықтың өнімділігін арттыру оның кірісін арттыруға әкелетін ұйымдастырушылық және коммерциялық жұмыстардың белгілі бір дәйектілігін қамтиды. Өз кезегінде, технологиялық инновация-бұл технологияны жетілдіру, шығарылатын өнімді өндіруде түбегейлі жаңа технологияларды пайдалану, жаңа технологиялық регламенттерді, технологиялық жабдықтар мен жабдықтардың жаңа түрлерін әзірлеу. Технологиялық үрдісті нақты педагогикалық нәтижеге жетелейтін бірліктердің өлшемдердің белгілі бір жүйесі ретінде көрсетеді.Және педагогикалық технология түпкілікті өзгермейтін механикалық құрылым емес, қайта бала мен мұғалімнің үнемі түрленіп отыратын өзара қарым-қатынасының өзегі, мазмұнды ұйымдастырушы құрылымы.

Педагогикалық технология ұғымының мән-мағынасы туралы пікірлер сан алуан түрлі. Түсіндірме сөздікте: "Технология – бұл қандайда болсын істегі, шеберліктегі, өнердегі амалдардың жиынтығы" делінсе, Б.Т.Лихачев педагогикалық технологияны оқу үрдісіне белгілі бір мақсат көздей әсер ететін педагогикалық ықпал деп түсіндіреді.Технологиялық үрдісті нақты педагогикалық нәтижеге жетелейтін бірліктердің өлшемдердің белгілі бір жүйесі ретінде көрсетеді және педагогикалық технология түпкілікті өзгермейтін механикалық құрылым емес, қайта бала мен мұғалімнің үнемі түрленіп отыратын өзара қарым-қатынасының өзегі, мазмұнды ұйымдастырушы құрылымы.

ЮНЕСКО-ның анықтамасы бойынша, педагогикалық технология оқыту үрдісі мен білімді техникалық және адам ресурсын олардың бір-біріне өзара әсерін, білім берудегі формасын оңайландыру міндеттерін ескере отырып меңгеруді жүзеге асырудың жүйелі әдісі. М.В.Кларин "Педагогикалық технология педагогикалық мақсатқа қол жеткізу жолындағы қолданатын барлық қисынды ілім амалдары мен әдіснамалық құралдарының жүйелі жиынтығы және жұмыс істеу реті", - деп анықтайды.

ЮНЕСКО-ның анықтамасы бойынша, педагогикалық технология оқыту үрдісі мен білімді техникалық және адам ресурсын олардың бір-біріне өзара әсерін, білім берудегі формасын оңайландыру міндеттерін ескере отырып меңгеруді жүзеге асырудың жүйелі әдісі. М.В.Кларин "Педагогикалық технология педагогикалық мақсатқа қол жеткізу жолындағы қолданатын барлық қисынды ілім амалдары мен әдіснамалық құралдарының жүйелі жиынтығы және жұмыс істеу реті", - деп анықтайды.

Технология әдістемеден оқыту әрекеттерінің өңдеуге болатындығымен ерекшеленеді.Педагогикалық үрдісі технологиясы мақсат-мүддені анықтаудың жалпы әдіснамасы негізінде мемлекеттің қазіргі таңда білім беру саласына қойып отырған талаптарына сәйкес анықталып, іріктеліп, реттелген оқытудың мазмұн, форма, әдіс-амалдарының, дидактикалық талаптарының психологиялық-педагогикалық нұсқауларының жиынтығын көрсетеді.Технологиялық тәсіл-бұл қоршаған ортаны өзгерту, материалдық тауарлар немесе рухани құндылықтар өндіру үшін адам қолданатын ғылыми немесе іс жүзінде негізделген қызмет жүйесі. Стратегиялық міндеттер мектебінің ұзақ мерзімді жетістігі үшін ең өзекті мәселелерді шешуге, стратегиялық басқарушылық шешімдерді дайындауға, қабылдауға және іске асыруға бағытталған және сонымен бірге қазіргі басқарудың негізгі парадигмаларының бірі ретінде стратегиялық менеджменттің тұжырымдамасы мен құралдарын қолдануға негізделген ерекше, стратегиялық басқарушылық ойлауға, нақты жұмыс әдістеріне негізделген басқарудың әртүрлі субъектілерінің қызметі [1] .

Стратегиялық жобалау технологиясы келесі кезеңдерді қарастырады:

- сыртқы ортаны бағалау және талдау; басқару жүйесінің күшті және әлсіз жақтарын талдау;
- миссияны, жалпы және жеке қысқа мерзімді, орта мерзімді, ұзақ мерзімді мақсаттарды, дамудың негізгі кезеңдерін қамтитын тұжырымдаманы әзірлеу;
- стратегияны таңдау жобаның негізгі бағыттарын анықтау және пысықтау;
- болжамды нәтижелердің сипаттамасы.

Бұл білім беруді дамыту міндеттерін шешуде оңтайлы нәтижеге қол жеткізуге бағытталған басқарушылық қызметтің ғылыми негізделген компоненттерінің жүйесі мен дәйектілігі. Тактикалық жобалаудың мақсаты стратегияны іске асыруды қамтамасыз ету, басқаруды тиімді ұйымдастыру, мектептің оңтайлы, өнімді қызметі даму және жұмыс істеу режимдерінде болып табылады.Тактикалық жобаны іске асырудың әр кезеңі үшін педагогикалық қызметтің мақсатына қол жеткізуді қамтамасыз ететін міндеттер анықталады. Педагогикалық ұжымның әлеуметтік-психологиялық климатының топтастырушылық қызметі ұжым мүшелерінің оқу-тәрбие міндеттерін шешуге ұжымдық күш-жігерді топтастыруын, біріктіруін іске асырады. Ынталандырушылық кызметі педагогикалық әрекеттің қолдануына қажетті ұжымның «эмоциялық күш-қуатын» қалыптастыруға байланысты[2].

Мектептің дамуын басқару мектеп іс-әрекетінің нәтижелерін жоғарылататын жаңашылдықтарды меңгеруге және ендіруге байланысты қабылданған шешімдерді жүзеге асыру үрдісі. Ғылыми – техникалық үрдіс кезінде еңбек сипаты адамның психологиялық ерекшеліктеріне аса мән беруді ұсынады. Техника мен технологияның күрделенуі адамға физикалық күштен ақыл күшін көп жұмсауға мүмкіндік береді. Мектептің дамуын басқару мектеп іс-әрекетінің нәтижелерін жоғарылататын жаңашылдықтарды меңгеруге және ендіруге байланысты қабылданған шешімдерді жүзеге асыру үрдісі. Ғылыми – техникалық үрдіс кезінде еңбек сипаты адамның психологиялық ерекшеліктеріне аса мән беруді ұсынады. Техника мен технологияның күрделенуі адамға физикалық күштен ақыл күшін көп жұмсауға мүмкіндік береді. Бір жағынан, адам өмірінің көп бөлігін еңбек ұжымында өткізеді, оған әріптестері психологиялық қолдау көрсетіп отырады. Ал басшының осы жағдайдағы міндеті тұлғаның жеке қасиеттерін қолдану және оның ұжыммен қатынасын реттеу.

Қазіргі тенденциялар күмән тудырмайды білім беру жүйесін дамыту қарқынды енгізуді талап етеді білім беруді басқарудың жаңа тәсілдері. Ең бірі мектеп басшыларының қызметінде білім беру менеджментінің талаптарына сәйкес келетін өзекті мәселелер-бұл соңғы уақытта сенімді түрде жұмыс істейтін технологиялық тәсіл әлеуметтік саладағы позициялар[3].

Жалпы алғанда, басқару технологиялары басқару әдістері мен процестерінің мақсатты жүйесі, сондай-ақ басқару әдістерінің ғылыми

сипаттамасы ретінде қарастырылады оның ішінде басқарушылық шешімдерді қалыптастыру қызметінің ұйымның жалпы және нақты мақсаттарына жету. Білім беруді басқарудың әлеуметтік және экономикалық саланың ерекшеліктеріне байланысты екендігі күмән тудырмайды.

Әлеуметтік саланың процестері мен құбылыстарын басқару әлеуметтік басқару санатына жатады, ол бірқатар тәуелсіз ғылыми пәндерді қамтиды және ретінде қарастырылады:

- параллель және дәйекті орындалатын
- басқару міндеттерін шешу жөніндегі іс - ретінде әлеуметтік қызмет түрі.
- мақсаты пәндік нәтиже алу беру процесі;
- шешімдерді әзірлеу процесі;

белгілі бір іс-қимыл түрлерін қолдана отырып, адамдардың бірлескен іс-әрекетінің мақсаттылығы мен ұйымдастырылуын қамтамасыз ету және осы негізде мақсаттарға қол жеткізу процесі.[4]

Осылайша, әлеуметтік басқару процесі, соның ішінде мектепті басқаруды басқару субъектісі жүзеге асыратын әрекеттердің үздіксіз тізбегі ретінде қарастырған жөн, нәтижесінде кескін қалыптасады және өзгереді өзі қызмет субъектісі болып табылатын басқарылатын объект. Бірлескен қызметтің мақсаттары белгіленеді, оларға қол жеткізу тәсілдері айқындалады, жұмыс түрлері оның арасында бөлінеді қатысушылар және олардың күш-жігері біріктіріліп, субьектілік-субъектілік өзара іс-қимыл дамиды.

Білім беру мекемесін басқару технологиялары әр түрлі құбылыс. Жалпыға ортақ-олардың белгілі бір мақсаты мен дәйектілігі міндетті түрде болуы оған қол жеткізуге бағытталған іс-әрекеттер. Бұл технологияның мазмұны мен олардың бағытын анықтайтын мақсат. "Білім" ұғымының бірегейлігі, басқалармен қатар, технологиялық көзқарас тұрғысынан өзінің жарқын көрінісі бар.Бір жағынан, білім маңызды болып саналады кез келген елдің әлеуметтік-мәдени даму ресурсы. Білім берудің мақсаты жеке тұлғаны дамыту болып табылады, өйткені бұл адамның тұрақты дамуға қабілеттілігі болып табылады оның тез өзгеретін немесе сапалы жаңа жағдайларға бейімделуі.

Екінші жағынан, білім беру-бұл әлеуметтік мәдени тәжірибені беру мен дамытудың арнайы ұйымдастырылған процесі және осы негізде оқушының жеке өмір тәжірибесі, танымдық және пәндік іс-әрекеті мен мінез-құлқының қалыптасуы арнайы ұйымдастырылған жағдайда мақсатқа жету процесі.Осылайша, білім беру процесі "ішкі" технологияларды – білім беруді басқару технологияларын жиынтық ретінде қолдануды талап етеді орындалу процестерін, әдістерін, тәсілдерін, тәртібін, регламентін басқару процесі. Бұл басқару жүйесімен жүзеге асырылады рәсімдерді таңдау және орындау

бойынша әрекеттер тізбегі оқу орнын қажетті күйге ауыстыруды қамтамасыз ететін өзгерістер мен ұйымдастырушылық әсерлер .

Қорытындылай келе, бүгінгі таңда білім жүйесін инновациялық технологиялармен жабдықтап, білімнің халықаралық талаптарын меңгерудің маңызы үлкен. Өйткені бұл жас ұрпаққа сапалы білім берудің негізі болып табылады.Қазіргі жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және де басқа көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Жалпы алғанда, басқару технологиялары басқару әдістері мен процестерінің мақсатты жүйесі, сондай-ақ басқару әдістерінің ғылыми сипаттамасы ретінде қарастырылады оның ішінде басқарушылық шешімдерді қалыптастыру қызметінің ұйымның жалпы және нақты мақсаттарына жету болып табылады.

Әдебиеттер

1.Қазақстан Республикасы білім беруді дамытудың 2011 – 2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы.
2.Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. – А.: Білім, 2008
3.Жұмабаев М. Педагогика. Алматы, 1999
4.Берикханова А.Е. Педагогикалық мамандыққа кіріспе. Оқу құралы. - Алматы, 2009.-240 б.

ӘОЖ 37.01

МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫМЕН ЖҮРГІЗІЛЕТІН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖҰМЫСТАР

Абдраманова Н.Ш., Құлмахан Н.С., Бахрамова Г.А.
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент
Қазақстан

Резюме

В данной статье рассматривается психологическая служба психолога, который удовлетворяет потребности клиентаа. Он должен сосредоточиться на актуальности и потенциале внутреннего мира клиента. Работа психолога определяется решением проблемы. Психолог использует понимание содержания норм психологического развития и показывает этапы и механизмы психического развития, то есть понимание норм психологического развития отражает этап психологического развития с помощью теоретического индивидуального консультирования.

Summary

This article discusses the psychological service of a psychologist who meets the needs of the client. He should focus on the relevance and potential of the client's inner world. The work of a psychologist is determined by solving a problem. The psychologist uses an understanding of the content of the norms of psychological development and shows the stages and mechanisms of mental development, that is, understanding the norms of psychological development reflects the stage of psychological development with the help of theoretical individual counseling.

Қазіргі таңда психолог іс-әрекетінің ғылыми зерттеулер, оқыту және адамдарға психологиялық көмек көрсету сияқты іс-әрекетінің негізгі үш

түрі бар. Ғылыми зерттеулер теориялық және қолданбалы сондай-ақ диагностикалық деп жіктеледі. Психология бөліміндегі мұғалімдік іс-әрекет орта мектептен бастап жоғары білім мен магистрлік даярлыққа дейін білім беру жүйесінің барлық деңгейлерінде тәжірибеленеді. Психологиялық көмек көрсету психологиялық білім білімнің кейінгі дамуы мен оның әлеуметтік тұрғыда таралуымен шектелмейтін тәжірибелі психологиялық міндеттерді шешу үшін психологиялық теориялар мен әдістердің қолданылуын анықтайды. Дәл осы іс-әрекет кең мағынадағы практикалық психология деп аталады. Практикалық психология бұл психологияның пәні – психологиялық көмек көрсету, яғни психологтардың нақты адамға, оның проблемаларына, сұраныстарына, қажеттіліктеріне және т.б. бағытталған практикалық іс-әрекеті болып табылатын бір саласы.

Практикалық психологияны психологияның бір саласы деп есептелінеді. Алайда ол психологияның басқа салаларымен қатар тұрған әдеттегі тармаңы емес. Өйткені, психологиялық ғылым салаларының көбісі дамуының нақты деңгейінде дербес тәжірибесіне ие болады. Қайсібір психологиялық пән өмірге жүйелі ықпал етуге қабілетті бола қалса, ол қосымша ретінде практикалық сегментке ие болады. Әлеуметтік және инженерлік психологияның, басқару психологиясының, жас ерекшелік психологиясының да өзіндік тәжірибесі бар. Психологияның әртүрлі салаларының сол барлық практикалық «сегменттерінің» жиынтығы практикалық психологияны құрайды. Практикалық психологияның пайда болуы бұл адамның проблемаларына қоғамдық қызығушылықтың өсуіне жауап және қазіргі заманғы психологияның оларды сәтті шеше алатынының дәлелі. Кейде психологтың кәсіби іс-әрекеті де солай аталады. Ол диагностиканы, психологиялық түзетуді, психотерапияны, психологиялық кеңес беруді қамтиды. Соңғы үш ұғым жиі бірін-бірі алмастырып отырады. Дегенмен олардың барлығы адамдарға ықпал етудің нақты формалары ретінде диагностикаға арқау етеді. Практикалық психология жеке даралық топтың (отбасылық, ұйымдастырушы) және жаппай (стратегиялық) деңгейлердегі проблемаларымен айналысады. Психолог кеңесшілер адамдардың едәуір өнімдірек жұмыс істеп, оқуына көмектесетін амалдарды іздестіреді. Олар өндірістегі, көліктегі, медицинадағы, білім беру мекемелеріндегі, қоғамдық тәртіпті қорғау жүйесіндегі, әскери бөлімшелерлегі, сайып келгенде адамдар тіршілік етіп, еңбектенетін қоғамдық өмірдің әртүрлі сфераларында пайда болып отыратын практикалық психологияның проблемаларды шешеді. Олардың міндеті іс-әрекеттің тиімділігін арттырумен, әртүрлі сипаттағы ұйымдардың қызмет етуімен адамның дара қорларын жетілдіру мен қолданумен байланысты.

Тәжірибелеуші психологтар кәсіби тұрғыда қоғамға арнайы қызметтерін ұсынады: балалардың мектепке даярлығын анықтау, бизнесті, соның ішінде маркетинг пен жарнаманы психологиялық қамтамасыз ету, адамдардың топтық іс-әрекеттің әрқилы түрлерінде үйлесуін болжау. Олар

саясаткерлер мен шаруа бастықтарына, дәрігерлер мен мұғалімдерге, милиция қызметкерлері мен архитекторларға, жол қозғалысын ұйымдастырушыларға және де шешім психологиялық факторлардың ескерілуін болжайтын әскери мәселелер бойынша ұсыныстар береді.

Практикалық психология теориялық психологиядан да ерекшелінеді. Теориялық (академиялық) психология психика бөліміндегі заңдылықтармен ғылыми деректерді анықтаумен, адамның ішкі әлемі мен адамдардың өзара қатынастардағы «картаның» ақтаңдақтарды анықтап, оның орнын толтырумен айналсысады. Оның мақсаты – адам жайында заңды сенімді білім алу. Психология саласындағы теориялық білімдер ұзақ уақыт бойы ешкімге керексіз болып, мамандардың тек шектеулі шеңберін ғана қызықтыруы мүмкін. Олардың қатарына практикалық психолог жатады: ол теориялық психологиялық білімдерге ие болып, оларды нақты өмірлік ситуацияны зерттеуде сәйкес ықпалдардың жоспары мен процедурасын құрастыруда қолдануы тиіс. Жалпыланған ғылыми теория бұл психлогияға қарағанда сенімділігі тексерілетін практикалық психологтың ойлау тәсілі. Теорияда психологиялық көмек көрсетудің идеялары, ұйымдастырушы, өзекті ұстанымдары қамтылған. Сіз теорияны, әдістемелерді алып оларды тікелей клиентпен жұмыс барысында қолдансаңыз тәжірибені сөз етуге болады. Егер де сіздің әдістемелердің ауқымды қорыңыз әрі теория жайлы түсінігіңіз бар болса, сізді терапия мен кеңес берудің тәжірибесіне дайындығыңыз бар деп айтуға болады. Сондай-ақ практикалық психология тек тәжірибелі емес, оны теориялық-тәжірибелі деп атауға болар еді, себебі оның өзіне тән әдістемелік негізі бар, әрі ол дербес теориялық зерттеулерді жүргізуді қамтиды. Психологиялық қызмет бұл практиканың құралдарымен және әдістерімен адамдарға психологиялық көмек көрсететін мекемелердің жүйесі. Бұл әрқилы әлеуметтік институттардың (өндіріс, медицина, білім беру, мәдениет, спорт, құқық қорғау органдары) іс-әрекетін психологиялық қамтамасыздандыру жүйесі.

Психологқа мектептегі білім жүйесінен келіп түсетін едәуір кеңнен танылған тапсырыстарды қарастырып көрелік. Мұғалімдердің және ата – аналардың тарапынан түсетін тапсырыстар көбінде кейбір балалар мен жас өспірімдердің оқығысы және қабілеттерін пайдаланғысы келмеуімен, барлық немесе нақты пәндер бойынша төмен үлгеріммен байланысты. Оқушылар өздерін нақты іскерліктер мен дағдыларды меңгеруге, есті дамытуға, сабақта анағұрлым зейінді болуға, уақыттарын орынды бөлуге үйретуді сұрай келеді.

Білім берудегі практик психологтың негізгі іс әрекеттерінің түрлері: Бала психологының негізгі іс әрекеттерінің бағыттары: психологиялық оқыту, психологиялық профилактика, психологиялық кеңес беру, психологиялық диагностика, психологиялық коррекция жатады. Кез келген шынайы ситуацияда психологтың кез келген жұмыс түрі мәселеге, жұмыс жүріп жатқан орынға байланысты негізгісі бола алады.

Біздің қоғамда психологиялық білімді меңгергенадам сирек кездесіп, психологиялық мәдениеті төмен басқа адамның жеке тұлғалық ерекшеліктерін, қызығушылықтарын қарым қатынаста ескермейтін адамдар тізімі біршама көп кездеседі. Педагогика ұжымында отбасындағы сияқты көптеген тәрбиеші бала арасында конфликтілер болып тұрады. Бұл конфликтілер негізінен психологиялық мәңгүрттіктен тәрбиелеуші бала тұлғасын тыңдай, түсіне кешіре тани білмегендіктен болады. Сонықтан да практик психолог маманы үшін балалар мен жұмыс істейтін кәсіби мамандардың психологиялық мәдениет деңгейін көтеру өте маңызды.

Психологиялық оқыту үлкендерді (тәбиешілер, мұғалімдер, ата аналар) және балаларды психологиялық біліммен қаруландыру.

Психологиялық оқытудың негізгі мәні мынада: бала-бақшаларда, мектептерде және т.б. білім беру мекемелерінде жұмыс істейтін барлық үлкен адамдар жалпы бір міндетті шешеді, яғни өсіп келе жатқан ұрпақты білім және тәрбиемен қамтамасыз етеді.Осыған байланысты олардың әр қайсысының оқу - тәрбие үрдісінде өзіндік орындары ерекше. Өздерінің жеке міндеттері, мақсаттары және әдістері болады. Мысалы, бала- бақшаларда жұмыс істейтін тәрбиешілердің нақты міндеттері мен әдістері, балалардың жас ерекшеліктеріне байланысты. Сол сияқты бастауыш сынып мұғалімдерінің, жоғарғы сыныптарда жеке пәндерді (тіл, әдебиет, математика, физика, химия, тарих, география және т.б.) оқытушы мұғалімдердің де өзіндік міндеттері мен әдістері болады.

Практик-психолог білім беру мекемелеріне тәрбиешілер үшін «жедел жәрдем» немесе мұғалімдер үшін «күтуші» емес, маман ретінде келеді.

Педагогикалық үрдістің одан басқа ешкім кәсіби маман ретінде қамтамасыз ете алмайтын, әсіресе психикалық (жеке тұлғалық, эмоциясының, түрткі-қажеттіліктерінің, қарым-қатнасының және т.б.) дамуын, балалардың психологиялық денсаулығын қадағалайтын педагогикалық ұжымның тең құқылы мүшесі. Өз жұмысында психолог жеке тұлғаның әрбір жас кезеңінде даму заңдылықтарын, әрбір тұлғаның психикасының дамуының әртүрлі екендігін, яғни жеке тұлғаның онтогенезде дамуын өзінің кәсіби біліміне сүйеніп орындайды. Кез келген білім беру мекемелерінің міндеті баланы біртіндеп дербестілікке дайындау. Әр бір маман бұл міндеттерді өз бағдарламасымен іске асырады.

Практик- психолог бала-бақшада, мектепте, интернатта және т.с.с. білім беру мекемелерін де жұмыс істей отырып, әртүрлі жас кезеңіндегі балалармен жұмыс істеуіне тура келеді. Мектепке дейінгі кезең, бастауыш сыныптық кезең, жеткіншіктер және жоғарғы сынып оқушылары. Ол балалардың статистикалық жасына қарамйды, динамикасына қарайды оның көз алдында балалар өсіп, есейеді, яғни онтогенездің бір кезеңінен келесі күрделірек және мазмұнды кезеңіне өтеді. Сол себептен оның басты міндеті баланы оның өмірінде әрбір жаңа жас кезеңінде кездесетін өзгерістерге, психологиялық тұрғыда, яғни өзін-өзі анықтауға (самоанализ) дайындау.

Өзін-өзі анықтауға психологиялық дайындық (жеке тұлғалық, кәсіби, әлеуметтік) біртіндеп, өмірге келгенен бастап, үлкендермен және құрбыларымен қарым қатнас кезінде, ойын үстінде, еңбекте, және мектепке дейінгі кезеңде қалыптаса бастайды. Сосын бала мектепке келеді 6-10-11 жас аралығында үлкендер өміріне дайындалады, жеткілікті білім алу үшін, оқуға, жазуға, ойнауға, жұмыс істеуге, дос болуға үйренеді. Мектеп біру кезеңіне дейін, қалыпты даму үрдісі болған жағдайда әрбір мектеп бітірушінің мектептен тыс жаңа өмірге психологиялық дайындығы қалыптасу керек.

Психологиялық әсер ету әдістерінің дәстүрлі бір түрі психологиялық кеңес беру болып табылады. Психологиялық кеңес беру ресми емес формада достық, туысқандық сияқты байланыстар негізінде және кәсіби жағдайларда емшінің, мұғалімнің т.б. ақылы, кеңесесі, жәрдемі, қолдауы, қолпаштауыжетекшілік жасауы сияқты әрекеттер арқылы адам өмірінде ежелден ақ беделді орын алады. Психологиялық кеңес беру клиенттің жеке өмірінде, кәсіби іс әрекетінде, оқуында және басқа да жағдайларда кездескен психологиялық проблемаларын шеше алуы үшін мінезқұлықтың бейімсіз тәсілдерін, психологиялық қиыншылықтарды түсіндіретін психологиялық көмектің түрі. Кеңес беру бұл адмның проблемаларын зерттеуге, кикілжіңдерін түсінуге, жағдайды меңгерудің жаңа тәсілдерін іздестіруге көмектесі.

Психолог жағдайды өзгерту процесін тікелей басқара алмайтын, бірақ өзгертуге әрекеттенгенде кеңес беріледі. Кеңес беру психологиясы псхологиялық кеңес берудің теориялық негізін құрайды. Психолог маманның тәжірибесі психолог қызметіне деген әлеуметтің тапсырыстың туындауына ықпал етеді. Сондай –ақ ұйымдағы психолог нақты қызметкердің немесе топ мінез–құлқының, қарым –қатынастарының және іс –әрекетінің ерекшеліктері оның назарын аударып, алаңдатса әрі ол сол ерекшеліктерді түзету немесе дамыту мақсатында олардың себептерін анықтау қажеттігін сезінсе әрдайым бастамашылдық танытып, ол жөнінде алдына міндет қоя алады. Психологтар кеңес беру процесінде әрдайым клиенттің проблеманы өз бетінше шеше алатынына сенімділікті қалыптастыру үшін «оған таңдауы үшін жауапкершілікті өз мойнына алуға көмектесу» деп аталатын әдісті қоладанады. Психолог–кеңесшінің негізгі сызығы клиенттің проблеманы өз бетінше шешуіне көмектесунде. Клиенттің жасалынған таңдауға жауапкершілікті қабылдауына дайындалуға көмектесу үшін оның аталмыш таңдауға деген даярлығының өлшемін сезіну қажет.

Мемлекет практикалық психологияның маңызды тапсырыс берушісі болып табылады. Дәл сол жағдай әртүрлі әлеуметтік және ұлттық топтардың қызығушылықтары мен қатынастарын үйлестіруді, тұрғындардың нақты қатпарларындағы өмірдің сапасын жақсартуды, адамдардың психикалық денсаулығын нығайтудың жағымды жағдайларын қалыптастыруды көздеген әлеуметтік саясатты жүргізуі тиіс.

Практик - психолог білім беру мекемелеріне тәрбиешілер үшін «жедел жәрдем» немесе мұғалімдер үшін «күтуші» емес, маман ретінде келеді.

Педагогикалық үрдістің одан басқа ешкім кәсіби маман ретінде қамтамасыз ете алмайтын, әсіресе психикалық (жеке тұлғалық, эмоциясының, түрткі- қажеттіліктерінің, қарым- қатнасының және т.б.) дамуын, балалардың психологиялық денсаулығын қадағалайтын педагогикалық ұжымның тең құқылы мүшесі.

1. Жаңашыл психологиялық зерттеулердің нәтижесін талдау және түсіндіру.
2. Психологиялық білімге қажеттілікті қалыптастыру, оны баламен жұмыс істегенде немесе өзінің жеке қызығушылығында қолдануға итермелеу.
3. Оқушыларды негізгі өзін тану және өзін тәрбиеле ұғымдарымен таныстыру.
4. Баланы тәрбиелеу білім беру мекемелерінде психолог жұмысының және практик псиологтың қажеттілігін түсіндіру.

Өз жұмысында психолог жеке тұлғаның әрбір жас кезеңінде даму заңдылықтарын, әрбір тұлғаның психикасының дамуының әртүрлі екендігін, яғни жеке тұлғаның онтогенезде дамуын өзінің кәсіби біліміне сүйеніп орындайды. Кез келген білім беру мекемелерінің міндеті баланы біртіндеп дербестілікке дайындау. Әр бір маман бұл міндеттерді өз бағдарламасымен іске асырады.

Әдебиеттер

1. Балғымбаева З.М., Ахтаева Н.С. Білім берудегі практикалық психология. –Шымкент, 2013.
2. Айкинбаева Г.К. Жоғары мектеп психологиясы. –А., 2014.
3. Ерментаева А.Р. Психологиялық консультация негіздері /Оқу құралы. Өскемен .2002 ж
4. Шериязданова Х.Т., Ерментаева А.Р. Психология мамандықтары бойынша практикалар . - Өскемен. 2004ж.

УДК 159.9

ПУТИ РАЗВИТИЯ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

Научный руководитель к.п.н., Бахрамова Г.А.
Студентка 4 курса специальности «Педагогика и психология» Андасбаева Г.А.
Южно-Казахстанский государственный педагогический университет, Шымкент Казахстан

Глубокие социально-экономические преобразования последнего десятилетия внесли существенные изменения во все стороны жизни общества. Это не могло не отразиться и на такой сфере деятельности, как образование, которое должно четко реагировать на животрепещущие вопросы современного мира. При этом особую значимость приобретает обновление целей и задач образования, поставленных обществом и государством перед учебно-воспитательными учреждениями.

Основные положения современной государственной политики в сфере

обучения и воспитания четко сформулированы в Государственных стандартах образования РК (2018) [1], Законе РК "Об образовании" (1999) [2], Послании Президента РК к народу (2014) [3], Казахстан 2050 [4]. Меняются приоритеты целей начального образования. На передний план ставятся цели, которые заключаются не в вооружении учащихся определенной суммой предметных знаний умений и навыков, а в воспитании его личности на основе формирования учебной деятельности.

Важность проблемы развития связной речи заключается в том, что она затрагивает всю совокупность межличностных отношений, в которые вступает школьник. Недостаточное владение речью является объективной причиной, которая не дает возможности свободно участвовать в жизни общества.

Ребенок, пришедший в школу учиться, уже умеет говорить. Но его речевой арсенал недостаточен для выражения новых понятий, мыслей, чувств, которые он получает в школе с первых же дней обучения в ней. Ему не хватает прежде всего слов для этого. Их хватало до тех пор, пока он играл в кругу своих сверстников, со своими товарищами, пока его интересы и нужды ограничивались домашним обиходом, когда ему приходилось беседовать со своими родителями и родственниками. В школе часто приходится выступать с развернутыми ответами, связно рассказывать перед учителем, перед классом, чего прежде ему никогда не приходилось делать. И уж, конечно, до школы никогда не приходилось излагать свои мысли в письменной форме, а между тем это надо, и этому надо специально учиться. Само по себе обучение в школе расширяет источники и возможности речевого развития детей. Они под руководством учителя наблюдают явления природы и трудовую деятельность людей, общаются с товарищами, слушают построенную по нормам литературного языка речь учителя, читают книги и т. п. Все это, конечно, обогащает личность ребенка, его знания и развивает его речь. Ученик начальных классов изучает грамматику, где специально излагаются правила устной и письменной речи, которые должны быть усвоены им. Знание этих правил, если оно соединяется с формированием у детей речевых умений и навыков, также влияет на их речевое развитие. Но, помимо того, необходима планомерная и целенаправленная работа над речью учащихся, над ее обогащением.

Практическое усвоение детьми языка происходит на всех классных занятиях, в том числе и на уроках русского языка и чтения. Дети рассказывают сказки, пересказывают прочитанное, говорят о своих школьных и домашних делах, об играх, забавах, развлечениях, на темы из окружающей жизни, обсуждают различные случаи и события общественной жизни [5].

Однако развивать речь не значит только предоставлять детям больше возможности говорить или писать, давать материалы для письменных и

устных выступлений и ставить отметки за ответы, за изложения и сочинения. Детей надо учить речи.

В процессе всей учебной работы школьников учитель "вмешивается" в их речь. Он обращает внимание на то, чтобы дети правильно произносили слова, верно ставили ударение, выбирали слова и выражения, наиболее точно выражающие мысли и отражающие действительность; он обращает внимание и на синтаксически правильное оформление мысли и т. д. Он тактично исправляет ошибки детей. Это, так сказать попутная работа над речью, сопутствующая всем занятиям в школе. Она, конечно, имеет значение для развития речи. Без нее обойтись нельзя. Но это еще не все.

Развивать речь - значит систематически, планомерно работать над содержанием речи, над ее последовательностью, учить построению предложений, вдумчивому выбору подходящего слова и его формы, постоянно работать над грамотным оформлением мыслей и правильным орфоэпическим произнесением. Лишь непрерывная и организованная по известной системе работа по языку принесет учащимся пользу, будет способствовать овладению его формами. Без специальной работы над содержанием и его речевым выражением дети научатся лишь болтать, не задумываясь над содержанием и его оформлением, а это не только бесполезно, но и вредно для общего и речевого их развития.

Особенную трудность для детей представляет письменная речь, которой до школы они не владеют и которой они овладевают лишь постепенно, по мере усвоения грамматики и правописания и выработки речевых навыков. На первых порах обучения самостоятельные письменные работы учащихся предваряются устными высказываниями на тему, избранную для письменной работы. При анализе этих высказываний учитель учит детей и правильному произношению, и выбору слов, и правильному построению предложений и целого текста, предоставляя постепенно учащимся все большую самостоятельность.

Хорошо развитая речь служит одним из важнейших средств активной деятельности человека в современном обществе, а для школьника - средством успешного обучения в школе.

Речь - способ познания действительности. С одной стороны, богатство речи в большей степени зависит от обогащения ребенка новыми представлениями и понятиями; с другой - хорошее владение языком, речью способствует познанию сложных связей в природе и в жизни общества. Дети с хорошо развитой речью всегда успешнее учатся по разным предметам. В результате слушания речи и использования ее в собственной практике у ребенка формируется подсознательное "чувство языка", на которое и опирается методика обучения.

Таким образом, развитие речи учащихся - это практическое обучение русскому языку и чтению, обучение регулярное и систематическое, обучение на образцах и посредством специальных упражнений, путем

предупреждения и исправления ошибок, обучение литературным формам речи. Чтение является одной из основных форм речевой деятельности, выполняющей важнейшие социальные функции. «Не будь языка, письменности, был бы безвозвратно потерян опыт многих поколений людей, и каждое новое поколение было бы вынуждено заново начинать труднейший процесс изучения мира». Чтение - одна из сложных и значимых форм психической деятельности человека, которая выполняет психологические и социальные функции. Здесь следует, прежде всего, отметить значение чтения в формировании и нравственном воспитании личности, в обогащении человека знаниями.

РЕЧЬ – сложившаяся исторически в процессе материальной преобразующей деятельности людей форма общения, опосредствованная языком. Речь выполняет ряд ***функций***: *Обозначения* – каждое слово, предположение имеют определенное содержание. *Сообщения* – передача сведений, знаний, опыта. *Выражения* – обнаружение через интонацию, ударения, построение, использование сравнений, пословиц и т.п. чувств, потребностей, отношений. *Воздействия* – побуждение к выполнению задач, проявлению активности, к изменению взглядов [6].

Функции речи по разному проявляются в различных ее видах.

Для психологии представляет интерес прежде всего место речи в системе высших психических функций человека - в ее взаимоотношении с мышлением, сознанием, памятью. эмоциями и т. д.; при этом особенно важны те ее особенности, которые отражают структуру личности и деятельности. Большинство психологов рассматривает речь как речевую деятельность, выступающую или в виде целостного акта деятельности (если она имеет специфическую мотивацию, не реализуемую другими видами деятельности), или в виде речевых действий, включенных в неречевую деятельность.

Структура речевой деятельности или речевого действия в принципе совпадает со структурой любого действия, т. е. включает *фазы ориентировки, планирования* (в форме «внутреннего программирования"), *реализации и контроля*. Речь может быть активной, конструируемой каждый раз заново, и реактивной, представляющей собой цепочку динамических речевых стереотипов. В условиях спонтанной устной речи сознательный выбор и оценка используемых в ней языковых средств сведены до минимума, в то время как в письменной речи и в подготовленной устной речи занимают значительное место. Различные виды и формы речи строятся по специфическим закономерностям (например, разговорная речь допускает значительные отклонения от грамматической системы языка, особое место занимает логическая и тем более художественная речь).

Одним из важнейших показателей уровня культуры человека, его мышления, интеллекта является его речь. Возникнув впервые в раннем детстве в виде отдельных слов, не имеющих еще четкого грамматического оформления, речь постепенно обогащается и усложняется.

Повышение культуры устной и письменной речи требует повседневной подготовки. Необходима практика для того, чтобы речь была правильной, четкой, точной, понятной, образной, эмоциональной и выразительной. Необходимо активно участвовать в содержательных разговорах и беседах; включаться в обсуждение проблем, вопросов, возникающих в кругу друзей, коллег, родственников; часто выступать на семинарских и практических занятиях. Все это способствует развитию мыслительной деятельности, формирует навыки говорения, развивает, совершенствует культуру речи [7].

Речь - это вид деятельности человека, реализация мышления на основе использования средств языка (слов, их сочетаний, предложений и пр.).

Речь выполняет функции общения и сообщения, эмоционального самовыражения и воздействия на других людей.

Язык усваивается ребенком в общении, в процессе речевой деятельности. Но этого недостаточно: стихийно усвоенная речь нередко бывает примитивна и неправильна. Есть ряд аспектов овладения речью, которые находятся в ведении школы. Это, во-первых, усвоение литературной языковой нормы. Школа учит детей отличать литературный язык от просторечия, диалектов и жаргонов, учит литературному языку в его художественном, научном и разговорном вариантах. Иными словами, школьник должен усвоить тысячи новых слов, новых значений известных ему слов, словосочетаний, множество таких грамматических форм и конструкций, которых он в своей дошкольной речевой практике совсем не употреблял, и, кроме того, знать уместность употребления тех или иных средств языка в определенных ситуациях; должен усвоить нормы в употреблении слов, оборотов речи, грамматических средств, а также орфоэпические и орфографические нормы. Во-вторых, это усвоение навыков чтения и письма - важнейших речевых навыков, необходимых каждому члену современного общества. Вместе с овладением чтением и письмом дети овладевают особенностями письменной речи, в отличие от устно-разговорной, стилями и жанрами.

Третья задача школы - это совершенствование культуры речи учащихся, с определенной дозировкой материала, с последовательным планированием как общей, "большой" перспективной цели (которая обобщенно может быть определена как "хорошая речь"), так и частных, "малых" целей каждого отдельного урока, каждого упражнения по развитию речи. Хорошо развитая речь служит одним из важнейших средств активной деятельности человека в современном обществе, а для школьника - средством успешного обучения в школе.

Выражение мысли и общение между людьми возможно только с помощью общепонятных знаков, т. е. главным образом слов, их сочетаний, различных оборотов речи. Поэтому третье условие успешного речевого развития - это вооружение средствами языка. Детям нужно дать образцы языка, создать для них хорошую речевую среду.

В результате слушания речи и использования ее в собственной практике у ребенка формируется подсознательное "чувство языка", на которое и опирается методика обучения. Дети с хорошо развитой речью всегда успешнее учатся по разным предметам. Следовательно, методическим условием развития речи учащихся является создание широкой системы речевой деятельности: с одной стороны, восприятие хороших образцов речи, достаточно разнообразных и содержащих необходимый языковой материал, с другой - создание условий для собственных речевых высказываний, в которых школьник мог бы использовать все те средства языка, которыми он должен овладеть.

Литература

1. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан «Әділет» от 27 декабря 2018г. №895 http://adilet.zan.kz/rus
2. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан «Әділет» Закон РК "Об образовании" №319-III от 27.07.2007г. https://kodeksy-kz.com/ka/ob_obrazovanii/download.htm
3. О роли образования и науки в свете Послания Президента РК Н.А.Назарбаева «Казахстанский путь 2050: единая цель, единые интересы, единое будущее» от 17 января 2014г. /https://www.zakon.kz
4. Закон Республики Казахстан от 11 июля 1997 года № 151-I О языках в Республике Казахстан /Статья 16. Язык в области образования *(с изменениями и дополнениями по состоянию на 30.12.2020 г.) https://online.zakon.kz*
5. Типовая учебная программа по учебному предмету «Коррекция недостатков развития речи» для обучающихся с тяжелыми нарушениями речи 0-4
класса уровня начального образования (с русским языком обучения) по обновленному содержанию Приложение 282 к приказу МОН РК от 3 апреля 2013 года № 115
6. Синицын В.А. Мастерская речевого творчества. – М.: Росткнига, 2010.
7. Турабаева Л.К., Абдикеримова Г.А., Есболаева И.А., Жапбарова Г.А. Формирование и развитие культуры речи // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2016. – № 6-4. – С. 797-799;
URL: https://applied-research.ru/ru/article/view?id=9701 (дата обращения: 25.02.2021).

УДК 376

ВОСПИТАНИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ У УЧАЩИХСЯ ВСПОМОГАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ

Научный руководитель к.п.н., Бахрамова Г.А.
Студентка 4 курса специальности «Педагогика и психология» Сайран А.С.
Южно-Казахстанский государственный педагогический университет, Шымкент Казахстан

Түйін

Мектеп оқушыларын оқыту кезінде оқу процесі олардың назарын тек жеке іс-әрекеттер мен операцияларға ғана емес, сонымен қатар белгілі бір талаптарға жауап беретін өнімді іске асыруға бағыттайтындай етіп ұйымдастырылуы керек. Іс-әрекет барысында алынған білім мен дағдыларды өмірде қолдана алатындай етіп орта мектеп оқушыларымен жұмыс жасау керек екенін ескеру қажет.

Summary

When teaching school students, the learning process should be organized in such a way that their attention is focused not only on individual actions and operations, but also on the implementation of a product that meets certain requirements. It is important to keep in mind that in the process of work, it is necessary to look for secondary school students so that they can apply the acquired knowledge and skills in life.

Важная роль в решении воспитательных, образовательных и коррекционно – развивающих задач специальной школы принадлежит трудовому обучению умственно отсталых детей. Подключаясь к трудовому процессу, ребенок всецело меняет представление об окружающем его мире и о себе. В процессе овладения новыми знаниями и применением их в своей жизни формируется мировоззрение ребенка.

Использование работы в коррекционной школе позволяет учащимся быть более глубоко и широко вовлеченными в воспитательную работу.

Педагогическая роль работы в школе изначально заключается в том, что, как уже указывалось, эта специальная деятельность особенно четко ориентирована на специальную задачу школы – коррекционное образование.

Работа – это один из способов сделать обучение более наглядным. Привычка постоянно работать с инструментами и материалами, раскрывать их свойства, выстраивать взаимоотношения, создавать определенные материальные ценности в виде различных поделок и наблюдать за использованием этих поделок другими – все это приводит к развитию сильной рабочей позиции среди учащихся [1].

Вводя возможно рано коллективные работы, а на поздних ступенях и разделение труда, этими мероприятиями, развертывающимися в общешкольном масштабе, вырабатываются у ребенка прочные установки на коллектив, как мощную производственную организацию, гораздо более сильную, чем простая сумма составляющих ее индивидуумов.

Привычка бережно обращаться с инструментом и материалом имеет прочную основу для воспитания заботливого отношения к социалистической собственности.

Острый интерес, который учащиеся проявляют к работе, послужит основой для формирования правильного отношения к этому виду деятельности.

Правильное использование своей деятельности приводит к их самостоятельности. Учащиеся должны обучаться самостоятельной работе. Во время профессиональной подготовки школьники могут легко приобрести навыки самостоятельной работы. Выполняя программную работу под тщательным присмотром учителя, ученик восстанавливает определенные навыки в ремесле, представляющие основной вид работ, и эти различные вещи выполняются все более и более независимо.

Как показывают исследования, в процессе обучения учащихся в коррекционной школе большое внимание следует уделять не только развитию трудовых навыков, но и развитию когнитивных компонентов трудовой

деятельности. Только при этом условии создаются необходимые предпосылки для подготовки учащихся исправительной школы к самостоятельной занятости.

Для восполнения пробелов в умственном развитии учащихся коррекционных школ в процессе труда необходимо прежде всего установить, с какими трудностями они сталкиваются при выполнении трудовой деятельности, какие методы деятельности в них развиты недостаточно.

Развивая у учеников приемы и навыки планирования, самоконтроля, перевода, а также способность самостоятельно решать конкретные проблемы, возникающие в процессе работы, учитель тем самым так или иначе развивает свои познавательные способности [2].

В условиях коррекционной школы влияние обучения на развитие зависит от умелого использования коррекционной и воспитательной работы. Значительные результаты развития получаются, когда учебный процесс построен с учетом недостатков учащихся, их индивидуальных особенностей и основан на их собственной деятельности. Однако для активизации учебной деятельности учащихся вспомогательных школ необходимо преодолеть недостатки, присущие умственному развитию, с помощью специальных педагогических приемов и обучить соответствующим навыкам и средствам для самостоятельной работы с ними. Поэтому одной из основных задач коррекционно-воспитательной работы при обучении учащихся с нарушениями умственного развития является создание целенаправленных способов работы с ними. Прежде всего, это означает, что ученик с умственной отсталостью должен быть специально подготовлен, чтобы действовать в соответствии с четко поставленной целью. Если это ведет к самостоятельному достижению цели в форме, доступной для умственно отсталых детей, необходимо показать им важность согласованных действий для достижения поставленной цели. При обучении учащихся средних школ учебный процесс должен быть организован таким образом, чтобы их внимание было сосредоточено не только на отдельных действиях и операциях, но и на реализации продукта, отвечающего определенным требованиям. Важно учитывать, что в процессе работы необходимо искать учеников средней школы, чтобы они могли применять полученные знания и навыки в жизни [3].

В процессе трудового воспитания формируется мировоззрение человека, его моральные качества, воспитывается воля и характер. В коррекционной школе–интернате восьмого вида труд помогает конкретизировать и исправлять нечеткие представления и понятия учащихся об окружающем их мире, социальной значимости труда.

Основой эффективного трудового воспитания является осуществление следующих задач:

- Формирование положительного отношения учащихся к труду.
- Воспитание понимания необходимости участия в труде.
- Развитие интереса к осваиваемой профессии.

Изготовление общественно полезных вещей и выполнение общественно значимых трудовых заданий повышают интерес к работе, активность, способствуют формированию у детей социальных мотивов деятельности.

Формирование положительного отношения умственно отсталых учеников к своей будущей профессии, к доступным видам труда часто осложняется тем, что они завышают свои возможности. При гибком и тактичном подходе к воспитанникам можно направить их усилия на овладение доступной специальностью [4].

Трудовая деятельность наиболее эффективно способствует развитию личности умственно отсталых школьников.

В процессе труда у них формируются такие ценные черты личности, как коллективизм, трудолюбие, дисциплинированность, настойчивость, самостоятельность. В процессе труда, осуществляемого под руководством и воздействием учителя, у умственно отсталых школьников происходят значительные сдвиги в умственном развитии, в развитии познавательных, учебных, общественных и иных потребностей и интересов.

Под влиянием трудового обучения и воспитания строение личности умственно отсталого школьника претерпевает значительные изменения. Трудовая деятельность создает более благоприятные условия для развития общественных мотивов деятельности.

Как показывает лучший опыт коррекционных школ, соединение обучения с трудом содействует повышению интереса учащихся к учебному материалу, побуждает к его лучшему усвоению и к активной, самостоятельной деятельности.

Литература

1. Васенков, Г.В. Система обеспечения профессионально-трудового обучения умственно отсталых школьников в практике работы специальных (коррекционных) образовательных учреждений.Коррекционная педагогика.

2. Власова, Т.А. Современное состояние исследований по изучению, обучению и трудовой подготовке аномальных детей. Дефектология.(1983)

3. Бгажнокова И.М. Коррекционные задачи и основные направления в организации воспитательного процесса в детском доме (интернате) для детей с недостатками интеллекта. Дефектология(1995).

4. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования. М.; Школа-пресс, 1994.

УДК 159.9

ПРОФИЛАКТИЧЕСКИЕ И КОРРЕКЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СЛУЧАЯХ ОТКЛОНЕНИЯ ЛИЧНОСТНОГО И ПОВЕДЕНЧЕСКОГО ХАРАКТЕРА ШКОЛЬНИКОВ ЮНОШЕСКОГО ВОЗРАСТА

Научный руководитель к.п.н., Бахрамова Г.А.
Студентка 4 курса специальности «Педагогика и психология» Алтаева Н.С.
Южно-Казахстанский государственный педагогический университет, Шымкент
Казахстан

Түйін

Мақалада жасөспірім мектеп оқушыларының түзету психикалық дамуы саласындағы мәселелер қарастырылады. Сонымен қатар, зерттеушілер, психолог-ғалымдар ұсынған жасөспірім мектеп оқушыларының жеке және мінез-құлық сипатындағы ауытқулар жағдайында түзету технологиялары келтірілген. Психологиялық түзетудің тиімділігінде дамуында проблемалары бар баланың отбасы маңызды рөл атқаратыны да расталады. Бұл отбасылық қарым-қатынастарды үйлестіруге және отбасылық тәрбиенің стильдерін қалыптастыруға бағытталған отбасылық психокоррекциялық кешеніне міндетті түрде енгізуді талап етеді.

Summary

The article deals with the problems in the field of correctional mental development of young schoolchildren. The article presents correctional technologies in cases of deviations of the personal and behavioral character of young schoolchildren, proposed by researchers and scientists-psychologists. It is also confirmed that an important role in the effectiveness of psychological correction is played by the family of a child with developmental problems. This requires mandatory inclusion in the psychocorrection complex of family psychocorrection, aimed at harmonizing family relations and forming adequate styles of family education.

В переводе с латинского языка слово «коррекция» (лат. – correctio) означает поправку, частичное исправление или изменение. Термин «коррекция психического развития» впервые использовался в дефектологии как один из вариантов психолого-педагогической помощи детям с проблемами в развитии. Он означал совокупность педагогических воздействий, направленных на исправление, компенсацию недостатков, отклонений в психическом и физическом развитии ребенка.

По мере развития практической психологии понятие «коррекция» стало все шире использоваться в возрастной психологии и психологической помощи не только детям с проблемами в развитии, но и с нормальным психическим развитием. В настоящее время психологическая коррекция широко используется в системе психологической помощи детям и подросткам. Несмотря на широкий спектр применения понятия психологической коррекции, существуют разногласия относительно его использования. Например, некоторые авторы рассматривают психологическую коррекцию как способ профилактики нервно-психических нарушений у детей (А. С. Спиваковская,1988). Другие понимают ее как метод психологического воздействия, направленный на создание оптимальных возможностей и условий развития личностного и интеллектуального потенциала ребенка (Г. В.

Бурменская, О. А. Карабанова, А. Г. Лидере, 1990), или как совокупность приемов, используемых психологом для исправления психики или поведения психически здорового человека (Р. С. Немов, 1993). В патопсихологии и в специальной психологии коррекция рассматривается как один из способов психологического воздействия, направленный на исправление отклонений в психическом развитии ребенка. Нередко понятие психологическая коррекция подменяется понятием психотерапия. Психотерапия (от греч. psyche – душа и therapeia – уход) – это система специально организованных методов лечебного воздействия. Психокоррекция, как явствует из данного термина, направлена на коррекцию, т. е. на исправление тех или иных расстройств. Однако различия в определениях понятий психокоррекция и психотерапия возникло не в связи со спецификой их воздействия на личность, а с укоренившимся в нашей стране мнением, что психотерапией могут заниматься только специалисты, имеющие медицинское образование, а психокоррекцией – психологи. Следует подчеркнуть, что термин психотерапия является международным и во многих странах мира однозначно используется по отношению к методам работы, осуществляемым специалистом-психологом. И психокоррекцию, и психотерапию мы можем рассматривать как способ психологического воздействия. Ряд авторов видят отличие между психотерапией и психокоррекцией в сферах их применения. В зависимости от формы организации коррекционной работы выделяются два ее основных вида: индивидуальная и групповая психокоррекция. В процессе индивидуальной психокоррекции происходит непосредственное воздействие на конкретного ребенка со стороны психолога, использующего для этого различные методы работы. При групповой психокоррекции работа ведется с группой детей, как правило близких по возрасту и имеющих схожие проблемы. В этом случае воздействие на конкретного индивида осуществляется путем организации специального процесса взаимодействия участников группы, в результате которого и достигаются цели психокоррекции. В зависимости от коррекционных задач можно выделить следующие виды психокоррекции: игровая психокоррекция, семейная психокоррекция, нейропсихологическая коррекция, коррекция личностного роста и др. По характеру направленности психокоррекционных воздействий можно выделить два вида: симптоматическую и каузальную, а по способу коррекционных воздействий выделяются директивные и недирективные виды коррекции. Ряд авторов предлагают разделить психологическую коррекцию на три формы организации: общую, частную и специальную психокоррекции. Под общей психологической коррекцией подразумеваются мероприятия общепедагогического порядка, нормализующие социальную среду ребенка. В нее входит регуляция психофизических и эмоциональных нагрузок ребенка в соответствии с его возрастом и индивидуальными особенностями. Задачи общей психокоррекции сливаются с задачами психогигиены, психопрофилактики, педагогической

этики и деонтологии. Они решаются в процессе организации учебно-воспитательных мероприятий.

Для эффективной психологической коррекции детей с проблемами в развитии важно учитывать сложные системно-структурные и онтогенетические модели их психического дизонтогенеза. Именно это и позволяет разработать дифференцированные методы психокоррекционных воздействий с ориентацией на степень тяжести и специфическую структуру дефекта. Учет онтогенетических моделей предполагает два основных направления в психокоррекции: первое – возврат к ранним онтогенетическим этапам развития познавательных процессов и личности, активизация этих процессов в качестве ранее не использованных резервов. Например, для формирования зрительно-пространственных функций у детей с психическим недоразвитием, задержанным развитием и церебральным параличом мы учим их предметно-практическим манипуляциям, формируем у них ориентировочную и мотивационную основы действия. Для развития коммуникативных навыков и эмоционально-волевой устойчивости используются различные подвижные игры и расслабляющие техники, направленные на более ранний уровень эмоционального реагирования ребенка (психотехники «родительский массаж», «холдинг-терапии» и пр.); второе – ориентация на уровень ближайшего развития ребенка. Это предполагает стимуляцию взросления личности детей с проблемами в развитии и включает в себя формирование их самооценки, самоуважения, адекватного отношения к своему дефекту. Важную роль в эффективности психологической коррекции играет семья ребенка с проблемами в развитии. Это требует обязательного включения в психокоррекционный комплекс семейной психокоррекции, направленной на гармонизацию семейных отношений и формирование адекватных стилей семейного воспитания.

Сложность, многообразие и специфика аномального развития ребенка требует системного подхода к разработке психокоррекционных технологий. Психокоррекционные технологии мы рассматриваем как совокупность знаний о способах и средствах проведения психокоррекционного процесса. Главные направления психологической коррекции детей с проблемами в развитии определяются ведущими симптомокомплексами, лежащими в основе дефекта ребенка. Для детей с выраженной церебрально-органической недостаточностью (умственная отсталость, детские церебральные параличи, задержка церебрально-органического генеза, и пр.) – это коррекция интеллектуальных, гностических и эмоционально-волевых функций. Для больных с легкой степенью церебрально-органической недостаточности (соматогенные формы задержки психического развития, церебрастенические нарушения вследствие травм и инфекций) – это коррекция нейродинамических характеристик познавательных процессов и личностного развития. Для детей с поврежденным развитием – дифференцированная коррекция познавательных процессов и личности в зависимости от тяжести последствий повреждения мозга (астения,

церебрастения, церебропатия). Различные теоретические подходы к проблеме психологической коррекции, разработанные в зарубежной и отечественной психологии, способствуют развитию разнообразных психокоррекционных технологий. В отечественной психологии цели психокоррекционной работы с детьми и подростками с проблемами в развитии определяются пониманием закономерностей психического развития ребенка как активного деятельностного процесса, реализуемого в сотрудничестве со взрослым. В свою очередь здесь определены направления в области постановки психокоррекциониых целей:

1. Оптимизация социальной ситуации развития ребенка и подростка.
2. Развитие различных видов деятельности ребенка.
3. Формирование возрастно-психологических новообразований.

В зарубежной психологии причины трудностей в развитии ребенка усматриваются либо в нарушении внутренних структур личности (3. Фрейд, М. Клайн и др.), либо в искаженной или де-фицитарной среде.

В первом случае (психодинамическое направление) – это восстановление целостности личности и баланса психодинамических сил, во втором (поведенческом направлении) – это модификация поведения ребенка за счет изменения среды и обучения его новым формам поведения. В центре психодинамического подхода стоят вопросы, связанные с динамическими аспектами психики: мотивацией, влечением, побуждением, внутренними конфликтами, существование и развитие которых обеспечивает функционирование и развитие личностного «Я». Целью психологической коррекции в рамках этого направления является помощь ребенку или подростку в выяснении неосознаваемых причин болезненных проявлений и переживаний. Поставленные цели определяют технику психокоррекционных воздействий. Однако в раннем возрасте этот метод использовать невозможно. В связи с этим в рамках психодинамического подхода было предложено два основных метода: игротерапия и арт-терапия, которые в дальнейшем стали развиваться как самостоятельные методы, выйдя за пределы психодинамического подхода. В настоящее время они широко используются в психокоррекции детей с эмоциональными нарушениями. С другой стороны, представители психодинамического подхода обратили внимание на активную роль родителей в работе с детьми в ходе психокоррекционного процесса. Сотрудничество родителей с психологом является важным условием эффективности психокоррекционной работы. Особый интерес в психокоррекции детей и подростков с проблемами в развитии представляет концепция А. Адлера, где личность рассматривается как неделимое целое, являющееся интегральной частью социума. Анализируя позитивную природу человека, А.Адлер подчеркивал, что каждый человек в раннем детстве формирует уникальный стиль жизни, творит свою судьбу. Поведение человека мотивировано достижением социальной цели и социальным интересом. Разбирая роль комплекса неполноценности у человека, А. Адлер полагал, что

неполноценность, ее компенсация и социальная среда – это три переменные, которые имеют важнейшее значение в формировании жизненных целей. Он считал, что в целом поведение человека не претерпевает особых изменений на протяжении его жизни, изменяется только система отношений, а отсюда одна из основных задач психологической коррекции – коррекция этих отношений. Конкретизируя цель психокоррекции в концепции А. Адлера, можно выделить следующие задачи: коррекция чувства неполноценности; формирование социального интереса; коррекция устремлений и мотивов с перспективой выработки нового стиля жизни. Это достигается такими психотехническими приемами, как формирование у клиента положительных установок на занятие, анализ и проработка личностной позиции, подбадривание, поощрение. Обоюдное доверие и установление общих целей – первостепенные условия психокоррекционной работы. Роджеровское направление психокоррекции акцентирует внимание на позитивной природе человека и свойственном ему врожденном стремлении к самореализации. Основу психического здоровья, по мнению Роджерса, определяет соответствие идеального «Я» реальному «Я», достигаемое реализацией личностного потенциала и стремлением к самоосознанию, уверенности в себе, спонтанности. Роджерс особо подчеркивал значение искренности, теплоты, эмпатии при общении психолога с клиентом. Целью психологической коррекции в рамках поведенческого направления является приобретение ребенком новых установок, направленных на формирование адаптивных форм поведения, или угасание, торможение у него дезадаптивных форм поведения. Это достигается с помощью различных поведенческих тренингов, психорегулирующих тренировок. В процессе психологической коррекции поведенческого направления психолог выполняет активную и директивную роль, он является учителем, тренером, стремится помочь ребенку следовать эффективному поведению. В рамках этого подхода разработан ряд методик моделирования поведения, с помощью которых решаются следующие задачи:

1. Построение новых стереотипов поведения;
2. Подавление имеющихся неадаптивных стереотипов;
3. Осознание условий для проявления новых стереотипов поведения.

Следует подчеркнуть, что при разработке психокоррекционных технологий для детей и подростков с проблемами в развитии рекомендуется ориентироваться не на отдельное теоретическое направление, а использовать разнообразные способы психологических воздействий, базирующихся на многочисленных теоретических направлениях. Разработка отдельных психокоррекционных технологий зависит от конкретных психокоррекционных задач, которые определяются степенью выраженности проблем у ребенка и его родителей.

Литература

1. Ахметова Н.Ш. Психопатологические особенности детского, подросткового и юношеского возраста. –А., 2019
2. Жарикбаев К.Б. Психологическая наука Казахстана в XX веке: учебник для студ. Вузов.

– Алматы.: Эверо, 2011. - 429 с.
3. Каменская, В. Г. Психодиагностика ребенка: допущено УМО в качестве учеб. для студентов вузов / В. Г. Каменская, Л. В. Томанов, О. А. Драганова. - Москва: Форум, 2011. - 399 с.
4. Психолого-педагогическое сопровождение семьи ребенка с ограниченными возможностями здоровья: учебник / под ред. В. В. Ткачевой. - Москва : Издательский центр "Академия", 2014. - 271 с.

ӘОЖ: 37.00

ЖОБАЛАП ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ СТУДЕНТТЕРДІҢ ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫНДА АЛАТЫН ОРНЫ

Узахова А.С. п.ғ.к., аға оқытушы
Мұсақұлов Қ.Т. PhD, аға оқытушы
Райхан Ж.- 1-курс магистранты
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан

Резюме

Технология проектного обучения способствует повышению уровня знаний студентов через поисковую и творческую деятельность в кружковой работе, способствует их самопознанию в самостоятельной творческой деятельности, глубокому усвоению основ знаний.

Summary

The article deals with the knowledge, skills and abilities that are formed in students in the process of introduction to artistic work on the basis of intersubject connection of concreteness. When preparing the article, we were guided by the conducted research in this area.

Жобалап оқыту технологиясы студенттердің ғылыми зерттеу жұмыстарында (СҒЗЖ) – маңызды орын алады. СҒЗЖ кешенді жүйе ретінде қарастыру курстан - курсқа, бір пәннен екінші пәнге, бір сабақ түрінен екіншіге көшкенде, үздіксіз білім алу кезеңдері сипатын алуы тиіс.

Сонымен қатар жобалық оқыту технологиясы үйірме жұмысында ізденіс және шығармашылық қызмет арқылы студенттердің білім деңгейін арттыруға ықпал етеді, олардың өзіндік шығармашылық іс-әрекетте өзін-өзі тануына, ұнаған білім негіздерін терең меңгеруіне ықпал етеді [1].

Оқу үдерісінде студенттердің танымдық әрекетін жетілдіруде В.Ф. Шаталовтың оқу материалдары тірек және сызба үлгілері арқылы табысты оқытуға болады. Бұл кәсіптік оқыту мамандығы студенттерінің міндетті меңгеретін білімдері. Себебі, бірқатар пәндерді, «Тігін бұйымдарының технологиясы», «Тігін бұйымдарын конструкциялау және модельдеу» «Материалдарды өңдеу практикумы» оқытуда тірек сигналдары ескеріледі. Киім әзірлеуде тірек сигналдарын пайдалану оқытушының қызметін жеңілдетеді.

Академик В.М. Монаховтың [2] «Технологиялық карта» деп аталатын оқыту технологиясын оқу үдерісіне қажет деп санауға болады. Бұл «технологиялық карта» параметрлік жолмен алынғандықтан да, онда оқу

заңдылықтары мен табиғатын толығымен сипаттайтын алғы шарттар басшылыққа алынған және ол оқыту үдерісінде бір параметрлік мәнді білдіретін бес құрам негізінде берілген. Бес құрам бір мәнде түсінілетін технологиялық іс - әрекеттерден шығады. Сондықтанда олар өзара тығыз байланыста:

1 Мақсат қою (курс немесе тарау бойынша шағын мақсаттар (ШМ).

2 Болжау (Б). Студенттердің әрекетін болжау: шағын мақсаттар арқылы деңгейлеп оқытуға бағытталып құрылған өзіндік жұмыс.

3 Студенттердің өзіндік жұмысы /СӨЖ/.

4 Логикалық құрылымда шағын мақсаттар негізіндегі оқу тапсырмаларын орындау, студенттердің білім деңгейі мен мөлшерін анықтау.

5 Түзету. Оқу тапсырмаларындағы қиындықтар: оқу барысындағы студенттердің жіберетін қателері. Технологиялық картаның көрінісі (Сурет 1).

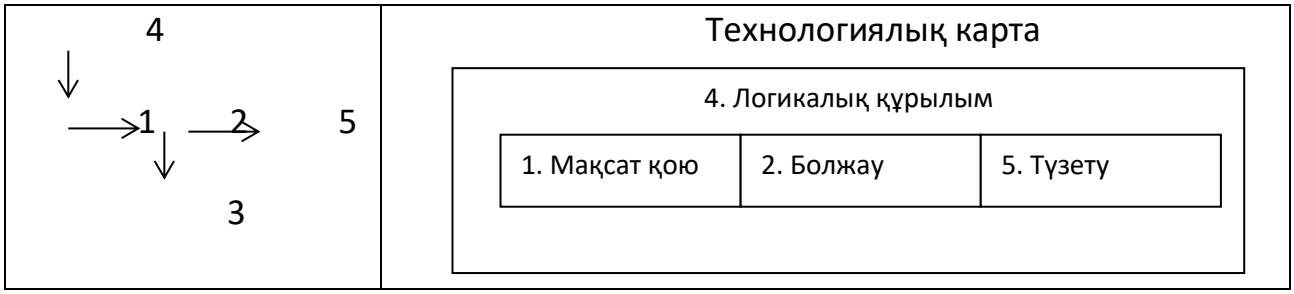

Сурет 1 - Технологиялық картаның көрінісі

Кредиттік оқыту жүйесіне өтуге байланысты жоғары оқу орындарындағы білім беруді жаңарту мен мазмұнын жетілдіру, формалары мен әдіс - тәсілдерін жетілдіру өзекті мәселеге айналып отыр.

Кейс әдісі – кредиттік оқыту жүйесінің бір компоненті. Мұнда студенттердің өзіндік жұмысын басқаруға және оқыту үдерісінде кейс - әдісін қолдануды логикалық бірізділікпен баяндауға болады. Кейс әдісін - оқу бағдарламасы мен силлабусқа үйлесімді тақырыптар мен оларды орындаудағы көмекші нұсқаулар, бақылау формаларын арқылы беруге болады. Кейс әдісі – оқыту барысында ситуация тудыру, проблемалық оқытудың бір тәсілі.

Кейс әдісін оқыту үдерісінде қолданудың ерекшелігі - мұнда дәстүрлі оқытудың әдістері мен формаларына қарағанда интерактивті режимде орындау лазым. Бұл әдісте сабақты ұйымдастырушылар, оқыту әдісі өз - өзімен өте - мөте нейтралды екенін есте ұстауы керек. Кейс әдісті - оқыту үдерісінде жүзеге асыру, ол мұғалімнің дайындығына байланысты. Епті педагогтың қолында бұл әдіс белсенді (активті), ал басқа педагогтың қолында (пассивті) болуы мүмкін. Кейс әдісі сонымен бірге академиялық теорияны шынайы педагогикалық тәжірибемен ұштастыруға бағыттайды.

Кейс әдісі - оқушының мәселені нақты іс - әрекетте алынған теориялық білімін қолданып, талдау қабілеті, бейімдік дағдылар мен шеберлікті дамытуға және өз ұстанымын қорғауды үйренуге мүмкіндік береді.

Кейс - оқу - нақтылық ситуация.

Кейс - (оқу - нақтылық ситуация) - белгілі бір проблеманың шешімінің сипаттамасы.

Кейс - проблеманы түсінуге жағдай жасайтын белгілі ақпарат көлемін құрайтын ситуацияның болжамы мен нәтижесін жобалайтын практикалық оқу құралы.

Соның ішінде оқу - нақтылық ситуация нені білдіреді? Жақсы ойластырылған оқу - нақтылық ситуация кейстегі қарастырылатын шешімдерді мұғалімдер мен білім алушылар үшін тиімді білім беру тәжірибесін айналдыруға көмектеседі. Қызықты оқиғаны айта отырып, басты кейіпкердің рөліне ену, цитаталарды ендіру. Осы жоғарыда сараланған мәселелер бойынша тігін ісі тарауларының кейс әдісі пайдаланып көрелік.

Оқу қызметі студенттердің орындайтын іс - әрекеттері жүйесіне бағытталған әдістері арқылы жүзеге асады. Мысалы, студент тігін бұйымының өңделу операцияларын қарап шығады, суреттерін салады, сызба түрінде бейнелейді. Бұл бір бақылау қызметін негізінде емес, ол тыңдау, іштей танымдық ойлар арқылы да болуы мүмкін. Танымдық ойларды меңгеру үдерісін сызба түрінде былай сипаттауға болады (Сурет 2).

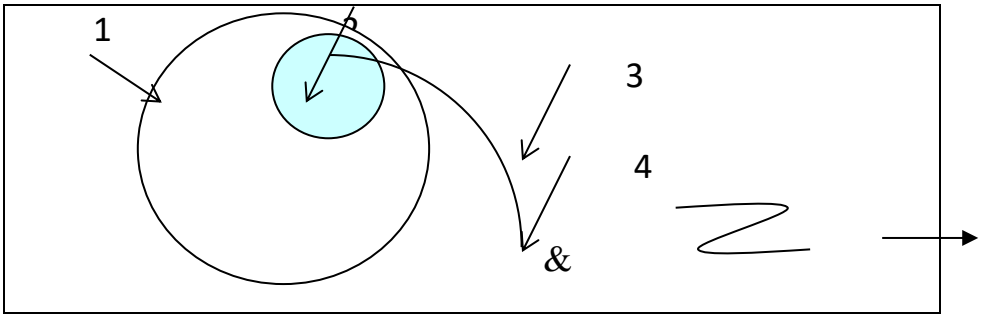

Сурет 2 - Танымдық ойларды меңгеру үдерісі. 1 - ғылыми пәндер; 2 - оқу пәндері; 3 - оқыту үдерісі; 4 - студенттер.

В.Ф. Шаталов өзінің оқыту жүйесінде оқыту әдістерінің (ауызша, көрнекілік, практикалық) бәріне сүйенеді. Ол білім алушыларға жаңа сабақты түсіндіру үстінде көркем де айшықтап, есте жақсы сақталатын жұмыстарды, сөздерді қолданады. Виктор Федорович – тамаша шешен адам, өз ойын сырлы сөздермен жүйелі де нақты бере алады. Ал жаңа сабақты қысқа да қызықты етіп қайталау кезінде көрнекілік әдісіне сүйенеді. Ол өз жұмысында тірек ұғым, амалдарды пайдаланады, бірақ бұл сигналдар жалаң көрнекілік, схемалық қызмет атқарып қоймайды, ішінде логикалық себеп – салдарлық қатынастағы жаңа ақпараттардың мазмұнын бере алатын конспект түрінде де беріледі. Тірек сүйеніш сигналдары оқушы үшін ойлану мен дәлелдің алгоритмі болып табылады. Оның барлық ықыласы айтқанды есте сақтап, қайталап беруге емес, сабақтың ішкі мәнін ұғып, ойлануға, байланыстардың себебі мен салдарын түсінуге бағытталады. Одан кейін практикалық оқыту әдісі қамтылады. Оған

қоса тірек сигналдарының жоғары сатыға көтеретін жұмыстарының түрлері де ойластырылған. Міне, осындай жолдармен В.Ф. Шаталов оқытудың сөзбен әуестігінен шығу жолын тапқан [3].

Қалыптасып қалған күрделі де қиын дидактикалық материалдардан бас тарта отырып, тірек сигналдарын оқу үдерісіне кіргізеді. Бұл әдістің тиімділігі мынада: көрнекілік әдісі анда - санда ғана емес, әр сабақта, әр тақырыпты түсіндіру үстінде басқа әдістермен (ауызша, практикалық) бірге қолданылады.

Жаңашыл – педагог С.Н. Лысенкованың [4] тәжірибесінде көңіл аударарлық мәселелер қарастырылады. Мектептердегі бастауыш сыныптарда ол түрлі - түсті ойыншықтардан сүйеніш сигналдарына көшсе, жай көрнекіліктен ішкі мазмұнды ашып көрсететін күрделі көрнекілікке ауысады. Тапсырманың элементтерін (шарты, сұрағы, шешімі, жауабы) түсіндіре отырып, алғашқы сабақтан бастап - ақ тақтаға сүйеніш сигналдары ілініп қойылады.

Бұл жүйеде білім алушылардың таным белсенділігінің деңгейіне негіз болады. Оқыту әдісінің өзі, кей жағдайларда, білім алушылардың белсенділігін арттырып, сабақты көркемдік бейнелеу арқылы түсіндіруде жай тыңдаудан бастап, зерттеу әдісі кезіндегі жеке ізденіске алып келеді. Екінші жағынан, бұл әдіс білім алушының жеке бейнесін, оның белсенділігінің қалыптасуы көрсете алады. Бұл әдістің өмірдегі көрінісінің жарқын мысалы ретінде жаңашыл педагог Т.И. Гончарованың тәжірбиесін алуға болады. Ол өзінің мектептегі алғашқы жылдарын есіне түсіріп отырып оқушылармен қарым - қатынасын былай суреттейді: «... Білім алушыларға неше түрлі қызықты аңыз, әңгімелерді, тамаша ертегілерді айтып бергенше асық болдым. Соңша материалдарымды жас тыңдаушыларыма қалай жеткізерімді, тарихи заңдылықтарды нақты дәлелдермен қалай түсіндірерімді ойлағанда қуаныштан өзімізді қоярға жер таппадым. Мен балаларға өзімнің бар білімімді бүгінгі мен бұрынғысы туралы түсінігімді, терең ойларымды жайып салдым...»

Демек, бұл жердегі негізгі әдістің түсіндіру - сипаттау әдісі екенін көреміз. Әрине, негізгі ауыртпалық оқытушыға түседі, ал оқушылар тыңдаушы ролін атқарады. Алдын - ала белгілі дәрежеде дайындық алған білім алушылар тарихи сценарийлер, фильмдер жазып, қиялдан туған алыс саяхаттардың қолбасшысы да болады.

Ғылыми әдебиеттерде жүйелеудің басқа да түрлері кездеседі. Т.И. Ильинаның [4] оқулығында сабақтың әр кезеңіне байланысты жүйелеу ұсынған. Бұл әрекеттерді – жүйелеудің әлі де кемеліне жетпегенінің айғағы. Өзінің білімі мен әдісін жетілдіруге ұмтылған оқытушы барлық жүйенің қыр - сырын толық меңгеріп ала білуі керек.

Әр жүйенің алдына қойған мақсаты, өзіндік ой жүйесі бар, сан түрлі оқыту әдісінің бір қырын ашып көрсетеді, интеграциялаудың дидактикалық мүмкіндіктерін ескеруді қажет етеді (Тажигулова А.И) [4] Оқыту үдерісінде оқытушы сол жүйелердің бірнешеуін бір мезгілде қолдануына болады. Түрлі жүйелерді қарастыра отырып, оқыту әдісінің жеке түрлеріне соқпай өте алмаймыз (әңгіме, лекция, кітаппен жұмыс т.б).

Әдебиеттер

1.Общая педагогика. Учеб. пособие для студ. высш. учеб заведений / Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Мишенко А.И., Шиянов Е.Н. – М.: – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2003. – 288 с.
2.Монахов В.М, Қабдықайырұлы Қ., Оразбекова Л.Н., Әлдібаева Т.Ә. Оқытудың педагогикалық жаңа технологиясы. – Алматы: РБК, 1999. - 149 б.
3.Шаталов В.Ф. Педагогическая проза: Из опыта работы школ г. Донецка. - М.: Педагогика, 1980. – 85 с.
4.Ильина Т.А. Педагогика. Педагогтық институттардың студенттеріне арналған оқу құралы. Мектеп баспасы, Алматы. 1977. – 470 б.
5.Тажигулова А.И. Интеграция педагогической науки и дидактических возможностей информационно - коммуникационных технологий // В сб.: науч. статей II межд. форума «Информатизация образования Казахстана и стран СНГ». – Алматы, - 2002. - С. 9 - 10.

ӘОЖ: 37.00

ПӘНАРАЛЫҚ НАҚТЫЛЫҚ БАЙЛАНЫСЫ НЕГІЗІНДЕ СТУДЕНТТЕРДЕ ҚАЛЫПТАСАТЫН БІЛІМ, ЕПТІЛІК ЖӘНЕ ДАҒДЫЛАР

Узахова А.С. п.ғ.к., аға оқытушы
Жаңбыршиев С.Н. п.ғ.к., аға оқытушы
Елшибекова А.Т.- 2-курс магистранты
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан

Резюме

В статье рассматриваются знания, умения и навыки, формирующиеся у студентов в процессе приобщения к художественному труду на основе межпредметной связи конкретности. При подготовке статьи руководствовались проведенными исследованиями в этой области.

Summary

The article deals with the knowledge, skills and abilities that are formed in students in the process of introduction to artistic work on the basis of intersubject connection of concreteness. When preparing the article, we were guided by the conducted research in this area.

Пәнаралық нақтылық байланысы студенттердің білім алуын әрі қарай жалғастыруға, өз бетінше еңбек әрекетіне дайындалуына қажетті ептілік пен дағдыны игеру болып табылады. *Білімді, ептілікті, дағдыны игеру* барысында студенттердің ақыл - ойы мен өзіндік қасиеттері дамиды, қоршаған ортаға көзқарастары жаңарады, сенімдері қалыптасады. Себебі, нақтылықтың өзі оқыту үдерісінде білімнің көміскіден нақтыға көшуі, яғни практикалық тапсырмалар мен жаттығулар арқылы шешіледі. Практикалық тапсырмалар көркем еңбек және сызу мамандықтарында оқытылатын оқу пәндерінде маңызды рөл атқарады. Осы тапсырмалар негізінде студенттерде білімді қабылдау, ұғыну, бекіту, іс - жүзінде қолдану кезеңдері нақтылана түседі. Сол себепті де

нақтылықты - қабылдау, абстрактіні – ұғыну, практиканы - бекіту және іс - жүзінде қолдану – деп санауға болады. Үйлесімділік (сәйкестік) шарттары ғасырлар бойы жинақталған педагогтық тәжірибеге негізделіп, білім алушыларға жеке - дара қарауды талап етеді. Білім алушылар бойында бар білім, іскерлік, дағдылар деңгейіне сай инновациялық ақпаратты ғана меңгере алады.

Білім, ептілік, дағдының анықтамаларын Н.Д. Иванова, М.Қ. Қозғамбаева былайша береді [1]:

білім - саналы түрде қабылданған, жүйеге келтірілген, айналадағы заңдыл*ықтар, заңдар, құбылыстар, фактілер және пәндер туралы ұғым;*

ептілік – студенттердің белгілі жағдайда, іс - әрекеттерін мақсатқа сәйкес тәсілдерін пайдалана отырып, еңбек әрекеттерін саналы түрде және нақты орындауға дайындығы;

дағды – жаттығу барысында бірнеше рет қайталанған студентте қалыптасқан іс - әрекеттерді барынша дәлдікпен, жылдамдықпен, мақсатқа сәйкес орындауға қабілетті, іскерліктің автоматтандырылған компоненті.

Қабылдау, ұғыну, бекіту, іс жүзінде қолдану меңгеру кезеңдері психологиялық түсініктерде болатындықтан да, біз білімді, іскерлікті, дағдыны оқыту үдерісінде меңгеру кезеңдерін: психологиялық міндеттер, таным әрекеттерін ұйымдастыру әдістері, психологиялық үдерістер және инновациялық технологиялар арқылы қарастырамыз. Ұғыну «игерілетін құбылыстар арасындағы байланыстарды салыстыру, талдау жасау, жан - жақты себеп - салдарлы тәуелділіктерді ашу процестерінің терең түрде өтуімен сипатталады. Бұндай кезеңде игеріліп жатқан материалға белгілі бір қатынас туындайды, сенім пайда болады, белгілі бір қорытындылардың әділдігін дәлелдей алу қабілеті күшейеді, жаңалықтар ашылады т.б. Нәтижесінде оқушы материалды терең түсініп, оны сенімді түрде игереді». Ю.К. Бабанский «түсіну дұрыс, тиімді түрде өту үшін оқушыларда жалпы оқу біліктілігі мен дағдыларын, ой - әрекетінің алуан түрлі тәсілдерін қалыптастыру, оларды негізгі ақыл - ой операцияларын: анализ, синтез, салыстыру т.б. іске асыруға ұмтылдыру мәліметтерді салыстыруға, олардың себебін анықтауға өздері ат салысып, өз бетінше алдын - ала қорытынды жасауға дағдыландырып отыруды осылайша ұйымдастыру өте маңызды процесс болып табылады» - деді [2]. Міндеттерді шешу – көркем еңбек және сыуды оқыту мамандығында құрастыру, көркемдеп - сәндеу, жобалау, эскиз жасау, сызба тұрғызу т.б. арқылы жүзеге асады. Білім беру мазмұнындағы білім, іскерлік пен дағдыны М.Н. Скаткин, И.Я. Лернер ұсынған тізбек негізінде қарастыруға былайша болады [3] (Сурет 1).

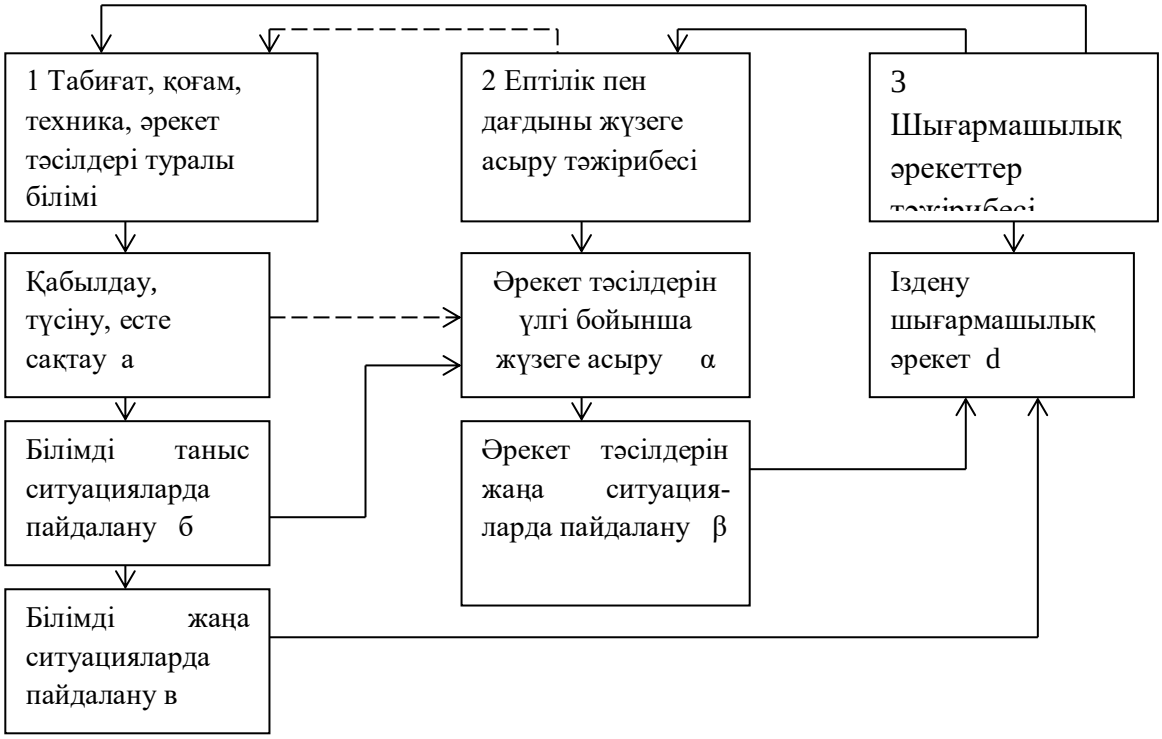

Сурет 1 - Білім беру мазмұнындағы білім, ептілік пен дағдының өзара байланысы

Тізбекте білім беру мазмұнының үш құраушысын меңгеру (а, α, d) барысы берілген. Біздің негізгі мақсатымыз осы тізбектердің арасындағы байланыстар жөнінде болмақ.

Екінші элементті меңгеру барысында, әрекет тәсілдерінің қайта өңделуі жолымен міндетті түрде өзіне, әрекет тәсілдері мен объектілері жөніндегі білімді пайдалану қажеттілігі байқалады, яғни, α өзінің соңынан б-ны ілестіреді.

Әрекет тәсілдерін жүзеге асыру үдерісінде, білім, жүзеге асырудың құралы ретінде алға шығады да, өзінің қолайлылығын жүзеге асқан әрекет тәсілдерінде пайдалануды танытады. Осы тұста іскерлік пен дағдыны жүзеге асыру тәжірибесін меңгеру, жүзеге асыру үдерісіне қатысты білімді бекіту секілді болады. Мұндай жағдайда екінші және бірінші құраушылар арасында байланыс жүзеге асады (суретте көрсетілген). Осындай қадамдар барысында екінші құраушыны меңгеру, екінші білім деңгейін (б) меңгеруді қамтамасыз ете алады.

Байланыстың басқа түрі екінші және үшінші құраушылардың әрекетін меңгеру үдерісі арасында байқалады. Шығармашылық әрекет тәжірибесін меңгеруді жүзеге асыруда (d) меңгерілген әрекет тәсілдері пайдаланылады, олар жаңа ситуацияларда пайдаланылған шығармашылық ізденісті талап етеді. Осы жағдайда іскерлік пен дағдыны меңгерудің (β) жаңа деңгейі нағыз жеткілікті болады. Соған қарамастан шығармашылық әрекет, әрекеттің жаңа тәсілдерін құруды болжаса, онда үшінші құраушыны меңгеру өніміне, әрекеттің жаңадан пайда болған тәсілдерінің бірқатар бөлігі де кіреді. Соңғы өзара байланыс бағдары схемада екінші және үшінші құраушылардың аралығында берілген.

Сонымен, екінші құраушы, үшінші құраушыны меңгеру барысындағы құрал және меңгеру өнімі ретінде алдыңғы қатарда болады.

Осы тұста бірінші және үшінші құраушылар арасындағы өзара байланыстар табиғи екені байқалады.

Үшінші құраушыны меңгеру барысында шығармашылық әрекет құралдары болып тек екінші құраушы есептелмейді, онымен қатар пайда болған мәселелерді шешуші әрекет тәсілдері туралы білімнің де әсері болады. Мұнда бірінші құраушыны меңгерудің жаңа деңгейі (в) нағыз жеткілікті болады.

Жаңа деңгейі басқа шығармашылық мәселелерді шешу, жаңадан пайда болған білімді немесе әрекет тәсілдерін анықтайтын болса, онда үшінші құраушыны меңгеру барысында бірінші құраушының жаңаша бөлігінің меңгерілуі заңды да. Басқаша айтқанда, бірінші құраушы үшінші құраушыны меңгеру өнімі және құралы ретінде танылады.

Сонымен, бірінші және үшінші құраушылар арасындағы өзара байланыстар шешімі табылғаннан кейін, екінші құраушыны меңгеру деңгейі (β) мен бірінші құраушыны меңгеру деңгейі (в) арасында жаңаша байланыс байқалады. Пайда болған байланыс негізінде, әрекет тәсілдерінде шығармашылықты қолдану барысында шешілетін мәселелерге, яғни олардың шығармашылық түрде пайдаланылуына сәйкес меңгерілген білімді қайта орнықтыру үдерісі жүреді. Бұл тізбекте үшінші құраушыны меңгеру өнімінің d тәсілі болып, оның өзінен басқа (шығармашылық әрекет тәжірибесі) бірінші және екінші құраушылардың бір бөлігін, яғни білім мен әрекет тәсілдерінің тәжірибесін меңгеру қажеттілігін байқауға болады.

Екінші құраушыны меңгеру өнімінің α тәсілін құраушының өзі атқарады, мұнда одан басқа белгілі жағдайда (үзік бағдар) бірінші құраушының бөлігін меңгеру және бекіту, есте сақтау қажет.

Аталған байланыстар үшінші, екінші және бірінші құраушылар аралығында көрсетілген. Одан басқа, меңгерудің α тәсілі, білімді бірінші құраушы (б) арқылы алуды ұсынады. Бұл жағдайда бірінші құраушыны меңгерудің нағыз жоғары деңгейі пайда болады.

Әрі қарай меңгерудің d тәсілі білім мен әрекет тәсілдерін жаңа ситуацияларда β пайдалануды ұсынады. Осы тұста екінші және бірінші құраушыларды меңгерудің өте жоғары деңгейі пайда болады.

Білім беру мазмұнының төртінші эмоционалды қатынастар тәжірибесі құраушысын меңгеруде, меңгерілген білімге, әрекет тәсілдеріне, шығармашылық тәжірибеге жаңаша, яғни жеке құндылық деңгей қосымшаланады. Бұл деңгей білім беру мазмұнының барлық деңгейлерімен қатарласып жүреді.

Білім алуға, іскерлікке және шығармашылыққа оқытудың тұтас үдерісінің түпнұсқасы, бұлардың өздерінің қорытындысында жеке тұлғаның барлық меңгергендерін құнды түрде қабылдауынан байқалады.

Педагогикалық және психологиялық әдебиеттерде білімді терең меңгеру деңгейі, білім алушының ойының дамуы, білімді меңгеру тәсілдеріне байланысты болады деп қарастырылады.

Оқыту үдерісін білім беру мазмұнының барлық түрін және олардың әрқайсысын меңгеру деңгейін қамтыған жағдайда ғана аяқталған деп санауға болады. Ал, берілген ақпаратты түсініп, есте сақтап, үлгі бойынша жаңа ситуацияларда қолданылса, ол толық меңгерілген болып есептеледі.

Осы ереженің сақталуы екінші және үшінші құраушыларды меңгеру деңгейіне жеткізеді немесе білімді - әрекет тәсілдерінен тыс таныс және шығармашылық ізденістен тыс жаңа ситуацияларда қолдану мүмкіндіктерінің болмауына әкеп соғады.

Білімді үлгі бойынша қолдануда іскерлік пен дағды мазмұны, ал шығармашылықта - шығармашылық әрекет мазмұны меңгеріледі. Осындай қосымша мазмұндар арқасында, бірінші деңгейдегі меңгерілген білім, екінші деңгейде нақты әрі оперативті қалыптаса бастаса, үшінші деңгейде майысқақ (иілгіш) келеді.

Әдебиеттер

1. Иванова Н.Д., Қозғамбаева М.Қ. Оқыту үдерісінің мәні. Әдістемелік және теориялық негіздері. Жоғары оқу орындарының студенттеріне арналған оқу құралы. /18 лекция/. Абай атындағы ҚМПУ Алматы. – 2011. – 118 б.
2. Бабанский Ю.К. Педагогика. /учеб. пособие для студентов пед. ин - тов. – М.: Просвещение, переиздание 2013. - 608 с.
3. Скаткин М.Н. Методология и методика педагогических исследований. - М.: Педагогика, переиздение, 2006. - 152 с.
4. Пошаев Д.Қ. Ғылыми – педагогикалық зерттеу негіздері. Оқу құралы. – Шымкент: М.О.Әуезов атындағы ОҚМУ, 2013. – 112 б.
5. Көркем еңбек және сызу мамандығына даярлау мамандығына арналған білім беру бағдарламасы. - 2019 -37б.
6. Узахова А.С. Жоғары мектептегі білім беру мазмұнын инновациялық технологиялар негізінде дамыту. Диссертациялық жұмыс, 2010ж. – 115б.

ӘОЖ 159.9

КӘСІБИ ІС-ӘРЕКЕТКЕ БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫ ДАЙЫНДАУДАҒЫ КЕЙБІР ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕР

Балабаев Е.Ш. – магистр-аға оқытушы, ОҚМПУ, Шымкент, Қазақстан
Кулсеитов М.Т. – аға оқытушы, ОҚМПУ, Шымкент, Қазақстан
Жунисбекова Ж.А. – п.ғ.к., доцент, М.Әуезов ат. ОҚУ, Шымкент, Қазақстан

Резюме

В данной статье представлены некоторые условия психологической подготовки будущих специалистов - психологов: последовательная разработка идеальных условий психолого-педагогической подготовки будущих психологов, ориентирование их на педагогическую деятельность и активизация их профессиональной компетентности. А также поднимается идея о необходимости сформирования положительного отношения к будущей профессиональной деятельности, рассматриваются психологические проблемы подготовки будущих специалистов к профессиональной деятельности, в частности, особенности обучения студентов в ходе профессиональной подготовки в высших учебных заведениях, психологические аспекты всестороннего развития личности будущего специалиста, мотивационная система и направленность человека, степень удовлетворенности и интерес к профессии квалификационные требования и представление

о профессиональной деятельности, ролевая значимость профессионала, а также взгляды ученых о структуре ценностей в профессиональной деятельности и анализ ведущих подходов.

Summary

This article presents some conditions of psychological training of future specialists-psychologists: consistent development of ideal conditions for psychological and pedagogical training of future psychologists, their orientation to pedagogical activity and activation of their professional competence. And also rising idea of the need for the formation of positive attitude to future professional activity deals with the psychological problems of preparation of future specialists for professional activity, in particular, features of training of students during training in higher education, psychological aspects of the full development of personality of future specialist, motivational system and the orientation of a person, the degree of satisfaction and interest in the profession qualifications and performance of professional activities, the role significance of a professional, as well as the views of scientists on the structure of values in professional activity and the analysis of leading approaches.

Бүгінгі жоғары білім берудің көп деңгейлі құрылымы, жоғары оқу орнының халықаралық білім беру жүйесіне жоспарлы интеграциялануы және оларды қоғамның талаптарына сай басқару мәселелері білім беру саласына жаңа тәсілдерді енгізуді талап етуде. Білім саласына ендірілетін жаңалықтың қайсыбірі болмасын арнайы даярлықты талап етеді. Сондықтан жоғары оқу орындарында болашақ мамандардың кәсіби даярлығына, шығармашылық мүмкіндіктерінің дамуына және олардың жаңа педагогикалық технологияларға терең түсіністікпен бейімделуіне жағдай жасау қажет. Білім берудің мазмұнын модернизациялау, педагог мамандарды даярлаудың мазмұны мен құрылымын саралап, қайта ой елегінен өткізу оқытудың ғылымилық дәрежесін жоғарылатуды, болашақ мамандардың жан-жақты дамуына жағдай жасауды көздейді.

Жеке тұлғаны психологиялық тұрғыда жан-жақты дамыту және оның болашақ маман ретінде кәсібилігін жетілдіруге дайындау – елімізде жүріп жатқан реформаның негізгі бір бөлігі. Кәсіби іс-әрекет адамның өмірлік іс-әрекетінің маңызды жағы болып табылады, себебі ол арқылы тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыруы іске асып, өз мүмкіншіліктерінің толығымен жұмсалуы қамтамасыз етіледі. Тұлғаның ішкі позициясының дамуы көп жағдайда тұлғаның кәсіби маман ретінде дамуымен анықталады деуге болады.

Адамның өз өмірінде кәсіби іс-әрекет кезеңдеріне көп уақыт бөлінеді. «Кәсіп» – деген сөз «profirert» деген латын сөзінен шыққан. «Кәсіп» бұл – арнайы әрекеттерге үйрену. «Мамандық – қоғамға қажетті, адамның рухани және физикалық күш салып жұмыс істеу саласы. Адам бұл процесс арқылы тіршілік етуге және өзін дамытуға мүмкіншілік алады. Кәсіп – бұл бірнеше және өзара жақын мамандықтардың тобы. Мысалы, педагог кәсібіне – «әдебиет оқытушысы» және тіл оқытушысы мамандықтарын жатқызуға болады [1].

Қазіргі уақытта кәсіптің бірнеше мың түрлері бар. Әр түрлі кәсіптің түрлері адамдардан әр түрлі психологиялық ерекшеліктерді талап етеді (оның зейінінің динамикасы, қабілетттерінің ерекшеліктері, іс-әрекетке

қызығушылығы, ойлау ерекшеліктері). Е.А.Климовтың зерттеулерінде кәсіптің ерекшеліктері адамның қоршаған ортаға, басқа адамдарға, техникаға қатынас жасау ерекшеліктерінен байқалады. Автордың ұсынған кәсіптерді талдау әдісі, оларды еңбек пәніне, әрекеттер сипаттамасына, еңбек құралдары мен жағдайларына байланысты жіктеуге мүмкіншілік береді [2].

Д.Сьюпер кәсіби қалыптасудың бес кезеңін қарастырды: пайда болу, зерттеу, консолидация, сақталу және құлдырау. Осы бағыттағы тиімді жұмысты қамтамасыз етудің бірінші шарты ретінде бүкіл кәсіби дайындықтың жүйесін асыру барысындағы зерттеушілік білімдердің тиімді қалыптасу процесінің үздіксіздігі мен тұтастығын ерекше айтамыз. Оған аудиториялық сабақ пен студенттің оқу-зерттеу жұмысы мен ғылыми-зерттеу жұмысы, аталған біліктерді саналы және шығармашылық меңгерудегі түрлі әдістер мен тәсілдерді пайдаланумен байланысты тәжірибе жатады.

Зерттеу біліктерін қалыптастырудың маңызды шарты ретінде зерттеу іс-әрекетінің мотивациясы болып табылады: қызығушылықтарын қалыптастыру, зерттеу жұмысы қажеттілігін, кәсіби өсу үшін зерттеу біліктер жүйесін меңгерудің маңыздылығын негіздеу.

Адамның кәсіби іс-әрекетінің өзгешелігі оның мотивациялық аумағына үлкен әсерін тигізеді. К.А.Абульханова қазіргі замандағы адамның өміріндегі еңбектің рөлінің күрделілігі мен көпмәнділігін көрсетті. Кәсіби жетілуді біз таңдап алынған мамандыққа байланысты іс-әрекетке деген жағымды қатынасты анықтайтын ішкі талпыныстар мен түрткілер жүйесі ретінде түсінеміз. Мұндай жүйеге жеке адамның жалпы бағыттылығын және жеке адамның мотивациялық жүйесін қалыптастыратын құрамдас бөліктерінің барлығын (қажеттілік, мотив, бағдар, құндылық бағдары, қызығулар, дүниетаным, идеал, сенім-наным) жатқызуға болады. Осыған байланысты адамның еңбек әрекетінің ерекшеліктерін анықтайтын мотивтер жиынтығын зерттеу өте маңызды орында [3].

В.И.Журавлева кәсіби жетілудің келесі бөліктерін бөліп шығарды: мамандыққа қызығушылық пен қанағаттану дәрежесі, мамандық шарттары мен мазмұны туралы түсінік деңгейі, маманның рөлдік қызметі, кәсіби іс-әрекеттің құндылық құрылымы. Сонымен қатар, кәсіби бағыттылықты қалыптастырудың бірнеше жолын көрсетеді:

1) арнайы пәндерді оқыту арқылы;

2) шеберлікті игеру тәжірибесі;

3) мамандық туралы арнайы курстар арқылы [4].

А.А. Бодалевтің пікірінше, «жоғары оқу орнындағы оқыту мен тәрбиелеу процесіндегі кәсіби бағыттылық, кәсіби жарамдылық, кәсіби іріктеу мәселелері психолог және педагогтар арқылы шешілуге тиісті кезек күттірмес мәселелердің бірі». Кәсіби бағыттылықты таңдап алынған мамандыққа байланысты іс-әрекетке деген жағымды қатынасты анықтайтын ішкі талпыныстар мен түрткілер жүйесі ретінде түсінеміз [5].

Кәсіби іс-әрекеттің мотивациясына И.Г.Кокурина «Еңбек мотивациясы – бұл еңбектің негізгі ынталарына маңызды орын беру процесі, осының негізінде тұлғаның еңбек іс-әрекетіне жағымсыз жақтары сипатталатын маңызды мотивтердің құрылымдық деңгейі пайда болуы мүмкін» деп анықтама береді. Ал зерттеуші М.И.Бобнева «Тұлғаның белгілі әлеуметтік дәрежесі, іс-әрекеттің нақты түрін туғызатын қажеттілігі мотивациялық жүйе арқылы ғана жүзеге асады» деп көрсетті. Сондықтан, қызметкер белгілі бір әрекеттерді жасамас бұрын, өздерінің мінез-құлықтарының мотивтерін толық талдауға салады, яғни мақсатты әрекетті орындауға әкелетін процестің негізгі бөлімдерін анықтайды.

Қ.Мұздыбаев қызметкерлердің өз жұмысына жауапкершілікпен қарау мотиві, көбінесе, олардың айналасындағы жолдас-жораларын сатып кетпеу, өндірістік жоспарды бұзбау және анағұрлым ақша көлемін көбейту мақсатында жүзеге асатындығын айтқан. Бұл жерде адамдардың өз міндетін жауапкершілікпен атқаруға деген ынтасы басымырақ байқалады. Еңбекке жауапкершілікпен қарауға мынадай мотивтер де өз септігін тигізеді:

- өз жұмысының жемісін жеуден рахат алу;
- өз қасиет-қадірін жүзеге асырып, көрсетіп, мамандық беделін көтеру;
- көпшілік алдында ұятқа ұшырайтын жағдайларды болдырмау.

Бұдан да басқа адамның жұмысқа берілуі мен ынтасының жоғарылауы жеке өміріндегі мәселелерді ұмыту мақсатында да болуы мүмкін. Қ.Мұздыбаев, сонымен бірге, қызметкерлердің жұмысына жауапкершілікпен қарау мәселесін анықтау үшін олардың жоспарларын, ынталарын зерттеу арқылы анықтауға болатындығын дәлелдеген. Мұнда материалдық жағдай алдыңғы орында тұрды: өмір сүру жағдайын жақсарту, ақшалай сый, құнды сыйлықтар, демалуға жолдамалар сияқты, төменгі дәрежедегі ынта бір жұмыскерді сыйлықтар немесе бір нақты дәреже беретін себептерімен туындататын мақтаулар ұйымдастыру (баспасөзде, радиода). Ал жұмыскерге ең жоғары жаза ретінде ұжыммен бірге отырып жасаған істер тиімді болып табылады [6].

Жоғарғы мектеп кәсіптік іс-әрекетке психологиялық даярлығын қалыптастырады. Ең алдымен, адамда қоғамның алға тартқан міндеттерін табысты түрде шешуге мүмкіндік беретін психологиялық іс-әрекеттердің нақты формаларын қалыптастырады. Жоғары оқу орындарында маманды даярлау процесін зерттей отырып, кәсіптік оқудың бұл формасының негізгі міндеті – маманның іс-әрекетінің небір түрлері мен типтерін психологиялық изоморфты әрекет өрісінде жинақтайтын кәсіптік сананың мақсатты түрде қалыптасуына мүмкіндік береді деген ой түйеміз.

Психологиялық жоғары оқу орындарында студенттерге заман талабына сай психологиялық білім берудің мазмұны мен формасы, жалпы психологиялық дайындықтың үздіксіздігі мен сабақтастығын білдіретін өмір талабы, болашақ мамандарға кәсіби білім беріп, олардың мамандығын шыңдауды қамтамасыз ету, кәсіптік пәндерді оқыту мен меңгеру практикасы, педагогикалық жоғары оқу орындарында психологиялық тренингтер арқылы даярлықпен бірге эксперименттік зерттеулермен тығыз ұштастырыла отырып жүргізіледі.

Кез-келген тұлға өзін кәсіби маман ретінде бірден қабылдай алмайды, ол осы уақытқа дейінгі білім дәрежесі, мамандық туралы қандай да бір көзқарастың негізінде таңдау жасайды. Олай болса, маман иесінің өзі таңдаған кәсіби жетілуі бірнеше факторларға байланысты шешіледі.

Кәсіби жетілу құрылымы – тұлғаның өз мамандығына қанағаттануынан, кәсіби бағыттылығынан, өз мамандығына байланысты іс-әрекетке деген жағымды қатынасынан, өзіндік кәсіби жетілуге деген ішкі талпыныстар мен түрткілер жүйесінен тұрады.

Кейбір зерттеушілердің мәліметтеріне қарағанда, кәсіби жетілу құрылымына қажеттілік, мотив, бағдар, құндылық бағдары, қызығулар, дүниетаным, идеал, сенім-нанымды жатқызуға болады.

К.К.Платонов жетілуге құмарту мен қалау, қызығу, бейімділік, идеал, дүниетаным, сенімдерді жатқызады. Ғалымның тұжырымы қажеттіліктер, қызығулар, мұраттар жеке адам бағыттылығының түрлі жақтары бола отырып, оның іс-әрекетінің мотивациясы ретінде қалыптасады деп көрсетеді [7].

Кәсіби бағыттылық пен кәсіби жетілу ғылыми тұрғыдан өткен ғасырдың ортасынан басталады. Кәсіби бағыттылық теориясының негізін қалаушы Ф.Парсонс, былай дейді: «Теорияның негізінде үш факторды бөлу жатады: мамандыққа үміткердің психологиялық жеке тұлғалық ерекшеліктерін зерделеу; мамандыққа қойылатын талаптарды зерделеу; кәсіптің талаптарына адамның ерекшеліктерінің сәйкес келуіне негізделетін алғашқы екі факторларды салыстыру».

Болашақ маманды дайындаудағы жүйелілік-құндылықтық көзқарасы жүйе ретінде түсіндіріледі, ол жаңа ғасырдың мәдени және гуманистік құндылықтарын есепке алу негізінде құрылады. Сонымен, қазіргі білім беру парадигмасын әлеуметтік-тұлғалық, тұлғаға-бағдарлаушылық, гуманистік білім беру деп анықтайды. Жоғары оқу орындарында білім беруде әдетте парадигманың келесі өзгермелі түрлері айтылады: мәдени-құндылықтылық парадигмасы, академиялық парадигмасы, кәсіби парадигмасы, технократиялық парадигмасы, гуманистік парадигмасы. Жетекші білім берушілік парадигмасының әсерімен университеттік білім берудің басқа моделдері қалыптасады: а) дәстүрлі немесе классикалық; б) рационалистік.

Мәдени-құндылықтылық парадигмасына сәйкес кәсіби мәдениетті қалыптастырудың басты мақсаты жоғары білім берудің құндылығы ретінде студенттердің әлеуметтік маңызы бар қасиеттерін дамыту болып табылады. Кәсіби білім берудің әлеуметтік-тұлғалық аспектісін іске асырудың негізгі тәсілі ретінде білім берудің проблемалық, сараптамалық, рефлексивтілік, диалогтік оқытудың және тәрбиелеудің, ұжымдық мәдени-шығармашылық іс-әрекеті технологияларын пайдалану деп түсінеміз.

Шығармашылықтың объектісі ретінде маманның бейнелері мен мақсаттары, символдары мен ұғымдары, қылықтары мен қатынастары, құндылықтары мен сенімдері қарастырылады. Болашақ маман шығармашылық ізденіс барысында өзі үшін маңызды жаңалықтар ашады, адамтану мен

құрметтеу аумағындағы коммуникативтік мәдениет көрсеткіші ретіндегі гуманистік құндылықтарымен танысады.

Болашақ маманды дайындау жүйесіндегі жүйелілік-құндылықтық көзқарасы маман біліктілігінің жоғары көрінісі және кәсіби құзырлылығы болып табылады.

Сонымен қажетті білімдер жүйесі және қалыптасқан зерттеу біліктерімен бірге зерттеу іс-әрекетіне оң көзқарастың болуы болашақ маманның тиімді кәсіби іс-әрекетке дайындығын қалыптастырады. Жоғары оқу орындарындағы кәсіби мамандарды оқыту процесінде кәсіби іс-әрекетке психологиялық тұрғыдан дайындайтын кәсіптік пәндерінің мазмұнында психологиялық тренинг жұмыстары, субъекті-субъектілік әрекеттестікті қалыптастыратын қарым-қатынас мәселелерімен толықтырылса, ғылыми тірек ретіндегі біртұтас жеке тұлғалық принциптерге сәйкес құрылымдық жүйесі жасалынса, болашақ мамандардың кәсіби маңызды қасиеттері анықталынса, онда студенттердің кәсіби білімдер жүйесіндегі пәндерді оқып меңгерулері нәтижелі болады, сонымен бірге, келешектегі іс-әрекеттерінде де айтарлықтай табысқа жетулері мүмкін. Мұндай мақсатқа жету үшін болашақ маман арнаулы білімдерді меңгерумен бірге заман талабына сай әдістемелерді де кең түрде қолдана білулері қажет деп есептейміз.

Әдебиеттер

1. Кондаков И.М. Методологические основы зарубежных теорий профессионального развития. // Вопросы психологии. - 1989. - №5. – С. 8-15.

2. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – М.: Академия, 2004. – 304 с.

3. Абульханова-Славская К.А. Психология и сознание личности: Избранные психологические труды. - М.: МПСИ, 1999.

4. Журавлева В.И. Вопросы жизненного самоопределения выпускников средней школы. - Ростов-на-Дону: Феникс, 2012.

5. Бодалев А.А. Личность и общение. – М.: Педагогика, 2003. – 272 с.

6. Муздыбаев К. Психология ответственности. - Л., 1984.

7. Платонов К.К. Система психологии и теория отражения. — М.: Наука, 1982.

ОӘЖ 37.00

БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ДАЯРЛЫҒЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Д.Қ.Пошаев п.ғ.к. профессор м.а.

Қосдәулетова Б.Х. 2-курс магистранты

Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті

Шымкент қ, Қазақстан

Резюме

Следует обратить особое внимание на ряд вопросов, которые носят методический характер при организации учебно-воспитательного процесса в стенах школы для будущих учителей. Они, несмотря на то, что непосредственно не отвечают на основные вопросы

теории обучения в процессе обучения, играют важную роль в учебно-воспитательном процессе.

Summary

Special attention should be paid to a number of issues that are methodological in the organization of the educational process in the school for future teachers. They, despite the fact that they do not directly answer the main questions of the theory of learning in the learning process, play an important role in the educational process.

Болашақ мұғалімдер үшін мектеп қабырғасындағы оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыруда әдістемелік сипат алатын бірқатар мәселелерге аса көңіл аударғандары жөн. Олар, оқыту үдерісіндегі оқыту теориясының негізгі сұрақтарына тікелей жауап бермегенімен, оқу-тәрбие үдерісінде маңызды рөл атқаратынына шүбә келтіре алмаймыз.

Атын атап, түсін түстейтін болсақ, бұл мәселелер көбіне мұғалімдердің кәсіби этикалық мазмұндағы іс-әрекеттеіне қатысты болып келеді. Мысалы, мектеп мұғалімдерінің көпшілігі өз оқушыларының әрқайсысына ерекше көңіл бөлетіні мәлім. Дегенмен, бір оқушымен жеке жұмыс оның сыныптастарына зиян келтіретіндей болады. Бір ғана оқушыға көмектесе отырып, мұғалім өзінің жұмыс және бос уақытын аямайды. Бұл оқу әрекетінде қиыншылық көрмеген қалғандарға қатысты әділетсіздік сияқты сипат алады. Сондықтан да, мұғалім өз уақытын қажет ететін барлық оқушыларға барынша көмек көрсете алатындай етіп жоспарлауы тиіс.

Өзінің табиғи талпынысында мұғалімдер сыныпқа ұнаса, кейде оқушылармен фамилярлық қарым-қатынасты сақтай отырып, кәсіптік этика шекарасынан өтіп кететіндері де кездеседі. Егер, сынып бөлмесінің табалдырығынан кейін оны аты бойынша атайтынын еститін болса, онда мұғалімге өзін-өзі кінәлауға болмайды. Әдетте оқушылар мұндайға бара бермейді, дегенмен, мұғалім тарапынан артық фамилярлығы педагогқа құрмет көрсетпеу тудыратын түрткі болуы мүмкін. Ең достас сезімдер кезінде мұғалім өз тарапынан үрейленуді болдырмау үшін оқушылармен белгілі қашықтықты сақтауы тиіс. Бір күнгі ғана кәсіби этика талаптарын елемеу, оқушылармен қарым-қатынастың тиісті стилін қалпына келтіруге зиянын тигізетінін есте сақаған жөн. Оқушылар, ресми қарым-қатынастардан гөрі жылы және достықты атап өтуді ғана құптайды. Бастапқыда фамильярлықтан, тіпті уақытша қатаңдыққа көшу өзара қарым-қатынастарды шиеленістіре түседі. Сонымен, мұғалім арзан танымалдыққа ие болу үшін оқушылармен кез келген әзіл-оспақтардан, ойындардан аулақ болуы керек.

Кейбір мұғалімдер өз оқушыларымен, қандай да бір , тиімді қарым-қатынас құру үшін арнайы мақсат қойғандай болады. Олар, оқушылардың қателіктеріне назар аударады, олардың адал күш-жігері мен жетістіктерін өте сирек көтермелейді, өз оқушыларынан көп нәрсені күтпейді және мұндай «төмендетілген шара» қолданылса, өзінің ішкі үмітін толық "ақтайды" деп түсінеді. Мұндай жағдайларда, оқушылар мұғалімнің өздерін түсінуіне талпынбайды да, бұл оқушыларға тіптен кері әсер беруіде мүмкін.

Болашақ мұғалім, өз еңбегін жеке тұлғаның дамуына ықпал ету әрекеті ретінде, ал оқытуды өз ақыл-ойын құрғатпай, үнемі байыту ретінде қарастыруы тиіс. Мұғалім, өз күшіне деген сенімділікті бәсеңдетуге емес, тәрбиелеуге бағыштауы керек. Егер, оқушының ауызша жауабы немесе жазбаша жұмысы бағалануға (жақсы, өте жақсы) лайық болса, мұғалім оны құптау сөздеріне «тарлық жасамауы» керек. Егер, оқушының жауабы жеткіліксіз болса, мұғалім өз тәрбиеленушісіне көмектесуге тырысуы тиіс. Жалпы, оқу-тәрбие үдерісінде мұғалімдер тарапынан қолдау мен көтермелеуді қажет ететін кейбір жағдайлар да орын алатынын ескеру керек.

Себебі, оқушылар үнемі тапшылық көріп, ылғи ескертпелер мен «айқайды» еститін болса, олар мұғалімді теріс қабылдай бастайтын болады.

Мұғалім, барлық адамдарға тән болатын қасиеттердің өзіне де жат еместігі болғандықтан, оған күшті эмоциялық жағдайдың (ашу шақыру,т.с.с) да тән екенін білуі тиіс. Десекте, ол өзін-өзі бақылауды жоғалтпауы керек. Оқушылар - тірі тіршілік иесі, өз еркі, қыңырлы мінезі бар екенін ұмытпау керек. Кейде, тіпті көп жағдайларда, оқушылар өз тәлімгерінің шыдамдылығын сезінуге бейім болып келеді. Сондықтан да, мұғалім өзінің ашуын бақылап, эмоциялық әрекеттер емес, рационалды негізінде өз оқушыларымен қарым-қатынас жасай білуі тиіс.

Мұғалім сыныпты "Өзім" және "барлық қалғандар" деп бөлуіне болмайды. Эмоционалдық бақылау шын мәнінде өзін-өзі бақылау болып табылады. Мұндай тәжірибе тұлға аралық қарым-қатынас практикасында ғана пайда болады.

Және бір ескеретін, маңызды әдістемелік даярлық мәселелері болып, сабақты жоспарлаудағы қателіктер болып табылады. Мұғалімде әр сабақтың толық жазбаша жоспары болуы керек. Мұндай жоспар оқушылармен барлық жұмысты нақты құруға мүмкіндік береді, онда оның мақсаты, мазмұны, әдістері, өткенді қайталау және жаңа материалды түсіндіру, үй тапсырмалары және т.б. сияқты аспектілер анық көрсетілген болуы керек. Әрбір сабақтың мақсаты қысқа тұжырымдалып, оның шеңберінен шықпауы тиіс. Дегенмен, көптеген жас мұғалімдер сабақ шеңберінде оқу үдерісінің мақсаттары мен міндеттерін анықтауда қателіктерге жол береді. Қандай болғанда да, мақсаттарды нақтылау қажет, себебі, мақсат қою мұғалімге күнделікті тынымсыз жұмысты дұрыс құруға мүмкіндік береді. Сабақтың мақсатын тұжырымдау кезінде мұғалімдер келесі, жалпы, қателікке жол береді: оқушылардың мінез-құлқына байланысты емес, танымдық материалды беруге назар аударады. Бірақ, білім беру жүйесінде жас ұрпақтың мінез-құлқына қажетті өзгерістерді қамтамасыз ету міндеті қойылатынын ұмытпау керек және мектеп пәндерін оқыту осыған конструктивті ықпал етуі тиіс. Мұқият дайындалған жоспар мұғалімнің сабақ барысында жұмысын жеңілдетеді және тәртіпке келтіреді, оған өз күшіне сенімділікті арттырады.

Оқыту үдерісін ұйымдастыруда, тағы да бір ескеруге тұрарлық жайтты, шамадан тыс сөзшеңділікте қатаысты айтуға болады. Сынып аудиториясының

алдындағы алғашқы ыңғайсыздықты пен батылдықты еңсере отырып, кейбір мектеп мұғалімдері қарама-қарсы шегініс жасайды. Кейде, олар, өз дауысының дыбысына таң қалады. Басқа жағдайда мұғалімдер өз білімдерімен бөлісуге ұмтылуда шамадан тыс ынта-ықыласқа беріледі. Бұлардың қай-қасысын болса да оң бағалауға болмайды.

Мұғалім сабақ кезінде, оқушылардың, тек шешендік қабілеттерінің арқасында ғана қызығушылықтарына ие бола алады. Мұғалімге жиі дәріс әдісін қолдану қажет, бірақ ол сабақ тақырыбы бойынша сұрақтар сериясы, пікірталастар және талқылау, өткен материалды қысқаша қайталау және т. б. сияқты әдістерді қолдануды ұмытпай, оқыту тәсілдерінің әр түрлілігін үнемі қамқорлыққа алып отруы керек.

Жалпы әр түрлі іс - әрекет, сабақта оқушылардың белсенділігінің әртүрлі түрлері - олардың сыныптағы оқу жұмысына деген қызығушылығын қолдаудың маңызды шарты, демек, табысты оқу - жаттығудың кепілі!

Жаңа материалды түсіндіру кезінде түсінікке қол жеткізу оңай емес екенін кім жақсы білмейді? Қандай да бір тақырыпты баяндай отырып, мұғалімдер формальді түрде ғана: "сұрақтар бар ма?"- дегенді қолданады. Егер, сұрақ жоқ болса, мұғалім сабақты жалғастырады. Бірақ сұрақтардың болмауы материалдың игерілгендігін білдірмейді. Көптеген оқушылар сұрақтар қоюға ұялады, әсіресе, егер мұғалім жақында ғана мектепте пайда болса.

Сондықтан, барлық сыныпқа берілетін сұрақтың орнына мұғалім жекелеген оқушыларға қарап, материалды бастапқы меңгеру дәрежесін белгілеуі керек. Тек, айтылған материалды түсінген кезде ғана мұғалім ары қарай жылжи алады. Егер, жеке сауалнама материалдың түсінбеуін анықтаса, онда қосымша түсініктеме талап етіледі. Кейде оқушылар оқулықта оқыған немесе мұғалім айтқан сөзді қайталайды. Кейбір бастаушы мұғалімдерді жауаптың мұндай түрі қанағаттандырмайды. Басқалары оқушылардан жауаптарда үлкен дербестікті талап етеді. Мәтіндерді сөзбе-сөз ойнату қабілеті әлі де олардың түсінігін білдірмейді. Бірақ, әдетте, оқу әрекеті материалды механикалық емес, саналы түрде меңгеруді білдіреді. Мұғалімнің көзқарасы тұрғысынан бірінші кезекте осы процесс болуы керек. Меңгерілген материалдың тереңдігі туралы мұғалім бағалауды, талдауды, салыстыруды, қарама-қарсы салыстыруды, қорытуды, сыни көзқарасты талап ететін оқушылардың жауаптарынан түсінік ала алады. Бірақ көбінесе жас мұғалімдер оқушылардың жай ғана фактілерді жинақтайтынына риза.

Нақты материалды меңгеру, сөзсіз, жоғары зияткерлік процестерді дамытудың қажетті алғышарты болып табылады - идеялар мен тұжырымдамаларды тұжырымдау, дәлелді пікір айту, қорытынды жасаужәне т.б. Сауалнама – бұл, мақсаттарға қол жеткізудің ең жақсы тәсілдерінің бірі. Тағы бір жалпы қате: мұғалім жауаптан бұрын, жауап берушінің аты-жөнін атайды, содан кейін оған сұрақ қояды. Сондай-ақ, оқушыдан дереу жауап талап ету дұрыс емес. Мектеп мұғалімі сұрақты " Әли, ...нені білдіретінін түсіндір..." дегеннен гөрі, керісінше, мұғалім өз сұрағын: ".....сонымен, ...нені білдіреді...?"

– деген сөздер арқылы тұжырымдар жасауды алға тарту керек. Ал бұл өз кезегінде белгілі бір уақытты талап етеді.

Уақыт өтіп жатады, жас мұғалім: "Жұмыс өте жақсы жүруде. Менің сыныбым, тарау бойынша,ипараллель сыныптан озық болды" – дейтін пікірде де болуы мүмкі. Мұндайда, келесі сұрақ туындайды: алға жылжу шынымен де табысты бола ма, мұғалім оған сенімді ме? Иә, сынып көп материалдармен жұмыс істеді, бірақ ол қаншалықты терең меңгерілген?

Кез-келген мектеп курсы оқушылар меңгеруі тиіс белгілі бір фактілер мен тұжырымдамалардан тұрады. Осы тұрғыдан сынып қандай деңгейде? Білімді, іскерлікті және дағдыларды берік меңгерудің бір жолы-бірнеше көп мәрте қайталаулар мен практикалық сабақтарды қамтитын табанды тренинг. Бұл үшін уақыт қажет. Егер жас мұғалім өзінің тәжірибелі әріптестерінен бағдарламаның өту қарқыны бойынша әлдеқайда озық болса, онда оның жұмыста кемшіліктері бар - деп болжауға болады. Немесе ол тақырыпты жеткілікті түрде тереңдете әзірлемеді немесе маңызды элементтерді нақты игеру қажеттілігін ескермеді – дегенді білдіреді.

Сол себепті де, өткен материалдарға шолу керек болады. Өткен материалды қайталау курстың бұрын оқыған тақырыптық бөлімдеріне ретроспективті көзқарасты білдіреді. Тренинг элементі шолу сабағында да орын алады, бірақ ең бастысы бұл емес, оқушылардың білімін тереңдетуге мүмкіндік береді. Шолу сабағы алдыңғы сабақтардың барлық тізбегінің негізгі мазмұнын, бір немесе басқа тақырыпты немесе курс бөлімін ашатын материалдарды жоғары деңгейде біріктіруге мүмкіндік береді. Өкінішке орай, кейбір мұғалімдер осындай сабақтарды дұрыс ұйымдастыру техникасын елемейді, себебі, мүмкін, оларға кәсіби дағдылар жетіспейді немесе олар тек өз кәсіби деңгейін арттыруға тырыспайды. Осындай түрдегі "жаттықтыру" оқушылардың оқу бағдарламасын меңгеруіне, жүйелі зияткерлік тәртіптің дағдыларын нығайта отырып, жақсы әсер етеді, ал бұл оқушылардың одан әрі өміріне пайдалы болатынын ескеру керек.

Әдебиеттер

1. О. Сыздықов, Д.Қ. Пошаев, Б.Т. Ортаев «Технология» пәнін оқыту әдістемесі: Оқу құралы. – Астана, 2010.-394б.
2. Пошаев Д.Қ., Байбашаева А.Е. Педагогикалық мамандардың әдістемелік дайындығы мәселелері// Физиканы, математиканы, информатиканы инновациялық оқыту: өзекті мәселелері және болашағы. Халықаралық ғылыми-әдістемелік конференциясының еңбектері Шымкент, ХКТУ, 2004 ISBN 9965-516-45-6 Б. 53-57
3. Д.Қ. Пошаев., А.Саипов., Г. Адырбекова. Арнайы пән оқытушыларының әдістемелік даярлығы. Оқу құралы, Астана 2012- 150 б

ӘОЖ 159.9

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТ МАМАНДАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН ДАМЫТУДАҒЫ МӘСЕЛЕЛЕР

Битабаров Е.А. – п.ғ.к., аға оқытушы, ОҚМПУ, Шымкент, Қазақстан
Алтынбекова Н.М. – бастауыш сынып мұғалімі, Абай ат. жалпы орта білім беретін мектеп-интернаты, Арыс, Қазақстан
Жунисбекова Ж.А. – п.ғ.к., доцент, М.Әуезов ат. ОҚУ, Шымкент, Қазақстан

Резюме

Новая ситуация в обществе и системе образования требует подготовки специалиста, педагога-психолога, нового типа, способного работать в изменившихся условиях. Психологу сегодня необходимо не только обладать высоким уровнем общей культуры, психолого-педагогической компетентностью, но и нетрадиционно подходить к решению различных ситуаций, организовывать свою деятельность на творческой основе.

Овладение творчеством как видом и компонентом современной психолого-педагогической деятельности позволяет психологу моделировать возможные изменения в организации, структуре и содержании образовательного процесса; целенаправленно вносить своевременные коррективы при использовании психологических технологий и инноваций; формировать цели обучения и воспитания учащихся с учетом образовательных, воспитательных и развивающих возможностей учебного материала, затруднений учащихся в учении и других видах деятельности, результатов применения различных методов, приемов, средств учебно-воспитательного процесса; реализовывать личностно-ориентированный подход к обучающимся на основе оценки его потенциальных возможностей: личностно-деловых качеств, умственных способностей, поведения; планировать дельнейшую профессионально-психологическую деятельность. Исходя из этого развитие творческой индивидуальности будущего психолога способствует повышению их компетентности и профессионализма.

Summary

The new situation in society and the education system requires the training of a specialist, a teacher-psychologist, a new type capable of working in the changed conditions. A psychologist today needs not only to have a high level of general culture, psychological and pedagogical competence, but also to take an unconventional approach to solving various situations, to organize his activities on a creative basis.

Mastering creativity as a type and component of modern psychological and pedagogical activity allows the psychologist to model possible changes in the organization, structure and content of the educational process; purposefully make timely adjustments when using psychological technologies and innovations; form the goals of teaching and educating students taking into account the educational, educational and developmental capabilities of the educational material, difficulties of students in learning and other activities, the results of using various methods, techniques, means of the educational process; implement a personality-oriented approach to students based on an assessment of their potential: personal and business qualities, mental abilities, behavior; plan the most effective professional and psychological activities. Based on this, the development of the creative personality of the future psychologist contributes to the improvement of their competence and professionalism.

Қазақстанның әлемдік үрдістерге кірігуі, дамыған елдердің стандарттарына деген ұмтылысы еліміздің жаңа сапалық деңгейге жылдам өту қажеттілігін туындатуда. Осыған орай қазіргі кезде жасалып жатқан реформалар даму институттарының қалыптасуына немесе өсуден тұрақты даму кезеңіне өтуге бағытталған. Қоғамның әлеуметтік-экономикалық және саяси

бағыттардағы өрлеуіндегі осындай өзгерістер өмірдің барлық саласындағы шығармашыл тұлғаның мәртебесін көтеріп, мерейін үстем етуде.

Көпшілікке психологиялық қызмет көрсету XVIII ғасырда Батыс Еуропа елдерінде аяқ ала бастады. XIX ғасырда психологиялық зерттеулерге қызығушылық кеңінен тарағандықтан АҚШ, Германия, Франция т.б. елдерде әлеуметтік-психологиялық зертханалар ашылып, талапкердің психофизиологиялық ерекшеліктерін бағалап беруге мүмкіндік туды. Осы елдер тәжірибесін зерттеп, жүйеге келтірген ғалымдар В.М.Вульфсон, К.Р.Рональдо, Г.Б.Радионов, И.О.Татур болатын [1].

Өткен ғасырда жасалған көптеген психодиагностикалық әдістемелерді және оларды пайдалану ережелерін қазіргі кездегі психологиялық қызметте, бұрынғы кеңес мектептер тәжірибесінде қолдану жолдарын М.Р.Битянова, И.В.Дубровина, Л.И.Прихожан, Р.С.Немов, т.б. ғалымдар жасады. Олардың еңбектерінде психолог қызметінің мақсаты мен міндеттері, психологиялық қызмет моделі, мектептегі психологиялық қызметтің мазмұны мен зерттеу жүргізу әдістемелері анықталған. Бұл ұсыныстардың негізгі қағидалары мектептегі психологиялық қызметте кеңінен қолданылып жүр [2].

Жаңа жағдайда білім беру ұйымдары іс-әрекетінің негізгі нәтижесі тек білім, іскерлік және дағды жүйесі ғана емес, керісінше зиялы, саяси-қоғамдық, коммуникациялық, ақпараттық және басқа салаларындағы мемлекет тапсырыс беріп отырған негізгі құзырлылықтардың жиынтығы болуына назар аударылады. Білім беру қызметкерлерінің біліктілікті арттыру жүйесінің сапалы өзгерістерге қол жеткізуі үшін оларды әдістемелік-ұйымдастырушылық іс-әрекетінен зерттеу-әдістемелік іс-әрекетіне, психолог маманды педагогикалық нақты жағдайларға тез бейімдеу, оның шығармашылық ұмтылыстарын қанағаттандыру ұстанымдарына көшіру өзекті болып отыр.

Психологиялық қызмет қазіргі кезде әлеуметтік ортаның барлық салаларында кеңінен тарап келе жатыр. Білім беру жүйесінде, оның ішінде орта мектепте, осы қызметті ұйымдастырудың өзіне тән қиындықтары мен шешілмеген проблемалары әлі де болса жетерлік. Солардың бірі педагогикалық мекемелердегі педагог-психолог мамандардың шығармашылық іс-әрекетін дамыту мәселесі болып табылады.

«Шығармашылық» ұғымының мазмұны «шығару», «іздену», «жаңаны ойлап табу» деген мағынаны білдіреді. Ол, жаңалық ашатын адамның әрекетінен, адамның мақсатқа бағытталған қызметіндегі ізденімпаздығы мен белсенділігінен, табандылығы мен жігерінен құралып, ақыл-ойы мен сезімінің, креативтілігінің бірегейлігінен туындайды.

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде шығармашылық проблемасы шығармашылық қабілет пен ақыл-ойдың өзара әрекеттестігі тұрғысынан қарастырылып, дербес фактор немесе дивергенттік ойлаумен тікелей байланысты іс-әрекет түрінде көрсетіледі. Осыған орай біз, зерттеу жұмыстарында «шығармашылық іс-әрекет», «шығармашылық орта», «шығармашылық қызығушылық» ұғымдарына берілген анықтамаларды жүйеге

келтіріп, жан-жақты сипаттама береміз. Сондай-ақ, ес, ойлау, елестету ұғымдарын шығармашылық әрекетінің алғышарттары ретінде сипаттай отырып, «шығармашылық ойлау», «қабілеттілік» ұғымдарына кеңінен талдау жасаймыз. Сөйтіп, шығармашылық іс-әрекет шығармашылық ортада орындалады және оның орындалу нәтижелілігін шығармашылық қабілеттер анықтайды, шығармашылық ортада тұлғаның шығармашылық қызығушылығы, белсенділігі, танымдық ізденімпаздығы артып, шығармашылық қабілеті дамиды деп ой тұжырымдаймыз [3].

Демек, оқыту үдерісінде болашақ мамандардың шығармашылық қабілетін дамытуда, біріншіден, тұлғаның жеке қасиеттерін ескере отырып, студент тұлғасын сипаттай білуі қажет, екіншіден, өзі ұйымдастырған шығармашылық әрекеттің дамыту үдерісі мен оның нәтижесіне әсер ететін мынадай маңызды факторларын білуі және ескеруі қажет:

- шығармашылық белсенділік және шығармашылық іс-әрекетке сұраныс;
- болашақ мамандардың қабілетін дамыту шарттары;
- болашақ мамандардың шығармашылық қабілетін ынталандыру көздері;
- болашақ мамандардың шығармашылық қабілетін дамыту әдістері;
- болашақ мамандардың шығармашылық қабілетін дамыту құралдары;
- болашақ мамандардың жас ерекшеліктері мен қызығушылықтары.

Сонымен, осы жоғарыда айтылғанның бәрі, бізге болашақ мамандардың шығармашылық қабілетін дамытуға кәсіби даярлау - білім беру үдерісінің аясында студенттердің кәсіби-педагогикалық қызметке бағдарлануына және педагогикалық шығармашылық тәсілдерді меңгеруіне, білім беру барысында ізденіс танытып, жаңа шығармашылық шешімдер қабылдауына, тұлғаның өзіндік және шығармашылық дамуына қол жеткізуде ұйымдастырушылық формаларды құру дағдыларын меңгерулеріне жағдай жасайтын оқу үдерісінің барлық құрылымдық компоненттерінің өзара ықпалдастық байланысын құруды көздейтін күрделі үдеріс деп анықтама беруімізге мүмкіндік береді.

Психологиялық, педагогикалық, дидактикалық ұстанымдарды ескере отырып, болашақ педагог-психологтардың шығармашылық қабілетін дамытуға кәсіби даярлауда олардың теориядан практикалық әрекетке көшуін қамтамасыз ететін төмендегі ұстанымдарды негізге алуға болады:

- жалпы дидактикалық – ғылымилық, жүйелілік, саналық, түсініктілік, теорияны тәжірибемен байланыстыру, ұжымдық біртұтастық, проблемалық, және т.б.;
- ізгіліктік - іс-әрекеттің сана мен мінез-құлық бірлігін қалыптастыруға бағыттылығы;
- дамытушылық - педагогикалық үдерістегі іс-әрекеттерді оқушылар тұлғасын дамытудың көкейкесті қажеттілігін ескере отырып ұйымдастыру;
- жеке тұлғалық - педагогикалық үдерістің жеке тұлғаға бағыттылығы мен құзіреттілікке бағдарланған түрде ұйымдастырылуы;

- мәденилік - болашақ педагог-психологтардың шығармашылық қабілетін дамытуы жалпы мәдениеттілік деңгей мен жеке тұлғалық сапаларына сай жүргізілуі; ұстаздардың, оқушылар ұжымының және отбасыларының оқушыларға қоятын талаптарының үйлесімділігі;
- халықтық - әрбір бала үшін тиімді психологиялық ахуалдың әлеуметтік қауіпсіздігін қамтамасыз ету, халықтың талабын ескеру;
- жекедаралық - оқушы мен ұжымның дамуында жас және дара ерекшелікті, психологиялық, физиологиялық, ұлттық ерекшеліктерді ескеру;
- ынтымақтастық - оқу мен тәрбиенің бірлігі, оқу-тәрбие мекемелері мен отбасы, қоғамдық ұйымдар мен еңбек ұжымдарының, балалар мен жастарды тәрбиелеудегі ынтымақтастығы;
- үздіксіздік - білім беру деңгейлері арасындағы сабақтастық, үздіксіздік пен нақтылықтың ескерілуі, оқушы тұлғасы мен ұжымның дамуындағы жаңа құрылымды үздіксіз бақылау;
- сәйкестік - оқыту үдерісінде қолданылатын технологиялар мен мазмұнның сәйкестігі [4].

Біз педагогикалық үдерістің зерттеу проблемасына орай айқындалған заңдар мен заңдылықтарды және ұстанымдарды ескере отырып, болашақ педагог-психолог мамандардың шығармашылық қабілетін дамытуға кәсіби даярлаудың әдіснамалық тұғырлары ретінде шығармашыл тұлғаны қалыптастыру, болашақ мамандардың шығармашылық қабілетін дамыту мәселелерін қарастырамыз.

Педагог-психолог мамандардың шығармашылық іс-әрекетінің дамуы әртүрлі ішкі (объективті) және сыртқа (субъективті) факторлардың әсерінен болатын ұзақ үрдіс. Ол факторлар жиынтығы әрекет субъектісінің позициясынан қарағанда үрдісті ішкі және сыртқы ұйымдастыру деңгейлерінде ұйымдастыруды талап етеді. Сыртқы ұйымдастыру педагог-психолог мамандардың шығармашылық әрекетінің мазмұнына объективті факторлардың (ішкі формалар мен құралдардың) әсері нәтижесінде институционалдық; тұлғааралық; тұлғалардың бірлесуі деңгейлерінде жүреді. Институционалдық деңгей - үздіксіз білім жүйесіндегі әкімшілік баскаруға сәйкес келеді. Ондай басқарудың сыртқы көрінісі тұлғаның мәртебелік рөлін көрсететін біліктілік нормалары, стандарттар. Тұлғааралық деңгей - педагог-психолог мамандардың біліктілікті арттыру мекемелерінің оқытушыларымен, жақын әлеуметтік ортамен өзара қарым-қатынасы. Тұлғалардың бірлесу деңгейі - адамның сырттан қабылдаған ортасы.

Сыртқы факторлар объектінің қалыпты жұмыс жасаудан ауытқымауын әлемді түсінуін, ойлауын, әрекетін детерминалдандырады. Өйткені сыртқы ортадан болған кез келген ауытқушылық жүйенің тіршілік әрекетінің бұзылуына әкеледі де қарсылық, қозғалыс, күрес тудырады.

Жүйенің белсенділігі мен одан туындайтын дамуды оның қоршаған әлеммен әрекеттесуі деп түсіну қажет. Демек, педагог-психолог мамандардың шығармашылық әрекетінде өзгеріп жатқан қоршаған ортаға бейімделу - педагогикалық шығармашылық әлеміне енудің негізі деп түсінген жөн.

Мектеп психологы қызметінің негізгі психикалық негізгі этикалық принциптеріне сүйене отырып, мектеп психологының кәсіби өзін-өзі қалай ұсауы керек екендігін елестету оңай.

Психологиялық қызмет өзінің алда тұрған мақсаты мен міндеттерін толық орындауға негіз болатын құжат – психолог жұмысының жоспары. Психологиялық қызмет барлық талаптарға сай жүргізілу үшін оны жоспарлау барысында психологиялық қызмет моделін жасап алу қажет. Психолог жұмысы барлық талаптарға сай жоспарланған болса, оның іс-әрекеттерінің барлығы жүйелі ұйымдастырылады және нәтижесі сапалы болады. Жұмысты осылай ұйымдастыруға кепіл болатын құжат – психолог жоспары [5].

Жоспар жасау үлгісі Н.Р.Битянованың «Практическая психология» деген еңбегінде үлгі ретінде берілген. Дегенмен ұсынылған үлгіде жылдық жоспар апталарға бөлініп жасалған. Тәжірибе көрсеткендей апталық жоспарда психолог жұмысының ең күрделі кезеңдерін анықтап алып, оны оқу жылының тоқсандарына бөліп көрсету өте қиын болды. Сондықтан психолог қызметінің мазмұнын анықтауға арналған көптеген талаптарды зерттеу нәтижесінде оның мақсат-міндеттерін анықтап алып, сол мақсатқа сай жоспар түзіп алу қажет.

Жоспарда барлық мектеп ұжымында кездесетін психологиялық проблемалар анықталып, сонымен қатар, оқушылардан, ата-аналардан, педагогтардан түскен өтініштерді ескере отырып, психодиагностикалық, психологиялық кеңес беру, психологиялық түзету, дамыту жұмыстарының мазмұны барынша толық анықталуы қажет.

Психолог өз жұмысын ұйымдастыру барысында баланың жан-жақты және үйлесімді дамуына жағдай жасауды көздейді. Оқушылар мен оқытушыларды психологиялық жетелеу барысында психолог өз жұмысын медициналық, дефектологиялық қызмет түрлерімен тығыз байланысты ұйымдастырады. Олардың негізгі бағыттарын анықтау негіздерін И.В.Дубровина, Л.И.Прихожан жасап шығарған. Олардың «Положение о школьной психологической службе», И.В.Дубровинаның «Настольная книга практического психолога», М.Р.Битянованың «Практическая психология» еңбектерінде жан-жақты көрстеілген.

Адамның шығармашыл болуы мәселесі барлық уақыттарда гуманитарлық ғылымдардың, әсіресе психологияның өзекті мәселесі болып келді. Дегенмен қазіргідей әр адамның өз тағдыры мен кәсіби және жеке бағыттағы жетістіктері үшін өз жауапкершілігі артып отырған уақытта ішкі резервтерді іздеу, тәжірибе мен білімді тиімді қолдана білу үшін Бұл мәселені зерттеу, талдау ғана емес дамытудың маңыздылығы арта түседі.

Әдебиеттер

1. Битянова М.Р. Практическая психология. - М., 1997.
2. Дубровина И.В., Прихожан Л.И. Положение о школьной психологической службе. – М.:1995. – 138 с.
3. Омарова Р. Шығармашылық дербестікті қалыптастыру // Қазақстан мектебі. - 2006. - №5. – Б.23.
4. Оспанова Б.А. Педагогические основы формирования креативности будущего специалиста в системе университетского образования. Автореф. дисс. ... д-ра пед.наук. – Туркестан, 2006. -44 с.
5. Көмекбаева Л.К. Психологиялық қызметті ұйымдастыру. - Алматы, 2001.

ӘОЖ 37.013

ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ПОТЕНЦИАЛДЫ НЕМЕСЕ КРЕАТИВТІ ОЙЛАУҒА ЫҚПАЛ ЕТЕТІН ҚАБІЛЕТТЕРДІ ДАМЫТУДАҒЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕР

Жумабаев А.Б. – магистр-оқытушы, ОҚМПУ, Шымкент, Қазақстан
Сералиева У.О. – магистр-аға оқытушы, ОҚМПУ, Шымкент, Қазақстан
Керимбеков М.А. – п.ғ.к., Оқу жұмысы және мониторингтік қызмет бөлімінің бастығы, «Өрлеу» БАҰО» АҚФ Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша ПҚБАИ, Шымкент, Қазақстан

Резюме

В статье анализируются некоторые пути и условия развития креативного мышления. Особенно остро этот вопрос встает сейчас, в век научно-технического прогресса. Бешеный ритм современной жизни ставит перед человеком сложнейшие социально-экономические, политические и культурные задачи. Новейшие подходы к их решению способен отыскать только активный человек, обладающий гибким продуктивным мышлением, развитым воображением, быстро адаптирующийся к новым условиям. Во все времена именно творческие личности создавали духовные и материальные ценности, отличающиеся оригинальностью, не шаблонностью, определяя прогресс цивилизации.

Summary

The article analyzes some ways and conditions for the development of creative thinking. This issue is particularly acute now, in the age of scientific and technological progress. The frenzied pace of modern life poses the most difficult socio-economic, political and cultural tasks for a person. The latest approaches to their solution can only be found by an active person who has flexible productive thinking, developed imagination, and quickly adapts to new conditions. At all times, it was creative individuals who created spiritual and material values that are distinguished by originality, not by templates, determining the progress of civilization.

Ғылым мен техниканың өркендеуіне байланысты заман талабы күн санап өзгеріп және күшейіп келеді. Қазіргі кезде «мамандардың креативті ойлауы жоғары болса, онда еңбек өнімділігі мен сапасы да артады» деген пікірді қолдаушылар көп. Өйткені, креативті ойлау – бұл мәселеге жаңа көзқараспен қарап, ұтымды шешім шығара алу, қиыннан қиыстырып, жол табу болып табылады. Сонымен қатар, дәстүрлі идеялардан ауытқу және балама шешімдер жасау дегенді білдіреді. Креативті ойлау арқылы әр түрлі ғылыми жаңалықтар, жаңа және бірегей идеяларды ойлап табуға қабілеттілігіміз артатыны анық.

Қазақстан оқушыларының дамуы оқытудың мақсаты белсенді жолдарын ендіру барысында өз бетінше функционалдық сауаттылығын дамыту, білімді

белсенді «ізденуші», құрбыларымен коммуникативті іскерлік қарым-қатынас орната болуін дамыту және мәселені шығармашылық жолмен шешу жолдарын қарастыра алатын мамандар даярлау. Бұл білім алуға жіберілген шығындар өз кезегінде 5 есе болып қайтады. Бұл инвестициялар тез өзгеріп жатқан заманда техникалық тұрғыдан прогрессивті әрі өнімді жұмыс күшін қалыптастыру үшін қажет дейді. Бүгінгі күні білім,экономикалық пайда мен жұмыс өнімділігі арасында тығыз байланыс бар екендігі дәлелденіп отыр [1].

Қазақстандағы білім беру жүйесін жаңғырту үш басты бағыт бойынша: білім беру мекемелерін оңтайландыру, оқу-тәрбие үдерісін жаңғырту, білім беру қызметтерінің тиімділігі мен қолжетімділігін арттыру.

Білімнің жаңа сапалы деңгейіне көтерілу үшін білім берудің мақсатында, құрылымында, мазмұнында, оқыту мен тәрбиелеудің әдістері мен технологияларында, оқу үдерісін ұйымдастыруда өзгерістер болуы қажет. Оқушылардың алған білімдерін өмірде қолдана білуі тым жеткіліксіз. Бүгінде мұғалім балаларға білім беріп қана қоймай, өмір сүруге үйретуі тиіс [2].

Білім мазмұнын жаңартуда басты назар - білім алудан алған білімі мен дағдысын өмірде пайдалануға мүмкіндік беретін түйінді құзырлықты қалыптастыруға бағытталған. Білім беру мазмұнын жаңарту жолдары:

1. Білім беру мазмұнын заманауи қоғам талаптарына сәйкестендіру
2. Білім беру мазмұнын құзыреттіліктерді қалыптастыруға бағыттау, оқушылардың білімді өз бетінше іздеп және тәжірибеде қолдануға қажеттілікке тәрбиелеу
3. Білім беру мазмұнын оқушылардың өз бетінше ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуге бағыттау [3].

Оқыту мазмұнының, түрін және әдістерінің вариативтілігін, оқушылардың оқу барысында оқу бағдарламаларын таңдау құқына ие болуды қамтамасыз ету;

Ричард Фейнман біздің білім беру институттарында репродуктивті ойлау емес, продуктивті оқытуды ұсынды. Оның ойынша, математикамен жақсы таныс, яғни есепке жүйрік адам белгілі бір жағдайларда ойлаудың жаңа әдістерін іске асыруға қабілетті болады [4]. Ақпаратты меңгеру және оны осындай жағдайларда қайта шығару орын алатын ойлау репродуктивті деп саналады. Жаңа білім қалыптастырмай, репродуктивті ойлау өзге рөл атқарады: ол базалық білімді меңгеруге мүмкіндік береді және олардың негізінде таныс міндеттерді шешуді қамтамасыз етеді [5].

Ойдың дамуына әсер ететін, жаңа өнім пайда болуына әкелетін ойлау продуктивті ойлау деп саналады. Оның жемісі – білімді терең игеру және оларды тәжірибеде, жаңа жағдайларда қолдану. Продуктивті ойлаудың нәтижесі – атауына сәйкес ойлаудың жаңа өнімінің пайда болуы [5]. Ол адамдарды сынамалар мен қателерді пайдалана отырып, түрлі тәсілдермен мәселелерге түрлі жағынан қарауға шақырады.

Табиғатта ешқандай ауытқуы жоқ генофонд өзгермелі жағдайларға бейімделе алмайды [5]. Дәл сол сияқты, егер адам белгілі бір мәселені шешуде

жаңа шешу жолдарын таппаса, демек адамның мәселеден шығуы қиындай түседі.

Филипп Рейс 1861 жылы музыканы ойната алатын құрылғыны ойлап тапты. Ол телефонды ойлап табуға екі қадам қалған кезде өзінің өнертабысын қалдырып кетті. Алайда, Германиядағы коммуникация бойынша барлық сарапшылар мұндай құрылғыны өткізу нарығы жоқ екендігін мәлімдеген, себебі бәрі телеграфқа риза болды. Он бес жылдан кейін Александр Грэм Белл телефон ойлап тауып, мультимиллионер болды, ал Германия жаңа қызметтің ең қуанышты тұтынушыларының бірі болды.

1880 жылда Ұлы американдық философ Уильям Джеймс өзінің «Ұлы адамдар және олардың ортасы» эссесінде Дарвин идеялары мен данышпандығының арасындағы байланысты орнатты. Уильям Джеймске Ч.Дарвиннің табиғат дамуы табиғи сұрыпталудан басталады деген теориясын ұнатып, оны шығармашылық ойлауға да қолдануға болады деді [4]. Яғни, шығармашылық ойлаудың нәтижесінде адам белгілі бір проблеманы шешуде жаңа әдістер ойлап табады және соңында тиімді әдістер сұрыпталып қолданылады.

Аристотель метафораны данышпан белгісі деп санады, ол «адам екі түрлі өмір сүру саласының ұқсастығын табуға қабілетті, ерекше дарынға ие» деп айтып кеткен. Мысалы, Александр Грэмм Белл адам құлағы мен болат мембрананың тербелістерін қосу арқылы телефонды ойлап тапты. Кішкентай Эйнштейннің сүйікті ағасы Якоб алгебраны оған ойын түрінде үйретті. Есеп мазмұнын өзгертіп, математиканы ойындарға айналдыра отырып, Якоб баланы жұмыс ретінде емес, ойын сияқты мәселелерге қарауға үйретеді. Тапсырманы шешуде ми шабуылына кіріспес бұрын, оны әр түрлі көру қырынан зерттеу үшін кем дегенде бес немесе он жолмен қайта қалыптастыру керек. Ерте ме, кеш пе, сіз қолайлы шешім таба аласыз. Мұнда оның бірнеше тәсілдері берілген:

1) оны жаһандық немесе керісінше, жеке ету;
2) бүтін бөлікті бөліктерге бөлу;
3) сөздерді синонимдерге өзгерту;
4) әрекеттер туралы оң тұжырымдар жасау;
5) болашақты ауыстыру;
6) сұрақтарды пайдалану.

Абстракция – проблеманы қайта құрылымдаудың негізгі принципі болып табылады және ол ең көп идеялар құруға мүмкіндік береді. Леонардо да Винчи білім бөліктердің тұтас бөлінуінің және нақты жағдайға әсер ететін өзара қарым-қатынастар мен негізгі факторларды талдаудың арқасында пайда болады деп санайды.

Токио университетінің профессоры Каора Исикава осы стратегияны диаграммада жүзеге асырды, ол сондай-ақ өзінің сыртқы түріне байланысты «балық сүйегі» ретінде белгілі схеманы құрастырды. Бұл схема мәселені жан-жақтан қарастырып, оның қозғаушы күшін анықтауға және оны түрлі

жолдармен шешуге мүмкіндік береді. Исикава балықты сүйекке салып, түнде қайнатыңыз, оралғаннан кейін, сіз үшін сананы жаңа ойлар мен идеяларды қаншалықты дайындағанын бақылай аласыз деп образды түрде адамның шығармашылық ойлауын дамыту жолын айтып кетті. Аристотель өзінің «Об истолковании» кітабында біз мәселені қою кезінде пайдаланатын сөздер мен сөздер тізбектері біздің оған деген көзқарасымызда маңызды рөл атқарады деп есептеді.

Психологтардың айтуынша, адам айтқан әрбір сөз нақты адам үшін осы тұжырымдаманың мәнін қалыптастырады, яғни креативті ойлаудың басты элементтері – сөздер мен абстракциялар. Абстракциялар бізде жаңа идеяның туындауына себепші болса, сөздер – сол идеяны жүзеге асыратын құрал болып табылады.

Шығармашылық ойлауға қолайлы жеке қасиеттер арасында келесілерді ерекшелейді: өз күшіне сенімділік; қуаныш сезімдерінің үстемдігі; агрессивтіліктің белгілі бір үлесі; тәуекелге бейімділік; біртүрлі және ерекше көрінуден қорқудың болмауы; конформацияның болмауы; юмордың жақсы дамыған сезімі; бай сананың болуы; синестезия феноменін және т.б. бастан кешеді; қиялға деген махаббат. Креативтіліктің дамуына әсер ететін жағдайлар немесе факторлар екі түр болуы мүмкін: ахуалдық және жеке тұлғалық [6].

Креативтік ойлауды дамытуға арналған әдістер:

1. Морфологиялық талдау (Ф Кунце). Әдістің мақсаты: берілген тақырып аясында балалардың көп түрлі жауаптарын бере білуін қалыптастыру. Идеяларды бағалау және олардың ең ұтымдыларын анықтау. Комбинацияның көмегімен басты функциямен объектіні іске асырудың шектелмеген нұсқаларын алуға болады. Бұл әдіс мына сапаларды қалыптастыруға мүмкіндік береді:

- ойлау қабілетін қалыптастыруға;
- балаға вариативтілік принциптерін меңгеруге.

2. Фрирайтинг (ағылш. тегін writing) немесе еркін хат — ми шабуылына ұқсас бірегей шешімдер мен идеяларды табуға көмектесетін техника мен жазу әдістемесі. Бұл белгілі бір уақыт ішінде (әдетте 10-20 минут) баста пайда болған барлық ойларды механикалық жазу. Мәтін редакциялаусыз, өзгертусіз, грамматика немесе стиль туралы алаңдамай жазады [7].

Қорытындылай келе, креативті ойлау басқалардың ойларын бағалау емес, шынайы идеяны қозғау, жаңа білімді ашумен байланысты. Сыни тұжырымы басым адам өзі жаман жасамаса да сынға баса назар аударады, керісінше құрылымдық ойлауы басым адам сынилықты басып кетеді, өзінің пікірлері мен бағалауындағы кемшіліктерді көруге жиі қабілетсіз болып келеді. Креативті ойлау – жетістікке жетелейтін интеллектуалдық үрдіс екендігі ақиқат.

Қазіргі заман психологиясы мен педагогикасында креативтілік психологиялық шығармашылық аумағындағы зерттеулер жүргізуде байқалып отыр. Өйткені, қоғамның тәжірибесі шығармашылық жетістік тұлғалық емес,

әлеуметтік мағынаға ие болғандығын мойындап, психология-педагогикалық ойлардың осы мәселеге назар аударуына мәжбүр етті.

Әдебиеттер

1. Әлімов А.Қ., Базарбекова Р.Ж. Оқытудың интербелсенді әдістемесі. – Алматы, 2008.
2. Әлімов А.Қ. Интербелсенді әдістемені ЖОО-да қолдану мәселелері. Оқу құралы. – Алматы, 2013. – 448 б.
3. Қойшыбаева Н.И., Жунисбекова Ж.А., Абитиярова А.А. Педагогикалық психология. – Алматы: Нұрлы Әлем, 2017. – 369 б.
4. Взлом креатива, как увидеть то, что не видят другие. /Майкл Микалко; пер. с англ. Александра Коробейников. – 3-е издание – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2018. – 320 с.
5. https://4brain.ru/blogхарактеристики и факторы креатива
6. Роджерс С.Н. Творчество как усиление себя // Вопросы психологии. 1990. № 1.
7. Гениальность на заказ/ Марк Леви; пер с англ. Олега Мацака. – М. Манн, Иванов и Фербер; Эксмо, 2013. – 224 с.

ӘОЖ 159.9

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ТИІМДІ ОҚЫТУ БАҒДАРЛАМАСЫНДАҒЫ КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ ТҮРЛЕРІН ҚОЛДАНУДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕР

Жуматаев О.К. – магистр-оқытушы, ОҚМПУ**,** Шымкент, Қазақстан

Қадырбаев Ж.А. – аға оқытушы, ОҚМПУ, Шымкент, Қазақстан

Керимбекова Р.А. – халықаралық тренер, аға оқытушы, «Өрлеу» БАҰО» АҚФ Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша ПҚБАИ, Шымкент, Қазақстан

Резюме

Современное общество претерпевает существенные изменения. Сегодня можно констатировать, что педагогическое образование в Казахстане вышло на новый уровень своего развития. Изменения, происходящие в ценностной, целевой, функциональной и прочих сферах современного образования, требуют их адекватной идентификации и научно-педагогического осмысления. Суть таких изменений, затрагивающих как отдельные национальные структуры, так и мировое сообщество в целом, можно обозначить понятием «интеграция». На смену острой конфронтации приходит объединение, подразумевающее сложное взаимодействие интересов отдельных субъектов интеграции и требующего качественно нового уровня управления и регуляции такими взаимодействиями.

Модернизация казахстанского образования предполагает формирование ключевых компетенций обучающихся, обеспечивающих их функциональную грамотность, ответственность в выборе образовательных траекторий и саморазвитие во всех видах жизнедеятельности.

Summary

Modern society is undergoing significant changes. Today, it can be stated that teacher education in Kazakhstan has reached a new level of development. Changes occurring in the value, target, functional and other spheres of modern education require their adequate identification and scientific and pedagogical understanding. The essence of such changes, affecting both individual national structures and the world community as a whole, can be defined by the concept of "integration". Acute confrontation is replaced by unification, which implies a complex interaction of interests of individual integration subjects and requires a qualitatively new level of management and regulation of such interactions.

Modernization of Kazakhstan's education involves the formation of key competencies of students, ensuring their functional literacy, responsibility in choosing educational trajectories and self-development in all types of life.

Білім беру мазмұнында соңғы жылдары көптеген өзгерістер орын алуда. Әрине, бұл өз кезегінде бағалау жүйесіне де әсер етпей қоймады. Жаңа форматтағы бағалауды қазіргі кезде критериалды бағалау деп те атап жүр. Критериалды бағалаудың кіріктірілген моделінде бағалаудың үш түрі қолданылады: қалыптастырушы бағалау, ішкі жиынтық бағалау және сыртқы жиынтық бағалау. Тиімді оқу мен оқыту бағдарламасы аясында біз критериалды бағалау, оның ішінде қалыптастырушы бағалау туралы теориялық білім алып, оны жоғары оқу орнында қолданып, тәжірибеден өткіздік.

Бағалау барысында біз үнемі студентті емес, оның жұмысын бағалап жатқанымызды есте ұстауымыз қажет, демек жұмысты тексеру барысында оның кемшіліктерінен гөрі, ұтымды тұстарына көбірек мән беруіміз қажет (бұл кемшіліктер назардан тыс қалу керек деген сөз емес). Қалыптастырушы бағалаудың мақсаты – оқу материалын меңгергендігі жөнінде объективті ақпарат алу, білім алушының кемшіліктерін дер кезінде анықтау, оқытушы-студент арасында кері байланысты орнату.

Жоғары оқу орнында өткізген ашық сабақтарды жоспарлау кезінде 7 модуль аясындағы тиімді оқыту әдістерінің кері байланысы мен бағалау түрлерін қалай жоспарласақ екен, қандай бағалау әдістері барынша тиімді, студенттер үшін пайдалы болады деген сұрақтар бойынша көп ойландық. Себебі, жүргізген жұмысымыздың нәтижесі кері байланыс, рефлексия арқылы көрінеді және ол студенттердің ішкі уәждерінің, пәндік қызығушылығының артуына әсер ететін негізгі қозғаушы күш деп білеміз.

Сабақ барысындағы оқу үшін бағалау және оқытуды бағалауды жоспарлағанда біз алдымызға мынадай мақсат қойдық:

- студенттердің қалыптастырушы бағалау дағдыларын арттыру;
- оқу мақсаты және табыс критерийлерін нақтылай білуге үйрету;
- өзін-өзі және өзгелерді объективті бағалай білуге дағдылану;
- өзіндік «Менін», өзін-өзі реттеуін, өз іс-әрекетіне сын көзбен қарай білуін, сынды қабылдай білуін, ішкі уәжін арттыру.

Осы бағытта жұмыс істеу мақсатында практика кезінде өтілген тақырыптар бойынша алдын ала бағалау, кері байланыс түрлері, табыс критерийлері мен дескрипторлар анықталды.

Жүргізілген сабақтардың барысында «Екі жұлдыз, бір ұсыныс», «Табыс критериі», «Дескриптор», «Алма ағашының жемісі», «Стикер», «Смайликтер», «Қошемет», «Сэндвич» тәрізді кері байланыс, рефлексия түрлері мен қалыптастырушы бағалау әдістерін пайдаланып, тәжірибеден өткізіп көрдік. Нәтижесінде төмендегідей қорытындыға келдік:

«Екі жұлдыз, бір ұсыныс» кері байланыс әрі бағалау әдісі постер қорғау жұмысында жүзеге асты. Бұл әдістің талабы бойынша жұмыстың ең жұлдызды сәтін және оны әрі қарай жақсарту мақсатында ұсыныстарын жазу керек болатын. Студенттер әр топтың жұмысының ең сәтті шыққан тұстарын дәл тауып, қошемет көрсете алды. Бірақ ұсынысқа келгенде кібіртіктеген тұстарын да байқадық. Сабақ соңында мұның себебін талқылағанда студенттердің басым көпшілігі «не айтарымды өзім де білмедім» десе, екі студент «кемшілік айтып, ренжіткім келмеді» деп жауап берді. Демек, олар ұсынысты, жақсарту жолдарын кемшілік деп қабылдап отыр, олай болса өздеріне айтылған ұсынысты да тура осылай түсінетіні, сынды қабылдай алмайтыны ақиқат. Сондықтан, осы бағытта студенттерге түсіндірме жұмыстарын жүргізіп, ой саларлықтай мысалдар келтірдік. Осыдан түйгеніміз, студенттер «Екі жұлдыз, бір ұсыныс» әдісінің негізгі идеясын жақсы түсіне алғанда ғана бұл әдістің пайдасы зор.

Бір сабақтың қорытынды кері байланысын беру үшін «Алма ағашының жемісі» әдісін қолдандық. Бұл әдіс бойынша студенттер сабақтың материалын қаншалықты түсінгендерін алма ағашы жемісінің түстері арқылы білдіреді. Мұнда стикерлер түстеріне қарай: **Ашық жасыл** – мен тақырыпты жақсы түсіндім; **Сары** – түсіндім, бірақ толықтыратын тұстарым бар; **Қызыл** – түсінбеген сұрақтарым көп деген мағынаны білдіреді. Бұл әдістің тиімділігі, студенттер ешқандай комплекс сезінбейді, көппен бірге елеусіз ғана өз ойларын білдіре алады. Ал **тиімсіз** жағы біз үшін мынадай болды: жемістердің түстері жағынан алма ағашына тек ашық жасыл және сары түстер ғана жапсырылды, қызыл түс болған жоқ (бұл әрине жақсы-ақ), алайда «түсіндім, бірақ толықтыратын тұстарым бар» деген сары түстер де аз болған жоқ. Міне, осы тұста студенттің толықтырғысы келетін мәселесі қандай екені ашылмай қалды. Сондықтан да келесі жолы бұл әдісті басқаша өзгертіп қолдануды жоспарлап отырмыз.

Ал «Қошемет» әдісін AQSI, PISA және дубляж жасаған топтардың жұмысын бағалау кездерінде қолдандық. Егер топтың жұмысын «Керемет!!!» деп бағаласа, онда үш рет қол шапалақтап, үш рет аяқтарын тарсылдату керек, «Жақсы» десе үш рет қол шапалақтау, «Орта» десе бір рет қана қол шапалақтап қошеметтейді. Мұнда объективті бағалауға қарағанда сергіту сәті басымырақ көрінген сияқты болды. Себебі, студенттер көтеріңкі көңіл-күйде орындады, бірақ арасында елеусіздеу болса да «пікірлер қақтығысының» орын алғанын байқадық.

«Ақылды алты қалпақ» әдісін бағалау мақсатында алдын ала дескриптор дайындап ұсындық.

№	Сапасы			
1	Өз функциясын толық орындауы			
2	Басқаларды сендіре алуы			
3	Фактілермен дәлелдей алуы			

4	Креативтіліктің көрінуі			
5	Логикалық ойлау мен тұжырымдау қабілеттілігі			
6	Рөлге кіре алуы (әртістігі, тіл байлығы, сөйлеу мәнерлілігі)			

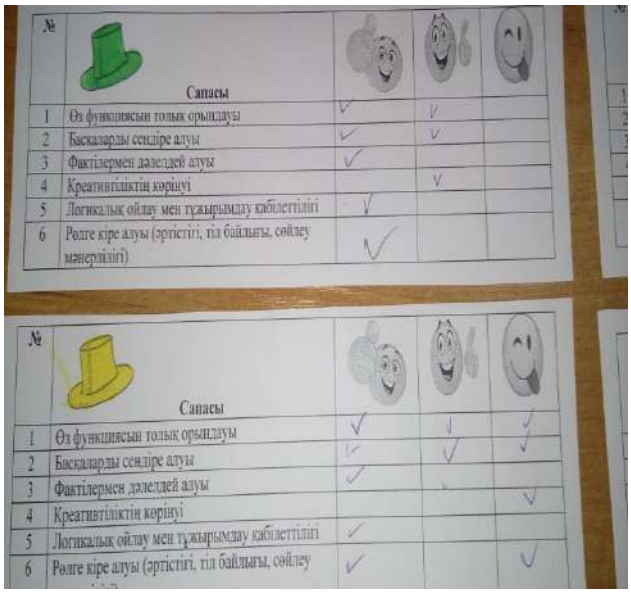

«Ақылдың алты қалпағы» әдісінің дескрипторы

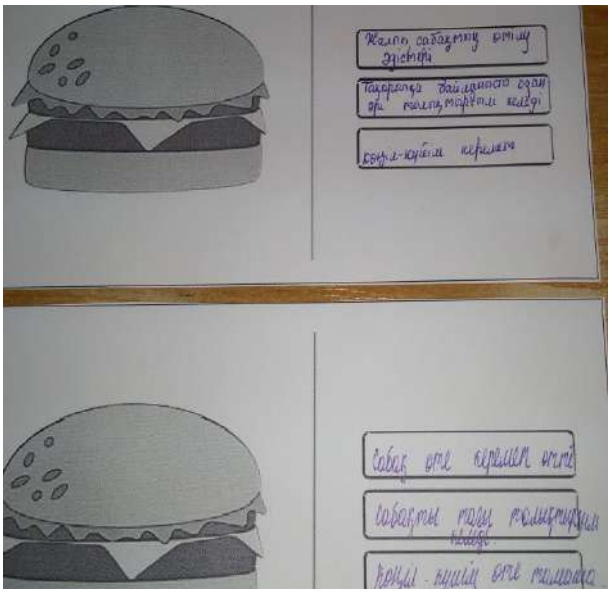

«Сэндвич» әдісі бойынша бағалау

Бұл жағдайда студенттер топтың жұмысын барынша әділ бағалауға тырысты. Оған себеп, мақсаттың және қойылатын талаптардың айқындылығы деп ойлаймыз. Оқытушы ретінде де бізге осы бағалау әдісі барынша тиімді көрінді. Алдағы уақыттарда дескрипторды өзіміз емес, студенттерге дайындатып, жүзеге асыруды жоспарлап отырмыз.

Жалпы сабақтың табыстылығын бағалау мақсатында «Табыс критериін» қолдандық.

Табыс критериі	Игердім	Жартылай игердім	Игермедім	Игеру үшін не істеймін
Тақырып бойынша материалдарды түсінуі				
Топта жұмыс жасай алуы				
Өз іс-әрекеттерін бағалай алуы				
Өзінің қай тұсын жетілдіру керек екендігін түсінуі				

Бұл әдісті де студенттер белсенділікпен орындады. Табыс критериі оқытушыға да, студентке де өз әрекеттерінің жетістігін бағалау үшін мүмкіндік

береді деп ойлаймыз. Сондықтан ондағы критерилерді студенттермен ақылдаса отырып, күрделендіргіміз келеді.

«Смайликтер» әдісі де өзінше бір қызығы, тиімділігі бар әдіс. 18 студенттің 12-сі «керемет», 3-і «жақсы», 3-і «түсінбегенім бар» деген смайликтерді таңдаса, «түсінбедім, нашар» деген смайликті ешқандай студент таңдамады. Бірақ бұл рефлексиялық әдісті студенттер үшін әр кезде бір болмаса, жиі пайдалану тиімді деп айта алмаймыз.

Студенттер үнінде осы бағалау түрлеріне жақсы баға берілген. Екінші бетпе-бет кездесу кезіндегі талдауларда біраз әріптестерім кейбір студенттерінің қалыптастырушы бағалау түрлерін ұнатпай, сын айтқандарын жеткізді. Біздің тәжірибемізде, керісінше, студенттерімізге қолданылған рефлексия, кері байланыс, бағалау түрлері түгелдей ұнағанын білдік. Өйткені, видеоинтервью, ауызша, жазбаша түрде берілген студент үнінің материалдарында тек қана позитивті пікірлер айтылды.

Сабақ барысында жоспарда болмаса да өзгерту енгізіп, блум таксономиясы арқылы әр студентке өз іс-әрекеттерін бағалауды ұсындық. Нәтижесінде студенттер сабақтағы жетістіктері мен кемшіліктерін саралай отырып, өздерін-өздері бағалап шықты. Студенттердің 70%-ы талдау деңгейіне дейін көтерілгендерін белгілесе, 25%-ы бағалау, 5%-ы қолдану деңгейін меңгергенін көрсеткен.

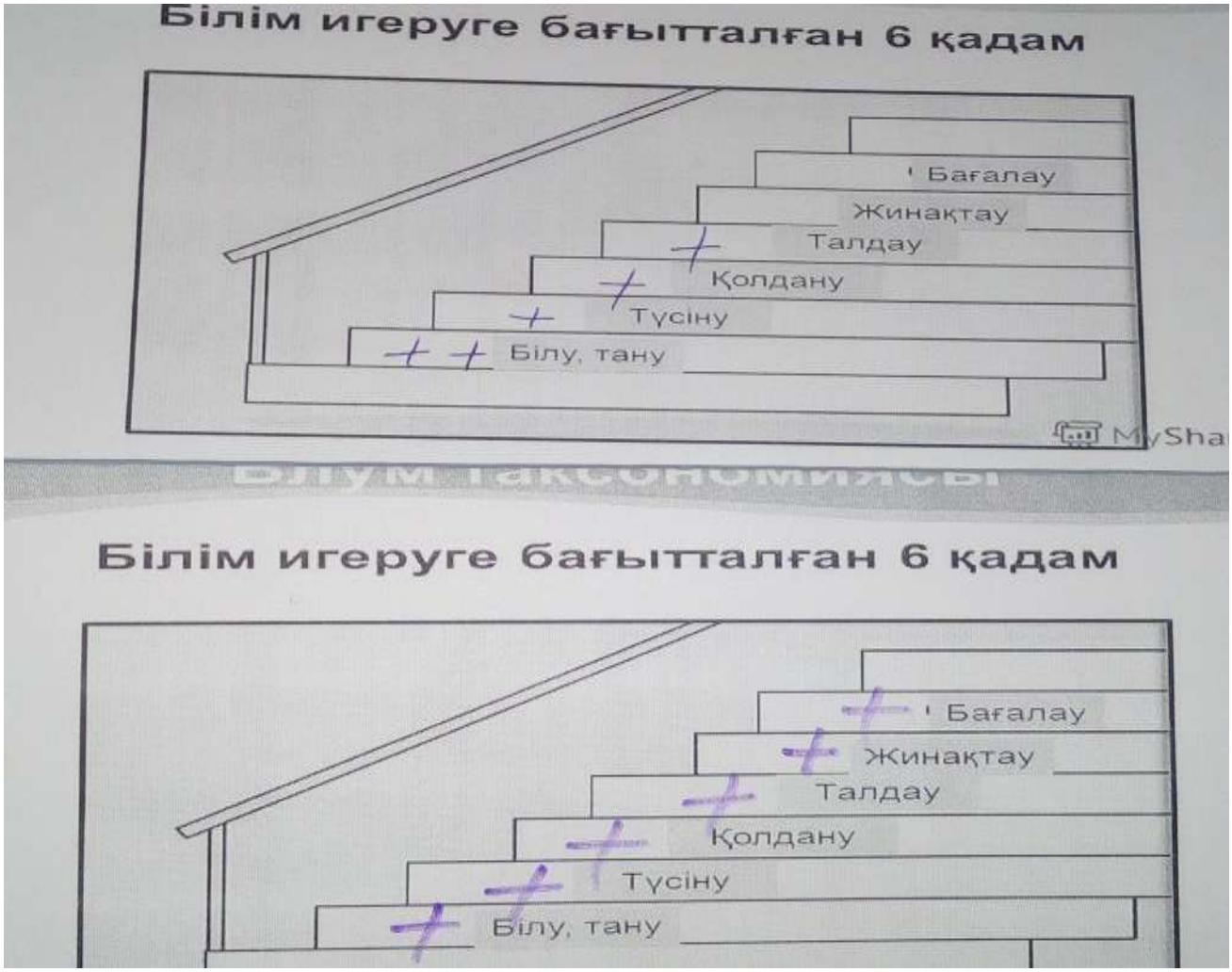

Блум таксономиясы арқылы бағалау

Қалыптастырушы бағалау бізге мынадай күшті жақтарымен тиімді болды: студент өзін-өзі реттей алады, өзіне және өзгелерге сын көзбен қарап баға беруге дағдыланады, ішкі уәжі, пәнге деген қызығушылығы артады. Ал әлсіз тұстары: объективтіліктің болмауы, топта басқарлардың көлеңкесінде қалып, жауапкершілікті аса қатты сезіне алмауы, «көппен көрген ұлы той» қағидасын ұстануы. Дегенмен, алдағы уақыттарда педагогикалық шеберлікпен бұл мәселелерді де шешуге болады деп ойлаймыз.

Қорыта келе, оқу үшін бағалау және оқуды бағалауда алдымызға қойған мақсаттарымыз орындалды деп есептейміз. Қалыптастырушы бағалау оқытушының немесе студенттің жеке басының емес, олардың бірлескен іс-әрекетінің, соңғы нәтиженің бағасы, жалпы оқу мен оқыту процесінің бағасы деп білеміз.

Әдебиеттер:

1. Студентке арналған нұсқаулық, екінші басылым, 2015 ж.
2. Жоғары оқу орнындағы тәжірибе кезеңінде орындауға арналған тапсырмалар, бірінші басылым, 2015ж.

ӘОЖ 159.9

СТУДЕНТТЕРДІҢ ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМЫТУДЫҢ КЕЙБІР ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Катешов М.Д. – магистр-оқытушы, ОҚМПУ, Шымкент, Қазақстан
Батаев Д.А. – оқытушы, ОҚМПУ, Шымкент, Қазақстан
Қойшыбаева Н.И. – п.ғ.к., доцент, М.Әуезов ат. ОҚУ, Шымкент, Қазақстан

Резюме

Преобразования, характеризующие современный этап развития страны, затронули и сферу образования. Новая парадигма образования базируется на новых знаниях и общепланетарных принципах мышления и состоит в смене приоритетов, когда в центр внимания ставится личность, её культура, профессионализм, а знания и умения, которыми она обладает, превращаются из самоцели обучения в средство его профессионального развития и самосовершенствования. Поэтому сущность нового подхода в системе образования обусловлена процессами гуманизации и гуманитаризации и заключается в самоопределении человека в современном обществе, в развитии его способностей, ценностей, идеалов.

В статье рассмотрены психологические проблемы развития функциональной грамотности студентов, а также проведён анализ исследований учёных в сфере саморазвития, функциональной грамотности и развития личности.

Summary

The transformations that characterize the current stage of the country's development have also affected the field of education. New paradigm of education is based on new knowledge and the principles of global thinking is in changing priorities when the focus is identity, its culture, professionalism, and knowledge and skills, which she has transformed from an end in itself learning a means of professional development and improvement. Therefore, the essence of the new approach in the education system is determined by the processes of humanization and humanitarization and consists in the self-determination of a person in modern society, in the development of his abilities, values, and ideals.

The article deals with the psychological problems of the development of functional literacy of students, as well as the analysis of scientists ' research in the field of self-development, functional literacy and personal development.

Жеке тұлғаның функционалды сауаттылығы мәселесін философиялық, психологиялық, педагогикалық тұрғыдан қарастыра отырып, олардағы келтірілетін ой-қорытындылар мен тұжырымдар біздің зерттеуімізде әдіснамалық қызмет атқарады. Философиялық зерттеулерде өзін-өзі дамыту адамды жетілдіру тұрғысынан қарастырылса, психологиялық зерттеулерде тұлғаның белсенділігі, әрекет теориясы тұрғысынан зерттелінеді, ал педагогикалық талдауларда болашақ маманның кәсіби дамуы тұрғысынан талқыланады.

Шығыс аймақтарының философиялық жүйелерінде адамының белсенділігі оның тікелей адамға бағытталғандығымен ерекшеленетіндігіне ерекше назар аударылады. Оларда адам өзін және өз қабілеттерін дамыта отырып, табиғи жүйенің жетілген формасына дейін көтеріледі және адам мен әлем, табиғат заңдылығы мен табиғи ортаның болмысы арасындағы үйлесімділікті сақтай отырып, табиғаттың дамуына өз ықпалын тигізетіндігі айтылады.

Атап өтсек, шығыстың ұлы ойшылы Әбу Насыр әл-Фараби еңбектерінде тұлғаның өз әрекеті мен оның дамуы жөнінде сана (ойлау) сарқылмайтындығымен сипатталып, ол әлеуеттене отырып, бардың мәнін түсінуге әкеледі деген тұжырым айтылады.

Ғалым, этнограф, саяхатшы Ш.Уәлиханов адам табиғаттың бір бөлігі болғанымен одан айырмашылығы онда (адамда) білім бар. «Білім – миға, жүйкеге әсер ете отырып, адамды өзгертеді. Сондықтан адам білім ала отырып, табиғаттан тәуелсіз бола алады», – деген пікір білдіреді.

Жоғарыда келтірілген философиялық ойлардың біздің зерттеуіміз үшін маңызы аса зор, өйткені оларда адамның дамуы жайлы идеялар өзін-өзі тану, өз бетінше білім алу және өзін-өзі тәрбиелеуден бастап, өз функционалды сауаттылығын дамытуға дайын болуының түп негізін айқындайды. Ол тұжырымдардағы басты бағыттың «Мендік» философияға негізделгендігіне көз жеткізуге болады. Бұл еңбектердің өз кезінде келелі мәселелерді көтергендігін және олардың қазіргі уақытта да маңызының зор екенін көрсетеді. Мұндай күйде адамға айналаны белсенді өзгертушінің ғана емес, өзін-өзі өзгертушілік рөлі беріледі деген қорытынды жасауға негіз болды.

Тұлғаның функционалды сауаттылығы мәселесін зерттеудің теориялық базасын әр индивидтің сыртқы әсерлер арқылы дамуға ғана емес, сонымен қатар өзін жетілдіруге деген ішкі қабілеттері де бар деп есептейтін гуманистік психологияның көрнекті өкілдері А.Маслоу [1], К.Рождерс [2] т.б. көзқарастары құрайды.

Студенттердің жоғары оқу орындарында білім алуда функционалды сауаттылығын дамытуын зерттеуде белгілі, әлем мойындаған психолог Л.С.Выготскийдің білім беру адамды қалыптастырып, оның саналы әрекетінің нәтижесінде дамуына өзгерістер әкелетіндігі жөніндегі; Б.Г.Ананьевтың адамның белсенділігін тудыратын таным, еңбек, қарым-қатынас сияқты іргелі әрекеттеріне талдау жасай келе, олардың дербестік, жауапкершілік, қызығушылық, бейімділік сияқты интегративтік сапаларын тудыратындығы жайындағы; К.А.Абульханова-Славская [3], А.Н. Леонтьев, А.В.Петровский [4] еңбектеріндегі «Мен тұжырымдаманы» дамыту, өзін-өзі тану, өз бетінше білім алу және өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі бақылау мен бағалаудың тұлға болудағы алатын орны мен мәні турасындағы ойлары негіз болды.

А.А.Бодалевтің пікірінше, адамның өзін-өзі дамытуға деген қажеттілігі мен қабілеті белгілі бір мақсаттарға қол жеткізу барысында жеке тұлғасында сапалық өзгерістер орын алған кезде оңай әрі тез айқындалып, жүзеге асады. Екіншіден, адам белгілі бір бағыттағы саналы іс әрекетке ұмтылып, табанды еңбек етуі барысында өзі үшін жаңа қасиеттерді дамыта алады. Бұл ретте белгілі бір іс-әрекетпен айналысуға деген ұмтылыс өзін-өзі дамыту қажеттілігінің және оған даярлығының көрсеткіші болып табылады [5]. Бұл айтылғандар толығымен біз талқылап отырған болашақ мұғалімнің функционалды сауаттылығы мәселесіне де қатысты деп санаймыз.

Осы айтылған пікірлер «функционалды сауаттылықты дамыту» ұғымының өзіне тән сипаттамалары туралы: біріншіден, ол жеке тұлғаның педагогикалық, психологиялық, әлеуметтік, физиологиялық, философиялық, т.б. сияқты жан-жақты үдерістері болып табылатындығы, екіншіден, бұл үдерістер негізінен жасампаздық мәнге ие екендігі, үшіншіден, олардың жеке тұлғаның барлық өрістерін қамтитын, қарама-қайшылыққа толы сандық және сапалық өлшемдері болатындығы жайында қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Функционалды сауаттылықты дамытудың мәні біздің ойымызша, тұлғаның «дамуы» мен оның «өзін-өзі дамытуы» ұғымдарымен байланыста қарастырылуы тиіс. Психологиялық сөздікте «даму» мөлшерлік өзгерістердің белгілі бір өлшем шегінен шығып сапалық өзгерістерге айналуы делінсе, «тұлғаның дамуы» ұғымы жеке адамның әлеуметтенуі мен тәрбиесі нәтижесінде әлеуметтік қасиеті ретінде жеке тұлғаның қалыптасу үрдісі деп түсіндіріледі [6]. Осы үрдістің барысында қалыптасатын қабілеттер мен қызметтер жеке тұлғаның бойында тарихи қалыптасқан адами қасиеттерді қайта жаңғыртады.

Жеке тұлғаның дамуы осы жеке тұлғаға тән түрткілер жүйесі басқаратын іс-әрекетте жүзеге асады. Мұнда даму белгісі ретінде сапалық және сандық нәтижелерде көрінетін өзгерістерді алынады. Әдетте өзгерістер жеке тұлғаның әртүрлі өрістерін қамтиды. Дегенмен, әрбір жеке тұлға үшін бұл өзгерістердің орын алуы, белсенділік танытуы жағынан жеке-дара болып келеді.

Даму мен өзін-өзі дамыту бір-бірінің қайнар көзі бола тұра, бірін-бірі байыта түседі. Өзін-өзі дамыту жеке тұлғаны билеп алып, өз нәтижелерінің белгілі бір деңгейіне қол жеткізе отырып, оқу мен тәрбие ықпалымен одан әрі дамудың ең жақсы немесе ең жаман алғышарттарын жасайды. Егер оқу мен тәрбие дамудан айтарлықтай озып, ең жақын даму өрісінде болса, олардың дамытпалы нәтижесі болатыны белгілі.

Бұдан шығар қорытынды: өзін-өзі дамыту – жеке тұлғаның бойында қайта қалпына келмейтін сапалық өзгерістердің оның өз еркіне байланысты орын алуы және жеке тұлғаның өз дамуына өзі жауап беруі. Бірақ бұл бірден жүзеге аспайды, ол жеке адамның дамуының белгілі бір кезеңінде орын алады. Баланың баршаға таныс «Мен өзім» деген сөзі өзін-өзі дамытудың бастауы болып табылады. Бірақ өзін-өзі дамыту қажеттілігінің жеке тұлғаның тұрақты қасиетіне айналуы үшін біршама уақыт қажет.

Жеке тұлғаның қалыптасуының бастапқы кезеңдерінде оның белсенділігі қарым-қатынас барысында кәсіби іскерліктерді қабылдауға даярлығы түрінде көрінеді. Бірақ өсе келе бұл даярлық өз мінез-құлқын өз бетінше реттей алатын жеке тұлғаның өзіндік санасының даму қарқынына байланысты өзгеріске ұшырайды. Функционалды сауаттылығын дамыту үдерісі жеке тұлға өз алдына мұндай міндет қоймаған кезде де аяқ астында пайда болуы мүмкін. Оны жеке тұлғаның даму үдерісі дайындағандықтан, сол үдерістің қажетті кезеңі болып табылады.

Функционалды сауаттылықты дамыту - «субъект-объект» бағдарындағы кәсіби іс-әрекеттің ерекше түрі, ол «өзіндік» үдерістерінің тиімділігін нығайтуға және арттыруға бағытталған, олардың арасында жеке тұлғаның өзін-өзі тануы, өзін-өзі басқаруы, кәсіби бағытта өзін-өзі айқындауы, кәсіби өзін-өзі көрсетуі мен өзін-өзі жетілдіруі жүйе құрушы болып табылады. Төртіншіден, функционалды сауаттылығын дамыту жеке тұлғаның белсенді түрде өзіне-өзі ықпал етуі мен өз-өзімен әрекеттестігі кезінде орын алады.

Функционалды сауаттылығын дамыту - адамның ішкі дүниесінің өзгеріске ұшырауы. Бұл адамның өмір сүруі барысында, өз жеке тұлғасын айқындап, оның негізін қалап, өз болмысының мәнін түсіну арқасында жүзеге асады. Оған білім алу, басқа да танымдық әрекетпен айналысу сияқты сыртқы факторлар әсер етеді. Орта арнайы білімнің өзіндік жауапкершілігі бар іс-әрекет ретінде жеке тұлғалық қабылдау білім негізінде өзіндік негізін қалауға, кәсіби құзыреттілікке бағытталуы кәсіби мамандарды шығарудың шарты болып табылады [7].

Функционалды сауаттылығын дамыту арқылы жеке тұлға өз қабілетін жүзеге асырып, өз-өзінің психикалық сапаларын жетілдіреді, соның нәтижесінде өзі өмір сүретін қоғамдастықтың өзіндік дамуына ықпал етіп, қоғамның мәдени-тарихи дамуына өз үлесін қосады. Сондықтан заманауи қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық міндеттерді шешуде жас маманның жеке тұлғасының өзін-өзі дамытуының мәні аса зор. Педагогикалық жоғары оқу орындары алдында тұрған түлектердің мәдениеттің қарқынды дамуы жағдайында оқуға және өз бетінше жұмыс істеуге деген қабілеттерін қалыптастыру мен оны әрдайым жетілдіру міндеті әрқашан өзекті міндет болып қала береді.

Жеке тұлғаның қалыптасу үдерісі сан алуан әлеуметтік қатынастарында жүзеге асатындығы белгілі. Бұл қалыптасу ережелерін қоғам белгілеп қойса да, жеке адамның өз ойын білдіру, өзін-өзі реттеу, өзін-өзі таныту, өзін-өзі айқындау, өзін-өзі көрсету қабілеттерінің маңызы зор. Ал өзін-өзі дамыту дегеніміз – жеке тұлғаның ішкі белсенділігі арқасында орын алған даму.

Функционалды сауаттылығы арқылы тұлғаның өзіндік дамуына, білімдік және танымдық әрекеттеріне ықпал ету, өзара адамгершілік құндылықтары мен өзіндік бағдарын таңдауға мүмкіндік жасалу идеялары алынатындығы белгілі болды. Функционалды сауаттылығы ұғымдары арқылы адамның ішкі дүниетанымындағы құбылыстарды, олардың өзара байланысын көреміз. Сондықтан бұл мәселе тұлғаның функционалды сауаттылығын дамытуды психология мен педагогикадағы шығармашылық тұрғысынан қарастыруды міндеттейді.

Әдебиеттер

1. Маслоу А. Мотивация и личность. - СПб.: Питер, 2008. – С. 352.

2. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека. - М.: Издательская группа Прогресс; Универс, 1994. - С.480.

3. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности. - М.: Наука, 1980. - С.169.

4. Петровский А.В. Психология и время. - СПб.: Питер, 2007. - С.448.

5. Бодалев А.А. Психология общения // Избр. психол. тр. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Изд-во МПСИ; Воронеж: НПО «МО-ДЭК», 2002. - С.319.

6. Мещеряков Б.Г., Зинченко В.П. Большой психологический словарь.- СПб.: Еврознак; М.: Олма-Пресс, 2003. - С.666.

7. Акатова Т.И. Языковая функциональная грамотность и языковая культура студентов: Психолого-педагогический аспект. Текст: монография / Т.И.Акатова. - М.: ИТК «Дашков и К», 2006. -237 с.

ӘОЖ 37.0

ОҚЫТУ МЕН ОҚУДАҒЫ БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРДІ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ПАЙДАЛАНУДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Крыкпаева Д.Р. – ағылшын тілі мұғалімі, А.С.Макаренко атындағы №41 мектеп-лицейі, Шымкент, Қазақстан

Ибрагимова В.Р. – информатика және математика мұғалімі, А.С.Макаренко атындағы №41 мектеп-лицейі, Шымкент, Қазақстан

Қойшыбаева Н.И. – п.ғ.к., доцент, М.Әуезов ат. ОҚУ, Шымкент, Қазақстан

Резюме

Растущие материально-технические потребности опережают сегодня процессы социальной и психологической зрелости людей, их способность к ведению диалога, культуре коммуникаций, активному самопознанию и самовыражению. В связи с этим сегодня изменяются характер и функции профессионального образования: оно должно не только передать знания, сформировать умения, но и развить способности к самоопределению, подготовить будущих специалистов к самостоятельным действиям, научить нести ответственность за себя и свои поступки. Качественно меняется и характер взаимодействия преподавателя и студентов. Студент становится не столько объектом обучения, сколько субъектом этого процесса, а педагог - его организатором. Происходит переход от обучения фактическим знаниям к осмыслению событий, обретению навыков и применения в жизни того, что накоплено при обучении. Ставятся задачи по осуществлению перехода от массового обучения к индивидуальному подходу, развитию творческих способностей будущих специалистов, совершенствованию навыков самостоятельной работы, которые опираются, прежде всего, на активные формы и методы обучения.

Summary

Growing material and technical needs are now ahead of the processes of social and psychological maturity of people, their ability to conduct dialogue, culture of communication, active self-knowledge and self-expression. In this regard, the nature and functions of vocational education are changing today: it should not only transfer knowledge, form skills, but also develop the ability to self-determination, prepare future specialists for independent actions, teach them to take responsibility for themselves and their actions. The nature of interaction between teachers and students is also changing qualitatively. The student becomes not so much the object of learning as the subject of this process, and the teacher-its organizer. There is a transition from learning actual knowledge to understanding events, acquiring skills and applying in life what has been accumulated during training. The tasks are set to implement the transition from mass training to an individual approach, to develop the creative abilities of future specialists, to improve the skills of independent work, which are based primarily on active forms and methods of training.

Қазіргі таңда еліміздегі білім беру салаларында белсенді түрде жаңару процесі жүріп жатыр. Білім беру мазмұны жаңарып, оның сапалы, тиімді, ұтымды жолдары қарастырылуда. Осыған байланысты оқытушылар алдында оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және жаңа технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білуге үйрету міндеті тұр. Ендеше, білім беру мазмұнын жаңарту – заман талабына айналғаны сөзсіз.

Көкірегі ояу, көзі ашық ұрпақ тәрбиелеудегі басты тұлға ол – педагог. Мемлекеттің білім саясаты осы мамандық иелері арқылы жүзеге асырылады. Ал ұстаздар қауымының алдында тұрған негізгі мақсат – рухани жан дүниесі бай, жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру болып табылады.

Бірнеше жылдан бері жоғары оқу орындарының оқытушыларының білімін көтеру, тиімді оқыту әдістерін меңгерту мақсатында «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығында, педагогикалық шеберлік орталықтарында курстан өткізу шаралары жақсы жолға қойылып келеді.

Педагогтар оқытуда топтық жұмыстардың атқаратын рөлін өте жоғары бағалайды. Олардың ойынша, топтық жұмыс оқыту процесін байыта түседі, оқу жұмыстарын нығайтып, топта жылулық атмосферасы сезіледі. Оқу-тәрбие жұмысының нәтижелі болуын қамтамасыз ететін педагогикалық техниканың құрамдас компонентіне Н.К.Крупская қарым-қатынасты жатқызған. 2005 жылы зерттеуші Мерсер өз еңбегінде «Құрдастар тобындағы өзара қарым–қатынас оқуда маңызды роль атқарады» деп атап көрсетеді. Г.М.Андрееваның пікірі бойынша, қарым-қатынас адамдарды біріктіру және дамыту тәсілі болып табылады. Ал қарым-қатынассыз жеке адамның тұлғалық қалыптасу үрдісін, жалпы қоғам дамуын түсініп, талдауға болмайды. Психологтар тұлғаның жетілуі үшін топтық жұмыстар қолайлы жағдай туғызатынын ашып көрсетеді [1].

Топтық жұмыс үйренушілерде ұжымдық сезім қалыптастырып, бірлескен жұмыстың қызықты әрі тартымды әрекет екендігін көрсетеді, студенттердің жалпы еңбекке деген ынтасын арттырады. Студенттер өмірде «МЕН» қағидасынан гөрі (эгоцентристік немесе эгоистік ұстаным) «БІЗ» тұжырымының (ұжымдық, жамағаттық, қоғамдық ұстаным, бірлік идеясы) анағұрлым пайдалы екендігін аңғарады, бұл позицияның зәулім гуманистік идеяларға негізделгеніне көздерін жеткізеді [2].

Шынында да, біздің тәжірибеміздегі топтық жұмыста студенттер белсенділік танытып, берілген тапсырмаларды жауапкершілікпен орындауға атсалысты. Топтық ережелерді сақтап, ынтымақтастықта жұмыс жасауға, бірін-бірі тыңдауға, өз ойын ұсына алуға, ортақ шешімге келіп, ой қорытуға, мәселенің түйінді идеясын таба алуға, шығармашылық, сыни ойлауын, өзінің ішкі уәжін, көшбасшылық қабілетін дамытуға, өзін-өзі реттей алуға тырысты. Ал бұл өз кезегінде оқу материалдарының айтарлықтай жеңіл меңгерілуіне өз үлесін қосты.

Постер қорғау, дубляж жасау, AQCI, PISA стратегияларында, «Ақылдың алты қалпағы» әдістемесінде топтық жұмыстардың тиімділігі анық көрінді және бұл студенттердің кері байланыстарында да аталып өткен.

Топтық жұмыс жеке шешуге болатын тапсырмаларды емес, анағұрлым күрделі тапсырмаларды шешуді көздейді. Біз өткізген сабақтарда топтарға күрделі тапсырмаларды ұсына отырып, сол тапсырмалардың орындалуына бағыт-бағдар беріп отырдым, топтың тиімді жұмысына қолдау көрсетіп, оң нәтижелерге қол жеткізуге ықпал еттік.

Тағы бір байқағанымыз, дәріс сабақтарына қарағанда семинар, практикалық сабақ түрлерінде топтық жұмыс жақсы нәтиже береді екен. Ал дәріс сабақтарында уақыт жағынан қиындық тудырды, яғни сабақтың теориялық материалдарын толық қамтуға мүмкіндіктер аздау болды. Бірақ, біздің ойымызша, егер топ студенттері топтық жұмысқа әбден машықтанып алған болса, топтық жұмыстың ережелерін толық меңгере алса, онда бұл қиындықты да жеңуге болады деп есептейміз. Сондай-ақ, топтық оқытуды сабаққа енгізу оқытушыдан да, студенттерден де терең даярлықты талап ететіні анықталды.

Тиімді оқыту бағдарламасынан ойып тұрып орын алатын оқыту әдістерінің бірі - диалогтық оқыту. Диалогтық сөйлеу екі немесе бірнеше адамның арасында өтетін болғандықтан түрлі жағдайларға, түрлі көңіл-күй мен әңгімелесу барысында өрбуі мүмкін. Диалогтың жүргізілу барысында студенттер жұп болып та, топ болып та, ұжым болып та бір-бірімен қарым-қатынасқа түседі. Білім берудің басты мақсаттарының бірі нақты түсінікке келу және сапалы ойлауды дамыту. Студенттер барлық сабақта ойланады, талқылау мен диалог барысында оқушы өзінің көзқарасын, түсінігін тереңдетеді. Сыни тұрғыдан ойлау – бақылау, талдау, қорытынды интерпретация жасауға дағдыландырады. Сабақ кезінде, әңгіме барысында оқытушының басты міндеті – студенттердің білімге деген қызығушылығын дамытумен қатар, олардың адамгершілік – рухани байлығына да көңіл бөлу қажет, ол үшін оқытушы да үнемі өздігінен ізденіп, өз білімін жетілдіріп отыруы қажет.

Диалогтық сөйлеудің амал-тәсілдері студенттерді сөйлеуге, өзара пікір алмасуға бағыттайды. Әрбір диалогтық оқыту технологиясы сөйлеу жағдаяттарын туғызып, олардың ауыз екі сөйлеуіне, пікірлесуіне әсер етеді деп ойлаймын. Өйткені, А.Байтұрсынов «Сөзден әдемілеп әңгіме шығару өнері үй салу өнеріне ұқсас» деп көрсетеді.

Адамның ойындағысын жеткізу құралы бұл – тіл, яғни сөйлеу. Тіл – оқытуда және оқып – білуде негізгі рөлді атқарады. Себебі, білім алу көп жағдайда диалог арқылы жүзеге асырылып жатады, әсіресе дәстүрлі оқыту түрлерінде бұл әдіс кең тарағаны белгілі. Ғылыми зерттеу нәтижелері сабақта диалогтің маңызды рөл атқаратынын көрсетті. 1934 жылдың өзінде-ақ Выготский өзінің «Ой мен тіл» атты еңбегінде оқу үшін әңгімелесудің маңызды екендігін тілге тиек еткен. Ал Ахмет Байтұрсынұлы: «Тілдің міндеті – ақылдың аңдауын аңдағанша, қиялдың меңзеуін меңзегенше, көңілдің

түюін түйгенінше айтуға жарау. Айта білетін адам табылса, тіл пайдалануға әрқашан жарайды. Тек айта білетін адам табылуы қиын», – деген.

Оқытушымен және басқа студенттермен әңгімелесу – студенттің қызмет белсенділігін қамтамасыз ететін және түсінігін дамытатын маңызды құрал болып табылады. Зерттеуші Александер «Диалог түрінде білім беріп, оқушыларды ынталандыру – дамыту үшін әңгіме күшін қолдануға мүмкіндік береді», деп есептейді. Александердің айтуынша, «диалог арқылы мұғалімдер күнделікті ой талқыларда «салауатты» келешек мүмкіндіктерін анықтап, оқушылардың дамып келе жатқан идеяларымен жұмыс жасауларына және түсінбеушілікті жеңе білулеріне көмектесе алады» деп көрсетеді [3].

Диалог пен оның ерекшеліктері туралы алғашқы пікірлер А.Байтұрсынұлы мен Қ.Жұбановтардың еңбектерінде айтылса, кейінірек М.Балақаев, М.Серғалиев, Б.Шалабаевтың көркем мәтін мен оның стиліне қатысты еңбектерде диалогтың бірқатар ерекшеліктері ашыла түседі [4].

Жоғары оқу орнындағы тәжірибе кезеңінде өткізген сабақтарда диалогтық оқытуды жүзеге асыратын ЖИГСО әдістемесін қолдандым, яғни «Қар лақтыру», «Жұптық жұмыс», «Миға шабуыл», «Ширату» әдістері сабақтағы алдыма қойған мақсатыма жетуге септігін тигізді.

«Қар лақтыру» әдісін сабақтың басында үй тапсырмасын, өткен тақырыпты еске түсіру, қайта жаңғырту және студенттердің бірін - бірі өзара оқыту, тексеру мақсатында ойын түрінде тапсырма берілді. Студенттерге бір-бірден ақ парақ таратылды да, әр студент өткен тақырып бойынша бір - екі сұрақ құрастырып жазды. Одан соң барлығы бірдей сұрақ жазылған қағаздарды мыжып, қар тәрізді домалақтады. Домалақ қағазды қар деп елестетіп, менің нұсқауыммен бір - бірімен «қар» лақтырысып ойнады. Тоқтаған кезде қолдарына іліккен қағазды ашып, сұрақтарға жауап жазды да, тағы да бір - бірімен қар лақтырысты. Әр студент келесі жолы қолында қалған қағаздағы сұрақ пен жауапты оқып, сұрақтың қаншалықты дұрыс қойылғандығына, оған берілген жауаптың дұрыстығы мен ұтымдылығына өз бетінше талдау жасады. Ең сәтті қойылған сұрақ, ең толық, әрі креативті жауап және ең қарапайым сұрақ пен жалған деп тапқан жауаптар ғана ортаға тасталып, талданды. Бұл әдісті қолданудан күтілген нәтиже іс жүзінде орындалды, яғни студенттер өткен тақырыптарды еске түсірді, пікір алысты, сұрақ қою, сөйлеу, тыңдау дағдыларын дамытуға тырысты, бірін - бірі тексерді, біріне - бірі баға берді, диалогтық іс-әрекет жүзеге асты. Сонымен қатар, бұл әдіс студенттердің қызығушылықтарын оятып, белсенділіктерін де арттыруға мүмкіндік берді.

Сол сабақтың барысында жаңа тақырыпты түсіндіру кезінде жұптық әдісті қолдана отырып, диалогтық тәжірибе жасаттым. Түйсіктің сезгіштігін өздері тәжірибе жасап көз жеткізу мақсатында студенттер жұптасты да, бірі көзін жұмып, екі алақанын алға созып отырды, екіншісі оның алақандарына ұсақталған қағаз қиындыларын тастап «не сездің?» деген сұрақты қойды. Қағаз ұсақтары біртіндеп көлемі үлкейтіліп отырды. Бұл тәжірибе қашан алақанына түскен қағаз салмағын сезінгенге дейін жалғасты. Одан соң жұптар орын

ауыстырды. Тәжірибеден соң әр жұп өзара не сезінгендері, қандай ой туғандығы туралы пікір алысты. Одан соң үлкен топта талқыланды. Мұндай әдіс оқытушының жай ғана баяндап жеткізген мәліметіне қарағанда студенттер үшін әлдеқайда пайдалы, қызықты, тез меңгеруге мүмкіндік беретін, есінде ұзақ сақталатын, мәліметті өзі көз жеткізіп нақтылауға жағдай жасайтын, ойын, сезімін жұпта, одан соң топта ашық айтып, талқылауға мүмкіндік алатын әдіс болды деп есептеймін.

Келесі сабағымызда жүргізген диалогтық оқытудағы «Миға шабуыл» әдісін үй тапсырмасын тексеру мақсатында қолдандық. Студенттер шеңбер жасап отырды да, допты лақтыру арқылы бір-біріне үй тапсырмасы бойынша сұрақтар қойды. Дұрыс жауап бере алмай қалған студенттер ортаға шығып, «айыбын» өтеді, яғни өз өнерінен үзінді көрсетті. Нәтижесінде студенттер үй тапсырмасын өзара тексерді, өзара білім алды, бірін-бірі бағалады және түзетті. Әрине, сұрақ қою, сөйлеу, тыңдау дағдылары да артты деп есептейміз.

Ал келесі диалогтық оқыту үшін қолданған әдісіміз «Ширату» әдісі. Бұл әдістің көмегімен студенттердің тапсырманы қалай меңгергендігін тексердік. Ол үшін студенттер ішкі және сыртқы болып екі шеңбер бойымен біріне бірі қарама-қарсы тұрып, берілген тақырып бойынша өз түсінгендерін баяндады, түсіндірді, бір-бірінің ойын білді, талдады (мысалы, сыртқы шеңбердегілер темперамент туралы мәліметтерді беруге тырысса, ішкі шеңбердегілер мінез туралы оқығандарын, білгендерін ортаға салып, мәлімет алмасты). Бұл процесс ішкі және сыртқы шеңберлердің орын ауыстыруы барысында басқа жұптар арқылы жаңа мәліметтермен толықтырылып отырды.

Осы әдістемеде Л.С.Выготскийдің «Жақын арадағы даму аймағы» теориясы негізге алынды [3].

«Қар лақтыру», «Ширату» әдістері сәтті шығып, студенттердің қызығушылықтарын оятты. Бұл туралы студент үнінде және жазған эсселерінде бірнеше рет аталып айтылды.

Диалогтық оқыту әдістерін сабақ барысында қолдану нәтижесінде кейбір сәтсіз шыққан тұстары да болды. Ол «Миға шабуыл» әдісінде көрініс берді. Допты қағып алған кейбір студенттер сұрақ қоюға тосылып қалып жатты. Белсенділіктері де төмендеу болғандығын кері байланыс кезінде өздері айтып талдау жасады. Мұның себебін тапсырманың күрделі болғандығымен, уақыттың тапшылығына байланысты (жеке бастық) дұрыс дайындала алмағандықтарымен түсіндірді, сондықтан да доп қолдарына тигенде сасқалақтап қалғандарын айтты. Әрине, бұл олқылықтың орнын толтырудың жоспары да қарастырылып, қосымша тапсырмалар берілді.

Оқыту әдістерін таңдау, әдетте, сабаққа оқу материалының мазмұнын таңдаған кезде жүреді. Ол дидактикалық мақсатқа, студенттердің білім деңгейіне, оқытушының өзінің дайындық деңгейіне байланысты жүзеге асады.

Қысқа мерзімді сабақ жоспарларын жасағанда диалогтық оқыту әдістерін қалай пайдалануға болады, оны қалай сәтті қорытындылай аламын, осы әдістерді қолдану арқылы өз мақсатымызға жете аламыз ба деген сұрақтар

мазалады. Өйткені осы уақытқа дейін диалогтық оқыту әдісін пайдаланып жүрсек те күтілетін нәтижелерді нақтылап, кері байланысқа аса көп назар аудармағанымызды байқадық. Сондықтан да, алдағы педагогикалық іс-әрекетімізде тиімді оқу мен оқыту бағдарламасындағы негізгі әдістердің бірі болып саналатын диалогтық оқыту әдісін мүмкіндігінше тереңірек, зерттеушілік деңгейінде өткізуді қолға алсақ деп жоспарлап отырмыз. Өйткені, студенттердің қызығушылығын арттыра отырып білім сапасын көтеру, білімді де білікті маман дайындау біздің басты міндетіміз деп есептейміз.

Әдебиеттер

1. Студентке арналған нұсқаулық, екінші басылым, 2015ж.

2. Әлімов А. Интербелсенді әдістерді жоғары оқу орындарында қолдану. Оқу құралы. – Алматы: 2009. - 263 бет.

3. Тренерге арналған нұсқаулық, бірінші басылым, 2015ж.

4. Психология «Адамзат ақыл-ойының қазынасы». 10 томдық: Л.С.Выготский. Мәдени-тарихи тұжырымдама. «Мәдени мұра» Мемлекеттік бағдарламасының кітап сериялары. Алматы: «Таймас» баспа үйі, 1- том 2005.

УДК 371.3.51

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ ДОШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ПО МАТЕМАТИКЕ

Курманбаев Б.И. – к.т.н., старший преподаватель, ЮКГПУ, Шымкент, Казахстан
Ускеналиев А.К. – магистр-преподаватель, ЮКГПУ, Шымкент, Казахстан
Жунисбекова Д.А. – к.п.н., доцент, ЮКУ им.М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан

Резюме

Проблема преемственности между дошкольным и начальным образованием актуальна во все времена. Практика показывает, что положительные результаты адаптации детей к школе и учению есть там, где налажены тесные контакты учителей и воспитателей, где организован обмен опытом, где постоянно анализируется качество подготовки детей к школе, уровень развития их способностей.

В данной статье освещаются проблемы организации преемственности дошкольного и начального образования по математике. Поиск путей решения рассматриваемой проблемы серьезно затрагивает проблему обновления содержания образования, как в начальной школе, так и в дошкольных учреждениях. Решить проблему преемственности возможно лишь тогда, когда будет реализована единая линия развития ребенка на этапах дошкольного и начального школьного детства.

Summary

The problem of continuity between preschool and primary education is relevant at all times. Practice shows that there are positive results of adaptation of children to school and learning where there are close contacts between teachers and educators, where an exchange of experience is organized, where the quality of preparation of children for school, the level of development of their abilities are constantly analyzed.

This article covers the problems of organizing the continuity of pre-school and primary Math education. The search for solutions to this problem seriously affects the problem of updating the education content, both in primary school and in preschool institutions. Solving the problem of continuity is possible only when a single line of development of the child is realized at the stages of preschool and primary school childhood.

В настоящее время проблема преемственности между дошкольным и начальным образованием актуальна во все времена. Как решить проблему преемственности между детским садом и начальной школой? Этот вопрос сегодня ставят перед собой педагоги и психологи образовательной среды.

Период дошкольного детства подготавливает развитие ребенка в младшем школьном возрасте.

В психологии дошкольников и младших школьников много общего:

- доверчивое подчинение авторитету взрослого, его требованиям, оценкам, подражание внешним манерам поведения, рассуждениям;
- преобладание образных форм познания окружающего мира (образная память, образное мышление);
- анатомические и физиологические особенности;
- приоритетное место в жизни младших школьников, наряду с учебной деятельностью продолжает занимать игра;

Необходимость успешности любой деятельности, снижение интереса, отрицательное отношение к ней, если она не дает желаемого результата.

Надо отметить, что преемственность в содержании образования дошкольной и начальной школы по математике является составной частью проблемы преемственности дошкольного и начального образования, которая в свою очередь является одной из сложнейших и до конца не решенных проблем общего образования. Ее разрешением активно занимаются известные казахстанские ученые, специалисты органов управления образования, педагоги, психологи, родители, но от этого она не становится менее актуальной.

Понятие преемственности трактуется широко - как непрерывный процесс воспитания и обучения ребёнка, имеющий общие и специфические цели для каждого возрастного периода, т.е. - это связь между различными ступенями развития, сущность которой состоит в сохранении тех или иных элементов целого или отдельных характеристик при переходе к новому состоянию. И не случайно в настоящее время необходимость сохранения преемственности и целостности образовательной среды относится к числу важнейших приоритетов развития образования в Республике Казахстан.

В качестве оснований для осуществления преемственности дошкольного и начального школьного образования сегодня выделяют:

1. Состояние здоровья и физическое развитие детей.

2. Уровень развития их познавательной активности как необходимого компонента учебной деятельности.

3. Умственные и нравственные способности учащихся.

4. Сформированность их творческого воображения, как направления личностного и интеллектуального развития.

5. Развитие коммуникативных умений, т.е. умения общаться с взрослыми и сверстниками.

Ключевым моментом в реализации преемственности является определение готовности ребёнка к обучению в школе.

Только тогда, когда работа в детском саду будет направлена на такое развитие детей, которое бы отвечало требованием, предъявляемым к этим же детям на последующей ступени (т.е. в первом классе), а учителя начальных классов будут опираться и ориентироваться на материал, ранее усвоенный детьми, и тот опыт, который ими приобретен на предыдущей ступени их жизни, только при этих условиях будет достигнута преемственность в работе детского сада и школы.

Конечно же, организационное решение проблемы преемственности – появление начальных классов в дошкольных учреждениях. Изучение показывает, что необходимо создание широкой сети таких типов образовательных учреждений. При выполнении заданий по методике преподавания математики, студенты нашего университета выявляют уровень готовности математических умений детей, использует диагностические упражнение с применением ими же изготовленного материала. Максимальные возможности преемственности и непрерывности обучения математике в содержании и организации учебного процесса дает педагогический комплекс «детский сад – школа». Подготовка детей к обучению предметам в школе - это значит подвести ребенка к объекту каждого из изучаемых предметов. Основным объектом математики являются числа и действия, выполняемые с ними. Поэтому, чтобы получить числа, нужно считать, измерять, выполнять математические действия. Научить сравнивать величины и измерять их, сравнивать части предмета, группы предметов; подвести детей к мысли о расположение предметов в пространстве и на ровной поверхности, сделать интересным определение времени. Это будет подготовка к обучению математике.

Как известно, преемственность детского сада и школы предусматривает, с одной стороны передач детей в школу с таким уровнем общего развития и воспитанности, который отвечает требования школьного обучения, с другой – опору школы на знание, умение, качество, которые уже приобретены дошкольниками, и активное использование их для дальнейшего всестороннего развития учащихся. Главное в осуществлении преемственности, на наш взгляд, - согласованность целей дошкольного и начального образования. Основная задача дошкольного образования это забота о всестороннем общем развитии детей в соответствии с их потенциальными возможностями, формирование базиса личностной культуры, обеспечение общей готовности целого комплекса способностей самообслуживания, коммуникации, познавательной мотивации и мотивации учения, пространственного моделирования развития творческого воображения. В начальной школе в свою очередь необходимо продолжение всестороннего общего развития детей наряду с освоением важнейших навыков математики и становления учебной деятельности.

Следующее направление в налаживании преемственности – это обогащение образовательного содержания в начальной школе. А для этого необходимо:

- вводить в педагогический процесс разные виды детской деятельности творческого характера (игры, техническое художественное моделирование, музыкальная и танцевальная импровизация);

- пополнять содержание образования историко-географическими и краеведческими сведениями;

- обогащать содержание уроков эстетической тематикой, художественной деятельностью и т.д.

Третье направление – улучшение организации и методов обучения, а это значит, что следует:

- максимально способствовать двигательной активности школьников на уроках физкультуры в ходе внеклассной работы на больших переменах;

- создать развивающую предметную среду;

- широко применять методы активизирующие мышление, воображение и поисковую деятельность, вводить в обучение элементы проблемности;

- пересмотреть организацию общения малышей на занятиях в детском саду и на уроках в школе, обеспечить ребенку возможность взаимодействовать с партнёром-сверстником,и учиться у него поддерживать диалог и т.д.

Категория количества - одна из наиболее абстрактных категорий мышления человека, является основной математической категорией. Окружающая нас действительность представлена как дискретными (прерывными), так и непрерывными множествами. Количественные характеристики дискретных множеств находят посредством счета, а непрерывных — посредством измерения. Соответственно в категории количества выделяют два основных понятия — число и величина, и, следовательно, ее содержание представляет собой единство этих понятий.

В основании понятия величина, лежат другие математические понятия, выражающие характер отношений между объектами: равно, больше, меньше. Их применение определяется, во-первых, наличием общего для сравниваемых предметов признака и, во-вторых, наличием критерия сравнения, т.е. того, что позволяет установить, какое именно соотношение имеет место.

Практические действия ребенка с элементами различных множеств, восприятие предметов, звуков, движений, явлений и последующее обозначение их количества соответствующим словом создают необходимую основу для формирования понятия числа, так как дети начинают замечать общее свойство любых сравниваемых групп объектов (отвлекаясь от известных свойств и качеств), объединять и различать разные множества по количеству.

Так, основу развития представлений о числе у детей дошкольного возраста составляет образное, зрительное восприятие количества, психологическим (или внутренним) средством которого является субъективный феномен, названный ею образом числа. Наблюдения за результатами процесса

формирования элементарных математических представлений у детей в ДОУ показывают, что у дошкольников формируются неодинаковые умения различать количественные характеристики различных множеств.

Во избежание возникновения возможных трудностей в ходе изучения математики в школе и для эффективной организации самого процесса обучения, по нашему мнению, учитель начальных классов должен четко представлять степень развития у будущих учеников умения определять количество объектов во множестве. Для этого необходима диагностика уровня сформированности восприятия количества. В основу диагностики уровня сформированности восприятия количества необходимо взят принцип задания, где от дошкольников требуется упорядочить карточки с кружочками (от одного до пяти) в зависимости от их количества, предварительно рассмотрев их. При оценивании результатов диагностики учитывается не только и не столько сам факт выполнения или невыполнения задания, сколько процедуру его выполнения. Поэтому отсюда выделяются следующие уровни сформированности восприятия количества:

I уровень: испытуемый начинает выкладывать сериационный ряд с любой карточки, правильно располагая все последующие карточки. Задание выполняется правильно и самостоятельно.

II уровень: испытуемый выбирает из всех карточек карточку с наименьшим (или наибольшим) числом кружков и начинает выкладывать сериационный ряд. Задание выполняется правильно и самостоятельно.

III уровень: сериационный ряд выкладывается с наименьшей (или наибольшей) карточки, допускаются ошибки, но после оказания ребенку помощи задание выполняется им верно.

IV уровень: ребенок затрудняется в выполнении задания и не справляется с ним даже после оказания ему помощи.

Одним из существенных результатов реализации преемственности связи между дошкольным и начальным звеньями должно стать развитие ведущих видов деятельности каждого периода детства как важнейшего фактора психического и личностного развития ребенка и его безболезненной адаптации к последующей ступени к образованию.

Следовательно, решить проблему преемственности возможно лишь, если будет реализована единая линия развития ребенка на этапах дошкольного и начального школьного детства, основной задачей которой является забота о всестороннем общем развитии детей в соответствии с их потенциальными возможностями формирования базиса личностной культуры, обеспечение общей готовности целого комплекса способностей самообслуживания, коммуникации, познавательной мотивации и мотивации учения, пространственного моделирования развития творческого воображения.

Литература

1. Жунисбекова Д.А., Калбаева А., Куракбаева С.Д., Куракбаев А.Д. Некоторые

вопросы преемственности дошкольного и начального образования по математике. // Труды международной научной-практической конференции «IV Оразовские чтения: Наследие великого шелкового пути: Диалог цивилизации. Из прошлого в будущее», Международный университет SILKWAY. – Шымкент: Международный университет SILKWAY, 2018. - Том II. - С.186-190.

2. Белошистая А.В. Методика обучения математике в начальной школе (Курс лекций). - Москва: «Владос», 2007. - 457 с.

3. Князева Т.Н. К проблеме преемственности обучения в начальной школе. //Начальная школа. - 2004. - №2. - с.29-31.

4. Концепция математического образования (в 12-летней школе) // Математика в школе, № 2, 2000. - С.13-18.

5. Магомеддирова З.А. Дидактические подходы к эффективному осуществлению преемственности в обучении математики //Начальная школа, 2004. - №1. - с.20-27.

6. Бордовская Н.В., Реан А.А. - Педагогика. Учебник для вузов. - СПб., 2000.

УДК 371.3.51

НЕКОТОРЫЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Сотов В.В. – магистр-старший преподаватель, ЮКГПУ, Шымкент, Казахстан
Самохвалов В.И. – учитель физической культуры, школа-гимназия №1 им.А.С.Пушкина, Шымкент, Казахстан
Жунисбекова Ж.А. – к.п.н., доцент, ЮКУ им.М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан

Резюме

При выборе тех или иных методов обучения необходимо прежде всего стремится к продуктивному результату. При этом от учащегося требуется не только понять, запомнить и воспроизвести полученные знания, но и уметь ими оперировать, применять их в практической деятельности, развивать, ведь степень продуктивности обучения во многом зависит от уровня активности учебно-познавательной деятельности учащегося. Если необходимо не только понять и запомнить, но и практически овладеть знаниями, то естественно, что познавательная деятельность учащегося не может не сводится только к слушанию, восприятию и фиксации учебного материала. Вновь полученные знания он пробует тут же мысленно применить, прикладывая к собственной практике и формируя, таким образом, новый образ профессиональной деятельности. И чем активнее протекает этот мыслительный и практический учебно-познавательный процесс, тем продуктивнее его результат.

Summary

When choosing this or that teaching methods must be primarily committed to productive results. In this case, the student is required to not only understand, remember and reproduce the acquired knowledge, but also be able to operate them, apply them in practice, to develop, since the degree of efficiency of training depends on the level of activity of learning and cognitive activity of the student. If you need to not only understand and remember, but practically acquire knowledge, it is natural that the student cognitive activity can not be reduced to a hearing, perception and fixation of educational material. The newly acquired knowledge, he immediately tries to mentally apply, applying to their own practice and forming thus a new way of professional activities. And the more actively takes this thought and practical teaching and learning process, the more productive its result.

Как показало изучение данной проблемы, некоторые психологи

определяют познавательную активность как деятельность, в которой ребенок, познавая окружающий мир, как активный субъект, пытается показать свою самостоятельность, индивидуальность, направляет энергию, волю, действия на достижение позитивного результата. Таким образом, познавательная активность - это черта личности, которая проявляется в ее отношении к познавательной деятельности, предполагающая состояние готовности, стремление к самостоятельной деятельности, направленной на усвоение учащимся социального опыта, накопленных человечеством знаний и способов деятельности, находящая проявление в познавательной деятельности. Чаще всего познавательная активность проявляется в процессе восприятия и мышления.

Термины «познание», «познавательная активность», «познавательная деятельность» ученые начали применять сравнительно недавно при описании таких дидактических явлений, как учение, учебная активность, учебная деятельность. Барьером для введения таких терминов и слов, корнем которых является слово «познание», служило опасение, что это внесет путаницу в описание дидактических категорий учения и обучения. Ученые-педагоги исходили из того верного положения, что процесс познания есть высшая форма человеческой деятельности, направленная на раскрытие новых закономерностей движения природы и общества, установление новых знаний о природных и общественных явлениях. Но при этом проводилась грань между познанием и учением: последнее рассматривалось как процесс, направленный на усвоение, овладение уже познанными, систематизированными знаниями о природе и обществе. Такая точка зрения получила широкое распространение в рамках традиционно сложившегося процесса обучения, в котором главными являлись передача учителем знаний учащимся и усвоение учащимися этих знаний. Основной целью этого обучения было формирование у учащихся прочных знаний, умений и навыков.

Теперь остановимся на структуре познавательной активности школьника. Эта активность по своей психологической природе непрерывна и целостна. Она (как и учебная активность) заполнена множеством автономных единиц, имеющих свои частные задачи. Такая автономная единица есть познавательная деятельность, которая представляет собой конкретное проявление непрерывной и восходящей познавательной активности. В структуре этой активности мы различаем следующие компоненты: мотив как движущую эту активность силу; объект познания, имеющий дидактически организованную форму; способы и средства действия с объектом с целью его усвоения; посредническую роль педагога между познавательными силами школьника и объектом усвоения; результат познавательной активности. В чем же заключается суть развития познавательной активности учащихся? В постоянном и качественном движении этих компонентов: косвенные и «знаемые» мотивы переходят в мотивы прямые, действенные; объект познания все время усложняется с точки зрения его присвоения учащимися; совершенствуются и обогащаются способы

деятельности по присвоению, учащиеся нацеливаются на обнаружение новых способов; они все более углубленно осознают изменения в самих себе, которые рассматриваются ими как главные результаты познавательной активности; посредническая роль педагога нацелена на самостоятельную творческую работу школьника.

Однако не всякая педагогическая стратегия может плодотворно влиять на интенсивное развитие познавательной активности. Здесь особую роль играет именно направленность педагогического процесса, в частности процесса обучения. Речь идет не о том, чтобы специально развивать именно познавательную активность и этой задаче подчинять весь процесс обучения, а о том, чтобы познавательная активность каждого школьника находила наиболее благоприятные условия для возникновения, проявления, интенсивного развития в соответствующей воспитательной и обучающей атмосфере. Познавательная активность, страсть к поиску, преобразованию, раскрытию имеет ту психологическую особенность, что она не терпит принуждения, императивности; она обнаруживается в процессе педагогического общения, охватывающего целостную личность школьника. Наиболее эффективным для развития личности школьника, а заодно и познавательной активности как личностной черты является педагогический процесс, в котором отношения с учащимися строятся на гуманных началах.

Вопросы воспитания и обучения Я.А.Коменский рассматривал в неразрывном единстве. Дидактику он трактовал как теорию образования и обучения и как теорию воспитания.

Обучение осуществляется в ходе интериоризации ценностей и смыслов, т.е. путем их усвоения в результате осознания и выбора. Это также предполагает процесс активного порождения ценностей и смыслов самим ребенком. Помощь ребенку в его становлении в качестве субъекта саморазвития и есть основная цель процесса обучения и воспитания.

Основой организации учебно-воспитательного процесса и его психологического обеспечения являются представления об особенностях конкретного возраста и тех психологических механизмах, которые лежат в основе формирования личности на разных возрастных этапах. В 6-7 лет ребенок поступает учиться в школу, что кардинально меняет социальную ситуацию его развития. Школа становится центром его жизни, а учитель - одной из ключевых фигур, во многом заменяющей родителей. Согласно концепции Э. Эриксона в этот период формируется важное личностное образование - чувство социальной и психологической компетентности (при неблагоприятных условиях развития - социальной и психологической неполноценности), а также способность дифференцировать свои возможности. Шести-семилетний возраст также относят к критическим. У первоклассника могут проявляться особенности, не характерные для него в обычной жизни. Сложность учебной деятельности и необычность переживаний могут стать причиной тормозных реакций у подвижных и возбудимых детей и, наоборот, делают возбудимыми спокойных

и уравновешенных детей. Успех или неудача в школьной жизни определяют внутреннюю психическую жизнь ребенка.

Особую роль в жизни младшего школьника играет учитель. Именно от него во многом зависит эмоциональное самочувствие ребенка. Оценка учителя является для него главным мотивом и мерилом его усилий, стремлений к успеху. Самооценка младшего школьника конкретна, ситуативна, имеет тенденцию к переоценке достигнутых результатов и возможностей и во многом зависит от оценок учителя. Преобладание в учебной деятельности у отстающих неуспеха над успехом, постоянно подкрепляемое низкими оценками учителя, ведет к нарастанию у школьников неуверенности в себе и чувства неполноценности. Справедливая и обоснованная оценка учителя, данная ученику, имеет значение для формирования позитивного отношения к нему одноклассников.

Распознать познавательную активность ребенка несложно. Для этого необходимо лишь пронаблюдать за ним и можно заметить следующее:

- увлеченность предметом, рассказом, деятельностью;

- ярко выраженное стремление выполнять разнообразные, особо сложные задания, желание продолжать занятие по его окончании;

- проявление самостоятельности в подборе средств, способов действий, достижения результата, осуществлении контроля;

- в общении с взрослым задает вопросы, направленные на познавательные интересы;

- эмоциональное отношение к предмету (рассказу, деятельности и т.п.), постоянное к нему стремление.

Познавательная активность может проявляться на различных уровнях. Высокий уровень познавательной активности характеризуется творческим отношением ребенка к окружающему миру, умением нестандартно мыслить, креативно использовать полученные знания.

Познавательную активность детей можно охарактеризовать следующими особенностями:

- познавательная активность проявляется с рождения и интенсивно развивается на протяжении всего дошкольного детства. выходя за его пределы, обеспечивая ребенку накопление разных способов познания окружающего мира;

- она проявляется в разных видах деятельности, как правило не характеризуясь целенаправленностью познания в отдельной сфере - ребенка интересует все, что его окружает;

- познавательная активность младшего школьника ярко проявляется в вопросах, раздумье, сравнении, экспериментировании, постановке и решении разнообразных детских проблем, направленных на более глубокое познание ребенком окружающих предметов и явлений;

- в процессе формирования у ребенка познавательного отношения к окружающему четко прослеживается единство интеллектуального и

эмоционального отношения к предметам и явлениям действительности. Ребенок в процессе познания проявляет эмоции, свидетельствующие об отношении к процессу познания;

- в начале учебы в школе наблюдаются признаки самостоятельности, определенной само регуляции и самоконтроля познавательной деятельности ребенка, что проявляется в постановке цели, нахождении способа, контролем за процессом деятельности, самостоятельной оценке результата;

- в процессе познания ребенок выступает как полноценная личность, способная к определению собственной активности, творчества в деятельности, реализации собственной воли, интересов и потребностей;

- все указанные особенности познавательной активности в младшем школьном возрасте пребывают на уровне становления и после становятся основой для развития познания в предстоящей жизнедеятельности.

Наше изучение показало, что внутренняя суть интереса представляет собой сложное психологическое образование личности, характеризующееся общим уровнем ее развития, запасом знаний, направленностью нравственно-эстетических идеалов. Внешняя форма выражения интереса учащимися проявляется в непосредственной направленности их внимания на тот или иной учебный предмет.

По мнению отечественных психологов М.М.Муканова, А.Алдамуратова, С.М.Илюсизовой, К.Жарыкбаева и др., первоклассники в подавляющем большинстве ориентированы на учение. Суть лишь в том, что ориентацию эту осуществляет не познавательный интерес, а сама значимость для них школьной жизни. Это ориентация социальная.

В начале обучения знания учащихся ограничены, идет усвоение отдельных фактов, сторон учебных предметов. По мере расширения знаний специфическое содержание предметов выступает все более определенно. Поэтому интересы школьников лишь постепенно начинают группироваться вокруг определенных учебных предметов, но процесс дифференцировки начинается у некоторых учащихся уже с первого класса. Решающим условием возникновения интереса к отдельным учебным предметам является выделение в сознании специфического содержания данной научной области, например, математики. Это характеризуется переключением интереса с конкретных фактов и событий на закономерности. Подавляющее большинство учащихся начальных классов интересуется еще преимущественно фактами, но некоторых начинают интересовать и связи между фактами, то есть у них возникает новая направленность учебных интересов в сторону раскрытия закономерностей окружающей ребенка действительности.

Источником развития познавательного интереса, по мнению современных психологов Гамезо М.В., Фейгенберга И.М., может выступать любая деятельность с познавательным началом, так как в процессе нее возникает потребность в знаниях, необходимость поиска ответов. В младшем школьном возрасте таким источником является учебная деятельность.

Таким образом, анализ проблемы развития познавательного интереса послужил основанием для следующих выводов:

1. В учебной деятельности познавательный интерес выступает в многоплановой роли: как средство, сильный мотив отдельных учебных действий школьника и учения в целом, и как результат обучения; как черта личности, способствующая ее направленности.
2. Как и любое другое свойство личности, познавательный интерес развивается в деятельности, в тесной связи с другими потребностями и мотивами.

Интерес – естественный двигатель детского поведения, он является верным выражением инстинктивного стремления, указанием на то, что деятельность ребенка совпадает с его органическими потребностями.

Литература

1. Джакупов С.М. Психологическая структура процесса обучения. – Алматы: Қазақ университеті, 2009. – 308 с.
2. Морозов А.В., Чернилевский Д.В. Креативная педагогика и психология: Учебное пособие. – М.: Академический Проект, 2004. – 560 с.
3. Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Инновационные методы обучения, или Как интересно преподавать: Учебное пособие. – Алматы, 2009. – 344 с.
4. Панфилова А.П. Инновационные педагогические технологии: Активное обучение: учеб.пособие для студ.высш.учеб.заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2009. – 192 с.
5. Садвакасова З.М. Педагогические приемы привлечения и активизации мыслительного процесса: Учебно-методическое пособие. – Алматы, 2010. – 41 с.

УДК 159.9 (075.8)

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРИМЕНЕНИЯ ИНДИВИДУАЛИЗИРОВАННОГО ПОДХОДА В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Сыдыхов Б.Д. – д.п.н., профессор, КазНПУ им.Абая, Алматы, Казахстан
Колесникова Н.В. – магистр-преподаватель, ЮКГПУ, Шымкент, Казахстан
Гущина М.В. – учитель художественного труда, школа-лицей №41 им. А.С.Макаренко Шымкент, Казахстан

Резюме

Развитие процесса индивидуализации обучения будет эффективным, если в практику работы школы ввести мониторинг данного процесса с целью определения изменения состояния учебной деятельности учащихся, так как реализуются системный и деятельностно-личностный подходы в организации процесса индивидуализации как части целостного педагогического процесса.

Summary

The development process of individualization of learning will be effective if the practice of the school to enter the monitoring of the process to determine the changes in the state of educational activity of students, as implemented systematic and action-personal approach to organizing the process of individualisation as part of a holistic pedagogical process.

Результаты радикальных реформ, осуществляемых во всех сферах жизни

общества, напрямую зависят от того, какое место в системе социально-экономических отношений занимает образование, особенно его школьная ступень, так как именно в школе закладываются основы для становления и развития личности. Историография проблемы индивидуализации восходит корнями в античную философию и активно развивается в наши дни. Вопросы индивидуальных особенностей личности освещались в работах казахских просветителей Ж. Аймаутова, И. Алтынсарина, А. Байтурсынова, Ч. Валиханова, М. Жумабаева, А. Кунанбаева и др. В педагогической науке и практике особенно активно проблемы индивидуализации исследовались в 60-70-е годы (Б.Г. Ананьев, Т.В. Божович, Л.С. Выготский, М. Анцибор, К.К. Платонов и др.).

В начале 90-х годов в связи с предпринятыми в школах реформами внимание к проблеме индивидуализации активизировалось, прежде всего, к ее практическим аспектам. Стали вводиться такие формы индивидуализации, как деление на потоки, введение предметов по выбору, факультативы. Широкое распространение получили школы с углубленным изучением отдельных учебных предметов, школы-лицеи, школы-гимназии. Привычными стали вариативные учебные планы.

В настоящее время в системе образования Республики Казахстан действуют новые типы учебных заведений, ряд школ работают по индивидуальным экспериментальным планам и программам.

В теоретическом плане, проблема индивидуализации стала исследоваться более объемно и целостно, с большим упором на учет психических качеств учащихся; с обзором большего числа форм индивидуализации обучения в общеобразовательной школе.

Проблема индивидуализированного обучения относится к традиционным для психолого-педагогической науки. Но в условиях массовой общеобразовательной школы она становится не только одной из важных, но и поистине судьбоносной. От ее успешного разрешения в прямом смысле зависят судьба миллионов школьников и душевное благополучие их родителей.

Современное содержание образования рассчитано на среднего ученика и закреплено государственным образовательным стандартом.

Учитель вынужден на уроках в начальных классах сам варьировать трудность учебного материала по формальному признаку «труднее - легче» и изменять его объем. Но этот путь оказывается малоэффективным по двум причинам: во-первых, он очень трудоемок для учителя и поэтому реализуется лишь частично; во-вторых, он не учитывает качественных особенностей способностей учащихся, иными словами, учитель не изменяет содержание учебного материала, определяемого способностями ученика, типом его мышления.

У конкретного индивида присутствуют оба типа мышления и оба типа способностей: абстрактного и конкретно-образного мышления.

Тип мышления	Содержание учебного предмета	
	Конкретные	Абстрактные
Предметно-образное (конкретное)	-	+
Абстрактно-логическое	+	-

Таким образом, если в традиционной (обычной) системе обучения говорят о способном или неспособном ученике, то можно сказать, что данный ученик более способен к усвоению абстрактного или конкретного материала.

Абстрагирование есть мысленное отвлечение. За любой абстракцией всегда стоит многообразие конкретного. Через это многообразие конкретного и достигается единое.

В процессе абстрагирования появляется новый предмет изучения. Так, например, происходит в математике, которая видит свой предмет в изучении величины, количественных отношений, а также пространственных форм.

Но тайна абстракции, очевидно, заключается в том, что она всегда связана с конкретным. Посмотрим, как учится считать ребенок (3-5 лет). Вначале считаются пальчики, конфеты, яблоки, птички (заметим, что это уже абстракция), параллельно усваивается числовой ряд 1, 2, 3, … как набор слов, запоминается как последовательность слов. Естественно, что ребенку никто не пробует объяснить, что это числовой ряд.

Затем ребенок (под влиянием взрослых) переходит к сложению пальчиков, конфет, птичек и т.д. В этом процессе формируется понятие количества. Два пальца, две птички, три конфетки. Понятие «больше», «меньше» завязаны на чувственное восприятие. Две конфеты больше удовольствия, чем одна. Далее две конфеты просто больше, чем одна. Наконец, два больше, чем один. За этим рядом операций стоит титаническая работа ребенка и его мозга.

Усвоение сложения осуществляется по схеме: к одному яблоку прибавить два, перед ребенком оказывается три яблока. И он пересчитывает их: один, два, три. Здесь в образной форме происходит не сложение, а изменяется количество элементов в ряду.

Новый ряд предметов ребенок пересчитывает, осуществляя псевдо сложение. И только постепенно он переходит действительно к сложению двух яблок и одного яблока. А уже затем к сложению «2» и «1».

Но на любом этапе освоения сложения ребенок имеет возможность вернуться на предметный уровень: к двум яблокам прибавить одно яблоко или перейти на пересчет ряда яблок.

Только в процессе многократных (тысячекратных) упражнений формируется понятие количества и числа, отражающего это количество. Каждое число всегда можно перевести в конкретное содержание.

Именно в разрыве связи конкретного и абстрактного кроются основные проблемы современной школы.

В зависимости от индивидуальных характеристик развития способностей, прежде всего качественной специфики интеллекта (вербального или

абстрактно-логического), а также уровня развития способностей ученик выбирает для каждого предмета уровень содержания образования и тип обучения. В результате такого выбора по всем предметам разрабатывается индивидуальный ориентированный учебный план, освоение которого дает полноценное общее среднее образование.

Но люди отличаются еще и мерой выраженности отдельных способностей, общего интеллектуального развития. Этот факт также нужно учитывать в процессе индивидуализации обучения. Более того, этот аспект можно считать главным в наиболее распространенных подходах к индивидуализации обучения, особенно в начальной школе. В зависимости от меры выраженности отдельных способностей и общего интеллекта учащихся начальных классов рекомендуют в дальнейшем профиль обучения (математический, физический, исторический и т.п.) и изменяют трудность учебных заданий.

Индивидуализация обучения является залогом предоставления каждому ученику равно высокого шанса достичь высот культуры. В преподавании математики индивидуализацию нельзя рассматривать исключительно с позиций учащихся, интересующихся математикой. Более полное ее понимание предполагает широкий спектр методов, приемов, средств и форм обучения, используемых учителем. Индивидуализированные задания - это система упражнений, выполнение которых помогает глубоко и осознанно усвоить правило и выработать необходимый вычислительный навык на его основе. Индивидуализация имеет двоякое значение:

Во-первых, индивидуализированный подход к содержанию образования в зависимости от общественных требований, склонностей учащихся (например, школы с обучением и преподаванием ряда предметов на иностранном языке, с математическим, биологическим уклонами). Такой подход позволяет лучше использовать индивидуальные интересы и способности;

Во-вторых, разделение класса на несколько групп по способностям и степени обучаемости. Обычно таких групп бывает три: сильная, средняя, слабая. Учитель об этом школьникам не говорит, не употребляет этих терминов. Но он предусматривает три варианта учебной работы на одном и том же уроке. Учитель помогает индивидуальными советами. Очень важно формировать и направлять активную деятельность всех детей, в том числе и самых слабых. Необходимо правильное сочетание активности сильных и слабых учеников. Необходимо хорошо знать относительно сильные стороны каждого ребенка и специально продумывать вопросы, которые будут обращены к разным категориям учащихся. При этом следует иметь в виду, что чем слабее ребенок, к которому обращен вопрос, тем меньше должна быть вероятность неверного ответа. Одним из наиболее эффективных способов включения слабых (а в некоторых случаях и средних, и даже сильных) учащихся в продуктивную учебную деятельность является оказание дозированной помощи. В работах лаборатории коррекционной педагогики выделены 3 основных вида такой помощи: стимулирующая, направляющая и обучающая. Они обычно

включают в себя постоянный контроль за результатами работы учащихся, в соответствии с которыми изменяется характер индивидуализированных заданий.

Если не будет осуществляться постоянный контроль за результатами этой работы, то предлагаемые учащимся индивидуализированные задания будут носить формальный характер. Однако каждый учитель должен творчески подходить к использованию данных рекомендаций, должен учитывать целый ряд вопросов, от которых зависит эффективность проводимой работы. Эти вопросы связаны с планированием урока, так как учителю приходится не только сочетать коллективные формы работы с индивидуальными, но и одновременно управлять учебной деятельностью нескольких групп учащихся; с местом индивидуализированных заданий на уроке; с содержанием карточек с индивидуализированными заданиями; с оценкой выполненных заданий, которая должна учитывать единство требований к знаниям, умениям и навыкам и индивидуальные особенности учащихся, и с целым рядом других вопросов.

Подобно тому, как дети различаются по своим физическим качествам, говорил Василий Александрович Сухомлинский, так неодинаковы силы, необходимые для умственного труда. Память, наблюдательность, воображение, мышление не только по их глубине, устойчивости, быстроте протекания, но и в качественном отношении имеют индивидуальную характеристику у каждого школьника. Особое внимание у В. А. Сухомлинского привлекли слабоуспевающие дети. Он четко указывает на их главный недостаток - неразвитость эмоциональной сферы.

Но откуда берутся такие дети? Стремясь вскрыть действующие здесь причинно-следственные связи, В.А. Сухомлинский установил, в частности зависимость от здоровья или нездоровья детей. Этот фактор по сути дела выпадал из поля зрения исследователей. Обычно учитывались лишь проблемы, вызванные длительным отсутствием ученика в школе по болезни. В.А. Сухомлинский перевел вопрос в иную плоскость: а всегда ли мы учитываем хроническое недомогание детей, посещающих уроки, но фактически на них не работающих? Л.К. Назарова показала, что ученики, слабо подготовленные к изучению родного языка, находясь в сфере с более подготовленными при правильной организации учебной работы получают полезные знания и умения, потому что вся деятельность в классе происходит на высоком уровне трудности. Индивидуальные потребности в усвоении и применении знаний связывают с обучаемостью, которая включает: умственную выносливость, работоспособность, быстроту или замедленность усвоения учебного материала, гибкость мыслительных процессов. Кроме различий, относящихся к содержательной стороне психической жизни, дети различаются и по некоторым психофизическим особенностям своего психического склада и поведения. В основе индивидуальных различий лежат особенности свойств нервной системы, на основе которых формируется психическая жизнь личности, все ее психические процессы, ее особенное и индивидуальное. В чем же заключаются

психологические основы индивидуального подхода в обучении и воспитании? Педагог всегда имеет дело с конкретной развивающейся личностью, которая обладает целым рядом индивидуально-психологических особенностей. Этим и объясняется, что обучение и воспитание, а также меры по их реализации с успехом примененные к одному школьнику, могут не дать ожидаемого эффекта, когда они применяются по отношению к другому. Поэтому общие мероприятия, направленные на обучение и воспитание учащихся, должны дополняться индивидуальным подходом.

Мы видим, что исторически сложилось так, что успеваемость - основная проблема, в связи с которой решают вопрос о необходимости индивидуального подхода. Однако в наше время разрабатываются методики и технологии, которые нацелены на индивидуальный учет психологических характеристик, в том числе и темперамента.

Таким образом, можно утверждать, что индивидуальные особенности учащихся в образовательном процессе направлены на реализацию дидактического принципа индивидуального подхода, посредством различных форм и методов. Что, в свою очередь, обеспечивает индивидуальный темп продвижения, выбор уровня овладения предметом, активную познавательную деятельность учащихся начальных классов, использование заданий, соответствующих уровню их индивидуального развития при соответствующей готовности педагога.

Литература

1. Афанасьева Н. Метод в теории и на практике. Личностный подход в обучении. - Вологда, 2013.

2. Карпушина И.А. Учитывать индивидуальные особенности детей. // Начальная школа. - 2010. - №2. – С. 42-54

3. Личностно-ориентированное обучение: теории и технологии: Учебное пособие. Под ред. Н.Н. Никитиной. - Ульяновск: ИПК ПРО, 2008.

4. Малыхина Л.И. Учет индивидуальных и психологических особенностей младших школьников. // Начальная школа. - 2014. - №2. – С. 21-26.

5. Сериков В.В. Образование и личность. Теория и практика проектирования образовательных систем. - М.: Логос, 2009.

ӘОЖ 34.7.8(085)

ЕЛ БОЛАШАҒЫ - БІЛІКТІ МАМАН ҚОЛЫНДА

Темірханов М.Т. – п.ғ.к., профессор, ОҚМПУ, Шымкент, Қазақстан
Маликова Е.И. – көркем еңбек мұғалімі, А.С.Макаренко атындағы №41 мектеп-лицейі, Шымкент, Қазақстан
Момбиева Г.А. – магистр-аға оқытушы, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан

Резюме

Молодежь Казахстана – это поколение, которое росло вместе со страной. За эти годы своим самоотверженным трудом, в мире и согласии, с верой в себя и страну, с мечтой о лучшем будущем для своих детей старшее поколение казахстанцев построило

независимое, быстроразвивающееся, конкурентоспособное и уважаемое в мире государство. Оно создало прочный фундамент для того, чтобы казахстанские юноши и девушки были равными среди лучших в любой точке мира. Сегодня страна ставит перед собой новые масштабные задачи по социальной модернизации, инновационной индустриализации и взаимовыгодной экономической интеграции. В этих условиях огромная ответственность возлагается на молодежь, которой предстоит продолжить эстафету созидательных дел старшего поколения, поднять планку национальной конкурентоспособности, обеспечить Казахстану в XXI веке процветание и признание. Такая миссия под силу только патриотичной, образованной, профессиональной, здоровой физически и нравственно, конкурентоспособной, социально и гражданско ответственной молодежи.

Summary

The youth of Kazakhstan is a generation that grew up with the country. Over the years, with their selfless work, in peace and harmony, with faith in themselves and the country, with the dream of a better future for their children, the older generation of Kazakhstanis has built an independent, rapidly developing, competitive and respected state in the world. It has created a solid foundation for Kazakh boys and girls to be equal among the best anywhere in the world. Today, the country sets itself new large-scale tasks for social modernization, innovative industrialization and mutually beneficial economic integration. In these conditions, a huge responsibility is assigned to young people, who will continue the baton of creative deeds of the older generation, raise the bar of national competitiveness, and ensure prosperity and recognition for Kazakhstan in the XXI century. Such a mission is possible only for patriotic, educated, professional, healthy physically and morally, competitive, socially and civilly responsible youth.

Қазіргі таңда маман даярлауда оның кәсіби даярлығына күшті талап қойылуда. XXI ғасырдың жаһандану үрдісі мен ақпараттық қордың молдығы қазіргі кездегі өзгерістерге бейімдел кез-келген маман иесіне қажетті болып саналады. Жаңалықтарға құлағын түріп жүрген білікті және білгір мамандар ғана алға қарай ұмтылады, өсіп-өркендейді мемлектті дамытуға үлес қосады. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың бүгінгі таңда Қазақстан елінің дамуы мен өркендеуі, жаңа заман легінен қадыспай жүруі үшін жасалынып жатқан реформалар осының айғағы. Жоғары білікті маман Қазақстан Республикасы нарық жағдайында адам капиталын қажет ететін қоғамның жаңа сатысына көшті. Білім беру саласына қоғамдық қатынастар жүйесіндегі өзгерістер әсерін тигізбей қоймайды. Қазіргі жоғары білімді мамандарды дайындаудың әдіс-тәсілдерін іздестіру мен жүзеге асыруды талап етіп, оның мазмұны үнемі өзгеріске ұшырайтын қоғамдық әлеуметтік-экономикалық жағдайға тиімді әрекет етуге дайын болатын, ізденімпаз, шығармашыл, кәсіби білікті, өзін-өзі дамытуға және жетілдіруге қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталуы қажет. Акмеология ғылымының талаптары кәсіби тұрғыдан барлық мамандардың даярлығында басшылыққа алынып, іс-жүзінде жүзеге асуын мақсат етіп қояды.

Мамандардың жоғары кәсібилігі және шығармашылық шеберлігі - әлемдік дағдарыс мәселелерін тиімді, әрі шешуші факторы болып табылатын адами ресурстардың ең маңыздысы болып табылады. Осы әлеуметтік-мәдени мәселеде акмеология ғылым ретінде ерекше маңызға ие. Акмеология ғылым

кәсіби іс-әрекет түрлерінің тиімді жүзеге асуының акме - түрінде кәсібилік пен шығармашылықты дамудың заңдылықтарын мен технологияларын зерттейді. Әдіснамалық тұрғыдан акмеология іргелі - қолданбалы сипаттағы кешенді ғылым ретінде анықталады. Оның іргелілігі басқа ғылымдар саласымен зерттелінбейтін ақиқаттың заңдылықтарын танумен ерекшеленеді. Акмеологияның қолданбалы сипаты тәжірибеге бағдарланған акмеологиялық технологиялардың негізінде айқындалады. Дамудың қазіргі кезеңінде акмеологияның негізін салушы категорияларға: кәсібилік, шеберлік, құзырлылық, шығармашылық, креативтілік, шығармашылық қабілет, кәсіби даму.

Акмеологиялық әдіс-тәсілдер мәселелерін зерттеген көптеген ғалымдар: кәсібилікке қол жеткізу жөнінде (А.А.Бодалев, 1998; А.К. Маркова, 1996; А.А. Деркач, 2004); мемлекеттік қызметкерлердің гумани-тарлық – технологиялық дамуы туралы (А.С. Гусева, А.А. Деркач, 1997); педагогикалық іс-әрекетті (Н.В. Кузмина, 1990), әскери еңбекке тиімділігі (Л.Г. Лаптев, 1998), тренинг (А.П.Ситников, 1996); бейімдеу мектебінің мұғалімдері (Л.В. Антропова, 2004); акмеология: білім берудің жаңа сапасы (В.Н. Максимова, 2004); мұғалімнің құзырлылығын дамыту (О.А. Козырева, 2006) және т.б. болды. Сонымен қатар қазіргі таңда магистратура жағдайында ғылыми-педагогикалық мамандарды дайындауда акмеологиялық жағынан қарастырылмаған. Жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің қазіргі жүйесінде акмеологиялық әдіс-тәсілдерді қамту мен қарастыру арқылы шығармашылықпен жүзеге асыруға ықпал етіп, болашақ мамандардың кәсіби іс-әрекетінде жетістікке қол жеткізу үшін жеке тұлғалық ресурстарын пайдалануға және анықтауға мүмкіндік береді. Көптеген философтардың еңбектерінде жеке тұлғаны дамыту туралы акмеологиялық ойлары жеке тұлғаның шығармашылық қабілетін өздігінен жүзеге асырудың негізгі акмеологиялық ұғымын Платон «өзін-өзі жылжыту» ұғымы мағыналық қарым-қатынасқа байланысты. Ал «акмеология» ұғымын (грек тілінен аударғанда *акме* – шың) жас ерекшелік психологиясының бөліміне алғаш рет 1928 жылы Н.А. Рыбников енгізген. Бұл ұғым XX-шы жылдары ақыл-ой және әлеуметтік ізденіс, эвриология (П.Энгельмейер), эргонология (В.Н.Мясищев), рефлексология (В.М.Бехтерев) ғылыми бағыттарының пайда болуы барысында айқындалса, XX ғасырдың ортасында Б.Г. Ананьев акмеологияның адам туралы ғылымдар жүйесіндегі орнын анықтады, ал 90-шы жылдары (А.А. Деркач және А.А. Бодалев) Ресей Федерациясы Президенті жанындағы Ресей мемлекеттік қызмет академиясында кәсіби іс-әрекет психологиясы және алғашқы акмеология кафедрасын ашты. Екі жылдан кейін Санкт-Петербургте «Акмеологиялық ғылымдар Академиясы» деп аталатын қоғамдық ғылыми мекеме құрылды. 1995 жылы Санкт-Петербургте акмеологиялық академиясы (А.М. Зимичева) ашылды, ал бүгінгі күні ол – Санкт-Петербург психология және акмеология институты-деп аталады. Акмеологияның зерттеу объектісіне есею кезеңінде даму үстіндегі жеке тұлға алынады. Кеңейтіп алынғандағы пәні - бұл есейген тұлғаның дамуына ықпал ететін немесе кедергі болатын

объективті және субъективті факторлар, өзінің кәсіби іс-әрекетіндегі, шығармашылығындағы, қарым-қатынастарындағы, дамуындағы нәтиженің ең жоғарғы деңгейіне қол жеткізе алатын жағдайлар, шарттар. Гректің «акме» сөзімен адам өміріндегі есейген жастық шақтағы кезеңін белгілеп, жастық шақтың осы кезеңінде адам өз қабілеттерінің жоғарғы шыңына жететінін, осы кезең адам күштерінің нығайып, қанат жайып, гүлденетін кезі болып табылады. А.А. Деркачтың (2004) акме – бұл адамның көп қырлылығы, оның өмірінің қомақты уақытын қамтып, кәсіби маман ретінде қаншалықты қалыптасқандығын көрсетеді. «Акмеология ғылым ретінде психология мен педагогикада жоқ ұғымдар жүйесін құрып, бұл ұғымдар: есею, кәсіби іс-әрекет, шеберліктің шыңы, кәсібилік». «Акмеология - бұл адам туралы ғылымдар жүйесіндегі ғылыми білімнің бірі бола отырып, тұлғаның кәсібиліктің шынына жетуіне қол жеткізуге бағыттайтын жаңа саласы». «Акмеология - бұл адамның шығармашылық қабілетінің шыңына қол жеткізудің заңдылықтарын, жолдарын, әдістерін, тәсілдерін, шарттарын және есею кезеңінде іс-әрекет барысында оның өзін-өзі жетілдіру амалдарын зерттеу қамтылған ғылым». С.Д. Пожарский акмеологияның генезисі және өзіндік тәжірибесін талдау негізінде әдіснамалық қағидаларды:

- шыңына жету қағидасы (акмеология жеке іс-әрекеттің кез-келген түрлерінің шыңына жету заңдылықтарын зерттейді);
- біртұтастық қағидасы (акмеология ғылымның әртүрлі салаларынан алынған білімді жинақтайды);
- тарихилық қағидасы (акмеология әртүрлі тарихи кезеңдердегі акмеологиялықты айқындайды);
- жан-жақтылық қағидасы (акмеология іс-әрекеттің барлық сала-ларында тұлғаның акмесін құрайтын шыңдарға жетуін зерделейді);
- дамытушылық қағидасы (акмеология адамның өзін-өзі дамыту үдерісін, оның шығармашылық қабілетін жүзеге асырушы ретінде зерделейді) – деп қарастырады.

Кәсіби құзырлылық жалпылаушы психологиялық және акмеологиялық категория болып табылады. Креативтілік - ойлауда, сезінуде, қарым-қатынас жасауда, іс-әрекеттің жеке түрлерінде, жеке тұлғаны немесе оның жеке жақтарын, іс-әрекет өнімдерін, оларды жасау үдерісін сипаттауда байқалуы мүмкін адамның шығармашылық қабілеттері. «Креативтілік (П.Торренс) - мәселелерді, алынған білімдегі ақауларды немесе үйлесімсіздікті сезінудің байқалу үдерісі, осыларды анықтау, олардың шешімін іздестіру, болжам қою, оны тексеру, болжамды өзгерту және қайта тексеру, ең соңында мәселені шешу нәтижелерін табу және хабарлау». Креативтілікті дамыту жеке тұлғаның өзін-өзі жетілдіру және оның тұлғалық, кәсіби шыңға жету (акме) үдерісінде маманның шығармашылығын жетілуге мүмкіндік жасайды. Креативті тұлғаның өзін-өзі жетілдіруінің жоғары деңгейінде маманның шығармашылықпен жетілу барысы орнықтыланса, шығармашылықты жетілудің қайнар көзіне айналады. Шығармашылық қабілет - іс-әрекет ақыл-ой алғы шарты ретінде (Д.Б.

Богоявленская), әр адамда болатын интегралдық динамикалық тұлғалық құрылым ретіндегі дарын болып (А.И.Савенков), адамның тектік қасиеті, жаңалықты өнімлендіру қабілеттілігі ретінде (А.И. Санникова) анықталады. А.М. Матюшкин «Шығармашылық әлеует адамның шығармашылыққа деген көзқарасын бейнелейтін тұлғалық қасиет» - дейді. В.И. Андреев, Е.В.Бондаревская, Я.А. Пономарев, А.В. Хуторской шығармашылық қабілетінің дамуына тұлғалық белсенділіктің ақыл-ой, субъектілік және т.б. түрлері ықпал етеді. Педагогикалық шығармашылық өте күрделі феномен болып табылады. Педагог шығармашылығының жаңашылдығы мәнін В.А. Кан-Калик және Н.Д. Никандров педагогикалық шығармашылықты «адамның адамды күрделі түрлендіруі» ретінде қарастырады. Бұл ұғымның біржақты анықтамасы жоқ. С.Л. Рубинштейн аталған ұғымды «қоғамдық маңызы бар жаңа материалдық және рухани құндылықтарды дүниеге алып келетін адам іс-әрекеті»-ретінде сипаттайды. В.И. Андреев (1988) шығармашылықты адам іс-әрекетінің бір түрі ретінде анықтай отырып, оны біртұтас үдеріс ретінде сипаттайтын бірқатар белгілерді ұсынады :

1) мәселелік жағдаятта немесе шығармашылық міндеттерде қайшылықтың болуы;

2) қоғам мен тұлғаның дамуына өз үлесін қосатын әлеуметтік және жеке маңыздылық пен қарқындылық;

3) шығармашылық үшін объективті алғышарттар (әлеуметтік, материалдық) мен жағдайлардың болуы;

4) шығармашылық үшін субъективті алғышарттардың (тұлғалық сапалардың - білім, біліктер, әсіресе оң мотивация, шығармашылық қабілеттер) болуы;

5) үдерістің немесе нәтиженің жаңалығы мен ерекшелігі.

Педагогика ғылымы акмеологияның дамуында маңызды орын алуын акмеология тарихында: «Акмеологияның пән ретінде құрылуын педагогикалық акмеологияның пайда болуымен түсіндіріледі». В.Н. Максимованың пікірінше (2004), акмеология адам сапасы мен өмір сапасы туралы ғылым. Педагогикалық акмеология - педагог еңбегінде кәсібилік пен құзырлылыққа қол жеткізудің жолдары туралы ғылым. Бұл анықтама көптеген зерттеушілердің көңілінен шықпады. Өйткені, педагогикалық акмеология «субъективті және объективті тұрғыда педагог еңбегіндегі кәсібилік пен құзырлылыққа қол жеткізудің жолдары туралы ғылымға қарағанда кең мағынада қарастырылады». Осы анықтамаларды талдай отырып, «педагогикалық акмеологияға»: педагогикалық акмеология адамды тұлға, іс-әрекет субъектісі, индивид ретінде зерттеп, жалпы алғанда ақыл-ой қабілеті қалыптасқан көпқырлы біртұтас тұлға ретінде оның жеке ерекшеліктерін анықтап, адамның қол жеткізген нәтижелерін зерттеу негізінде оның қабілетінің заңдылықтарын және жолдарын қарастырады. Педагогикалық акмеология білім сапасын арттыруда өте үлкен маңызға ие болып, болашақ мамандардың кәсіптік даярлығын жаңа моделін құруға жол ашады және адам капиталын дамыту мәселерін шешуге бағытталады. Кәсібилік

- акмеологияның мазмұны жағынан кең. Б.А.Тұрғынбаева: «Кәсібилік – еңбектің субъектісі ретіндегі адамның дамуының жоғары деңгейі. Егер «кемелдену» өмірдегі әрекеттің келесі кезеңіне дайындық болса, ал кәсібилік сол дайын болуда тиімді деңгейде жүзеге асыра алу»-деп атап көрсетті . Оны шешімдер қабылдаумен байланысты белгілі-бір іс-әрекетті жүзеге асыруға жеткілікті тәжірибенің, білім, білік және дағдылардың деңгейінен мамандардың іскерлік және тұлғалық қасиеттерінің интегралды сипаты ретінде қабылдаймыз. Кәсіби құзырлы маман - кәсіби білім мен біліктерді игерген; тек қана өз іс-әрекетін жобалауға қабілетті ғана емес, сонымен бірге кәсіби іс-әрекет үдерісінің кез-келген өзгерістеріне жауап беретін, кәсіби үдерісті басқара білетін маман. Н.В. Кузмина: «Педагог іс-әрекетінің кәсібилігі педагогтың оқушылардың мәселені өнімді шешуге дайындығын қалыптастыру өнерін меңгеруімен, өзінің оқу пәнінің көмегімен және өзінің ішкі мүмкіндіктерін пайдалана отырып оқушы тұлғасын дамыту, келесі педагогикалық жүйеге табысты енуге дайындау біліктерін игеруімен сипатталады»-дейді (1990). Жалпы алғанда, педагогтың кәсібилігі оның оқушыларды оқуға қалай үйретуінде, қалай тәрбиелеуінде, оларды оқығандығының, білімділігінің, тәрбиелілігінің бір деңгейінен екінші деңгейіне тез және ұтымды тәсілдермен ауыстыра алуында. «Акмеологиялық тұрғыда іс-әрекеттің кәсібилігі еңбек субъектісінің жоғары біліктілігі мен құзырлылығын бейнелейтін сапалық мінездемесі, оның қасиеттері, тиімді (шығармашылықты шешімдерге негізделген) кәсіби дағдылары мен біліктерінің әртүрлілігі, белгілі-бір іс-әрекетті жоғары және тұрақты өнімділікпен жүзеге асыруға мүмкіндік беретін, келелі мәселелерді шешудің заманауи алгоритмдері мен тәсілдері; дамытуға тән сипаттамалар». Кәсіби құзырлылық - маманның АКМЕ жағдайына жету алдындағы кезеңі, жоғары деңгейінің көрсеткіші. Кәсіби құзырлылық акмеологиялық тұрғыдан - бір нәрсе жайлы беделді ой, кесімді пікір білдіруге мүмкіндік беретін білімдердің сипаттамасы ретінде қарастырылады. «Кәсіби құзырлылықты» жеке тұлға нәтижелі кәсіби іс-әрекетті жүзеге асыруға қабілеттілігі мен өзін-өзі жетілдіруге ұмтылысын қамтамасыз ететін маңызды тұлғалық қасиеттерді бойына сіңіру негізінде, іс-әрекеттің өнімді технологиялар кешенін игеру ретінде қарастырылады.

Әдебиеттер

1. Деркач А.А. Акмеология: Учебник. Повторное издание. - СПб., 2011.
2. Богданов Е.Н., Зазыкин В.Г. Введение в акмеологию. - Калуга, 2010.
3. Деркач А.А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека: Методолого-прикладные основы акмеологического исследования. - М., 2009.
4. Акмеология 2000. Методические и методологические проблемы / Под ред. Н.В. Кузьминой, Э.М. Зимичева. - СПб., 2000.
5. Разина Н.А. Акмеологический подход к развитию профессионализма современного педагога. – М., 2010.
6. Кузьмина Н.В., Пожарский С.Д., Паутова Л.Е. Акмеология качества профессиональной деятельности специалиста. - СПб, Коломна, Рязань, 2008.

ӘОЖ 37.016

ОНЛАЙН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Битемирова А. Е. х.ғ.к., Битұрсын С.С. PhD, Бақдаулетұлы А. студент
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент
bitemirova1960@mail.ru

Резюме

В статье рассмотрены методы и приемы, которые можно использовать в условиях онлайн обучения-использование всех возможностей платформы ZOOM в ней очень много, создание рефлексии обучающихся, проверка письменных работ обучающихся, - использование Kahoot, организация работы в группе путем деления обучающихся на группы в zoom, организация интерпретации уроков с использованием презентаций.

Summary

The article discusses methods and techniques that can be used in online learning - using all the features of the ZOOM platform in it very much, creating students 'reflection, checking students' written works , - using Kahoot, organizing work in a group by dividing students into groups in zoom, organizing the interpretation of lessons using presentations.

Н.Ә. Назарбаев ұсынған «Қазақстан-2030» стратегиялық бағдарламасында білім беру жүйесін жан-жақты ақпараттандырып, қашықтықтан оқытудың алғы шарттары айқын көрсетілген. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында білім беру процесінің барлық қатысушыларының үздік білім беру ресурстары мен технологияларына тең қол жеткізуін қамтамасыз ету атап көрсетілген. Орта білім беруде оқушы, мұғалім қазіргі ақпараттық технологияларды тиімді қолдана білуі және интернет ақпараттарын пайдалана алуы тиіс. Білім беруді ақпараттандырудың жаңа бағыты – сабақтардың барлық түрін (дәріс, практикалық, зертханалық) online режимінде өткізу болып табылады.

Бүгінгі таңда дүние жүзінде ушығып тұрған эпидемиялық төтенше жағдайға байланысты жаппай (онлайн) қашықтан оқыту мәселесіне көшуге тура келді. Мұғалім мен оқушы, студент енді алшақ отырып, яғни қашықтан жұмыс жасап отыр. Онлайн оқыту- ақпараттық құралдар және ғылыми негізделген тәсілдер арқылы білім алу формасы. Қашықтан оқыту технологиясын қолдана отырып білім берудің мақсаты: сапалы білім беру қызметін алуда азаматтардың мүмкіндіктерін кеңейту; олардың білім қажеттіліктерін тұрғылықты жеріне, әлеуметтік жағдайына, жасына, денсаулығына және өмірдің тағы басқа себептеріне яғни қазіргі эпидемиялық жағдайға қарамастан үздіксіз жалғастыру. Қашықтан оқыту технологиясы –оқу үрдісі кезінде білім алушылар мен мұғалімдер арасында интерактивті өзара іс-әрекетте оқытылып, материалдың негізгі көлемін оқып үйренушілерге жеткізуді қамтамасыз ететін, оқылған материалдарды меңгеру бойынша,

сонымен бірге оқу үрдісі барысындағы оқып үйренушілердің өз бетімен жұмыс істеуіне мүмкіндік беретін ақпараттық технология [1]. Қашықтан оқыту – компьютерлік және телекоммуникациялық технологияларға негізделген оқытудың құралдары мен түрлері, білім беру үрдісінде үздік дәстүрлі және инновациялық әдістер қолданылатын білімді қабылдау түрі болып табылады.

Қазіргі уақытта өзімнің педагогикалық тәжірибемде оқыту саласында болып жатырған өзгерістерді әр сабағымызға енгізу барысындамын. Осылайша білімгерлердің пәнге деген қызығушылықтарын арттыра отырып білімді тереңінен игертуді көздеймін. Ол үшін әрине ұлы педагог К. Д.Ушинский «Әр уақытта ойлап табу, жасап көру, жүзеге асыру, жетілдіру және даму – мұғалім қызметінің негізгі бағыты», -деп айтқандай мұғалімге үнемі тынбай ізденісте болу керек, әр сабақта дәстүрлі білім беру үрдісінен шегініп, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдеріне бет бұруды қолға алу қажет. Сол үшінде әр сабағымды жоспарлау барысында аудиторияның ахуалын, жеке дара білімгерлердің ерекшеліктерін ескере отырып, олардың белсенділігін қалай арттырамын, пәнге деген қызығушылықтарын қалай оятамын және білімге деген талаптарын қалай оятамын деген сұрақтарды ескеремін.

Қашықтан оқу жағдайында мынандай мәселелерді шешуге тырыстық:

- ZOOM платформасының барлық мүмкіндіктерін қолдану онда ол өте көп,
- білімгерлердің рефлексиясын тудыру,
- білімгерлердің жазба жұмыстарын тексеру,
- Kahoot!-ты қолдану,
- білімгерлердің топпен жұмыс жасауын ұйымдастыру,
- сабақ түсіндіруді презентацияларды пайдалана отырып ұйымдастыру,
- оқушылардың өздік жұмыстарын ұйымдастыру, т.б.

Осы уақыт аралығындағы тәжірибеммен бөлісетін болсам, маған қашықтықтан оқыту ұнады. Бұл уақытта ақпараттық-коммуникациялық технологияларды және телекоммуникациялық құралдарды қолдану бағытында іздене отырып білімдерімді тереңдеттім. ZOOM платформасымен видеосабақ жасауды үйреніп, білімгерлерге шағын сабақтарды түсіндіріп Whatsapp желісі арқылы немесе электронды почта арқылы жіберіп отырдым. Сонымен қатар білімгерлерде үнемі кері байланыс жасап отырды. Осы тұста айта кететін жағдай, білімгерлер үй жағдайындағы қол жетімді құралдармен кері байланыстарын жасады.

Қашықтан оқыту тек білімгерлердің емес, ата-аналардыңда белсенділіктерін оятқандығын айтуға болады. Қашықтықтан оқыту ұстаз еңбегінің қиын екендігін, оқушы мен ата-анаға ұғындырып, ұстаздың мәртебесі жоғары екендігін дәлелдеді.

Қорыта айтқанда, қашықтықтан оқыту қазіргі заман талабы болса, оны ұйымдастыруда ең бастысы электрондық материалдар, қашықтан оқытудың дидактикалық жасалымы, педагог-үйлестірушілерді дайындау болып табылады. Бұл біліктілігі жоғары, зияткерлік және кәсіби деңгейі дамыған, халықаралық дәрежедегі бәсекеге төзімді қоғам құруға зор көмегін тигізеді.

Біз әр сабақ үшін, әр пән үшін презентациялар, сабақ жоспары, ойындар құрдық. ZOOM арқылы топтық жұмысты қалай ұйымдастыруға болады яғни zoom платформасында топқа бөліп оқыту әдісін меңгеріп оны сабақ барысында қолдандық.

Kahoot – қазіргі кезде танымалдылыққа ие викториналық платформа [2]. Kahoot студенттерге, оқушыларға интерактивті тақта немесе монитор сияқты ортақ экранға жалғана отырып қолданылатын инновациялық технологиялардың бірі. Осы ойын арқылы студенттің жаңа тақырыпты қаншалықты меңгергендігін аздаған уақыт аралығында анықтай аламыз. Алдымен, студент өзінің смартфоны арқылы интерактивті тақта немесе мониторда көрсетілген индентификатор жасырын сөзі арқылы ойынға қосылады.

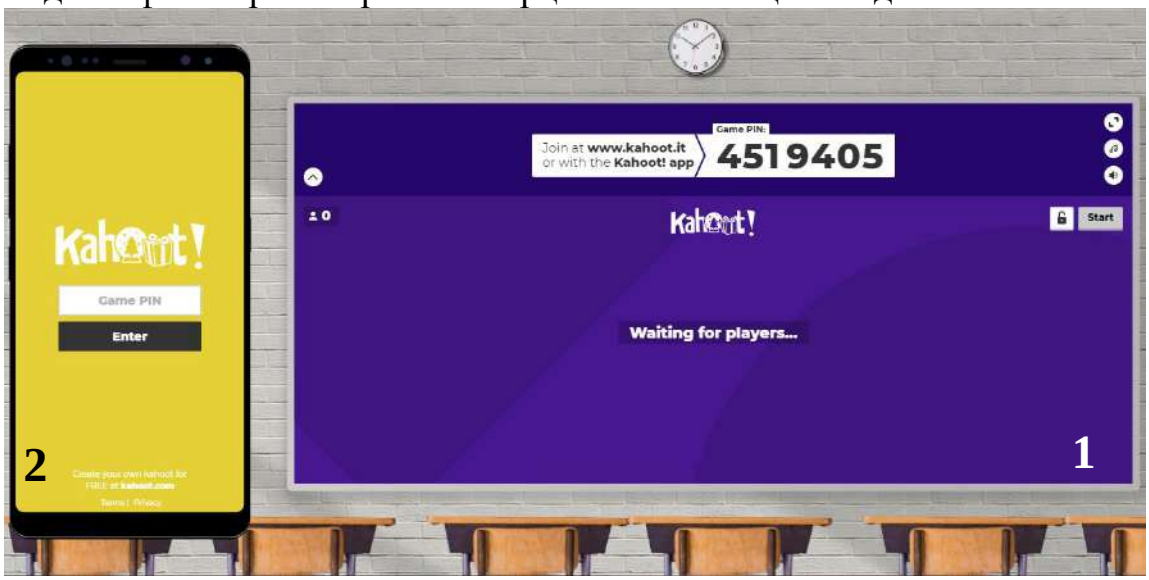

1 – сурет. Kahoot ойының жалпы көрінісі. (1-интерактивті тақта, 2 – студенттің, оқушының смартфоны)

Kahoot ойынының тиімді тұстары:

- Уақытты тиімді пайдалану;
- Студенттерді, оқушыларды берілген уақыт ішінде тез шешім қабылдауға үйретеді;
- Қазіргі қашықтықтан оқыту Zoom, Skype сынды платформаларда қолдануға өте тиімді;
- Әділ, әрі тиімді бағалау, яғни ойын соңында қатысушылардың жинаған балдарын білуге болады;
- Ойын аяқталғаннан кейін әрбір сұраққа анализ жасауға болады;

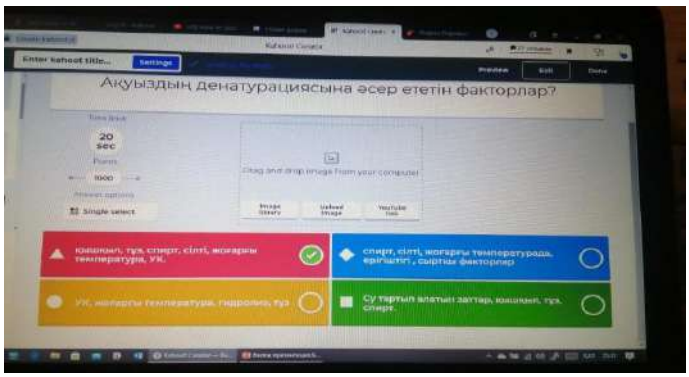

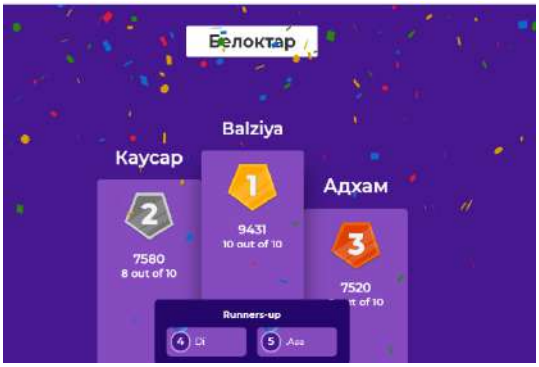

2-сурет. Химиядан «Ақуыздар» тақырыбын талдау барысында Kahoot-ты қолдану сәтінен үзінділер берілген:

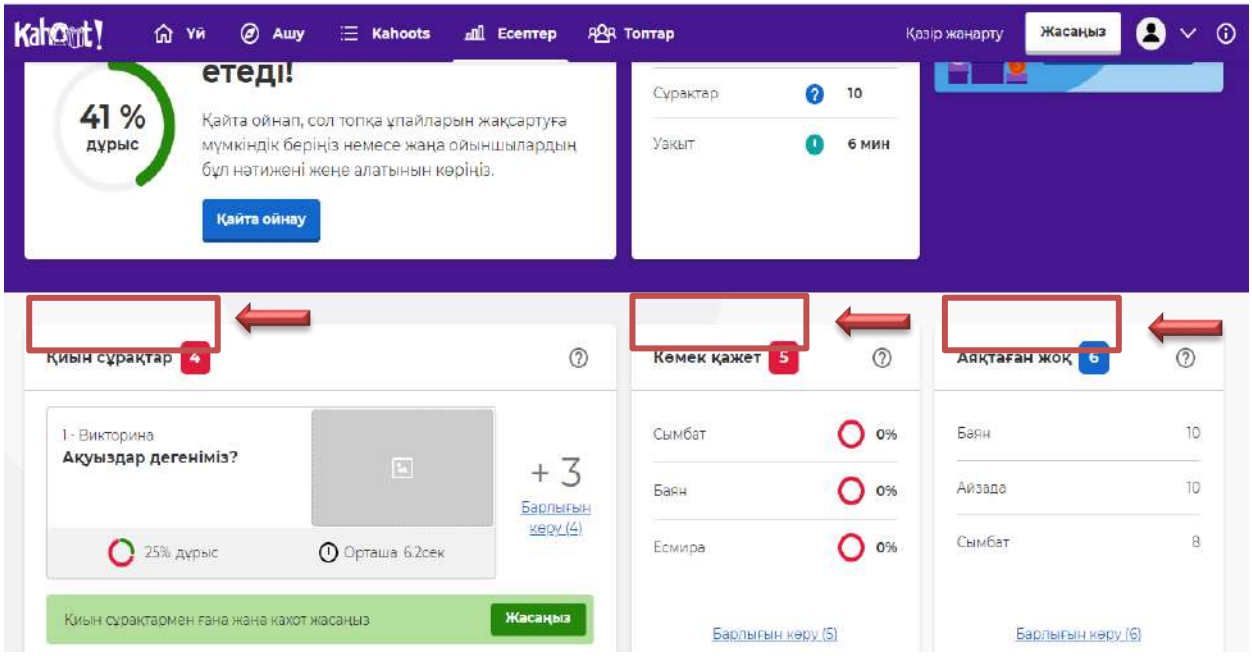

3-сурет: «Ақуыздар» тақырыбында қолданылған Kahoot! – қа анализ.

Жоғарыда айта кеткендей, Kahoot!- ты ойнап болғаннан кейін анализ жасай аламыз. Яғни, студенттердің қандай сұрақтардан қателескенін, қандай сұрақтар қиындық туғызғанын барлығын білсек болады. Бұл дегеніміз әр студентті жеке бағалаудың таптырмас жолы.

Қорыта айтқанда, онлайн, қашықтықтан оқыту қазіргі заман талабы болса, оны ұйымдастыруда ең бастысы электрондық материалдар, қашықтан оқытудың дидактикалық жасалымы, педагог-үйлестірушілерді дайындау болып табылады. Бұл біліктілігі жоғары, зияткерлік және кәсіби деңгейі дамыған, халықаралық дәрежедегі бәсекеге төзімді қоғам құруға зор көмегін тигізеді.

Әдебиеттер

1.Журнал «Информатика и образование».-2006.-№7.-Б.41-45.
2. https://ru.m.wikipedia.org/wiki/Kahoot

ӘОЖ 372.8

ӨЗІН-ӨЗІ ТАНУ ПӘНІН ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАРИХИ-ӘЛЕУМЕТТІК ҰҒЫМДАРЫН МЕҢГЕРУІ

Кожабергенова Г.Е. PhD докторы
М.Х. Дулати атындағы тараз өңірлік университеті, Тараз қ.,
Қазақстан
Әшірқұл Алина, Құрбанаева Ұлданай, Қойшыман Бекзат
М.Х. Дулати атындағы тараз өңірлік университеті, Тараз қ.,
Қазақстан

Резюме

Анализ психолого-педагогической литературы в статье выявил, что проблема формирования первичных социальных понятий младших школьников не изучена специально,не разработана методика формирования историко-социальных понятий младших школьников. Противоречие между формированием историко-социальных понятий младших школьников и не конкретизацией потенциала предмета «Самопознание» в данном направлении исследовано как формирование у младших школьников историко-социальных понятий посредством изучения предмета Самопознание.

Summary

The analysis of the psychological and pedagogical literature in the article revealed that the problem of the formation of primary social concepts of younger schoolchildren has not been studied specifically,and the methodology for the formation of historical and social concepts of younger schoolchildren has not been developed. The contradiction between the formation of historical and social concepts of younger schoolchildren and the lack of concretization of the potential of the subject "Self-knowledge" in this direction is studied as the formation of historical and social concepts in younger schoolchildren through the study of the subject of Self-Knowledge.

Оқушыларда тарихи-әлеуметтік ұғымдар жүйесінің қалыптасуы – тарихи білім жүйесін меңгерудің маңызды элементтерінің бірі. Әрбір оқу пәні өзара байланысты негізгі тарихи-әлеуметтік ұғымдардан тұрады. Мысалы: Өзін-өзі тану пәнін оқығанда оқушылар оның мынандай мазмұнын меңгереді: құрылымын, ұғымдық сөздердің қасиеттерін, сөздік мағыналарының формалары және ұғымдардың анықтамалары. Мұның барлығы тарихи-әлеуметтік ұғымдар жүйесін қамтиды.

Ұғымдарды меңгермей заңдар мен теорияларды меңгеру мүмкін емес. Ұғымдарды меңгеру оқушылардың белсенді ойлау әрекетімен байланысты (ойлау операциялары – анализ бен синтез, салыстыру, абстракция, жалпылау).

“Ойлау әрдайым ұғымдар парадигмасында қозғалады” – дейді психолог Л.С. Выгодская. Ұғымдарды негізге алмай бірде-бір тұжырымды айту мүмкін емес.

Оқушылардың тарихи-әлеуметтік ұғымдарды меңгеруі мұғалімнің үдеріс ерекшеліктерін қаншалықты білетіндігіне тәуелді. Оқу танымында ұғымдардың дамуының кейбір айырмашылықтары бар. Солардың негізгілеріне тоқталып қарастырып өтейік.

Ғылыми таным секілді оқу танымында ұғымдардың дамуы мен қалыптасуы күрделі, диалектикалық үдерісті береді. Оқушылар ұғымдарды бірден меңгермейді, уақыт өте оның мазмұнын, көлемін, байланысын, өзге ұғымдармен қатынасын меңгереді.

Тарихи-әлеуметтік ұғымдардың пайда болуы мен дамуы – бұл ғалымдардың шығармашылық ізденісінің бір көрсеткіші. Оқу танымында оқушыларды ұғымдардың қалыптасуы мұғалімнің басшылығымен көрініс табады (оқу бағдарламалары, оқу әдістемелері, оқыту тәжірибесі).

Оқушылар ұғымдарды мектепте оқыту белгілі пәндерді оқыту арқылы меңгереді. Оларға келесі факторлар әсер етеді.

А) Оқушылардың өмірлік тәжірибесі, тұрмыстық түсініктері;

Б) Мұғалімнің басшылығымен ғылым негіздерін үйренуде ұғымдардың қалыптасуы;

В) Тарихи мазмұнды әдебиеттерді оқу, кино фильмдерді көру;

Оқушыларда ұғымдардың қалыптасу үдерісінің өзіндік ерекшеліктері бар.Оқушыларда осы үдеріс сәтті жүзеге асуы үшін мынадай заңдылықтарды ескеруі қажет: оқушылар санасында ұғымдардың қалыптасуы – күрделі әрі ұзақ үдеріс;

Оқыту үдерісінде алдымен жеке ұғымдар, содан кейін ұғымдар жүйесі қалыптасады;

Бір жүйенің ұғымдары сәтті меңгеріледі, егерде олар өзге жүйенің ұғымдарымен байланысса;

Жаңа ұғымдардың қалыптасу үдерісімен қатар бұрын қалыптасқан ұғымдар мазмұнының тереңдену үдерісі орын алады. Мұндай қосылыстардан әсерінен ұғымдардың жаңа тұстары пайда болады.

Ұғымдардың құрылу үдерісінде ұғымдардың қозғалысы екі бағытта болады:

1. Жеке қабылдау мен түсініктен жалпы ұғымдарға дейін;

2. Жалпы және абстракт ұғымнан оның нақтылануына дейін.

Өзін өзі тану пәні арқылы тарихи – әлеуметтік ұғымдарды меңгеру үдерісінің мәні ұғымдарды қалыптастыру өлшемдеріне байланысты.

Ғылыми әдебиеттерге шолу жасай отырып, бастауыш сынып оқушыларының өзін-өзі тану пәні арқылы тарихи-әлеуметтік ұғымдарын қалыптастырудың мотивациялық, мазмұндық, іс-әрекеттік компоненттердің тұтастығында құрылды. Мотивациялық компонент бастауыш сынып оқушыларының өзін-өзі тану пәніндегі адамгершілік қасиеттерімен сипатталады. Мазмұндық компонент тарихи-әлеуметтік ұғымдар көмегімен анықталады.

Ұғымдарды меңгеру үдерісі біржақты емес, сондықтан педагогикалық психологиялық зерттеулерде оны меңгерудің әртүрлі деңгейлерін анықтауға білімнің мынадай сапалары негіз бола алады: толықтығы, ғылымилығы, саналылығы, жүйелілігі, т.б. (М.Н. Скаткин) [1], мазмұны, көлемі, басқа ұғымдармен байланысы, зерделенген ұғымдарды қолдану іскерлігі (А.В. Усова), яғни мәселенің біржақты шешімі жоқ.

Ғылымда әдетте ұғымды қалыптастырудың төрт деңгейі бөліп көрсетіледі.

Бірінші – зат, құбылыс туралы ұғым «диффузиялық-сейілген» түсінік ретінде сипатталады. Оқушы бір затты екіншісінен ажырата алады, бірақ олардың жекелеген белгілерін көрсете алмайды.

Екіншісі – оқушы ұғымдардың белгілерін көрсете алады, бірақ мәнді белгілерін мәнді еместерінен ажырата алмайды.

Үшінші – оқушы барлық мәнді белгілерді меңгереді, бірақ ұғым әлі де болса жекелеген ұғым бейнесін қалыптастыруда тірек ретінде қолданылады. Ұғым әлі қорытылмаған.

Төртінші – ұғым қорытылған. Оқушылар оларды әртүрлі міндеттерді шешуде еркін қолданады (Д.Н. Богоявленский [2], Н.А. Менчинская [3]).

Ұғымның қалыптасуы туралы көзқарасқа біршама тарихи даму сипатын берген Г.В. Гегель болды [4]. Оның ойынша ойлау жеке адамның басында ғана болатын үдеріс емес, ол әлемдік күш, табиғат та, адам қоғамы да соның туындысы. Логикалық формалар, соның бірі – ұғым, абсолюттік идеяның, Рухтың дамуының белгілі сатысы. Рух дамуының белгілі кезеңінде ұғымға айналады. Ұғым – өзінен тыс бір нәрсені бейнелеу емес, Рухтың өзін – өзі тануының бір жолы. Ал тану өзін өзі білумен тең. Ұғым Рухтың өзін өзі тануының тәсілі, оның болуының белгілі формасы. Ұғым – белсенділік, жасампаздық.

Осыдан шығатын бір түйін – ұғымды адамның ойлауының тек сыртқы дүниені бейнелеуінің бір түрі деп қарау оның шын табиғатына қайшы келетіндігі. Ендеше ұғым, адам болсын, қандай да бір басқа зат болсын, бүкіл әлем болсын, оның дүниеде болу жолын, болу тәсілін көрсетеді.

Бастауыш сыныпта ұғымдар алғашқы пайда болуы және түр ерекшелігі бойынша анықталады: ұғымның анықтамасы = алғашқы пайда болған ұғым + түрлік ұғым.

Психологиялық – педагогикалық ғылымда ұғымның пайда болу моделі төмендегідей болып көрсетіледі (Сурет-1).

Бастауыш білім берудің қазіргі дидактикасында оқу әрекетінің компонентінің бірі ретінде танымды белсенділікті бөліп көрсетеді. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігі проблемасымен Л.В. Чайков, М.Н. Скаткин, А.М. Матюшкин, Т.И. Шамова, Г.И. Щукина және т.б айналысты. Бастауыш мектеп жасындағы оқушылардың оқу кезеңіндегі танымдық белсенділігін дамыту М.Н. Светляковскаяның, З.И. Романовскаяның, В.А. Сухомлинскийдің, С.Л. Рябцевтің және т.б. еңбектерінде атап көрсетілген.

Ұғымның пайда болуының психологиялық және физиологиялық негіздері оның жасалу процесінің заңдылықтарын айқындайды. Түйсік, қабылдау және оның негізінде түсініктің туындауы **танымның бірінші сатысына** жатады. Шындықтың сезімдік бейнеленуінің бұл сатысында дүние туралы білім заттардың адамның сезім мүшелеріне әсер етуімен тікелей байланысты болып көрсетіледі. Танымның екінші сатысы – обстрактылық ойлау немесе ұғымдар бойынша ойлау. Ойлау танымның сезімдік сатысына сүйенеді, бірақ бейнелер бойынша емес, ұғымдардың мазмұны бойынша әрекет етеді. Тәжірибелік іс-әрекетте пайда бола отырып, адамның танымы практикада тексеріледі. Педагог үшін ұғымның пайда болуының психологиялық негіздерін білу тиімді болып есептеледі

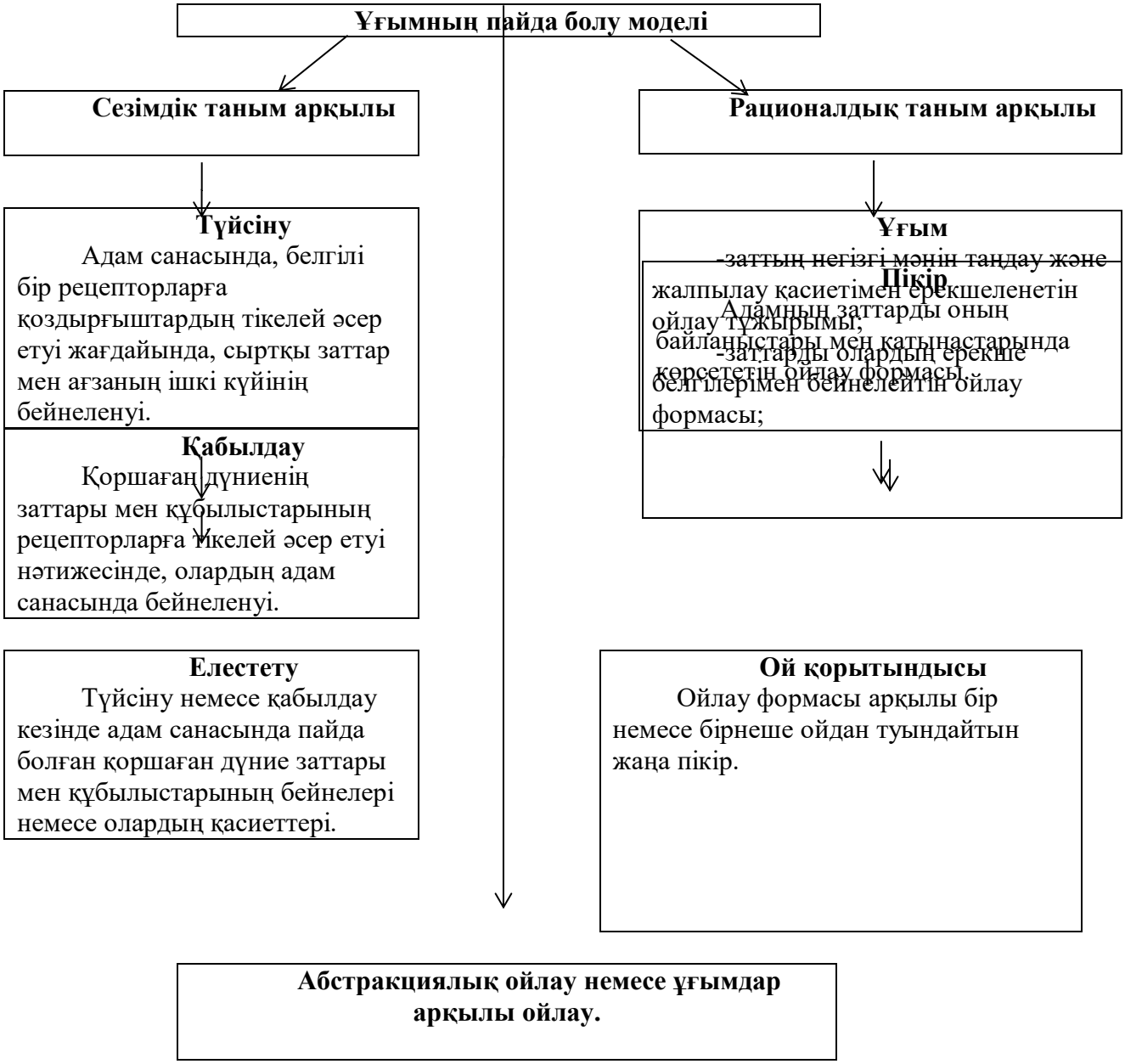

Сурет 1 - Психологиялық – педагогикалық ғылымда ұғымның пайда болу моделінің құрылымы

Білім берудің қазіргі жаңа талаптарына сәйкес бастауыш сынып оқушыларының оқу-танымдық құзіреттілігі: қоршаған дүниенің заттары мен құбылыстарының мәнін түсіну, оларды салыстыру, жіктеу; қоршаған шындықтың заттары мен құбылыстары арасындағы себеп-салдық өзара байланыстарды түсіну және түсіндіру.

Жоғарыда көрсетілген оқу әрекетінің тәсілдері оқушы тарихи-әлеуметтік ұғымдарды сипаттай, қорыта және жүйелей алған жағдайда ғана мүмкін болады. Оқушылардың тарихи-әлеуметтік ұғымдардың мазмұнын білуі шығармашылық, рухани-адамгершілік, танымдық және өзіндік түсінігін

қалыптастырады. Дидактикада оқу әрекетінің анықтамасы туралы біріңғай пікір қалыптаспаған.

Қазіргі республикадағы ғылыми зерттеулер бастауыш сынып курсына тарихи- әлеуметтік ұғымдарды ендіру, оларды тиімді қолдану оқытуды және оқушылардың білімді меңгеруін мәнді жеңілдететіндігін көрсетеді (А.А. Абілқасымова, Қ. Аймағанбетова [5], А. Бірмағанбетова [6], Р. Жақсыбергенова, К. Жүнісова, Р. Досымбекова, Ә. Мұхамбетжанова, А. Маженова т.б.). Бұл зерттеулерде білім берудегі ұғымдардың рөлі, тиімділігі мен оның сапасын арттыру мәселелері өзектеледі. Отандық педагогтардың зерттеу жұмысында бастауыш сынып оқушылары түсіне алатын және есте сақтайтын тарихи – әлеуметтік ұғымдар, оқытудың міндеті түрінде қарастырылмайды, оның тікелей нәтижесі ретінде қызмет етеді.

Әртүрлі бақылаулар жүргізулер нәтижесінде бастауыш сынып оқушыларының тарихи – әлеуметтік ұғымдарын қалыптастырудың құрылымдық- мазмұндық моделін құрастырып, оны педагогикалық эксперимент кезінде қолдануды көздедік. Философиялық, психологиялық, педагогикалық ой - пікірлер негізінде және зерттеу тақырыбымыздың мақсатына қарай Өзін-өзі тану сабақтарында оқушылардың тарихи-әлеуметтік ұғымдарын қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделі төмендегідей 2-суретте берілді.

Бастауыш сыныпқа арналған өзін-өзі тану пәнінен ұсынылып отырған білімдердің жүйесінің мазмұнының жаңалығы логикалық-мазмұндық жайына сәйкес төменгі сынып оқушыларын пропедевтикалық даярлауға тарихи-әлеуметтік нысандарды, бейнелерді оқытуда практикалық біліктері мен білімдерін күшейтуде; білім мен біліктердің жетілдірілген мазмұнын меңгеруге бағытталып қана қоймай, сонымен қатар, осы ұғымның адам өмірінде алатын орнын көре білуге бағытталады.

Бастауыш сыныптарда меңгерілетін тарихи-әлеуметтік ұғымдардың көрсеткіштері мен өлшемдерін үш деңгейде қарастырдық (жоғары, орта, төмен).

Жоғары деңгей. Өзін-өзі тану пәні барысында тарихи-әлеуметтік ұғымдарды меңгеруге қызығушылығы жоғары. Оқушының тарихи-әлеуметтік ұғымдар нәтижесінде меңгерген білімдері нақты. Тәжірибе, бақылау әдістерін білім алу барысында қолдана алады. Олардың нәтижесін қорытып айтуға мүмкіндігі бар.

Орта деңгей. Тарихи-әлеуметтік ұғымдарды меңгеруге қызығушылығы бар. Оқушының тарихи-әлеуметтік ұғымнан хабары болғанымен, меңгерген білімдері нақты емес. Берген жауаптарын жүйелі дәлелдей алмайды. Тәжірибе бақылауды мұғалімнің көмегімен ғана қолданады және оның нәтижесін қорыту деңгейі орташа.

Мақсаты: Бастауыш сынып оқушыларының Өзін – өзі тану сабақтарында тарихи-әлеуметтік ұғымдарын қалыптастыру

↓

Сурет 2 - Өзін-өзі тану сабақтарында оқушылардың тарихи-әлеуметтік ұғымдарын қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделі

Төменгі деңгей. Тарихи-әлеуметтік ұғымдарды меңгеруге қызығушылығы төмен. Оқушының тарихи-әлеуметтік ұғымдар жайында меңгерген ақпараттары төмен. Берген жауаптарын дәлелдей алмайды. Тәжірибе, бақылауды мұғалімнің көмегімен қолданғанымен, оның нәтижесін қорыту деңгейі төмен.

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау нәтижесінде және жүргізген тәжірибелік жұмыс негізінде 3-4 сынып оқушыларында тарихи-әлеуметтік ұғымдарды қалыптастыруға осы кезең ең қолайлы екені байқалды. Себебі, бұл кезеңде оқушыда көрнекті-бейнелік есте сақтау, шығармашылық қабілетінің жоғарылығы және қызығушылығы мен жан-жақтылығы өз септігін тигізді.

Пән бойынша 1-4 сыныптардың өзін-өзі тану пәнінің мазмұнына: рухани-адамгершілік құндылықтары, тәрбие формалары және өзіндік меніне байланысты теориялық қасиеттері туралы ғылыми ұғымдар мен олардың қарапайым себеп-салдар байланыстары енгізілген. Сөйтіп, 1-4 сыныптардың ұғымдарға негізделген білімдер жүйесі, яғни тарихи-әлеуметтік ұғымдарға байланысты деректер мен атаулары, мәндік құбылыстары қарастырылған. Ал, 1-4 сыныптарда тарихи нысандар туралы берілетін қарапайым ұғымдар әр сабақты өту барысында және жаңа тақырып бойынша көрсетілетін көрнекіліктер барысында байланыстырылады.

Зерттеліп отырған мәселе күрделі болғандықтан, оның барлық салаларын терең қамтып шығу мүмкін емес. Бастауыш сынып оқушыларының тарихи-әлеуметтік ұғымдарын қалыптастыру сияқты мәселені шешудің мүмкін бір нұсқасын ұсындық. Зерттеу жұмысымызда мәселенің айқындалған жақтары келешекте болашақ бастауыш сынып мұғалімін даярлау, әр типті мектептерде тарихи-әлеуметтік ұғымдарды қалыптастыру және оқушылардың оқу әрекетін дамытуға арналған пәндік сипаттағы тапсырмалар жинағын дайындау бағытындағы мәселелерді зерттеуге негіз бола алады деп есептейміз.

Әдебиеттер

1. Скаткин М.Н. Образование элементарных понятий в процессе обучения естествознанию // советская педагогика. – 1944, № 4. – с. 51-57
2. Богоявленский Д.Н. Приемы умственной деятельности и их формирование у школьника // Вопросы психологии, 1969. - №2. – с. 25-37.
3. Менчинская Н.А. Проблемы развития мышления школьников и новые программы // В сб.: Актуальные психолого- педагогические проблемы обучения и воспитания / Под. рет. В.А. Крутецкого. – Вып. 2, - Ч. 1. – Минск, 1973.
4. Гегель Г.В. Энциклопедия философских наук. – Т.1. Наука логика. – М.: Мысль, 1975.
5. Аймағанбетова Қ. Бастауыш сыныптарда дүниетануды оқытудың теориялық негізі. – Алматы: Балауса баспасы. – 33 б.
6. Бирмагамбетова А. «Дүниетану» пәнін оқыту. // Бастауыш мектеп, 2001. - №7. – Б. 56-59.

ӘОЖ 378.146

ОНЛАЙН ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУ РЕЖИМІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҮЛГЕРІМІ

Г.С. Халикова- а/ш.ғ.к., С.Ш.-Кабулов[1]- өндірістік оқыту шебері,
Р.С Халыкова-мұғалім
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті,
Индустриялды-Техникалық колледж[1], К.Қасымұлы атындағы № 33 жалпы орта мектебі
Қазақстан

Резюме

В ходе исследования мы постарались выяснить, как повлияло дистанционное обучение на самих учеников, учителей и всего класса, а также на успеваемость. Главный вывод — школы и профучилища с дистанционным обучением справились. Однако есть аспекты, которые следует учитывать, чтобы в следующий раз переход на дистант был более безболезненным и успешным.

Summary

In the course of the study, we tried to find out how distance learning affected students, teachers, and the entire class, as well as academic performance. The main conclusion is that schools and vocational schools have coped with distance learning. However, there are aspects that should be taken into account so that the next time the transition to the remote is more painless and successful.

Бүкіл әлемдегі білім беру жүйелері коронавирустық пандемияның (COVID-19) білімге теріс әсерін азайту бойынша шаралар қабылдады. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының жаңа COVID-19 коронавирусын пандемия деп жариялауына байланысты азаматтардың өмірі мен денсаулығын қорғау мақсатында Қазақстанның барлық аумағында 2021 жылдың 16 наурыз сағат 8.00-ден бастап, 2021 жылдың 15 мамыр сағат 7.00-не дейін төтенше жағдай енгізілді. Бүкіл әлемді дүр сілкіндірген коронавирус (COVID-19) пандемиясына байланысты жаппай карантин шараларының енгізілуі барлық деңгейдегі білім беру жүйелерін осы онлайн оқытуға алып келді.

Дүние жүзілік денсаулық сақтау ұйымының ақпараты бойынша COVID-19 коронавирустық инфекцияның алғашқы ошағы Ухань қаласында (Қытай) 2020 жылдың 31 желтоқсан күні тіркелді.

ЮНЕСКО сайтында "COVID-19 пандемиясына байланысты мектептердің жабылуының жаһандық мониторингі" интерактивті картасы ұсынылған, онда 2021 жылдың 20 ақпанынан сәуіріне дейін әртүрлі елдердегі оқу орындарының жабылу жағдайының дамуы көрсетілді. 2021 жылғы 20 сәуірде онлайн оқуға көшкендердің жалпы саны 1,575,270,054 адамды құрады, бұл бүкіл әлемде оқитындардың жалпы санының 91,3% - ын құрады. Балама оқу шешімдері барлық елдердің білім министрліктері үшін жоғары басымдыққа айналды. Бұл ретте мектептердің карантинге жабылуы білім берудегі теңсіздік ауқымының кеңеюіне алып келеді және халықтың неғұрлым осал топтарындағы балалар мен жастарға пропорционалды емес залал келтіреді. Осыған байланысты, онлайн оқыту саласында қабылданған шаралар барлық оқушылардың, әсіресе неғұрлым қолайсыз (шалғай) аудандар мен отбасыларда білім алуға толық, онлайн қол жеткізуді пайдалануды жалғастыруды қамтамасыз етуден тұрды.

Қазіргі заманғы ересек жасөспірімдерді оқытудың қажеттілік-мотивациялық саласына және оның оқу үлгеріміне әсеріне назар аудару төтенше жағдай режимімен байланысты қазіргі онлайн оқыту форматы жағдайында ерекше мәнге ие болады.

Қазірдің өзінде кейбір зерттеушілер онлайн оқыту білім беру өнімділігі төмендеді, болашақта балалардың жетістігі мен материалдық әл-ауқатына әсер етеді деп санайды.

Дүниежүзілік банк бұған дейін Қазақстан бойынша "дағдарысты еңсеру"экономикалық баяндамасын жариялаған болатын. Мамандар Орталық Азия елдеріндегі білім беру саласына зерттеу жүргізді. Олардың айтуынша, егер пандемияға дейін осы аймақтағы мектеп оқушылары өздерінің еуропалық құрдастарынан бір жарым жылға артта қалса, онлайн оқытудан кейін бұл алшақтық тағы алты айға артты. Баяндамаға сәйкес, Қазақстанда білім беру сапасы бірнеше зерттеулер барысында төмендеді. Оқушылар төртінші тоқсанда PISA Оқу баламасы бойынша орта есеппен сегіз балл жоғалтады деп болжанады, ал жабық мектептер екі есе тиімді емес. Бұл болашақта функционалдық сауатсыз қазақстандықтардың одан да көп санын анықтайтын халықаралық салыстырмалы зерттеулердің нәтижелеріне әсер етеді.

Сондай-ақ, Дүниежүзілік банк мамандары пандемия кезінде онлайн оқыту Қазақстан экономикасына ондаған жылдарға соққы береді деп есептеді.

Қабылданған карантиндік шаралардың және онлайн оқыту форматына көшудің негізгі артықшылығы барлық жастағы балалардың өмірі мен денсаулығын сақтау болып табылады. Өйткені, өзін-өзі оқшаулау кезінде олар сыртқы "ықтимал қауіпті" қоршаған ортамен аз байланысады және бұл плюс, менің ойымша, онлайн білім берудің барлық кемшіліктерін жабады.

Бүгінгі таңда мұғалімдер, мектеп оқушылары және олардың ата - аналары арасында ең танымал тақырып-мектептерді онлайн білім беруге көшіру және оларда кездесетін мәселелер.

Онлайн оқытудың мүмкіндіктерін зерттеу (осы жүйенің оң және теріс жақтары) көпшіліктің қызығушылығын тудырды. Қазақстанда қашықтан оқыту — бұл жаңалық емес. Қашықтан білім беруге білім реформасына ұзақ уақыт дайындалып келді. Оқушыға да, ұстазға да уақытты үнемдеуге көмектесетін бұл жүйенің ерекшеліктері мен кемшіліктеріне тоқталуды жөн санаймын. Мұғалімдердің, ата-аналардың және оқушылардың пікірлері білім берудің бұл формасында өзін-өзі тәрбиелеудің үлкен рөл атқаратындығын білдіретін ортақ ойға келді. Мысалы, онлайн оқу басталғалы жауапкершілігі мықты шәкірттердің, сыныптардың білім сапасы жақсара бастаған. Сонымен қатар ұстаздардың бақылауынан, оқушылардың көзқарасынан қысылатын кейбір балалардың онлайн оқыту кезінде сабақ үлгерімі ілгерілеген. Себебі, ол көп нәрсеге көңіл аудармай сабақ процесімен ғана әуре болады. Түрлі сылтаулармен сабақтан қалатын оқушылар да онлайн оқыту кезінде еріксіз сабақ оқи бастағаны айқын. Оқушылар ауырып қалған жағдайда да смартфон, комьютерін қосып түрлі тапсырмаларды орындай беруіне ешқандай кедергі

жоқ[1]. Сондықтан, онлайн оқыту оқушының ұзақ уақыт ауырып қалған кезінде де немесе мектепке бара алмау жағдайында да жалпы оқушылар арасында қалып, мектеп бағдарламасымен оқуға көмектеседі. Сонымен онлайн оқытудың тиімді жақтарын санамалап көрейік:

1.Оқуға дайындалу, тапсырманы орындау уақытын оқушы өзі белгілейді.

2.Еркіндік пен шығармашылық ойлау дами бастайды. Оқушы өзін қаншалықты дамытқысы келседе, креативті ойларын жүзеге асырса да ешкім кедергі емес.

3.Қол жетімділік – оқушы үйде отырғанымен оған барлық нәрсе қол жетімді. Көрнекілік, қажетті құралдар т.б. Тек өзінің тәуелсіздігін тиімді пайдалана білгені дұрыс.

4.Ұтқырлық — мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланысты тиімді жүзеге асыру оқу процесінің табысты болуының негізгі талаптарының бірі болып табылады.

5.Технологиялық тиімділік — оқу үрдісінде оқушы мен ұстаз ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялардың соңғы жетістіктерін қолдану.

6.Әлеуметтік теңдік — білім алушының тұрғылықты жеріне, денсаулығының жай-күйіне, элита мен материалдық қауіпсіздігіне қарамастан бірдей білім алу мүмкіндігі бар.

7.Шығармашылық — оқушының шығармашылық ойын дамытуға, жетілдіруге қолайлы жағдай.

Европа елдерінің онлайн оқыту жүйесіне көшкеніне көп уақыт болды. Олар үшін онлайн оқыту қалыпты жағдай. Бүгінгі біздің қолданып отырған Zoom, Classroom бағдарламалары он жыл бұрын қолданыла бастады. Бұл бағдарламаларда екі мыңға адам жұмыс істейді.

Үлгерім - оқу бағдарламасымен белгіленген толықтық, тереңдік, саналы мен беріктік көзқарасы бойынша білімнің, дағдының, икемнің игеру дәрежесі. Онлайн жағдайында оқу барысында оқуышлардың үлгерімі қаншалықты өзгерді деген сұраққа жауап іздедік. Үлгерім көрсеткіші де,білім сапасы да бірімен бірі тығыз байланысты ұғымдар. Олар оқытушының біліктілігіне, әдіскерлік тәсілдеріне, әрбір оқушының білім дәрежесіне қарай, оқытушының олармен индивидуальдық және дифференциальдық жұмыс істеуіне байланысты өзгереді. Үлгерімге, білім сапасына басқа да факторлар әсер етуі мүмкін:мысалы, отбасы жағдайына байланысты компьютердің жетіспеуі, сабақты дұрыс түсінбеуі, бала психологиясының онлайн жағдайға байланысты өзгеруі, т.б. [2].

Теориялық талдау біздің зерттеуіміздің пәні ретінде оқушылардың келесі жеке психологиялық ерекшеліктерін бөлуге мүмкіндік берді: мектеппен және мұғалімдермен және сыныптастармен қарым-қатынастармен байланысты мектептегі мазасыздық пен қорқыныш; жетістікке жету қажеттілігі мен білімге деген ынтасы; ашуланшақтық; агрессивтілік; өз-өзіне күмәндану; әлеуметтік батылдық[3].

Әр түрлі академиялық үлгерімі бар жоғары сынып оқушыларының жеке психологиялық ерекшеліктерін зерттеу үш кезеңде жүргізілді. Бірінші кезеңде 10 және 11 сынып оқушыларының жеке психологиялық ерекшеліктері эксперименталды түрде анықталды. Екінші кезеңде - оқушыларды үлгеріміне және жынысына қарай топтарға бөлу жүргізілді. Үшінші кезеңде әр түрлі үлгерімі бар жоғары сынып оқушыларының жеке психологиялық сипаттамаларының құрылымы анықталды.

Зерттеу жұмысына жалпы саны - 10 және 11 сыныптардың 65 оқушысы, оның ішінде 36 ұл және 29 қыз.

Зерттеу мәселелерін шешу үшін эмпирикалық зерттеу әдістерінің кешені анықталды. Зерттеудің негізгі әдістері: Бақылау және әңгіме қосымша әдістер ретінде таңдалды.

Жоғары сынып оқушыларының үлгерімін анықтау үшін бірнеше жеке психологиялық ерекшеліктерін зерттеу үшін әдістер кешені таңдалып, сипатталған.

Оқу процесінде жоғары сынып оқушыларында онлайн жағдайында жиынтық бағалау жұмыстарында көбінесе өздерінің объективті мүмкіндіктеріне қарағанда мұғалім мен оқушылардың сыныптағы бағалау әсеріне байланысты болады.

Кесте 1 – Оқушыларды үлгерімін бағалау (n=154)

Өзін өзі бағалау деңгейі	Үлгерім деңгейі											
	жоғары				орташа				төменгі			
	ЭТ		БТ		ЭТ		БТ		ЭТ		БТ	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
дұрыс	3	37,50	1	10,00	11	23,40	10	17,86	2	11,11	4	26,67
жоғары	5	62,50	9	90,00	21	44,68	27	48,21	1	5,56	0	0
төмен	0	0	0	0	15	31,91	19	33,93	15	83,33	11	73,33
∑	8	100	10	100	47	100	56	100	18	100	15	100

Онлайн жағдайында оқу барысында үлгерімі нашар оқушыларда өз мүмкіндіктерін жете бағаламау үрдісі байқалады (83,33% - ЭТ және 73,33% - БТ). Мұғалім оқушылар жұмысына төмен бағалар қоюы нақты мүмкіндіктермен салыстырғанда өз-өзіне күмәндану, өзін-өзі төмен сезіну және төмен деңгейде өзін өзі бағалауға әкеледі. Егер бала үнемі тапсырмаларды орындай алмаса және жиынтық бағалауда төмен баға алса, онда табысқа жетудің мотиві айтарлықтай әлсірейді. Үлгерімі жақсы оқушыларда керісінше өз мүмкіндіктерін асыра бағалау үрдісі байқалады (62,50% - ЭТ және 90,00% - БТ).

Осылайша, эксперименттің нәтижелері бойынша оқушылардың оффлайн мектепке көшуге дайындық деңгейін арттыру үшін біз ең алдымен оқушылардың оқу мотивациясын арттыруға, өзін-өзі реттеуді және ерікті қасиеттерін дамытуға бағытталған психологиялық көмек бағдарламасын ұсындық.

Психологиялық көмек бағдарламаның іске асыру нәтижелері бойынша тиімділігін анықтау үшін алынған нәтижелерді салыстырдық. Бақылау тобында біз тоқсан соңындағы нәтижелерді қадағаладық.

Психологиялық көмек бағдарламаны қолдануға дейін және одан кейін ЭТ оқушыларының оқу мотивациясындағы оң статистикалық маңызды динамиканы атап өтуге болады. Нашар ынталандырылған оқушылар саны азайды (27,40% / 10,96%), жоғары деңгей оқушылардың 17,81% (9,59% / 17,81%), ал орташа деңгей оқушылар (63,01% / 71,23%) көрсетті.

Ал БТ-дағы нәтижелер өзгеріссіз қалды және тіпті төмендеді.

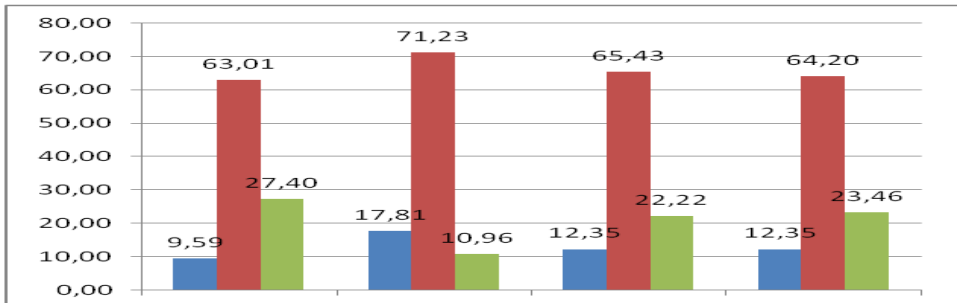

Сурет 1 - Оқушылардың қызығушылығын арттыру көрсеткіші экспериментке дейін және кейін (n=154)

Зерттеу жұмысының эксперименттік бөлігі үшін мен қажетті ақпаратты жинаудың барлық мүмкін әдістерінің ішінен сұрақтарға жауап беретін ашық және жабық нұсқалары бар онлайн-сауалнаманы (Googl Form) таңдадық, өйткені оны зерттеу тақырыбымен тікелей байланыссыз онлайн білім беру жағдайында толық пайдалануға болады. Бұл сауалнаманың мақсаты оқушылардың үлгерімі туралы өзекті ақпаратты жинау және талдау болып табылады.

Сондай – ақ, оқушылардың көпшілігі талдау және салыстыру қабілетінің орташа деңгейін, логикалық құрылымдар жасай білу, ассоциативті байланысты тапсырмаларды, ұқсастық пен айырмашылықты белгілеуді, ақыл-ой әрекетінің бір әдісінен екіншісіне ауысу жылдамдығына байланысты тапсырмаларды орындады. ЭТ-да ұсынылған тапсырманы оқушылардың бестен бір бөлігі сәтті орындады (12,33% / 23,29%).

Оқушылардың жартысында қойылған міндеттерді шешу мүмкін еместігінің объективті себептерін табуда айтарлықтай статистикалық маңызды динамика байқалды (21,92% / 52,05%).

Біз реттеушілік оқу іс-қимылдары дамуының жоғары деңгейі бойынша (20,55% / 34,25%) оң статистикалық маңызды динамиканы алдық. Төмен деңгей оқушылардың тек 2,74% - ына ғана тән болды (10,96% / 2,74%). Бақылау тобының оқушылары айтарлықтай өзгерістер көрсеткен жоқ.

Қорыта келгенде заман талабына сай білім беру, үнемі жаңалықтан құр қалмау, дамыған елдердің ізімен ілгерілеп отыру міндет болып табылады. Қазақстанның технологиясы озық елдерден көш бойы қалып қоймау саясатының оң нәтижесі де жетерлік.

Әдебиеттер:

1.Власова И.А. Стимулирование интереса учащихся к учебной деятельности / Власова И.А., Лобашев В.Д., Тропин В.Ф. // Стандарты и мониторинг. - 2006. - № 3. - С. 47 - 51.
2.Овчинникова О. Анкета по выявлению уровня мотивационной готовности школьников к учебно-познавательной деятельности // Воспитательная работа в школе. - 2008. - № 8. - С. 74 - 76.
3.Попова Л.А. Изучение учебных интересов школьника. Анкета / Л.А. Попова // Классный руководитель. - 2005. - № 5. - С. 22 - 23.

ӘОЖ 378.33

ЖОБАЛЫҚ ОҚЫТУ: ӘДІСТЕМЕСІ МЕН МЕКТЕП ТӘЖІРИБЕСІНДЕГІ ЖАҒДАЙЫ

Г.С. Халикова- а/ш.ғ.к., С.Ш.-Кабулов[1]- өндірістік оқыту шебері,
Р.С Халыкова-мұғалім
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті,
Индустриялды-Техникалық колледж[1], К.Қасымұлы атындағы № 33 жалпы орта мектебі
Қазақстан

Резюме

В статье рассказывается о проектной деятельности на уроках и о необходимости использования в работе метода проектов для развития обучающихся, в том числе и развитие у них творческого потенциала.

Summary

The article describes the project activities in the classroom and the need to use the project method in the work for the development of students, including the development of their creative potential.

Бейіндік мектепте жалпы білім берудің мемлекеттік стандартында түлектердің меңгеруі тиіс жалпы білім беру дағдылары мен іс-әрекет тәсілдерінің арасында рефлексивті қызмет ерекше орын алады. Ол таным процесін дербес ұйымдастыру дағдыларын меңгеруді; өзінің оқу жетістіктерін, жеке сипаттамаларын, қызығушылықтары мен мүмкіндіктерін бағалауды; табиғат пен қоғамдағы тәртіп ережелері мен нормаларын сақтауды; бірлескен қызмет дағдыларын меңгеруді және т. б. болжайды.

Оқушылардың бойында осы дағдыларды дамыту, сондай-ақ тәуелсіздік, ынтымақтастық, өзін-өзі ұйымдастыру, шығармашылық белсенділік білім беру процесінде жобалық қызмет технологиясын қолдануға ықпал етеді. Оның проблемалары әдістерді, әдіскерлер мен мұғалімдерді жан-жақты зерттеу нысаны болып табылады.

Жобалық технологияның теориялық-әдістемелік негіздерін Е.С. Полат, Н.Ю. Пахомова, А. И. Савенков, А. С. Сиденко, Н. Г. Алексеева, И.Д Чечель

қарастырады; жобалық қызметті ұйымдастырудың негізгі тұжырымдамалық тұжырымдамаларын, құрылымы мен тәжірибесін зерттеу аталған ғадымдардың еңбектерінде кездеседі. Е. М. Гурвич; А. С. Обухов, Т. Н. Счастнаяның, С. Г. Воровщиковтың, А. Н. Поддяковтың, В. И. Слободчиковтың, Д. Б. Эпифанияның еңбектерінде психологиялық-педагогикалық негіздер, дизайн мотивациясының әдістері және жобалық жұмыстың логикасы қарастырылды. Мектепте оқытуда жобалық қызмет технологиясын қолданудың әдістемелік негіздерін В. В. Николина, И. В. Душина және басқалар қарастырды. Алайда, бұл зерттеулердің нәтижелері жаппай қолдану практикасына әлі толық енгізілмеген.

Мектепте жобалық технологияны қолдану құзіреттілікті қалыптастыруға және белсенді танымда жеке қасиеттерді дамытуға мүмкіндік береді. Оқу жобаларын құру оқу процесін оңтайландырады және толықтырады, өзіндік, шығармашылық ойлауды және өздігінен білім алу, болжау, стандартты емес шешімдер қабылдау мүмкіндігі.

Өзіндік жұмыс оқушылардың білімінің нақты мәселелерін зерттеу мақсаттарын анықтау қабілетін қалыптастырады. Мамандандырылған мектепте, мысалы Индустриялды-Техникалық колледжде мұндай оқыту оқушылардың жобалық іс-әрекетін ұйымдастыру міндетін жеңілдетеді, екінші жағынан, жобалық іс-әрекет оқушы үшін оның мүмкіндіктері мен басымдықтарына сәйкес келетін тәуелсіз оқытудың ең оңтайлы нұсқасы болып табылады.

Осылайша, тәуелсіз, шығармашыл жұмыс құнды және нәтижелі болып есептеледі. Бұл сізге күшті білімнің, дағдылардың және іс-әрекет әдістерінің пайда болуын, ойлаудың дамуын қамтамасыз ететін және жобалық іс-әрекетте алынған прагматикалық өсуді қолдануға нақты мүмкіндік беретін ақыл-ой белсенділігін дәйекті түрде күшейтуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар танымдық прагматизм философиясының өкілі Девей жобалық жұмыстың ғылыми және саяси концепциясының іргетасын қаласа, оның әріптесі Килпатрак жобалау әдісін ауқымды мағынасына қарай тәрбиеге қатысты философия ретінде бағалады. Осыған байланысты Килпатрак жобаны «әлеуметтік ортада өткізілетін жүректен шыққан мақсатты әрекет» ретінде қарастырады [1].

Рейхвейн (1951) теория мен тәжірибенің байланысын жоба десе, Б.Отто жалпы сабақтардың концепциясында басты рөлді сұхбат алады дегенді айтады. Кершенштайнер (1968) еңбек мектебінен жобалау идеяларын немесе осы бағытта дамуды байқауға болатынын тұжырымдады [2].

1965 жылдан бері қарай жобалау әдісі халықаралық деңгейде қолданыла бастады. Бұл әдіске қайта оралудың басты себебін ғалымдар «мәселені оның дамуында қарастыруға мүмкіндік беретіндігімен» байланыстырады, яғни білім алушылар нақты мәселені шешу үшін әрекет үстінде бірнеше рет теорияға үңіледі, соның нәтижесінде өз ісінің қалай орындалғанын бағалай алады, өз қолдарымен жасалған іс оларға қанағаттанарлық, өзіне сенімділік

әкеледі. Ғалымдар бұл технологияның осы артықшылықтарына үлкен мән берген. В.Килпатриктің ойынша, оқу әрекеттері оқытушының қатысуынсыз орындалуы тиіс. Сонда оқушы өз әрекетінің нәтижесін көріп, өзінің қабілетін бағалай алады десе, ал Д.Дьюи оқушының әрекеті мұғаліммен бірлескен әрекет болуын талап етті. Өйткені оқушының әрекетті аяғына дейін орындауына толық білімі жетпеуі мүмкін, ол үшін мұғалім әрекетті орындаудың алдында оқушының барлық ойлау әрекеті сатысынан өтуін қамтамасыз етуі тиіс деген пікір айтады [1].

Демек, жобалау идеясы, жобалау әдісі ең алдымен жалпы білім беретін мектептер мен жоғары оқу орындарындағы дәстүрлі оқытуға қарсы бағытталған бағдарлама ретінде қарастырылды.

Жоба әдістерін іске асыру жөніндегі тәжірибе интерактивті оқыту құралы ретінде мұғалімнен үнемі тұлғалық және кәсіби тұрғыда өсуді, сабаққа тыңғылықты дайындалуды талап етеді. Мұғалім ұйымдастырушы, топ көшбасшысы ретінде танылады, ол оқушылардың жұмысы мен бастамасын түзетіп, қажетті тиімді немесе логикалық арнаға бағыттай білуге тиіс.

Сондай-ақ жобалық әрекеттің әрбір сатысын жақсы ұйымдастырып, үнемі бақылау жасап отыру қажет, жобаға қатысушылардың қойылған тақырыптан бас тартпауын қадағалау керек, олардың іздеу әрекеті жобаға қатысушылардың күші жететін анықталған нақты нәтижеге жетуге бағытталған.

Көбінесе биология тақырыптары география, химия, тарих тақырыптарымен үйлеседі, сондықтан жобалық әрекетті ұйымдастыруға бел шеше кіріскен пән мұғалімі әріптестерімен өзара әрекетті ойластыруы қажет, олардың көмегі пәнаралық байланыстарды іске асыруда, сондай-ақ бірлескен ірі ауқымды оқу жобасын кеңейту немесе туындатуда керек болады.

Қазіргі педагог-ғалымдар жобалардың классификациясын былайша жіктейді:

1. Пәндегі тақырыптық бағыттар бойынша;
2. Жобаның қызмет ауқымы бойынша;
3. Жобаның іске асыру мерзімі бойынша;
4. Орындаушылар санына байланысты;
5. Нәтижелердің маңыздылығы бойынша.

Кешенділік бойынша жобалар монопроект және пәнаралық болуы мүмкін. Моножобалар бір оқу пәні немесе білімнің бір саласы аясында жүзеге асырылады. Пәнаралық-әр түрлі білім саласындағы мамандардың басшылығымен сабақтан тыс уақытта орындалады.

Байланыстар сипаты бойынша жобалар— сынып ішіндегі, мектепішілік, өңірлік және халықаралық болып табылады. Соңғы екеуі, әдетте, Интернет мүмкіндіктері мен заманауи компьютерлік технологиялар құралдарын қолдана отырып, телекоммуникациялық жобалар ретінде жүзеге асырылады[3].

Жоба жазу барысында төмендегі, мәселен заманымыздың алдыңғы қолданыс қатарына келе жатқан интернет ресурстар, веб сайттар, электронды базалар мен бағдарламалардың биология пәнінде қолданылатын түрлерінің біразына сипаттама берсек:

«WIKI» - Оқушылар мұғалімдермен бірге ақпарат алмасуға қатысуы тиіс. Оқушылардың түрлі қатысып жүрген ғылыми жобалары табиғат бағытындағы әртүрлі жергілікті жердің өсімдіктер мен жануарлары туралы мәліметтермен бөліскені жөн. Мысалы «Дәрілік өсімдіктердің адамзатқа пайдасы» тақырыбында оқушыларымызға ғылыми баяндама дайындағанда вики беттерінің көмегі көп болды.

«BILIMLAND.KZ» - интернет платформасы. Бұл платформа барлық жас деңгейіндегі балалар мен заңа заман мұғалімдердің көмекші құралы. Дәстүрлі оқыту тәжірибиесін толықтыруға және кеңейтуге арналған дербес сенімді сайт. Мұнда методикалық материалдар, бейне роликтер,
зерттеу жұмыстары, тест тапсырмалар және т.б. бар.

«KAZNEB.KZ» - Мемлекеттік электронды кітапхана фонды.

«TWIG-BILIM.KZ» - білім ресурсы; математика, физика, химия, биология, ағылшын және т.б. пәндеріне арналған видеосабақтар.

«KASIPKOR.KZ» - электронды кітапхана.

«NATURE.ORG» - мұғалім мен оқушыларға арналған тамаша көмекші интернет ресурс.

Анықтау және бақылау - бағалау кезеңдеріндегі (8,9,10 –сыныптар) оқушылардың танымдық белсенділігі деңгейінің көрсеткіштерін салыстырмалы талдау

Деңгейлері	Жоғарғы				Орташа				Төменгі			
топтар	**ЭТ**		**БТ**		**ЭТ**		**БТ**		**ЭТ**		**БТ**	
Кезеңдер компоненттер	*басы*	*соңы*	*басы*	*соңы*	*басы*	*соңы*	*басы*	*соңы*	*басы*	*соңы*	*басы*	*соңы*
Қызығушылық тудыру		5			**6**	**2**	**9**	**1**	**7**	1	**6**	0
%	1%	1%	%	4%	3%	6%	0%	4%	6%	3%	4%	2%
Когнитивті-ақпаратты қабылдай алуы зейін қоя білуі, сақтай алуы, түсіндіре алуы, пайдалана алуы		5			**6**	**2**	**0**	**0**	**0**	1	**7**	9
%	%	1%	%	7%	3%	6%	2%	2%	3%	3%	6%	2%

операциялы-шығармашылық		2			**4**	**2**	**1**	**2**	**3**	4	**3**	9
%	%	5%	%	4%	0%	6%	4%	6%	8%	9%	8%	0%
*рефлексивті-*тәртіптік		2			**1**	**9**	**9**	**0**	**7**	7	**7**	1
%	%	5%	%	4%	4%	0%	0%	2%	6%	5%	6%	4%
Қызығушылық тудыруы	**%**	8	**%**	5%	**0%**	**5**	**1%**	3%	**6%**	7%	**3%**	1%

Жоба әдісін қолданған кезде екі нәтиже болады. Сабақтарда оқушылар жобалық іс-әрекеттің "өнімдерін" мынадай нысандарда дайындады: презентация (ең көп таралған), бейнефильм-телебағдарлама, буклет, қабырға газеті, афиша (табиғат туралы телебағдарламалар), реферат, суреттер, әңгіме және т.б. өнім нысаны ретінде таныстыру (ұсыну) тәсілін айқындайды.

Жобалық қызметтің "өнімін" таныстыру кезеңінде жобаны бағалау үшін мен әдебиетте ұсынылған нұсқаларды қолданамыз. Оларды қолданудың өзіндік тәжірибесіне сүйене отырып, оқушылардың жасын, осы жұмысқа дайындық деңгейін ескере отырып, олар түзетіледі.

Мұғалімнен басқа, сыныптастар және тіпті жоба жасаушы да сарапшы ретінде әрекет етеді. Сонымен қатар, қорғауға арналған ұжымдық жобаларды жеке бағалауға болады, өйткені оны қорғау кезінде жалпы жобадағы әркімнің жеке рөлі айтарлықтай көрінеді. Кәдімгі бес балдық бағалау қолайлы емес, рейтинг қолайлы. Осындай бағалау кезінде жобаны қорғаудан бұрын әр оқушыға жеке карта беріледі, оны мұғалім мен сыныптастар, содан кейін оқушының өзі қорғау кезінде толтырады. Осыдан кейін орташа арифметикалық мән есептеледі, содан кейін ол 5 балдық белгіге "түрлендіріледі".

Жобалық режимдегі жүйелі және мақсатты жұмыс жоғарыда жазылған әр түрлі деңгейдегі жобалық дағдыларды қалыптастыруды қамтамасыз етеді. Белгілі бір деңгейге сәйкес келетін жобалық дағдылардың қалыптасуын бақылау үшін сауалнама жасалды, оны жүргізу кезінде жобалық дағдылардың жиынтығын өзгертуге (таңдауға) болады.

Диагностикалық нәтижелердің сенімділігі үшін әртүрлі тәсілдермен алынған көрсеткіштерді салыстыруға болады: оқушының бағалауы және мұғалімнің бағалауы кезінде.

Мұғалімнің жобалық оқытуда орындайтын функциялары негізінде

* жобаға батыруды ұйымдастыру:

* оқушыларға жоба бойынша жұмыс істеуге көмектесетін көздерді табуға көмектесу және мазмұнды таңдау бойынша кеңес беру;

* оқушыларға жобаны іске асыру бойынша ілгерілетуге көмектесу мақсатында бүкіл процесті үйлестіру және үздіксіз кері байланысты қолдау;

* оқушыларды қолдау және ынталандыру, мұғалімнің жобаны бағалауы оны орындау барысында жүзеге асырылады.

Әдебиеттер:

1. Безрукова А.В. «Педагогика. Проектная педагогика». Учебное пособие, 2006г., издательство «Деловая книга»
2. Матяш Н.В., Симоненко В.Д. Проектная деятельность младших школьников: Книга для учителя начальных классов. – М.: Вентана-Граф, 2004.
3. Шлинке Т. Н.Метод проектов как одно из условий повышения творческой активности учащихся. М.,Просвещение, 2012..

ӘОЖ 377:004.9(574)

ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГ ЖҰМЫСЫНЫҢ ӨЗІНДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Әбішева Л.П., Сарман М.П., Тоқтасынова А.Ғ.

Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан

Резюме

В статье рассматриваются особенности работы социального педагога.

Summary

The article discusses the features of the work of a social teacher.

XX-XXI ғасырда Қазақстанда білім берудің жүйесіндегі әлеуметтік педагогтың жұмыс теориясының қалыптасуы қазіргі жалпы әлеуметтік жұмыстың негізі болып табылады. Қоғамда болып жатқан әлеуметтік мәселелер осы негізгі теориялардың барысында реттеліп, өзінің оңтайлы шешімін тауып отырады. Әлеуметтік педагогикалық құбылыстарды, нақтылы оқушылардың әлеуметтік жағдайын талдап, бағалай білу, олардың әлеумет тік мәселелерді тиімді шешудің жолдары мен тәсілдерін білікті түрде анықтауда осы әлеуметтік-педагогикалық жұмыс теориясының алар орны орасан зор.

Жалпы әлеуметтік жұмыстың әрекет ретіндегі мақсаты - адамның қоғамдағы экономикалық, әлеуметтік, құқықтық қатынастарын реттеу, оған туындаған проблемаларын жеңуге көмектесу және қолдау көрсету болып табылады. Ал әлеуметтік жұмыстың ғылым ретіндегі мақсаты - нақты әлеметтік процесстердің заңдылықтарын, жұмыс істеу қағидаларын және дамуын, қоғамдағы жеке адамның азаматтық құқығы мен бостандығын қорғау кезінде әсер ететін психолого-педагогикалық және басқарушылық факторларының динамикасын зерттеу.

Қазақстандық мамандардың пікірінше, әлеуметтік жұмыстың ғылым ретіндегі объектісіне әлеуметтік топтар мен жеке адамдардың өмірлік мүдделерін жүзеге асыруға әсер етуді реттеп тұратын және қоғамда әлеуметтік үйлесімділіктің дамуына бағытталған байланыстар, өзара әрекеттестіктер, механизмдер, тәсілдер мен құралдар жатса, пәніне әлеумет тік процестердің дамуының заңдылықтары мен қағидалары, олардың қоғамда жеке бастың

азаматтық құқығы мен бостандығын қорғау кезінде әсер ететін әртүрлі факторлар динамикасы жатады.

Қазіргі кезде жаңа мамандық ретінде әлеуметтік педагог білім беру жүйесінде оқушылардың әлеуметтік-педагогикалық мәселелерін шешуде мектептегі педагогикалық үдерістің негізгі субъектісіне айналып отыр. Себебі, білім мекемелерінде шығармашылық ізденіс қабілеті дамыған, жаңа оқыту технологияларын жете меңгерген мамандық шеберлігі қалыптасқан әлеуметтік педагог қажет.

Мектептегі әлеуметтік-педагогикалық жұмыстың негізгі бағыты - оқушылардың арасынан бейімделмеген категориясына жататын, әлеуметтік ауытқушылықтары бар жеке адамдарды немесе топтарды анықтау және олармен әрекеттестікті ұйымдастыру.

Әлеуметтік педагогтың қызметінің нақты мақсаты - баланың өмір сүру ортасындағы туындаған мәселелерді уақытында анықтау; олардың себептерін жою жолдарын қарастыру; баланың өмір сүру ортасында туындауы мүмкін әр түрлі қоғамға жат құбылыстардың алдын алу; ең маңыздысы, әлеуметтік педагог осы айтылғандарды мүмкіндігінше этикалық деңгейді сақтай отырып, баланың құқығы мен еркіндігіне нұқсан келтірмейтіндей жағдайда жүзеге асыруы тиіс. Осыған орай, мектептегі әлеуметтік педагог пен психолог бірлесіп атқаратын істерінің ауқымы мол, рөлі де ерекше. Атап айтқанда, оқушылардың бос уақытын ұйымдастыруда отбасындағы қолайсыз жағдайлар, өмір сүру қабілетінің жоқтығы немесе өз қатарларымен дұрыс қарым-қатынас жасай алмауы, отбасы мен мектептің байланысы, ата-ананың баласының жеке тұлға ретінде қалыптасуына тиімді бағыт-бағдар беруіне ықпал етуге ұйымдасқан жұмыс қажеттілігін дәлелдеп келеді.

Олай болса, мектеп әлеуметтік педагогының мақсаты - әр тұлғаның психология-медико-педагогикалық жағдайының ерекшелігін, микро ортасын, өмір сүру жағдайын, өмірге қызығушылығын, жеке әлеуметтік жағдайларын зерттеу, анықтау және оқушының тәртібіндегі кездесетін қиыншылықтарын қадағалай отырып, өз уақытысында әлеуметтік көмек көрсету, мүддесін қолдау, құқығын қорғау.

Әлеуметтік педагог өз қызметтік мақсатын жүзеге асыру барысында мына міндеттерді атқарады:

- Мектепте, отбасында, өмір сүру ортасында, жастар мен балалар қоғамдарын да және ұйымдарында баланың тұлғалану үдерісінің дамуына тікелей әсер етеді.
- Баланың құқықтары мен қызығушылықтарын, түрлі инстанцияларда және мектепте баланың қорғанышы ретінде өзі немесе басқа да мамандарды қатыстыра отырып қорғайды.
- Бала тәрбиесінде отбасына әлеуметтік-педагогикалық көмек көрсете отырып, тұлғалану үдерісіне кері әсерін тигізетін әлеуметтік қатерлі отбасыларын анықтайды.

- Қорғаншы мен қамқоршыларды қажет ететін балалар мен жастарды анық тау және есепке алу жұмыстарын жүргізеді.
- Салауатты өмір салтын ұйымдастыру мәселелерімен айналысады, оқушы лардың ақыл-ой және физикалық дамуына байланысты түзету-оңалдыру әрекетін ұйымдастырады.
- Түрлі әлеуметтік топтарда сенімді қарым-қатынасқа түсе алуына көмек көрсетеді, әлеуметтену үдерісіне (кәсіп таңдауда, жұмысқа тұруда, денсаулы ғын нығайтуда, бос уақыттарын ұйымдастыруда және т.б.) ықпал етеді.
- Ата-аналарға, педагогтарға, басқа да ұйымдардың қызметкерлеріне әлеумет тік-педагогикалық кеңес берумен айналысады.

Әлеуметтік педагог өз қызметін үш бағытта жүргізеді:

- балалар мен отбасының мүшелеріне жүргізілетін психодиагнос тикалық, психокоррекциялық қызмет әдістерін негіздеп, сараптайды және өңдейді;
- социумдағы әлеуметтік жағдайды зерттеп және оған болжам жасау арқылы отбасы мен балаларға әлеуметтік-педагогикалық нақты көмек формаларын және түрлерін ұсынады;
- баланың жан-жақты психологиялық дамуына жағдай жасау, оқу мен тәрбиеге теріс көзқарасты жою, салауатты өмір салтына оңды көзқарас қалыптастыру, бала тұлғасы дамуының бұзылуы себептерін анықтап, алдын ала сақтандыру шараларын жүргізу, үгіт-насихат жұмыстары арқылы педагогтар мен балалардың психологиялық, құқықтық біліктілігінің жоғары болуын қамтамасыз етеді.

Әлеуметтік педагог мектепте оқушылардың әлеуметтік және мамандық алуда өзін-өзі дамуына жағдай жасайды, педагогтар мен ата-аналардың негізгі гуманизмдік қағидаларға қарай іс-әрекеттерін ұйымдастырады.

Мектептегі әлеуметтік педагогтың негізгі нысаны - баланың құқығын қорғау, баланың дамуына жағдай жасау, жанұя мен мектептің арасындағы байланыс пен әріптестік қатынасты жүргізіп отыру.

Әлеуметтік педагог мектеп әкімшілігімен, мұғаліммен, педагог-психологпен, салауаттанушымен, медбикемен, тәрбиешілерімен, оқушылар мен, олардың ата-аналарымен өзара байланысқа түседі.

Әлеуметтік педагог өз қызметінде бағытталған мақсаты бойынша мемлекеттік басқарушы органдармен, қоғамдық ұжымдармен, 16 жасқа дейінгі, яғни оқушыларға қызығушылық білдіретін ұйымдармен байланыс құрады; білім беру бөлімінде педагогикалық кеңестерге қатысады, жергілікті билік өкілдерімен және жанұямен балаларды әлуметтік қорғау қызметтік орындармен байланыс жүргізеді.

Әлеуметтік педагогтың кәсібилік сапасы жоғары болуы тиіс. Ол әлеуметтік педагогтың жеке қасиеттеріне, өзге адамдармен араласуына, оларды түсінуіне, өзара байланысуына, адамдарға сенімділік білдіруіне де байланысты болады.

Әлеуметтік педагог мынадай қасиеттерге ие болуы тиіс:

- табиғилық - айналадағылармен өзара қарым-қатынастағы процесте өзі-өзіне қабілетті;
- мейірімділік - мейірімді, әрқашан да адамдарға және айналасындағыларға мейрімділікпен қарап, оларға қол ұшын беруге даяр болу;
- эмпатия - әлемді өзге адамдармен елестеткендей елестету, мәселе болған жағдайда компромистік шешімге келуге іздену, әлемге оң көзқараспен қарау;
- ақ жарқын - өз ойы мен сезімін ашық айтып, оны әңгімелесушіге дұрыс жеткізе білу;
- кішіпейіл - жұмсақ, сыпайы түрде өзге адамдармен қарым-қатынаста болу;
- нақтылық - қойылған сұраққа оң жауап беру, өз ойын толық жеткізу.

Әлеуметтік педагогтың іс-әрекетіндегі негізгі қағидалары мыналар:

Өзара іс-әрекет - бекітілген қағидасы:

- шиеленісті оқиғалар мен туындаған мәселелер кезінде оны әріптестердің арасында бағытталған мақсат бойынша шешуге ықпал етеді;
- білім мекемелерінде педагогикалық ортаны қалыптастырады;
- барлық әлеуметтік институттарды өзара «іс-әрекетте байланысты орнатады, оқушылардың әлеуметтенуіндегі бірқатар сұрақтар шешуге көмектеседі.

Жеке тұлғаға ықпал етуге арналған - негізделген қағидасы:

- жеке тұлғаға гуманистік тұрғыдан қатынас жасау;
- мұғалім секілді, оқушының да бостандығы мен құқығына құрметпен қарау;
- тұлғаның әлеуметтенуі мен өзін-өзі дамытуына нұсқау беру, әсер ету;
- оның шығармашылығының кеңеюіне көмектесу.

Жеке тұлғаны қабылдау және оң түйсікті - сезінуші қағидасы:

- баланы да үлкенді де сол қалпында қабылдау;
- әрбір тұлғаның қасиеттерінің жоғарылығын бақылау;
- тұлғаның мүмкіндіктері мен қабілетіне оптимистік тұрғыдан сенім білдіру;

Ұқыптылық - сақтық қағидасы:

- қарым-қатынаста ашық қатынас орнату;
- алған ақпаратқа үмітпен және сенімді болу;
- ата-ананың мұғалімдердің, оқушылар мен әлеуметтік педагог арасындағы кәсіпшілік құпияларды сақтау.

Мектепте әлеуметтік педагогтың жұмысы өте ауқымды. Оның клиенттері оқушылар, ата-аналар және мұғалімдер болады. Өз мақсатында мынадай функцияларды атқарады.

1. Аналитикалық диагностикалық:

- әлеуметтік диагноз жеке тұлғалық мүмкіндіктерді және әлеуметтік тұрмыстық өмір қызметін үйренеді;
- жасөспірімдер мен баланың девиантты мінез-құлқының себептерін қарастырады, сәтсіз отбасылардың әлеуметтік себебін анықтайды.

2. Жобалау:

- бала тәрбиесіне және тұлғаның дамуына әлеуметтік педагогикалық оқиға процесіне бағдарлау және жобалау;

- тұлғаның өз-өзі дамыту және өз-өзін тәрбиелеу процесіндегі болашағын анықтау;
- өзінің әлеуметтік-педагогикалық жұмысын уақытылы және кезекті етіп жоспарлау.

3. Ұйымдастырушы – қатынастық:

- мектеп оқушыларына әлеуметтік тәрбие беру процесінде мүмкіндіктерді пайдалану, тек жергілікті еңбек және демалыстың мектеп қызметкерлері қатар, мөлтек аудан тұрғындарымен әлеуметтік тәрбие процесін жүргізу;
- жеке және ресми қарым-қатынасты ұстау;
- әлеумет пен оқушылар арасындағы оң және теріс іс-әрекеттерінен хабардар болу;
- жасөспірімдермен балалар арасындағы демократиялы, жүйелі өзара қарым-қатынасты қалыптастыру, сонымен бірге жеке тұлғалық және олардың үлкендермен әрекеттеріне көмектесу.

4. Коррекциялы :

- балалар мен жас өспірімге жанұя жағынан және әлеуметтік орта жағынан әсер ететін тәрбиенің барлық түрінде түзету жұмысын жүргізіп отыру [2].

Қорыта келе, өскелең ұрпақты қоғамдық өмірге қатыстыру, жеке тұлғалық қасиетін дамыту және оны қоғамда толық мәнді өмір сүруге дайындау тұлғаны әлеуметтендірудің негізгі шарттары болып табылады деуге болады.

Әлеуметтік педагог қызметі балалардың дамуы мен оны қорғауды қамтамасыз ету заңына негізделген. Әлеуметтік педагог сонымен қатар өз қызметінде Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңын, БҰҰ «Балалардың құқықтары туралы Конвенция», ҚР «Неке және отбасы туралы заңы», басқа да нормативтік актілер мен құжаттарды басшылыққа алады.

Әдебиеттер

1. «Әлеуметтік ұстазға арналған нұсқаулық». Заман-білімдінікі. bilimtime.kz ›
2. Игибаева, А.К.
   Әлеуметтік педагогика [Мәтін]: оқу құралы / А.К. Игибаева [ж.б.].- Алматы: Эверо, 2016.

УДК 372.881.111.1

DEVELOPING KEY SKILLS IN ELEMENTARY SCHOOL

Магистрант группы №1703-80 Ибрагимова.С.Б.
sevara_82@mail.ru
Южно-Казахстанский государственный педагогический университет
Научный руководитель: PhD, старший преподаватель Дуйсенова М.М.
@abirbek.11@mail.ru
Южно-Казахстанский государственный педагогический университет
Шымкент, Казахстан

Резюме

В данной статье рассматривается актуальность формирования ключевых умений младших школьников, определяющих современное качество образования. Именно этим ключевым навыкам и компетенциям в последнее время уделяется особое внимание. Этот процесс развивается как под влиянием международных тенденций, так и частично независимо от них.

Түйін

Бұл мақалада қазіргі білім сапасын анықтайтын бастауыш сынып оқушыларының негізгі дағдыларын қалыптастырудың өзектілігі қарастырылады. Дәл осы негізгі дағдылар мен құзыреттерге соңғы уақытта ерекше көңіл бөлінуде. Бұл процесс Халықаралық тенденциялардың әсерінен де, оларға тәуелсіз де дамиды.

In the context of modernization of Kazakhstani education, the problem of the formation of general educational abilities and skills of elementary schoolchildren acquires special relevance.

Modern Kazakhstani education is aimed at the formation of students' needs and skills for the independent development of new knowledge, new forms of activity, the development of the ability to self-education and self-improvement, creative work. This, in turn, dictates the need to change the content and technologies of education and intra-school management, orienting them not only to ensuring high quality of program knowledge, skills and abilities, but also the formation of methods for their acquisition, application, replenishment and renewal, that is, general educational skills. and the skills of schoolchildren.

Among the urgent tasks of modernizing Kazakhstani education is the orientation of the educational process towards the implementation of the competence-based approach, that is, the formation of key competencies based on the readiness of students to use the acquired knowledge and methods of activity in real life to solve practical problems. This approach determines the attitude to knowledge, skills and abilities as means, "tools" of the holistic formation and development of the child's personality, thereby

The priority direction of elementary general education is the formation of general educational skills and abilities, the level of development of which largely determines the success of all subsequent education.

In this regard, the responsibility of teachers, school leaders increases not only for ensuring high quality of program knowledge, skills and abilities, but also general educational skills and abilities of younger students.

Modern educational guidelines also require the development and implementation of intra-school management adequate to the tasks of the elementary school. In this regard, it becomes obvious the need to create a management model for the formation of general educational skills and abilities of students, which would be applicable in the conditions of variability of educational and methodological complexes of elementary general education [1].

Numerous experimental studies have shown that a child of elementary school age can not only productively assimilate the methods of objective and cognitive actions, empirical and theoretical knowledge, but also be psychologically involved in the learning activity itself: to be active and eager to learn, i.e. consciously master those methods of educational actions that change and develop his cognitive abilities.

These ideas are being actively developed by modern authors of teaching and methodological kits for elementary education, who consider the formation of persistent motivation for learning, the foundations of educational activity as conditions for the development of a child's readiness for self-education, to be the main goal of teaching in elementary school.

An analysis of domestic and foreign psychological and pedagogical and methodological literature allows us to conclude that the process of developing students' skills and abilities is closely related to the assimilation of knowledge, at the same time it has its own specifics, requiring a special methodology. The skill is always inextricably linked with the subject as with its carrier, that is, the skill, although it is formed on the basis of knowledge, always requires its own carrier, endowed with the ability to set goals, striving for activity, cognition, communication. Therefore, the process of formation of educational skills and abilities is of a controlled nature: it requires setting and accepting the goal of the activity; development of educational and cognitive motives; selection of forms, methods, means of implementing practical actions, monitoring and evaluating the results of the implementation of educational tasks.

Despite the extensive discussion of the problem of the formation of general educational skills and abilities of schoolchildren in pedagogical theory and practice, the designated problem remains relevant today. This is due to the fact that the main goal of education over the past decades has been considered to equip students with the sum of subject knowledge, skills and abilities; methods of independent acquisition and application of knowledge remained behind the scenes. At the same time, it was assumed that the implementation of such a goal would provide a solution to the child's development problem. Therefore, the focus of teachers and school leaders was tracking student progress. However, the characteristics of the leading type of activity and mental neoplasms of each age stage were not fully taken into account. This led to the fact that the requirements for education and its results came into conflict.

Confirmation is the results of research, stating the gap between the Kazakh practice and world trends in the development of content, forms, methods of education. Researchers see the reason for the fall in the international rating of Kazakhstani education in its orientation towards the development of subject knowledge, while the priorities that have been established in the education of developed countries over the past decade are general educational skills - the ability to acquire and effectively use knowledge. This is due to the fact that in our time knowledge quickly becomes outdated or insufficient, which means that it is necessary to master the methods of updating and replenishing it [2].

Analysis of the problem of managing the formation of general educational skills and abilities of elementary school students showed that in pedagogical science and practice, considerable experience has been accumulated in the development of skills and abilities of educational activities, the ability to learn. However, until now there has not been a single point of view on the definition of the concept of general educational skills, their classification, criteria, indicators, levels of formation. The existing developments in the field of intraschool management do not adequately reflect the substantive, organizational, methodological and other aspects of managing the formation of general educational skills at the elementary school level; a model for managing the formation of skills and abilities in educational work of elementary school children has not been designed; the conditions for its successful implementation have not been determined; the existing methodological methods of formation, development of the ability to learn are not accumulated in the practice of elementary education.

Thus, the study of scientific literature, analysis of the work of general educational institutions showed that, along with a large number of studies on the problem of the formation of general educational skills and abilities of students, insufficient attention is paid to the managerial aspect of this problem at the elementary school level, which creates a contradiction between the growing need of modern elementary education for ensuring the subject-personal development of elementary schoolchildren and insufficient development of the scientific and methodological foundations for managing the formation of general educational skills and abilities of elementary school students.

It is obvious that solving the problem of managing the formation of general educational skills and abilities of elementary schoolchildren requires an integrated approach: clarifying the essence of general educational abilities and skills, determining the scientific and methodological foundations for managing the process of forming general skills and abilities, developing recommendations for different categories of teachers.

Despite the many positions in the definition of the concept of "general educational skills", all authors agree that general educational skills are based on an understanding of the scientific foundations and structure of educational activity, independent determination of the sequence of operations from which it is composed. Researchers see the essence of these skills in self-organization, self-regulation of

educational (educational and cognitive) activity [3]. At the same time, the skills of learning activity can be characterized by another criterion - by their focus on various sources of learning (scientific and fictional literature, educational texts, reference books and tables, maps and diagrams, models, etc.).

As a common feature of abilities and skills, it is noted that they characterize the student's readiness to perform actions, which is acquired on the basis of mastering the methods of educational and cognitive activity.

Thus, the analysis of existing approaches to identifying the essence of general educational skills and abilities showed that the formation of general educational skills and abilities of younger students is a controlled process, which is based on understanding the scientific foundations and structure of educational and cognitive activity; the main result of this process is the readiness of students to perform actions aimed at perception, logical comprehension, processing and application of educational material in standard and non-standard educational situations, contributing to the development of educational and cognitive activities of younger students.

The typology of general educational skills and abilities is built on the basis of the structure of educational and cognitive activity, as well as taking into account the mental neoplasms of the personality of the younger student (purposefulness, arbitrariness, self-regulation, a clear delineation of methods, methods of action for solving different problems, etc.) and includes the following groups of skills and skills: basic (read, write, count), design (define a goal, plan your activities, predict and evaluate results, develop projects, etc.), information search (identify sources of information, work with text, carry out bibliographic searches, etc.), social and communicative (to work independently, in a pair and a group, to come to the rescue and receive help, etc.), control and evaluation (to control and evaluate the process and results of educational and cognitive activities).

Among the basic skills and abilities of educational activities, teachers name the following: independently perform the tasks set by the teacher, listen and hear the teacher, analyze the text, use various types of memos, exercise self-assessment, work with reference publications, classify, generalize, draw conclusions.

In general, it can be stated that in school practice, the management of the formation of general educational skills and abilities of elementary schoolchildren is carried out haphazardly.

The reasons for this, in our opinion, lie in the fact that for a long time the requirements of educational programs of elementary general education were confined to the list of special knowledge, skills and abilities that a student must master in each academic subject, therefore, the teaching and educational activities of elementary school teachers were reduced to to a large extent comes down to work on the assimilation of program material; administration - to track the effectiveness of educational activities carried out in this direction.

In addition, the reasons for this situation include shortcomings in the professional training of elementary school teachers: insufficient knowledge of the theory of the issue, poor knowledge of methods and techniques for the formation of

methods of educational and cognitive activity, difficulty in pedagogical analysis of information about the state of formation of general educational skills and abilities of younger students; as well as discrepancies in the management activities of the school administration: lack of knowledge about the directions, methods, forms of improving the educational process at the first stage of education in the context of the formation of the main components of the educational activities of students.

Theoretical analysis of the problem of the formation of general educational skills and abilities in the context of intra-school management and pedagogical management, as well as the practice of management activities led to the need to clarify the concept of "management of the formation of general educational skills". Management of the formation of general educational skills and abilities of elementary schoolchildren is considered as a purposeful, specially organized interaction of leaders, teachers, elementary school students and their parents on the basis of a scientifically based analysis of the educational process of elementary school, planning, leadership, organization, control and reflective analysis in the system "lesson - extracurricular work - home study work ", as a result of which there are changes in the levels of formation of skills and abilities of educational work, education and development of students, in managerial and pedagogical activities.

As a result of the theoretical analysis of the essence of management of pedagogical systems and processes, methodological approaches to management, the leading ones for solving the research problem have been identified. On the basis of systemic, functional, synergistic, reflexive approaches, a model for managing the formation of general educational skills and abilities of elementary school students has been created, which meets the logic of building the educational process, including the most important categories of management theory and pedagogical management: goals, content, functions, principles, methods, management results.

Since a high level of organization of methodological work is an important factor in ensuring the effectiveness of the process of forming general educational skills and abilities of elementary schoolchildren, advanced training and professional growth of teachers, the actual directions of methodological activity were: the study, analysis of psychological, pedagogical, methodological literature on the problem of the formation of educational and cognitive activity junior schoolchildren; improving the content, methods and organizational forms of education, contributing to the formation and development of educational and cognitive motives, general educational skills and abilities of elementary school students; organization and implementation of scientific and methodological events; monitoring and reflective assessment of pedagogical and methodological activities. The practice of management activity has shown that these areas of work are most in demand by teachers if they are implemented in various forms and methods of interaction: business games, workshops, scientific and practical conferences, problem seminars; counseling, testing, analysis of fragments of lessons, solving problem situations, etc.

Among the means of encouraging schoolchildren to actively master general educational skills and abilities, we identified such as the orientation of students to

assimilate new knowledge, methods of acquiring knowledge, acquiring additional knowledge; the creation of problematic situations showing the need to master new ways of activity; teaching schoolchildren the techniques of mental activity; presentation of the algorithm, scheme of action; solving problems in different ways, choosing the most rational; the use of additional cognitive material in the classroom; involvement of schoolchildren in research activities.

Evaluation of the success of managing the formation of general educational skills and abilities of elementary schoolchildren was carried out from the standpoint of performance criteria, resource provision and satisfaction of participants in the educational process with the results of managerial, methodological, pedagogical, educational and cognitive activities.

According to the tasks of the control stage of our study, data were obtained showing positive changes that have occurred in the levels of formation of general educational skills of elementary school students, the levels of professional skill of teachers in the field of formation of skills and educational and cognitive activities of younger students, in the management activities of the administration. , in the motivation of all subjects of management. The results of the survey indicate the satisfaction of the participants in the educational process with the results of managerial, methodological, pedagogical, educational and cognitive activities.

The study of psychological and pedagogical literature, analysis of management activities show that the problem of the formation of general educational skills and abilities of elementary school students was and remains relevant, since at all times a person is in demand, the main characteristics of which are consciousness, activity, independence, the ability to carry out continuous self-education.

References

1. Babansky Yu.K. Optimization of the learning process. – 2017.
2. Dneprov E.D. Arkadiev A. "Minimum" of a bygone era. – 2002.
3. Babansky Yu.K. Rational organization of educational activities. – 2015.
4. Gromtseva A.K. Formation of students' readiness for self-education. – 2013.

ӘОЖ 370.125

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ІСКЕРЛІГІ МЕН ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ЛОГИКАЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАР

Елшибекова А.Т.- магистрант
Узахова А.С. – п.ғ.к., аға оқытушы
Байбатшаева А.Е.-п.ғ.к, доцент
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан

Резюме

Знания, умения и навыки в рамках научно-исследовательской работы являются фундаментом подготовки будущих специалистов и занимают важное место в развитии личности.

Summary

Knowledge, skills and abilities in the framework of research work are the foundation for the training of future specialists and occupy an important place in the development of the individual.

Ғылыми-зерттеу жұмыстары аясындағы білім, іскерлік пен дағды болашақ мамандарды дайындаудың іргетасы болып табылады және жеке тұлғаның дамуында маңызды орын алады. Логикалық тапсырмалар оқушының жас ерекшелігін ескере отырып құрастырылды. Теориялық білімдерін кеңейтіп, оны практикада қолданылуына ықпал етеді. Логиканың дамуы өздігінен ізденіп жұмыс жасауына мүмкіндік береді. Логикалық тапсырмалар оқушының интеллектуалдық деңгейін көтереді.

Тапсырманың тұжырымдамасы мен жауаптары қысқа және қарапайым болуы қажет. Қарапайымдылығы білім алушының тапсырманы орындау тездігімен бағаланады. Осы тұстан келгенде, ол дағды мен іскерлікке берілген түсініктерді толықтыра түсетін секілді. Оларға тоқталып өтелік.

Дағдының жасалу деңгейін Н.А.Бернштейн бойынша:

I кезең - дағдыны меңгеру.

II кезең - жетекші деңгейді анықтау.

II кезең – қимылдың қозғалыстық құрамын анықтау, ол басқа адамның қимылын бақылаумен талдау дейгейінде болуы мүмкін;

III кезең-осы қимылды іштей өзіндік түйсіну ретінде, сәйкес түзетулерді айқындау;

IV фаза – фондық түзетулердің төменгі деңгейлерге ауысуы, яғни автматтандыру процесі.

Себебі дағды – іс-әрекеттің автоматтандырылған бөлігі, ол іс-әрекеттік жақсы, көп күш жұмсамай жасауға мүмкіндік береді. Іс-әрекетке дағдыланған адам, іс-әрекетке кректі қимыл-қозғалыстарды, жаттығуларды шапшаң жасайды.

Кез келген іс-әрекет ол іскерлік емес, ол табысты, тиімді орындалатын іс-әрекет. Біз, өз зерттеуімізде іскерлік-іс-әрекетті жақсы істеуге керекті жұмыс тәсілдерін белгілі бір жағдайға байланысты таңдау және қолдану, адамның жұмысты жаңа жағдайда өнімді, сапалы, уақытында істей білу қабілеті-деген бағыты біздің тапсырмалары логикалық түрде орындау бағытына сәйкес келеді. Оқытушының жаңашылдық танытуы, іскерлік негіздері – педагогикалық шеберлікке жеткізудің бір жолы болып саналады, және логикалық тапсырмалары құрастыруда да маңызды рөл атқарады.

Іскерлікті меңгеру үшін зияткерлік қасиет, алдағы жұмысты жобалау, жоспарлау, алдымен ойлау, сылыстыру, болжам жасау, технологиялық, логикалық ойлау қабілеттерімен тікелей байланысты. Сондықтан құра білу іскерлігі танымдық іскерлікпен ұштасып жататын қасиет.

Оқу материалын білім алушылардың ойлау қабілеті жетерліктей жас ерекшеліктерін ескере ұйымдастырса ғана, оның ойлау қабілетінің дамуына мүмкіндік туады. Сондықтан да мұғалім балаларды үнемі ойланып оқуға бағыттауы тиіс, бұған оқу үдерісін жүйелі ұйымдастыру, сабақта білім

алушының логикасын дұрыс дамыта алатын мүмкіндіктерді мол пайдалану арқылы жетуге болады. Дұрыс ойлаудың формалары мен заңдары туралы ғылым логика деп, ал ой қорытындыларының обьектив пікірлерге негізделетін үдерісі логикалық ойлау деп аталады.

Тапсырма 1. Көкірек бүкпесін дұрыс орналастыру тәсілін түсіндіру. Мұнда аа1, А, б,1,2 белгілерін түсіндіру.

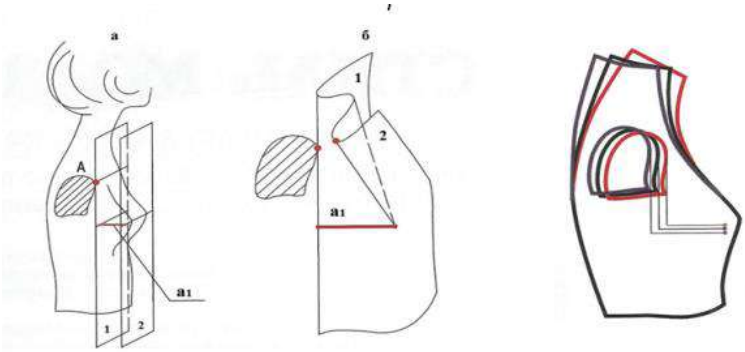

Сурет 1. Көкірек бүкпесін дұрыс орналастыру тәсілі

Тапсырма 2. Заманауи киім үлгілерінде иықты киімдердің тепе-теңдігін алдыңғы бойдың ұзындығымен арқа бойдың бел сызығымен қатысты анықтаңыз. Тепе-теңдік (баланс) дегеніміз - киімнің кейбір бөліктерінің адамның тұлғасында тепе-теңдікті қалыпта орналасуы.

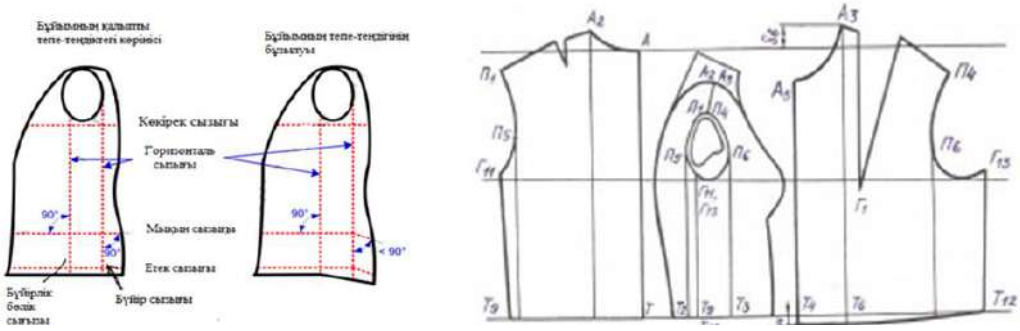

Сурет 2. Тігін бұйымдарын жобалудағы сақталатын тепе-теңдіктер

Баланс 3 нүкте арқылы анықталады.

- иық тігісінің жоғары жағы(А2 және А3 нүктелері),
- иық тігісінің төменгі жағы (П1 және П4 нүктелері),
- бүйір тігісінің жоғары жағы (Г11 және Г13 нүктелері).

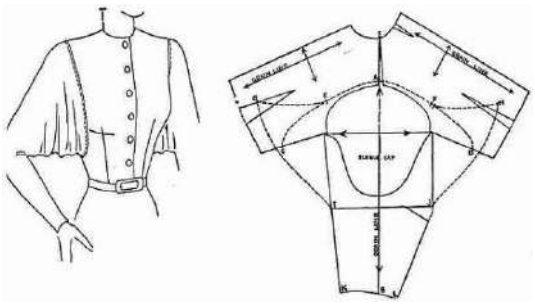

Сурет 3. Киімнің бөлшектерін сәйкестендіру

Технологияны оқыту үдерісінде оқушылар нақты, кейбір жағдайларда жеткілікті түрде күрделі деп саналатын бұйымдарды дайындаудың технологиялық үдерісінің қатысушылары болып табылады. Сонымен, мектеп оқу бағдарламаларына «технологиялық үдеріс» деген түсінікті қалыптастыру үшін керекті мәліметтер берілген. Графикалық элементтер тілі белгілер жүйесінің негізін құрайды. Бұл тілдердің басқа тілдерден ерекшелігі сол, мұнда символдар, бейнелер белгілі бір стандартқа бағынады.

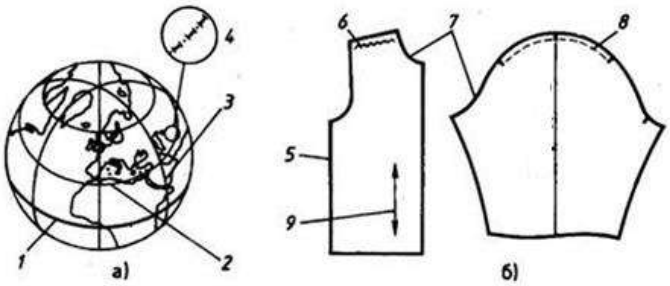

Сурет 4. (а) картографияда, (б) тігін өндірісінде қолданылатын сызықтар:
1 - экватор, нөлдік сызық; 2 - параллельдер и меридиандар, материктер шекаралары; 3 - полярлы шекаралар; 4 - мемлекеттік шекаралар; 5 - бүкпе сызығы; 6 - жиыру сызығы; 7 - бөлшек контуры; 8 - жиырма сызығы; 9 - негізгі жіп бағытының сызығы.

Э.К. Амированың ұсынған белдікті тігін бұйымдарының ақауларын қалыпқа келтірудің салыстырмалы көрінісі.

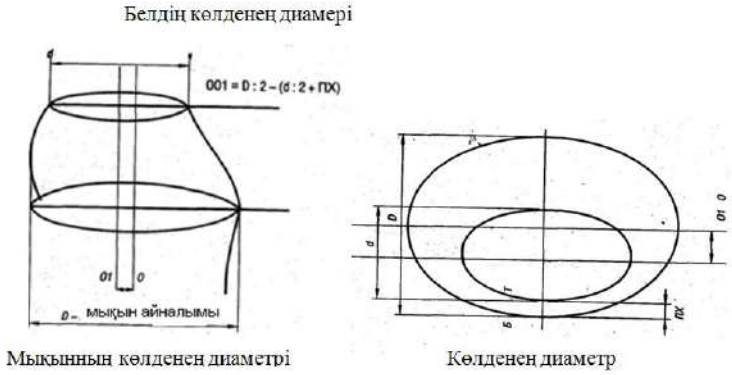

Сурет 5.

Салыстырмалы көріністер

Тапсырма 3. Дене ұзындығының жыныстық өзгерісін сипаттаңыздар. Әйелдердің дене ұзындығы ерлермен салыстырғанда кіші. Бұл айырмашылық әр аймақтақ топқа байланысты 8-11 см-ді құрайды. Дене ұзындығы орташа есеппен ерлерде - 165 см, әйелдерде – 154 см. Дене ұзындығының топтық өзгеруі әр аймақта тұратын әртүрлі ұлт өкілдерінің дене ұзындығының орташа шамасының айырмашылығын анықтаңыздар.

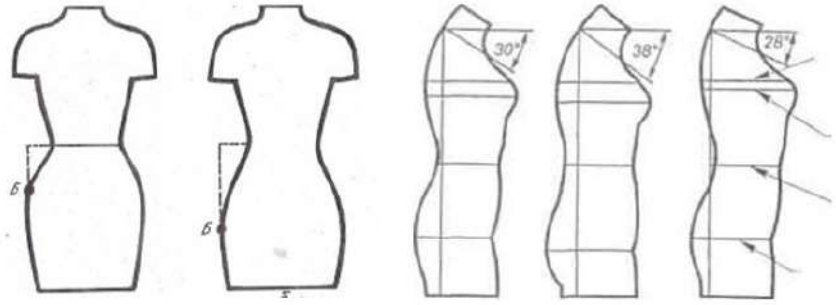

Сурет 6. Дененің өзгерісі

Дене ұзындығының топаралық өзгеруі біртекті ұлттық топтар деңгейіндегі топішіндегі өзгерістері анықтайды. Дене ұзындығының ғасырлық өзгеруі өмірдің ұдайы өзгерістерге байланысты өлшем белгілердің ауытқуға ұшырауымен сипатталады.

Кеуденің айналма өлшемі. Антропологиялық кеуденің айналма өлшемі негізгі параметрлердің бірі болып саналады. Адамның жасына байланысты кеуденің айналма-өлшемінің өзгеруі Кеуденің айналма өлшемі жаңа туылған нәрестелерде төмендегіше: ер балаларда – 49 см., қыздарда – 48 см. Кеуденің айналма өлшемі қыздарда 18-20 жаста, ер балаларда 25-26 жаста тұрақталады. Бұл тұрақтылық 25 жастан 40 жасқа дейін созылады, 40 жастан кейін тері астындағы май қабаттарының ұлғаюына байланысты кеуденің айналма өлшемінің шамасы артады. Антропологтардың дәлелдегіндей үлкен жастағы адамдармен салыстырғанда (45-60 жас) кіші жастағы адамдардың (20-29 жас) кеуде айналма өлшемінің шамасы 6-7 см-ге кіші. Көкірек клеткасының периметрі 60 жастан кейін кәрілік инволюция кезеңінің басталуына байланысты кеми түседі.

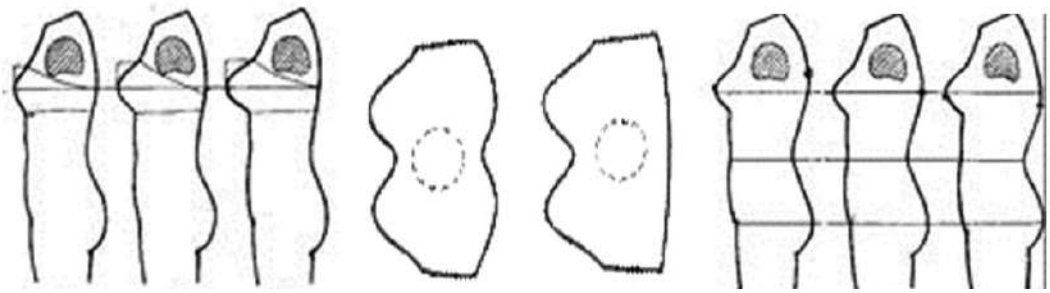

Сурет 7. Көкірек көріністері

Қорыта келгенде, жекелеген пәндерді оқытуға білім технологияларын ықпалдастыру мұғалімнің қарқынды дамуына, оқудың барлық үш аспектісін өзара байланыста белсенді қолдануына дайын болуын қажет ететіндігін және бұл білім мен іскерлік, дағды оқу үдерістерін *білікті түсіну көрсеткіші* болып табылатындығын баса айту керек. Білім алушы осы аталған негізгі іскерліктермен қатар пәндік құзыреттіліктерді (әр пәннің мазмұны арқылы) меңгеруі тиіс. Осынау құзыреттіліктерді бойына жинаған мұғалім жаңаша оқытуға лайық болмақ.

Әдебиеттер

1.Бернштейн Н.А. Очерки по физиологии движений и физиологии активности. Москва, «Медицина», 2016.
2.Запорожец А. В. Педагогические и психологические проблемы всестороннего развития и подготовки специалистов. – Вузовское воспитание, 2019, № 4, с. 37 - 47.
3.Конструирование одежды, Амирова Э.К., Сакулина О.В., Сакулин Б.С., Труханова А.Т., 2005
4.Мұғалімге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2019., Астана.-306 бет.
5.Асқарова Ж. Мұғалімнің іскерлік қатынастары // «Қазақстан мектебі» журналы, 2020 №7., Алматы. - 42бет.

ӘОЖ 370.125

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖҰМЫСТАРЫНА ҚОЙЫЛАТЫН ЗАМАНАУИ ТАЛАПТАР

Райхан Ж.-магистрант
Узахова А.С.-п.ғ.к., аға оқытушы
Байбатшаева А.Е.-п.ғ.к, доцент
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан

Резюме

В статье рассматриваются современные требования, предъявляемые к творческим работам обучающихся. Был рассмотрен в порядке работы САПР «Crafis» на основе пяти шагов по сборке конструкции одежды.

Summary

The article discusses the current requirements for the creative work of students. It was reviewed in the order of operation of the CAD "Crafis" based on the five steps for assembling the clothing design.

Қай елдің болмасын өсіп-өркендеуі, өнуі, әлемде өзіндік орын алуы оның ұлттық білім жүйесінің қалыптасуына, даму бағытына тікелей байланысты. Сондықтан да, мемлекет басшысы болашақта қазақ елінің көсегесін көгертіп, ғылымын көркейтер деген үмітпен жас дарындарға үлкен назар аударуда,

қолдау көрсетуде. Осы орайда қандай да болмасын білім беру мекемесі білім алушыларға мемлекеттік білім стандартына сай білім берумен шектеліп қалмай, оларды ғылыми ізденіс жұмыстарға тартып, шығармашылық, дарындылық қабілеттерін дамыту бағытында жұмыс жүргізуі тиіс.

Студентті шығармашылыққа жетелеуі тиіс. Сонымен қатар студенттерді әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз ету керек (оқу орнындағы электрондық залда бар әдебиеттердің ақпараттық қорын толық пайдалану: интернет көзі, электрондық оқулық, электрондық оқыту бағдарламалары және т.б.). Мәселен, студенттер интернет көздерін пайдалану арқылы қажетті жаңа деректерді, тың жаңалықтар мен ақпараттарды алып, жеке веб-сайт ашып, алған материалдарын жүйелеп, талдайды. Соңында мониторингтік диагностика жүргізген жөн:

- студент өзін-өзі анықтайды: қандай жаңалық аштым?
- өзін-өзі бағалайды: алған нәтижем қандай?
- өзін-өзі дамытады: бұл менің қолымнан келеді ме? т.б.

Студенттердің шығармашылықпен айналысуын барлық оқу кезеңінде үздіксіз қамтамасыз ету өте маңызды міндеттердің бірі болып есептеледі. Мұнда негізгі шығармашылық жұмысының қиындығы студенттердің оқу үдерісінде шығармашылық жұмыстарының күрделілігін біртіндеп жоғарылатып отыру. Мысалы, студент бірінші және екінші курстарда бүтін және негізгі жұмыстардың жиынтығы мен жалпы ғылыми дайындық жасаудағы жаңашылдықпен, ғылыми жұмысты орындау қабілеті мен қарапайымдылығымен, өз қабілеті мен ғылыми жұмысты орындалуға негізделуі тиіс. Мұнда рефераттық жұмыстармен лабораториялық жұмыстар шеңберінде орындалатын ғылыми зерттеу жұмыстары. Ал үшінші курста жалпы техникалық және арнайы дайындықтар, көлемі үлкен емес өзіндік ғылыми жұмыстардың орындалуы және шығармашылық негіздегі тапсырмалар, жаңашыл ғылыми зерттеулерді негіздеу, зерттеу әдістерін тереңдету, техникалық құрал жабдықтар негізінде ғылыми зерттеулер жасау және нәтижесін шығару. Бұл деңгейде міндетті түрде оқу орнының ішінде өткізілетін конференциялар, ғылыми жұмыстар негізінде өткізілетін жарыстар, ғылыми зерттеу жұмыстарының тапсырмалары мен түрлерінің қиындауы, ауқымының кеңейуі секілді жұмыстармен қамтамасыз етілуі тиіс. Мұнда жұмыс айқындала түседі. Мазмұнды шығармашылық сипат алады.

Мысалы, Киімнің конструкциясын құрастыру үшін АЖЖ «Crafis» жұмысы тәртіппен жүргізілді:

Қадам 1. Өлшем типологиясын таңдау. Біріншіден өлшем белгілерін керекті жүйесін таңдау. Ерлер костюмі арнайы киімді тұрғызу үшін ерлер киімінің өлшем нысандарын өзіне қосатын типологиясын 17-325-81 қолданылады.

Қадам 2. Базалық конструкцияны құрастыру. Қажетті интеллектуальды жобалау негізін шағарып, түзетулер енгізіп, өзіміздің базалық конструкциямызды орталықтан ұсынған әдіс бойынша құрастырамыз.

Интеллектуальды конструкция қосымшалар мен қажетті модельдік параметірлері арасындағы балансты тез табуға мүмкіндік береді. Конструктор жұмыс жасауға қажетті ақппарат - айналымдар, қосымшалар, бақылау өлшемдері - дисплей экранында көрінеді. Интеллектуальды конструкциялар басқарудың әртүрлі визуальды элементтерімен қамтылған (батырмалар, қысқыштар және өшіріп-қосқыштар), конструкторға экрандағы базалық конструкцияның параметрлерін тез өзгертуге жәрдем береді.

Қадам 3. Модельдеу. Жылдам модельдеу мүмкіндіктерімен қолданылады. Жүйе таңдауға әртүрлі модельдің алдыңғы және артқы бой нұсқаларын модельдік сызықтарының өзгертілу мүмкіндігімен (мысалы, бедер тігістері), сонымен қатар олардын саны, бұрыш қисықтығы, бағыты. Конструкцияның өзгермелі параметрлерін қолдану арқылы Х - аумақтық керекті модельдік ерекшеліктерді турғызамыз (иініш, қалталар).

Қадам 4. Тәуелді конструкцияларын тұрғызу. Дайындалған жең конструкциясына өзгертулер енгізілді. Барлық интеллектуальды құралдар сияқты жеңнің негізгі сызбасы әртүрлі конструкторлық талаптарға тез өзгереді. Жең түбі, қолтық ойындысы сияқты өте маңызды конструкциялар арасында байланыс бар. Тәуелді объект болып жең түбі алынады, сондықтан қолтық ойындысына енгізілген параметірлер өзгерістері, жең бөлшектерінде көрсетіледі. Аналогты пішінмен, модельді жағасымен,түймелігімен, қалтасымен және бұймның басқа элементтерімен толықтырылады, оларды тұрғызу конструктордың көп ауқытын алады. Интеллектуальды конструкцияны қолданғанда көп шатасқан жұмысты орындаудын қажеті болмайды.

Қадам 5. Лекалдарды құрастыру және рәсімдеу. Модельдік конструкциядан керекті лекалдарды ерекшелеп, көшіреміз. Оларға тігіске ендік, бұрыштарын рәсімдеу автоматты түрде жүзеге асады. Сонымен қатар пішілім бөлшектерінің сопряженияcы барлық өлшемдерде қамтамассыз етілген. Ілмектерді және тағы басқа символдарды енгізу үшін керекті интеллектуальды құралдарды қолданамыз.

Қадам 6. Градация. Барлық лекал комплектісін құрастыру үшін тек керекті өлшемдерді таңдау керек. Бағдарламамен градация автоматты түрде жасалынады. Сонымен қазіргі заман САПР-на аз уақытты жұмсап конструктор барлық өлшемдерге, бойларға көбейтілген әр бұйымның конструкциясын алады. Жаңа жүйелерде әр параметрлері базалық және модельдік конструкциялардын және лекалдар әр құрастыру этаптарында өзгертуге мүмкіндік бар. Бұл конструкторға өте қызық, себебі сынамды үлгінің конструкциясын жасағаннан кейін оған өзгертулерді енгізіп, жаңа өзгертілген модельді алады.

Коллекцияны құрастырғанда суреттші бір конструкциялық негіздегі, әртүрлі кесілімдерімен. Сол себепті интерактивті конструкцияны қолданып отырып бір модельді жасап, (алдыңғы, артқы бой, жең, қалта және жаға), конструктор әртүрлі модельдерді алады, тек қана қысқыштар арқылы және басқарудың басқа элементтері арқылы интерактивті конструкцияға өзгерістер енгізіледі (сурет 1).

Сурет 1. Киімнің конструкциясын құрастыру үшін АЖЖ «Crafis» жұмысының тәртібі

Сонымен шығармашылық жұмыстарында көркемдік талғамы жоғары дамыған, өзінің әрекеттерін үнемі жетілдіріп отыратын, ізденімпаз, өмір талабын шығармашылық тұрғыда меңгерген, теориялық білімдерін практикалық іс-әрекетте ұштастыра білетін, меңгерген білімдері мен іскерліктерін жаңа білім алу барысында тиімді пайдалана алатын, шығармашылық әрекетін белсенділікпен дамытып отыратын, өзін - өзі басқаруы мен танымдық ой өрісі, ой еркіндігі жоғары, келешекте жоғары білікті маман бола алатын тұлғаны тәрбиелеуіміз қажет.

Әдебиеттер

1. Трутченко Л.И. САПР швейных изделий. Методические указания по курсу для самостоятельной работы студентов спец.Т.17.03.02. «Конструирование швейных изделий» дневной и заочной форм обучения–Витебск: УО «ВГТУ», 2003. – 50 с.

2. Конструирование одежды с элементами САПР, Москва : Легпромбытиздат, 1988. – 464 с.Под.ред. Е. Б. Кобляковой

3.Василий Моисеев. ArchiCAD 6.5. Современные технологии САПР (+ CD-ROM)

ӘОЖ 372.8

ОҚЫТУДА САРАЛАП ОҚЫТУ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІН ТИІМДІ ҚОЛДАНУ

Мирзалиева Балиха Уразбаевна
№93 Абылай хан атындағы жалпы орта мектебінің оқу ісі орынбасары
Түркістан облысы, Сайрам ауданы

Резюме

В данной статье излагаются теоретические основы и эффективность дифференцированного обучения.

Summary

This article outlines the theoretical foundations and effectiveness of differentiated learning.

В.И.Загвязинскийдің «Педагогикалық сөздік» атты оқу құралында: саралап оқыту – жеке оқушыларға (жеке тәсіл) немесе оқушылардың оқу жетістігінің,

денсаулығының, пәнге көзқарасының деңгейлері бойынша (деңгейлік саралау) немесе маңызды белгілері бойынша: ойлау түрі, жұмыс қабілеттілігі, кәсіби бағыты, темпераменті, жынысы және т.б. (типологиялық саралау) бөлінген топтарына тең емес вариативті тәсіл жүзеге асырылатын оқыту», - деп анықтама береді [1].

Саралап оқыту (лат. «difference» сөзінен бастау алған) – біртұтас затты түрлі бөліктерге, нұсқаларға, сатыларға бөліп жіктеуді, саралауды, ал француз тілінде «differentiation» айырмашылық, ерекшелік дегенді білдіреді.

Оқытудағы «Саралау тәсілі» ұғымының негізін салушыларды Карл Роджерс, Абрахам Маслоу т.б гуманистік психология өкілдері деп есептелінеді.

Саралаудың мақсаты – оқушының мүмкіндіктері, қабілеттері, ерекшеліктері деңгейінде оқыту.

И. Унт өз зерттеулерінде саралаудың келесі мақсаттарын анықтайды:

Оқыту мақсаты – оқушылардың білімін, іскерлігін және дағдыларын жетілдіру, әрбір оқушының жеке-жеке білім деңгейі мен дағдыларын арттыру арқылы оқу бағдарламаларын іске асыруға жәрдемдесу және осылайша оның абсолюттік және салыстырмалы артта қалуын азайту, оқушылардың қызығушылықтары мен ерекше қабілеттеріне қарай олардың білімін тереңдету және кеңейту.

Дамытушы мақсат-оқушының проксимальды даму аймағына сүйене отырып, логикалық ойлауды, оқу жұмысының креативтілігі мен дағдыларын қалыптастыру және дамыту.

Тәрбиелік мақсат-баланың қызығушылықтары мен ерекше қабілеттерін дамытудың алғышарттарын жасау, сонымен бірге бар танымдық қызығушылықтарды ескеру және жаңаларын ынталандыру, жағымды эмоциялар тудыру, оқу мотивациясы мен оқу жұмысына деген көзқарасқа жағымды әсер ету [2].

Оқытуды саралаудың екі түрі бар: сыртқы және ішкі саралау.

Ішкі саралау балалардың кездейсоқ белгілері бойынша құрылған тұрақты топта (сыныпта) оқу процесінде олардың жеке типологиялық ерекшеліктерін ескереді. Топтарға бөліну айқын немесе жасырын болуы мүмкін, топтардың құрамы оқу тапсырмасына байланысты өзгереді.

Сыртқы саралау дегеніміз-оқушылардың белгілі бір белгілері (қабілеттері, қызығушылықтары және т.б.) бойынша білім мазмұны мен оқыту әдістері мен ұйымдастырушылық формалары әр түрлі болатын тұрақты топтарға бөлінуі.

Сараланған оқытудың артықшылықтарын пайдалану әр оқушыға оның жеке ерекшеліктерін ескере отырып, жоспарланған нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Саралау әр түрлі деңгейде жүзеге асуы мүмкін. Мысалы, Рональд Де Гроот үш деңгейді анықтап ұсынды [3]:

Бірінші микро деңгей, сынып ішіндегі балалардың бәлек топтарында жүзеге асырылатын әр түрлі тәсілдер. Саралаудың бұл түрін кейде ішкі немесе сынып ішілік деп те атайды.

Екінші мезо деңгей – сынып, сала және бағыттар арасындағы мектеп ішінде жүзеге асырылатын саралау деңгейі.

Үшінші макро деңгей – мектептер арасындағы саралау. Әр түрлі типтегі мектептерді жасақтау. Алдыңғы екеуі жоғарыдағы ішкі саралауды білдіреді.

Кэрол Анн Томлинсонның зерттеуі бойынша мұғалімдер саралап оқытуды тәмендегідей тәрт жолмен жүргізе алады [4].

Мазмұн бойынша саралау: Бұл оқушылардың нені оқуы (зерделеуі, үйренуі) керектігі немесе оқушының ақпаратқа қалай қол жеткізе алатынын білу.

Мұғалім оқу мазмұнын Блум таксономиясы (төменгі ойлау деңгейінен жоғары ойлау деңгейіне дейін зияткерлік деңгейлер жіктемесі) бойынша әртүрлі деңгейді қамтитын оқушылар тобына әртүрлі оқу әдістерін ұйымдастыруы керек.

Үдеріс бойынша саралау: Бұл мазмұнды түсіну немесе меңгеру үшін оқушы қатысатын іс-әрекеттер. Оқушылар мазмұнды жақсы түсіну үшін орындайтын жаттығулар мен практикалық жұмыстар және іс-әрекеттер.

Үдерісте оқушыларды ақпаратты қабылдау қабілеттеріне қарай визуалдарды оқулықпен қамтамасыз ету, аудиалдарға аудио жазбаларды тыңдату, кинестетиктерге тапсырмаларды өздеріне жасап көруге мүмкіндік беру.

Нәтиже бойынша саралау. Нәтиже дегеніміз сабақтың соңында мазмұн бойынша оқушының алған білімін демонстрациялау әрекеті. Мұғалім білімді игерту мақсатында тапсырма береді, барлық оқушылар бір тапсырманы орындаса да олардың нәтижелері әртүрлі болады. Бірақ жалғыз «дұрыс» жауаптың бағытында жұмыс жасаудан гөрі оқушылар өздерінің мықты және әлсіз тұстарына қарай жауап береді және жетпей тұрған білімдерін жетілдіру туралы ойланғандары маңызды. Сабақта мұғалім барлық оқушыларға бағытталған нұсқау бере отырып, олардың әрқайысының өздерінен не күтетіндігін түсінгендеріне көз жеткізулеріне әрекет жасайды.

Саралап оқытуда мұғалім білім алушының әртүрлі қасиеттерін және олардың оқудағы көрінісін зерттейді, талдайды және жіктейді. Ол осы топқа тән ең жалпы, типтік белгілерді анықтайды.

Сараланған оқыту тек дамытушылық және жеке тұлғаға бағытталған оқыту аясында мүмкін болады.

Мұндай оқытудың тиімді әдістері: проблемалық оқыту әдістері; белсенді оқыту әдістері: пікірталастар, ойын әдістері; оқуға деген қызығушылықты ынталандыру және ынталандыру әдістері; сәттілік, шығармашылық жағдайларын құру және басқалар.

Саралау тәсілдері:

- Тапсырма;

- Дереккөздер;
- Қорытынды;
- Жіктеу;
- Бағалау.

Оқытуды жоспарлауда саралаудың осы тәсілдерін барынша тиімді қолдануға машықтанған жөн. Себебі, саралаудың осындай тиімді әдістерін қолдана отырып, оқушылар арасындағы ауқымды ерекшеліктерін ескеруге болады.

Сабақта саралаудың ең көп таралған әдісі – білім алушылардың әр түрлі деңгейдегі тапсырмаларды орындауы. Бұдан басқа, тапсырмалар дербестік дәрежесі бойынша, шығармашылық деңгейі бойынша, оқу материалының көлемі бойынша, білім алушыларға көмек көрсету сипаты бойынша сараланады.

Тапсырмалар оларды орындау кезінде оқушылардың танымдық күштерінің барынша дамуы, ал күрделіліктің біртіндеп артуы репродуктивті және продуктивті болатындай етіп таңдалуы керек.

Оқытуда саралап оқытуды тиімді қолданудың нәтижесі:

- жекелеген оқушылар мен оқушылар топтарының жеке және типологиялық ерекшеліктерін білу;

- оқу материалын талдай білу, оқушылардың әртүрлі топтары кездесетін қиындықтарды анықтау;

- әр түрлі топтар мен жеке оқушылардың сұрақтарын қоса, сабақтың толық жоспарын құру және т.б.

Әр білім алушының жеке мүмкіндіктері мен сұраныстарын ескере отырып сапалы білім алуға мүмкіндік беру оқытудағы біздің алғашқы мақсатымыздың бірі болуы керек.

Қорытындылай келе, саралап оқыту – бұл ең қиын жұмыс түрі. Ол мұғалімнен ойлы, қажырлы жұмысты, сабаққа шығармашылық дайындықты, студенттерін жақсы білуді талап етеді. Оқытудың бұл әдісі жүйелілік пен жүйелеуді қажет етеді. Осы факторлардың негізінде ғана бағдарламалық материалды игеруде оң нәтижелерге қол жеткізуге, әртүрлі жеке мүмкіндіктері бар білім алушылардың танымдық іс-әрекетін қалыптастыру, олардың шығармашылық белсенділігі мен тәуелсіздігін дамыту бойынша жоғары тиімділікке қол жеткізуге болады.

Әдебиеттер

1. Педагогический словарь : учеб. пособие для студ. высш. П24 учеб. заведений / [В.И.Загвязинский, А.Ф.Закирова, Т.А. Строкова и др.]; под ред. В.И.Загвязинского, А.Ф.Закировой. — М. : Издательский центр «Академия», 2008. — 352 с.
2. Утегенова Б.М., Смаглий Т.И., Онищенко Е.А. Основы дифференциации преподавания и обучения в современной школе: учебное пособие /Костанай: КГПИ. – 2017, 98 с.
3. Основы дифференцированного обучения в школе. http:// gigabaza.ru/ doc/42542.html

4. Ізғали Ж. І. Жоспарлау мен оқытуда саралау тәсілдерін қолдану. Әдістемелік құрал /Использовании дифференцированых способов в планировании и обучении. Методическое пособие /– Атырау / 2019. - 68 б.

ӘОЖ 372.8:37

STEM БІЛІМ БЕРУДІҢ БҮГІНГІ ЖАҒДАЙЫ МЕН БОЛАШАҒЫ

Қаратаева М. С., Қаратаев Н.С., Ондыбаева К.С. магистр-оқытушы
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан

Резюме:

В статье рассматриваются современные ссотояние и перспективы STEM-образование. На рынке труда появятся профессии, о которых будут связаны с технологиями и высокотехнологичным производством на стыке естественных наук, математики, инжиниринга и IT. Специалистам будущего требуется всесторонняя подготовка и знания из самых разных образовательных областей школьного обучения – физики, химии, биологии, математики и технологии. Таким новым подходом к интеграции научных знаний, практики и современных технологий является STEM-образование. В рамках STEM-образования формируется новая информационно-образовательная среда. STEM-подход — это зона активного поиска, эксперимента и инноваций в образовании.

Summary:

The article discusses the current state and prospects of STEM education. There will be professions on the labor market that will be related to technology and high-tech production at the intersection of natural sciences, mathematics, engineering and IT. Specialists of the future need comprehensive training and knowledge from a wide variety of educational areas of school education-physics, chemistry, biology, mathematics and technology. Such a new approach to the integration of scientific knowledge, practice and modern technologies is STEM education. Within the framework of STEM education, a new information and educational environment is being formed. The STEM approach is an area of active research, experimentation, and innovation in education.

Елімізде STEM - білім беруге аса нараз аударылып келеді. Ол туралы, Білім мен ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы аясында STEM контекстінде мектептегі білім берудің мазмұнына өту дәлелдейді. Жаңа білім беру саясатын жүзеге асыру үшін оқу бағдарламасына жаңа технологияларды, ғылыми инновацияларды, математикалық үлгілеуді дамытуға бағытталған STEM-элементтерді енгізу жоспарланды [1].

STEM әлемдік жүйесінің жаңа тренді білім беру робототехникасы болды, ол білімгердің бағдарламалау және құрастыру дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді, STEM төрт компонентінің: жаратылыс ғылымы, инженерия, технология, математиканың интеграторы болып табылады. Әрі оқушылардың ғылыми-техникалық салаға деген қызығушылықтарын қолдау үшін білім беру роботехникасын шығармашылық және сыни қолдануға бағытталды.

Осылайша, еліміз дамыған елдермен бірдей бағытта ілгерілеп келеді. STEM - білім беру оқуды және мансапты қосатын көпір болып табылады. Оның

тұжырымдамасы балаларды технологиялық тұрғыдан дамыған әлемге дайындайды

Жарқын болашақта мамандықтардың жаңа еңбек нарығында жаңа мамандықтар тізбесі анықталды, қазір ол мандықтарды елестету тіпті қиын, олардың барлығы жаратылыстану, математика, инженерия және ақпараттық технологиялар сабақтастылығында жаңа технологиялармен және жоғары технологиялық өндіріспен байланысты. Болашақ маман мектеп қабырғасынан бастап физика, химия, биология, математика және технология, информатика сияқты мектептің әр түрлі білім беру салаларынан жан*жақты терең білім мен іскерлік пен дағдыларды игеруі қажет.

Осыған орай, Жоғары оқу орындарында болашақ маман даярлауда STEM білім беру мәселесі қолға алына басталды. STEM, бұл ғылыми білімді, тәжірибені және заманауи технологияларды интеграциялаудың осындай жаңа тәсілі. STEM білім беру шеңберінде жаңа ақпараттық - білім беру ортасы қалыптасуда, оның шеңберінде пән құзыреттілігін де, технологиясын да, SoftSkills-ті де (жеке және метасубъектілік білім беру нәтижелерімен байланысты) меңгеретін студенттің жеке білім беру траекториялары жасалады [2].

STEM-ді XXI ғасырдың инновациялық технологияларына негізделген жаңа оқыту жүйесі деп сипаттауға болады. STEM - білім берудің басты мақсаты - білімгердің ойлауының жаңа түрін дамыту. Бұл дәстүрлі мектептегі оқыту моделінен мүлдем өзгеше шығармашылық пен аналитикалық дағдыларды дамытуға негізделген принципиалды инновация.

Стив Джобс инновацияны пайдалану - жеңіске жетудің жалғыз жолы деді. STEM оқыту кеңістігі - бұл оқытудың жаңа технологиялары мен икемді оқу ортасының үйлесімі және балалардың қызығушылығын оятып, оларға қызықты оқу материалдарымен қамтамасыз етуге бағытталған инновациялық білім беру технологиясы [3].

STEAM - білім беру элементтерін іске асыру бойынша зерттеулер көптеген елдерде жүргізілуде: АҚШ, Австралия, Оңтүстік Корея, Канада, Таиланд және т. б. STEAM - оқытуды жүзеге асыру тәжірибесін зерттеу көрсеткендей, оның бағдарлары білім алушылардың негізгі оқу деңгейлеріне байланысты алуан түрлі және үздіксіз кеңеюде.

Бұл қолданыстағы білім беру жүйесінің инновациялық процестермен де, қазіргі заманғы экономикамен де, оның жеке дамуындағы адамның алдында тұрған мәселелермен де сәйкессіздігін көрсетеді. Біріншіден, STEM ұстаным - бұл білім берудегі белсенді іздеу, эксперимент және инновациялар аймағы.

Екіншіден, жаратылыстану ғылымдарына, инженерияға, технологияға назар аударғанымен, STEM білім беру мәселелері гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдардан туындайтын мәселелер мен проблемалар болып табылады, бірақ бәрінен бұрын әдістеме, басқару, қызметті ұйымдастыру. Білім берудің мазмұны қандай болуы керек? Оқу практикасын қалай ұйымдастыруға болады? Білім беру жүйесі қалай ұйымдастырылуы керек? Білім қоғам мен

экономикада қандай функциялар мен процестерді қамтамасыз етуі керек? Тәжірибе мен практиканы жинақтай отырып, осы тұжырымдамалық және әдістемелік мәселелерді нақты тұжырымдап, шешуге көшу керек. Осы сұрақтарға жауапсыз жүйелік өзгерістер енгізу қиын болады.

Үшіншіден, STEM-дің бәріне арналған орны бар. STEM - білім беруді дамыту үшін қатысушылардың кең ауқымын қосу маңызды, олардың әрқайсысы өз қызығушылығын таба алады. Бұл жерде педагогтардың немесе білім беру мамандарының ғана емес, жоғары технологиялық индустрия өкілдерінің, ата-аналардың, оқушылар мен студенттердің, университеттердің, кітапханалардың, мұражайлардың және т. б. күш-жігері маңызды.

Қазақстандағы STEM-тәсілдеменің даму перспективаларын анықтай отырып, біз басқа елдердің жетістіктері мен практикасына, қазақ педагогтарының, басшылары мен сарапшыларының қазақ мәнмәтінін түсінуіне, тәжірибесі мен өзекті қызметіне, сондай-ақ еліміздегі STEM-білімнің даму үдерісін сүйемелдейтін пікірталастарға сүйене аламыз. Осының бәрін қорытындылай келе, жақын арада әрекет етудің ең перспективалы 6 бағытын бөлуге болады.

1. STEM - білім беру тақырыбы бойынша коммуникациялардың қарқындылығын арттыру. Бұл қарым-қатынастың мазмұны осы тақырыпта жұмыс істейтіндермен қарапайым танысудан бастап, әртүрлі деңгейлерде және әртүрлі салаларда тәжірибе алмасудан, проблемалар мен қиындықтардан бастап, білім берудің жаңа мазмұны туралы коммуникациямен аяқталатын талқылауды қажет ететін мәселелердің кең спектрімен анықталады., жаңа бағдарламалар мен тұжырымдамаларды әзірлеу. Бүгінгі таңда осындай коммуникацияның алуан түрлі форматтары талап етіледі: шабыттандыратын баяндамалар, өткір проблемалар төңірегіндегі пікірталастар, тәжірибе алмасу және әдістемелерді, техникаларды, практикаларды, жұмыс топтарын және бірлескен жобаларды таныстыру.
2. STEM - білім туралы идеяларды жалпы жұртшылық арасында, ең алдымен ата-аналар, жасөспірімдер және басқа да мүдделі адамдар арасында насихаттау. Бұл бағыт-қоғамдық сұранысты және STEM-білімге сұранысты қамтамасыз ету. Бұл инженерлік істің өзектілігін, ғылыми көзқарасты, технологияның дамуын және олармен бірге болашақ карьерлер үшін STEM кешенінің маңыздылығын түсіндіру туралы. Бұл бағыт БАҚ-қа, ата-аналар алаңдары мен қауымдастықтарына шығуды, PR саласында арнайы жобалар мен бастамалар жасауды білдіреді.
3. Мұғалімдер мен оқушылардың тәжірибесіндегі бастама мен еркіндікті қолдау. Бүгінгі таңда STEM білім беруді жылжыту және дамыту жеке бастама саласында (жеке адамдар, топтар, жеке мектептер) болғандықтан, олар қолайсыз ортамен қоршалған. Қолайсыздық стандарттаудың жоғары деңгейінде, сондай-ақ бастаманың жоқтығы мен тіпті жақсы идеялардың бұрмалануының таралуында. Мұндай жалпы фон бостандық пен бастаманы

көрсету үшін үлкен күш-жігерді қажет етеді. Сондықтан әрбір бастама әлеуметтік қатынастар деңгейінде де, моральдық қолдау деңгейінде де, ресурстар, мүмкіндіктер мен инфрақұрылым деңгейінде де қолдауды қажет етеді.

4. Тәжірибе, техника, идеялармен тұрақты алмасу және жинау орны ретінде (online және offline), әдістемелік хаб құру. Адамдар мен бастамалардың бытыраңқылығына және STEM - тәсілде дайын шешімдердің болмауына байланысты тәсілді дамытудың барлық компоненттерін тарату үшін еркін алаң қажет. Ол бастамалардың пайда болу, жекелеген жобаларды дамыту орны және әртүрлі стейкхолдерлердің тұрақты коммуникация алаңы бола алады.
5. Педагогтарды қайта даярлау және білім беруге практиктерді, зерттеушілерді, инженерлерді тарту. Жоғарыда айтылғандай, STEM бағдарламаларын ашу үшін мұғалімдер мен менеджерлерді қайта оқыту қажет. Зерттеу практикаларын оқытудың ерекше маңызы бар, ал одан да жақсысы — мұғалімдерді нақты зерттеу және инжинирингтік практикаларға қосу. Бұл дегеніміз, қайта даярлау жабық білім беру жүйесінде болмауы керек, бірақ ғылыми-зерттеу институттарымен, университеттермен және нақты компаниялармен, индустриямен өзара әрекеттесу керек. Бұл бағыттың екінші бөлігі білім беру процестеріне практиканы өз іс-әрекеттеріне енгізе алатындарды тарту және оны қалай жасау керектігін көрсету.
6. Білім беру ұйымының жаңа пәндерінің, жаңа мазмұны мен модельдерінің тұжырымдамалық және әдіснамалық әзірлемелері, пәнаралық мазмұны мен оны беру тәсілдерін іздеу. Мұндай жұмыстар осындай әзірлемелердің халықаралық орталықтарымен — қауымдастықтармен, STEM-орталықтармен, университеттермен, институттармен өзара іс-қимыл жасау және үйлестіру арқылы ғана жүргізілуі мүмкін. Атап айтқанда, "Технология", "ғылым", мектеп үшін жаңа стандарттар әзірлеу және т. б.

Мұнда оқытушылық тәжірибе шеңберінен шығып, білім берудің заманауи мазмұны мен оның негіздері, сондай-ақ қызмет жүйесі ретінде педагогика мен білім берудің жалпы әдіснамалық негіздері мәселелеріне жүгіну қажет.

Әдебиеттер

1. Білім мен ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы

2.Тен А. С. Новые тренды в современном образовании. Электронный ресурс:URL: http://zkoipk.kz/ru/2016smart3/2541-conf.html

2.«Білімді ел - Образованная страна» №20 (57) от 25 октября 2016г.

3.Азизов Р. Образование нового поколения: 10 преимуществ STEM образования Электронный ресурс:URL: https://ru.linkedin.com/pulse/ -stemrufat-azizov.

УДК 372.8:37

ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ОБЛАЧНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Ж.И.Курманбаева, М.Ә. Сейсенбек, А.О.Махкамов магистр оқытушы
Южно-Казахстанский государственный педагогический университет,
Средняя школа №17 им. Лермонтова,
г. Шымкент, Казахстан

Түйін

Мақалада бұлтты технологияларға негізделген жеке ақпараттық білім беру ортасын ұйымдастыру, бұлтты технологиялардың мүмкіндіктерін білім беру процесінде қолдану қарастырылады.

Summary

The article discusses the organization of a personal information educational environment based on cloud technologies, the use of the capabilities of cloud technologies in the educational process.

В настоящее время подготовка студентов среднего профессионального образования невозможна без использования современных информационных технологий. Внедрение информационных технологий в образование позволяет достичь запланированных результатов только при условии надежной и безопасной работы всей IT- инфраструктуры профессиональной образовательной организации.

К ней предъявляются все возрастающие требования повышения производительности и надежности при постоянном увеличении объемов обрабатываемой информации. Наиболее эффективным способом удовлетворения этих потребностей является развитие ИКТ для обучения на основе внедрения облачных вычислений, которые являются одним из наиболее перспективных инновационных направлений развития ИКТ.

Под облачными вычислениями (облачными технологиями) понимается такая организация работы, при которой вся вычислительная нагрузка приходится на серверы. Данные, хранящиеся на виртуальных серверах, расположенных в облаке, также временно кэшируются на клиентской стороне на компьютерах, ноутбуках, нетбуках, мобильных устройствах и т. п. Понятие «облачные технологии» произошло от того, что облачные технологии основаны на Интернет сети, а Интернет часто на схемах обозначался облаком, отсюда и название технологий [1].

Проанализируем сущность и основные характеристики облачных технологий для того, чтобы обосновать возможность и целесообразность их применения в образовательном процессе. В облачных вычислениях обычно выделяют три отдельные категории или уровня:

- «Инфраструктура как услуга» (IaaS, infrastructure as a service). На этом уровне пользователи получают базовые вычислительные ресурсы – например, процессоры и устройства для хранения

информации – и используют их для создания своих собственных операционных систем и приложений;

- «Платформа как услуга» (PaaS, platform as a service). Здесь пользователи имеют возможность устанавливать собственные приложения на платформе, предоставляемой провайдером услуги;
- «Программное обеспечение как услуга» (SaaS, software as a service). Именно этот уровень представляет наибольший интерес для образовательных организаций. На этом уровне в «облаке» хранятся не только данные, но и связанные с ними приложения, а пользователю для работы требуется только веб-браузер [1].

Лучшим примером такого подхода являются Google Apps Education Edition, который включает средства поддержки коммуникации и офисные приложения.

В настоящее время в мировой практике реализуются четыре модели развертывания облачных систем:

- Приватное облако (private cloud) — используется для предоставления сервисов внутри одной компании, которая является одновременно и заказчиком, и поставщиком услуг. Это вариант реализации облачной концепции, когда компания создает ее для себя самой, в рамках организации;
- Публичное облако (public cloud) — подразумевает развертывание инфраструктуры с необходимым программным обеспечением и предоставление механизмов доступа к ним за пределами инфраструктуры учреждения;
- Гибридное облако (hybrid cloud) — состоит из двух и более облаков различного типа;
- Общественное облако (community cloud) — вид инфраструктуры, предназначенный для использования конкретным сообществом потребителей из организаций, имеющих общие задачи [2].

Для образовательных организаций наиболее подходящими являются публичные и общественные облачные системы.

Примерами общественных облаков являются платформа Windows Azure, веб- сервисы Amazon, Google App Engine и Force.com.

Службы Google для образования содержат бесплатный набор инструментов, который позволит преподавателям и студентам более успешно и эффективно взаимодействовать, обучать и обучаться.

Основными преимуществами использования Google Apps Education Edition в образовании с точки зрения пользователя являются:

- Минимальные требования к аппаратному обеспечению, необходимо только наличие Интернет-соединения;
- Отсутствие специального программного обеспечения, доступ к приложениям можно получить через окно веб-браузера;

- Поддержка всех операционных систем и клиентских программ;
- Возможность работы с помощью любого мобильного устройства.

Таким образом, инструменты Google Apps являются общедоступной и универсальной IT-технологией для работы в образовательной среде.

Рассмотрим основные онлайновые сервисы на основе облачных вычислений, предоставляемые компанией Google, которые возможно использовать именно для образования.

Gmail является полнофункциональным почтовым клиентом с обменом мгновенными сообщениями, голосовым и видеочатом, мобильным доступом, а также защитой от спама и вирусов. Основной особенностью данного почтового сервиса, по мнению разработчиков Gmail, является мощный алгоритм поиска по почтовой корреспонденции. Продуманная иерархия сообщений в Gmail позволяет видеть сообщения в контексте и, если существуют ответы на отправленное или полученное сообщение, система GMail автоматически отображает их в хронологическом порядке вместе с исходным сообщением. Эта цепочка сообщений позволяет отслеживать все сообщения и продолжать обсуждение в одном месте.

Календарь Google – это веб-инструмент управления и планирования, который позволяет создавать календарь студенческих мероприятий, календарное планирование работы над курсовым или дипломным проектом, возможно совместное использование календарей для создания и просмотра расписаний занятий и консультаций.

Группы Google – инструмент управления и групповой работы на основе моделируемых форумов и списков рассылок. В современном образовании на первый план выходит работа в сети Интернет, совместная деятельность, умение вести проекты и исследования, используя Интернет-среду для обучения. Группы Google используются как инструмент информирования всех участников образовательного процесса, для совместной работы над проектами, для общения и консультирования, для самовыражения.

Документы Google – это бесплатный набор веб- сервисов в форме программного обеспечения как услуги (SaaS), а также интернет-сервис облачного хранения файлов с функциями файлообмена, разрабатываемый Google. Документы, создаваемые пользователем, сохраняются на специальном сервере Google, или могут быть экспортированы в файл. Это одно из ключевых преимуществ программы, так как доступ к введѐнным данным может осуществляться с любого компьютера, подключенного к Интернету (при этом доступ защищѐн паролем). Документы Google позволяют студентам и преподавателям удаленно работать над общими документами и проектами, а преподавателям контролировать и управлять этой работой. Документы Google представляют собой онлайновый офис, который включает в себя полноценные инструменты для создания текстовых документов, электронных таблиц,

наглядных пособий, PDF-файлов и презентаций, а также их совместного использования. Как же это можно применить в образовании? Например, образовательную программу или годовой план можно сделать совместно всеми педагогами, ответственными за какие-либо направления, таких как педагог психолог или социальный. Каждый отвечает за какую-либо часть документа, но может комментировать или дополнять информацию и в других блоках. Другой пример — таблица, которую должны заполнить все кураторы с информацией о своих группах. А также документы Google не заменимы для организации проектной деятельности студентов и проведения формирующего и критериального оценивания. Студенты работают над проектом совместно, наполняя документы содержанием. Когда работа закончена, предоставляется доступ преподавателю, может прокомментировать какие-либо части документа, чтобы студенты могли скорректировать его содержание до защиты проекта. При оценивании участия в создании проекта важно то, что педагог может отследить хронологию изменений. По этой хронологии можно в какой-то степени определить, какой вклад внес каждый участник группы.

Сервис Сайты Google – это конструктор сайтов с возможностью публикации видео, изображений, документов. Цель сервиса – организовать единое Интернет-пространство, где пользователи будут делиться информацией. Служба Сайты Google позволяет добавлять на сайт самую разнообразную информацию – календари, видео, изображения, документы и др.; определять параметры доступа к сайту. Сайты Google позволяют решать широкий спектр образовательных задач. Это может быть закрытый сайт методической комиссии, сайт группы или сайт поддержки учебного проекта или дисциплины. Закрытое облачное пространство реализуется с использование набора сервисов Google APPS.

Google Видео – сервис, совмещающий видеохостинг пользовательских видеороликов и поисковую систему по ним. С помощью этого сервиса видеоролики можно безопасно размещать и просматривать. Для просмотра и добавления комментария не требуется никакого специального программного обеспечения, кроме обычного браузера [2].

Хранение документов и построение документооборота может быть реализовано с помощью Диска Google и облачного офиса. Механизм общего доступа к облачным папкам и документам позволяет реализовать совместную командную работу с документами и над проектами. Диск Google является не только пространством для хранения файлов, но и средой запуска вебприложений, написанных сторонними разработчиками. Это позволяет значительно расширить функционал диска и говорить о реализации полноценной работы полностью в WEB среде.

Рассмотрев основные онлайновые сервисы на основе облачных вычислений, предоставляемые Google, можно сказать, что Google Apps для образовательной организации – это тонко настраиваемые приложения для общения и совместной работы, которые благодаря облакам позволяют избежать

многих проблем и расходов, связанных с обслуживанием программного и аппаратного обеспечения.

Использование «облачных технологий» в образовательном процессе приходит не так стремительно и еще не находит широкого применения в среднем профессиональном образовании. Хотя современные студенты читают об «облачных технологиях» и используют некоторые из них в своей личной деятельности. Однако, чем раньше преподаватели начнут использовать облачные сервисы в своей работе, тем раньше они получат эффективный 65 инструмент для построения индивидуальной траектории обучения, тем эффективнее и интереснее они могут сделать процесс обучения.

Таким образом, облачные ресурсы могут быть эффективно использованы в образовательных целях, позволяя рационально организовать процесс обучения, как студентов, так и преподавателей. Облачные технологии позволяют организовать доступ к разным видам программного обеспечения, используя все достоинства этого вида информационных технологий в образовательным процессе, а также могут служить платформой для организации мобильного обучения.

Литература

1. Алексанян Г. А. Сервисы Google в организации самостоятельной деятельности студентов СПО [Текст] / Г. А. Алексанян // Молодой ученый. — 2012. — №9.

2. Сейдаметова З. С., Сейтвелиева С. Н. Облачные сервисы в образовании[Текст] / З. С. Сейдаметова // Информационные технологии в образовании. - 2011. - № 9.

ӘОЖ 372.8:745/749

БЕЙІНДІК ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӘСІБИ ДАЯРЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Жолдасбекова Г.Д, магистр аға оқытушы.

Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті,Шымкент, Қазақстан

Култаева Г.А. оқытушы.

Жастардың уақытын тиімді ұйымдастыру орталығы Шымкент, Қазақстан.

Резюме

В данной статье рассматриваются особенности профессионально-ориентированное обучение. Большое внимание уделяется целям и задачам, методам и методикам профильного обучения. Для гуманизации образовательного процесса анализируются требования к профессиональной подготовке учителей. Рассматриваются сведении изменения структуры профильного обучения и содержание системы обучения, интересов, способностей учащихся, профессиональные потребности и возможности для дальнейшего обучения. В Казахстане актуальность развития процесса профильного обучения будет тесно связана с рядом факторов, которые указываются в содержании статьи.

Summary

This article discusses the features of professionally-oriented training. Much attention is paid to the goals and objectives, methods and techniques of specialized training. To humanize the educational process, the requirements for teacher training are analyzed. Information on changes in the structure of profile education and the content of the learning system, interests, abilities of students, professional needs and opportunities for further education are considered. In Kazakhstan,

the relevance of the development of the process of specialized training will be closely linked to a number of factors that are indicated in the content of the article.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2006 жылғы халыққа Жолдауында әлемнің алдыңғы қатарлы дамыған 50 елдің қатарына қосылу міндеті қойылған [1]. Осы міндетті жүзеге асырудың бір өлшемі - еліміздің білім беру жүйесін одан әрі жетілдіру, бәсекелестікке қабілетті жоғары дәрежелі маман даярлау болып табылады. Білім беру үдерісінде қазіргі таңда өзекті болып отырған бейіндік оқыту жоғарыда аталған мәселені шешудің бірден бір жолы болып табылады. Елбасы Н.Ә.Назарбаев: «Заманауи әлемде елдің қуаты ең алдымен азаматтарының білімімен өлшенеді. Сол білімді әжетке, тұрмыс игілігіне жарата білуімен бағаланады. Инемен құдық қазғандай, қиын да күрделі, орасан қажыр-қайрат пен ерік-жігерді талап ететін білімсіз – өміртұл. Терең білім – тәуелсіздігіміздің тірегі, ақыл-ой – азаттығымыздың алдаспаны»-деп көрегендікпен білімнің қоғамдағы орнын айқындап берді [2].

Елбасымыздың міндет етіп қойғандай өзіндік өмір өрнегін жасай алатын, өзіндік даму арнасын белгілеп, өмірдің биік көкжиегіне батыл қадам баса алатын бүгінгі бәсекенің қатал заңын меңгерген ұрпақтың тұғыры – ол мектеп деп санайды А.М. Рахимжанов. Мұндағы алдыңғы қатардағы шарттың бірі, оқушы бойында өмірлік бейінділіктерді қалыптастырумен нәтиже шығарады [3]. Қазақстан Республикасының дүниежүзілік білім беру кеңістігіне енуіне байланысты оқу-тәрбие үдерісін ізгілендіру мақсатында мұғалімдердің кәсіби дайындығына деген талап арта түсуде. Бұл талап оқыту мақсатын оқушылардың мүмкіндіктеріне, талап - тілектеріне, қоғамның әлеуметтік, саяси-экономикалық сұранысын қанағаттандыру және оны одан нәтиже шығаруға байланысты болып отыр. Қазіргі таңда біздің елімізде білім беру сапасын жоғарылату және оны дамытудың жолынқайта қарастыру өзекті мәселе болып отыр. «ҚР Білім туралы» Заңының 8 бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеті-ұлттық және жалпы-адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау» - делінген. Қазақстан Республикасының білім беруді дамыту тұжырымдамасында «Білім берудің мақсаты-жылдам өзгеріп отыратын дүние жағдайларында алған терең білімнің, кәсіби дағдыларының негізінде еркін бағдарлай білуге, өзін - өзі іске асыруға, өзін-өзі дамытуға және өз бетінше дұрыс, адамгершілік тұрғысынан жауапты шешімдер қабылдауға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру» - делінген [4]. Жоғарыда аталған қағидаларды басшылыққа ала отырып, Қазақстанда ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарды, тарихи тәжірибелерді, сан ғасырлық мәдени ұлттық дәстүрлерді ескере отырып, қазіргі білім мазмұнын жаңғыртуда жаңа талаптар қоя отырып, ұлттық рухта болашақ ұрпаққа бейіндік оқыту мен тәрбие беру әрі оны психологиялық тұрғыдан алдын-ала анықтау қажет. Өскелең жас ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беру үшін мұғалімдердің ғылыми - педагогикалық инновациялық іс-

әрекет негіздерін меңгеруі шартты нәрсе. Өйткені ғылым мен техниканың жедел дамыған, ақпараттар ағыны күшейген XXI ғасырда жеке тұлғаны қалыптастыру ұстаздардың басты міндеті болып саналады. Сондықтан да бұл ұстаздан үнемі шығармашылық ізденісті, жаңа әдісті қолдануды талап етеді. Педагогикалық үдеріске қатысушылардың кәсіби, тұлғалық өсуінің едәуір әлеуеті, бейінді оқытуда жаңаша білім беру технологияларын пайдалануымен байланысты. Білім беру технологияларын бейінді оқытуда пайдаланудың тиімділігі мұғалімнің кәсіби іс-әрекетін дұрыс ұйымдастыра алуымен де байланысты. Бүгінде педагогикалық үдерістің қыр-сырын әртүрлі салада қарастырған ауқымды зерттеу еңбектері баршылық. Мәселен, оқу-тәрбие үдерісін жетілдіру мақсатында педагогикалық оқыту технологияларын ұсынған В.М. Монаховтың, В.В. Давыдовтың, Л.В.Занковтың, Н.П.Гузиктің, С.Н. Лысенкованың, В.Ф.Шаталовтың, Д.Б. Эльконинның, П.М. Эрдниевтің, Т.Т.Галиевтың, Л. Бектұрғановалардың және тағы басқа ғалымдардың ғылыми-тәжірибелік еңбектерінің мәні зор. Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты бойынша ҚР жалпы орта білім берудіңнегізгі мақсатының бірі – бейіндік оқытуды іске асыру. Білім беру ұйымдарында бейіндік оқытудыұйымдастыру және оқушылардың бейіндік қабілетін анықтау қазіргі кездегі өзекті мәселе болып табылады. Бейіндік оқыту дегеніміз - кәсіптік білім беру бағдарламаларын толық игеруге дайындау, оқушылардың белгілі бір кәсіпті игеруге деген бейімділігі мен қызығушылығын, танымдық қабілетін ескеруге бағытталған білім беру процесін ұйымдастыру, жоғары сынып оқушылырыныңбілімін даралау мен саралап жіктеудің педагогикалық жүйесі болып табылады.

А.А. Мұқатаев бейіндік оқыту - білім беру үдерісінің құрылымына, оқыту жүйесіне, мазмұнына өзгерістер енгізу арқылы оқушылардың қызығушылығы, бейімі мен қабілеттерін толық есепке алуға, олардың кәсіптік сұраныстары мен білім алуды одан әрі жалғастыру мүмкіндіктеріне сәйкес оқытуға жағдай жасауға мүмкіндік беретін оқытуды саралау және даралау құралы болып табылатығын өз зерттеуінде басшылыққа алған [5].

Білім беру жүйесіндегі басты қағидаларды ұстана отырып Қазақстандаұлттық және жалпыадамзаттыққұндылықтарды, тарихи тәжірибелерді, сан ғасырлық мәдени ұлттық дәстүрлерді ескере отырып, қазіргі білім мазмұнын жаңғыртуда, жаңа талаптар қоя отырып ұлттық рухта болашақ ұрпаққа бейіндік оқыту мен тәрбие беру, әрі оны психологиялық тұрғыдан алдын - ала анықтау аса қажет.

Оқушының болашақта жоо –да кәсіптік білім алуына септігін тигізетін білім алу бағытын таңдау туралы саналы шешім қабылдау қабілетін қалыптастыру бейіналды даярлаудың негізгі міндетіне жатады. Яғни, бейіналды даярлықтың арқасында оқушылар өмірлік маңызды таңдауды да дұрыс жасай алады. Бейіндік оқыту-оқушылардың өздерінің танымдық қызығушылықтарына, қабілеттілігіне, оқудағы жеткен жетістіктеріне және кәсіби ниеттеріне байланысты өздерінің оқыту бағдарын еркінше таңдап алуға

негізделген. Еркінше таңдау оқушылардың белгілі бір тобына қатысты даралық тұрғыдан қарауды жүзеге асыруға мүмкіндік береді, ол топтап оқытуда ұқсастықта болады. Әр топтағы оқыту үдерісі түрліше бағытта жүреді және олар білім мазмұнымен ерекшеленеді. Сонымен қатар оқыту әдістері мен формаларының басымдық рөлі, оқушылар мен мұғалімнің өзара қарым - қатынас стилі өзгереді. Жалпы орта білім беру бағдарламаларына негізделген бейіндік оқыту бағыты бойынша білім беру мазмұнын кәсібилендіру және кіріктіру, саралану негізінде әзірленетін болады. 10-11- сыныптарда оқушыларға шығармашылық қызметіне және жеке қабілетінің дамуына ерекшекөңіл бөлініп, әр оқушының бейініне қарай дараланған білім беру бағдарламаларын таңдауғамүмкіндік беріледі. Қазақстанда бейіндік оқыту үдерісін дамыту өзектілігі бірқатар факторлармен байланысты көрінеді [5,12б]. Олар:

- мектептерде 12 жылдық білім беру үлгісіне көшуі;
- жоғарғы сыныптағылардың оқуын шетелдік тәжірибеде ұйымдастыру тенденциялары;
- мектеп түлектерінің дайындығына еңбек нарығының қоятын талабы;
- білім берудің келесі деңгейлерінің сабақтастығын жүзеге асыру қажеттілігі: Қазақстанда бейіндік оқыту үдерісінде білім алушыларды әлеуметтендіруде педагогикалық жағдайды кеңейту; алдағы уақытта еңбек нарығының арықарай даму жағдайында оларды саналы таңдау жасауға дайындау; орта білім алу жолдарын анықтауда негізгі мектеп түлектеріне әлеуметтік-педагогикалық қолдау көрсету; үздіксіз білім беру жүйесінің барлық деңгейлерінде оқытуды ұйымдастыру тәсілдерін үйлестіру қажет.

Қазақстандағы бейіндік оқытуды ұйымдастыру екі кезеңге бөліп қарастырылады: Біріншісі: XX ғасырдың 90-жылдарынан бастап, білім беру мекемелерінің (лицей, гимназия, арнаулы мектептер, дарынды балалар мектебі, халықаралық мектептер) моделінің дамуы және қалыптасуымен, мемлекеттік емес сектордағы оқу орындарының құрылуымен, авторлық оқу курстарының бағдарламасын әзірлеумен, қолданылатын білім беру технологиялар спекторының кеңейуі ал, бейіндік оқытуды жүзеге асырудың екінші кезеңі Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға міндетті жалпы орта білім беру стандарты «Негізгі ережелер» (МЖБС 2.003.– 2002) енгізілуі. Бұл құжатта жалпы орта білім берудің жоғарғы сатысына сипаттама берілген, ал 2006-2007 оқу жылынан бастап Қазақстандағы бейіндік оқытудың ұйымдастырудың негізі анықталады. Оқытудың нормативтік мерзімі 2 жыл деп (10-11 сыныптардың орнына, 12 жылдық мектепте 11-12 сыныптар) анықталған. Бейіндік оқытудың міндеттеріне оқушылардың танымдық қызығушылығын, шығармашылық қабілетін дамыту, саралап жіктеп оқыту негізінде өзіндік оқу қызмет дағдысын қалыптастыру енгізіледі. Бейіндік оқыту мазмұнын іріктеу базалық білім беруді қамтамасыз ету үшін толық функционалдық негізге, сонымен қатар жалпы орта білім беру сатыларының өзара сабақтастығына (бастауыш, негізгі, жоғарғы) сәйкес жүзеге асырылады [4,32б].

Соңғы уақытта оқу-тәрбие үдерісіне жеке тұлғаны дамытуға бағытталған жаңаша оқыту технологияларын енгізумен жеке тұлғаның шығармашылығын дамытуға үлкен мән берудің өзі Қазақстанда болып жатқан өзгерістерді жаңаша көз қараспен қарастыруды талап етуде. 12 жылдық білім беру жүйесінің дүниеге келуі – қоғамдағы жаңа өзгерістер қарыштап дамуына байланысты жаңа адамды қалыптастыруды көздеген заман талабы. Мұндағы жаңа білім беру мазмұны негізінде, әлемдік білім кеңістігіндегі озық оқыту технологияларын қамтиды. Бүгінде мектеп оқушысы нарықтық қатынастар мен ақпараттық қоғамның өзгермелі жағдайларына анағұрлым дұрыс бейімделген, жүйелі білім негіздерін тәжірибелік іс-әрекеттерге ұштастыра білетін, функционалды сауатты, өмірлік қажетті дағдылары қалыптасқан, өзін-өзідамытуға, өмір сүруге өз бетінше дайын, өзіне және қоғамға пайдалы қызмет атқаруға лайықты жеке тұлға боуы тиіс. Орта мекептің 11-12 сыныптарында бейінді оқудан өткен мектеп түлектері қазіргі мектеп түлектерімен салыстырғанда өз мамандықтарын, өмір жолдарын таңдап, оны тез, табысты меңгеруге әлдеқайда жақсы әзірленуді көздеуі тиіс.

12 жылдық білім берудің ерекшелік сол, баланың тек қана білім алып ғана қоймай, бейімі мен іскерлігіне, таңдайтын мамандығына қарай алғашқы кәсіби бағдар алып шығуы болып саналады. Негізінен 11-12 сыныптардағы білім беру мазмұны оқушының жоғары оқу орындарының алғашқы курстарындағы оқыту мазмұнымен кіріктіріледі. Оқушы мен оқытушы арасындағы өзара түсіністікке, ықпалдастыққа негізделген оқыту үдерісі оқушының ойлау жүйесінің дамуына, құндылық бағдарының айқындалуына, қарым-қатынас жасай білу дағдысының қалыптасуына сөзсіз игі ықпал етеді. Нәтижесінде оқушының танымдық қабілетінің деңгейін өсіріп, ойлау қабілетін арттырып, ақпаратты қабылдап қана қоймай, оны талдап, өзіндік тұжырым жасай алатын дәрежеге қол жеткізеді. Бұл үдеріс 12 жылдық білім жүйесі, білім мазмұнын түбегейлі жаңартумен қатар, оқытудың тың әдістемесін дүниеге әкеледі. Бейіндік оқыту үдерісі оқушыларға өздерінің болашақ мамандығын таңдауға зор әсерін тигізері анық. Бүгінде мектеп түлектері мамандықты дұрыс таңдауды білмей, кейде адасып жатады. Бейіндік оқыту үдерсі осы мәселені түбегейлі шешуге жол ашады. Сондықтан мектепте бір кәсіпті арнайы меңгеріп шыққан оқушы жоо-н адаспай таңдауға мүмкіндігі мол. Дұрыс таңдалған жерде оқудың сапасы да артады, әрі болашақ маман өз ісіне сүйіспеншілікпен, жауапкершілікпен қарайды деп санауға болады [4,62б].

Демек, бұдан бейіндік оқытуды саннан сапаға қарай көшудің бірден-бір жолы деп қарастыруымызға болады.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы«Қазақстан өз дамуындағы жаңа серпіліс жасау қарсаңында». Астана. 2006. 43б.

2.Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан білім қоғамы жолында» атты«Назарбаев Университетінде» оқыған интерактивті дәрісі. Егемен Қазақстан, 2012, 6 қыркүйек.

3. Рахимжанов А.М. Профильное обучение: проблемы перехода и создание эффективной образовательной среды. //Білімдегі жаңалықтар. 2008.No1 С.10-11.
4. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы. //ОрталықҚазақстан. 2003. 27 желтоқсан. 3б.
5.Мұқатаев А.А. Бейіндік оқытуды ұйымдастыру. Қарағанды, 2009. 103б.

УДК 81’373.21

ALGORITHM OF STUDENTS’ WRITING SKILLS DEVELOPMENT WITH THE HELP OF MODERN INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

Taiteliyeva M.A, Barysova.N.T., Beisenbayeva A. A.
South Kazakhstan State Pedagogical University, Kazakhstan

Түйін

Мақалада қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана отырып, оқушылардың жазу дағдыларын дамыту алгоритмі талқыланады

Резюме

В статье рассматриваются алгоритм развития письменных навыков студентов с помощью современных информационно-коммуникационных технологий

Computerization of language education has become a priority for foreign language teaching techniques. In the scientific literature appear many studies in which scientists developed methods of teaching a foreign language on the basis of modern information and communication technologies.

Due to the fact that Wiki technology creates didactic conditions for the formation of a single document by many users, this Internet technology can be used in the classroom for the development of foreign language writings skills of pupils and students. As any other project activity, the technique of students’ writing skills development with the help of wiki-technology requires a clear sequence of steps. This article presents one of the possible algorithms for the organization of students’ activity with the help of wiki-technology, aimed at the development of their writing skills.

Incorporating wiki into the classroom provides a very different kind of learning experience for students. With this tool, if integrated properly into foreign language lessons, teachers can create a more engaging, interactive and motivating learning environment for their students. Using wiki document in the foreign language classroom according to the above-mentioned steps creates conditions for developing students' collaborative writing skills. Students are also encouraged to demonstrate their talents and abilities while creating presentations using wikis.

Strategies to Improve Student Writing: General strategies.

1. View the improvement of students’ writing as your responsibility.

Teaching writing is not only the job of the English department alone. Writing is an essential tool for learning a discipline and helping students improve their writing skills is a responsibility for all faculty.

2. Let students know that you value good writing.

Stress the importance of clear, thoughtful writing. Faculty who tell students that good writing will be rewarded and poor writing will be penalized receive better essays than instructors who don't make such demands. In the syllabus, on the first day, and throughout the term, remind students that they must make their best effort in expressing themselves on paper. Back up your statements with comments on early assignments that show you really mean it, and your students will respond.

3. Regularly assign brief writing exercises in your classes.

To vary the pace of a lecture course, ask students to write a few minutes during class. Some mixture of in-class writing, outside writing assignments, and exams with open-ended questions will give students the practice they need to improve their skills.

4. Provide guidance throughout the writing process.

After you have made the assignment, discuss the value of outlines and notes, explain how to select and narrow a topic, and critique the first draft, define plagiarism as well.

5. Don't feel as though you have to read and grade every piece of your students' writing.

Ask students to analyze each other's work during class, or ask them to critique their work in small groups. Students will learn that they are writing in order to think more clearly, not obtain a grade. Keep in mind, you can collect students' papers and skim their work.

6. Find other faculty members who are trying to use writing more effectively in their courses.

Pool ideas about ways in which writing can help students learn more about the subject matter. See if there is sufficient interest in your discipline to warrant drawing up guidelines. Students welcome handouts that give them specific instructions on how to write papers for a particular course or in a particular subject area.

Assigning in-class writing activities:

1.Ask students to write what they know about a topic before you discuss it.

Ask your students to write a brief summary of what they already know or what opinions they hold regarding the subject you are about to discuss. The purpose of this is to focus the students' attention, there is no need to collect the summaries.

2. Ask students to respond in writing to questions you pose during class.

Prior to class starting, list two or three short-answer questions on the board and ask your students to write down their responses. Your questions might call for a review of material you have already discussed or recalling information from assigned readings.

3. Ask students to write from a pro or con position.

When presenting an argument, stop and ask your students to write down all the reasons and evidence they can think of that supports one side or the other. These statements can be used as the basis for discussion.

4. During class, pause for a three-minute write.

Periodically ask students to write freely for three minutes on a specific question or topic. They should write whatever pops into their mind without worrying about grammar, spelling, phrasing, or organization. This kind of free writing, according to writing experts, helps students synthesize diverse ideas and identify points they may not understand. There is no need to collect these exercises.

5. Have students write a brief summary at the end of class.

At the end of the class period, give your students index cards to jot down the key themes, major points, or general principles of the day's discussion. You can easily collect the index cards and review them to see whether the class understood the discussion.

6. Have one student keep minutes to be read at the next class meeting.

By taking minutes, students get a chance to develop their listening, synthesizing, and writing skills. O'Shea, P., Baker, P., Allen, D., Curry-Corcoran, D. E (2011) suggest the following:

Prepare your students by having everyone take careful notes for the class period, go home and rework them into minutes, and hand them in for comments. It can be the students' discretion whether the minutes are in outline or narrative form.

Decide on one to two good models to read or distribute to the class.

At the beginning of each of the following classes, assign one student to take minutes for the period.

Give a piece of carbon paper to the student who is taking minutes so that you can have a rough copy. The student then takes the original home and revises it in time to read it aloud at the next class meeting.

After the student has read their minutes, ask other students to comment on their accuracy and quality. If necessary, the student will revise the minutes and turn in two copies, one for grading and one for your files.

7. Structure small group discussion around a writing task.

For example, have your students pick three words that are of major importance to the day's session. Ask your class to write freely for two to three minutes on just one of the words. Next, give the students five to ten minutes to meet in groups to share what they have written and generate questions to ask in class.

8. Use peer response groups.

Divide your class into groups of three or four, no larger. Ask your students to bring to class enough copies of a rough draft of a paper for each person in their group. Give your students guidelines for critiquing the drafts. In any response task, the most important step is for the reader to note the part of the paper that is the strongest and describe to the writer why it worked so well. The following instructions can also be given to the reader:

State the main point of the paper in a single sentence

List the major subtopics

Identify confusing sections of the paper

Decide whether each section of the paper has enough detail, evidence, and information

Indicate whether the paper's points follow one another in sequence

Judge the appropriateness of the opening and concluding paragraphs

Identify the strengths of the paper

Written critiques done as homework are likely to be more thoughtful, but critiques may also be done during the class period.

10. Use read-around groups.

Read-around groups are a technique used with short assignments (two to four pages) which allows everyone to read everyone else's paper. Divide the class into groups no larger than four students and divide the papers (coded for anonymity) into as many sets as there are groups. Give each group a set and ask the students to read each paper silently and decide on the best paper in the set. Each group should discuss their choices and come to a consensus on the best paper. The paper's code number is recorded by the group, and the same process is repeated with a new set of papers. After all the groups have read all the sets of papers, someone from each group writes on the board the code number from the best paper in each set. The recurring numbers are circled. Generally, one to three papers stand out.

11. Ask students to identify the characteristics of effective writing.

After completing the read-around activity, ask your students to reconsider those papers which were voted as excellent by the entire class and to write down features that made each paper outstanding. Write their comments on the board, asking for elaboration and probing vague generalities. In pairs, the students discuss the comments on the board and try to put them into categories such as organization, awareness of audience, thoroughness of detail, etc. You might need to help your students arrange the characteristics into meaningful categories.

LIST OF REFERENCES

1. Bruns, A., & Humphreys, S. (2005). Wikis in teaching and assessment: The M/Cyclopedia project. Paper presented at the WikiSym 2005. Retrieved March 5, 2009, from http://www.wikisym.org/ws2005/proceedings/paper-03.pdf

2. Notari, M. (2006). How to use a wiki in education: ‘wiki based effective constructive learning’. Proceedings of the 2006 international symposium on Wikis (WikiSym ’06, Odense, Denmark), 131-132. Retrieved April 7, 2011, from http://delivery.acm.org/10.1145/1150000/1149479/p131-notari.pdf?key1=1149479&key2=8005222031&coll=DL&dl=ACM&ip=156.56.194.122&CFID=15449515&CFTOKEN=53566134

3. O’Shea, P., Baker, P., Allen, D., Curry-Corcoran, D. E., & Allen, D. (2007, Winter), New levels of student participatory learning: A WikiText for the introductory course in education, Journal of Interactive Online Learning, 6(3). Retrieved April 7, 2011, fromhttp://www.ncolr.org/jiol/issues/viewarticle.cfm?volID=6&IssueID=21&ArticleID=110 and http://www.ncolr.org/jiol/issues/pdf/6.3.5.pdf

ӘӨЖ

ДИЗАРТРИЯСЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ СӨЗДІК ҚОРЫНЫҢ ДАМУЫ

105-17 оқу тобы Қалжан А.Қ.
Жетекшісі: Аяпова Б.А.
Оңтүстік қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент.

Развитие словарного запаса детей с дизартрией

Vocabulary development in children with dysarthria

Сөйлеу тілінің немесе мүшелерінің қозғалуларының бұзылу дәрежілері түрлі болуы мүмкін. Жалған сопақша ми дизартриясының жеңіл, орташа, ауыр деп шартты түрде үш дәрежеге бөлуге болады.

І. Жалған сопақша ми дизартриясының жеңіл дәрежесі сөйлеу тілі мүшелерінің қозғалыс-қимылында өрескел бұзылуларының болмайтындығымен сипатталады. Сөйлеу тілі мүшелерінің кездесетін кемістік тілі мен еріндері салбырап жай қимылдайда және бағытын дұрыс ұстай алмайды. Шайнай алмайтындығы мен жұтына алмайтындығы оның сирек шашалатындығынан анық білінбейді. Бұндай балалардың сөзді дұрыс айта алмауы сөйлеу тілінің қозғаушы мүшелерінің ширақтығының жеткіліксіздігінен болады, сөйлеуі, біршама баяулайда, дыбыстары айтылған кезде көмескіленіп шығада. Сөйлеу тілі мүшелеріндегі күрделі ж,ш,р,ц,ч дыбыстарының айтылуында жиі қиналады.

Ұяң дыбыстар дауыстың жеткіліксіз қатысуымен айтылады. Сөйлеу тілі мүшелерінің негізі болып есептелетін тілдің ортаңғы үстін қатты таңдайға көтеруді қосымша талап ететін жіңішке дыбыстардың айтылуы да қиын болады.

Дыбыстардың айтылуындағы кемістіктер фонематикасының дамуына келеңсіз ықпал жасайды. Дизартрияның жеңіл дәрежесіндегі балалардың көпшілігі дыбыстық талдауда біраз қиындықтарды көреді. Олардың жазуында т-д, ч-ц дыбыстарын алмастыратын қателерінің ерекшеліктері кездеседі. Сөздің құрамының және лексико-грамматикалық құрлысының бұзылулары кездеспейді десе де болады. Кейбір өзгешеліктерін балаларды өте мұқият тексергенде ғана анықтауға болады, оның өзі көзге түсерліктей сипат бермейді.

Есту қабіліті дұрыс және ақыл ойы жақсы жетілген бұл сияқты кемістіктері бар балалар аудандық балалар поликлиникасынан тағы логопедиялық кабинеттерден сабақ алады, ал мектеп жасына **кел**ген кезде жалпы білім беретін мектептің жанындағы логопедиялық кабинеттерге барады. Бұл ақаулықтарда жоюға ата-аналардың өздері де елеулі ықпал жасай алады.

2. Жалған сопақша ми дизартриясының орташа дәрежесіндегі балалардың толып жатқан топтары бар. Осылардың кемістіктерінің ерекше-ліктері беттерінің бұлшық еттері қимылдамайды. Бала ұртын ауаға толтырып бұртита алмайды, еріндерін алға сүйрелей созып және жымқырып қыса алмайды. Тілі

нашар қимылдайды. Бала тілінің ұшын жоғары көтере алмайды, оңға, солға бұра алмайды. Бұрынғы қалпында ұстап тұра алмайды. Бір қимылдан екіншісіне ауысу едәуір қиын. Жұмсақ таңдай көбінесе нашар қимылдайды, дауысы ыңқылдап естіледі. Шайнауы мен жұтуы қиын.

Сөйлеу тілінің мүшелерінің бұзылуының салдарынан тілінің ақаулығы ауыр болады, әдетте балалардың сөйлеу тілі өте түсініксіз, көмескі, жей естілетін болады. Еріндерінің нашар қимылдауынан, сөйлеу тілі мүшелеріндегі дауысты дыбыстардың мұрыннан қатты естілмейтіндіктерінен анық айтылмайда, а және у дыбыстарының анықтығы жеткіліксіз, и және ы дыбыстары алмастырылады. П, т, м, н, к, х дауыссыз дыбыстары көбінесе сақталады. Н мен ц, р мен л дауыссыздары шылпылдаған дыбыспен мұрыннан шығып бір-бірінен айырғысыз ұқсас айтылады. Ауыздан шығатын ауа ағыны нашар сезіледі. Ұяң дауыссыздар қатаң дауыссыздармен жиі алмастырылады. Нәтижесінде жалған сопақша ми дизартриясына шалдаққан балалардаң сөйлеу тілінің түсініксіздігінің болатын соншалықты, олардың тіпті сөйлеуге құлқы да болмайды. Сөйлеу тілінің жетілуінің /5-6 жас/ кешігуіне байланысты бұндай жағдайда баланың адамдармен қатынас тілінің тәжірибесі өте кем болады.

Бұл сияқты кемістіктері бар балалар жалпы білім беру мектебінде үлгеріп оқи алмайда. Бұндай балалардың оқуына және тәрбиелеуін өте ыңғайлы жағдай жасалып және әрқайсысына жеке тәсілмен жәрдем көрсететін сөйлеу тілі қатты бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп ашылған.

3. Жалған сопақша дизартриясының анартрия деп аталатын ең ауыр үшінші дәрежесі бұлшық еттерінің қатты зақымдануы мен және сөйлеу тілі мүшелерінің мүлде жұмыс істемейтіндігімен сипатталады.

Анартрияға шалдыққан баланың бет-түрі өлі бейнеге ұқсас болады, астыңғы иегі салбырап тұрады, ауызы әрқашан ашық жүреді. Тілі ауыздан ішінде жалпағынан созылып, қимылсыз жатады, еріндері болар-болмас қимылдайды. Шайнауы мен жутынуы қиын. Сөйлеу тілі мүлде жоқ, кейде жекелеген бір дыбыстарға ұқсаған үн шығарада.

Ақыл-ойы жақсы жетілген анартриялық балалар да сөйлеу тілі қатты бұзылған арнайы мектепге оқи алады, сонымен бірге арнайы логопедиялық тәсілдердің жәрдемінің арқасында жазуға дағдылануы және жалпы білім беретін мектептің оқыту бағдарламасын ойдағыдай меңгереді.

Жалған сопақша ми дизартриясына шалдыққан балалардаң барлығына ортақ тән қасиет сөздің құрамындағы дыбыстарда айтылуында алмастырғанымен буындарының реттік санын және екпінін сақтайды. Қағида бойынша олар екі-үш буындық сөздерді айтуды меңгереді, ал төрт буындақ сөзді жалпылама үстірт қана қайталайды.

Баланың сөйлеу тілін сөздің құрамында қосарланып келген дауыссыз дыбыстардың айтылуы қиындық туғызады. Бала бұндай сөздерді айтқанда бір дауыссыз /алтын-атын/ немесе екі дауыссыз **да** /семсер-сер/ түсіп қалады. Сөйлеу тілі мүшелерінің қозғалуының қиындығынан айтылуында бір буыннан екіншісіне өткен кезде сол буынға ұйқастырып буынның тұлғасын өзгертіп

айтауын жағдайлар **да** кездеседі.

Сөйлеу тілі мүшелерінің қозғауындағы кемістіктер айтылуындағы дыбыстарды түсінуінің дұрыс жетілуіне әкеліп соғады. Естілу қабілетінің ауытқуынан болатын сөйлеу тілі мүшелерінің тәжірибесінің жеткіліксіздігі және дыбыстың айтылуындағы анық бейнесін сезінуінің жоқтығы дыбыстар-ды талдауда меңгеру кезінде айтарлықтай қиындық туғызады. Тіл қимылда-уының бұзылу дәрежесіне байланысты көрсетілген дыбыстың талдауда әртүрлі қиындықтар байқалады.

Арнайы байқаулардаң көпшілігінде айқындалган дыбыстық талдаудың деңгейі дизартрия балаларға түсініксіз. Олар аттары берілген дыбыстардан басталатын бейнелі суреттерді іріктеп алуды, құрамында белгілі дыбысы бар сөзді өздігінен ойлап табуды , сөздің дыбыстық құрамын талдауды білмейді.

Дыбыстарды айтуда айтарлықтай меңгерген балалар қателерді аз жібереді. Мысалы, с дыбысына сабын, саты, асқабақ, мысық, шапан бейнелі суреттерін іріктеп алады.

Анартрияға шалдыққан балаларға дыбыстық талдаудың бұндай түрлері түсініксіз.

Дизартрия балалардаң басым көпшілігінің дыбыстық талдауда меңгеру деңгейі, сауатын ашуға жеткіліксіз болады. Жалпы білім беретін мектепке барған бала І-ші кластың бағдарламасын мүлде меңгере алмайтын жағдайлары да болады. Әсіресе дыбыстың талдаудағы анық ауытқуы жаттау, жазу кезінде көрінеді.

Дизартрияға шалдыққан балалардың жазуындағы қателердің көпшілігі дыбыстарды алмастыруынан болады. Дауысты дыбыстарды алмастыруын да жиі кездеседі.

Дауысты дыбыстарда көмескілендіріп және мұрынмен айтуының салдарынан оларда үндестік жағынан ажырату мүмкін емес. Дауыссыз дыбыстардың алмастырулары толып жатқан және сан алуан болады. Мысалы л-р /белдік-берлік/, қ-ғ /қалқан-қалған/, с-т /собық- тобық/, г-д /көген-коден/, б-п /балапан-панапан/.

Дыбыстардың орын алмастыруынан /масақ-макас/, дыбыстардың түсіп қалуынан /табақ-таба/, сөз толық жазылмай қалып буындары ныц кыскаруынан ***/квлак-кая,*** көсеу-көс/ сездердің құрамьішң бұзылр.тын қасиеттері болады.

Сөздің құрамы да, мағынасы да мүлде өзгеріп айтылуы жиі кездеседі /қошқар-котка, асық -ат/.

Бұндай қателер айтылуындағы дыбыстардың бұрмалауына байланысты сөйлеу тілінің дыбыстық құрамы бөлшектенбеген сөйлеу мүшелері қатты бұзылған балаларға тән қасиет.

Бұдан басқа дизартрия балалар жазуында жалғаулықтарды дұрыс қолданбайды, сөздің синтаксикалық қиыстыру, меңгеру байланыстарында қателер жібереді. Дизартрия балалардаң фонетикасына жатпайтын бұл қателері олардың ауызекі сөйлеу үшін тілін, грамматикалық құрлысына, сөздік қорын меңгеру ерекшеліктерімен тығыз байланысты.

Жоғарыда көрсетілгендей сөйлеу тілі мүшелерінің бұзылуының тікелей нәтижесі сөйлеу тілін естуінде оның түсінбейтіндігі оның айтылуындағы қиындылығынан болады. Сөйлеу тілі мүшелері қатты бұзылған балалардың жалпы рейлеу тілдері өзгеше дамиды. Тілінің кеш шығуы, сөйлеу тәжірибесінің кедейлігі, қатты мүкістеніп сөйлеуі сөздік қорын байытуға және сөйлеу тілінің грамматикалық құрлысының жетілуіне кері әсерін тигізеді. Сөйлеу мүшелері қатты бұзылған балалардың көпшілігінің сөздік қорында ауытқуы бар, олар сөздерді құрамындағы дыбыстардың үндестігінің ұқсастығы бойынша шамалап жиі шатастырады, күнделікті тұрмыс тіршілігінде қолданатын сөздерді білмейді.

Көп сөздер қолдануында анық айтылмайды, бала өзіне тапсырылған керекті заттың атының орнына соған ұқсас өзінің түсінігіне жеңіл, таныс заттардаң аттарын атайды. Мысалы: жүгері-собық, оймақ-саусақ, лақ-ешкі, шөміш-ожау.

Дизартрия балалар айналасындағы жағдайды жетерліктей жақсы бағдарлай алады, тұрмыс тіршілігіндегі мәліметтер мен түсініктері жеткілікті. Мысалы, балалар бейнелі суретте көрсетілген өткеншек, асқана, велосипед сияқты тағы басқа заттарды танып аттарын атайды. Мамандықтары бойынша ұшқышты, мұғалімді, аспазшыны ажыратады. Суреттегі адамдардың істеп жатқандарын қимыл бейнелеріне қарап түсінеді. Әр затты бояуына қарап көрсете алады. Бірақ мүлде сөйлей алмауы немесе өте нашар сөйлеуі тілінің белсенділігі мен енжар сөз қорының арасындағы айырмашылығын соқтырады.

Лексиканы игеру деңгейі сөйлеу тілінде дыбыстардың айтылу жағының бұзылу дәрежесіне ғана байланысты емес, сонымен бірге баланың ой-өрісінің мүмкіншілігіне, әлеуметтік тәжірибесіне, оның тәжірибиеленген ортасына да байланысты.

Тілдің грамматикалық құралдарын жеткілікті түрде игере алмау дизартрия балаларға және жалпы сөйлеу тілі толық дамымаған даларға тән қасиет.

Балалардың сөйлем құрамының жұпынылығы, олардың дұрыс құрылмауы, сөйлем мүшелерінің, көмекші сөздердің түсіп қалуы өздігінен жазуынан айқындалады. Кейбір балаларға тіпті көлемі шағын мазмұндаманың өзі мүлдем түсініксіз.

Сөйлем мүшелерінің нашар қимылдауынан және бір дыбыстан екінші дыбысқа өте алмауының салдарынан дизартрия балалардың дағдысы өте қиын. Көбінесе бөліп және ырғақсыз оқиды. Оқығаны баланың өзіне де, тыңдаушыға да түсініксіз. Мысалы, кітаптан сәкі деген сөзді оқып, суреттен сатыны көрсетеді. Дизартрия балалардың сөйлеу тілі дамуының ерекшеліктері астарының айтылуындағы ақаулықтарды жоюға, сөйлеу тілінің лексикалық қорын және грамматикалық құрлысын дамытуға, жазуы мен оқуын түзетуге бағытталған түрде арнайы оқытуды қажет өтеді. Түзетудің мұндай мәселелері жалпы білім беретін мектептің тоғызыншы класс көлемінде оқытатын сөйлеу тілі бұзылған балаларға арнайы мектепте шешіледі.

Мектеп жасына дейінгі дизартрия балалар мақсатқа бағытталған сөйлеу

тілінің фонетикалық және лексико-грамматикалық құрлысын қалыптастыратын логопедиялық оқыту жұмысын қажет етеді. Бұндай оқыту жұмысын сөйлеу тілі бұзылған балаларға арналған арнайы мектеп жасына дейінгі мекемелерде жүргізіледі.

Ата-аналар баламен жұмыс жасай бастағанда тек ойын түрде берілген қызықты тапсырмалар ғана эффективті болатынын есіне алуы қажет. «Мұнда кел, сөйлеуді үйренеміз», - деп бұйрық беруге болмайды. Бұндай жағдайда бала қорқып, ішінен тұйықталып алады, онда тапсырмалар пайдасыз болып шығады. Ойын қызықты және тірі болу керек, кейде балаға жақсы сабағы үшін сыйлық берген жөн. Логопедтік тапсырмалар мектепке жақсы дайындық бола алады. Дыбыстарды айтып үйренуді бастамас бұрын бала дұрыс айтпайтын дыбыстарды меңгеруге артикуляциондық аппарат дайындайтын бірнеше тыныс алу жаттығуларын орындау керек. Тапсырмалар қысқа болу керек, кем дегенде 15 минут жүргізілуі қажет.

Сондықтан сөйлеуі бұзылған және тіл мүкістігі бар балалар тұйықталып, бойында толымсыздық кешені пайда болмас үшін, ата-ана тарапынан қолдау, мейірімділік, жылылық аса қажет. Қазіргі кезде экологиялық және психологиялық фактордың әсерінен сөйлеу қабілетінде ауытқуы бар және мүмкіндігі шектеулі балалар жылдан-жылға саны көбейіп келеді. Мұндай балаларға арналаған арнайы мектептер мен оқыту бағдарламалары жоқтың қасы. Бұл мәселе психиатр, логопед, невролог, психолог және т.б. мамандардың және қоғамның араласуымен шешілетін өзекті мәселелердің бірі болып қала бермек.

Сөз дыбыстарын бұлайша бөлу баланың белгілі бір артикуляцияны меңгере алатын жас мөлшерін де көрсетеді. Сөз дыбыстарының осылайша бөлінуіне орай түрлі жастағы балаларға арнап дыбыс жаттығуларын жүргізу белгіленеді.

Әдебиеттер

1. Өмірбекова Қ.Қ., Балқыбекова В.С. Сөйлеу тілінің фонетикалық, фонематикалық жағын тексеру және дамыту. Оқу құралы. – Алматы. 2003ж. 104б.
2. Өмірбекова Қ.Қ., Серкебаев Қ. Логопедия/ оқу құралы. - Алматы. 1996. 247б.
3. Правдина О.В. Логопедия / О.В. Правдина. - М., 1969. – 340 с.
4. Мелехова Л.В. Дифференциация дислалий / Л.В. Мелехова //Хрестоматия по логопедии /Под ред. Л.С. Волковой, В.И. Селиверстова. - М.: ВЛАДОС, 1997. - Т. 1. - С. 29-33
5. Архипова Е.Ф. Логопедическая работа с детьми раннего возраста / Е.Ф. Архипова. - М., 2006. – 216 с.
6. Бондаревский Е.Я. Информативность тестов, используемых для характеристики физической подготовленности человека / Е.Я. Бондаревксий // Теория и практика физической культуры. – 1981. – № 1. – С. 23-25
7. Озерецкий Н.И. Исследование моторной одаренности / Н.И. Озерецкий. - Иркутск, 1929. - 8 с.
8. Серебровская М.В. Методика массового исследования моторики / М.В. Серебровская // Методы изучения детей и подростков. - М., 1979. – 280 с.

ӘОЖ 81’ 373, 611

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАҒЫ ЖАЗБА ЖҰМЫСТАР

ф.ғ.к., доцент Байымбетова Ж.А., п.ғ.к Қазыбаева К.
Шымкент қ. Қазақстан

Резюме

В статье рассматриваются вопросы письменных работ в начальной школе.

Summary

The article deals with the issues of written works in primary school.

Қазіргі таңда оқытудың парадигмасы өзгерді. Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Осыған байланысты ұстаздар алдында оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу міндеті тұр. Мемлекетіміздің білім беру үдерісіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы - заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын тың бағдарлама.

Бастауыш сынып пәндеріне арналған оқу бағдарламаларындағы негізгі жұмыстардың бірі - жазба жұмыстар. Жазу дағдыларын қалыптастыру – балалардың өміріндегі күрделі процесс. Олардың жазу шеберлігі мен сөйлеу шешендігі қалыптасады. Ана тілі сабағында бала мәтіннің мазмұнын терең түсініп, көркемдік мәнін ұғады, әдебиеттану жөнінде түсініктері қалыптасады.

Жазу – адамдардың қашықтықта тұрып, қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ету. Өйткені жазу қоғамдық қажеттіліктен туындады. Адамдар арасындағы күрделі қоғамдық қатынастың дамып жетілуін ауызша сөйлеу тілі қанағаттандыра алмады. Ауызша сөйлеудің екі кемшілігі болды: таралу кеңістігінің шектеулілігі және уақыт жағынан шектеулілігі. Адамдардың қоғамдық-саяси, экономикалық және әлеуметтік қатынасында жоғарыдағы олқылықтарды толтыру үшін пайда болған жазудың міндеті өте өзекті аса өмірге қажет.

А.Байтұрсынұлы «Біздің заман – жазу заманы: жазумен сөйлесу ауызбен сөйлесуден артық дәрежеге жеткен заман» дейді. Жазусыз өркениет болмасы анық. Тас дәуірінен атом дәуіріне дейінгі адамзат мәдениетінің жетістіктерінің бәрі жазудың нәтижесінде. Мысалы, шумер елінде жазудың пайда болуы ең алдымен мемлекеттік құрылыстың дамуы мен жетілуіне, сауданың өркендеуіне байланысты болғаны белгілі. Ауызша сөйлеудегі еркіндікті тілдік қалыпқа салу, яғни жазуға түсіру кез келген сауатты адамның қолынан келмейді. Адам күнделікті қарым-қатынас тілімен біреуге хат жазу мүмкіндігіне ие болғанмен, өзінің ойын жүйелі, толыққанды, мазмұнды етіп жазбаша жеткізуде қиындыққа тап болады. Жазудың екінші қызметі тілдің жүйелі құрылымға айналуына әсер етуі болып табылады.Тілдің барлық потенциалды мүмкіндіктерін ашып, пайдалануға әсерін тигізеді. Сондықтан да бүгінде жазылған дүниені сол тілдің жүйесі мен құрылымы ретінде тануға, қабылдауға, тілдің «өзі» деп түсіндіруге, түсінуге күмән қалмайды. Үшіншіден, жазу – адам ойының материалданып, жарыққа шығуының, дәлірек айтқанда шығармашылық әрекетінің құралы.

«Көңілдегі көрікті ойдың сыртқа шыққанда өңі қашатын»болса, жазудың нәтижесінде қағазға түскен шашыраңқы ойды жүйелеуге болады.

Жазуды сөздердің әріптер тіркесімен белгіленуі деп түсінеміз. Бірақ ол алғашында бұлай болмаған. Сөзді әріппен (дыбыспен) таңбалау кейінірек пайда болды. Оған дейін жазу (таңба) не бүтіндей сөйлемді (хабарды), не жеке сөзді, не жеке буынды белгілеген. Осыған орай жазудың мынандай түрлері бар: пиктографиялық, жазу, идеографиялық, жазу, буын жазуы, әріптік немесе дыбыстық жазу.

Пиктографиялық (суретті) жазу - жазудың ең алғашқы түрі. Ол суретке негізделген.Сондықтан мұны кейде суретті жазу деп те атай береді.Пиктографиялық жазудың таңбалары - суреттер. Әрбір сурет (пиктограмма) өздігінен бүтіндей сөйлемді білдіре алады[1,412].

Зерттеушілер суретті-синкретикалық (пиктографиялық) жазу ең алғаш рет неолит дәуірінде пайда болды дейді[2,59].

Идеографиялық немесе логографиялық жазу Бұл - пиктографиялық жазудың біртіндеп дамуы, жетілуі нәтижесінде пайда болған жазу. Егер пиктографиялық жазу бүкіл сөйлемді (хабарды) білдірсе, идеографиялық жазу бүтіндей бір сөзді бір-ақ таңбамен белгілейді.

Идеографиялық жазудың жетіле түскен түрі - морфема - логографиялық жазу. Бұл жазудың ұстанымы (принципі) бойынша таңбалар бүтіндей сөзді емес, оның құрамына енетін морфемаларды белгілейді. Осы ерекшелігіне орай ол морфемаларды белгілейтін таңбалар морфемограммалар деп аталынады. Қазіргі қытай иероглифі морфема - логографиялық жазу.

Буын жазуы – идеографиялық немесе логографиялық жазудың дамуы барысында буын жазуы пайда болды. Бұл жазудың шығуына біріншіден, бұған дейін қолданылып келген идеографиялық таңбалар аффикстерді, әсіресе шетел сөздерін, кісі, қала аттарын таңбалауға икемсіз болуы, екіншіден, ол идеографиялық таңбалардың саны көп болып,оларды меңгерудің қиынға соққандығы себеп болды. Оның үстіне біраз тілдердің (мәселен,шумер, жапон т.б) морфологиялық құрылысы да (сөздің түбіріне аффикстердің аглютинативті ұстаным бойынша жасалыну) буын жазуын қажет етті.

Идеографиялық жазуға қарағанда буын жазуы оқыту үшін де, қолдану үшін де қолайлырақ болды. Бұл жазудағы таңбалардың саны да жоғарғылармен салыстырғанда аздау. Буын жазуы сөзді, әсіресе оның грам-матикалық формаларын дәл беруге икемдірек келеді.

Әріп (дыбыс) жазуы буын жазуынан кейін пайда болды. Ғалымдар бұл жазудың шығуы «біздің заманымызға дейінгі бір мың жылдықтың басында» - дегенді айтады.Әріп жазуының шығуына және дүние жүзіне кең таралуына оның қарапайымдылғы, сөздердің дыбысталуын дәл беретіндігі, әр түрлі тілдерге қолайлылығы себеп болды.

Қазіргі әріп жазуына адамзат баласы бірден келе салған жоқ. Ол алғашында дауыссыз-дыбыстық жазу болды (Мысалы, финикий, египет, арамей жазулары). Бұл ұстаным бойынша, таңбалар сөздегі дауыссыз дыбыстар мен

жартылай дауыстыларды ғана белгілеп, ал толық дауыстылар ешбір әріппен таңбаланбаған. Кейіннен, жазудың даму барысында, біртіндеп дауысты дыбыстар да белгіленетін болды.

Зерттеушілер ең алғашқы таза дауыссыз дыбыстық жазу деп финикий жазуын атайды. Онда 22 таңба болған. Бұлардың әрқайсысы жеке дыбыстарды таңбалаған. Олар өздерінен кейінгі дауысты-дауыссыз-дыбыстық жазу жүйелерінің жасалуына негіз болды.Әріп жазуы бір елден екінші елге ауысып отырған.. Мәселен, жоғарыда аталған финикий әліпбиінің негізінде грек әліпбиі, грек әліпбиінің негізінде бүкіл Батыс Еуропа халықтарының әліпбиілері жасалды. Ал шығыс халықтарының (араб, иран, еврей т.б.) жазуы арамей әліпбиінің негізінде пайда болды.

Әліпби бір халықтан екінші халыққа ауысқан кезінде негізінен әр тілдің дыбыстық ерекшеліктерін, көрсететін қосымша әріптерді қосып алып отырған. Мысалы, грек әліпбиінің негізінде жасалған славян әліпбиін түзу үстінде ағайынды Кирилдер (863 - жылы) гректерден 24 әріп алғанда, оның үстіне славян тілдерінің ерекшеліктерін көрсететін 19 әріпті қосқан (сонда бәрі 43 әріп). Сөйтіп, олар грек жазуын өз тілдеріне дәл келетіндей етіп ыңғайластырған. Орыс әліпбиі осы аталған славян әліпбиінің заңды жалғасы болып саналады.

Әріп (дыбыс) жазуының пайда болуының дүние жүзілік мәдениеттің дамуы үшін маңызы орасан зор. Өйткені бұл жазу - жазу жүйелерінің ішіндеп ең ыңғайлысы. Тілдердің қайсысында болса да, ондағы сөздердің саны мен буын санынан дыбыстардың саны әлдеқайда аз. Осыған орай, әдетте, дыбыстарды таңбалау үшін 20-дан 40-қа дейінгі таңбаның өзі жеткілікті болады. Әріп таңбаларының мұндай шағын мөлшері жазуды меңгеруді, сауаттылыққа үйренуді жеңілдетеді. Бұл жазу, әсіресе, сөздердің дыбыстық жағы мен олардың грамматикалық формаларын дәлме-дәл беруде өте-мөте қолайлы.

2017 жылдың 26 – қазаны қазақ халқының жылнамаларында тарихи күн болып енді.Тарихи шешім қабылданды. Тұрмыс тәуелсіздігінен сана тәуелсіздігіне бастайтын жолға алғашқы қадам жасалды.

Елбасымыз қазақ тілі әліпбиін кириллицадан латын графикасына көшіру туралы Жарлыққа қол қойды. Жаңа әлібиіміз 32 таңбадан тұрады. Оның тоғызы апострофпен белгіленген. Мұндай шешім қабылдау уақыт талабы[3].

Бастауыш сыныптардағы жазу сабақтарының мақсаты – балалардың жазу тілі дағдысын қалыптастыру.Жазу дағдысының психологиялық негізі мидың үлкен жарты шар қабығындағы анализатор ұштарының бір-бірімен күрделі байланысқа түсуі, екінші сигнал системасының жинақталып, бір арнаға бағытталуы болып табылады. Жазу тілі көзбен қабылданады, қолмен іске асады. Ал ауызша сөйлеу, есіту кинестезиялық нерв байланыстары арқылы өтеді.

Жазудың құрамына алфавит, графика және орфография (емле) енеді. Алфавит – тіліміздегі әріптердің белгілі бір жүйемен орналасу тәртібі. Графика

– дыбыстың, буынның немесе сөздің айтылуы қалай болса солай таңбалануы. Ал орфографиялық тілдің белгілі бір нормаға келтірілген ережесін сақтап жазу.

Алфавит пен графиканы меңгеру – оқу мен жазудың (сауат ашудың) ең алғашқы, ең қарапайым, бірақ ең маңызды дағдыларын қалыптастыруды көздейді. Алайда жазуды меңгеру оның тағы бір басты бөлігі орфографияны (немесе жазу, сауатты жазу) игеруді қажет етеді.

Бастауыш сынып оқушылары орфографияны игере отырып, сауатты жазуға дағдылану барысында графикалық түрде қарым-қатынас жасау мүмкіндігіне ие болады, яғни өзінің сөйлеуін және таным мүмкіндіктерін жетілдіре береді, жеке басының жалпы даму деңгейі жоғары дәрежеге көтеріле береді. Міне, жазуға үйренудің басты маңызының өзі анықталды.

Бұл айтылғандар бастауыш сынып оқушыларының жазу тілін дамыту мәселесінің күрделі екендігін көрсетеді, яғни балалардың жазу тілін дамыту үшін, алдымен оларды жазудың өзіне дағдыландырып алу керек. Жазу дағдысының бастамасы әріптің әр бөлігін (таяқша, дөңгелек, қосу сызықтары) сызып, жүргізу арқылы жаттықтырылады.Алайда мұғалім тиімді жаттығулар ұйымдастырса, көп ұзамай, бірте-бірте бастапқы қозғалыстарын жинақтап, азайта түседі. Ал, кейін әріп бөліктерін аса күш салмай-ақ қосып жаза алатын болады. Жаттығулардың нәтижесінде жазу қимылдары автоматталып, әуелі әріптерді, одан соң тұтас сөздерді де кідіріссіз жаза алады. Балалар жазуға лезде дағдыланады деудің жөні жоқ. Себебі олардың кейбіреулері бір, тіпті екі жылға дейін жазу дағдысын толық меңгеріп кете алмайды. Мұндай балалармен жеке жұмыс ұйымдастырылады.

Жазуға үйретуде көзделетін тағы бір мақсат – балаларды шапшаң жазуға үйрету. Өйткені практикада шапшаң оқудың қандай маңызы болса, шапшаң жазудың да сондай маңызы болады. Жазу барысында орындалуға тиіс ережелерді мұғалім балаларға оларды жазуға үйретуден бұрын көрсетіп, түсіндіреді: мысалы, екі аяқ тік бұрыш қалыпта бүгіліп немесе жазылыңқырап еденге (столдың кергішіне) тіреліп тұрсын, жазғанда көкіректі столға тақап тіремей, столдың шетінен 3 см қашықтық ұстап түзу отыру керек.

Жазуға үйретуден бұрын бірнеше рет дайындық жаттығулар жүргізіп, балалардың қолын қимылға, көзін шамалауға үйрету керек болады. Дайындық кезеңінде балаларды жазу сабағына қажет материалдармен және жазу аспаптарымен таныстыру, партаға қалай отыру, дәптерді қалай қою, қаламды қалай ұстау ережелерімен таныстыру, саусақтарды қимылдатуға бүгуге, жазуға жаттықтыру, білекті қимылдатуға жаттықтыру керек. Әріп элементтерінің, әріп кескіндерін дұрыс меңгеріп, жазу әдістеріне төселе бастаған кезде балалар бірте-бірте қолды жүргізіңкіреп, такт бойынша жазуға үйренулері қажет.

Сауатты жазуға үйрену жұмысы грамматикаға сүйенеді. Мектепте грамматиканыы оқыту неғұрлым жақсы жолға қойылса, оқушылардың сауаттылығы да соғұрлым жоғары болады.

Жазуға үйренуде уақытша нерв байланыстарын шартты рефлекс арқылы емес, оперантты рефлекс арқылы қалыптастырудың мәні ерекше болып табылады. Мұның мәнісі балаға дайын жұмысты орындату арқылы дағдыландырудан гөрі, өздеріне тапқызу, оларды ізденіп, қиналуға мәжбүр ететіндей тапсырмалардың тиімді нәтиже беретіні мәлім. Мұның барлығының да мақсаты қалыптасқан уақытша нерв байланыстарын (дағдыны) сақтау (сауатты жазу дағдысын) екенін жақсы түсініп, білімін жетілдіріп, педагогикалық шеберлігін ұштап отырған мұғалім ғана жұмысын ойдағыдай ұйымдастыра алады.

Орфографиялық ережелерді түсіндіруден бұрын балалардың алдына олар шешуге тиісті мәселе қойылуы керек, мысалы, «отпен ойнама, от пен судан сақтан» осы мысалдардың арасында қандай айырмашылық бар? «пен» қайсысында бөлек, қайсысында бірге жазылуға тиіс деген сияқты. Мұндай жұмыс балалардың зейінін сабаққа жұмылдырып, бұрын оқығандарын еске түсіруге көмектеседі.

Критериалды бағалау - ата-аналар, оқушылар мен педагогтарга түсінікті, оқушылардың оқу жетістіктерінің білім берудің максаты мен мазмұнына сайкес келуін ұжымдық жасалған критерийлермен бағалау процесі болады. Оның түрлері: формативті және суммативті бағалаулар. Оқытудың мүмкіндіктерін жақсартуды анықтауға бағыталған бағалау формативті,ал бағалар кою үшін оқытудың қорытындысын шығаруда қойылатын бағалар суммативті бағалаулар.

Формативті бағалау – бұл үздіксіз жүргізілетін, оқытушы мен оқушы арасында кері байланысты қамтамасыз ететін және оқу процесін балл мен бағалар қойылмай дер кезінде түзетуге мүмкіндік беретін бағалау түрі. Бұл бағалау түрі жеке-дара, жұппен, топта және топ құрамының ауысуы жағдайында да қолданылады.

Суммативті бағалау – белгілі бір оқу кезеңінің аяқталуы барысында (тоқсан, т.б.) және де оқу бағдарламаларының бөлімдері мен кейбір тақырыптарын оқып аяқтау соңында баллдар мен бағалар қою арқылы жүргізілетін бағалау түрі. Суммативті бағалау токсан бойынша сұрақтар мен тапсырмалардан тұратын, білімге қатысты ғана ойлау дағдыларының деңгейлерін тексеріп кана коймай, ол білімдерді түсіну мен қолдануды тексеретін, жоғары дәрежедегі ойлаудың деңгейлерін (талдау, біріктіру мен бағалау) де тексеріп бағалайтын әрекет түрі.

1-ші сыныпта тоқсандық баға тек қана үшінші, төртінші тоқсандарда қойылады. Тоқсандық бағалар бөлімдер мен тақырыптарға қойылатын суммативті бағалаудың нәтижелерінен құралады. Суммативті бағалау тоқсанға қойылмайды. Жылдық баға 3 пен 4-ші токсандардың нәтижелерінен құралады. 2 - 11-ші сыныптарда тоқсандық бағалар бөлімдер мен тақырыптардың суммативті бағалаулары нәтижелерінен және тоқсанға белгілі бір пайыздық қатыстылықта қойылады. Оқып-білім алушылардың жылдық бағалары барлық 4 тоқсандар нәтижелерінен құралады.

Қорыта айтқанда, жаңа бағдарламаның мәні, баланың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Оқушы өзінің мектеп қабырғасында алған білімін өмірінде пайдалана білуі керек. Сол үшін де бұл бағдарламаның негізі «Өмірмен байланыс» ұғымына құрылған.Ұстаздарға үлкен жауапкершілік міндеттелді. Оқушылардың бойына XXI ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін, қажетті дағдыларды дарыту үшін, мұғалімдер тынымсыз еңбектену керек. Жаңартылған білім – болашақтың кепілі.

Әдебиеттер

1.Аханов К. Тіл білімінің негіздері. – Алматы. «Санат», 1993. – 495 б.
2. Истрин В.А. Развитие письма. – М.: Наука, 1961. – 165 с.
3.Байымбетова Ж.А. Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру. Қазақ жазуының дамуы.«Рухани жаңғару:Ұлттық білім беру жүйесі және әлемдік тәжірибе»Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық институтының 80 жылдығына арналған Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдары. 1том, Шымкент-2017. 53-56 беттер.

ӘОЖ 377.169.3

ЭЛЕКТРОНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ ПЛАТФОРМАСЫ ONLINEМЕКТЕР-BILIMLAND-ТІ ОҚУ ҮРДІСІНДЕ ҚОЛДАНУ

Сарсенбиева Н.Ф. э.ғ.к., доцент
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті
Альтаев Е.Б. магистрант
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті,
№89 IT мектеп-лицейінің информатика пәні мұғалімі
Сарсенбаева А.С.
Назарбаев зияткерлік мектебінің мұғалімі

Резюме

Цифровизация подразумевает полную автоматизацию процессов и этапов производства, начиная с проектирования продукта и заканчивая его поставкой к конечному потребителю, а также последующим обслуживанием продукта.

Summary

Digitalization involves the complete automation of processes and production stages, starting with the design of the product and ending with its delivery to the end user, as well as subsequent maintenance of the product.

Қазіргі заманғы технологиялар біздің өмірімізге сенімді қарқынмен енгізілуде, "цифрландыру" ұғымын ғылыми конференцияларда ғана емес, күнделікті өмірде де жиі естуге болады. Кейбір адамдар цифрландыру процесінің пайдасы мен зияны туралы әлі де дауласып жатқанда, көптеген мемлекеттерде заманауи технологияларды енгізу үрдісі әдеттегідей болып келеді. Ғылымның қарқынды дамуы кезінде көптеген корпорацияларға өз өндірістерінің барлық деңгейлерінде жаңа технологиялармен жұмыс істеуге дайын қызметкерлер қажет және арнайы дағдылары жоқ қызметкерлерге қажеттілік жоқ [1].

Білім беруді цифрландыру реформасы білім беру мекемелерін сапалы бағдарламалық қамтамасыз етумен, мысалы, білім беру ресурстарына, заманауи ғылыми зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелеріне, әлемнің әртүрлі тілдеріндегі электрондық ғылыми кітапханаларға қол жеткізуге мүмкіндік беретін ақпараттық жүйелермен жабдықтаудан тұрады. Алайда, бұл үшін алдымен білім беру мекемелерін заманауи техникамен, атап айтқанда, интернетке қосылу мүмкіндігі бар компьютерлермен қамтамасыз ету қажет.

Цифрлық білім берудің артықшылықтары әлемде зерттеліп, танылғандықтан, соңғы уақытта Қазақстан әріптестерінің тәжірибесін қабылдай отырып, оқытуда заманауи технологияларды пайдалануды көздейтін кейбір жобаларды іске асыруда. Қазақстанда 2014 жылы электрондық оқу контенті бар бірыңғай платформа BILIMLand.kz құрылған. Бұл жүйені тек мектептер мен колледждердің оқушылары ғана емес, мектеп жасына дейінгі балалар да пайдалана алады. Білім алушылардың ресурстары үш тілде (қазақ, орыс және ағылшын) қолжетімді [2]. Ресурстар онлайн және офлайн режимінде де қол жетімді. Интернетке қол жетімділігі жоқ немесе байланыс жылдамдығы жеткіліксіз мектептерде барлық материалдар мектеп серверіне жазылады.

Қазіргі уақытта мектепте қашықтан білім беру процесінде отандық 8 онлайн платформа BilimLand, Daryn.Online, Kundelik.kz, iMektep т.с.с. қолданыста. Олардан бөлек, шетелдік WhatsApp, Telegram мессенджерлері, Zoom видеоконференциясы, Microsoft Teams, Google Classroom платформалары қосымша қолданыста.

BilimLand

OnlineMektep-BilimLand төмендегідей негізгі 12 бөлімнен тұрады:

1. OnlineMektep
2. Мұғалімдерге
3. Мектепті басқару
4. Мемлекеттік қызметтер
5. Көмек
6. Жаңалықтар
7. BilimCenter
8. BilimLand
9. Компьютерлер
10. iTest
11. Twig-Bilim
12. iMektep

1. OnlineMektep бөлімі мынадай бөлімшелерден тұрады: Кесте, Үй тапсырмасы, Оқушымен байланыс, Менің сабақтарым, БЖБ/ТЖБ, Журнал, Бейненұсқаулықтар.

- Кесте бөлімшесінде мұғалімнің сабақ кестесі шығады және мұғалім бұл бөлімде сабақ кестесін редакциялайды және үй тапсырмасын өзі жасап оқушыларға жібере алады.

- Үй тапсырмасы бөлімшесінен оқушылардың орындаған тапсырмаларын тексеруді және 1 мен 10 балдық бағалау шкаласы арқылы бағалай аласыз. Тексерілген үй тапсырмалары жасылмен боялады. Тексерілмеген үй тапсырмалары тізімнің басында қызыл түспен боялып тұрады.
- Оқушымен байланыс бөлімшесі арқылы сыныпты таңдап содан соң оқушыны таңдап хабарлама жазуға болады.
- Менің сабақтарым бөлімшесі арқылы «Сабақты құрастыру» батырмасын басып мұғалім өзінің сабағын құра алады.
- БЖБ/ТЖБ бөлімшесі арқылы мұғалім БЖБ/ТЖБ жинақтарынан керекті сыныпты таңдау арқылы БЖБ немесе ТЖБ жұмыстарын алу мүмкіндігі бар және мұғалім өзі құрастырған БЖБ немесе ТЖБ жұмыстарын енгізе алады.
- Журнал бөлімшесі арқылы керекті сыныпты таңдау арқылы сынып оқушыларының тоқсанда алған балдарын көре аламыз және бұл бөлімшеде оқушылардың орта балдары да автоматты түрде есептеліп тұрады. Оқушыны жеке іздеу мүмкіндігі және Excel-де үлгерім кестесін жүктеп алу мүмкіндіктері бар.
- Бейненұсқаулықтар бөлімшесі арқылы OnlineMektep-ті пайдалану нұсқаулықтарын ютуб каналындағы видео түсірілімді көру мүмкіндіктері қарастырылған.

2. Мұғалімдерге бөлімі мынадай бөлімшелерден тұрады: Мұғалімдердің рейтингі, Байқаулар, Сабақтар жинағы, БЖБ/ТЖБ жинағы, Әдістемелік кабинеттен тұрады.

- Мұғалімдердің рейтингі бөлімшесі арқылы республика бойынша мұғалімдердің рейтінгісін және өзіңіздің мектебіңіздің рейтингісін көруге мүмкіндік береді.
- Байқаулар бөлімшесі арқылы «OnlineMektep-тегі ең белсенді мұғалім», «Online Mektep-тегі үздік БЖБ», «Жаңашыл мұғалім – 2020», «Үздік Online Mektep 2020», «Online Mektep-тегі үздік БЖБ» байқауларға қатысып жүлделі сыйлықтар ұтып алуға мүмкіндіктер бар.
- Сабақтар жинағы бөлімшесі арқылы тоқсанды және пәнді таңдап республика мұғалімдерінің салған сабақтарын өзімізге жүктеп алуымызға мүмкіндік береді.
- БЖБ/ТЖБ жинағы бөлімшесі арқылы тоқсанды және пәнді таңдап республика мұғалімдерінің салған БЖБ/ТЖБ жұмыстарын өзімізге жүктеп алуымызға мүмкіндік береді.
- Әдістемелік кабинет бөлімі арқылы білім саласындағы заңдарға енгізілген өзгерістер мен толықтыруларды және әдістемелік нұсқау хаттарды алуымызға болады.

3. Мектепті басқару бөлімі «Статистика», «Оқушылар», «Кесте», «КТЖ» бөлімшелерінен тұрады.

- «Статистика» бөлімшесі арқылы оқушылардың тәулік бойынша, апта бойынша және бүкіл кезең бойынша оқушылардың үй тапсырмаларын орындаған немесе орындамағандығын тексеру мүмкіндігін береді.
- «Оқушылар» бөлімшесі арқылы оқушыларды сыныпқа қосуға/шығаруға, оқушыларды топтарға бөлуге, оқушының деректерін өзгертуге және құпия сөзін өзгертуге мүмкіндік береді.
- «Кесте» бөлімшесі арқылы сыныптың сабақ кестесін 1-ші аптасын құрып содан соң «Кестені көшіру» батырмасын басып тоқсанның барлық аптасына көшіріп қою мүмкіндігі бар. Құрылған кестені «Excel-де жүктеу» командасы арқылы жүктеп алуға да болады.
- «КТЖ» бөлімшесі арқылы сыныптың КТЖ-сын «Кестеге жариялау» батырмасы арқылы кестеге орналастыруға болады, «КТЖ-ны қайтару» батырмасы арқылы енгізілген КТЖ-ны толығымен жойып қайта құруға мүмкіндік береді, «КТЖ-ны көшіру» батырмасы арқылы КТЖ-ны көшіріп алып басқа параллель сыныпқа қоюға және «Excel-де жүктеу» мүмкіндігін береді.

4. «Мемлекеттік қызметтер» бөлімі арқылы «Конкурстық комиссия нәтижелерін», «Мемлекеттік қызметтер», «Білім беру ұйымдарының каталогы», «Жеңілдікпен тамақтану», «Лагерьге жолдама» т.с.с. қызметтерге өтініш бере аласыз.
5. «Көмек» бөлімі арқылы мұғалімдерге және оқушыларға OnlineMektep-ті түсіндіруге арналған видеолар орналастырылған.
6. «Жаңалықтар» бөлімінен OnlineMektep-тегі жаңалықтарды біліп отыруға болады.
7. «BilimCenter» бөлімі BILIMCENTER.kz цифрлық білім беру порталы маңызды құзыреттер мен технологияларды қысқа уақытта игеру мүмкіндігін туралы толық ақпараттар берілген олар төмендегідей:

   Қосымша білім беру

   Интеллектуалды, рухани және физикалық тұрғыдан жетілуде:

   - білімді одан әрі жетілдіру,
   - жаңа білім мен дағдыларды игеру,
   - шығармашылық қабілетті дамыту,
   - жеке қажеттіліктеріңді қанағаттандыру мақсатында тез және сапалы қызмет ұсынатын бағдарламалар.

   Оқу жетістіктерін бағалау және мониторингілеу

   - қазіргі дайындық деңгейін анықтау,
   - оқудың әртүрлі кезеңдеріндегі деңгейін анықтау,
   - дайындық деңгейінің өзгеріс динамикасын қадағалау мақсатында тез және сапалы қызмет ұсынатын бағдарламалар [3].

   Халықаралық салыстырмалы зерттеулерге дайындық

- PISA (Programme for International Student Assessment) Функционалды сауаттылық деңгейін анықтау
- TIMSS (Trends in Mathematics and Science Study) Математика және жаратылыстану-ғылыми пәндері бойынша мектеп білімінің сапасын анықтау
- PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) Оқу және мәтінді түсіну деңгейін анықтау

Халықаралық стандартталған емтихандарға дайындық

- ACT (American College Testing)
- SAT (Scholastic Aptitude Test)
- GRE (Graduate Record Examination)
- GMAT (General Management Admission Test)

Шет тілін меңгеру деңгейін анықтайтын халықаралық емтихандарға дайындық

- IELTS, APTIS, TOEFL
- TestDaF, BULATS
- TCF, DELF-DALF

Мектептердің қабылдау емтиханына дайындық

- НЗМ, BIL

8. BilimLand бөлімінде «Пәндер», «Мұғалімге», «Жаңалықтар» бөлімшелері бар.

- «Пәндер» бөлімшесі арқылы пәнді, тарауды және тақырыпты таңдап сабақ кестесіне енгізуге мүмкіндік береді.
- «Мұғалімге» бөлімшесінен сабақтар және сынып сағаттарын, вебинарлар, сабақ жоспарларын жүктеп алу мүмкіндігі бар.
- «Жаңалықтар» бөлімінен OnlineMektep-тегі жаңалықтарды біліп отыруға болады.

9. «Компьютерлер» бөлімінде «BilimBook» оқу құрылғыларының прайстары көрсетілген. «BilimBook» планшет, ноутбук, компьютер т.с.с. техникалық мінездемесі мен бағалары көрсетілген. Яғни бұл бөлімнен компьютер, ноутбук, планшеттерді сатып алушыларға толық ақпараттар берілген.

10. iTest бөлімі ҰБТ, қорытынды аттестаттау, ОЖСБ бөлімшелерінен тұрады. Бұл бөлімшелерде тараулар бойынша конспектілер, бақылау сұрақтары және тест тапсырмалары берілген. Бұл тапсырмаларды орындау үшін 7, 30, 90, 180, 365 күнге ақылы тіркеліп ҰБТ, қорытынды аттестаттау, ОЖСБ-ға дайындық жасауға болады.

11. Twig-Bilim бөлімінде биология, химия, география, физика және математика пәндерінен видео сабақтарды алу үшін ақылы түрде тіркелуіңіз қажет.

12. iMektep бөлімінің бейне сабақтарын алу үшін ақылы түрде тіркелуіңіз қажет.

OnlineMektep-BilimLand-те 42 пәннен 5700 сабақ пен 140 мыңнан астам тапсырма әзірленген. Компания мәліметінше, күн сайын 1,5 млн бірегей қолданушы кіріп, сайт 30 млн рет қаралады. 3 500 мектеппен платформаны пайдалану туралы келісімшарт жасалған [4].

"Bilimland" платформасының интерактивті контентін, соның ішінде Microsoft, Intel, Global University Systems және Discovery Education сияқты цифрлық оқыту орталығының әлемдік жетекші провайдерлерімен ынтымақтастық арқылы одан әрі байыту жоспарлануда.

Осылайша, Қазақстан 4.0 индустриясын дамыту үшін перспективалы ел бола алады. Бірақ оны белсенді енгізу үшін білім беруді цифрландыру талап етіледі, өйткені бұл процесс білім беру сапасына әсер етеді, бұл оқушылар мен студенттерге нақты әлеммен, әсіресе заманауи технологиялармен жақсы танысуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Алексанков А. М. Четвертая промышленная революция и модернизация образования: международный опыт // Стратегические приоритеты. 2017. № 1 С. 53–69.
2. Сарсенбиева Н.Ф., Мырзахметова Б.Ш., Адылбекова Э.Т. Задачи развития образовния неразрыво связаны с процессом цифровизации. «Мир педагогики и психологии» №01 (54) Январь 2021.
3. https://informburo.kz/kaz/bilimland-darynonline-opiq-zhne-zge-onlayn-ou-platformalary-oldanu-nsaulyy.html
4. https://onlinemektep.org/schedule/09.03.2021

ӘӨЖ

ЖЕТІМ БАЛАЛАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҰМЫС ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Ортаева А.С.

Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті

Қалтай А.Е

«Әлеуметтік педагогика және өзін өзі тану» мамандығының 4 курс студенті

Резюме

В статье рассказывается о детях-сиротах в целом, об условиях их социализации, а также об их важном месте в обществе.

Summary

The article tells about orphans in general, about the conditions of their socialization, as well as about their important place in society.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Назарбаевтың «Әлеуметтік – экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауында адами капиталдың сапалы дамуына баса назар аударылып, оқыту процесіне қазіргі

заман талабына сай технологиялар мен әдістемелерді енгізу, педагогтар сапасын көтеру, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту және тәрбие мәселесін күшейту бағыттары нақты қарастырылды. Ел ертеңінің сәулеленіп, Қазақстанның тәуелсіздік тұғырында нық орнауы да оның болашағын сомдайтын бүгінгі жас өркен - ертеңгі біртуар тұлғаны тәрбиелеу негізінің мықты болуында деп көрсетті. Жетім – ата-анасының екеуі де немесе жалғыз басты, ата-анасы қайтыс болған бала болып табылады. Сондай-ақ ата-ана құқықтарының шектелуі немесе олардан айырылуына, ата-анасы хабар-ошарсыз кетті деп танылуына, олар өлді деп жариялануына, әрекетке қабілетсіз деп танылуына, ата-анасының бас бостандығынан айыру орындарында жазасын өтеуіне, ата-анасының баласын тәрбиелеуден немесе оның құқықтары мен мүдделерін қорғаудан жалтаруына, оның ішінде ата-анасының өз баласын тәрбиелеу немесе емдеу мекемелерінен алудан бас тартуына байланысты, сондай-ақ ата-анасы қамқорлық жасамаған өзге де жағдайларда жалғыз басты ата-анасының немесе екеуінің де қамқорлығынсыз қалған бала. Жетім балаларды өзін қоғамның толыққанды мүшесі ретінде сезімдіру бүгінгі күннің басты мәселесіне айналып отыр. Балалар үйінен тәрбиеленіп шыққан балалар үлкен өмірге мүлде дайын болмай шығады. Өйткені, оларда ешбір тәжірибе жоқ. Кейбір балалар өздерінің тамағын жасап, киімін жөндеп киюге де дағдыланбаған. Міне, мұндай балалар қылмыстық істерге бейім келеді. Сол себепті, балалар үйінен шыққан балаларды әлеуметтендіру мақсатында оларға экономикалық тәуелсіздік беріледі. Қазіргі кездегі жетім балаларды қабылдайтын кәсіптік мектептер мен колледждер қысқаруына байланысты жағдай біраз қиындады. Тұл Жетім ата-анасының екеуі де немесе жалғыз басты ата-анасының біреуінің қайтыс болуы тұл жетім деп аталады. Қазіргі таңда әлеуметтік жетім тұл жетімге қарағанда 80 пайызды құрап отыр. Қалған пайызы ғана тұл жетімдер. Жетім балалар үйінде тәрбиеленушілердің ерекшеліктерін және олардың педагогикалық-психологиялық даму өзгешеліктерін шетелдік ғалымдар Е.М.Рыбиновский, И.В.Дубровина, С.А.Беличева, Ю.В.Василькова және т.б. ғалымдар қарастырды. Жетім балаларды тәрбиелеудегі дене мәдениетінің мәнін Н.И.Пономарев, И.М.Воронцов, О.Ю.Фадеева және т.б. өзіндік тұрғыдан ашқан. Бұл мәселені зерттеуде А.М.Прихожан, Н.Н.Толстых және О.Ажнина отбасында және отбасынан тыс тәрбиеленетін жасөспірімдердің психикалық дамуындағы ерекшеліктерін қарастырған. М.В.Осорина жетім баланың жеке дамуын және даму барысындағы өзгерістер байланысын зерттеген. Әлеуметтік жағынан ешбір қиындық көрмей, жан – жақты қорғалған балалардың білім сапасы жоғары болып келеді. Яғни, балалар үйінің тәрбиесі мен білім сапасының жоғары болуы сол жерде тәрбиеленіп жатқан балалардың тұрмыс жағдайының жақсы екендігін көрсетеді. Балалар үйі, мектеп- интернаттар, сәбилер үйлерінде баланың жан-жақты дамуы үшін мынадай жайттарды негізге алады. Балалар үйіндегі ұжым мен басқа қоғамдық ұйымдар, еңбек ұжымдар арасында ашық та терең қарым-қатынас орнату. Балалардың мәдени, рухани даму деңгейіне сай өзін-өзі басқару қабілеттерін

дамыту. Басқа ұйымдармен қарым-қатынасқа түсу оқушылардың өмірдегі қиындықтарға дайын болуға шыңдайды. Ал, ол еңбек пен оқу процестері барысында жүзеге асады. Мектеп интернатта басты назарға балалардың жеке бас ерекшеліктерін есепке ала отырып, соған сай әрекет жасайтын практикалық психология мен педагогиканың принциптері маңызды болып табылады. Осы ретте, бірінші тәрбиеленушілердің 48 жігерлілігін шыңдай түсетін іс - әрекетке бағыттау. Ал, жігерлілік олардың келешегіне керекті бірден бір қасиет болып саналады. Жетім балалар мен балалар үйінің, мектеп-интернаттағы тәрбиеленушілердің қоғамдық өмірге бейімделу үшін әлеуметтік педагогтың әрекеті:

- еңбекке баулу арқылы балалар бойында түрлі дағдылар мен қабілеттер қалыптасу нарық заманында оларды бәсекеге түсе алатындай маман етіп шығару;
- баланы белгілі бір іс - әрекет, еңбек арқылы өзін - өзі жақсы сезініп, өз бағасын өзі бере алатындай етіп тәрбиелеу, жеке тұлға етіп қалыптастыру;
- әрбір жетім балалар тәрбиелейтін мекемелерде өзіндік жеке бағдарламасы бойынша жұмыс ұйымдастыру;
- интернат тектес мекемелердің «ашық түрде» дамуына жол ашу, көмек көрсету;
- асыранды ұл – қыздар мен асырап алушыларды үнемі құттықтап, құрмет көрсету. Мұндай жайт, келешекте асырап алушылардың санын көбейтуге оң ықпалын тигізеді. Жетім балаларды әлеуметтендіру дегеніміз олардың әлеуметтік қасиеттерді,тәжірибені меңгеру барысында өздері әлеуметтік тәжірибеге ене отырып, өзіндік жеке өмірде әрекет етуге бағытталған көпқырлы күрделі үдеріс. Жетім балаларды әлеуметтендірудің негізгі міндеттері:

-Жауапкершілікке тәрбиелеу
-Мәдениеттілікке тәрбиелелу
-Кез-келген ортаға қалыптасу қабілеттерін дамыту
-Өзін-өзі тануын жетілдіру
-Ортақ өмір сүру дағдыларын қалыптастыру
-Мәселе шешу қабілеттерін дамыту
-Қоғам жайлы сын-пікір айтуға даярлау. Жетім баланың бойында ұлттық сана-сезімді, қадір-қасиеттерді, руханиқұндылықтарды, мақсат-мұраттарды, жөн-жоралғыларды, ұлттық өзіндік шаруашылық жүргізу машықтарын,мәдениетті, өнерді және іскерлікті дарытудың таптырмайтын құралы халықтық педагогика арқылы жоғарыдағыдай құндылықтарды жасөспірімдер бойына қалыптастыру болып табылады. Қазіргі таңда жетім балалардың барлығы дерлік балалар үйінде тәрбиеленетіні барлығына мәлім. Жалпы балалар үйі жағдайындағы жетім балаларды әлеуметтендіріп, жаңа қоғам өміріне қосу үшін, келесідей шарттар орындалуы қажет: оларға өмір бойы қызмет ететін, дүниеге ғылыми көзқарасын қалыптастыруға және ғылымның негізгі байлықтарын, ұлттық, жалпыадамзаттық мәдениетті игеруге мүмкіндік беретін, сондай-ақ, өскелең ұрпақтың өздігінен ойлау қабілетін дамытуға, алда тұрған өмірлік, бағыт-

бағдарлық және өндірістік міндеттерді өз беттерімен шешуге, жағдайдың өзгеруіне байланысты тез бейімдеуді, алған білімдерін нарықтық кезеңдегі өмірде қолдана білуді қажет ететін қазіргі заманғы күрделі техникамен және технологиямен байланысты алдағы еңбек жолында керек болатын білім негіздерімен, дағды іскерліктерімен және біліктілікпен қаруландыруға үйрету; оқу үрдісін барынша ізгілендіру мен гуманитарландыру принциптерін басшылыққа ала отырып, тәрбиеленушілерге жалпы адамзаттың қол жеткен игіліктері мен ұлттық мәдениет, ғылым, тіл, өнермен ұштастырыла тәрбиелеудің негізінде жеке тұлғаны ана тілі мен ұлтаралық қатынас тілдерін, өзінің және басқа халықтардың тарихын, мәдениетін, әдет-ғұрыптары мен дәстүрлерін білетін әрі қастерлейтін адамгершілігі мен мінез-құлық мәдениеті жоғары адамзат ретінде тәрбиелеуге үйрету; білім берудің басты принципі жас ұрпақты оқыту, тәрбиелеу және жетілдіріп дамыту қағидасын басшылыққа ала отырып, оқытудың барлық сатылары мен деңгейлерінде жетім балалардың жеке тұлғасын қалыптастырып, одан әрі дамытып отыру үшін даралап және саралап оқытуға, оқыту үрдісінде үнемі жаңадан жетілдірілген әдістерді және ақпараттық технологияны мүмкіндігінше пайдалануға, оқытуды политехникалық бағыты бар түрлі еңбек іс-әрекетімен ұштастыруға, олардың өздігінен денсаулығын нығайтуына, эстетикалық талғамын қалыптастыруға, сөйтіп, қоғамдық өмірде үнемі белсенділік көрсететіндей, нарықтық қатынастар жағдайындағы әр қилы өмірде өз бетімен өзін асырай алатындай етіп, тәрбиелеу; - ұлттық мәдениетті, салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды, ұлттық психо- логия мен этиканың, өнердің компоненттерін барлық пәндердің мазмұнына енгізу арқылы ұлттық тәлім-тәрбие берудің нәтижесінде өз ұлтына тән ұлттық қадір-қасиеттерді, ұлттық сана сезімді, мінез-құлықты, түйсік-түсінікті, көңіл- күйді, ұлттық сезімді, эмоциялық шымырқануды, ұлттық мақтанышты, ұлттық талғамды, ұлттық материалдық және рухани құндылықтарды, ұлттық мүдделерді, мақсат-мұраттарды, ұлттық өзіндік шаруашылық жүргізу машық- тарын, іскерлік пен тәжірибені, өнерді меңгерту болып табылады; - жетім балалардың бойында ұлтаралық қатынас мәдениетін қалыптастыруға, олардың санасында өзге ұлт өкілдеріне құрмет пен сыйластық, достық пен ынтымақтастық сезімдерін сіңдіруге, оларға азаматтық татулық пен ұлтаралық келісім принциптерін үнемі түсіндіріп отыруға міндетті. Сонымен қатар, біз дені сау бала яғни, қоғамға қажетті қоғам мүшесін қалыптасыруға жағдай жасауымыз керек екенін әрқашан есте ұстаймыз. Дені сау өмір салтын қалыптастыру келесідей бағыттарға негізделген: еңбек және дем алу уақытын дұрыс қолдану, физикалық белсенділік, ағзаға зиянды заттардың кері әсерін түсіндіру – ішімдіктерді пайдалануды, темекі шегу, нашақорлық және токсикомания, травматизмнің алдын алу және жеке бас гигиенасы болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1.Ақажанова А. Т., Омарбекова М. К. Арнайы мекемелеріндегі әлеуметтік жұмысты ұйымдастырудың педагогикалық - педагогикалық мазмұны. - А., 2010.

2. Кащенко В.П. Педагогическая коррекция: М, Просвещение, 2003г.
3.Комплексное сопровождение детей-сирот./ Под науч. ред. Л.М.Шипицыной. Материалы научно-практической конференции. СПБ., 2003г.

ОӘЖ 2304

ЖАС ҰРПАҚТЫҢ БОЙЫНА РУХАНИ –АДАМГЕРШІЛІК ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Ортаева А.С.
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті
Еркінбек Д. Ә.
«Әлеуметтік педагогика және өзін өзі тану» мамандығының 4 курс студенті

Резюме

В статье рассматриваются вопросы по воспитанию молодежы национальным ценностям.

Summary

The article deals with the issues of educating young people in national values.

Қазақстан Республикасының білім беруді дамыту тұжырымдамасында «Білім берудің мақсаты-жылдам өзгеріп отыратын дүние жағдайларында алған терең білімінің, кәсіби дағдыларының негізінде еркін бағдарлай білуге, өзін-өзі іске асыруға, өзін-өзі дамытуға және өз бетінше дұрыс, адамгершілік тұрғысынан жауапты шешімдер қабылдауға қабілетті, дені сау жеке тұлғаны қалыптастыру» делінген. Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселесі жас ұрпаққа адамгершілік рухани тәрбие беру. Құнды қасиеттерге ие болу, рухани бай адамды тәрбиелеу мен қалыптастыру оның туған кезінен басталуы керек. Халықта «Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың» деп бекер айтылмаған. Сондықтан жас ұрпақтың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайрымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз-өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші рөл атқарады. Рухани-адамгершілік тәрбие екі жақты процесс. Бір жағынан, ол үлкендердің, ата-аналардың педагогтардың балаларға белсенді ықпалын, екінші жағынан, тәрбиеленушілердің белсенділігін қамтитын қылықтарынан, сезімдері мен қарым-қатынастарынан көрінеді. Сондықтан белгілі бір мазмұнды іске асыруда, адамгершілік ықпалдын әр түрлі әдістерін пайдалана отырып, педагог істелген жұмыстардың нәтижелерін, тәрбиеленушілерінің жетістіктерін зер салып талдау керек. Жас ұрпақ бойында жалпы адамзаттық құндылық қасиеттерін қалыптастыру жолдары бүгінгі таңда жас ұрпақты өз халқының тарихын, тегін, салт дәстүрін, тілін білімін, адамзаттық мәдениетті, адами қасиеті мол терең түсінетін шығармашыл тұлға етіп тәрбиелеу өмір талабы, қоғам қажеттілігі.

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» заңы жас ұрпаққа жан-жақты білім мен тәрбие берудің мемлекеттік саясатының негізгі ұстанымдарын айқындап берді. Олар: Қазақстан Республикасының барлық азаматының білім алуға тең

құқығылы, әрбір азаматтың интеллектуалдық дамуы, психо-физиологиялық және жеке басының ерекшеліктері, халық үшін білімнің барлық деңгейін кең жол ашылуы. Яғни, білім заңында әрбір азаматтың білім алуға құқықтығын негізге ала отырып, жас ұрпақтың бойына ұлттық құндылық қасиеттерін қалыптастырып, құрметтеуге тәрбиелеуде дидакикалық шарттар яғни оқыту, тәрбиелеу, дамыту, қалыптастыру үдерісін жан-жақты қамту қажеттілігі туындайды. Жас ұрпақтың бойына рухани-адамгершілік құндылықтарды және жалпы адамзатық құндылық қасиеттерді қалыптастыру үшін ұлттық мәдениет, салт-дәстүр, халық тағылымдары және т.б. мәселелер. Жас ұрпаққа ұлттық тәрбие берудің бағдарлы идеялары еліміздің Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаев «Қалың елім Қазағым» атты жинағында мемлекеттік идеология мәселесін ұдайы есте ұстауымызды ескере келе былай деп жазды: «Біз арыстарымызға арналған тарихи зерде кешенін де мен қазақстандық отаншылдық сезімін тәрбиелеуге көңіл бөлген едім»-деген. Олай болса, қазіргі кезеңдегі білім беруде ел тарихын терең қозғап, тәрбие жұмыстарында қазақ зиялы қауымының еңбектерін қоғам дамуына қосқан үлесін айтып түсіндіру арқылы жас ұрпақтың рухани адамгершілік құндылық қасиетін қалыптастыра аламыз. Жас ұрпақтың жалпы рухани - адамгершілік қасиеттеріне меймандостық, кісілік, сыйласымдылық, имандылық, кішіпейілділік, кеңпейілдік, салауаттылық, тіршілікке бейімділігі, өнерпаздық, шешендік, ақынжандылық сыпайлығы, мәдениеттілігі т.б. қасиеттері арқылы ерекшелінеді.

Атақты педагог В.А.Сухомлинский: «Бала кезде үш жастан он екі жасқа дейінгі аралықта әр адам өзінің рухани дамуына қажетті нәрсенің бәрін де ертегіден алады» деген. Ал, руханилық жеке тұлғаның негізгі сапалық көрсеткіші. Руханилықтың негізінде адамның мінез-құлқы қалыптасады, ар-ұят, өзін-өзі бағалау және адамгершілік сапалары дамиды. Мұның өзі мейрімділікке, ізгілікке шақырады. Олар адамды құметтеу, оған сену, әдептілік, кішіпейілдік, қайрымдылық, жанашырлық, ізеттілік, инабаттылық, қарапайымдылық т.б. Адамгершілік-ең жоғары құндылық деп қарайтын жеке адамның қасиеті, адамгершілік және психологиялық қасиеттердің жиынтығы.

Адамгершілік тақырыбы-мәңгілік. Ол ешқашан да ескірмейді. Жас ұрпақтың бойына адамгершілік қасиеттерді сіңіру ата-ана мен ұстаздардың басты міндеті. Адамгершілік әр адамға тән асыл қасиет. Адамгершіліктің қайнар бұлағы халқында, отбасында, олардың өнерлерінде, әдет-ғұрпында. Әр адам адамгершілікті күнделекті тұрмыс-тіршілігінен, өзін қоршаған табиғаттан бойына сіңіреді.

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы мұрат-міндеттерінің ең бастысы-өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты, саналы ұрпақ тәрбиелеу. Ұрпақ тәрбиесі-келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан-жақты жетілген, ақыл-парасаты мол, мәдени-ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу біздің қоғам алдындағы борышымыз. Ата-ананың болашақ жас ұрпақ алдындағы тәрбиесі үшін жауапкершілігі ұрпақтан-ұрпаққа жалғасуда. «Балапан ұяда не

көрсе, ұшқанда соны іледі» дегендей, ата-ананың күн сайын атқарып жүрген жұмысы-балаға үлкен сабақ. Жас ұрпақ тәлім-тәрбиені, адамгершілік қасиеттерді үлкендерден, ұстаздан насихат жолымен емес, тек шынайы көру, сезім қатынасында ғана алады. Жеке тұлғаның бойындағы жалпы адамзаттық құндылықтардың қалыптасуы осы бағытта жүзеге асады, сөйтіп оның өзін-өзі тануына, өзіндік бағдарын анықтауына мүмкіндік туғызатындай тәлім-тәрбие берілуі керек. Жақсы адамгершілік қасиеттердің негізі отбасында қалыптасатыны белгілі. Адамгершілік қасиеттер ізгілікпен ұштастырылады. Әсіресе еңбекке деген тұрақты ықыласы бар және еңбектене білуде өзін көрсететін балаларды еңбек сүйгіштікке тәрбиелеу басты міндет болып табылады. Өз халқының мәдениетін, тарихын, өнерін сүю арқылы басқа халықтардың да тілі мен мәдениетіне, салт-дәстүріне құрметпен қарайтын нағыз мәдениетті азамат қалыптасады.

Жас ұрпақты рухани-адамгершілікке тәрбиелеу, болашағына жол сілтеу-бүгінгі қажетті, кезек күттірмес мәселе. Рухани-адамгершілікке тәрбиелеу білім берумен ғана шектелмейді. Жас ұрпақтың сезіміне әсер ету арқылы ішкі жан дүниесін ояту нәтижесінде оның рухани-адамгершілік қасиеттері қалыптасады. Рухани-адамгершілік тәрбиені қалай іс жүзіне асырамыз? Олар мына қағидаларды сақтағанда нәтиже береді. Егер:

-тәрбие үдерісі жас ұрпақтың рухани-адамгершілік қасиеттерді игеруіне бағытталса;

-жас ұрпақ рухани-адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру мақсатында әрекеттік, іскерлік дағдыларды игерсе;

-жас ұрпақтың бойында әлеуметтік мәні бар рухани-адамгершілік қасиеттерді өз іс-әрекетінде, мінез-құлқы мен тіршілік әрекетінде көрсете алу мүмкіндігін ерікті таңдаса.

Демек, рухани-адамгершілік тәрбиесіндегі басты мәселе жас ұрпақты тәрбиелеу. Сондықтан, әрбір жас ұрпақ өзін-өзі рухани жетілдіру үшін, өзін тәрбиелеуге, өздігінен білім алуға ұмтылуы қажет екенін түсінуі тиіс деп ойлаймыз.

Қазақ халқының әлеуметтік өмірінде үлкенді сыйлау ұлттық дәстүрге айналған. Ата-бабаларымыз баланы жастайынан жақсы әдеттерге баулыған. «Үлкенді сыйла», «Сәлем бер», «Жолын кесіп өтпе» деген секілді ұлағатты сөздердің мәні өте зор. Адамгершілікті, ар-ұяты бар адамның бет-бейнесі иман жүзді, жарқын, биязы, өзі парасатты болады. Ондай адамды халық «Иман жүзді кісі» деп құрметтеп сыйлаған. Жас ұрпақты имандылыққа, адамгершілікке тәрбиелеу үшін олардың ар –ұятын, намысын оятып, мейірімділік, қайрымдылық, кішіпейілділік, қамқорлық көрсету, адалдық, ізеттілік қасиеттерін бойына сіңіре білсек, осы қасиеттің берік ірге тасын қалағанымыз. Адамгершілік-адамның рухани арқауы.

Өйткені адам баласы қоғамда өзінің жақсы адамгершілік қасиетімен, адалдығымен, қайрымдылығымен ардақталады. Адам баласының мінез-құлқына тәрбие мен тәлім арқылы тек біліммен ақылды ұштастыра білгенде

ғана даритын құдіретті, қасиеті мол адамшылық атаулының көрінісі болып табылады. Қазіргі кезде өсіп келе жатқан ұрпақты тәрбиелеуде қойылған мақсаттардың бірі қоғамға пайдалы үлкенге құрмет көрсетіп, кішіге қамқор бола білетін, жан-жақты дамыған жас ұрпақты қалыптастыру. Рухани-адамгершілік тәрбиесінде алдымен жас ұрпақты тек жақсылыққа тәрбиелеп, соны мақсат тұтса, ұстаздың, ата-ананың да еңбегінің жемісі зор болатыны сөзсіз.

Әдебиеттер

1.Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған бағдарламасы. Астана 2010
2.А.Өтешова. Адамгершілік- рухан тәрбиенің маңыздылығы. www.45 minut.rz
3.Б. Баймұратова. Отбасындағы баланы мектепке дайындау Алматы: 2000ж.

УДК

ОСОБЕННОСТИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБУЧЕНИЯ

Кумусбекова Гульмира

Түйін

Мақалада Қазақстан Республикасындағы инклюзивті оқытудың ерекшеліктері туралы айтылады: кәзіргі жағдайы, мектеп ұжымы үшін оқытудың бұл түрінің ұтымды жақтары мен қыйыншылықтары қарастырылады.

Summary

The article talks about the features of inclusive education in the Republic of Kazakhstan: the current state, the positive aspects of such training and the difficulties encountered

На современном этапе развития казахстанского общества уделяется особое внимание модернизации системы образования как важнейшего фактора государственного социально-экономического развития. В последних посланиях Елбасы народу Казахстана поднимается вопрос о «качественном росте человеческого капитала в Казахстане». Подчеркивается необходимость расширения доступности образования, «обучение должно не просто давать знания, но вместе с тем научить использовать полученные знания в процессе социальной адаптации».

Поэтому дети с ограниченными возможностями как и другие учащиеся должны получать качественное, обеспечивающее социальную адаптацию и умение находить свое место в обществе образование. Условия обучения в специальных образовательных учреждениях приводят к тому что дети с ограниченными возможностями отстраняются от общества, остаются вне социальной среды. У таких детей почти нет возможностей общения с остальной частью общества.

В государственной программе РК по развитию образования на 2011-2020 годы в качестве самого актуального направления развития образования обозначено инклюзивное обучение. В программе подчеркивается мысль о

росте числа детей с особыми образовательными потребностями, если в 2002 году их было 120 тысяч, в 2020 году стало 161156 человек. И только 48% из них обеспечены программами специального образования. Для достижения поставленных целей наряду с выполнением обязанностей необходимо совершенствование инклюзивного обучения в общеобразовательных школах. А также говорится о необходимости во всех регионах для оказания коррекционно-педагогической поддержки детей раннего возраста открыть кабинеты инклюзивного обучения и увеличении доли школ с инклюзивным обучением с 10% до 70%.

В последние годы отношение к детям с особыми образовательными потребностями изменилось, их развитию придается особое значение. Обучение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательных школах наряду с другими детьми на сегодняшний день – актуальная проблема.

Инклюзия – это процесс интегративного обучения детей в ходе общего образования несмотря на половую, этническую и религиозную принадлежность, на прежние достижения в учебе, на состояние здоровья, на уровень развития, на социально-экономическое состояние родителей и другие особенности. Инклюзивное обучение дает возможность для достижения качественного образования на основе создания учебного (обучающего) пространства в соответствии с различными потребностями.

Инклюзивное обучение – это решение проблемы удовлетворения различных потребностей детей в процессе обучения.

В развитых странах уделяется большое внимание вопросу обучения детей с особыми образовательными потребностями совместно с обычными детьми и накоплен значительный опыт в этой области. В практике же наших отечественных общеобразовательных школ инклюзивное обучение до сих пор расценивается как педагогическое новаторство. Эта проблема все еще требует всестороннего изучения.

В педагогической мысли, в истории развития школы проблема инклюзивного обучения не является новой. В свое время в трудах известных педагогов и психологов И.Г.Пестолоци, Л.С Выготского и других, а также в педагогической практике учебной и воспитательной роли совместного обучения детей с особыми образовательными потребностями с обычными детьми придавалось большое значение.

В последние десятилетия в зарубежной педагогике и практике образования проблемы инклюзивного обучения привлекают все больше внимания педагогического сообщества. ЮНЕСКО считают инклюзию не проблемой различий и особенностей детей, а наоборот как возможность обогащения знаний. Личности с особыми образовательными потребностями как и любой другой член общества имеют полное право получать знания, жить у себя дома, работать по месту жительства, выбирать друзей, быть человеком необходимым обществу. Поэтому со стороны государства им необходимо оказать помощь.

В мировой педагогике и психологии проблемы инклюзивного обучения изучались многими учеными.

В данное время в РК в связи со сложными социально-политическими изменениями обеспечение прав личностей с особыми образовательными потребностями ведется в соответствии с общемировой тенденцией. Демократические реформы в отечественной системе образования, приоритет гуманистической парадигмы актуализировали проблему инклюзивного обучения в общеобразовательных школах. Приняты некоторые документы образующие нормативно-правовые основы инклюзивного обучения в школе.

В трудах казахстанских ученых: Р.А.Сулейменовой, А.К.Жалмухамедовой и А.Т.Баймуратовой, Г.Д.Хакимжановой, А.А.Айдарбековой, А.М.Рахимжанова, С.А.Алейниковой и М.М.Маркович, А.А.Байтурсыновой рассмотрены некоторые вопросы инклюзивного обучения.

Инклюзивное обучение является новаторской идеей в казахстанской системе образования введенной в последние десятилетия. Педагогическое сообщество страны принимает значение, необходимость и эффективность совместного обучения в общеобразовательной школе детей с особыми образовательными потребностями вместе со своими обычными сверстниками. Но поскольку для отечественной школьной практики инклюзивное обучение является новшеством ее реализация вызывает психолого-педагогические и организационные проблемы. В связи с этим анализ практики развитых стран в этой сфере и определение путей творческого использования данных в казахстанской общей системе образования имеет большое теоретическое и практическое значение.

В международной образовательной практике наряду с понятием «инклюзивное образование» широко применяются такие понятия как «интегративное обучение», «интеграционное обучение».

В XYII веке великий математик Швецарии Я.Бернули (1654-1705) внедрил в математику термин «интеграл». Этот термин в последнее столетие был внедрен и в другие науки, в частности сначала в философию, а затем в психологию и педагогику.

При рассмотрении проблемы совместного обучения детей с особыми образовательными потребностями с обычными нормальными детьми используют два понятия. Это «интеграция» и «инклюзия». Давайте более подробно рассмотрим эти понятия. Если обратиться к иностранным словарям «интеграция» (в переводе с латинского языка integratio – приведение в норму, дополнение; integer - целое)имеет следующее знаение:

1. соединение определенных элементов, частей целого;
2. процесс взаимоадаптации и объединения.

Инклюзивное обучение не формируется само по себе. Работа по развитию и поддержке такого обучения, достижение поставленной цели требуют настойчивости. Большое значение активного участия общества в жизни школы не вызывает сомнения. Инклюзивное обучение дает возможность оценить

различие между людьми. В таких условиях общаясь с разными людьми можно побороть нехватку знаний и недостаточность опыта. Инклюзия приносит пользу школе, школьному коллективу. Имеются в виду и учащиеся, и учителя, и родители, и остальные члены семьи, и администрация, и служащие. Ежедневно в школе складываются различные ситуации, требующие решения. Школа учит детей понимать, ценить и принимать различия и особенности между людьми, помогает детям побороть страх, стыд, понять непонятное, решить трудные проблемы и адаптироваться к окружающей среде. Такие школы помогают понять, что различие между людьми – это норма и процесс обучения должен проводиться в соответствии с потребностями ребенка. Т.е. не дети должны соответствовать процессу обучения, а наоборот. Все кто работают в инклюзивной школе будут знать возможности и потребности детей с особыми образовательными потребностями. Будут понимать и уважать их. Инклюзивные школы за равенство прав всех детей, они демонстрируют и доказывают важность равноправия на получение достойного образования. Благодаря интернету, электронной почте и другим современным технологиям растет число людей получающих полноценное образование. Знания – это фундамент для будущего личности и государства. Гражданский долг каждого из нас поддержать начинания по установлению социального равенства вообще и равенства в получении образования в частности.

Необходимость инклюзивного образования:

- ответственность за права человека и права детей должны рассматриваться на разных уровнях;
- уметь определять истинные интересы каждого ребенка, выявлять что ему действительно нужно и анализировать. Если основываться на исследования, то некоторые социальные институты (например, интернаты, школы-интернаты) не могут удовлетворять потребности своих подопечных;
- положение улучшается лишь при условии совершенствования социальных услуг;
- если ресурсы ограничены, то отпадает необходимость в их дополнении при использовании инклюзивных методик .

Когда инклюзивное обучение распространяется на представителей другой культуры и другого общества специалисты предлагают свои идеи основываясь на общие принципы инклюзивного обучения и в ходе их реализации:

- дети ходят в детские сады и школы по месту жительства (рядом или недалеко от дома);
- программа вмешательства с детских лет реализуется на основе принципов инклюзии и готовит к интегральному детскому саду;
- методика разработана для поддержания обучения детей с различными видами одаренности (по этой причине, вырастут показатели не только детей с особыми потребностями, но и нормальных здоровых детей тоже);
- во всех мероприятиях проводимых в инклюзивных школах или классах будут участвовать все дети без исключения;

- в индивидуальном обучении детей будут принимать участие учителя, родители и все кто может оказать помощь в этом деле;

- если инклюзивное обучение будет организовано на основе правильных принципов, дискриминация в отношении детей будет исключена и дети с особыми потребностями станут равноправными членами общества;

- сила инклюзивного обучения в опоре на правовую идеологию – если основываться только на жалость и милосердие результатов не будет;

- все дети могут и должны учиться –нужно лишь создать для этого необходимые условия;

- есть организации которые хорошо и умело работают с детьми имеющими особые образовательные потребности;

Если метод инклюзивного обучения соответствует системе этой организации, тогда каждый ребенок найдет свое учебное место и это место в любом случае будет эффективным.

Мы думаем принципы очень необходимы, потому что помогут людям работающим в этой сфере оценить свою работу. Инклюзивные школы открыты для всех – каждому ребенку и подростку. Инклюзивные школы дают одинаковые знания всем детям несмотря на их особенности и различия умственные, психологические, социальные, языковые и другие.

УДК 37.01

ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ.

Оразымбетова К.Ш. к.ф.н. , Толбасыева А.Д.
Южно-Казахстанский государственный педагогический университет,
г. Шымкент, Казахстан

Түйін

Мақалада жасөспірім кезіндегі құндылық бағдарларын қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Құндылық бағдарлары, әдетте, адамның өмір бойы өзгереді. Жас, жеке өзгерістер, өмірлік тәжірибенің жинақталуы, әлеуметтік ортаның өзгеруі адамның құндылық бағдарларының динамикасын анықтайды. Құндылық бағдарларын қалыптастыру процесі көптеген факторлардан туындаған көп қырлы, оған әртүрлі объективті және субъективті факторлар әсер етеді.

Summary

The article deals with the formation of value orientations in adolescence. Value orientations tend to change throughout a person's life. Age, individual changes, accumulation of life experience, and changes in the social environment determine the dynamics of an individual's value orientations. The process of forming value orientations is multidimensional, caused by many factors, it is influenced by various objective and subjective factors.

В статье рассматривается вопрос формирования ценностных ориентаций в подростковом возрасте. Ценностные ориентации, как правило, меняются на протяжении всей жизни человека. Возраст, индивидуальные изменения, накопление жизненного опыта, изменение социальной среды обуславливают динамику ценностных ориентаций индивида. Процесс формирования

ценностных ориентаций многоплановый, вызванный многими факторами, на это влияют различные объективные и субъективные факторы.

Ключевые слова: *ценности, ценностные ориентации, подростковый возраст.*

Период подросткового возраста с 10-11 до 15-17 лет совпадает с обучением детей в средних и старших классах школы. За несколько лет ребята взрослеют не только физически, но и умственно, морально, социально.

Во всех этих областях происходят сдвиги в интересах. В это время все находится в движении: некоторые черты постепенно исчезают, появляются новые. Это возраст сюрпризов и неожиданностей, это новый период жизни, связанный с глубокими изменениями в организме подростка. Именно в этом возрасте в организме ребенка происходят кардинальные изменения на пути к биологической зрелости. За всем этим стоят процессы морфологические и физиологические, реорганизация организма .

Само собой разумеется, что половое развитие ребенка неотделимо от общего развития и происходит непрерывно, начиная с рождения ребенка, но в определенные годы оно резко ускоряется, в течение сравнительно короткого периода начинается половое созревание. С физиологической точки зрения подростковый период характеризуется интенсивным ростом, усилением обмена веществ, резким повышением активности желез внутренней секреции.

Для подросткового возраста долгое время закреплялись понятия "трудный возраст", "переходный возраст". Почему трудно? Переходный к чему? Пока же отметим, что именно подростковый период, как правило, оказывается самым серьезным испытанием правильности и эффективности системы семейного воспитания; Именно в это время проводится перестройка по отношению к окружающим, возникает не иллюзорная, как у младшего школьника, а реальная самооценка (хотя часто ошибочная), резко возрастает критичность в оценке окружающих с явно недостаточной самокритичностью.

Ценностные ориентации как одна из составляющих структуры личности изучаются в рамках общей психологии, психологии личности, социальной психологии. Многие ученые (Б.Г. Ананьев, Т.М. Андреева, Л.И. Божович, Б.С. Братусь, Л.С. Выготский,.Т. Здравомыслов, А.Ф. Лазурский, А.Н. Леонтьев, Б.Ф. Ломов,,В.Н. Мясищев, Г. Олпорт, С.Л. Рубинштейн, В.В. Столин, В. Франкл, В.А. Ядов) рассматривают проблему ценностей в связи с источниками активности человека – потребностями, предметами этой активности - мотивами и механизмами регуляции активности.

Большой вклад в исследование ценностных ориентаций внесли А.В. Мудрик, И.С. Кон, В.М. Кузнецов, И.С. Артюхова, Е.К. Киприянова и др.

Как считает Д.И. Фельдштейн, ведущим видом деятельности у подростков становится общественно-полезная деятельность, которая и определяет иерархию ценностных ориентаций в этот период.

Рядом авторов интимно-личностная форма общения считается ведущей деятельностью в данный период. Общение со сверстниками и благополучие в этих отношениях представляют для подростка большую ценность. В этот

период содержание формирующихся ценностных ориентаций во многом зависит от выбора социально значимых образцов для подражания, от круга общения.

По классификации Л. Кольберга, начало подростничества относится к конвенциональному уровню развития личности, а это означает, что главным ориентиром в поведении служит точка зрения другого.

В.Г. Асеев отмечает, что центральным психологическим новообразованием подросткового возраста является чувство взрослости. Это новообразование вызывает переориентацию с детских норм и ценностей на взрослые, что усложняет комплекс личностных свойств подростка, которые уже включают в себя нравственные качества.

Г. Дюпон решающую роль в формировании ценностно-смысловой сферы личности в этом возрасте отводит эмоциям. Взгляд подростка на людей, их качества и поведение становится более психологизированным. В поисках собственной идентичности и уникальности подростки рассматривают себя и других людей сквозь призму определенных мерок и критериев, которые систематизируются в представлениях подростков о ценностях, идеалах, о собственном жизненном стиле, социальных ролях и поведенческих кодах. Эти представления еще не интернализованы, их еще предстоит проверить в условиях реальной жизни, скоординировать с ценностями семейными, групповыми, социальными. В свою очередь такое усвоение ценностей взрослых способствует достижению определенной внутренней и внешней независимости, утверждению своего «Я» и формированию личностных смыслов.

Анализ современных исследований особенностей развития ценностно-смысловой сферы подростков позволяет выделить некоторые характерные черты их личностного развития.

Грибанова Н.Е. с помощью анкеты изучения жизненных ценностей установила, что первое место у девятиклассников занимают любовь и дружба (средний балл 4,4 по пятибалльной шкале), второе место – желание развить свои способности, много знать и уметь, иметь семью и детей (4,3), третье – стремление иметь интересную работу (4,18).

Закревской О.В. было выявлено, что среди терминальных ценностей (по М. Рокичу) подростки на более высокие места ставят: любовь, счастливую семейную жизнь, наличие хороших и верных друзей, здоровье, уверенность в себе (ценности расположены в порядке снижения рангового места). Менее важными респонденты считают красоту природы и искусства, счастье других, развлечения и творчество. Не вошли в число предпочитаемых групп ценности профессиональной самореализации. Среди инструментальных ценностей на первом месте стоят ценности дела, индивидуалистические ценности и принятие других (ценности расположены в порядке снижения рангового места). Такие ценности как образованность, смелость в отстаивании своего мнения, воспитанность, жизнерадостность, твердая воля не вошли в число значимых у подростков.

По результатам исследования Крапивка И. А., можно сказать, что, у подростков верхнюю часть рейтинга занимают такие ценности: здоровье, любовь, наличие хороших и верных друзей, интересная работа, счастливая семейная жизнь. Нижнюю часть рейтинга занимают ценности сохранения («безопасность», «конформность») и ценности самовозвышения («власть», «гедонизм»).

Смирнова А. Н. в своём исследовании определила следующий иерархический порядок ценностей подростков: 1) «благополучие» (доходы, комфорт своей жизни, здоровье); 2) «семья»; 3) «авторитетность» (способность оказывать влияние на других, конкурировать и добиваться успеха); 4) «вольность» (может рассматриваться как архаичная «свобода от…» ограничений волеизъявлению индивида, тяготеющая к вседозволенности); 5) «жизнь» (высшая ценность, самоценность, стремление к внутренней гармонии, познанию себя, счастью как состоянию высшего удовлетворения жизнью); 6) «работа (учеба)» (получение образования и профессия как самоценный смысл жизни, а также как средство заработать и приобрести уважение); 7) «общение»; 8) «свобода»; 9) «инициативность»; 10 «нравственность».

Таким образом, можно сделать вывод о том, что проблема формирования ценностных ориентаций особую актуальность приобретает в отроческие годы. У подростка впервые пробуждается интерес к своему внутреннему миру, который проявляется в самопознании и рефлексии, кризисе прежнего, детского отношения к самому себе и к миру, негативизме, неопределенности.

На основе теоретического анализа исследований ценностей и ценностных ориентаций, мы можем говорить о ценностно-смысловой сфере личности подростков, как о целостном образовании, которое развивается, изменяется и каждый элемент которого, взаимно дополняет другой. Элементами этой сложной системы выступают собственно ценности, смыслы и мотивы.

Результаты современных исследований ценностей и ценностных ориентаций подростков позволили сделать вывод о том, что значимыми ценностями подростков можно считать: здоровье, любовь, наличие хороших и верных друзей, саморазвитие, свобода, стремление иметь интересную работу, счастливая семейная. Менее значимыми ценностями являются: безопасность, конформность, власть, творчество, счастье других, нравственность.

Таким образом, ценностно-смысловые ориентации личности формируются и развиваются в процессе социализации. Под формированием основ ценностных ориентаций следует понимать процесс овладения и принятия личностью совокупности знаний и убеждений, которые в конечном итоге определяют ее направленность и мировоззрение. Подростковый возраст является наиболее сенситивным для формирования основ ценностных ориентаций, что подчеркивает важность исследуемого процесса.

Особенность подросткового возраста заключается в том, что именно в этом возрасте ребенок достигает такого уровня когнитивного развития, который позволяет ему формировать собственные представления о реальности.

В педагогике проблема ценностей и ценностных ориентаций является доминирующей во многих исследованиях. Не случайно к настоящему времени сложилось даже целое научное направление - педагогическая аксиология, главной задачей которой является преобразование знаний в убеждения, их опосредование установками и ценностными ориентациями. Особое внимание педагогическая аксиология уделяет процессу формирования у подрастающего поколения общих гуманистических ценностей, которые в дальнейшем оказывают основное влияние на взаимоотношения человека с окружающими.

В педагогике в качестве приоритетов выделяются такие ценности, как социально значимые:

статусные достижения; связанные с возможностями для саморазвития и самоутверждения.

Ценностные ориентации выполняют защитную функцию. Они являются своего рода фильтром поступающей извне информации.

Они упускают информацию о том, что жизненные позиции человека соответствуют его системе ценностей, а информация, противоречащая или даже способная разрушить ценностные представления человека, перерабатывается или вообще не воспринимается.

Благодаря этому "фильтру" одни знания воспринимаются беспрепятственно, другие искажаются, третьи вообще не воспринимаются.

Процесс формирования ценностных ориентаций многомерен, обусловлен многими факторами. На формирование системы ценностей оказывают влияние различные объективные (внешние по отношению к личности) и субъективные факторы.

К числу объективных факторов, влияющих на формирование ценностных ориентаций личности, относятся социальные условия личности подростка, которые можно разделить на макро - и микросоциальные, а также ее социальные характеристики деятельности (для подростков основными видами деятельности будут обучение и общение).

К категории субъективных факторов формирования ценностных ориентаций относятся, прежде всего, особенности мотивационно-требовательной сферы и личностные особенности подростков.

Формирование системы ценностей невозможно вне общества, вне общения людей.

Система личностных ценностей формируется в процессе социализации через интернализацию — присвоение социально-политических, нравственных, эстетических идеалов (продуктов социального опыта и культуры), характерных для этих социальных сообществ.

Его формирование происходит по мере усвоения социального опыта в процессе воспитания и обучения. Отношение к различным сферам жизни формируется у человека благодаря той информации, которую он получает в процессе обучения. Образование, в свою очередь, служит направляющей силой в

формировании интересов, ценностных ориентаций ребенка, направляет развитие потребностей, мотивационной сферы.

Литература

1. Докучаев И.И. Ценность и экзистенция. Основоположения исторической аксиологии культуры. – М.: Наука, 2009. – 595 с.
2. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. СПб.: Питер, 2002. - 338 с.
3. Волков Б.С. Психология юности и молодости: Учебник для вузов.-М.: Трикста, 2006.-256 с.
4. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность. М., 2003. - 304 с.
5. Мамедова Ж.С. Ценностные ориентации в структуре личности. // Межвузовский сборник научных трудов. «Российское общество: цивилизационные горизонты трансформации».

Выпуск 1. Саратов, 2004. С. 96-100.

6. Мамедова Ж.С. Ценностные ориентации личности в контексте временной перспективы. // Гуманитарные и социально-экономические науки. Спецвыпуск «Педагогика» № 6.

Ростов-на-Дону, издательство РГПУ, 2006. С. 121 - 132.

ӘОЖ 796.41 (7)

ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ИКЕМДІЛІГІН ДАМЫТУ

[1]Есмахан Н.Ж., [1]Тұрысбек Б.Ә., [2]Джаймаев А.Р.

[1]М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті,

[2]№ 131 Жалпы орта білім беретін мектебі

Шымкент, Қазақстан.

Резюме

Педагогические воздействия, направленные на развитие гибкости, наиболее эффективны, если их систематически и целенаправленно применять в раннем возрасте, поскольку на этом этапе мышцы сохраняют достаточную эластичность, а суставной аппарат уже может выдерживать определенные нагрузки, возникающие при выполнении упражнений на растяжку. Норбеков М.С.: «Гибкость можно развить в любом возрасте с помощью регулярных целенаправленных упражнений на растяжку»

Summary

Pedagogical influences aimed at the development of flexibility are most effective if they are systematically and purposefully applied at an early age, since at this stage the muscles retain sufficient elasticity, and the articular apparatus can already withstand certain loads that arise when performing stretching exercises. MS Norbekov: "Flexibility can be developed at any age with the help of regular targeted stretching exercises"

Дене тәрбиесі адам өмірінде орасан зор рөл атқарады. Физикалық тұрғыдан дамыған заманауи адамның негізгі қасиеттері - денсаулық, жоғары физикалық көрсеткіштер, пропорционалды дамыған дене бітімі, дұрыс қалып, жан-жақты және үйлесімді дамыған физикалық қасиеттер. Барлық физикалық қасиеттер күш, ептілік, төзімділік, жылдамдық, икемділік және басқалардың прогрессивті дамуын мақсатты басқарудың маңызды аспектісі болып табылады.

Адам шамадан тыс жүйкеден уақытша құтылып қана қоймайды психикалық стресс, қажетсіз тәжірибе, сонымен қатар ауырсынудың төмендеуіне әкеледі.

Біздің өміріміздің жеделдетілген ырғағында адамға физикалық жүктеме азаяды, ал ақыл-ой күшейеді. Әрбір физикалық жаттығусыз өткен күн аурулардың пайда болуына толы, ерте қартаюға алып келеді.

Сондықтан, қартайған сайын, біз жағымсыз сезімдермен бетпе-бет келеміз: жеткілікті жүктеме алмайтын органдар нашар және нашар жұмыс істейді [1].

Егер біз, мысалы, адамның негізгі моторлық қасиеттерінің бірі - икемділікті алсақ, онда физикалық жаттығуларсыз жасы ұлғайған сайын ол айтарлықтай нашарлайды. Сонымен, балаларда байламдар созылу кезінде 6-10%, қырық жастағыларда 4-5%, ал 60-70 жастағыларда 1-3% ғана ұзаруы мүмкін.

Адамда үнемі жаттығулар жасауға кедергі болатын себептер өте көп. Бұл уақыттың жетіспеушілігі, және бұқаралық дене шынықтырудың әртүрлі формалары үшін спорттық базалардың болмауы, жабдықтармен қиындықтар және т.б.

Сонымен, гимнастикалық жаттығулар жүйесін жасауға Шребер, Анжерштейн, Эклер, И.Мюллер және басқалар қатысты. Икемділік еңбек және әскери қызметте, сондай-ақ күнделікті өмірде көптеген қозғалыс әрекеттерін орындау кезінде маңызды. Зерттеулер қозғалыс қимылдары техникасын меңгеру үшін буындарда жоғары қозғалғыштықты дамыту қажеттілігін растайды [2,97б].

Икемділікке арналған жаттығуларды мамандар денсаулықты жақсартудың, дұрыс қалыпты қалыптастырудың, үйлесімді физикалық дамудың маңызды құралдарының бірі ретінде қарастырады.

Ұлы ежелгі грек ойшылы Платон: «Гимнастика - медицинаның емдік бөлігі».

Ж.К.Холодов, В.М.Качашкин, П.К.Петров, Г.А.Васильков және басқалар сияқты ғалымдар жоғары сынып оқушыларында икемділікті дамыту мәселесімен айналысады.

Спорттық физиология саласындағы кеңестік танымал маман, профессор В.С.Фарфель атап өтеді: «Уақытылы және жеткілікті ұзақ дайындық нәтижесінде аға мектеп оқушысы игере алмаған күрделіліктің мұндай қозғалыстары жоқ шығар». Балалармен өткізілетін гимнастика сабақтарының тәжірибесі бұған сенімді дәлел болып табылады.

Икемділікті дамытуға бағытталған педагогикалық әсерлер ең көп нәтиже береді, егер олар кіші мектеп жасында жүйелі және мақсатты түрде қолданыла бастаса, өйткені бұл кезеңде бұлшық еттер жеткілікті үлкен серпімділікті сақтайды және буын-буын аппараты қазірдің өзінде төтеп бере алады созылу жаттығуларын жасау кезінде пайда болатын белгілі бір жүктемелер. М.С.Норбеков: «Жүйелі және мақсатты созылу жаттығуларының көмегімен кез-келген жаста икемділікті дамытуға болады» [3].

Педагогикалық теория мен практикада жоғары мектеп жасындағы оқушылардың бойында дене қасиеттерін дамыту проблемасы

Жас ұрпақтың денсаулығын сақтау - өзекті мәселелердің бірі. Өздеріңіз білетіндей, адам ағзасы тұрақты қимыл-қозғалыс белсенділігі процесінде дамып, қалыптасты, бұлшықеттің айтарлықтай күштілігін қажет етеді, сондықтан дене шынықтыру өмірдегі ең маңызды фактор болып табылады.

Дене қабілеттері деп организмнің мүшелері мен құрылымдарының салыстырмалы түрде тұрақты, туа біткен және сатып алынған функционалдық мүмкіндіктері түсініледі, олардың өзара әрекеттесуі қозғалыс әрекеттерін орындау тиімділігін анықтайды.

Дамудың негізгі әдісі - қайталанатын әдіс, мұнда созылу жаттығулары тізбектеле орындалады. Тыңдаушылардың жасына, жынысына және дене дайындығына байланысты сериядағы жаттығулардың қайталану саны ажыратылады. Икемділікті дамыту және жетілдіру кезінде ойын және бәсекелестік әдістер де қолданылады. Мысалы: кім төмен ииле алады; кім, тізесін бүкпей, жалпақ затты еденнен екі қолмен көтере алады және т.б.

Бұлшықеттің жұмыс режиміне байланысты барлық созылу жаттығуларын 3 топқа бөлуге болады: динамикалық, статикалық және аралас.

Динамикалық белсенді жаттығуларға салмақпен, амортизаторлармен немесе оларсыз орындалатын әртүрлі торсық иілу, серіппелі, серпінді, серпінді қимылдар жатады.

Динамикалық пассивті жаттығулардың қатарына серіктестің іс-қимылының көмегімен, сыртқы қарсылықты жеңе отырып, қосымша тірек немесе өз дене салмағын қолдана отырып (өзін-өзі ұстап алу) жаттығулары деп атауға болады (тосқауыл қою, шпагат) [4, 44б].

Статикалық белсенді жаттығулар буындарды қоршап тұрған бұлшықеттердің жиырылуына және қимыл-қозғалыстардың арқасында бұлшық еттерін максимумға жақын созып, дененің белгілі бір позициясын ұстап тұруды қамтиды. Бұл жағдайда бұлшық еттер созылған күйде 5-10 секундқа дейін болады. Статикалық, пассивті жаттығуларды орындау кезінде дененің немесе оның жекелеген бөліктерінің орналасуын сақтау серіктестің сыртқы күштерінің, снарядтардың және өз денесінің салмағының көмегімен жүзеге асырылады. Пассивті созумен жаттығулар жасау кезіндегі жүктеме бірдей емес, статикалық жағдайда динамикалыққа қарағанда үлкен.

Статикалық пассивті жаттығулар динамикалыққа қарағанда онша тиімді емес. Статикалық белсенді жаттығулардан кейінгі икемділік индикаторлары пассивтіге қарағанда ұзақ сақталатынын ескеру қажет.

Аралас созылу жаттығуларының әсері ішкі және сыртқы күштермен қамтамасыз етіледі.

Оларды орындау кезінде белсенді және пассивті қозғалыстарды ауыстырудың әртүрлі нұсқалары мүмкін. Мысалы, аяқты алға қарай ақырын көтеріп, серіктестің көмегімен тіреуде тұрып, оны 3-4 секунд ішінде ең жоғарғы нүктеде белсенді ұстап, содан кейін артқа серпілу.

Релаксация және бұлшықет кернеуін азайту үшін психо-реттеуші тренинг әдістерін қолданған жөн.

Икемділікті дамытудың кез-келген сәтінде және одан да көп бастапқы кезеңдерде жаттығу кезінде барлық назарын жүктелген бұлшықет тобына шоғырландыру қажет.

Икемділікті дамытудың бірнеше басқа әдістері бар:

1) Бірнеше созылу әдісі. Бұлшық еттердің бұл қасиеті жаттығулардың бірнеше рет қайталануымен қозғалыс ауқымының үнемі өсуімен едәуір созылады. Жаттығулар салыстырмалы түрде аз қозғалыс диапазонынан басталады және оны біртіндеп 8-12 қайталанумен максимумға немесе оған жақын арттырады. Жаттығуды қайталаудың оңтайлы санының шегі - бұл қозғалыс ауқымының төмендеуінің басталуы немесе болдырмауға болатын ауырсынудың пайда болуы. Жаттығулардың қайталану саны жаттығулардың сипатына және белгілі бір буындардағы қозғалғыштықты дамытуға, қозғалыс жылдамдығына, практиктердің жасына, жынысына байланысты әр түрлі болады.

2) Статикалық созылу әдісі - созылу мөлшерінің оның ұзақтығына тәуелділігіне негізделген. Осы әдісті қолданып созылу үшін алдымен босаңсу керек, содан кейін жаттығуды орындап, соңғы күйді 5-15 секундтан бірнеше минутқа дейін ұстау керек. Статикалық созылу жаттығулары күндіз немесе кешке жасалуы керек. Бұл жаттығу әдетте 30-60 минутқа созылады.

Сабақтың дайындық бөлімінде жалпы жылынудан бастап статикалық жаттығулар жиынтығын қолдануға болады. Содан кейін олардың қарқындылығын біртіндеп арттыра отырып, арнайы дайындалған динамикалық жаттығуларды орындау керек, содан кейін жаттығу сабағының негізгі бөлімінің бағдарламасын іске асыруға кірісу керек.

Статикалық созылу жаттығуларының кешендерін пассивті түрде, серіктеспен, оның көмегімен өздігінен созылу арқылы қол жеткізілетін икемділік шегін біртіндеп еңсеруге болады [5, 67б].

3) Бұлшықеттерді алдын-ала созу әдісі, оларды кейіннен созумен. Икемділікті дамыта отырып, бұл әдіс бұлшықеттердің алдын-ала кернеуінен кейін созылу қасиетін қолданады. Бұл қажет:

- алдымен, дайындалған буын бұлшық еттерін белсенді түрде созуды орындаңыз;

- содан кейін дененің жаттығылған бөлігін буынға мүмкін амплитудасының жартысынан сәл көбірек бөліп, 5-7 секунд ішінде созылған бұлшықет тобына серіктестің сыртқы күшіне статикалық қарсылықты 70-құрайды. Максимумның 80%;

- осындай алдын-ала шиеленістен кейін, назарыңызды жаттығылған бұлшықеттерді босаңсытуға аударыңыз, және бұл бұлшық еттер мен байламдарды серіктестің пассивті созылуына бағыттаңыз, және созылу шегіне жеткеннен кейін 5-6 секунд ішінде соңғы позицияны бекітіңіз.

Жаттығулардың барлық кезеңдері баяу, үздіксіз және тегіс, ешқандай «жұлқымасыз» орындалуы керек. Әр жаттығу бір тәсілмен 5-6 ретке дейін қайталанады.

Мұнда дене тәрбиесі практикасы үшін кез-келген адамның денесінің функционалдық мүмкіндіктерінің көрсеткіштері дене жүктемелерін, қозғалыс қимылдарының құрылымын, организмге әсер ету әдістерін таңдау кезінде жетекші критерийлер болып табылады. .

Икемділік жаттығуларын аз мөлшерде таңертеңгі жаттығуларға, дене шынықтыру сабағының су (дайындық) бөліміне, спортпен шұғылдану кезінде қыздыруға қосу ұсынылады.

Икемділік жаттығуларын күш пен релаксация жаттығуларымен үйлестіру маңызды. Күш жаттығуларын және релаксация жаттығуларын кешенді қолдану осы қозғалысты тудыратын бұлшық еттердің беріктігінің, созылғыштығы мен серпімділігінің артуына ықпал етіп қана қоймай, сонымен қатар бұлшықет-байламдық аппараттың күшін арттыратындығы анықталды. Сонымен қатар, буындардағы қозғалғыштықтың дамыған кезеңінде релаксация жаттығуларын қолданғанда жаттығудың әсері едәуір артады (10% дейін) [6].

Созудың әртүрлі нұсқалары бар. Жаттығулардың келесі реттілігі жиі кездеседі: бұлшықеттің жиырылу фазасы (күш немесе жылдамдықты күшейту жаттығулары) 1-5 секундқа созылады, содан кейін бұлшықет релаксациясы 3-5 секундқа созылады, содан кейін статикалық жағдайда 15-тен 60 секундқа дейін созылады. Созылу жаттығуларын жасаудың тағы бір әдісі кеңінен қолданылады: қыздыру кезінде немесе сабақтың негізгі бөлігінде орындалатын динамикалық (серіппелі) жаттығулар соңғы қайталануда біраз уақыт статикалық позаны ұстап тұрады [7].

Иілгіштікті дамытумен қатар, созылу тіршілік ету қабілетін жақсартуға көмектеседі. Созылу туралы Американың және Батыс Еуропаның әдістемелік әдебиеттерінде бұлшықеттің жиырылуы, тыныс алуы, дене қалпын қалыптастыру ережелері балаларға да, ересектерге де ыңғайлы болатын жүздеген позициялар сипатталған.

Икемділікке арналған жаттығуларды тоқтатқан кезде оның деңгейі біртіндеп төмендейді және 2-3 айдан кейін бастапқы мәніне оралады. Сондықтан сабақтардағы үзіліс 1-2 аптадан артық болуы мүмкін.

Созу жаттығулары ең үлкен амплитудада орындалуы керек және сонымен бірге күрт қозғалыстардан аулақ болу керек, тек соңғы қайталанулар кенеттен орындалуы мүмкін. Бұл жағдайда, әдетте, бұлшықеттер созылуға бейімделіп үлгерді.

Сонымен, дене тәрбиесінің басты міндеті - балалардың денсаулығын жақсарту, олардың дұрыс физикалық дамуы. Бұған физикалық қасиеттерді дамыту арқылы қол жеткізіледі: күш, икемділік, жылдамдық,ептілік, төзімділік. Олардың ішінде икемділік қозғалыстың жылдамдығын, еркіндігін және үнемділігін қамтамасыз ететін физикалық және техникалық дайындықтың жоғары деңгейі үшін үлкен маңызға ие. Дене тәрбиесі практикасы үшін адам ағзасының функционалдық мүмкіндіктерінің көрсеткіштері болып табылады

Үлкен мектеп жасы - бұл икемділікті дамытуға қолайлы уақыт, сондықтан жүйелі және мақсатты созылу жаттығуларымен осы жастағы икемділікті дамыту жұмыстары тиімді болады.

Әдебиеттер:

1. Ашмарина Б.А. Дене тәрбиесінің теориясы мен әдістемесі. - М.: Білім, 1990 ж
2. В.В.Голубев, С.В.Голубева Жоғары мектеп жасындағы балалардың педиатрия және гигиена негіздері. - М.: «Академия», 2000 ж 97 б.
3. Жванова Д.К. Мектептегі көркем гимнастика - М .: Білім, 1989 жыл
4. Ивлиев Б.К. Созылу. Мектептегі дене тәрбиесі. - 1991 ж., № 12, 44 б.
5. Кофман А.Б. Дене шынықтыру мұғалімінің анықтамалығы. - М.: Білім, 1998 ж., 67б.
6. Кузнецов А.С. Дене шынықтыру. - М.: Бустард, 2002
7. Максименко А.М. Дене шынықтыру теориясы мен әдістерінің негіздері. - М.Ағартушылық, 1991 ж

ӘӨЖ

ДӘСТҮРЛІ ОҚЫТУ МЕН ДАМЫТА ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бегалиева Р.Н

П.ғ.к., доцент м.а

Мұзаппар А.

Резюме

В статье рассматривается об особенностях традиционного обучения и развивающего обучения.

Summary

The article discusses the features of traditional learning and developmental learning.

Егеменді еліміздің бүгінгі таңдағы ең басты мақсаты – жан-жақты дамыған, алдыңғы қатарлы елдермен теңесу. Ал оған жетудің басты жолдарының бірі – әлемдік білім кеңістігінен орын алу. Мұның өзі ұлттық білім беру жүйесінің даму бағыттарын айқындап, оны тың арнаға, жаңа сапаға жеткізу қажеттілігін міндеттейді. Сондықтан да білім мазмұнын байыту, оқыту үдерісін жетілдіру, инновациялық технологияларды дүниеге әкелу, жан-жақты дамыған, рухани бай, өз елін, халқын жанымен сүйетін тұлға қалыптастыру өз шешімін қажет ететін, кезек күттірмей, іс жүзіне асыратын мәселе болып отыр.

Білім – қазақ халқының болашаққа бару жолындағы үлкен стратегиялық қоры. Білім беру жүйесін заман талабына қарай өзгерту, дамыту, жаңа талаптарға бейімдеу – қоғамдық мәні үлкен мәселе. Қазақстандық білім беру жүйесі тарихының жаңа кезеңі оқытудың жаңа жүйелері мен жаңа

технологияларын зерттеуді, тиімділігін анықтап, оқу үдерісіне енгізумен ерекшеленеді. Жаңа білім беру жүйесі дәстүрлі оқыту үдерісін түбегейлі өзгертуді және оқытудың жаңа технологияларын оқыту үдерісіне тиімділікпен енгізу жолын негіздейді. Бұл жаңа бағыт оқудың нәтижесін алдын ала болжап және сол арқылы оқушылардың өзін-өзі дамытуға қатысуын мүмкін етеді. Жаңа педагогикалық технологиялар жүйесін қалыптастырған еңбектер мен зерттеулерде қазақстандық мектептердің болашағына игі ықпалын тигізер жолдар мен бағыттар да айқын танылады. Оқушыны білім беру үдерісінің нысаны ғана емес, сол үдеріске қатысушы маңызды субъектісі деп санап, оның ана тілінде терең ойлай алуы мен шебер сөйлеуін, сауатты жазу тілін дамытып, оқу барысында алған білімі мен игерген машық-дағдыларын өмірдің қажетті жағдаяттарына сай әрі дұрыс қолдана алатын дәрежеге жеткізу – жаңа педагогикалық технологиялардың негізгі мақсаты. Инновациялық технологиялардың ішінде өзіндік орны бар технологияның бірі – дамыта оқыту технологиясы болып отыр. Бұл технология қазақстан мектептерінде біртіндеп қолдана басталды. Енді аталған жаңа технологияның дәстүрлі оқыту технологиясынан айырмашылықтарына көз жүгіртсек. Дамыта оқытудың негіздері таным теориясы мен диалектика ілімінде жатыр. П.П.Блонский дамуға индивидтің абстрактіден нақтыға және керісінше, нақтыдан абстрактіге қарай қозғалыс жасай алуын жатқызса, Д.Н.Богоявленская мен Н.А.Менчинская – оқи алуды, яғни қысқа мерзімде жоғары үлгерімге жетуді, Л.В.Занков ақыл-ой қызметінің төмендегідей көрсеткіштері дамуды нәтижелі етеді деп есептейді: байқампаздық, ойлау және практикалық әрекеттер жасай алу. В.В.Давыдов дамудың негізгі көрсеткіші ретінде тұлғаның жинақтай, қорытындылай алу дағдысын жатқызады [1,15]. Сонымен тұлға дамуының, сондай-ақ оны өзінің дамытуының негізгі тетігі қарама-қайшылықтарды шешу болып табылады. Өзін-өзі дамыту үдерісі тұлғаның барлық аясын қамтиды және әр ретте жаңа деңгейге көтеріліп отырады. Сөйтіп, оның «өзімінің» жетілуіне әкеледі. Өзін-өзі дамыту – субъект бағытындағы ерекше шығармашылық әрекет деген ғылыми тұжырым жасауға болады. Л.С.Выготскийдің идеясын ұстана отырып, дамыта оқытудың мәні – оқушылардың теориялық ойлауын дамытуда деп тұжырымдаған Д.Б.Эльконин мен В.В.Давыдов, Л.В.Занков өз зерттеу еңбектерінде негізгі орталық ұғым ретінде – ойлау және сонымен байланысты даму ұғымдарын мәселе етіп қойды. Ойлау – таным теориясының негізгі философиялық категориясы. Дүниені танудың екі жолы бар. Оның бірі — затты дерексіздендіру арқылы немесе абстрактылы ұғым арқылы ойлау болса, екіншісі – ұқсату, елестету,

сезім арқылы ойлау. Дамыта оқыту бұл екеуін бірлікте қарай отырып, оқушылардың теориялық білімі мен ойлау қабілеттерін арттыру арқылы дүниені танудың ғылыми-теориялық және логикалық әдістерімен қаруландыруды көздейді.
Ғылымда танылатын нысанның алдымен сыртқы белгілері жете анықталады. Мұны **танымның нақты (эмпирикалық) кезеңі** деп атаймыз. Адам қарастырып отырған нәрсесінен сезімдік-нақтылық белгілерді мол етіп анықтап алған соң, сол сыртқа бар қылып тұрған ішкі бір ортақ заңдылықтарды іздеуге кірісетіні белгілі. Сол ішкі заңдылықтарды анықтау барысы **абстракцияға үйрену кезеңі** болып табылады. Дәстүрлі оқыту жүйесінде оқушыларға білім беру осы логикамен аяқталатыны белгілі. Дамыта оқыту – дәстүрлі оқытуға соңғы уақыттарға дейін балама жүйе деп қарастырылады. Оның нәтижесінде әр оқушы өзін-өзі өзгертуші субъект дәрежесіне көтерілуі көзделіп, соған оқыту барысында лайықты жағдайлар жасау үлкен нәтиже берді.

Дәстүрлі оқыту әдістемесі негізінде метафизикалық (сандық, мазмұндық) әдіснама, ал дамыта оқыту технологиясының негізінде диалектикалық (интенсивті, сапалық, мәнділік) әдіснама жатыр деп айтуға болады. Дәстүрлі оқыту балада білім, білік, дағды алуға қажетті ақыл, сана бар деп есептеп, сол ақылға дайын білімді құю керек деген көзқарасқа, ал дамыта оқыту бала бойындағы табиғи қабілеттерді, ойлауды, жаңа белестерге көтеруді мақсат тұтатын принциптерге негізделген. Дәстүрлі оқыту жаттауға, есте сақтауға, ал дамыта оқыту дербес жұмыс істеуге, алған білімді пайдалана білуге үйретеді.Дамыта оқытуда баланың ізденушілік – ойлау әрекетін ұйымдастыру басты назарда ұсталады. Ол үшін бала өзінің бұған дейінгі білетін амалдарының, тәсілдерінің жаңа мәселені шешуге жеткіліксіз екенін сезетіндей жағдайға түсуі керек. Содан барып оның білім алуға деген ынта-ықыласы артады, білім алуға әрекеттенеді. Сабақ мұндай жағдайда 3 құрамдас бөліктерден тұратын болады.

ДОТ-қа негізделген сабақ:

1. Оқу мақсаттарының қойылуы
2. Оны шешудің жолын бірлесе қарастыру
3. Шешімнің дұрыстығын дәлелдеу

Бұл – үшеуі дамыта оқытудың Д.Б.Эльконин – В.В.Давыдов жасаған жүйесінің негізгі компоненттері [2, 37].

Қорыта айтқанда, дамыта оқыту технологиясында басты назарда теория мен практиканың бірлігін ұстанады. Меңгерген теорияны практикада қолдана отырып, ол сол теорияны жақсылап меңгереді. Ал дәстүрлі оқытуда тек теорияны жаттауға негізделеді де, оны есте сақтау қабілеті жоғары балалар ғана меңгереді. Ол сыныптағы 20 баланың бес-алтысы ғана жаттап алуы мүмкін. Ал он бес бала тақырыпты меңгере алмай қалар еді. Дамыта оқыту оқушының ойлай білуін мақсат тұтады. Себебі оқушыны ойлауға үйретпей тек ережені ғана жаттауға негізделсе, бала ережені түсінбес те еді. Соның салдарынан ереже айтқанда, кітаптағы бір сөзді ұмытып қалса, ереже айта алмай тұратын болады. Өйткені жаттанды біліммен бала ұзаққа бара алмайды. Бала аталған ереженің мағынасын, оның маңызын, қай жерде қолданатынымызды білуі керек. Дамыта оқытуда балаға ережені өзіне шығартуды алға тартады. Сонымен бірге бала бұл ереженің өмірдегі пайдасын түсіне алуын мақсат етеді. Тоқсан ауыздың тобықтай түйіні, дамыта оқыту технологиясының маңызы үлкен болып отыр. Тек оны оқытушылар қауымы орнымен, жүйесімен қолдана алса игі болар еді.

Әдебиеттер

1. *Құрманова Н.Ж.* Қазіргі қазақ тіліндегі сөз тіркесінің жүйелік-құрылымдық сипаты және оны талдау жолдары – Алматы, 2009

2. *Давыдов В.В.* Теория развивающего обучение. – М., 1996.

ӘӨЖ

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРҒА БІЛІМ БЕРУДІҢ ӘДІСТЕМЕСІ

Бегалиева Р.Н

П.ғ.к., доцент м.а

Байырбекова Л.М

Аға оқытушы

Резюме

Рассматривается методика обучения учащихся через инновационную технологию обучения. В том числе рассмотрена эффективность модульного обучения.

Summary

The methodology of teaching students through innovative learning technologies is considered. In particular, the effectiveness of modular training was considered.

Мектепте, жоғарғы оқу орнында сапалы оқу бағытын айқындайтын жаңа жолдардың бірі – пәндерді модульдік технология арқылы оқыту екендігі теориялық және тәжірибелік жағынан дәлелденуде. Бұл мәселені ғалымдар Дж.

Рассель, П. Юцявичене, Р. Бекирова, Г. Лаврентьева, М. Жанпейісова, К. Жақсылықова, Е. Тұяқов, т.б. дәлелдеп келеді.

Модуль ұғымының этимологиялық мәні білімді қолданысқа, меңгеруге ыңғайлы етіп жүйелеу, шоғырландыру, жинақтау болып табылады. Білімді, яғни оқу материалын дидактикалық мақсатқа сай әр түрлі қалыпта (ақпарат блогі, пакет, түйіндер жүйесі, алгоритм, бағдарлама) ұсынуға болады. Модульмен оқыту – толық немесе жекелей түрде модульге негізделген оқыту. Модуль – іс-әрекеттің мақсатты бағдарламасы белгілеген деңгейіне жету үшін сұрыпталған, дидактикалық өңделген білім, білік, дағдының белгілі бірлігі және оның әдістемелік нұсқауы, яғни аяқталған оқу ақпараты болып табылатын модульмен оқытудың негізгі құралы.

Модульдік оқытудың құрамында дидактикалық мақсаттардың таксономиясының жіктелуі деңгейіне қарай (кешенді, кіріктірілген дербес) және түрі жағынан (танымдылық және операциялық) жүйелеуді ұсынады.

Модульдің көптеген анықтамаларына қарамастан, олардың барлығын үш түрлі бағытта топтастырып, жүйелеуге болады:

Модуль – біліктілік мінездемесінің талаптарына жауап беріп, мамандық бойынша оқу пәндерінің жиынтығын ұсынатын мемлекеттік білім беру стандарт бірлігінің үлгісі; модуль – пәнаралық әдістемелік-ұйымдастыру құрылымы болып, әр түрлі оқу пәндерінің тақырыптық жиынтығы ретінде бір мамандықты меңгеруді және оқу үрдісінде пәнаралық қатынасты қамтамасыз етеді;модуль – бір ғана оқу пәнінің шеңберіндегі ұйымдастыру-әдістемелік құрылымының бірлігі.

Оқыту мазмұнын таңдап алғаннан кейін сол мазмұнды жүйелеу мәселесі туындайды. Әсіресе, бұл оқу мазмұнын дербес модульдерге жіктеудегі модульдік оқытуға байланысты. Модульдік оқытудың дидактикалық жүйесі басқа да дидактикалық жүйелер сияқты оқытудың мақсаттарына сай жалпыдидактикалық ұстанымдар мен негіздеріне сүйеніп, оқу материалдарын құрылымдауды меңзейді. Даралық модульдердің мазмұны оқыту мазмұнын құрылымдау ұстанымдарын сақтай отырып жасалады және жинақы, әрі көрнекілік түрінде беріліп, дидактикалық материалдармен, білгірлік және қолданбалы міндеттермен қамтамасыз етілуі керек.Модульдік оқытудың кәсіби білім беру жүйесінде модульдік бағдарламалардың операциялық түрі кәсіби икемділікті қалыптастыруға бағытталған.

Мұғалімнің алдын ала жұмысы төмендегідей әрекет – қадамдардан тұрады:

1-қадам: Берілген тарау, блок немесе тақырып бойынша бағдарламада меңгерілуі тиіс деп көрсетілген міндетті білім, білік және дағдыларды, сондай-ақ оқыту мақсаттары мен міндеттерін айқындау.

2-қадам: Берілген модуль бойынша негізгі мағынаны білдіретін түйінді ұғымдарды, тақырып бойынша негізгі ақпарат беретін рельефтікі (код *сияқты) сөздерді табу . Олардың өзара байланысы мен өзара бағыныштылығын анықтау.

3-қадам: Тұтас тақырып бойынша тірек сызбаларын құрастыру (анықталған түйінді ұғымдар мен **«кодтар»** негізінде)

4-қадам: Оқу модулінің тұтас мазмұны бойынша тестілік тапсырмалар құрастыру (15-20 тапсырма шамасында)

5-қадам: Берілген модульдегі оқу материалының тұтас мазмұны бойынша сынаққа қажетті сұрақтар ме тапсырмалар блогын құрастыру (оқу пәнінің өзіндік ерекшелігіне орай сынақты диктантпен, бақылау жұмысымен алмастыруға болады).

6-қадам: Сөйлесу бөлімін әзірлеу.

Оқытудың белсенді формаларын таңдау. Оқу модулінің құрылымдық бөлімдерінің әрқайсысына кеңінен тоқталып, қарастырайық.

Оқу модулінің кіріспе бөлімі. Психологтардың пайымдауынша, әрбір дербес тарауды (тақырыпты) оқып-үйрену үш негізгі кезеңнен: *кіріспе қызықтырушылық, операционалдық танымдық* және *рефлекциялық бағалау* кезеңдерінен тұруы тиіс.

Аталмыш модульде қызықтырушылық кезең кіріспе бөлімінде іске асырылады.

Бұл кезеңде оқушылар бағдарламаның осы тарауын неге және не үшін оқып – үйренулері керек, өздері нақты нені меңгеріп, үйренулері тиіс, алдағы жұмыстың негізгі оқу міндеті қандай екенін түйсінуі қажет.

Оқуды басқарудың психологиялық сенімді түрі – ең алдымен, оқушының қажеттіліктерін, қызығушылығы және қызмет мақсаттарын дамытуға жағдай жасау.

Оқуды басқарудың икемді болуы тиіс, бұл тек оқушылардың іштей өсуі жүргенде ғана, балалардың білім дәрежесінің артуына қарай мүмкін болады.

Оқытудың модульдік жүйесі Модульдік оқытудың құрылымы.

Оқытудың модульдік жүйесі оқыту бағдарламасы бірнеше бөліктерге (модульдерге) бөлінетін технология болып табылады, оны төмендегі схема бойынша жүргізуге болады.

Модульдік оқыту тәсілінде пәннің барлық материалын қарастырып, оның теориялық және практикалық тапсырмаларын құрастырып, жеке тақырыптарға арналған әдістемелік материалдардың бірнеше нұсқаларын жасап шығу керек.Оқушылардың білім деңгейін және олардың өзіндік тапсырмаларын орындауын бағалау үшін Рейтингтік жүйе элементтерін пайдаланған абзал. Модульдер санын таңдау үшін бағдарламаны бірнеше жеке тақырыптарға – мәліметтердің аяқталған толық блогына бөліп шығу керек, олар бір бірімен сабақтас болып, өте үлкен немесе өте шағын болмауы тиіс.

Оқытудың тиімділігін арттыру мақсатында жаңа білім парадигмасына сүйене отырып, біз оқыту технологиясының өзіндік нұсқасын қарастырып шықтық. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында оқыту формасын, түрлерін, технологияларын таңдауда көп нұсқалық қағидасы бекітілген, бұл білім мекемелерінің мұғалімдеріне, өзіне оңтайлы нұсқаны қолдануға, педагогикалық процесті кез келген үлгімен, тіпті авторлық үлгімен құруға мүмкіндік береді. Сондықтан мен Жанпейісованың «Модульдік оқыту технологиясы» нұсқасын қолдандық.

Кез-келген елдің экономикалық қуаты, халқының өмір сүру деңгейінің жоғарылығы, дүние жүзілік қауымдастықтағы орны мен салмағы сол елдің технологиялық даму деңгейімен анықталмақ. Жалпы қоғам дамуы мен жаңа технологияны енгізу сапалылығы осы елдегі білім беру ісінің жолға қойылғандығы мен осы саланы ақпараттандыру деңгейіне келіп тіреледі. Экономикалық күшті дамыған елдердің тәжірибесі білім жүйесін ақпараттандыру экономика, ғылым және мәдениеттің қарқынды дамуының негізгі кілті екендігін көрсетіп отыр. Ендеше қазіргі заманның ақпараттық технологиясын игеру міндетіміз. Модульдік оқыту технологиясы әлі түбегейлі зерттеуді қажет етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР
1. Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы. // Қ.М, 2/6 шілде, 1999 ж.
2. Қазақстан Республикасы «Білім» мемлекеттік бағдарламасы. // Қ.М, 28 қазан, 2000 ж.
3. Қазақстан Республикасының 2015 8 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы //ҚМ, №1, 2004 ж.
4. Педагогика. Дәріс құралы. Алматы: «Нұрлы әлем», 2003, /Абай атындағы қазақ ұлттық Педагогикалық Университеті. 5.Әбиев Ж., Бабаев С., Құдиярова А. Педагогика . – Алматы: Дарын, 2004.
5. Қоянбаев Ж. Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика Алматы, 2000.
6. Бұзаубақова К.Ж. Жаңа педагогикалық технология. Тараз: ТарМу, 2003.
7. Ахметова А.К. Принципы технологий и содержание образовательной программы. – Алматы, 1995.
8. Инновационное обучение: Стратегия и практика / Под. ред. В.Я. Ляудие. – М., 1994.
9. Керимбаева М.Р. Инновационные процессы в школе: проблемы, перспективы, поиск. Алматы, 1995.

ӘӨЖ

ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ.

Бегалиева Р.Н

П.ғ.к., доцент м.а

Байырбекова Л.М

Аға оқытушы

Резюме

Бұл мақалада автор проблемалық оқыту әдістеріне теориялық талдау жасайды. Студенттермен жұмыс істеу барысында автор оқыту үрдісін жүргізудің дәстүрлі формаларын қолдану ұсынылады: дәріс, семинар. Оқу процесінде проблемалық жағдаяттарды, проблемалық ситуацияларды пайдаланып, студенттердің логикалық ойлау, ізденпаздық қасиеттін дамыту мәселелері қарастырылады.

Summary

In this article, the author makes a theoretical analysis of problem-based learning methods. In the process of working with students, the author suggests using traditional forms of conducting the educational process: lectures, seminars. In the educational process, the problems of developing students ' logical thinking and search skills are considered, using problematic situations and problematic situations.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев Қазақстан халкына Жолдауында: «Ұлттық бәсекелестікке қабілеттілік бірінші кезекте оның біліктілік деңгейімен айқындалады. Әлемдік білім кеңістігіне толығымен кіруге білім беру жүйесін халықаралық деңгейге көтеруді талап ететіні сөзсіз», - деп көрсеткендей, қазіргі кезде мұғалімдердің біліктілігін неғұрлым сапалы

деңгейге көтеруде білім беру жүйесінің қызметкерлерін кайта даярлау жөніндегі республикалық және аймақтық институттарда әлемдік деңгейдегі жаңа технологияларды кеңінен қолдануды қажет етеді. Жаңа формация педагогын даярлауда жоғары педагогикалық оқу орының ескөрсек, оқытудың жаңа технологияларын педагогикалық процеске енгізудің әдістемелік нұсқауын даярлау - өмір талабы.[1]

Жоғарғы мектепте студенттерге білім берудегі оқытудың әйгілі әдістерінің бірі - дәріс түрінде ұйымдастырылады. Дәстүрлі дәрістің құрылымы баршамызға мәлім:

1) лектор студенттерге дәрістің тақырыбы мен мақсатың жариялайды;
2) дәрістің көп бөлігін мазмұның айтып, түсіндіріп, керек жерлерін жаздырады;
3) дәріс соныңда сұрақтарға уақыт бөліп, студенттердің сұрақтарына жауап береді.

Әрине, мұндай түрдегі дәріс сабағы – көпжылдан бері қалыптасып қалған оқыту әдісі. Оның оқытушы үшін өзіндік жақсы жақтары бар: күнделікті осы түрдегі дәріс оқып жүрген оқытушының шешендік қабілеті дамиды, оның өзіндік білім деңгейі үнемі жетіліп отырады с.с. т.б. Ал, студент ше? Оның білімі қалай дамиды? Егер де сабақтың тең жартысында студент тек тыңдаушы болса, онда ол белсенді түрде оқу процесіне қатыса ма? Тыңдау арқылы білім алу белсенділігі қалай артады екен? Тыңдау - бұл күрделі әрекеттердің бірі екені белгілі. Студент дәрісті мұғалімнің мононологы ретінде 30 минут тыңдауға бейімделеді. Сонан соң индивидтің жұмыс қабілеті төмендей береді. Олай болса, студенттердің жұмыс қабілетін көтеру үшін, сабақ барысында интерактивті әдістерді қолдану керек. Тиімді әдістердің бірі - проблемалық оқыту әдісі.

Проблемалық оқыту әдісі негізінен екі функциясымен анықталады:

1. Ақыл-ой ізденісінің бағытын анықтау, яғни студенттердің проблемаларды шешудің амалдарын іздестіруі.
2. Студенттердің жаңа білімді меңгерудегі танымдық қабілетін дамыту, оқу әрекеті белсенділігін қалыптастыру.

Дәріс барысында оқытушы проблеманы талқылайтың сұрақтарды айқындап, студенттердің ойлау әрекетін дамытатың жағдаяттар туғызу керек. Әрине, бұл әдісті қолдануда оқытушынан көптеген ізденіс, негізгі және қосымша оқу құралдарымен танысып, өзіндік білімін үнемі жетілдіру талаптары тұрады. "Проблемагіық оқыту" ұғымы 20-30 жж. кеңес және шетел мектептерінде кеңінен тарады. Проблемалық оқыту американ философы, психолог және педагог Джон Дьюидің (1859-1952) теориялық кағидаларына негізделеді, Д.Дьюидің философиялық және психологиялық көзқарастары бойынша адам қиыншылықтарға кездескенде шешім іздеп, әр түрлі жолдарын қарастыра бастайды. Д.Дьюидің тұжырымдамасында мына сатыларды атайды: қиындықты сезіну; оны табу және анықтау; оны шешудің жорамалын жасау; іс-тәжірибе арқылы жорамалды тексеру мен басқалар.[2] Кейіннен "қиындық" термині "проблема" деп атала бастады.

Проблемалық оқыту дегеніміз – оқытушының басшылығымен проблемалық ситуацияларды туғыза отырып, оны шешу жолында студенттердің белсенді дербес іс - әрекетін қалыптастыру, мұның нәтижесінде білім, біліктер мен дағдыларды шығармашылықпен игеру, ақыл - ой қабілеттерінің дамуы іске асады. Проблемалық оқытудың мақсаты ауқымды: ғылыми таным нәтижелерін меңгеріп қана қоймай, оны алудың жолдарын игеру; студенттің танымдық дербестігін қалыптастыру және шығармашылық қабілеттерін дамыту; білім, білік, дағды жүйелерін меңгеру және дүниетанымды қалыптастыру.[3]

Педагогикалық әдебиеттерде бұл құбылыстың бірнеше анықтамалары бар. Айталық, «проблемалық ситуация» мен «оқу проблемасы» проблемалық оқытудың негізгі ұғымдары. Оқу проблемасы ақыл-ой ізденісінің бағытын анықтайтын, қызығушылықты оятатын меңгеру процесінің логикалық - психологиялық қарама-қайшылықтарының көрінісі.

Педагогикалық проблемалық ситуациялар белсенді әрекет барысында, танымдық жаңалығын, маңыздылығын баса көрсететін оқытушының қоятын сұрақтарының көмегімен туады. Проблемалық ситуациялар оқу процесінің барлық кезеңдерінде түсіндіру, бекіту, бақылау барысында туады. Оқытушы ерекше әдістемелік тәсілдерді пайдалана отырып проблемалық ситуацияларды тудырады:

- ол қарама-қайшылықты тудырады да, одан шығудың жолын табуды студенттердің еншісіне қалдырады;
- бір сұраққа әр түрлі көзқарас білдіреді;
- студенттерді салыстыруға, топшылауға, фактілерді сәйкестендіруге итермелейді;
- анық сұрақтар қояды (негіздеуге, айғақтауға, логикалық талқылауға);
- проблемалық теориялық және практикалық тапсырмаларды анықтайды;
- проблемалық тапсырмалар қояды (әдейі қате жіберілген, уақыты шектелген, сұрағы анық емес және т.б.).

Проблемалық оқытудың жалпы функциялары:

- студенттердің білімін терең ойлау, талдау, тұжырым жасау әрекеттерін

меңгеру арқылы дамыту;

- студенттердің білім жүйесі мен ақыл-ой және практикалық іс-әрекет амалдарын меңгеруі;
-студенттердің танымдық дербестігі мен шығармашылық, қабілеттерінің дамуы;
- студенттердің дүниетанымының негізі болып табылатың диалектикалық материалистік ақыл-ойының қалыптасуы.

Арнайы функциялар:

- білімді игерудің шығармашылық дағдыларын тәрбиелеу (логикалық тәсілдерді, жеке амалдарды пайдалану);

- білімді шығармашылықпен пайдалану дағдыларын тәрбиелеу (игерілген білімді жаңа ситуацияда пайдалана алу) және оқу проблемаларын шеше алу;

- шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін қалыптастыру және молайту (ғылыми-зерттеу әдістерін меңгеру, практикалық проблемаларды шешу).

Проблемалық оқыту барлық жағдайда бірдей тйімді бола алмайды. Практикада көрсеткендей проблемалық оқыту процесі танымдық белсенділікті дамытуда, жаңа білімді меңгеруде студенттердің әр түрлі білім деңгейін анықтап отыр. Шығармашылықтың түріне сәйкес проблемалық оқытудың үш түрін бөліп айтуға болады:

- біріншісі, теориялық шығармашылық студенттің өзі үшін жаңа ережені, заңды, теорияны ашады. Мұның негізінде теориялық оқу проблемаларын қою және оны шешу дағдыланады;

- екіншісі, практикалық шығармашылық: студенттің меңгерген білімін жаңа ситуацияда қолдануы, құрастыруы, ойлап табуы негізінде практикалық оқу проблемаларын қою және оны шешу мақсат көзделеді;

Проблемалық оқытудың барлық түрі студент іс-әрекетінің шығармашылығымен, проблеманы шешудегі ізденіспен сипатталады. Оқытушы мен студенттің өзара әрекетінің сипатына қарай проблемалық оқытудың төрт деңгейін анықтауға болады:

- өзіндік емес белсенділік деңгейі - оқытушының түсіндіруін қабылдауы, проблемалық ситуация жағдайында ақыл-ой әрекетінің үлгісін меңгеру, оқушының өзіндік жұмысты орындауы, ауызша жауап беруі;

- жартылай өзіндік белсенділік деңгейі - меңгерген білімді жаңа ситуацияда қолдана алу, оқытушының қойған проблемасын шешу;

- өзіндік белсенділік деңгейі - студент тапсырманы өздігімен орындау, жаңа
ситуацияда қолдану, құрастыру, жорамалдарды дәлелдеу, өзіндік пікір айту;

- шығармашылық белсенділік деңгейі - студент логикалық талдауды қажет ететін өзіндік жұмыстарды орындайды, жаңа амалдарды ашады, дербес шешім шығарып топшылайды, психологиялық мәселелерді шешу жолдарын ұсынады. Әрине, әр сабақтың психологиялық-педагогикалық заңдылықтарына сүйеніп оқытушы көптен-көп ізденіп жүреді. Ізденіс - табыс кепілі. Бізді қуантатын жағдай көптеген жаңа білімге құмар педагогтар үнемі шығармашылық ізденісте болады.

Жаңа технологияларда "Кең ауқымды дәріс" әдісін қолданғанда аталмыш мәтін 4 бөлікке бөлінеді. Әр бөлімге арнайы сұрақтар құрылады. Сонда: 1)мәтін бөлімі оқылады; 2)сұрақтар қойылады; 3)жауаптар талқыланады; 4)барлық пікірлер мұқият тыңдалады, ұсыныстар қабылданады.

• Егерде мәтіннің 3 бөлімі бойынша сұрақ-жауап әдісі қолданылса, 4-ші бөлімнің соңында студенттер пікірталасқа түсуі мүмкін. Мысалы кім

оқытушының ұсыныстарын дұрыс деп қолдайды? Ал, кім жолдастарының пікіріне қосылады?

Сабақта студенттер екі топқа бөлініп қарама-қарсы пікірлерін дәлелдеу үшін мәтіндегі терминдерді, мәтіннен тыс аргументгер мен фактілерді қолданып сөйлеуге ұмтылады. Оқытушының міндеті: топтардың мүшелерін белсенді әрекетке жұмылдырып пікір таласта мәдениетті сөйлеуге, дәлелді жауап беруге бағыттау, өзінің де пікірін нақты, дәлелді жеткізу. Осындай сабақтарды ұйымдастыру оқытушының шеберлігін дамытады, ал студенттердің білімін тереңдетіп меңгеруіне кеңінен мүмкіндіктер тудырады.

Дәстүрлі түрдегі (20 минуттық монолог негізіндегі) дәріс «Кең ауқымды дәріс» түріне айналуы мүмкін. Оның ерекшелігі - оқытушы мен студенттер арасындағы, студенттер бір-бірімен өзара диалог түріндегі іс-әрекетпен сипатталынады.

Оқытушы студенттердің білім алудағы іс-әрекеттерін белсенді түрде ұйымдастырады, сұрақ-жауап арқылы олардың білімдерін дамытады, өзі шығармашылық іс-әрекетімен студенттер алдында үлгі болып көрінеді. Оқытушылар кең ауқымды дәрістің тиімділігін көрсете отырып, талқылаудағы мәселелерді дәлелдей білу қажет. Ол үшін ізденіс, шығармашылық, белсенділік қажет. Белсенді білім алудағы студентті жан-жақты дамыту оқытушының белсенді ізденісінің нәтижесінде болуы мүмкін.

Әдебиеттер:

1.Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2005-2010 жылға арналған Мемлекеттік бағдарламасы // Егемен Қазақстан - 2004.
2.Инновациялар мен оқу - білімді жетілдіру арқылы білім экономикасы //Егемен Қазақстан 27.05.2006.
3.Жұматаева Е. Жоғары мектеп дидактикасы дамуының ғылыми-практикалық негіздері. Алматы,2003.
4.Рысбаева А.К. Иитерактивное обучение как фактор успешной учебной деятельности учеников // КазНПУ им. Абая. Вестник.2007 №4(16),
5.Рысбаева А.Қ. Педагогикалық ситуациялар мен тапсырмалар.// (Педагогика курсының лрактикалық сабақтарына арналған мұғалімлар мен оқушылар ушін оқу - әдістемелік құрал) Алматы,2002.

ӘОЖ 37.1.015

ОРТА МЕКТЕПТЕ БЕЙІНДІК ОҚЫТУДЫҢ ҚАЖЕТТІЛІГІ

Қатбаева М.Т.
докторант, Қ.А.Ясауи атындағы ХҚТУ, Шымкент, Қазақстан

Резюме

В статье рассматривается необходимость профильного обучения в школе, также пути их организации в профильных классах.

Summary

The article discusses the need for specialized training in school, as well as the ways of their organization in specialized classes.

Қазіргі уақытта жоғары мектепте жоғары сынып оқушыларын қабылдау сынақтарынан өту және жоғары оқу орындарында одан әрі білім алу үшін қосымша мамандандырылған даярлау қажеттілігі туралы тұрақты пікір қалыптасқан. Жалпы білім беру мекемелерінде жоғары сынып оқушыларын дәстүрлі бейінсіз даярлау мектеп пен ЖОО арасындағы сабақтастықты бұзуға алып келді, ЖОО-лардың көптеген дайындық бөлімдерін, репетиторлық, ақылы курстарды және т. б. туындатты.

Жоғары сынып оқушыларының көпшілігі қазіргі кездегі жалпы білім беру университетте сәтті оқуға және одан әрі кәсіби мансап құруға негіз жасамайды деп санайды. Осыған байланысты, жалпы орта білімнің қазіргі деңгейі мен сипаты сауалнамаға қатысқан орта мектеп оқушыларының 12% - дан азын қолайлы деп санайды (сауалнама нәтижесі).

Дифференциалды оқытуды жүзеге асырудың бір тәсілі ретінде мектепте бейіндеп оқытуды ұйымдастыру туралы айта отырып, "бейіндік оқыту" ұғымын қарастырып, оны анықтау қажет. Қазіргі сөздіктерд "бейін" сөзі мағыналардың бірінде «экономиканы, мамандықты, мамандықты сипаттайтын негізгі типтік белгілердің жиынтығы» деп түсіндіріледі. Бұл жұмыста, көптеген зерттеулердегідей, бұл термин белгілі бір қызмет саласына, мамандыққа, мамандыққа тән типтік білім, дағдыларды қамтитын білім беру салаларын зерттеуді көздейтін оқу жұмысын ұйымдастыруды білдіреді [1].

Қазіргі психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде оқытуды саралау дегеніміз оқушылардың оқу іс-әрекетін ұйымдастыру формасы, олардың бейімділігі, қызығушылықтары мен қабілеттері ескеріледі.

Дифференциацияның екі түрі бар:

1. ішкі - (деңгейлік) оқу талаптарының әртүрлі деңгейлерін бөлу негізінде оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып ұйымдастырылған оқыту әдістерінің, нысандары мен құралдарының жиынтығы ретінде;

2. сыртқы - (бейінді) белгілі бір қағидаттар (мүдделер, бейімділіктер, қабілеттер, қол жеткізілген нәтижелер, жобаланатын кәсіп) негізінде білім мазмұны мен оқушыларға қойылатын оқу талаптары әртүрлі болатын салыстырмалы түрде тұрақты топтар құру.

Ішкі саралаудың негізгі қағидасы оқу процесін ұйымдастыру болып табылады, осылайша оқушыларды бір бағдарламада, бір сыныпта оқыту кезінде әр оқушының білім беру қызметін қамтамасыз ететін оқыту формалары мен әдістерін қолдана отырып, бағдарламалық материал белгілі бір деңгейде жинақталады [2].

Сыртқы саралау принципі барлық оқушылардың міндетті базалық дайындық деңгейін игерген кезде оқушылардың білімді игерудің әртүрлі деңгейлеріне дәйекті түрде қол жеткізуін жоспарлауды қамтиды. Оқушылардың типологиялық жеке психологиялық ерекшеліктерін және мұғалім-оқушылар —

оқушының өзара белсенділігінің ерекше жүйесін ескере отырып, арнайы оқыту ұйымы құрылады деп саналады.

Бейінді оқытуды ұйымдастыру кезінде сыртқы саралау оқушылардың ортақ мүдделері негізінде құрылған және пәндерді кеңейтілген және тереңдетіп оқытудың әртүрлі нысандарын жүзеге асыратын оқушылардың тұрақты, біртекті топтарының болуын болжайды.

Бейіндік дифференциация пәндерді, элективтерді еркін таңдауды біріктіретін икемді (элективті) және қатаң (селективті) болуы мүмкін, мұнда оқытуды саралауға пәндерді тереңдетіп оқытатын сыныптар құру арқылы қол жеткізіледі [3].

Мұндай сыныптарда мектеп пәндерінің бағдарламалары ЖОО бағдарламаларымен біріктірілген. Мысалы:

Математика. Математикалық дайындықтың негізгі міндеттері математикалық білім мен біліктер жүйесін терең меңгеру, математиканың идеялары мен әдістері туралы түсініктерді қалыптастыру, оқушыларды жоғары оқу орындарына түсуге толық ауқымды дайындау болып табылады. Дайындық базалық жоғары оқу орындары қоятын талаптарды ескере отырып, ҚР БжҒМ ұсынатын бағдарламалар бойынша жүргізіледі. Жоғары сынып математикасының курсы математиканың дәстүрлі емес есептерін шешуді қарастыратын "математикалық модельдеу" вариативті курсымен тығыз біріктірілген.

Информатика. МО ұсыныстарына негізделген информатика курсы визуалды дизайн, графика және модульдік бағдарламалау бойынша соңғы компьютерлік бағдарламаларды оқу бағдарламасына қосу арқылы қатты өзгертілген. Оқушылардың теориялық білімі «дәстүрлі емес ақпараттық технологиялар» вариативті курсының негізгі бағдарламасымен келісілген нақты шығармашылық жобаларға енеді.

Физика. Орта мектепте физика курсы «жаратылыстану» және «әлемнің физикалық көрінісі» курстарымен тікелей байланысқа ие. Мемлекеттік бағдарламалар күрделілігі жоғары бағдарламаларды шешу курсымен толықтырылады. Пән оқушылардың әлемнің қазіргі заманғы ғылыми бейнесі туралы түсініктерін қалыптастыруға, сондай-ақ олардың базалық жоғары оқу орындарына түсу үшін қажетті сапалы білім, білік және дағды алуына бағытталған.

Экономика. Экономика курсы экономиканы тереңдетіп оқытатын мектептерге арналған МҰ бағдарламасы негізінде жүзеге асырылады. Курстың міндеті-студенттерге қазіргі экономика заңдылықтары мен экономикалық теорияның негіздерін үйрету ғана емес, сонымен бірге экономикалық бостандықтар, таңдау құқығы және өзін-өзі анықтау жағдайындағы адам өмірі туралы түсінік қалыптастыру. Курстың презентациясы теория мен практиканың интегративті тақырыптарды әлеуметтік ғылымдар мен психология курстарымен тығыз байланыстыруына негізделген.

Оқудың бірінші жартысындағы сабақтар әртүрлі үйірмелер жұмысымен толықтырылуы тиіс [4].

Бейіндік оқытуды қосумен жұмыс тәжірибесі қазірдің өзінде қалыптаса бастағанын атап өтуге болады, және бұл жағдайда мектепте бейіндік оқытуды ұйымдастырудың әртүрлі тәсілдерін егжей-тегжейлі қарастыру қажет сияқты. Бұл жағдайда мынаны ескеру керек:

- бейіндік оқыту жоғары сынып оқушыларының әлеуметтік кәсіби өзін-өзі анықтауға дайындығын арттыру контекстінде жалпы орта білім мазмұнын түзетудің компенсаторлық функциясын қабылдауы керек;

- бейіндік оқыту мектепке қоғам үшін оның жабықтығын жеңуге, білім беру процесі субъектілерінің мектептен тыс қарым-қатынастарын қалыптастыруға, тәлімгерлік практикасын жандандыруға ықпал етуге көмектесуі тиіс;

- қазіргі еңбек нарығына кіретін мектеп түлектерінің едәуір бөлігі біздің мектеп үшін дәстүрлі гимназиялық білімді нақты біліммен біріктіретін білім берудің жаңа түріне сұраныс жасайды- бұл, кем дегенде, жеке тәжірибеге негізделген адамдардың кәсіби жұмысының сипаты туралы түсінік алуға мүмкіндік береді. Жоғары сынып оқушыларын бейінді [5] оқытуда гимназиялық және нақты білім берудің артықшылықтарын біріктіруге болады,

- қоғам талап ететін еңбек ресурстарының сапасына қойылатын талаптар өзгерді. Онда еңбек қатынастарына қатысушылардың көбеюі жеке тұлға мен қоғамдастықтың білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыруды қамтамасыз ететін және жоғары сараланумен сипатталатын үлкен икемділікке ие үздіксіз білім беру жүйесімен жүзеге асырылады [6].

Бейінді оқыту оқытуды саралаудың бір түрі болып табылатыны -олардың бейімділігі, мүдделері, қабілеттері ескерілетін орта және мектеп жастағы оқушылардың оқу қызметін ұйымдастыру нысаны. Оқытуды саралаудың педагогикалық қағидаты оқушылардың жалпы білім беру дайындығының жалпы (базалық) деңгейін төмендетуге жол бермейді. Бұл бейіндік оқыту сыныптарының алдындағы адамның тәжірибесімен расталады, яғни, жеке пәндерді тереңдетіп оқытатын сыныптар бүгінде қызығушылық тудырады.

Пәндерді тереңдетіп оқытатын сыныптардың жұмысын ұйымдастырғандағыдай, бейіндік оқытуды ұйымдастыру кезінде базалық оқу жоспарына енгізілген барлық негізгі пәндер бойынша базалық деңгейді анықтау өте маңызды. Бұл мектептің жалпы білім беру сипатын екінші және үшінші (жоғары) сатыда сақтауды қамтамасыз етуі тиіс. Бейіндік сыныптардың оқу жоспарынан негізгі пәндердің кез келгенін алып тастауға жол берілмеуі тиіс. Келесі тарауда физика пәні бойынша, оның ішінде Механика бөлімін бейіндеп оқыту маңыздылығы мен ерекшеліктері қарастырылады.

Әдебиеттер

1. Калугина И.Ю. Образовательные возможности практико-ориентированного обучения учащихся: дисс. … канд. пед. наук: 13.00.08. -Екатеринбург, 2000. – 215 с.

2. Сазанова Е.А. Особенности теории и технологии практико-ориентированного подхода при подготовке учителя: Дис.... канд. пед. наук:13.00.01. – Томск, 2000. – 264 с.

3. Абылкасымова А.Е. Формирование познавательной самостоятельности студентов-математиков в системе методической подготовки в университете: дис....док. пед. наук: 13.00.02. Алматы, 1995. 309 с.

4. Таубаева Ш.Т. Новая парадигма образования как ориентир в осмыслении учителем своей исследовательской культуры// Непрерывное образование: состояние, проблемы и перспективы. Павлодар, ПГУ им. С. Торайгырова, 2007. – С. 19 - 24.

5. Таубаева Ш.Т. Исследовательская культура учителя. Алматы: Алем, 2000. – 370 с.

6. Хмель Н.Д. Теоретические основы профессиональной подготовки учителя. – Алматы: Ғылым, 1998. – 320 с.

УДК

КӘСІБИ БІЛІКТІЛІК-ЗАМАН ТАЛАБЫ

Байырбекова Л.М., Бегалиева Р.Н.
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті
Шымкент қ., Қазақстан Республикасы

Резюме

Профессиональный специалист современной эпохи – это не простой служащий, а защитник, предостерегающий от всех неприятностей, который, оперившись на свой практический опыт, заранее может предупредить своих учеников о трудностях встречающихся в жизни, о том как достойно надо жить, не получив удар и не спотыкаясь , а также не сожалеть произошедших негативных последствиях. Профессиональный специалист сам повышает квалификацию, использует новую технологию, инновационные методы обучения, и основной его целью является – заниматься самостоятельно , быть лидером своего дела, развивать свои познавательные и творческие склонности.

Summary

Only what epoch professional specialist is outage office worker not, I student being ahead of life head excuse experience me leans, future life leg knocked down , a blow eats regrets for cautions beforehand defender is needed. Professional specialist increases qualification , uses technology educating only what, self білімгерді it basic aim –to engage in a search бетімен to teach , to develop them cognitive and creative inclinations.

Жаңа XXI ғасыр талаптарына сәйкес білім беруді ұйымдастырудағы педагогикалық ұжымдардың замануи іздестіретін еліміздің педагогикалық қауымдастығына кеңірек таныстырып отыру қажет. «Білім туралы» заң, мемлекеттік «Білім» бағдарламасы, тағыда басқа үкімет қабылдаған маңызды қаулылар білім беру жүйесін нарық ұстанымдарын талаптарын ескере отырып дамытуына жаңа жол ашуда.Қазақстан Республикасының білім жүйесін 2015 жылға дейін дамыту тұжырымдамасында: «Орта білім берудің мақсаты-жылдам өзгеріп отыратын дүние жағдайында алынған терең білімнің, кәсіби дағдылардың негізінде еркін бағдарлай білуге, өзін-өзі іске асыруға, өзін-өзі дамытуға және өз бетінше дұрыс, адамгершілік тұрғысынан жауапты шешімдер қабылдауға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру»-деп нақты көрсетілген.

XX ғасырдың ірі өкілі, белгілі ағартушы Ж.Аймауытов ұстаз қызметін былай сипаттайды: «балаларға білім берумен, тәрбиелеумен мұғалімнің қызметі тәмәм болмайды. Ол балаларды тәрбиелеуге, үгіттеуге міндетті, басқаша

айтқанда, мұғалім қарапайым қызметкер емес, ол шәкіртінің алдағы өмірін өз басынан кешірген тәжірибесіне таянып, оларға келешекте өмірде аяғын шалыс басып, соққы жеп өкінбеске күні бұрын сақтандыратын қорғаушысы, қамқоры.» Оқу-тәрбие үрдісін ұйымшылдықпен жүргізуде-мұғалім басты тұлға. Осындай талапқа сай қызмет істеу үшін алдымен мұғалім өзінің теориялық және әдістемелік білімін ұдайы толықтырып, үздіксіз ізденуі, өз мамандығын барынша жетілдіру және қызметі садасынжағы жаңалықтар мен өз тәжірибені үнемі пайдалануы тиіс. Сонда ғана мұғалім қызметі бүгінгі күннің талабына сай болады. Үздіксіз іздену –бүгінде мұғалімдерге қойылып отырған басты талаптардың бірі.Мұғалім шеберлігінің негізгі көрсеткіштерінің бірі-әдістеме саласындағы ғылыми жаңалықтар мен озық тәжірибені жетік игеру. Оларды өзінің күнделікті қызметінде пайдалана білу, осы орайдағы мұғалімнің шығарамашылық еңбегі, ең алдымен, сабақпен байланысты. Демек сапалы, тиімді әрі нәтижелі жүргізген әрбір сабақ –ұстаздың тынымсыз еңбегінің айғағы.

Қазіргі кездегі ғылым мен техниканың даму деңгейі әрбір білімгердің сапалы және терең білім мен іскерліктің болуын, олардың шығармашылықпен жұмыс істеуін, ойлауға қабілетті болуын талап етеді. Оқыту технологиясы оқыту үрдісіне қажетті әдіс, тәсіл, амал, дидактикалық талап секілді психологиялық іс-әрекеттердің жүйелі кешені ретінде пайдаланылады. Қазіргі кездегі білім беру сапасы білімгердің әртүрлі әрекет саласында өз бетінше шешім қабылдауға мүмкіндікті қамтамасыз ететін қалыптасқан негізгі құзіреттілік түріндегі білім нәтижелерімен түсіндіріледі.

Сондықтан, бүгінгі таңда ұстаздардың алдында тұрған міндет: табысты және тиімді әрекетке дайын, өзінің пікірін білдіруге және өзінің іс-әрекеті мен өмір сүріп отырған қоғам үшін жауапкершілігін түсінуге қабілетті, отбасындағы, қоғамдағы, еңбек ұжымындағы әлеуметтік рөлін сезінетін құзырлы тұлғаны қалыптастыру. Жалпы құзіреттіліктің сипаты қандай екендігіне тоқталып өтсек, кейбір сөздіктерде құзіреттілікке белгілі бір зат, құбылыс жөнінде пайымдауға, салмақты да беделді пікір айтуға мүмкіндік беретін білімді игеру ретінде түсіндірме берілген. Ал, орыс тілінде құзіреттіліктің аудармасы компетентность. «Компетенция» ешқандай білімге де, біліктілікке де келіп тірелмейді. Кең ауқымды білімге ие, бірақ, оны қажет болған кезде іске асыра алмайтын адамдарды кездестіруге болады. Компетентті болу деген оқымысты немесе ғалым болу деген сөз емес. Компетенция адамның білімі мен практикасындағы іс-әрекеттер арасында болатын қатынас ортасы болып қалады» деп жазады орыс ғалымы М.В.Рыжаков өз еңбегінде («Ключевые компетенции в стандарте", М., 1999). Кейбір сөздіктерде құзыреттілік құзырлылық деп те қарастырылып, оған төмендегідей анықтама берілген. «Құзырлылық адамның стандарттан тыс жағдайда нәтижелі әрекет ету қабілеті. Құзырлылықтың пәндік дағдыдан айырмашылығы, жаңа тапсырманы шешуде бұрын сабақта қалыптаспаған дағды пайда болады». Тұлға құзыреттілігін дамыту үшін ұстаздың құзыреттілікті тәсілдерді меңгеруі, білім

беру мазмұнын жетілдіруі қажет және жаңа инновациялық әдіс - тәсілдердің ең тиімдісін пайдалануда жоғары нәтиже береді деген сенімдеміз. Үш жылдан артық уақыт бойы тәжірибемде пайдаланып келе жатқан американ ғалымдары Джинни Стилл, Куртис Мередит және Чарльз Темпл жасаған «Оқу мен жазу арқылы сыни тұрғыдан ойлауды дамыту» жобасының білімгердің құзыреттілігін дамытуда маңызы зор болар деген тұжырымға келдім. Сын тұрғысынан ойлау-сынау емес, шыңдалған ойлау. Бұл бағдарламаның құрылымында ерекшелік бар. Бұл құрылым үш фазадан тұрады. Олар өздерінің қызметтеріне байланысты аталады:

l) қызығушылықты ояту;

2) мағынаны ажырату;

3) ой толғаныс.

Қызығушылықты ояту білімгерлер үшін сабаққа қатысудағы алғашқы қадам. Бұрынғы білімдері мен сезімдеріне немесе әсерлеріне еніп, жаңа білімге мазмүн қалап, болашақта зерттеу жүргізулеріне күш алуларына және орындалуы керек тапсырмалар жөніндегі жеке және топтық түсініктерді қалыштастыруларына көмектеседі. Сонымен қатар білімгерлердің жаңа идея мәліметтерді үйренуге және оны өзіндегі білім негізімен ұштастыруда іштей немесе сырттай белсенді болатын - болмайтындықтарын шешуі де алғашқы кезеңде іске асады, Қызығушылықты ояту ұзақ, әрі мағыналы оқытудың қажетті психологиялық негізін салады.

Мағынаны тану кезеңі білімгерлер жаңа мәліметпен, идеямен немесе жаңа мазмұнмен кез кел п қалғанда іске асады Дәрісті басқаратын талқылау, кітап оқу, бейнетаспа, өнер қойылымдары немесе басқа да нұсқау әдістерінің қайсысы болмасын жаңа білімді бұрынғымен біріктіре отырып және ақпараттың жаңа мазмұнға қолданбалылығы мен қолайлылығын қарастыра отырып, белгісізден белгіліге қарай жүретін ақпарат пен идеяның маңыздылығы жөнінде шешім қабылдауларына әсер етеді. Осы арқылы білімгерлер жаңа идеяны қабылдайды, ескі мен жаңаны үштастырады, ойлау қабілетін кеңейтіп, не түсінгенін анықтайды. Білімгерлер берілген тапсырмаларды топта талқылап, ұжымда өз ой-пікірлерін ортаға салады.

Ой толғаныс - үйрену процесінің соңғы кезеңі болады да, бұл кезде білімгерлер алған білімдерін сыртқа шығарып, түсінгендерін өз сөздерімен жеткізіп бере бастайды. Саналы талқылаулар мен білімді тәжірибеде қолдану, жаңа идеялар мен ұғымдарды жинақтаумен, мазмүн жөніндегі өздерінің ашық ұсыныстарымен немесе бір зерттеуді бастаумен айғақталады. Бұл процесс арқылы білімгерлер өздерінің ойын нақтылайды, қатарластары мен мұғаліммен кері байланыса отырып мәліметтер жинағы мен құрылым мағынасын сынақтан өткізеді. Ягни, іштей ойлануға үйренеді, ой алмасады, Белсенді түрде өз білімін үйрену жолына қайта қарап, өзгерістер енгізеді. Бұл ең ұзақ та, маңызды кезең. Осы кезеңдер әртүрлі стратегиялар, яғни әдіс-тәсілдер арқылы жүзеге асады. Тұлғалық бағдарлы көзқарас тұрғысынан қарастыратын болса, мұғалім мен білімгерлер арасындағы қарым-қатынас, түсіндіруден түсінуге, монологтан

диа-логқа, әлеуметтік бақылаудан дамытуға, басқарудан өзін-өзі басқаруға көшу болып табылады.

Қазіргі уақытта педагогика ғылымның бір ерекшелігі - білімгерлердің тұлғалық дамуына бағытталған жаң оқыту технологияларын шығаруға ұмтылуы. Жаңа педагогикалық технологияларға ынтымақтастық педагогикасы, білім беруді ізгілендіру технологиясы, мәселелік оқыту технологиясы, тірек белгілері арқылы оқыту технологиясы, түсіндіре басқарып озат оқыту технологиясы, деңгейлік саралап оқыту технологиясы, міндетті нәтижелерге негізделген саралап оқыту технологиясы, модулдік оқыту технологиясы және жобалап оқыту технологиясы кіреді.

Ынтымақтастық педагогикасының негізгі мақсаты - талан ету педагогикасынан қарым-қатынас педагогикасына көшу, білімгерге ізгілік түрғысынан қарау, оқыту мен тәрбиенің ажырамас бірлігі. Мәселелік оқыту технологиясының негізгі мақсаты - білімгерді өз бетімен ізденуге үйрету, олардың танымдық және шығармашылық икемділіктерін дамыту. Мәселелік оқыту техһологисының ерекшеліктері мынадай;

- білімгердің белсенділіктерін арттыру;
- оқу материалында білімгерді қызықтыратындай құпиясы бар мәселе туғызу;
- білімгер материалды сезім мүшелері арқылы қабылдап қана қоймайды, білімге деген қажеттілігін қанағаттандыру мақсатында меңгереді.

Жаңа оқыту технологиясының негізгі мақсаты - білімгерді өз бетімен ізденуге үйрету, олардың танымдық және шығармашылық икемділіктерін дамыту. Қазіргі кезде, тірек белгілері арқылы оқыту технологиясы жиірек пайдаланылып жүр. Тірек белгілері арқылы технологияның негізін қалаған В.Шаталов. Бұл оқыту технологиясы төмендегідей мақсатты көздейді;

- Білім, білік, дағдыны қалыптастыру;
- Барлық білімгерді оқыту;
- Оқытуды жеделдету. Тірек белгілері арқылы оқыту технологиясының ерекшеліктеріне тоқталсақ:
- Үнемі қайталау, міндетті кезеңдік бақылау, жоғары деңгейдегі қиыншылық, блокпен оқыту, тіректі қолдану;
- Жеке бағдарлы қарым-қатынас, ықпал;
- Ізгілік, еркімен оқыту;
- Әр білімгердің жобасының жариялылығы, түзетуге, өсуге, табысқа жетуге жағдай жасау;

Тағы бір тоқтала кететін оқыту технологиясы модулдік технология дамыта оқыту идеясына негізделген. Мұның негізгі мақсат - білімгердің өз бетінше жұмыс істей алу мүмкіндігін дамыту арқылы оқу материалын өңдеудің жекелеген тәсілдерімен жұмыс істеуге үйрету. Модулдік оқыту білім мазмұны, білімді игеру қарқыны, өз бетінше жұмыс істей алу мүмкіндігі, оқытудың әдісі мен тәсілдері бойынша оқытудың дербестігін қамтамасыз етеді. Мұның мазмұнына:

- Оқытудың жалпы мақсатын қою;
- Жалпы құрылған мақсатты нақтыландыруға көшу; \
- Білімгердің білім деңгейін алдын-ала (диагностикалық) бағалау;
- Оқу әрекеттерінің жиынтығы (бұл кезенде жедел кері байланыс негізінде түзету жүргізілуі керек);
- Нәтижені бағалау енеді.

Ал, оқытушының алдын ала жұмысы төмендегідей арекет- қадамдардан тұрады:

1-қадам: Берілген тару, блок немесе тақырып бойынша бағдарламада менгерілуі тиіс деп көрсетілген міндетті білім, білік және дағдыларды, сондай-ақ оқыту мақсаттары мен міндеттерін айқындау.

2-қадам: Берілген модуль бойынша оқу материалының түтас мазмұнын оқып - зерттеу.

3-қадам: Берілген модуль бойынша негізгі мағынаны білдіретін түйінді ұғымдарды, тақырып бойынша негізгі ақпарат беретін рельефтік (код сияқты) сөздерді табу. Олардың өзара байланысы мен өзара бағыныштылығын анықтау.

4-қадам: Тұтас тақырып бойынша тірек сызбаларын құрастыру.

5-қадам: Берілген модульдегі оқу материалын тұтас мазмұны бойынша сынаққа қажетті сұрақтар мен тапсырмалар блогін құрастыру.

6-қадам: Оқу материалының мазмұны бойынша әрбір білімгерге арнап бірінші күрделілік дәрежесіндегі, орташа күрделілік дәрежесіндегі тапсырмалар және оқытуды ізденушілік (зерттеушілік) элементтері бар аса күрделі дәрежедегі тапсырмалар әзірленеді.

Қазіргі таңда пікірталасты педагогикада қолдануда өзінің жақсы нәтижесін беруде. Бұл технология интелектуалдық түрғыда қызығушылығын арттыруға, жүйелеп сөйлеуге, дәлелдеуге үйрете отырып, ой қорытындысын жасап қарсыласына құрметпен қарауға дағдыланадырады жәнеде көпшілік алдында өз пікірін айтуға үйретеді . Талқылауға ұсынылып отырған мәселеге сыни тұрғыдан қарауға итермелейді.

Пікір талас сабағының қорытындысын шығарғанда :

1.Өз пікірін дәлелдегенде нақты хронологиялық, тарихи, әдеби статистикалық мәліметтерді орнымен пайдаланған, білімділігімен дараланғандарды ерекше атап өту.

2 Әр алуан авторлардың көзқарасын талдап, салыстырып нақты ұсыныс айта білгендерді мадақтап еңбегін атап өткен жөн .

Барлық жаңа технологияның алдына қоятын мақсаты - білімгердің жеке басының дара және дербес ерекшеліктерін ескеріп олардың өз бетінше ізденуін арттырып, шығармашылықтарын қалыптастыру.

Қазіргі таңда қоғам сұранысын қанағаттандыру үшін білімді ғана емес, танымдық ізденісі жоғары деңгейдегі мамандарды даярлау қажет. Мұндай мамандарды даярлау үшін, жаңа оқыту технологияларын кеңінен пайдалана отырып, жаңашылдық деңгейдегі танымдық, ғылыми зерттеу жұмыстарын жолға қою.

Әдебиеттер
1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы заңы». 05.06.1999г.
2. Кенжебеков Б. Маманның кәсіби құзыреттілігінің теориялық негізі. Бастауыш мектеп 2006 ж., № 7.
3. Профессиональное развитие из опыта учителей, Алматы, 2005ж.
4. Әбілқасымова А.Е., Омарова Р.С. Мұғалімдердің танымдық іздемпаздығын қалыптастыру негіздері. Алматы, 2003ж.
5. Жанпейсова М.М. Модульдік оқыту технологиясы. Ақтөбе, 1999ж.

УДК

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА КАК ОСНОВНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ

Байырбекова Л.М., Бегалиева Р.Н.
Южно-Казахстанский государственный педагогический унеиверситет
г.Шымкент, Республика Казахстан

Түйін

Ұсынылған мақалада физика сабағында өздік жұмысын ұйымдастырудың тиімді түрлері мен әдістеріқарастырылады. Автор жұмыс барысында оқушылардың танымдық іс-әрекетін өзіндік жұмыс барысында дамытунегізгі шешім болып табылатын түрлі заманун технологияларды қарастырған. Алған білімдерін оқу барысында практика жүзінде қолдана білуі, сабақ үрдісінде бірнеше техналогияларды қолданудың қажеттілігі анықталып негізделген.

Summary

This article deals with the most effective forms and methods ofindependent work organization in Physics lessons. Different contemporarytechnologies in which the main purpose is to develop students the independence in their cognizance are examined bythe author.

The necessity ofusing the element ofsome technologies is discovered and grounded. It leads to independent application ofstudents'knowledge which they already have to educational and practical activity.

Вопрос как преподавать сегодня предметы, во многом еще дискуссионный Существует множество вариантов ответа на него, но вряд ли какой - либо из них можно признать единственно верным и бесспорным. Однако, несомненно, то, что эффективное изучение возможно только тогда, когда учитель организует такие формы работы, которые принято называть активными и которые способны заинтересовать учащихся. стимулировать процесс познания. Общензвестно, что учащиеся прочно усваивают только то, что прошло через их индивидуальное усилие. Проблема **самостоятельности** учащихся при обучении не является новой. Этому вопросу отводили исключительную роль ученые всех времен, Особенно четкие концепции о роли самостоятельности в приобретении знаний имеются в трудах К.Д. Ушинского, Н.Г. Чернышевского, Д.И. Писарева и др. Эта проблема является актуальной и сейчас. Внимание к ней объясняется тем, что самостоятельность играет весомую роль не только при получении среднего образования, но и при продолжение обучения после школы, а также в дальнейшей трудовой деятельности школьников[1].

Среди множества методик и технологий каждый учитель, наверно, имеет наиболее предпочтительную. Для нас - это блочно - модульная технология. Она облегчает создание целостного представления об изучаемом материале,

позволяет высвободить время на отработку знаний и умений, создает возможность маневрирования учебным временем, условия для развертывания групповой работы на уроке.

Есть два варианта построения таких систем: тема делится на **самостоятельные** блоки, каждый из которых изучается по завершенному циклу; вся тема изучается сразу как единый монолит («блок - тема»). Эти системы, несмотря на их различие, могут быть названы лекционно-зачетными, ибо в них эти типы уроков обязательны.

Научить обьучаемого всему в жизни нельзя, но можно и нужно научить добывать знания самостоятельно, уметь их применять на практике, работать с книгой. В связи с этим возникает проблема повышения эффективности урока, так как именно в нем достигаются названные цели.

Первое, что предстоит сделать, - это увеличить удельный вес **самостоятельной** работы обучаемого на занятиях, ибо не секрет что ребятам на уроке часто и подолгу отводится роль пассивных слушателей, так как педагоги много тратят времени на объяснение нового материала, проводят затянутые устные опросы.

Второе - нужно расширить тематический диапазон каждого занятия: ведь не всегда оправдано дробление учебной темы и се изучение малыми частями на длинной цепи уроков.

Третье - требуется увеличить время на отработку знаний, поскольку ясно, что без многократного повторения, хороший результат в обучение получить нельзя.

Стратегия вхождения Казахстана в число 50-ти наиболее конкурентоспособных стран в мире, ставит перед работниками образования серьезные задачи. Ведь конкурентоспособное общество это общество образованных людей, способных мыслить и действовать самостоятельно. Молодому человеку, вступающему в самостоятельную жизнь в условиях современного рынка труда и быстро изменяющегося информационного пространства, необходимо быть эффективным, конкурентоспособным работником. Он должен быть творческим, самостоятельным, ответственным, коммуникабельным человеком, способным решать проблемы личные и коллектива. Ему должна быть присуща потребность к познанию нового, го, умение находить и отбирать нужную информацию. Передо мной, как перед учителем, стоит проблема: как добиться наивысшего качества в работе?

Учебный и воспитательный процесс рассматриваю как целостную дидактическую систему, направленную на организацию, передачу знаний, позволяющую мне не только учить, сколько помогать обучаемому, учиться направлять его познавательную деятельность. Поэтому содержание, формы, средства, методы обучения тесно взаимосвязаны и подчинены образовательной цели - познание обучаемым окружающей его действительности.

Важнейшими требованиями к уроку считается следующее:

1. Постоянная деятельность учащихся во время урока.

2. Контроль за работой учащихся на протяжении всего урока (включая самоконтроль, взаимоконтроль)
3. Возможность учащихся общаться друг с другом и учителем.
4. Усвоение учащихся нового материала на уроке.
5. Дифференцированное домашнее задание.

Считаем, что требованиям отвечает технология интенсивного развития способностей самостоятельной деятельности учащихся, основанная на сенсомоторном синтезе восприятия и обработки информации (одна из ветвей блочно-модульной технологии), которая была разработана специалистами Центра Прогрессивных технологий «Квант» в Алматы. При любой технологии учитель помимо приемов и методов должен владеть инструментом, позволяющим наглядно вводить логико-смысловые зависимости, что ведет к более доступному изложению материала, а детям облегчает запоминание и восстановление.

Организация самостоятельной работы, руководство ею - это ответственная и сложная работа каждого учителя. Воспитание активности и самостоятельности необходимо рассматривать как составную часть воспитания учащихся. Эта задача выступает перед каждым учителем в числе задач первостепенной важности. Говоря о формировании у обучаемых самостоятельности, необходимо иметь в виду две тесно связанные между собой задачи. Первая их них заключается в том, чтобы развить у учащихся самостоятельность в познавательной деятельности, научить их самостоятельно овладевать знаниями, формировать свое мировоззрение; вторая в том, чтобы научить их самостоятельно применять имеющиеся звания в учении и практической деятельности. **Самостоятельная работа не самоцель.** Она является средством борьбы за глубокие и прочные знания обучающихся, средством формирования у них активности и самостоятельности как черт личности, развития их умственных способностей.

Формы организации познавательной деятельности занимают особое место в реализации воспитательного аспекта триединой цели урока.

- *Индивидуально-обособленная форма.* Она имеет место в том случае, когда содержание учебного материала вполне доступно для самостоятельного изучения обучающихся.
- *Фронтальная форма познавательной деятельности.* Она предполагает одновременное выполнения общих заданий всеми обучающими для достижения ими общей познавательной задачи.
- *Групповая форма организации познавательной деятельности.* Групповой формой познавательной деятельности является организация таких учебных занятий, при которых единая познавательная задача ставится перед определенной группой обучающихся.
- *Коллективная форма познавательной деятельности.* Это такая форма, при которой коллектив обучает каждого его члена, и в то же время

каждый член коллектива принимает активное участие в обучении всех других его членов.

Необходимо отметить, что формам организации познавательной деятельности принадлежит особое место в реализации воспитательной функции урока.

Главный источник их воспитательной роли заключается в характере *самопроявления* личности при той или иной форме. Лидерство или соучастие в работе коллектива, соревнование в темпах выполнения работы, чувство ответственности за качество своего труда, увлечённость самостоятельным выполнением учебной работы, горячая заинтересованность и многое другое - всё это лишь отдельные примеры нравственного, эстетического, в целом социального воспитания, обусловленного именно разумным сочетанием форм организации познавательной деятельности учащихся.

Эти формы организации работы можно использовать на всех этапах урока, на уроках любого типа.

Применяя различные современные технологии, можно прити к выводу, что основной составляющей многих технологий является самостоятельная работа.

Одной из модульных технологий является технология критического мышления. Эту технологию на уроках физики хорошо применять при изучении новой темы, при решении какой - либо проблемы.

Самостоятельную работу можно организовать на всех стадиях обучения по этой технологии.

Стадия вызова: пробуждение интереса к предмету, Обучающиеся анализируют свои знания на начало изучения темы, предлагают вопросы к рассмотрению.

Стадия реализации смысла: по мере возможности обучающиеся сами изучают материал. Самостоятельную работу здесь можно организовать как работу в группах, так и индивидуальную.

Стадия рефлексии: обучающиеся сами обобщают изучаемый материал, делают выводы, насколько им лично полезен данный материал, а также для всех людей.

Технология развития критического мышления позволяет развивать мышление как способность анализировать информацию с позиции логики и личностно - психологического подхода с тем, чтобы применять полученные результаты, как к стандартным, так и нестандартным ситуациям, вопросам и проблемам; как способность ставить новые вопросы, вырабатывать разнообразные аргументы, принимать независимые продуманные решения; как творческое или интуитивное мышление; как мышление самостоятельное.

Технологию студийного обучения можно использовать на уроках обобщения и закрепления материала. Например, урок - игра- суд над каким - либо явлением. Особенность студийного обучения состоитв том, что основной организационной структурой является студия, назначение которой -

вооружение обучающихся умениями на основе знаний. При этом обучаемый обязательно ставится в субъектную позицию при помощи различных форм работы, заданий, способствующих созданию для него ситуации выбора, успеха, при помощи «технологических» приемов, типа: «проекция результата», «положительное подкрепление», «оглашение мотива» и др. Самостоятельная активность является главным условием проведения студии.

На уроках исследования можно использовать технологию «мастерская». Мастерская - это форма организации учебно - воспитательного процесса, которая создаёт творческую атмосферу, психологический комфорт. Способствует росту личности учителя и обучаемого, дарит радость сотрудничества. В мастерской обучаемый способен строить свои знания самостоятельно в совместном поиске, который мастером продуман и организован на основе определённых принципов: свободы выбора, индивидуального коллективного взаимодействия; нравственной ответственности за свой выбор.

Технологию «Дебаты» используют на обобщающих уроках после изучения какой - либо темы. Сущность технологии: формализованное обсуждение, построенное на основе заранее фиксированных выступлений участников - представителей противостоящих, соперничающих команд: «Команда утверждения», «Команда отрицания». Ведущая идея: обучение убедительной аргументации своей позиции, точки зрения; формирование готовности противостоять современному «информационному зомбированию», умению осознано вырабатывать жизненную позицию.

Также часто на своих уроках использовать технологию «Педагогического сотрудничества». Суть этой технологии: формирование высокого уровня мотивации индивидуальных и коллективных достижений в учебной деятельности. На этих уроках используются индивидуальные, групповуые, коллективные работы. Самостоятельная работа организуется на уроках решения задач, решения экспериментальных задач и других уроках. Использую различные виды самостоятельных работ:

Работа с учебником: изучение нового, работа с таблицами.

Наблюдения.

Опыты на уроке и в домашних условиях.

Работа с раздаточным материалом.

Изучение устройства и принципа действия приборов.

Вывод формул.

Анализ формул, получение на этой основе выводов.

Работа с дополнительной литературой и др.

Еще одна технология - это технология «Метод проектов», которая всегда ориентирована на самостоятельную деятельность обучающихся. Метод проектов предполагает решение какой-то проблемы. Решение проблемы предусматривает, с одной стороны, использование совокупности, разнообразных методов, средств обучения, а с другой, предполагает

необходимость интегрирования знаний, умений применять знания из различных областей науки, техники, технологии, творческих областей.

Отдельно следует сказать о необходимости организации внешней оценки проектов, поскольку только таким образом можно отслеживать их эффективность, сбон, необходимость своевременной коррекции, Характер этой оценки в большой степени зависит как от типа проекта, так и от темы проекты (его содержания), условий проведения, Если это исследовательский проект, то он с неизбежностью включает этапность проведения, причем успех всего проекта во многом зависит от правильно организованной работы на отдельных этапах.

Следует остановиться и на общих подходах к структурированию проекта: Начинать следует всегда с выбора темы проекта, его типа, количества участников.

Далее учителю необходимо продумать возможные варианты проблем, которые важно исследовать в рамках намеченной тематики. Сами же проблемы выдвигаются учащимися с подачи учителя (наводящие вопросы, ситуации, способствующие определению проблем, видеоряд с той же целью, т.д.). Здесь уместна "мозговая атака" с последующим коллективным обсуждением.

Распределение задач по группам, обсуждение возможных методов исследования, поиска информации, творческих решений.

Самостоятельная работа участников проекта по своим индивидуальным или групповым исследовательским, творческим задачам.

Промежуточные обсуждения полученных данных в группах (на уроках или на занятиях в научном обществе, в групповой работе в библиотеке, медиатеке, пр.).

Защита проектов, оппонирование.

За этим методом будущее, недаром он отнесен к технологиям XXI века, предусматривающим, прежде всего, умение адаптироваться к стремительно изменяющимся условиям жизни человека в постиндустриальном обществе. Нужно учить именно тому, что может пригодиться, тогда наши выпускники смогут достойно представлять достижения казахстанского образования.

В последнее времяв списоксоциальных потребностей попали следующие необходимые сегодня качества личности: владение универсальными способами деятельности, владение коммуникативными навыками, навыками коллективного труда, владение специфическими навыками учебного труда (способность к самообразованию), нормы и эталоны социальной жизнедеятельности (воспитанность), Если обучаемый будет обладать указанными свойствами, то он будет, с большей долей вероятности, реализован в современном обществе.

Литература

1. Гузеев В.В. Планирование результатов образования и образовательная технология. - М.: Народное образование, 2000

2. Кабалевский Ю. Д. Самостоятельная работа учащихся в процессе обучения математике. - М.: Просвещение, 1982
3. Лыргипова В.И. Обучение учащихся методам самостоятельной работы. //Физика в школе - 1981. – Ne 2. - с.52.
4. Пидкасистый П.И. Самостоятельная деятельность школьников в обучении. - М.: Просвещение, 1980.

ӘОЖ.54.084

ОҚУШЫНЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫН КЕҢЕЙТУДЕ ДИДАКТИКАЛЫҚ МАТЕРИАЛДАР ДАЙЫНДАУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Қозыкеева Р.А. т.ғ.к., доцент., Әбдікәдір Ғ.А студент., Кенжеев Б.Ж. магистр оқытушы.
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан

Резюме

В данной статье уделено внимание гражданскому становлению мировоззрения, стремления к знаниям, логическому мышлению учащихся. Отмечается, что одним из средств, способствующих активному проведению урока, демонстрации учащимися своего уровня, является дидактический материал, который составляется в соответствии с содержанием темы.

Summary

This article focuses on the civic development of students' worldview, curiosity, and logical thinking. It was noted that one of the most active tools for students to demonstrate their level is the didactic material, which is developed in accordance with the content of the topic.

Егеменді еліміздің өсіп келе жатқан ұрпағын тәлімді, ойлы да іскер, жігерлі де батыл, өзіне-өзі сенімді, интеллектуалдық деңгейі жоғары, дүние танымы дұрыс дамыған азамат етіп тәрбиелеуде дидактиканың алатын орны ерекше. Дидактика ежелгі Грекияда жас ұрпақты «оқыту-үйрету» тәжірибесінің негізінде пайда болды. Қайта өрлеу дәуірінде жалпы мәдениеттің, ғылымның дамуына, оқыту жүйесі мен тәлім-тәрбие ісін жаңаша құру міндетіне байланысты, педагогика ғылымының негізгі саласы болып қалыптасты. Алғаш рет бұл сөз неміс педагогы Вольфганг Ратке шығармаларында қолданылып, оқыту өнерін мәнін анықтаған. Ал Я.А.Коменский дидактиканы «баршаны барлық нәрсеге үйретудің әмбебап өнері» деп түсіндірген. XIX ғасырдың басында неміс педагогы И.Гербарт дидактиканы тәрбиелеп оқытудың өз алдына тұтас және қайшылықсыз теориясы ретінде таныған. «Дидактика» терминін XVII ғасырда чех ғалымы Я.А. Коменский өзінің «Ұлы дидактика» (1657) деген зерттеуінде алғаш рет пайдаланды. Ол білім берудің мазмұнын, дидактикалық принциптері мен көрнекілікті, дәйектілікті және табиғатпен сәйкес келуді негіздеп, сабақ өткізу жүйесін ұйымдастыруды ғылыми тұрғыдан тұжырымдап берді [1].

Оқу процесіндегі дидактиканың мәні ерекше. Оқу және білімдену проблемалары педагогиканың дидактика деп аталатын бөлімінде зерттеледі.

Олар: нені үйрету және қалай үйрету проблемасын шешу: қазіргі заман педагогикасы бұларға қоса - қашан, қай жерде, кімді және не үшін оқу қажет деген мәселелерді қарқынды зерттеуде. Дидактиканың негізгі категорияларын танытушы келесі ұғымдар белгіленген: оқыту, оқып-үйрену, оқу, білімдену, білім,ептілік, дағды, сонымен бірге оқу мақсаты, мазмұны, ұйымдастырылуы, түрлері, формалары, әдіс-тәсілдері мен құрал-жабдықтары, нәтижесі. Дидактикалық жүйе және оның технологиясы да осы категориялық ұғымдар тұрғысынан танылуы тиіс. Осыдан қысқа да, ауқымды анықтама келіп шығады: дидактика– бұл оқу және білімдену, олардың мақсаттары, мазмұны, әдістері, құрал жабдықтары, ұйымдастырылуы мен нәтижелері жөніндегі ғылым.

Адамның дүние туралы түсінігі алғашында анық емес, оны реттейтін оқыту арқылы жиналатын білім қоры, өйткені ол ақыл –ой жұмысын туғызады. Бірақ білімді бере беру жеткіліксіз, ақылдық қуатын арттыру керек. Ол үшін түрлі жаттығулар, балаға сөйлеу, ойлау, сұрақ -жауап тәсілдері қолданылған. Мұғалім сабақ үстінде оқушылардың дүниетанымының, білімге құштарлығының, қисынды ойлауларының азаматтық тұрғыдан қалыптасуы – тәрбиелеуге өте көп көңіл бөлуі қажет. Осыған орай, сабақтың бірден бір белсенді өтуіне себепші, оқушылардың өз деңгейін көрсетуге ықпал ететін құралдың бірі- тақырыптың мазмұнына сәйкес жасалған дидактикалық материал болып табылады [2].

Дидактикалық материал – сыныпта немесе үйде өздігінен жұмыс істеу үшін оқушыларға таратылатын немесе бүкіл сынып алдында мұғалімнің көрсететін көрнекі оқу құралының ерекше үлгісі (көп жағдайда карталар, кестелер, мәтіндері, цифрлары және суреттері бар карточкалар, реактивтер және т.б.). Дидактикалық материалдар – үлестірмелі материалдар, әр баланың қабілетіне қарай, өткен тақырыпты үлгере алмайтын оқушыларға қосымша үлестірмелі материалдар, аралас сабақ материалы, үй тапсырмалары, ұзартылған күн тобының тапсырмалары, бақылау жұмыстары, сыныптар бойынша тест тапсырмалары (тақырыптық, тоқсандық,жарты жылдық, жылдық), дидактикалық ойындар болып бөлінеді.

Дидактикалық материалдарға өзіндік жұмыс тек оқыту сипатында жаңа өтілген материалдарды пысықтауға және бекітуге арналып беріледі. Ол тапсырмалар оқушылардың біліктіліктерін, дағдыларын қалыптастыруға көмектесуге және олардың білімдерін тексеруге бағытталады. Дидактикалық материалдар ретінде дидактикалық ойындарды қолдану оқушылар үшін өздерін еркін сезінуге, ізденімпаздық, тапқырлық қасиеттерін көрсетуге ұмтылдырады. Ойын үстінде бала қуаныш пен реніш сезімдерін сезінеді. Дидактикалық ойындардың сапалылығы: олардың сабақтың әр кезеңіндегі орны мен міндетін, мақсатын дәл анықтауға, оны қолданудың теориясы мен практикасын мұғалімнің жетік меңгеруіне, шеберлік танытуына, ойынға қажетті материалдарды алдын-ала дайындап алуына, ойын үрдісіне оқушыларды белсенді қатыстыруына байланысты болады [3].

Нуклеин қышқылдары тақырыбы бойынша сабақ барысында түрлі тапсырмалар беруге болады. Нуклеин қышқылдарының биологиялық рөлі ДНК және РНК қасиеті, құрылысы, құрамы. Клеткадағы генетикалық ақпаратты қалыптастыруда және жүргізуде ДНК және РНК қатысуы туралы.

Нуклеин қышқылдары – тұқым қуалау негіздері. Алғашқы тіршілік нышандары бұдан 3, 2 млрд. жыл бұрын пайда болған. Ұзаққа созылған эволюция нәтижесінде табиғи сұрыпталу жолымен қазіргі тіршілік иелері – жануарлар, адам, өсімдіктер, микроорганизмдер дүниеге келу ерекшеліктері. Тірі организмдердің аса ғажап қасиеті – ата тегіне ұқсас өзіндей жаңа организмді жарыққа шығаруы. Осы бір табиғаттың ұлы жұмбағы ғылым үшін аса маңызды проблема болып келеді. Оны шешуге бүкіл дүние жүзінің ғалымдары ат салысты. Сөз жоқ тірі организмнің аса ғажап қасиеті – тұқым қуалайтын белгілерді өзінде сақтау және оны ұрпаққа беру организмнің өз құрамындағы заттармен байланысты екені оқушы түсінеді. Осыған орай, «тұрақты түрде тұқым қуалайтын осы белгілерді ұрпақтан-ұрпаққа беру кілті қандай заң құрамында?» деген заңды сұраққа жауап іздейді. Тірі организмдерде жоғары молекулалы үш қосылыс бар. Олар – нуклеин қышқылдары, белоктар және полисахаридтер. Осы жақын уақытқа дейін ондай қосылыстардың түзілуі және атқаратын қызметі айқын болмай келеді. Тірі организмнің ғажап жаратылысы оқушының өз бетінше жұмыс істеуге дағдыландырады, олардың ойлау қабілеттерін, ізденімпаздылығын арттырады, сөз қорын молайтуға көмектеседі, олардың пәнге деген қызығушылықтарын оятады [4].

Қазіргі кезде аталған биологиялық жоғары молекулалардың әрқайсысының атқаратын қызметі дәл анықталып, тұқым қуалайтын қасиеттің негізі, тірі организмнің барлық ерекшеліктерін қайталап жарыққа шығарушы – нуклеин қышқылдары екені белгілі болды. Осы тақырып түсінікті болған соң оқушыға түрлі өзіндік тапсырмалар ұсынуға болады.

Қорыта айтқанда, дидактикалық материалдар оқушылар мен білімгерлерді өз бетінше жұмыс істеуге дағдыландырады, олардың ойлау қабілеттерін, ізденімпаздылығын арттырады, сөз қорын молайтуға көмектеседі, олардың пәнге деген қызығушылықтарын арттырады, бағдарламалық материалдарды қажет деңгейде меңгеруге ықпал етеді.

Әдебиеттер:

1. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования/ под. ред. Е.С. Полат — М.:2000
2. Дидактикалық ойындар А.В.Фаркоф Айрис-Пресс 2007. – 288 б.
3. Аужанова Н.Б. Дидактические игры по биологии и экологии. Методические рекомендации. – Алматы: Даир,2008. – 88 с.
4. Шабарова З.А. Химия нуклеиновых кислот. М., МГУ, 1979

.

ӘОЖ.54.084

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ІС-ӘРЕКЕТТЕРІН ЖОБАЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ БЕЛСЕНДІРУ ЖОЛДАРЫН АНЫҚТАУ

Қозыкеева Р.А. т.ғ.к., доцент., Манап Қ.Ж. студент., Кенжеев Б.Ж. магистр оқытушы.
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан

Резюме

Развивать у учащихся интерес, самостоятельный поиск, совершенствовать знания путем проведения творческих работ с использованием технологии проектирования. Учить применять полученные знания к умению решать конкретные задачи.

Summary

Development of students' interest in the use of design technology, the formation of independent research, improvement of knowledge through creative work. To teach to apply the acquired knowledge to solve real problems.

Еліміздің болашағы көркейіп, өркениетті елдер қатарына қосылуы, бүгінгі ұрпақ бейнесімен көрінеді. Дүниежүзілік озық тәжірибелерге сүйеніп, жаңа типті оқыту, яғни әр баланың табиғи қабілетін дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасай отырып, оны жан-жақты дамыту кажет. Қазіргі білім беру мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, оқытудың жаңа технологиясы пайда болып, яғни педагогикалық технология ұғымы іс-әрекетімізге кеңінен еніп, қолданылуда. Технология сөзінен қандайда болсын істегі шеберлікті, оқыту-үйретудегі амалдардың жиынтығы, ал педагогикалық технология тәрбие технологиясы, қарым-қатынас технологиясы, оқыту технологиясы «педагогикалық мақсатқа қол жеткізу жолындағы барлық қисынды ілім амалдары мен әдіснамалық құралдардың жүйелі жиынтығымен жұмыс істеудің реті» – деп түсінік берді.

Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы бүгінгі басты міндеттерінің бірі– жастарға терең білім беру, бәсекеге қабілетті маман даярлау. Оқу тәрбие үрдісіне жаңа инновациялық әдіс тәсілдерді енгізу, оқушылардың білімге деген қызығушылығын, талпынысын арттырып өз бетімен ізденуге шығармашылық еңбек етуге жол салу. Білім беру үрдісінде кеңінен қолданылып жүрген бірнеше инновациялық технологияларды атап көрсетуге болады.

Педагогикалық ғылыми зерттеу жұмысымыздың мақсаты да білім беру жүйесін жаңғырту барысында оқыту үдерісіне қазіргі заманғы әдістемелер мен технологияларды енгізе отырып, бәсекеге қабілетті ұлттық білім беру жүйесін дамытуға және барлық мүмкіндіктерін әлемдік білімдік ортаға енудегі сабақтастыққа қолдану. Білім беруді ақпараттандыру, білім салаларының барлық қызметіне ақпараттық технологияларды қолданып еліміздегі білім беру қызметін сапалы деңгейге көтеру. Инновациялық технологияларды пайдалана отырып коммуникацияның әртүрлі нысандарын енгізу, білім алушылардың шығармашылық және ғылыми әлеуетін кеңейту қазіргі қоғамда өзін-өзі жүзеге асыруға қабілетті тілдік тұлғаның қалыптасуын қамтамасыз ету, оқушылардың

шығармашылық қабілетін дамытып, өзінің ойын еркін айтуға тәрбиелеу, теориялық алған білімді тәжірибе жүзінде өмірде қолдана білуге үйретететін шағын –жобаларды жүзеге асыру болып табылады [1].

Жобалап оқыту технологиясы педагогтың интеллектуалдық, кәсіби, моральдық, рухани, азаматтық және басқа да сапалы қасиеттерін қалыптастыра отырып, жеке тұлғаға тікелей әсер етеді. Сондықтан алдымен оқу барысында оқушыны өз бетімен іздендіре отырып, өзіне деген сенімділік күшін тудырып, өз ойын анық жеткізуге, дұрыс шешім қабылдауға, яғни жеке тұлға болып қалыптасуына бейімдеу қажет. Әлемдік білім беру жүйесінің дамуындағы негізгі басымдылықтарының бірі — мектеп білімін жаңарту. Ол оқушылардың неғұрылым өз бетінше білім алып, оны іс жүзінде қолдана білу қажеттілігіне тәрбиелеуге бағытталған. Оқушылардың зерттеу жұмысын ұйымдастыру және жоба жұмысын жасауға мақсатты әрі жүйелі түрде бағыттау қажет. Сондықтан да жобалау технологиясының тиімділігі күннен күнге артуда. Бұл технология әлемдік педагогикада жаңалық емес. Жобалау технологиясы — оқушылардың жоспарлау және күрделене беретін тапсырмаларды орындау арқылы меңгеретін білім. Жобалау технологиясы XIXғасырдың II-ші жартысында АҚШ ауылшаруашлығы мектептерінде пайда болған. Оның негізін қалаған философ, психолог және педагог Джон Дьюи болатын. Д. Дьюидің ілімін жалғастырушы, Колумбия университетінің жанындағы мұғалімдер колледжінің профессоры Ульям Херд Килпатрик. Ғалымдардың ойынша, балаларды өз жұмысының жемісін көруге ынталандыру арқылы үлкен өмірге дайындау, бұл жобалау технологиясының негізі болып табылады. Кеңес үкіметі кезінде мектептерде жобалау технологиясын енгізу кешеуілдеп жүргенде, АҚШ -та, Канадада, Англияда, Австралия және Жаңа Зеландияда ол кеңінен қолданысқа енгізіліп жатты. Оның негізі, түпкі мақсаты қай кезде болса да, оқушының білім алуға және сол білімін мектеп қабырғасынан шыққанда, нақты проблемаларды шеше білуге қолдануға үйрету[2].

Жобалау технологиясын қолданудағы негізгі мақсат-оқушылардың қызығушылық ынтасын дамыту, өз бетімен жұмыстарын жүргізу арқылы білімдерін жетілдіру, ақпараттық бағдарлау біліктілігін қалыптастыру және сыни тұрғыдан ойлау қабілетін арттыру арқылы оқушыны болашақта әр түрлі жағдаяттарда, әр түрлі қоғамдық ортада өзін өзі көрсете білуге бейімдеу. Егер оқушы жобасы тақырыбын дұрыс таңдай отырып, жоспарлай білсе, оны дұрыс орындай алса, ол болашаққа дұрыс тұлға болып қалыптасады. Сонымен, жобаның тиімділігі, көзбен көріп, құлақпен естіп, есте сақтай отырып, оқушыны ізденіске іскерлік пен танымдық ынтаға, шығармашылық қабілетті жетілдіру арқылы түрлі мәселелерді шеше білуге, тапқырлыққа, жаңа ғылыми ізденіске жетелейді. Жобалау технологиясы негізінде-оқушылар жұппен немесе топпен бірігіп дайындайтын шығармашылық жұмыстарды жасай алады, оны дұрыс жоспарлай білуге үйренеді. Жоба жұмысының негізгі кезеңдері: жұмыстың мазмұны, мақсатты шешудегі негізгі іс-әрекеттері нақтылықты қажет етеді[3].

Жоба тақырыбын анықтау. Бір бағыт төңірегінде оқушыларды тақырып таңдауға ынталандырады. Топтағы әрбір оқушының пікірін ескере отырып жұмысты жоспарлауға үйретеді. Әрбір оқушы өмірлік тәжірибесіне сүйене отырып өз ойын ортаға салады, бірігіп жобаның мақсатын анықтайды.

Ақпарат жинау және талдаудың жолдарын көрсету. Әрбір топ мүшесі алдындағы жұмысын анықтау. Оқушыларды өз бетімен акпарат жинауға бағыттау. Әрбір топ мүшесінің пікірін ескере отырып, ұжымдық талқылау шешімін тыңдау, өз ойымен бөлісу. Топ арасында әрбір оқушының атқаратын қызметін анықтайды, өз тақырыптарын анықтау, жұмыс істеу кезеңдерін жоспарлап, бірінші нәтижеге жету уақытын белгілейді. Тапсырманы орындауға дайындығын көрсетеді.

Зерттеу жұмысы: ақапарат жинау, аралық нәтижені талдау, зерттеудің негізгі құралдары: сұқбат, анкета бақылау, алынған түрлі ақпаратты талдау. Оқушы күнделігін бақылап, әрбір жетекшісімен топ мүшелерімен жеке — жеке сөйлесу, талдау, нәтижені салыстыру арқылы алдағы жұмысқа бағыт беру. Жеке және жұптық жұмыс, анкета сұрақтарын құрастыру. Қажет болса сценари жазу, қоғамдық ұйымдар мен қарым қатынас қалыптастыру. Білімін әр пәндік салада кеңейтеді, түрлі қоғамдық жұмыстармен танысады, шығармашлық, белсенділік, талаптылық қасиеттерін бойына қалыптастырады.

Нәтижені талқылау: ақпаратты талдау , шешім шығару, бақылайды, кеңес береді. Топ ішіндегі жеке оқушылардың еңбегін бағалай отырып, бірігіп қорғау үшін ынтымаққа бір-біріне деген сыйластыққа шақырады. Проблемаларды сұрақтарды анықтап, оны бірге шешуге дайындалады.

Жұмыстың соңы: тыңдайды, проблемалық сұрақтарды қоя отырып, оқушыны сөйлетуге мүмкіндік жасайды. Алынған нәтиже туралы есеп береді. Бір-бірін мұқият тыңдайды, сөйлеу мәнерін ескере отырып, бір-бірінің ойларын жалғастырып отырады.

Бағалау және жоспарлау: шығармашылық жұмысты бағалайды, еңбек нәтижелері алдыңғы үлкен мақсаттарға жетелейді. Ұжымда талқылай отырып бір-біріне, өздеріне баға береді, алдағы жұмыс жоспарын құрайды. Технологиядағы жобаның түрлері өте көп: Ғылыми жоба; Шығармашылық жоба; Ойын түріндегі жоба; Ақпараттық жоба және т.б түрлері бар. Мерзіміне қарай қысқа және ұзақ мерзімді жоба болып бөлінеді [4].

Сонымен қорыта айтқанда, оқушыларға дайын білімді қабылдайтын ғана емес, өз бетімен ізденетін, дербес іс-әрекет жасай алатын тұлға ретінде қарау-жобалау технологиясының негізі болып табылады. Нақты тақырып төңірегінде, оқушының алдына әр кезеңде мақсат қоя біліп, сол мақсатқа қол жеткізудегі іс-әрекеті көрсете білуге қалыптастыру.

Әдебиеттер:

1. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования/ под. ред. Е.С. Полат — М.:2000 Пахомава Н.Ю. Проектное обучение-что это?// Методист, №1, 2004-с. 42.

2. Дьюи Дж. «Школа и общество » (1925) — цит. «Педогогогическая лоция. 2003/04 учебный год. Метод проектов в школе » Спец.прилож. к журналу «Лицейское и гимнзическое оброзование» , вып. 4, 2003-с. Е.Г.
3. Килпатрик У.Х «Метод проектов . Применение целевой устоновки в педагогическом процессе» (1928)-цит по Педогогогическая лоция. 2003/04 учебный год. Метод проектов в школе » /Спец.прилож. к журналу «Лицейское и гимнзическое оброзование» , вып-4 , 2003- с . 6.
4. Махмутов М.М. «Проблемы обучение». М., Просвещение, 2000 82-84 беттер

ӘӨЖ

ЗИЯТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ 2-3-СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Сакулова Ақбопе
ОҚМПУ магистранты
Жапбарова Г.А.
ОҚМПУ аға оқытушысы, педагогика ғылымдарының кандидаты

Резюме

В статье рассматривается особенности речи учащихся 2-3 классов с умственно отсталыми детьми

Summary

The article discusses the features of speech of students in grades 2-3 with mentally retarded children

Тіл адамдардың бір-бірімен қарым-қатынас жасау құралы. Адам баласы өз ойын, қажеттіліктерін, іс-әрекетін тіл арқылы жеткізіп, қанағаттана алады. Ауызша сөйлеу тек қана сөйлемдердің тізбегі емес, ол сөйлемдердің бір-бірімен тиянақты, белгілі бір ретпен, кезектілікпен, мазмұны жинақы құрастырылған сөйлемдердің жүйесі. Бірақ, өз ана тілін білген адам, тек сөйлеп қана қоймайды, ол өз ойын байланыстырып, сөйлеу тілі арқылы жеткізе біледі.

Зияты зақымдалған балаларда сөйлеу тілі өмірінің бірінші айларында-ақ даму ерекшеліктері көріне бастайды. Әрі қарай бұл артта қалушылық күрделенеді. Ерте жастан қолға алынбаса. Мектеп жасына дейінгі кезеңдерде сөйлеу тілінің заттық әрекеті, қоршаған ортаға деген қызығушылығы, эмоция, фонематикалық есту қабілеті, артикуляциялық аппараттың жұмысы төменгі деңгейде қалыптасады. Зиятында ауытқушылығы бар балалардың көбісі мектеп жасына дейінгі кезеңдерде, яғни 4-5 жаста сөйлей бастауы керек. Балалардың сөйлеу тілін қалыптастыру үшін, ересек адамадармен эмоционалды қарым-қатынас жасауға, заттық және әр түрлі ойын әрекеттерінде, ойлау әрекетінің көрнекі-заттық түріне, естуіне, көруіне, иіс сезуіне, қоршаған ортаны бағдарлауына үлкен назар аударуы қажет.Осымен бірге ересек адамның сөйлеу тіліне назар аударуы, қабылдауы тәрбиеленеді. Ал фонематикалық есту қабілетінің, белсенді сөз қорының, сөздің мағынасын түсінуінің дамуына өз үлесін қосады.

Басты назарды баланың сөйлеу тілінің негізгі түріне – қарым-қатынас түріне аудару керек. Себебі, ол баланың сөйлеу тілінің қалыптасуының бірден-бір тәсілі. Балалар бір-бірімен қарым-қатынас жасауы үшін, ол қажетті жағдайдан туу қажет. Бұл жереде жаттап алынған сөзді қолдануыдың қажеті жоқ.

С.Я.Рубинштейн зияты зақымдалған балалардың сөйлеу тілінің толық жетілмеуінің негізгі себептері: «Бас ми қыртысының тұйықтаушы функцияларының әлсіздігі, барлық анализаторларда жаңа дифференциялардың баяу жасалуы» [1] деген.

Балалар заттың атын атап айта білуімен қатар, оны сипаттай білулері қажет. Т.А.Фотекова айтуынша, ауызша сөйлеу тілінің қалыптасуында, сөйлеу тілі мен ақыл ойдың дамуын анық көрсететін тығыз байланыс бар болады [2]. Әр бір жеке адамның сөйлеу тілі, ойлау әрекетінің ерекшелігіне, темпераментіне, жан-жақтылығы мен басқа да психикалық даму жақтарына байланысты ерекшеленеді. Сөйлеу әрекетін әр түрлі танымдық әркеттерімен, әсіресе ойлауымен байланысты қарастыру жөн. Сондықтан да сөйлеу тілі ойлаудың негізгі құралы болып табылады.

Адам баласы өз ойын ауызша жеткізе білу үшін, белгілі бір себеп болуы керек. Ал, ол дегеніміз – қозғалыс әрекетінің күші, яғни өз ойын жеткізудің негізгі жағдайы. Ал келесі бір жағдай, ол бір мазмұнды әңгіменің немесе екі, одан да коп адамдардың арасында жалғасуы.

Л.С.Выготский айтқан: «Ойлау іске аспайды, тек сөз арқылы жүзеге асады, ол «ойлау» мен «ой» арқылы ішіміздегінің барлығын сөзбен жеткізе білуіміз қажет» [3] деген.

Ойды сөйлеу арқылы жеткізе білудің келесі бір түрі, үнсіз іштен сөйлеу болып табылады. Ол да байланыстырып сөйлеу тілінің бір түріне жатады. Бұл механизм психологияда – іштен сөйлеу деп аталады. Осы әрекетті жүзеге асырып барып, дұрыстылығына көз жеткізгеннен кейін ғана, өз ойын ауызша сөйлеу тілі арқылы жеткізуге болады. Белгілі бір хабарды, мәліметті ауызша сөйлеу тілі арқылы жеткізу үшін, семантикалық ережелерді ескеру қажеттілігі туындайды. Олар сөздердің байланысын оның мағынасымен анықтайды. Нәтижесінде сөздер алынып, хабарлама немесе мәлімет қысқа да, нұсқа айтылады.

Төменгі сынып оқушылары мәтінді толық оқып, қысқаша түрде мазмұнын айтып бере алады. Зиятында ауытқушылығы бар балалар көмекті қажет етеді. Олардан сұрақтар қою арқылы байланысқан түрдегі жауапты ала аламыз. Бұл жерде балалардың өз ойын, ауызша сөйлеу арқылы жеткізе алмауы байқалады. Бұл механизмді ұғыну уақытты, семантикалық бағытталған жұмысты қажет етеді. Көбінесе мектепте жүргізілетін тәжірибелік жұмыс кезінде оқушыларға берілетін мәтін бірнеше бөлікке бөлініп, әр бөлімнің мазмұны сұралады. Бұл оқушыларға күрделі сөйлемдерді жай сөйлем түріне айналдырып, өзіне түсінікті түрде айтылады.

Оқушылар бір-біріне өмірінде болып жатқан қызықты оқиғаларды анық, қызықты айтып, әңгімелеп берулері мүмкін. Ал сабаққа келгенде сөйлеу тілі жеткіліксіз, ауызша сөйлеу тілі түсініксіз болады. Бұл баланың мәтін мазмұнын түсінбеуінен, мәтінмен жеткілікті жұмыс жүргізілмегендіктен, баланың қызығушылығын танытпағандықтан болады. Осының салдарынан оқушылар мәтіннің кез келген бөлімін қысқаша түрінде қалыптастыра алмайды. Бұл жұмысты жүйеге келтіру үшін, сөйлеу тілі механизмнің теориясы мен тәжірибесін жеткілікті жетілдіру керек.

Зияты зақымдалған балалардың сөйлеу тілінің жетілмеуінің себебі, балалардың сөйлеу белсенділігінің, талаптануының деңгейінің төмендігі, сөздік қорының кедейлігі. Ауызша сөйлеу тілі жан -жақты, сөйлеу тілінің кең түрде ашылған жүйесі. Ол ауызша сөйлеу тілі негізінде құрылып, оқумен тексеріліп байқалынады. Ауызша сөйлеу тілі – өз алдына жалпы сөйлеу тілінің күрделі түрі болып табылады.Сонымен, зияты бұзылған балалардың ауызша сөйлеу тілі өзгеше және баяу дамиды, ол өзінің ерекшелігімен сипатталады. Ол балалардың жоғарғы жүйке жүйесінің әрекет ерекшеліктеріне, психикалық ерекшеліктеріне, танымдық әрекеттерінің даму ерекшеліктеріне байланысты.

Зияты зақымдалған балалардың сөйлеу тілін қалыпты күйін бақылай отырып, қалыпты балалардың ауызша сөйлеу тілімен салыстыратын болсақ, қалыпты балаларда сөйлеу тіл формасы мектепке дейінгі кезеңде жетіле түседі. Ал, зияты зақымдалған балалрда арнайы коррекциялық көмексіз ол мүмкін емес. Зияты зақымдалған балалардың ауызша сөйлеу тілін

қалыптастыру үрдісінде оның кемістіктері сөйлеу тілінің мазмұнында, оның құрлымы мен грамматикалық безендірілуінен байқалады.Осыған орай мынадай бұзылыстар кезеседі:

- ауыспалы мағыналардың болмауы(баяндамалар фрагмент түрінде, әңгіме бөлімдерін қалдырып кету).

- оқиғаны баяндау барысында оның желісін кезектілігімен жеткізе алмау (берген ақпаратының хаотикалық күйде болуы, басында айтылған мәліметке қайта оралуы).

- құбылыстардың логикалық жағы тежелген(заттар мен құбылыстар арасындағы байланысты дұрыс бекіте алмауы; контексті байланысты жеңіл желпі түсінуі, әңгіменің соңының стереотиптілігі, оқиға мазмұнын, мағынасын алшақтатып жеткізу).

Комуникативтік қарым-қатынас құралын қолданбау немесе комуникативтіліктің болмауы. Бұндай бұзылыстардың салдарынан баяндаулары өзара мағынасына қарай байланыспайды. Сөздері болмауы – матасусыз шығады. Бұндай байланыс құрамына: есімдік, есімше, синонимдер және т.б жатады.

Сөйлеу тілінің кедейлігі және оның (нақты) жеткілікті дәрежеде нақты болмауы (сөйле тіл құралдарын сирек қолдану, синтаксистік құрылымның біркелкілігі және қарапайымдылығы тән)

Зиятында бұзылыстары бар балаларда орасан зор бұзылыс ретінде сөйлеу тілінің мінез құлқын реттеуде қолдана алмау кемшілігі тән. Қалыпты балалар 1,5-2 жасында өз іс-әрекетін, ересектердің қарапайым сөздік нұсқауларымен реттей алады. Даму барысында бұл үрдістер күрделене түседі. Сонымен қатар, бала алғашқы талдау, қорыту үрдістерін орындай бастайды. Ал зияты зақымдалған балалардың жағдайы мүлдем басқа. Тіпті 1-сынып оқушысына біреудің берген сөздік нұсқауы олардың түсініп қабылдауы үшін өте қиын. Мейлі олар бірнеше рет сол нұсқаны орындаса да, оған қайталап бастан түсіндіру қажет. Балалар нұсқаны түсінбеуі мүмкін, тапсырма бөлігін ұмытып немесе олардың кезектілігін сақтамауы да мүмкін. Нәтижесінде олар іс-әрекетке мүлдем көшпейді немес дұрыс орындай алмайды. Зияты зақымдалған балаларға өзіндік сөзді талдап қорыту үрдісін реттей алмау тән.

Сөйлеу тілінің күрделі жағына ауызша сөйлеу тілін жатқызамыз. Оған мағыналық, құрылымдық сөйлеу тіл бөлімдері тән. Ауызша сөйлеу тілі екі жақты үрдіс ретінде жүзеге асады: сөйлеу дағдылары (экспресивтті сөйлеу тілі) және өзгелердің сөйлеу тілін түсіну дағдылары (импрессивті сөйлеу тілі). Экспрессивті сөйлеу формалары екі түрге бөлінеді: монологты және диалогты сөйлеу тілі. Олар бір тұтас қарым-қатынас функцияларын біріктіреді. Әрқайсысына өзіндік ерекшеліктер тән.

Диалогтық сөйлеу – бұл екі адамның бір-біріне анықталған мазмұнның көмегімен сөздерді қолдану арқылы жеткізетін ауызекі қарым-қатынас.

Диалогтық сөйлеу – «қолдаушылық» сөйлеу. Ол сөйлесу әрекеті бойынша өтеді, кейде бір немесе сол жағдаятта болатын барлығын бірлесіп екі немесе бірнешеуімен бетпе-бет жүзеге асыру.

Л.С.Выготский диалогтың, сөйлеудің, әңгімелесудің жаңа түрткісінің әрбір сәті ауызекі сөйлеуді құрады деп жазды [34, 247-б.]. Бұл жағдайда сөйлеудің түрткісін құру ниеті туындамау керек, сондықтан ол процестің түрткі болу жағдаятының туындауы динамикалық жағдаяттың ағымына қарай реттеледі.

Әңгімелесушінің түсінісуі себепкердің болуына байланысты құрылады. Ол тек фразадан ғана құрылмайды. Әңгімелесу кезінде барлық жағдайдың жесттің, мимиканың, дауыстың интонациясы болуы керек. Әңгімелесуші айтылғаннан ғана түсініспейді, сондай-ақ, сөйлеуді қабылдайды, сонымен қатар, сөйлесушілер ортақ жағдаятта болады.

Диалогтық сөйлеудің зияты зақымдалған мектеп оқушыларының маңызды үлгісіне байланысты көптеген маңызды сұрақтармен оқытуды және тәрбиелеу мәселелері тұрады. Зияты зақымдалған баланың талабы диалогқа анда-санда туындайды. Бұл балалардың қоршаған ортаға деген қызығушылығы аз. Олардың үлкендерге қоятын сұрақтары немесе

олармен әңгімеге түсу ниеті аз. Кейде талаптандырушы үлкендер болады, бұл анықталған күштер мойындау мен әңгімелесу баланың ниетін аударады. Бұл шарттар қатарының себебі зияты зақымдалған балалардың іс-әрекетінің сөйлеуі үшін сипатталады.

Диалогтық сөйлеудің байланыстылық қиындығы, әрбір әңгімелесушінің процесте диалогтың біржақты емес ауысу ұстанымынан айтылудың тыңдаушының ұстанымына ауысуда болады. Диалогқа қатысқанда, бала өзінің сөйлеу әрекетін бірнеше рет және тез өзгертіп отыруы керек. Оны тыңдағанда және керісінше «айтылатын ой» ауысып отыруы керек. Тек қана әңгімелесушілер айтушы айтудың өзіндік мазмұнын оған қатысушылардың әрбіреуінен диалогқа түсуді талап етеді. Демек, оқушы әңгімелесушінің ойларын және өзінің оған сұрақтарына қатысты әрекетті үнемі бақылап отыруы керек. Бұл тапсырма зияты зақымдалған балалар үшін оңай емес. Олардың көбісінің зейіндері бұзылады. Мұндай оқушылармен әңгімелесу кезінде зейінін шоғырландыру қиын болады. Мұндай жағдайда оқушылар әңгімелесушіні тыңдауды қояды немесе олардың не айтқанын ұмытып қалады. Балалар әңгімені қолдай алмайды, олар айтылғандардың бір бөлігін ғана қабылдайды [35, 68-б.].

Бұл оқушылар кіші даярлық мектептері оның білімін қолдануды үлкен қиындық болады және керек сәтте оның барлығын жиюға болады, сондай-ақ олардың диалогқа қатысу белсенділігі төмендейді. Оқушылардың әңгімілесуден бастарту сияқты байланыстың мәнділігі әңгіме құрудағы қиындық болып табылады. Олар үлкендердің қойған сұрағына жауап бермей үндемей тұрады, кейде мұндай жағдайда күшпен айтқызып тұрған сияқты еріндерін қорқып жыбырлатады. Кей жағдайларда «білмеймін» деп жауап береді.

Оқытудың бастапқы этапында балалармен әңгіме өткізу кезінде әрбір түзетулер мен дұрыс емес жауаптарын шұғыл бағалаудан алыс болу керек. Бұл зияты зақымдалған оқушылардың онсыз да аз белсенділігін төмендетеді.

Әңгімелесуге қатысудың қиындығы оқушының сөздік белсенділігінің төмендігі және сөйлеу кезінде грамматикалық жағын басқара алмауының жетіспеушілігі, түсіндіре алмауы. Бұл себептерді өсіріп жіберуге болмайды. Зияты зақымдалған балаларда жәй әңгімелесу кезінде қолдау керек, қосымша сөзінің тапшылығы орналастыру кездеседі. Болашақта өз күшіне сенбейді, балалар әңгімеге түсуге қорқады. Олардан мынадай жауаптар күтуге болады: «Дұрыс жауап бермеймін ба деп қорқамын», «Мен білмейтін нәрсені сұрайды ма деп қорқамын».

Зияты зақымдалған балалар ортасын арнайы белгілеу керек, тек қана толық дамыған емес, бірақ тарылтылған. Баланың сөйлеуінің даму деңгейі – әңгімелесуді таңдауын анықтау факорының бірі. Қысқа және ұзаққа созылған сөйлеу қатынасы балалар арасында бірыңғай жалпы даму деңгейін туындатады. Ал бұл оның қарым-қатынас жасауының дамуы үшін қолайсыз жағдайлар тудырады.

Әдебиеттер:

1. Бектаева К.Б. Қазақ тілі әдістемесінің теориясы мен технологиясы.– Алматы., 2007.13-15 с

2. Өмірбекова К.К, Коржова Г.М. Дамуында түрлі ауытқулары бар балалардың сөйлеу тілі дамуының ерекшеліктері. –Алматы., 2010. 15 с.

3. Ладыженская Т.А. Система работы по развитию связной усной речи учащихся.–М., 1975. 59 с.

4. Феофанов М.П. Усвоение учащимся вспомогательных школ предложенного управления. –М., 1956. 51- 60 с.

5. Жапбаров А. Ана тілін оқытудың теориясы мен технологиясы. –Алматы, 2003. 38 - 41 с.

6. Ляпидевский С.С. Анатомо-физиологические механизмы речи. В сб.Расстройства речи у детей и подростков.–М., 1969. 25- 27 с.

ӘӨЖ

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ТӘРБИЕ МЕН ОҚЫТУҒА ЖАҢА ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІ ЕНДІРУ

Тугелбаева Эльмира Базарбаевна
«Өрлеу» БАҰО» АҚФ Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша ПҚБАИ аға оқытушысы
Айнабаева Дина Абдихаимовна
Шымкент қаласы, №21 «Ертарғын» бөбекжай- бақшасы тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматривается внедрение новых подходов к дошкольному воспитанию и обучению

Summary

The article is considered the introduction of new approaches to preschool education and training

Мағжан Жұмабаев «Педагогика» атты еңбегінде: «бала тәрбиесі бір өнер, өнер болғанда ауыр өнер, жеке ғылым болуды тілейтін өнер»... деп тегін айтпаған. Бала өмірінің алғашқы жылдары оның өсіп жетілуіне ең жауапты кезең, бұл кезде баланың ақыл-ойы, есте сақтау қабілеті мен зейіні, жедел дами бастайды.

Қазақстан Республикасы 12 жылдық білім беру тұжырымдамасында «тәрбиеші шығармашыл, қоғамда талдауы керек мәселелерді талдай алатын, бәсекеге қабілетті, жеке тұлғаны қалыптастыратындай маман болуы керек» - деп айтылған. Осы мақсатта мектепке дейінгі тәрбие мамандары міндеттерінің бірі – балаларды жаңа тиімді әдіс-тәсілдермен дамыту, оқыту ісін жүргізу.

Бала біткеннің бәрі ес білгеннен бастап білсем, көрсем, ұстасам, алсам деген әрекетке ұмтылады. Бұл баланың өзін қоршаған өмірді терең де толық білуге құштарлығы. Осы құштарлықты қанағаттандыруда бүгінгі бүлдіршіндерді тәрбиелеу мен оқытуды жаңашыл тиімді баланың психологиялық ерекшелігіне сай әдіс-тәсілдерді қолдана отырып жүргізу – заман талабы.

Мектеп жасына дейінгі баланы тәрбиелеу мен оқыту бағдарламасы тіл дамыту бойынша төмендегі тапсырмаларды қояды: балаларға ана тілінің ережелері мен нормаларын меңгерту, тілдік құзыреттіліктерін қалыптастыру. Көркем әдебиетте шығарманы түсіндіру кейіпкерлердің өзара қарым-қатынас негізінде адамгершілікке тәрбиелеу; шығарманың мазмұнын түсінуге кейіпкерлердің қарапайым өзара қарым-қатынасын бақылауға бағытталған тапсырмаларды шешуге көрсетілген әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы шешіледі.

Балалар көркем шығарманы оның мазмұның түсіне отырып, есте сақтауы тиіс. Шығарма мазмұны бойынша суретті схема салынып балалар әрбір сөздің мағынасын сурет бойынша түсіне отырып есте сақтайды. Бүлдіршін әрбір сөзге терең үңіліп, әлемді, қоршаған ортаны меңгереді. Мнемокесте мәліметтер жиынтығы, көрнекілік, қосымша көмек құралы. (сабақ конспектісін беру)

Бағдарламалық материалда балалардың дене шынықтыру жаттығуларына қызығушылығын дамыту қозғалыс ептілігі мен дағдыларын жақсартуға көмектесу тапсырмаларынан тұрады. Осы тапсырмаларды балалар дене шынықтыру ұйымдастырылған іс-әрекеті мен қимылды ойында өз қызығушылықтары бойынша өтілген іс-шараларда іске асырады. Осы тапсырмаларды іске асыруда қазақ халқының ұлттық ойын қимыл-қозғалыстарын және иога жаттығуларын қолданған тиімді. Өйткені қазақтың ұлттық ойындары қимылдары баланы ойната отырып ептілікке, шапшандыққа, дәлдікке, қол, аяқ қол ептілігін дамытады. Мысалы 4-5 жастағы балаларға қазақтың ұлттық ойыны «бес тас» ойын баланың қол қимылы ептілігі мен жылдамдылығын дамытуға сонымен бірге санауға үйрету, үлкен-кіші туралы түсінікті қалыптастыруға мүмкіндік жасайды. Ал «асық» ойынына тоқталсақ ол ойын арқылы жоғарыда бала бойына қажет қимыл-қозғалыспен қатар бала үнемі отырып – тұру, еңкею, жүрелеп отыру, адыммен, табанмен өлшеу арқылы танымдық қабілетін дамытады.

Адам баласы табиғатпен қарым-қатынаста болғанда жақсы дамиды. Сондықтан балаларға жан-жануарлар қимыл-қозғалысын келтіру, олардың жасайтын дене қимылдарын көрсету арқылы балаларды ойын түрінде түрлі жаттығулар жасата отырып дамытуға болады. Мысалы тауықтың ұйқыдан тұрғандағы дене қимылын алсақ, қанаттарын қатты қағып жасайтын жаттығуына еліктей отырып балаларға қол бұлшық еттерін дамыту жаттығуын тыныс алу органдарын дамытуға арналған жаттығумен үйлестіре орындату қажет. Баланың денсаулық көрсеткіштерінің бірі омыртқа саулығы болып табылады. Сондықтан балаларға ит, мысықтың омыртқасын созып жасайтын жаттығулар жасатамыз. Сондай-ақ баланың сезім мүшелері мұрын, көз, құлаққа және денесіне өзі массаж жасауға үйрету қимылдары 4-6 жас аралығындағы балаларға ұсынамыз.

Мектеп жасына дейінгі балаларға этнопедагогикалық тәрбие беру мақсатында ерлер мен әйелдердің киімдеріне зерттеу жүргізген И.В.Захротың пен Р.Ходжаеваның ер адамдар бас киімін бірнеше топқа бөліп таныстырады. Балаларға солардың бірнешеуін таныстыруға болады. Соның ішінде тақия, қалпақ, тымақ, құлақшың, бөрік.

Ұлттық педагогика негіздерін бағдарламалық материалдарға ендіре отырып, балаға ұлттық тәрбие беру мәселелерін шешеміз. Балаларға тиым сөздерді таныстыруда баланың түсінігіне лайықты етіп жүргізген тиімді. Мысалы тиым сөздер өнегесі тақырыбын сахландыру арқылы жүргізу тиімді. Балалар кешке неге тырнақ алуға болмайды, өйткені ол асқа түсіп кетуі мүмкін. Бос бесікті тербетпе, үйде бала болмай қалады, нанды аяққа баспа.

Балаларды көркем әдебиетпен таныстыру, мәнерлеп сөйлеу тапсырмасы бойынша «Біз мектепке барамыз» бағдарламасы бойынша біріншіден балаларға таныстыратын шығармалар тізіміне бағдарламада ұсынылған басқа тілдерден алынған аударма шығармалар орнына төмендегі қазақ ақын жазушылары еңбектерін ұсынамыз. Е.Өтетілеуовтің жыл мезгілдері туралы өлеңдерін,

Ә.Табылдиевтің ойыншықтар мен жануарлар туралы, Қ.Мырзалиев пен Ә.Асылбеков, Ә.Дүйсенбиев шығармаларымен толықтыру. Бұл шығармалар балалардың жасына лайықты, тілі жеңіл балалардың күнделікті өмірде көріп, жүрген таныс жағдаяттарды жырлайтын өлеңдер. Балаларға тиімді жұмыстың бір түрі ол баланың өмірде көрген білгенімен таныс жағдайлар туралы танымдық жұмыстар жүруі тиіс.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. Астана, 2009.
2. «Мектепке дейінгі ұйымдардағы инновациялық технологиялар». Әдістемелік ұсыным – Астана 2013, 21 бет
3. «Біз мектепке барамыз» Мектепке дейінгі үлкен жастағы балаларды (5 жастан 6 жасқа дейін) тәрбиелеу мен оқыту Бағдарламасына әдістемелік ұсынымдар. - Астана, «Мектепке дейінгі балалық шақ» РО, 2009.

ӘӨЖ

ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МҰҒАЛІМНІҢ ШЕБЕРЛІГІ

Егенова Назгул Атаевна
«Өрлеу» БАҰО» АҚФ Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша ПҚБАИ аға оқытушысы
Абдраманова Гүлмира Мүбәрәккызы
Түркістан облысы, Созақ ауданы, Қ.Кемелұлы атындағы жалпы орта мектебінің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются профессиональное мастерство учителя и его роль в формировании конкурентоспособной личности

Summary

In this article is given information the professional skill of the teacher and his role in the formation of a competitive personality.

Қоғамдағы болып жатқан түрлі бағыттағы өзгерістер жоғары мектеп жағдайында білім берудің қызметіне жаңаша қарауды, қол жеткен табыстарды сын көзбен саралай отырып, бағалауды, жастарды шығармашылық әлеуметтік дамытуды талап етеді.

ҚР-ның «Білім беру туралы» Заңында ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шындауға бағытталған білім беру және жеке адамның шығармашылық рухани, біліктілік күш қуатын жетілдіру, жеке тұлғаның жан-жақты толысуына жағдай жасай отырып, зерделі азамат даярлау міндеті көзделген.

Демек, жастарды қоғам өмірінің барлық саласында да, соның ішінде білім алуда да тек деректер жинап, жалпы хабардар болуымен шектелмей, терең білімді, ізденімпаз, барлық әрекетінде шығармашылық бағыт ұстанатын, сол тұрғыда өз болмысын таныта алатын жеке тұлғаны тәрбиелеу уақыт талабынан туындап отыр.

Білім беру жүйесі қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуында жетекші роль атқарады, сондай-ақ оны әрі қарай айқындай түседі. Қазіргі таңда қоғамда болып жатқан өзгерістерге байланысты қоғам шығармашылық әрекет пен шығармашыл тұлғаға мұқтаж екенін күнделікті өмірдің өзі дәлелдеуде. Осыған орай бүгінгі күні орта білім беретін мектептерге үлкен талап қойылуда.

Жеке тұлғаны қалыптастыру тек қана әлеуметтік жағдайда ғана жүзеге асады, яғни адамның табиғи қабілеттеріне қоршаған орта әсер еткенде ғана толық ашылады.

Ал, балаға бірден – бір әсер ететін орта – мектеп. Сондықтан да жеке тұлғаны қалыптастыру міндеті мектепке жүктеліп, оқушының жеке қабілетін дамытуда, дарынын ашуды және қоғамдық белсенді әрекетін жүзеге асыруда мұғалімдердің іс - әрекеті мен озық тәжірибесі, қабілеті мен шеберлігі шешуші рөл атқарады. Оқыту ісіне жаңа тәсілдер дайындау, өзара нұсқаулық-ақпараттық қатынастан білім алуға деген сұраныстарды қанағаттандыруға, жеке тұлғаға бағытталған өзара әрекетке көшу-педагогикалық ғылым мен тәжірибенің алдына қойылып отырған үлкен міндет. Мұғалім дамымай оқушы дамымайды.

Қазіргі заманғы ақпараттық және білім беру технологияларын пайдаланбай, оқушы мен мұғалімнің сапасын арттырамын деуге болмайды. Ұлтымыздың ұлы ұстазы Ахмет Байтұрсынов «Білім біліктілікке жеткізер баспалдақ, ал біліктілік сол білімді іске асыра білу дағдысы» деп білім мен біліктілік жайлы үлкен ой айтқан. Дәрігер өзінің білместігімен бір ғана адамға зардап әкелуі мүмкін, ал педагог бір ұрпақты құртуы мүмкін. Сондықтанда білім берудің нәтижелілігі мұғалімнің шеберлігі, шығармашылығы мен оның кәсіби құзыреттілігіне тікелей байланысты.

Мұғалім шығармашылығы төмендегі іс-әрекеттен көрінеді:

1. Мақсаткерлік
2. Мақсатқа жету жолындағы міндеттерді белгілеу және оны жүзеге асыру.
3. Мақсатқа сай белгілі бір тақырыппен айналысу.
4. Озық үлгідегі педагогикалық тәжірибені өз тәжірибесімен шебер ұштастыра білу.
5. Атқарылған жұмыстардың нәтижесін бағалау, қорытындысын шығару.
6. Алынған қорытындыны баспада жариялау, өзгенің назарына ұсыну (іс-тәжірибені жинақтап, тарату)

Шығармашыл мұғалімнің білім берудегі мақсаты-әр түрлі деңгейдегі білім беру әрекеттерінің жоспарланған нәтижесіне жету. Алайда, оны тәжірибеге енгізу үшін әр педагогтың іс-әрекетіне әдіскерлер тарапынан тұрақты әдістемелік көмек жасауды қамтамасыз ету қажет. Мұғалім өз

жұмысында оқушылардың қабілеттерін анықтап, оларды оқыту, жетілдіру, ғылымға бейімдеу, бала дарындығын ашу, оны дамыту, бойындағы қабілеттілік белгілерін көре алуы мұғалімнің шеберлігін қажет етеді.

Жас ұрпақты жан-жақты, терең білімді, интеллектуалдық деңгейін жоғары етіп қалыптастырудың бірден бір жолы-оқушыға білімді терең игерудің тиімді әдіс-тәсілдерін іздестіру, шығармашылыққа жетелеу. Жаңа кезеңдегі мұғалімнің шығармашылық іс-әрекетінің мазмұны зерттеушілік қызметтен, жеке ізденістерден, оқушымен, ата-анамен тығыз ынтымақтастықтан көрінеді.

Жеке тұлға қабілеттерін дамытуға бағытталған оқыту процесі әр педагогтың өзіне, өз ісіне және өзге деген жауапкершілікті артырып, оқушымен қарым-қатынасын берік сенімге негізделгенде ғана игі нәтижесін байқатуы мүмкін. Олай болса, қазіргі заманның оқыту сатысының мұғалімі қандай болу керек?

Оқыту мен тәрбиелеу процесін жаңаша ұйымдастыра алатын, педагогикалық технологияның, оқытудың интенсивті және интерактивті әдіс-тәсілдерін, барлық деңгейлік тәсілдерін меңгере алатын;

- оқушылардың өмірлік дағдаларын қалыптастыратын;
- білім сапасы бағалаудың жаңа формаларын мониторинг, арқылы бағалау тестерін, ақпараттық коммуникаттық технологияны игере алатын;
- білім мен тәрбиені үндестіре, тәрбие мазмұнында әлемдік және ұлттық құндылықтарды бере алатын болу керек.

Осы мақсатты жүзеге асыру үшін мыналар қажет:

Жеке тұлғаның сұраныстары мен мүмкіндіктеріне және нәтижеге бағдарланған білім беру жүйесін қалыптастыру. Білім мен тәрбие беру стандарттарының, бағдарламаларының, оқулықтары мен оқу - әдістемелік кешендерінің көп нұсқалы, жаңа сапалы мазмұнын жасау және қолданысқа енгізу;

Оқу - әдістемелік кешендер, оқушы ізденісіне қажетті хрестоматиялар, сөздіктер, зертханалар, интернет т.б. оқушының өзіндік жұмысы мен ізденістерінің жетекші құралына айналуына жағдай жасау.

Жеке тұлғаны қалыптастыруда мына ұстанымда басшылыққа алынады.

- ұстаз, оқушы (өзара түсінік)
- оқушыға сенім көрсету;
- іс-әрекетіне ерік беру, көтермелеу;
- адамгершілік қасиетін дамыту;
- өзін-өзі тәрбиелеуге жағдай жасау

Оқыту үрдісін жобалағанда шәкірттің мүмкіндіктері мен мүдделерін бірлікте қарастыру шарт. Өйткені әрбір тұлғаға өзінше ойлағысы келетінін ізденіске бейім болатындығын педагогтар мен психологтар ежелден бері – ақ дәлелдеген. Олай болса, әрбір тұлғаның бойында бар шығармашылық қабілетін оятып, оларды өзіндік тұрғыда ойланып, әрекеттене білуге баулу оқудағы белсенділікті көтеруге игі ықпал етеді.

Ал оқушының ізденіс барысындағы табысы оларды қуанышқа бөлеп, ілгері ұмтыла түсуіне, кездескен кедергілерді жеңіп күрделі қиындықтардан құтылудың тиімді жолын табуға үйретеді. Ой еңбегі саласындағы белсенділік табысқа жетудің кілті екендігін мойындап, уақыт талабы тұрғысынан әрекеттену және оған машықтану дағдысы қалыптасады. Баланың жеке тұлға ретінде дамуы, өзіндік көзқарасының қалыптасуы, ой - өрісінің кеңейту үшін арнайы сабақтар, тәрбие жұмыстары жүргізілуі қажет.

Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық педагогикалық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Жаңа педагогикалық технологияны меңгеру мұғалімдердің интелектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Қазіргі білім берудің әртүрлі нұсқадағы мазмұны, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар бар. Жас ұрпаққа білім беру мен тәлім берудің сан жолы, көп қыры бар. Мына ғаламдық ғарышты даму дәуірінде, шәкірттерге ұстаздық пен берілер білім мен білік күн өткен сайын күрделене, жаңара түсуде. Қоғам дамуына қарай ғылым салаларының жаңа түрлері пайда болатындығы тарихтан белгілі.

Қазіргі жасалған ғылыми тұжырымдама бойынша, мұғалімнің бұл бағыттағы жұмыстарға дайындау оның шеберлігін шыңдау әрбір ұстаздың қолында.

Ол үшін мынадай нұсқаулықтарды басшылыққа алуымыз тиіс:

1. Мұғалімдерде: ғылыми-практикалық әдістермен және осы әдістердің негізіндегі өзіндік іс-әрекетінің нәтижелерін диагностикалайтын құралдармен қамтамасыз ету. Сонымен бірге осыларды өзінің практикалық іс-әрекетінде пайдалана білулеріне қол жеткізу;

2. Мұғалімде, мектеп пен білім беру саласының алдында тұрған басты мақсаттарды ой елегінен өткізіп отыруға үнемі соған бағыттап жұмыстарын ұйымдастырып отыруы керек;

3. Мұғалімнің өзіндік озық іс-тәжірибесін үнемі жүйелеп және қорытындылап отыруды, сондай-ақ іс-тәжірибені қажет ететіндерге түсінікті түрде жеткізе білу технологиясын үйрету.

4. Мұғалімнің әрбір оқушының психологиясын терең білуіне және соған қарай әрекет жасауына қол жеткізу.

Бастауыш білім - үздіксіз білім берудің алғашқы басқышы. Осыған орай оқушыға белгілі бір көлемдегі білім дағдыларды меңгертумен бірге, табиғат, қоршаған дүние туралы түсініктерін кеңейте отырып, оларды шығармашылық бағытта, жан-жақты дамыту бүгінгі күннің талабы. Мұғалімдердің негізгі мақсаты: оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыта отырып, шығармашылық ізденіске баулу. Бүгінгі таңда жаңа технологияны оқып-үйрену, болашақ ұстаздың шығармашылық ойлауын, инновациялық кәсіби білімі мен шеберлігін жетілдіре түседі. Білім туралы заңға сәйкес мұғалім оқушының мемлекеттік

өлшем деңгейінен төмен түсірмей білім беруі тиіс. Ол үшін оқытудың белгілі технологиясын игеріп, оны жүзеге асыра білуі керек.

«Білім мен тәрбие-егіз» - дейміз. Олай болса, сауатты білім алу үшін бірінші бала тәрбиесін қалыптастыру керек. Ол үшін не істеу керек? Мектеп табалдырығын аттаған күннен мұғалім, оқушы және ата-ана арасындағы тәртіпті қалыптастыру керек. Тәртіп болған жерде ғана оқушының алған білімі, тәрбиесі көрінеді. Оқушыларды еркін ұстап, өз ойын ашық айтқызып, ұялшақ болмай, ширақ болуға үйрете отырып, тәртіпті қалыптастыруға болады. Сабаққа дайын болмаған оқуға қатты зекіп, сөгіс жариялап, ата-анасына жамандап, баланың беделін түсіріп алу деген өз жұмысыңды артқа тартуға әкеп соғады.

Ұлы педагогтардың тәрбие туралы әдісінде балаға сенімді көзбен қарап, оның бойындағы жақсы қасиеттерді көріп, соны үнемі арқау етіп, сенен жақсы оқушы шығады, сен оны түсіндің, ертең жаттап келіп, жақсы баға аласың деген жылы сөздерді пайдаланып отырсақ, оқушы бойында жауапкершілік қасиет қалыптасып, өзінің оқығанына мұғалім, жан-жағындағы достарының қуанатынына оқушының көзі жетіп, өмірге деген қызығушылығы арта түседі. Ал, көрнекілік жайында «Егер сіз бір сөз айтудың өзін қиын санайтын сыныпқа кірсеңіз, жұмысыңызды сурет көрсетуден бастаңыз, сонда сынып сөйлей жөнеледі!» - деген екен. Көрнекілікті пайдалануда тірек схемасы көп көмегін тигізеді. Схема оқушылардың ойлау қабілетін дамытуға, ойын жинақтауға, еркін өздігінен сөйлеуге үйретеді. Мектеп табалдырығын енді аттаған жас ұрпақты өзінің ана тілінде еркін, мүдірмей сөйлетіп, үйрету үшін оқыту әдістемесін жетілдіріп отыру - бүгінгі күннің мәселесі. Ол үшін ғалымдардың еңбектеріне сүйеніп отырса адаспаймыз.

Қорыта айтқанда, «Мектептің жаны мұғалім». Мұғалім қандай болса, мектебі де сондай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, сол мектептен балалар көбірек білім алып шығады. Ең әуелі мектепке керегі-білікті маман, жаңашыл мұғалім. Әрбір ұстаз алдын-ала өзін-өзі педагогикалық жұмысқа іштей бейімдеуі керек,инновациялық ынталық пен табандылыққа үйренуі қажет және өз сенімін оқушыға жеткізе білуі керек.

Ұлы неміс педагогы А.Дистервергтің әйгілі «Неміс мұғалімдерінің білім беру ісіне басшылық» атты еңбегінде: «Жаман мұғалім ақиқатты өзі айтып береді, ал жақсы мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді, ойлауға үйретеді», - деген.

Мұғалім қазіргі заманға лайық өзінің білім беру ісін рухани, дамыта отырып, инновациялық ізденіспен жұмыс істеп, білігі мен білімі жоғары ұлағатты болуы керек.

Ал, ойлауға үйретететін сабақты дамыта оқыту сабақтары деп білеміз. Бұл сабақтағы ерекше ахуал, мұғалім мен оқушы арасындағы ерекше қарым-қатынас. Мұғалім бұл жағдайда танымдық іс-әрекетті ұйымдастыратын ұжымдық істердің ұйытқысы болғандықтан, оқушының шығармашылығын арттырады.

Әдебиеттер:
1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы Заңы» 27 шілде 2007 жыл
2. Жұмабаева Ә.Е. «Шешуші құзыреттіліктер – бастауыш білім беру сатысындағы қазақ тілінен күтілетін жаңа нәтиже Бастауыш мектеп, 2008, №1.
3. Жұмабаева. Ә.Е Негізгі құзіреттер білім берудің жеке бағытта парадигмасының құрамдас бөлігі. «Халыққа білім беру» №2, 2003
4. Исқақова А. «Сөйлеу мәдениетін қалыптастыру мүмкіндіктері.//Қазақстан мектебі,
5. Сәдуақасқызы К. «Педагогтың тұлғалық сапаларының мәдени көрсеткіштері» //
6. Мұғалімнің педагогикалық шеберлігі. Білім әлемі. Алматы., 2004 ж.

ӘӨЖ

МЕКТЕП ПЕН ОТБАСЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ

Абашева Перизат Алпысбаевна
«Өрлеу» БАҰО» АҚФ Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша ПКБАИ
Сегизбаева Булдыршин Жумажановна
Шымкент қаласы, «Аль-Фараби» мектебінің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются сотрудничество школы и семьи в воспитании детей

Summary

The article is considered the cooperation of the school and family in training children

Отбасы - адам үшін ең жақын әлеуметтік орта және өсіп -өнер, қаз тұрар, қанат қағар ұясы, алтын бесігі. Отбасында бала алғаш рет өмірмен, қоршаған ортамен танысып, мінез-құлық нормаларын игереді. Бала өмірінің алғашқы күнінен бастап ата-ана өздерінің негізгі борыштарын, яғни баланы тәрбиелеуге кіріседі.

Қазақстан Республикасының Ата Заңының 27 бап 2-інші тармағында: “Балаларға қамқорлық жасау және оларды тәрбиелеу ата-ананың табиғи құқығы, әрі парызы деп, отбасы тәрбиесінің аса жауапты екендігі айқын атап көрсетілген”.

Отбасы- адам баласының дүниеге келгенінде есігін айқара ашып енетін үйі, өсіпжететін, тәрбие алатын бесігі.

Сондықтан ата-аналардың балалары алдында олардың денсаулығының дұрыс жетіліп өсуін қамтамасыз ету, тәрбие беру, білім беру, үй болып, аяққа тұрып ел қатарына қосылып кетуін қамтамасыз ету сияқты міндеттерін орындауы, ал балалары алдында ата-анасын қамқорлыққа алып, сүйеніш болу секілді міндеттері ұштасып жатады. Осы міндеттерді бүгінгі таңдағы отбасы тәрбиесінде қоғам ата-аналар алдында үлкен жауапкершілікті жүктеп отыр.

Бала жақсы адам болып өсу үшін ол күн сайын отбасы мүшелері арасындағы ең жарасымды, ең әділетті қарым-қатынастың куәсі болуы керек.

Ол ата-анасының өзіне қандай қамқоршы екенін көрумен қатар, олар бір-біріне де сондай қамқоршы, сүйеніш екенін сезіну керек.

Өз ата-анасын сыйлап, құрметтеп үйренген бала өзге өзге ата-аналарды да құрметтей біледі, қашан да үлкендер алдында өзін дұрыс ұстап, құрметпен қамқорлық таныта біледі.

Бала балабақшаға барғаннан бастап отбасында және мектепте бір мезгілде қатар тәрбиелеу үдерісі жүреді. Баланың оқу және қоғамға пайдалы іс-әрекеттері отбасындағы үй-шаруасына көмектесуімен ұштасады.

Ал мектепте бала қоғамдық мінез-құлықтар мен қоғам алдындағы өз міндеттерін орындау, үйдегі міндеттері орындау т.б. үйреніп оның орындалу деңгейінде жауап берудің алғашқы тәжірибелерін жинақтайды.

Ата-ананың тәрбиесі – бала мінезінің ірге тасы. Сондықтан балаға өмірінің алғашқы жылдарынан-ақ адамгершілік сезімдерін егудің орны бөлек. Жастайынан бойға сіңген мінез-құлықтарға баулуға әрбір ата-ана міндетті.

Ата-ананың ұстамсыздығы, отбасындағы ұрыс жанжал, дөрекілік – бәрі баланы бұзады, оны теріс қылықтарға тәрбиелейді. Егер бала үйде үлкендердің айтқанын бірден орындайтын болып үйретілмесе, ол мектепте де тіл алмайтын қырсық болуы мүмкін. Жас балғынның сөзге құлақ қойғыш болып өсуі мектеп өмірінде де, үй тұрмысында да, алдағы өмір үшін де қажет. Өзбектің ғалым педагогы Н.Зуннун өзінің «Данышпандардың тәрбие жайлы айтқан ойлары» деген еңбегінде ата-аналарға бала тәрбиесінде мынадай бір қатар кеңестер берген:

- балаларыңызды бар ықыласыңызбен тәрбиелеңіз. Таза жүруге, үйлесімді киінуге және жарасымды мінез құлыққа үйретіңіз;
- балаңызды шектен тыс еркелетіп өсірмеңіз. Балаға деген мейірімділік, еркелету, жазалау бәрі де өз кезегімен орын алып отыруы керек. Барлық нәрсенің мөлшерден артық болуы тәрбиеге кері әсер ететінін ұмытпағаныңыз жөн;
- олардың сізге қарсы сөйлеуіне жол бермеңіз. Ол үшін балалардан талап ете отырып, әруақытта өзіңізді талапқа сай ұстай біліңіз;
- балаларыңызды ұрып, дөрекі сөздер айтып, олардың көңілін қалдырмаңыз;
- балаларыңыздын бәрін бірдей көріңіз;
- балаңыз өскенде өз жұмысыңызды, өнеріңізді үйретіңіз.

Ата-аналардың көп қиналатын мәселелері жалқау баланы қалай жұмыс істеуге баулуға болады деген сұрақ.

Жалқаулық- бұл еңбек етуге деген салғырттық. Тек сирек жағдайда ғана кейбір балалардың денсаулығының нашарлауына байланысты, әлсіздігіне байланысты еңбекке деген ынтасы түсіп кетеді. Ондай жағдайда міндетті түрде дәрігерге көрсету қажет. Ал басқа жағдайда жалқаулық жас кезінен дұрыс тәрбие бермегендіктен, кездескен қиыншылықтарды жеңе білуге үйренбегендіктен, үй-ішіндегі жұмыстарды орындауға қатыстырылмағандықтан, еңбек етуді әдетке айналдырмағандықтан пайда

болады. Әрине бала тәжірибесіз, әрі әлсіз болғандықтан одан ересектерден талап ететіндей сапаны талап ете алмаймыз. Сондықтан шамасына лайықты сапалы жұмыс нәтижесін талап етуіміз қажет.

Баланың күн тәртібін ұйымдастырудағы отбасының іс-әрекеті:

- күнделікті сабақ үлгерімін бақылау, сабақты себепсіз қалдырмауына ат салысу;
- оқуда үлгеруіне, достармен қарым-қатынасының дұрыс болуына көмектесу, жағдай туғызу;
- сынып жетекшісімен, мектеппен тығыз байланыс орнату;
- қызығушылығын дамыту, танымдық өрістерін кеңейту үшін үйірмелер, факультативтерді таңдауына көмектесу;
- ақыл- ой еңбегін ғылыми ұйымдастыруға үйрету, ұсыныстар кеңестер беру;
- адамдармен араласа білуге, қоғамдық орындарда өзін дұрыс ұстай білуге баулу;
- қоғамдық пайдалы және өнімді еңбекке, имандылыққа, сауаттылыққа тәрбиелеу;
- санитарлы-гигиеналық дағдыларды сіңірту;
- адамгершілік-жыныстық, эстетикалық мәлениетін қалыптастыру;

Адамның болашағының негізі балалық шақта қаланады. Мектеп жасына дейінгі кезеңдегі оқыту әсерлі әрі күшті, есте ұзақ сақталғыш болады.

Сондықтан осы кезде меңгерілген білім, біліктілік пен дағды, мінез-құлық берік қалыптасады және жеке тұлғаның дамуына негіз болады.

Осы тұста қазақ халқында мынадай түсінік бар: «5 жасқа дейін балаңды құдайдай сыйла, 15 жасқа дейін қосшыңа сана, 15 жастан кейін досыңа бала» деп тәрбие әдістерінің қатаң талабын ұсынғандай.

Отбасы мектеппен бірлесіп оқу- тәрбие үдерісінің табысты не табыссыз болуын анықтайтын тәрбиелеуші ортаның факторының маңызды кешенін туғызады.

Мектеп пен отбасы-балалық және жасөспірім шақтағы тұлға әлеуметтенуінің негізгі және тең құқылы субьектілері. Отбасы мен мектептің қарым-қатынасы туралы айтқан кезде бұлардың тәрбие ісінде өзара байланысы-бірін-бірі толықтырып отыруы және тығыз жасауын атап өткен жөн. Бала үшін маңызды бұл институт бірге отырып әрекет еткенде ғана жағымды жетістіктерге жетуге болады. Тәрбие мен оқытудың маңызды міндеттерін шешуге ата-аналар өздерінің педагогикалық ұжым мүшелері ретінде сезінуі және сол тұрғыдан балаға ықпал етуге тиіс. Өз тарапынан да мектепте тәрбие обьектісі өз тәрбиеленушісіне байланысты емес оның ата-анасына және отбасының басқа мүшелеріне назар аудару ықпал ете білуі қажет.

Сондықтан да ата-аналар балаларын тәрбиелеу ісінде мектеппен қарым-қатынас, тікелей байланыс жасауды басты міндетіміз де есептеуі тиіс. Өйткені олардың өз балаларын тәрбиелеудегі жетістіктері сынып, мектеп ұжымдарының оқу-тәрбие жұмысының нәтижесіне байланысты.

Әдебиеттер:

1. Назарбаев Н. Ә. «Қазақстан — 2030» Ел басының Қазақстан халқына жолдаған стратегиялық бағдарламасы. – Алматы: Білім, 1997. -256 б.
2. Жарықбаев Қ., Қалиев С. Қазақ тәлім – тәрбиесі. – Алматы: Санат 1995. 81 б.
3. Қоянбаев Ж. Семья және балалар мен жеткіншектер тәрбиесі. – Алматы: Рауан, 1990. – 234 б.
4. Сыныптан тыс тәрбие журналы №5, 2007 жыл

ӘӨЖ

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН КӨРКЕМ ЖАЗУҒА ҮЙРЕТУ ЖОЛДАРЫ

Жуманова Райхан Муратовна
«Өрлеу» БАҰО» АҚФ Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша ПКБАИ
Жунисова Лаура Бериковна
Шымкент қаласы, «Аль-Фараби» мектебінің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается пути обучения художественному письму учащихся начальных классов

Summary

In this article is considered the ways of teaching artistic writing to primary school students

Әрине көркем және әдемі жазу – бір өнер. Өйткені ол әркімнің қолынан келе бермейтіні белгілі. Бастауыш сынып мұғалімінің ең негізгі проблемасы да баланы көркем жазуға үйрету болып табылады.

Қандай мұғалім болмасын, ол үшін ең өзекті мәселе – бұл каллиграфия. Неге екені белгісіз бастауыш сыныпты бітіріп шыққан балалардың көпшілігінің жазуы нашарлайды, сыныптарда тіпті әріптерді бір біріне байланыстырып жазуды да ұмытып қалады. Балаларды көркем жазуға үйретудің дәстүрлі түрінен пайдаланып, әдемі жазуға үйретуге болады. Бірақ бұнда көп күш талап етіледі. Әрбір мұғалім әріптердің элементтерін жаздыру, олардың психологиялық процесстерін төмендететінін өте жақсы біледі.

Оқыту барысында әріп элементтерін жазу балаларды көп шаршатады, олардың қызығушылықтарын төмендетеді. Негізінен әрбір пәннің, сол сияқты жазудың да мақсаты, балалардың қабілеттерін дамыту болып табылады.Осылардың барлығын дұрыстауға болады, бірақ қалай?

- Жұмысты неден бастау керек?
- Қандай жолмен бұл қиындықты шешуге болады?
- Балалардың көркем жазуға болған қызығушылықтарын ояту, жақсырақ нәтижеге жету үшін не істеу қажет?

Көркем жазу алдымен сұлулыққа, әдемілікке болған қызығушылықтан пайда болады. Сондықтан да олардың сұлулыққа деген қызығушылықтарын ояту үшін бірнеше психологиялық тренингтер өткізуге болады. Бұл тренингтер

арқылы балаларда «Менің де қолымнан келеді», «Мен де әдемі жаза аламын» деген пікір қалыптасты.

Балаларды әдемі, көркем жазуға үйретуден алдын, олардың жазуы неге жақсы (әдемі) еместігінің себептерін анықтауым қажет. Жазудың әдемі болмауының басты себебі, әріп элементтерінің дұрыс жайғаспауы, әріп (конфигурациясының) дұрыс болмауы, әріп арасындағы аралықтар (интервал), әріптер биіктігінің бірдей болмауынан.

Бұл кезде оқушыға қандай жәрдем беру мүмкін?

Балалардың жұмысын бақылағанда, тек қана орфографиялық қателеріне ғана емес, каллиграфиялық қателеріне де назар аудару қажет. Мұғалімге бала жазуындағы қателерді табуда мынадай кесте көмектеседі. Қазіргі кезде қателердің негізгісі әріптер ылдиының (наклон) дұрыс сақталмауы, әріп және әріп элементтері арасындағы аралықтың бірдей болмауы, әріп элементтерінің биіктігі бірдей болмағанында болып табылады. Бұл қателер негізінен әріптердің жазылуы ережелерін ескермегендіктен келіп шығады. Балалардың әріп арасындағы аралықты тең алалмағаны қаламды дұрыс ұстамағандықтан. Жазу ережелерін үйрену барысында жұмыс жазуды үйренуден басталады. Мысалы: Әріптерді жазуды үйреніп жатқан бала, айталық ол «у» әрпін жазуға әрекет жасап жатыр, бірақ оның жазғаны әріпке ұқсамайды, бала тырысады, әрекет жасайды, бірақ әріп элементтерін ұқсата алмайды. Баланың әріп элементтерін ұқсата алмауының себебі, бала қолдары күшсіз және әлсіз. Ол әлі қаламды қалай ұстауды, оның ережелерін жақсы білмейді. Бұндай уақытта балаға қалай көмектесуге болады?

Бұл баланың бармақтарының қалам ұстауын машықтандыру, дамыту қажет. Сондықтан да мен Потапованың «Сызық түсіру» (Штриховка) әдісін қолдануға болады.

Сызық түсіру – баланың қолдарының қалам ұстауын қалыптастырып қана қоймайды, ол арқылы баланың ауызша және жазбаша дағдысы дамиды, логикалық ойлауы, шығармашылық қабілеті қалыптасады. Сызық түсіру қай кезде жүргізіледі?

Сызық түсіру әдісін бірінші сабақтан бастап, әріптерді үйретіп болғанға дейін жалғастыруға болады. Бұл үшін қандай құралдар қажет?

Бұл үшін әрбір балада альбом, қалам (қара, түрлі - түсті) геометриялық пішіндер сызылған трафареттер, жануарлар суреті салынған трафарет және даяр үлгілер (лекало) қажет. Трафарет және даяр үлгімен қай тәртіпте істеу керек?

Ең алдымен жіңішке сызық түсіру үшін геометриялық пішінді трафареттерден пайдалану керек. Бұнда олар геометриялық пішіндерді бір-бірінен ажыратуды, сызықтар түсіруды, сол сызықтар аралығын шамалауды үйренеді. Балалар пішіндерді сызықтап бояумен бірге олардан түрлі композициялар жасауды да үйренеді. Балалар бара-бара тек қана тура сызықтар ғана емес, бәлкім ылди сызықтар, көлбеу және қармақ пішінінді сызықтар сызуды да үйренеді.

Оқушылар трафарет және даяр үлгімен қалай жұмыс жасайды?

Балалар трафаретті ақ қағаз үстіне қояды және қара қаламмен айналдырып сызып алады. Кейін трафаретті алып тастайды және әрбір дайын болған пішінді бөлектерге бөледі. Мұнда ең алдымен төмендегіше сызық түсіру әдістері алып барылады.

1. Жоғарыдан төменге қарай параллель сызықтар.
2. Төменнен жоғарыға қарай параллель сызықтар.
3. Сол жақтан оң жаққа қарай параллель сызықтар.

Бірақ, оң жақтан сол жаққа қарай сызылмайды. Әрбір сызық аралығы бірдей болуы керек. Сонда балалар көзмен шамалауды да үйреніп барады. Сызық түсіру әдісін төмендегідей жеңілінен күрделісіне қарай барамыз

Дәл осындай суреттерден әр түрлі композициялар дайындап, оларды сызықтап барамыз. Жазуға үйретудің тағы да бір жолы каллиграфия ережелеріне сәйкес жаттығулар жасау болып есептеледі. Әдетте балалардың жазу ережелерін ескермеуі, әріп конфигурациясының дұрыс сақталмауы көп кездеседі.

Бұл уақытта не істеу қажет?

Бұндай уақытта әр сабақтың басында 2-3 минут әр түрлі әріп элементтерінің жазылуын көрсету және машықтандыру жақсы жәрдем береді. Бұл үшін сөз басында атап өткен кестемізге назар аударамыз. Оқушылар қай элементті жазуда қай жерінен қате жібергенін анықтаймыз. Кестемізді әр аптаның соңында толтырып отырамыз және соған қарай жазу жаттығуларын алып барамыз.

Бұдан кейінгі жаттығулар – әріптердің биіктігін қалыптастыратын жаттығулар. Сызық үстінде бірдей биіктікте әріп элементтерін жазуды машықтандыру үшін мынадай жаттығулар ұсынылады .

Әріп элементтерінің сызық астындағы бірдей ұзындықта болуына үйретететін жаттығулар:

Бұл жаттығуларды орындауда біз және «модульдік сетка» дан пайдаланамыз. Модульдік сеткаларды қара тушпен ақ параққа сызып қоямыз. Балалар жазатын парақтарының астына сол сеткаларды қояды, сол арқылы қолдарды жаттықтырады.

Модульдік сеткамен жұмыс істегенде балалар әрбір әріптің «үйі» және «үйшігі» бар екенін білулері қажет. Мысалы, әрбір алынған бес баға үшін «жұлдызша» жапсырып беруге. Көркем жазу стендіне әдемі жазған балалардың дәптерлерін іліп қояға болады. Айына бір рет ата-аналар жиналысын өткізіп, «Ең әдемі дәптер» көрмесін ұйымдастыруға болады. Осындай жолдар арқылы балаларды әдемі, көркем жазуға үйретіп қана қоймай, олардың пікірлеуін, көзбен шамалауын, қолдар әрекетін, шығармашылық қабілетін дамытамыз.

«Білім негізі бастауыш сыныптарда қаланады. Бастауыш мектеп негіздердің негізі» деген қағидалық сөздерді жиі естиміз. Сол себепті де балаларның жазу дағдысын мынадай тәсілдермен кішкентай кезінен олар

санасына сіңдіре алсақ, тіпті үлкейген кездерінде де олар әдемі, көркем жаза алады деп сенемін

Қай елдің болсын өсіп өркендеуі оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, даму бағытына тікелей байланысты болмақ. Сондықтан, бұл мақсатты жүзеге асыру, ең алдымен ұстаздарға байланысты, ол үшін мұғалім жан жақты және кәсіптік даярлығы мол болуы керек. Әрқандай жұмыс өз нәтижесін беретіні белгілі.

Әдебиеттер:

1. Бала тәрбиесі № 2 2006 ж, № 4 2008 ж.
2. «Өзіндік таным» № 2 2007 № 5-6 2006 ж.
3. Бастауыш мектепте оқыту № 4 2007 ж.
4. Баймұратова Б. Отбасындағы баланы мектепке дайындау, — Алматы: Шартарап, — 2000 ж.

ӘӨЖ

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДА 4К МОДЕЛІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Туранова Г.К.

«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша ПҚБАИ аға оқытушысы

Базарбаева Жанат Адырбековна

Шымкент қаласы, №62 «Ботақан» бөбекжай-бақша тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматривается применение модели «4К» (креативности, критического мышления, коммуникабельности и умения работать в команде) у детей дошкольного возростов.

Summary

Given article devoted to the preschool childrens ability to use 4"C" model (creativity, critical thiking, communication and ability to work in cooperation)

Елбасының биылға «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» жолдауында Білім беру ісіне 4К моделі: креативтілік, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командамен жұмыс істей білуге басты назар аударуда. Президент Жолдауында аталған тапсырмаларды елімізде әрбір саланың мамандары жүзеге асыруы қажет. Бұл деген білім беруді дамытуда еліміздің әлемдік білім еру кеңістігіне енуі- білім ұйымы басшыларына басқаруды жүзеге асыруда жаңаша көзқарасты және инновациялық қызметті талап етіп отыр.

Педагогикалық іс- өте нәзік, қасиетті іс. Ол тәрбиешіден сезімталдықты, балаға деген сүйіспеншілікті, бала жанын бірден танитын қырағылықты талап етеді. Бүгінгі білім беру жүйесінің басты міндеті- өзіндік ой - көзқарасын ашық айта алатын, өмірге бейім тұлға қалыптастыру болса, оған

тәрбиешінің шәкіртіне деген сүйіспеншілігі, оны тұлға ретінде бағалауы баланың адамдық қасиеттерінің дамуына басты кепіл бола алады.

XXI ғасыр-қатаң бәсеке ғасыры. Бұл ғасыр – марғаулықты көтермейтін ғасыр. Демек, әлемдік бәсекелестіктің жылдам дамуына ілесе алатындай білімді де тапқыр дара тұлғаның тағдыры біздің қолымызға аманат ретінде тапсырылып отыр. Аманатқа қиянат жасамау-халқымның ізгі ұлылық дәстүрі.

Осы орайда, жаңаратылған мазмұн бағдарламасы бойынша білім беру жүйесі біріншіден әдіс-тәсілдерді жаңаша технология мен сабақ беру формасын таңдауда педагогтың шығармашылдықпен айналысу мен өзін-өзі шыңдауына, екіншіден жұмысының жоғары кәсіби деңгейде болуын қалыптастырады.

Қазақстанның білім беру жүйесін жаңарту жағдайында мектепке дейінгі тәрбие және оқытудың жаңа жалпыға міндетті білім беру стандартын енгізу білім беру ісін басқару мен бсшылыққа ата-аналарға көрсететін қызметті жаңа дейге көтеруді талап етеді. Қазіргі білім беру ісіне қойылатын талаптар жағдайында жинақталған тәжірибені қолданудың басты көрсеткіші ретінде балалардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыруда міндет етіп қойған. Қазіргі баланы тәрбиелеу мен оқыту әдістемесін жүргізу барысында білім ұйымына бақылау мен басқарушылықты жаңаша ұйымдастыру, педагогтарды өз іс әрекетін жобалау мен баланың дамуын болжау әдістерін меңгерген шығармашыл педагогке айналдыру тапсырмалары қойылған. Мектеп жасына дейінгі бала бойында маңызды шешуші құзыреттіліктерді қалыптастыруға мүмкіндік туғызатын қолайлы пәндік дамытушы орта құру. Мектеп жасына дейінгі балаға білім беруді баланың жекелік қабілеттері мен қызығушылықтарын ескере отырып жүргізу. Балаға білім беру барысында тәжірибелік, танымдық, шығармашылық тәжірибе мен бала іс- әрекетінің басқа да түрлерін қалыптастыру, Қазақстанның патриоттық және мәдени тарихи дәстүрлі негізінде жалпы азаматтық мәдени және адамгершілік құндылықтарын дарыту, салауатты өмір салтын қалыптастыру мақсатында бала денесінің толыққанды дамуы үшін қолайлы жағдай жасау, мектепте білім алуға жан- жақты дайындау. Мектепке дейінгі жастағы баланы тәрбиелеу мен дамытудың нәтижесі-ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынасқа түсе алатын, негізгі құзыреттіліктері және дене тәрбиесі, салауатты өмір салты негіздерін меңгерген, мектепке оқытуға даяр тұлға болып табылады.

Демек, 4К модельде нақтылап көрсетілген креативтілік, сын тұрғысынан ойлау, командамен жұмыс жасау мен коммуникативтілік балабақшадан бастап мектепке дейінгі балалармен жүйелі жұмыс жүргізілуі қажет. Оқу-тәрбие процесінде жаңа педагогикалық технологияларды ендірудің алғы шарты: тәрбиешілердің инновациялық іс-әрекетін қалыптастыру болып табылады. Жаңа педагогикалық технологияны меңгерген әрбір тәрбиеші өз сабағын нәтижелі даму жағынан көре алады.

Жаңа технологияны қолдану төмендегідей кезеңдер арқылы жүзеге асырылады:

1 кезең – оқып үйрену; 2 кезең – меңгеру; 3 кезең - өмірге ендіру; 4 кезең – дамыту.

Педагогикалық технология – оқытушының кәсіби қызметін жаңартушы және сатыланып жоспарлаған нәтижеге жетуге мүмкіндік беретін іс-әрекеттер жиынтығы. Педагогикалық технологиядағы басты міндет – студенттердің оқу-танымдық әрекетін жандандыра отырып, алға қойған мақсатқа толықтай жету. Ал бұдан педагогикалық технологияның тиімділігі шығады. Оқыту үрдісін жаңашаландыру студенттердің оқу материалын теориялық мазмұнын игеру жөніндегі еңбегін тиімді ұйымдастыру және олардың тәжірибелік іскерлігі мен дағдыларын қалыптастыру болып табылады. Оқу үрдісінің тиімділігі мен сапасы оқытушының әдістемелік дайындығы және сабақ жүргізу тәсілдері мен әдістеріне, жаңа педагогикалық технологиялар игерулеріне тікелей байланысты болады.

Педагогикалық технология кәсіптік қызметтің ерекше түрі болып табылады. Оқытудың жаңа педагогикалық технологиясын меңгеру оқытушыдан орасан зор іскерлік пен шығармашылыққа негізделген ізденістерді қажет етеді. Осындай мақсат көздеген жүйелі ізденістер оқытушының жаңа технологияны меңгеріп, инновациялық жетілуіне әкеледі.

Кез келген елдің экономикалық қуаты, халқының өмір сүру деңгейінің жоғарылығы, дүние жүзілік қауымдастықтағы орны мен салмағы сол елдің технологиялық даму деңгейімен анықталады. Жалпы қоғам дамуы мен жаңа технологияны енгізу сапалығы осы елдегі білім беру ісінің жолға қойылғандығы мен осы саланы ақпараттандыру деңгейіне келіп тіреледі. Ал білім беру саласындағы технологиялық идеялар бұдан 400 жыл бұрын пайда болған. Бұл күнде оқыту технологиясы үлкен өзгеріске ұшырап отыр. Оқытушылар мен студенттерге әртүрлі дидактикалық материалдармен қоса оқытудың техникалық құралдары жәрдемге келеді.

Тұжырымдай келе, қазіргі кезде білім беру саласында болып жатқан ауқымды өзгерістер түрлі ынталы бастамалар мен түрлендірулерге кеңінен жол ашуда. Осы тұрғыдан алғанда ұрпақ тәрбиесімен айналысатын әлеуметтік-педагогикалық қызметтің тиімділігін арттыру, оны жаңа сапада ұйымдастыру қажеттігі туындайды. Бұл үшін оқытушылардың инновациялық іс-әрекеттің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі мақсат етіледі. Ал жаңа технологияны пайдалану міндетті деңгейдегі білімді қадыптастыра отырып мүмкіндік деңгейге жеткізеді. Сондықтан оқытушының біліктілігін көтеру мен шығармашылық педагогикалық әрекетін ұйымдастыруда қазіргі педагогикалық технологияларды меңгерудің маңызы зор.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың 2018 жылғы 5 қазандағы «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Жолдау
2. Қазақ бала-бақшаларындағы тәрбиелеу, оқыту мазмұнын жаңарту тұжырымдамасы. Алматы, 1991ж.- 23б
3. Әмірова Ә.С. Балаларды көркем әдебиет арқылы адамгершілікке тәрбиелеу. Алматы: Рауан. 1998ж . – 34б

ӘӨЖ

ОТБАСЫ ЖАҒДАЙЫНДА ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ АЛҒЫ ШАРТТАРЫ

Адилаева Алма
«Өрлеу» БАҰО» АҚФ Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша ПҚБАИ аға оқытушысы
Байдилдаева Алма Оразовна
Созақ ауданы, «Саржаз» ШЖНОМ мектеп директорының тәрбие ісі жөніндегі орынбасары

Резюме

Основное и современное использование технологий обучения в школах в начальных классах

Summary

Main and modern use of technologies of training at schools in primary schools

Отбасы мен мектептің берік ынтымақтастығы, бірлесе атқарған саласы, мақсатты қызметтері тәрбие мен білімің бесігі. Отбасы әрбір адам баласы үшін өніп-өскен алтын бесігі, ал оқу орны екінші алтын ұясы, отбасы мен мектепте әрбір жастың қуанышты, қызығы мәңгілік ұмытылмас бал дәурені өтіп, тәрбие мен білімнің негіздері қаланады. Тәрбиенің бастапқы әліппесін бала үйде алады. Онда адамгершілік, ізгілік тәрбиесінің негізі құралады. Ал отбасы тәрбие мәселесі ертеден педагогтар назарын аударып келеді. Сондықтан үйдегі тәрбие қашанда қоғамның негізгі талаптарының бірі болып келген.

Қазіргі кезеңде қазақ халқының өмірінде бұрын-соңды болмаған оқуға, еңбекке, қоғамдық өмірге ықыласы жоқ балалар саны күннен күнге артуда. Олар дөрекі, әдепсіз, барлық жарамсыз әдеттерге еліктеуге бейім келеді.

Бұл мәселені тудыратын себептердің бірі - отбасы тәрбиесіндегі ата-аналардың жауапкершілік сезімінің жоқтығы бала мінезінде мейірімсіздікті, қатыгездікті, дөрекілікті, өзімшілікті туғызады. Ал, тарихқа кез жүгіртетін болсақ, кең байтақ өлкемізде буыннан-буынға жалғасып ұяттылық, әдептілік, көргенділік, мейірімділік салтанат құрып үйлесімін тауып жатты. Міне, сол қымбат қасиеттердің бәрі отбасы, ошақ қасында бүршік атып, бұтағын жаяды.

Екінші себеп - бұл отбасындағы маскүнемдік, ұрыс-керіс, ата-аналарының және басқа жанұя мүшелерінің жеңілтек мінез-құлқы, ал бәрінен жаманы

ажырасу яғни неке бұзу. Балалар тәрбиесінде ата-аналардың мінез-құлқы шешуші рөл атқарады. "Сіз өз балаларыңыздың тәрбиесін бастамастан бұрын өзіңіздің мінез-құлқыңызды тексеріңіз... Сіздің жеке мінез-құлқыңыз нағыз шешуші нәрсе... Ата-аналардың өздеріне талап қоюы, олардың өз үйелменін қадірлей білуі, өзінің әрбір қадамын қадағалап отыруы - тәрбиенің ең бірінші және ең басты әдісі" деген болатын А.С.Макаренко.

Ал, ұлы ата-бабаларымыз "Ата-ананың тәрбиесі бала мінезінің іргетасы", "Ұяда не керсе, ұшқанда соны іледі" деп түсіндіреді. Сондықтан балаға өмірінің алғашқы жылдарында адамгершілік сезімдерін егудің орны бөлек. Егер әке маскүнем болса, мектеп жасына дейінгі балалар жүйке ауруынан, жиі қояншық ұстамадан аза шегеді. Мұндай балалар енжар, тынымсыз, ашушаң келеді.

Үшінші себеп - ұл балаға үнемі жеткіліксіз көңіл аударылады. Кейбір отбасы баланың ішкі дүниесін, тілектерін, ойларын, қайғысын, қоршаған ортаға қатынасын жете біле бермейді. Бала тәрбиесіне ең әуелі оның өз ата-анасының еңбекқорлығы, ұстамдығы, кішіпейілдігі, ақыл-ойы, сана-сезімі, адамгершілігі әсер етпек. Ұрпақ тағдыры дегеніміз - ұлт тағдыры. Әрбір ұлттың болашағы, оның білім, де іскер, талантты да мәдениетті, адамгершілік асыл қасиеттерді бойына сіңірге тәрбиелі ұрпақтарының қолында.

Халықтық педагогика құндылықтарына үңіле отырып жастарды салауаттылық тәрбиелеуде оның озық үлгілерін оқу-тәрбие барысында кеңінен пайдалануымыз керек.

Қазақ халқы өз тіршілігінің сан ғасырлық тарихында өмірінің жалғасы, мұрагер балаға тәрбие берудің өзіндік әдеп-ғұрпын жинақтады. Оларға бұқаралы жасампаз тәжірибесі, рухани бай орнықты қазыналары, санқилы қағидалар топтастырылды.

Халықтың әлеуметтік-экономикалық, тарихи-географиялық жағдайлары мен көшпелі өмір салтының өзіндік ерекшелігіне сәйкес балаға жан-жақты тәрбие берудің өзгеге ұқсай бермейтін өзіне тән ерекше талаптары қалыптасты.

Бала тәрбиесі көшпелі малшы отбасының күнделікті тұрмыс тіршілігімен тығыз байланыста болды. Содан да олар баланы жұбатса да, жақсы көрсе де, он жақсы қасиеттерін бағалағысы келсе де өз тіршілігінің негізі болған малдың ерекшелігі жақсы қасиеттеріне, сұлу тұлғасы мен әсем бейнесіне теңеп "қошақаным, құлыным, ботам, қозым" деп еркелетті.

"Қанағат қарын тойғызар" деп қанағатшылдыққа, үнемшілдікке пайымда "бұлақ көрсең көзін аш" деп табиғатқа деген аяушылықты үйретті, бес уақыт намаз гигиеналық тазалыққа баулыса, қырық парыздың бірі - ілім деп өнерге, ілімге үйретті.

Әрбір адам ол қандай мамандық иесі, қандай дәрежедегі қызметкер *бол*сын, ең алдымен, шаңырағы аясында ұл-қыз өсіріп, мәпелеп, солардың жемісін көру, жас ұрпақтын бойына сіңіру, баланын қоршаған ортадаты қарым-қатыкаеын, дүниетанымын, өмірге деген көз қарасын және соған сай мінез-құлқын қалыптастыру.

Тәрбие жеке адамды мақсатты бағытта жүйелі түрде қалыптастыру. Аға ұрпақтың тәжірибесіне беру және игеру, сананы қалыптастыру, тәрбиелеудің және мінез-құлық дағдыларын қалыпқа түсіру, оларды өмір мен еңбекке даярлау тәрбиелу процесінае жүзеге асырылады. «Тәрбие баламен сөйлесумен әнгімелесумен оған ақыл-кенес берумен ғана шектелмейді» - дейді Макаренко. Ол тұрмысты ұйымдастыра білуде балаға әркімнің өз жеке басы арқылы үлгі-өнеге көрсете білуде. Тәрбие беру мен білім беру-ажырағысыз ұғым. Білім бермей тұрып, тәрбиелеуге болмайды, ал берген әр білімнің тәрбиелік ықпалы зор. Тәрбиенін негізгі максаты-дені сау ұлттық сана-сезімі оянған, рухани ойлы дәрежесі биік мәдениетті, парасатты, ар-ожданы мол енбекқор, іскер, бойында басқа игі қасиеттер қалыптасқан адамды тәрбиелеу.

Еліміздегі саясат пен экономикадағы түбірлі өзгерістер қоғамымыздын барлық саласын, соның ішінде білім беру жүйесі және оның алғашкы баспалдағы - мектепке дейінгі тәрбиені де қамтып отыр. Бұл кездейсоқ нәрсе емес.

Ұзақ уакыттар бойы біз мектеп жасына дейінгі баланын тәрбиесінде отбасының алатын орнын жеткілікті дәрежеде ескермей келдік. Көбінесе коғамдық тәрбиеге баса назар аударып, әсіресе, оның бала дамуына тигізетін жетекші рөліне сүйендік. Ал бүгінгі таңда мемлекетіміз мектепке дейінгі мекемелер жүйесін толыққанды қаржы және материалдық жағынан камтамасыз ете алмауы. Соған орай керісінше тенденция - отбасындағы тәрбиенің рөлін күшейту талабы қойылып отыр.

Көптеген елдерде балалардың екі тәрбие ошағында да - отбасы - және мектепке дейінгі мекемелерде қатар тәрбиеленіп дамуы жүзеге асуды. Жоғары дәрежеде дамыған елдердің бір қатарында мектеп жасына дейінгі балалардын басым көпшілігі қоғамдық балалар мекемелеріне барады. Мысалы, Францияда – Швецияда Финляндияда - 65-75% және т.б. Отбасы - бала жанына жақын, жеке туысқандық қарым-қатынасты қамтамасыз етеді.

Үлкендердің балаға шексіз сүйіспеншілігі, емен-жарқын сөйлесу, аялау, еркелету, қалыптасқан отбасылық дәстүрлер, әдет және т.б. тағылымды тәрбиенің негізін қалайды.

Әрбір отбасының өзіне ғана тән ерекшеліктері бар: олардың ішінде жас ерекшелігі және туысқандық қатынастар бойынша құрамының әр түрлі болуы, отбасы өмірінің стилі, материалдық байлық пен рухани құндылықтарды пайдалану мүмкіндігі, отбасының ересек мүшелерінің әлеуметтік кемелдігі, т.б. Бұның барлығы баланың күнделікті өмірін ұйымдастыру және оған тәрбиелік ықпал жолдарын анықтайды.

Жеке тұлғаның қалыптасуы отбасы өмірінін тұрмыс-тіршілігін ұйымдастыру, көңіл - күй адамгершілік тынысы, қалыптасқан отбасылық дәстүрлері сияқты барлық саласымен тығыз байланысты. Міне, сондықтан да баланы тәрбиелеу, оның өмірін ұйымдастыру ата-ананың өзін-өзі тәрбиелеу, отбасы өмірін дұрыс ұйымыдастыра білу, жылы да бейбіт микроклиматты

қамтамасыз ететін ізгілікке құрылған үй-ішілік қарым-қатынасты орнықтырудан басталады.

Ал отбасылық микроклиматтың дұрыс болуы көбінесе педагогикалық ықпалдын тиімділігін арттыруға септігін тигізеді, яғни өзара құрмет, достық сенім атмосферасында өскен бала жетекке онай жүріп, тәрбелік әсерге көнгіш болады. Сонымен, отбасының тәрбиелік ықпал деңгейін былайша анықтауға болады: Отбасының әлеуметтік құндылығы. Бұл отбасының беріктігімен, оның мүшелерінің адами, рухани жан саулығымен, ортақ іске қызығушылықтын болуымен анықталады. Пайдалы іс-әрекетке толы күнделікті ортақ тірлік, отбасылық және қоғамдық мерекелер, мәдени және спорттық демалыстар отбасының бірлігін нығайта түседі. Өсіп келе жаткан кішкентай азаматқа үлкен қуаныш сыйлайды.

Балаға оны тәрбиелеуші ересек адамдардың тарапынан қойылатын талаптың бірлігі. Бұл жерде атақты педагог А.С.Макаренконың педагогтарға арналған тәрбиенің педагогикалық мақсат-міндеттерге жұмылған барлық тәрбиешілердің ортақ ісі екендігі, егер педагогтардың тәрбиеге ортақ көзқарасы, ортақ қатынасы болмаса, мақсатқа бағытталған тәрбие үрдісін қамтамасыз ету мүмкін еместігі жөніндегі сөзін еске алуға болады .

Отбасының барлық ересек мүшелері бала үшін тәрбиеші, олардың тарапынан болатын талаптың бірлігі өте маңызды. Отбасындағы өзара қарым-қатынастың дұрыс болуы. Бала тәрбиесінде әке мен шеше рөлінің өте маңызды екені белгілі. Ана өз баласының тәрбиешісі ғана емес, отбасының ұйытқысы. Отбасы мүшелерінің өзара түсінісуінің бірі-біріне кішіпейіл, қамкор қатынасы мен үйде жылы атмосфераның орнығуына бірден бір себепкер болатын әйел – ана. Сондай-ақ әке - азамат, ағасы тәрбиеші. Парасатқа құрылған «әке-шеше» қатынасы баланың адамгершілік сапаларына жетудегі теңдесі жоқ үлгі - өнеге.

Отбасылық дәстүрлер. Отбасының рухани байлығы мен потенциалды - тәрбиелік мүмкіндіктерін онда қалыптаскан дәстүрлерге қарап анықтаймыз. Уақыт сынынан, өмір елегінен өткізілген отбасылық дәстүрлер бала тәрбиесіне аса зор ықпал етеді. Бұл отбасын ұжым ретінде нығайта түседі. Қалыптаскан өзара жауапкершілік пен тендік атмосферасы баланың өзімшілдік, жалқаулык, дәрменсіздік, канағатсыздык сияқты жаман қасиет-терден аулақ болуға баулиды.

Отбасындағы еңбекке қатынас. Үйдегі барлық отбасы мүшелеріне олар жұмыстарға үлкендермен бірге араласа отырып, бала әркімнің өзіндік міндеті бар екенін, оны орындау қажеттігінің маңызын байқайды.

Үлкендер де балалар да не істегісі келсе соны істеп қана қоймайды, сонымен бірге оны тек өзі үшін ғана емес басқалар үшін жасайтынын, яғни, отбасы ұжымының барлық іс - әрекеті ортақ қажеттілікке бағынатындығын саналы түсінеді.

Отбасындағы өсіп келе жатқан жеке тұлғаның қалыптасуына отбасындағы көңіл-күйге қатысты адамгершілік микроклиматтың әсері де зор. Кейбір

отбасында барлық жағдай байыппен ақылмен шешіледі, ал кейбір отбасыларда жәй әңгіменің өзі ұрыс-керіспен балаларға дауыс көтерумен шешіледі.

Осынау атап көрсетілген тәрбиелік ықпалдың дұрыс жүзеге асуы отбасындағы балаға берілетін өнегенің нәтижелі болуының айғағы деуге болады. Неге десеңіз, отбасы - баланың сезім мектебі. Ондағы ересектердің әрбір іс-әрекеті, сөзі, араласатын адамдармен қарым-қатынасының барлығына бала еліктей отырып, бойына жұқтырады. Егер бала ересектер қатынасынан үнемі татулық, достық, жанашырлық, адалдық, өзара көмекі байқайтын болса, бұл бала жүрегіне адамгершілік - ізгілік сезімдерін құяды. Ал керісінше дау-жанжал, өсек, өтірік, немқұрайдылық бас пайдасын ойлау, қатыгездік сияқты қасиеттер байқаса, бала санасын улайды.

В.А.Сухомлинский оқушылардың ата – аналарымен жұмыс істеудің маңызына ерекше назар аударып: “Тек ата – аналармен бірге, жалпы күш – жігерді біріктіру арқасында мұғалімдер балаларға үлкен адамдық бақыт беруі мүмкін ”, - дейді.

Әдебиеттер

1. Сабитов Т.С. «Балаларға ақыл ой тәрбиесін берудің кейбір мәселелері» Алматы: Мектеп 1987 ж.
2. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М., «Педагогика». Алматы 2000 ж.
3. Жұмабаев М. «Педагогика», Алматы 1993 ж.
4. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 1992 ж.

ӘӨЖ

ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМЫТУДАҒЫ РӨЛІ

Жуматаева Арайлым Байдуллаевна
Шымкент қаласы, №62 «Ботақан» бөбекжай-бақша тәрбиешісі
Абенова Сауле Ермекалыевна
Арыс қаласы, «Айгөлек бөбекжай бала бақшасы тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматривается использование инновационных технологий в развитии познавательных способностей у детей дошкольных возростов

Summary

This paper considers the usage of innovativetechnologies in the development of cognitive abilities of children inpre-school educational institutions

Жаңа технологияларды күнделікті сабақ үрдісінде пайдалану үшін, әр ұстаз алдында отырған баланың жас ерекшелігін ескеріп, өзінің шеберлігіне орай таңдап алады. Міне, осындай оқытудың жаңа технологияларының бірі - интерактивті оқыту әдісі.

Заман талабына лайық тәрбие мен білім беру жұмысын кешенді ұйымдастыру жаңа технологияларды, идеялар мен шығармашылық, инновациялық жаңашылдықты қажет етеді. Жас ұрпаққа білім беруді жетілдіру

мәселесі толассыз күн сайын өзгеріп тұрған әлеммен бірге жүрері анық. Балабақшада берілетін тәрбие – барлық тәрбиенің бастамасы, әрі жан – жақты тәрбие мен дамыту ісінің түпкі негізін қалайтын орын. Бала бойындағы жақсы қасиеттер мен мүмкіндіктерді ашып олардың өнегелі, тәрбиелі болып өсуіне балабақша ошағының тигізер әсерінің маңызы зор. Мектепке дейінгі мекемеде балалар еркін дем алып, рухани патриоттық тұрғыдан білім алып, тәрбиеленуіне барлық жағдай жасалған.

Мектепке дейінгі шақта балада қайырымдылық, жанашырлық, қуанышқа ортақтасу сезімдері қалыптасады. Сезім балаларды белсенді іс-әрекетке: көмек көрсетуге, қамқорлық жасауға, көңіл аударуға, жұбатуға, қуантуға итермелейді. Патриоттық сезімге: туған өлкесін, Отанын сүюге, басқа ұлттардың адамдарын құрметтеуге тәрбиелеудің ерекше маңызы бар. Мектепке дейінгі балалардың ерекшелігі еліктеу қабілеттілігінің айқын көрінуі болып табылады. Тәрбиеші балаларда үлкендерге құрмет көрсетуді, өз қатарларымен дұрыс қарым-қатынас жасауды, заттарға ұқыпты қарауды білдіретін сан алуан мінез-құлық дағдыларын қалыптастырады. Бұлар әдет бола отырып, мінез-құлық нормасына айналады: сәлемдесу мен қоштасу, біреудің көрсеткен қызметіне рақмет айту, алған затын орнына қою, қоғамдық орындарда өзін мәдениетті ұстау, өтінішін ізеттілікпен білдіру әдеті.

Әдетте мұндай қарым - қатынас балалар әлдебір мәселені талқылап соның шешімін табуға талпынған маңызды. Себебі интерактивті оқытудың басты мақсатының өзі - балалардың өз бетінше ой қорытып жауап табуға үйрету.

Білім беру жүйесінде жаңа технологияны қолдану арқылы келешек ұрпақтың еркін дамуына, жан-жақты білім алуына, белсенді, шығармашыл болуына жағдай жасау әрбір педагогтың міндеті. Бүгінде балабақшаларда қолданып жүрген: Ойын технологиясы, М.Монтессории технологиясы, тірек сигналдар арқылы, проблемалық, модульдік, дамыта, өздігінен оқыту, сын тұрғысынан ойлауды дамыту, ұлттық құндылықтарымызды балабақшадан бастау сияқты педагогикалық технологиялардың барлығы өз нәтижелерімен айқындалып келеді. Яғни қандай технологияны қолданбасын педагог баланың мүмкіндіктерін пайдалана отырып, шығармашылық қабілетін арттыратыны айқын.

Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық құзыреттілігін дамытуда тәрбиешінің сабақты жүйелі түрде жүргізуіне байланысты. Баланың танымдық қабілеті, құзіреттілігі, оның ойлау практикалық әрекеттері, ізденімпаздығы арқылы дамиды. Ойлауға үйретететін білім – жаңа технологияларды пайдалану, жаңа заман талабына сай мәліметтер беру болып табылады. Мұндай білімде бала өзіне жақсы әсер алады және тәрбиеші мен бала арасында ынтымақтастық қатынас қалыптасады.

Егер тәрбиеші өз жұмысында осындай тәжірибе әдістерін қолдануды шешсе,ол өздігінен іздену арқылы көптеген материалдар таба алады. Баланың жан-жақты дамуына іздену-зерттеу әдістерінің маңыздылығы зор. Бұндай әрекеттер баланың қызыушылығын, белсенділігін, өз

бетімен шешім қабылауына, тілдік қорын молайтуға, шығармашылығын және танымдық қабілетін дамытады .Бала өзін алғашқы зерттеуші ретінде сезінеді және танымдық құзыреттілігін дамытады.

Заман өзгерген сайын әдіс – тәсілдер көбейіп, жаңарып толығып жатыр. Балалардың тілін дамытуды, қызықты үйрету үшін жаңа әдістер мен технологияларды өз тәжірибемізде қолдануға ізденеміз. Жаңа технологияны, әдіс - тәсілдерді тиімді қолдану білім сапасын арттырады. Сонымен қатар тілін дамыту, байланыстырып сөйлеу барысында балалардың жас ерекшелігін ескеру әдіс-тәсілдерді таңдаумен сай келеді, сабақ өткізгенде бірінші орынға ойын және ойын түрлері қойылады. Ойын – оқу үдерісіндегі оқытудың әрі формасы, әрі әдісі ретінде дербес дидактикалық санат. Тіл дамытуда ойынды көрнекі құралдар, түрлі суреттер , кестелер, ойыншықтар, музыка және т.б. материалдар арқылы сабақты көркемдеп отырса, балалардың сөздік қоры біршама толығады, ауызша сөйлеу түрлері кеңейеді. Әрбір сабақта ойын түрлерін және өзара сөйлеу үлгілерін тақырыпқа сай қолданған жөн және тиімді. Тіл дамыту барысында ойын элементтерін дидактикалық материал ретінде пайдаланудың пайдасы бар. Дидактикалық ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндеттерді шешеді. Ойын сабақтың басында – өткен сабақты еске түсіру. Сабақтың ортасында – көңіл- күйін сергіту, ерік-жігерін дамыту, сабаққа ынтасын арттыру. Сабақтың соңында – тақырыпты бекіту, сабақта алған білімді жинақтау мақсатын көздейді. Ойын арқылы балалар тілдерін дамытып, сөздік қорын байытады, жаңа материалды жақсы қабылдайды, есте сақтайды, зейіні дамиды, қызығушылығы артады. Мектепке дейінгі ұйымдарда сөздік қорды дамыту жұмыстары түсіндіру, сұрақ- жауап, сөйлесу, әңгімелесу, әңгіме, көрнекілік әдіс – тәсілдер арқылы жүзеге асады. Сөздік қорды дамытуға бағытталған әдістердің жалпы міндеті - сөздің мағынасын дұрыс түсініп, оны өз сөзінде дұрыс қолдану. Түсіндіру әдісі - жаңа сөз, сөз тіркесі, сөйлемдерді түсіндіруде қолданады. Сабақ сайын үйретілетін жаңа сөздер бойынша, яғни сөздік жұмысында іске асады. Көрнекілік әдісі – сабақ сайын жүргізілетін әдіс. Балаларға түрлі суреттер мен заттарды, ойыншықтарды көрсету арқылы сөздерді үйретуге болады. Көрнекілік тақырыпқа сай, көзге тартымды болуы керек. Мысалы : «Ұлттық заттар» тақырыбын өткен кезде киіз үйдің суретін көрсету арқылы немесе кәдімгі ойыншық киіз үйді көрсету арқылы жүзеге асырылып отырады. Мысалы: Алма - сөзін алманы көрсету арқылы ұғындырамыз. Бұл әдіс жеміс-жидектер, ойыншықтар, тағамдар, тақырыптарында жүзеге асады. Әр түрлі тірек кестелер және таблицалармен сөздерді, сөз тіркестерін үйретуге болады. Мысалы, алманы сипаттау: алманың түсі қызыл, пішіні домалақ, дәмі – тәтті. Ол ағашта өседі, жеміс. Мен алма жеймін. Мысалы, жемістер – көкөністер тақырыбына байланысты «Дүкен» ойынын ойнауға болады.Үстел үстіне жемістердің муляждарын «сатуға» қойып, ойнау. Бала дүкен ойыны кезінде дүкенге кіріп амандасады, керек затын сұрайды. Маған алма беріңізші. Қандай алма аласыз?

(түстерді ажырата білу). Мынау ащы, тәтті деген сөздер сөйлемде қолданылады.Осы тақырыпқа байланысты мынадай ойындар өткізуге болады: «Дәмінен ажырат», «Не артық?», «Қанша жеміс көрдің, соншама қол шапалақта», балалардың назарын бақылау үшін кез келген сөзге емес тек қана жемістерді естігенде шапалақтау, жұмбақ жасыру, мысалы түсі қызыл, сары, дөңгелек тәтті ағашта өседі – бұл не? және де басқа да тақырыптарға келтіруге болады. Дыбыстық жаттығуларды өткізуде балалар сөздердегі қазақ тіліне тән дыбыстарды дұрыс айтуға жаттығады, дауыстың ырғағы дамиды. Мысалы: шақ – шақ – шақ – кішкентай құлыншақ. Ыр- ыр – ыр – ырылдайды қасқыр.

Балалардың дүниетанымын кеңейтіп, ойын өрістетіп, тіл байлығын жетілдіруде көркем әдебиеттің алатын орны ерекше. Балабақшада балаларды дұрыс сөйлей білу мәдениетіне айнала қоршаған ортамен, сондай-ақ көркем әдебиетпен теңестіру арқылы жүзеге асыруға болады. Әрбір ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінде дидактикалық ойындарды қолдану арқылы балалардың қиялын шарықтатып, ойлау қабілетін ұштауға болады. Дидактикалық материалдармен балалар жаттыққан сайын олардың зейіні, тапқырлығы, ынталылығы, өзіндік ойлау жұмысы дами түседі. Балаға әңгімелеп айтуға, оқып тыңдауға, жаттауға арналған материалдар олардың даму деңгейіне, жас шамаларына лайықты болу қажет. Балаларға топтардағы суретті кітапшаларды көрсетіп, мазмұнын айтып беру қолайлы. Бұл жастағы сәбилерге оқиғасы сәтті аяқталатын, қорқыныш сезімін тудырмайтын болу керек. Оларға «Бесік жыры», «Бауырсақ», «Торғай», «Мақта қыз бен мысық» сияқты шығармалар арқылы дыбыстарды анық айту, байланыстырып сөйлеу, әңгімелей білуге үйретуге болады. Ертегі сахналау арқылы балаларды рольге бөліп беру, әр кейіпкердің дауыстарын келтіріп айтуға машықтандыру қажет. Шығармаларды оқыған кезде іс-әрекеттерге байланысты жаңа сөздердің мән-мағынасын түсіндіріп отырған жөн. Дыбыстарды анық дұрыс айта білуге жаңылтпаштардың да орны ерекше. Ал жұмбақ баланың сөйлеу қабілетін дамытады. Жұмбақтың шешуін табу арқылы заттардың, жан-жануарлардың, киім-кешек аттарын есте сақтау қабілеті күшейеді. Бала тілін дамытуда мақал- мәтелдердің де алатын орны ерекше. Қазақтың мақал-мәтелдерінің көбісі елдікті, ынтымақты, жақсы мен жаманды ажыратуға мүмкіндік береді. Балалармен күннің II жартысында ойналатын дидактикалық ойындар, желілі - ролді ойындары арқылы сөйлеу мәдениетін қалыптастыруға болады. Әрбір сұрақтарға толық, әрі нақты жауап бере білуге дағдыландыру керек. Естігендерін қайталап айтып, қандай кейіпкердің бар екенін балалар айтып береді. Сонымен қатар сөздік жұмыс жүргізу, сұрақ-жауап ала отырып, сөздік қорларын байытып, әңгімелей білуге үйрету. Көркем шығармалармен балаларды ерте кезден таныстыру, оқыту тәрбиелеу істерінде қолданып отыру арқылы балаларды еркін сөйлеуге, түсініп, мәнерлеп айтуға дағдыландыру керек.Қорыта айтқанда, балабақшада балалардың тілін дамытуда әрдайым тәрбиеші жаңаша әдіс- тәсілдерді тауып, ізденісте болуы қажет. Ойын – балалардың негізгі іс - әрекеттерінің бір түрі. Бала өмірі ойынға байланысты. Сондықтан да тіл дамыту сабақтарында сөздік

қорын байытуға ойын элементтерін пайдаланудың балалардың ой белсенділігін арттыруда маңызы зор.

Бүгінгі таңда болып жатқан өміріміздегі өзгерістерге байланысты балабақша мен ата - аналардың бала тәрбиелеудегі жауапкершілігі арта түсуде. Балаларды оқыту мен тәрбиелеуде отбасының басым ролін мойындай отырып бірлесе жұмыс жасау керек. Әрбір тәрбиеші ата - аналармен қарым - қатынас жасауда түрлі тәсілдерді, қазіргі жаңа технологияларды пайдалана отырып, ата - ананың қызығушылығын арттыру.

Әдебиеттер:

1. Беспалько В.П. Слогаемые педагогические технологий. М., Педагогика, 1989.
2. Исаева З.А., Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Активные методы обучения. – Алматы, 2005.
3. Бұзаубақова К.Ж. Жаңа педагогикалық технология. Тараз, ТарМУ, 2003.
4. Работа в лаборатории. Часть -2. Для дошкольных Монтессории групп Снежинск 2004г.
5. Таубаева Ш.Т., Лактионова С.Н. Педагогическая инноватика как теория и практика нововведений в системе образования: научный фонд и перспективы развития. – Алматы: Ғылым, 2001.

ӘӨЖ

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ТАНЫМДЫҚ-ТІЛДІК ДАМЫТУДА ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРДІ ПАЙДАЛАНУ

Эшмурадова Куттығыз Курбановна

Шымкент қаласы, №21 «Ертарғын» бөбекжай- бақшасы әдіскері

Резюме

В данной статье рассматривается развитие познавательной и речевой активности у детей дошкольных возрастов

Summary

This article discusses the development of cognitive and speech activity in preschool children

Қазіргі өмірдің өзінен туындап отырған талаптарды орындау, жаңашылдыққа жаршы болу үзіліссіз тәрбие негізінің бастау бұлағы - мектепке дейінгі ұйымдардан басталған орынды. Бала тәрбиесі отбасынан бастау алады десек те, ғылымға негізделген әдіс - тәсілмен берілетін тәлім – тәрбие ісі көбінесе балабақшадан басталып, жан - жақты педагогикалық өрісін табады. Әсіресе балабақшадағы тәрбие бала табиғатына ерекше әсер етіп, оған өмір бойы ізгілікті, мағынасына өшпейтін із қалдырады. Баланы мектеп алды даярлау үздіксіз білім беру жүйесіндегі маңызы мен өзектілігі ерекше мәселелердің бірі болып саналады. Сонымен қатар, мектепке дейінгі мекемелерде инновациялық білім беру құралдарын қолданудың да маңызы зор.

Инновациялық білім беру құралдарына: аудио, видео, құралдар, компьютер, интерактивті тақта, интернет, мультимедиялық құрал, электрондық

оқулықтар, мен оқу әдістемелік кешендер, инновациялық ақпараттық банк, инновациялық сайт және тағы басқалары жатады. Қазіргі таңда көптеген интерактивті бағдарламалық бөлімдер, қозғалмалы объектілер құруға мүмкіндік беретін векторлық және графикалық жабдықтар көптеп шығып, қолданыс табуда. Осындай құралдардың бірі - мультимедиялық оқулықтарды балабақшаларда кеңінен пайдалану. Бұл жағдайда тәрбиеші әр оқу іс-әрекеттерін бастар алдында жиі көрнекіліктер ауыстырмаған болар еді. Ал, мультимедиялық оқулықтар арқылы тәрбиеші уақытты тиімді және ұтымды пайдаланар еді.

Өмір талабына сай жаңа технологияларды оқу процесі мен тәрбие аясында шебер қолдана білу тәрбиешінің міндеті болса, ертегілерді оқу іс - әрекетінде өз ретімен қолдана білсе тәрбиеленушілерді жан-жақты дамытуда ертегінің аса зор мәні бар екенін айқындайды. Оқу іс-әрекеті барысында ертегі кейіпкерлерінің жан - жақты мінез - құлықтарын айыра білу бойынша жақсы деген немене, жаман деген немене екендігіне көзін жеткізеді.

Барлық оқу іс-әрекетінде ертегілерді қолдану арқылы негізгі педагогикалық дәстүр пәнаралық байланысты жүзеге асыруға болады. Ертегінің өзіндік құрылысы, көркемдік ерекшелігі бар. Қандай ертегіні алсақ та, ол белгілі бір сюжетке құрылады, оқиғаның желісінің басталуы, аяқталуы, өзіндік шешімі болады. Ертегі баяу басталып, оқиға желісі күрделене түседі. Әсіресе адам өміріне байланысты іс-әрекет өткір сықақ - мысқылмен беріліп, бала сезімін селт еткізіп, күлкіге мәз етеді. Бала жағымсыз кейіпкердің жексұрын әрекетінен бой тартып жақсылыққа құмартады. Ертегінің әр жақты сырын қызықты, тартымды, бала санасына лайықтай жеткізу айтушының шынайы шеберлігіне тікелей байланысты. Бақшада ертегі оқу, сабақта және сабақтан тыс уақыттарда өтіледі. Оқу жұмысы баланың жас ерекшелігіне орай жоспарланады. Сәбилер тобында ауызша әңгімелеп беру тәсілі қолданылады. Сәбилер тобында оқығанды тыңдату және әңгімелеп беру қатар жүргізіледі. Мұндай мақсат – ертегіні ауызекі әңгімелеуге төселдіре отырып оқылғанды шыдамдылықпен тыңдай білуге үйретеді.

Мектеп жасына дейінгі балалардың ерте зияткерлік дамуы – бұл үлкен мен бала арасындағы ортақ болмыс; жаратылыс.

Дәстүрлі оқытуда балаға дайын өнімді, әрекет дағдыны үйренуге ұсынылады. Ойын техникалары арқылы оқытуда бала қандай да бір пікірге өздігінен, өз әрекетінен мәселенің талданған нәтижесінен шешімге келу керек.

«Таным» білім беру саласын жүзеге асырудағы пайдаланылатын ғылыми педагогикалық амалдар 3-7 жас аралығында қазіргі Воскобович, Никитин, Дьенеш және Кюзенердің технологияларын, ойын, ақпатарттық, жобалау, бейнелеме –таңбалық .

Мектепке дейінгі кіші және ортаңғы жас кезеңдерінде ойын әдістері мен дамытушы ойындарды пайдалану лайықты.

Воскобовичтің ойындары – ойын ерекшелігін, ойлана отырып нақты түрде орындауға мүмкіндік береді, ойын ерекшелігі - көпатқарымдылық. Бір

ойынның өзінде бірнеше тапсырмалар орындалады. Сан мен әріптерді байқатпай игереді. Түстерді біліп есіне сақтайды, ұсақ моторикалары дамиды, тілін жетілдіреді., кеңістік ойлауы, зейіні, есте сақтауы, қиялы дамиды.

Сандар құрамы бала үшін қиын, бірақ оны игеруге Кюизенер технологиясының көмегі зор. Кюизенер таяқшалары – түстер саны, қол арқылы әртүрлі дерексіз түсініктерді ұғынуға мүмкіндік беретін көпсалалы математикалық нұсқаулық болып табылады. Кюизенер таяқшалары санауға пішіндерді орналастыруда тиімді. Бірақ бұл тәсілді пайдалану кезінде баланың жас ерекшелігі мен қабілет дәрежесін ескеру керек.

Дьенештің логикалық ойындары баланың логикалық ойлауын, епшілдігін, талдау қабілетін, коммуникативтік дағдыларын логикалық тапсырмалар арқылы қалыптастырады, объектілердің әртүрлі қасиеттерін атауға, жоқ затты сөз арқылы көрсетуге, айқындауға үйренеді, есте бір мезгілде дерексіз заттың бірнеше қасиетін сақтап тұруға үйретеді.

Барлық әлем елдерінде венгер психологы және математигі Дьенеш, балалардың логикалық ойлау қабілетін дамыту үшін, ойлап тапқан «Логикалық блоктар» дидактикалық материалдары кеңінен қолданылады. Соңғы оң жылдықта бұл материалдар біздің еліміздің педагогтары және ата-аналары арасында үлкен ықласпен, қызығушылыққа ие болуда.

Борис Павлович Никитиннің дамытушы ойындары негізгі ережелерді оқытуды біріктіруге тартады – қабіліеттің жеңілден ауырға өздігінен шығармашыл әрекет етуінде ең қажетті қағидат. Ойын барысында балаға қиындықтың біртіндеп өскеніне қарамай өздігінен алға ұмтылуға жетелейді. Баланың алдына тапсырмаларды шешу көрнекі және айтарлықтай заттар сурет түрінде, өрнек, текшелерді орнатуда, конструкторлардың бөлшектері логикалық тапсырмалардың шешімі дерексіз нысанда көз алдына келеді. Бұл тапсырма мен шешімнің нақтылығын өзі тексеруге мүмкіндік береді.

Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында бір жас пен алты жас арасындағы балалардың дамуының сензитивті кезеңдерінің өзара байланысын қамтамасыз ету үшін заттық дамытушы ортаны ұйымдастыру қарастырылған. Бұл идея М.Монтессори педагогикасының баланың дамуына жағдай жасайтын ортаны дайындауымен үндесіп отыр.

Баланың сенсорлық дамуы – бұл заттардың сыртқы қасиеттері туралы ойларының қалыптасуы және оны қабылдай білуі: олардың пішіні, түсі, көлемі, кеңістіктегі орналасуы, сонымен қатар иісі, дәмі т.б. мектепке дейінгі жаста сенсорлық дамудың мәнін бағалау қиын. Дәл осы жаста сезім мүшелерінің әрекетін жетілдіру, қоршаған орта туралы білімін жинақтауға қолайлы кез. Мектепке дейінгі педагогика саласындағы атақты шетелдік ғалымдар (Ф.Фребель, М.Монтессори, О.Декроли т.б.) толыққанды сенсорлық дамуды қамтамасыз етуге бағытталған сенсорлық тәрбие мектепке дейінгі тәрбиелеудің негізгі жағы болып саналатынын айтқан.

Сенсорлық даму, бір жағынан баланың жалпы ақыл-ойының дамуының іргетасын құрайды, бір жағынан өзіндік мәні бар, өйткені толыққанды қабылдау

баланы балабақшада, мектепте оқыту үшін қажет. Қоршаған орта құбылыстары мен заттарын қабылдаудан тану басталады. Танудың басқа түрлері – есте сақтау, ойлау, елестету – қабылдау негізінде құралады. Сондықтан қалыпты ақыл-ойдың дамуы толыққанды қабылдауға сүйенусіз мүмкін емес.

Балабақшада бала сурет салуға, жабыстыруға, құрастыруға үйренеді, табиғат құбылыстарымен танысады, математика мен жазу негіздерін меңгере бастайды. Баланың мектепте оқуға дайындығы оның сенсорлық дамуына байланысты болады. Нәтижесінде әріптерді жазуда, суретті салуда қисықтық, еңбек сабағында жасаған заттарында дәлдік жоқ болады. Кейде бала ден шынықтыру сабағындағы қимылдарды қайталай алмайтын жағдай болады. Бірақ мәселе тек мұнда емес. Музыкант, суретші, құрастырушының табысын қамтамасыз ететін ерекшеліктерінің қатарында сенсорлық қабілеттер маңызды орын алады. Сенсорлық қабілеттің бастауында ерте жаста жежетін сенсорлық дамудың жалпы деңгейі жатыр. Сенсорлық тәрбиелеудің басты бағыты - баланы сенсорлық мәдениетпен азықтандырудан тұрады.

«Сенсорлық мәдениет» ұғымы мектепке дейінгі педагогикаға М.Монтессоридің жұмыстарының арқасында енді. Бірақ, ол мұндай мәдениетке қол жеткізу үшін баланың сезім мүшелерін заттардың түсін, көлемін, пішінін ажыра білуге жаттықтырып отыру жеткілікті деп санаған. Мұндай көзқарас қате еді. Баланың сенсорлық мәдениеті – адамзат жасаған сенсорлық мәдениетті меңгеру нәтижесі. (заттардың түсі, пішіні туралы жалпыға ортақ қабылдаулар).

Монтессори педагогикасының тиімділігі - балаларға жауапкершілікті сезінуге, өздігінен шешім шығара білуге, топта да, жеке де жұмыс жасай білуге таңдау жасауына, өз уақытын ұйымдастыра білуіне мүмкіндіктер береді. Міне, осындай тиімділіктің нәтижесінде - еркін, шығармашыл, бәсекеге қабілетті тұлға тәрбиеленеді.

Қорытындылай келе инновациялық технологияларды қолдана отырып мектеп жасына дейінгі балалардың жан-жақты дамуына мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. «1. Журнал «Балабақша» 2009 жыл.
2. Тіленбаева Н.Б. Дидактикалық ойынның маңызы// Отбасы және балабақша.- 2007жыл № 7
3. Меңжанова А.Н. Мектеп жасына дейінгі педагогика Алматы 1992

ӘӨЖ

ГЕОБОРД ТАҚТАЙШАСЫ

Байдулла Марина Сабыржанқызы
Шымкент қаласы, № 55 "Самал"бөбекжай-бақшасы тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматривается использование дидактической игры –Геоборд, для развития познавательной активности дошкольников

Summary

This article discusses the use of the didactic game - Geobord, for the development of cognitive activity of preschoolers

Бұл керемет құрылғының өнертабысы мысырлық математик Калеб Гаттегноға берілген. Ойын алаңын оған резеңке таспалар созылған түйреуіштермен бірге жасады. Қарапайымдылығына қарамастан, түпнұсқа ойыншық арнайы жаттығуға арналған.Төмендегі қысқа бейнені қараңыз. Американдық математик шрифті бар тақтаны математикалық есептерді қалай талдауға болатындығын анық түсіндіреді.

Геоборд дамыту тақтасы балалар мамандарының қатысуымен жасалды және М.Монтессоридің балаларды ерте дамытуға арналған арнайы әдістемесін қолдана отырып құрастырылды, бұл балаларға: логиканы, ойлауды, қолдың ұсақ моторикасын дамытуға мүмкіндік береді.Кирустағы геобақтан жасалған ойыншық (тақтаның дайын нұсқасы) табиғи материалдар негізінде жасалған және экологиялық таза оқыту талаптарына толық жауап береді. Түрлі түстер бар - сары, қызғылт, көк, көк ... Сонымен қатар каталогта көптеген басқа ойыншықтар бар (мысалы, бизнес тақталар сияқты).Сондай-ақ, гео тақта басқаша аталады: геометриялық, математикалық планшет (бұл атпен дайын ойыншық та табуға болады - мысалы, Оксвадан).

Geoboard (математикалық планшет)

Геоборд (математикалық планшет /геометриялық/ түйреуіш тақта) - резеңке таспалар бекітілген, олардың көмегімен әртүрлі фигуралар мен сызбалар жасалған түйреуіштері бар тақта.

Бұл өте қарапайым ойыншық: оған түйреуіштер мен резеңке таспалар бекітілген тақта. Тақтада түйреуіштерге резеңке таспалар тартылып, осылайша әртүрлі пішіндер мен өрнектер жасалады. Сіз сызбаларды берілген сызба бойынша да жасай аласыз (ата-аналар схемаларды өз бетімен, қағаз парақтарына сала алады) немесе өзіңіз ойлап таба аласыз.

Математикалық планшет сызба бойынша сызбаларды көбейтіп қана қоймай, өзіңізді ойлап табыңыз;математикалық қабілет және кеңістіктік ойлау;әріптер мен сандар туралы білім.

Египеттік математик Калеб Гаттегно 25 түйреуіштен тұратын алғашқы «резеңке жолақ» өрісін жасады

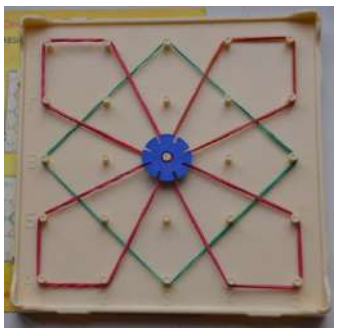

Геоборд не үшін қажет және оның пайдасы:

- ұсақ моториканы, қимылдарды үйлестіруді және екі қолдың ептілігін;
- қолды жазуға дайындау, нәтижесінде сөйлеуді дамыту;
- заттардың қасиеттері туралы түсініктер: түсі, мөлшері, пішіні; математикалық көріністер ұғымдарымен танысу);
- қиял мен қиял;
- логикалық және кеңістіктік ойлау,
- визуалды есте сақтау;жазықтықты модельдеу және навигациялау қабілеті, бағыт ұғымдарымен танысу («оң, сол, жоғарғы, төменгі»);
- үлгі бойынша сурет жасау мүмкіндігі;
- табандылық пен зейін;
- құрастыру дағдылары.

«Әріптер жаса» және алфавитті үйрен

Сандарды құрастырып, санауды үйрен

Түрлі пішіндерді зерттеу өте оңай

Қолдың ұсақ моторикасын дамыту

Математикалық даму

Балалардың математикалық дағдыларын дамыту үшін геометрияны қолдану оңай. Мұнда бірнеше керемет әдістер бар:

Геометриялық пішіндерді игеру. Тақтаға геометриялық фигура құру арқылы сіз балаға оның қандай бұрыштар мен қабырғалардан тұратынын анық көрсетесіз. Үшбұрыш үшін үш шпильканы, төртбұрыш үшін - төрт және т.б. қосу керек.

3D пішіндерін зерттеу. Резеңке таспаларды, квадраттарды, үшбұрыштарды және басқа бұрыштық кескіндерді пайдалану үш өлшемді пішіндерге оңай айналады.

Симметрия ұғымымен таныстыру. Планшеттің бетін екі тең бөлікке бөліңіз. Бірнеше қателіктер жіберіп, пішіндерді екі жағына симметриялы орналастырыңыз. Содан кейін балаңыздан оларды тауып, түзетуін сұраңыз.

«Аудан» және «периметр» ұғымдарын меңгеру. Сондай-ақ, бүкіл объектінің не екенін және оның құрамдас бөлігі қандай екенін анықтау өте оңай. Резеңке таспалар оңай қозғалады, үлкен квадраттың ішінде бірнеше кішігірім - 1, ¾, 2/4, ¼ және т.с.с. жасайды.

Сандарды және әріптерді жаттау. Мұнда, рецепттердегідей, сіз сандар мен әріптерді түзу сызықтармен «жаза» аласыз. Санай білуге үйрету. Математикалық планшетті кәдімгі абакус сияқты қолдануға болады.

Логика және жалпы даму

Ою-өрнектерді, қисық сызықтарды және түзу сызықтарды зерттеу. Сіз суреттердің түпнұсқалық жақтауларын, зигзагтарды - шөптерді, сынған сызықтарды және тағы басқаларын жасай аласыз.

Шоқжұлдыздарды жаттау. Әрбір шоқжұлдыз - түзулермен байланысқан жұлдыздар (нүктелер). Оларды таблетка бетінде оңай көбейтуге болады.

Резеңке таспалардан лабиринт жасау. Мұнда 2 нұсқа бар:

А) резеңке таспалар қатарының арасында кішкентай фигураны жылжыту арқылы бала лабиринттен өтеді;

В) (үлкен балалар үшін) бала фигураға ауызша нұсқаулар береді (екі қалампыр оңға, үшеуі солға және т.б.), ал ересек адам оны қозғайды. Бұл оң - сол, жоғары - төмен ұғымдарын шоғырландыратын тамаша тренажер.

Жылдамдыққа арналған карточкалар ойыны. Ол үшін карталарды - геобақтаның схемаларын жүктеп, басып шығару керек. Ойынның мақсаты: қатысушылар шектеулі уақытта карточкаларда ұсынылған фигураларды жасайды және сол үшін ұпай алады.Сіз бұл үшін қораптағы ноутбукті пайдаланып, математикалық планшеттің схемаларын өзіңіз ойлап таба аласыз.

GEOBOARD-ДЫ ҚАЛАЙ ОЙНАТУ КЕРЕК?

Сіз гео тақтамен әртүрлі тәсілдермен ойнай аласыз. Баланы математикалық планшетпен алғашқы танысу шамамен 2 жастан бастап жүзеге асырылуы мүмкін. Алдымен балаңызды планшетпен таныстырыңыз, резеңке таспаларды қалай киюге және шешуге болатындығын көрсетіңіз. Ойынды ересектер бақылауы керек. Үш жасынан бастап бала анасының басшылығымен әртүрлі пішіндер мен қарапайым суреттер жасай алады. Тапсырмаларды біртіндеп қиындатыңыз және балаға өзінің қиялы үшін ерік беруді ұмытпаңыз.

Гео тақтамен ойнауға арналған тапсырмалардың нұсқалары:

1. Үлгіден пішін «сызу»

Тапсырмалары бар балаға дайын схемаларды көрсетіңіз. Біз схемаларды қиындықтың үш деңгейіне бөлдік. Бірінші деңгейдегі барлық фигураларды құрастырғаннан кейін келесіге өтіңіз.

2. Резеңке таспалардан белгілі бір фигураның құрылысы, оның ішінде түйреуіштер саны болады.

Ішінде түйреуіштердің біреуі, бірнешеуі немесе ешқайсысы жоқ квадратты, шеңберді, үшбұрышты немесе басқа пішінді «сызуды» сұраңыз.

3. Ойын алаңындағы кесектердің құрылысы сөзсіз түсті. Сіз тапсырманы қиындата аласыз және өрістің сол, оң, жоғарғы немесе төменгі жағына фигура «сызуды» сұрай аласыз.

Мысалы, сол жақта кішкентай көк шаршы, ал төменгі оң жақта үлкен сары үшбұрыш салуды сұрай аласыз.

4. Резеңке таспалардың көмегімен фигураларды бөліктерге бөлу.

Ойын алаңына бірнеше қатар түйреуіштермен үлкен фигураны қойып, баладан оны жартыға, тең бөліктерге немесе мүмкіндігінше көп бөліктерге бөлуді тапсырыңыз.

5. Жұмбақтар құрастыру. Баланың жауаптарын геобақта резеңке таспаларды пайдаланып «сурет салуға» рұқсат етіңіз.

6. Сөздерді құрастыру және мысалдарды шешу. Сіз жетіспейтін әріптермен сөздер құрастыра аласыз, ал балаға оларды енгізуге рұқсат етіңіз.

Әдебиеттер:

1.Выготский Л. С. «Баланың жас ерекшеліктері және кемтар бала психологиясы» Алматы , 1999 ж.

2.Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы, 2016 ж.

3.Аймауытов Ж. «Тәрбиеге жетекші», Қызылорда. – 1926 ж

4.Аймауытов Ж. «Жан жүйесі», Қызылорда,. 1929 ж

5.Выготский Л.С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка дошкольное образование (Пр.). – 2005. – №5.

ӘӨЖ

МЕКТЕПАЛДЫ ДАЯРЛЫҚТА ИННОВАЦИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Турсынбаева Зульфия Патаевна
«Өрлеу» БАҰО» АҚФ Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша ПҚБАИ аға оқытушысы
Қасымбекова Айгүл Бердібекқызы
Шымкент қаласы, №62 «Ботақан» бөбекжай-бақша тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматриваются применение инновационных образовательных технологий в предшкольной подготовке

Summary

The article is given information about to use of innovative educational technologies in preschool education.

Тәуелсіз ел тірегі – білімді ұрпақ десек, жаңа заман талабы - баланың білімге өз бетімен талпынысымен шығармашылық қабылетін арттыру. Бұл тұрғыдан әр педагог жаңа заман талабына сай технологияларды негізінде берілетін білімнің сапалы да, тиімді болуына назар аударып, педагогикалық шеберлікті, біліктілікті, әдіс –тәсілдерді тиімді пайдалана білуі тиіс.

«Технология» грек сөзінен яғни өнерпаздық, шеберлік,іскерлік деген ұғымды білдіреді.

«Инновация» термині ағылшын тілнің «*innovation»* сөзінен енген, аудармасы *«жаңалық енгізу»* мағынасын білдіреді.

Инновациялық білім беру деп – тұлғаның жаңа технологиялық мағлұматтарды игеруін айтады.

Оқытудың жаңа технологияларын былай топтастыруға болады:

1. ТРИЗ технологиясы
2. Тәй - тәй технологиясы
3. Зайцев технологиясы.
4. Дамыта оқыту технологиясы;
2. Мәселелелік оқыту технологиясы;
3. Денсаулықты сақтау технологиясы;
4. ЫІнтымақтастық педагогикасы;
5. Ойын арқылы оқыту технологиясы;
6. Өздігінен даму технологиясы (М.Монтессори);
7. Деңгейлеп саралап оқыту технологиясы;
8. Бағдарлап оқыту технологиясы;
9. Топтық және ұжымдық оқыту технологиясы;
10. Ақпараттық технологиясы т.б.

ТРИЗ технологиясы ТРИЗ (ӨТШТ) технологиясын өткен ғасырдың 70 жылдары Г.С.Альтшулер ойлап тапқан. Мектепке дейінгі балаларға бейімделген ТРИЗ (ӨТШТ) технологиясы баланы шығармашылық тапсырмаларды орындауға үйретеді және оның бойында шығармашылық қажеттіліктерді дамыта отырып, оның қызығушылығына сүйене отырып шығармашылыққа баулиды.

Тәй - тәй технологиясы. Негізін қалаған: Джорж Сорос Мақсаты: Балалардың шығармашылық және интеллектуалдық қабілеттерін дамыту.

Зайцев технологиясы. Негізін қалаған: Н. А. Зайцев Мақсаты: Оқыту мен санауды қатар үйрете отырып, балалардың дұрыс сөйлеу мәдениетін қалыптастыру. Баланың білімді барлық сезім мүшелерімен қабылдауын қамтамасыз ету.

Дамыта оқыту технологиясы - баланы оқыта отырып, дамыту. Оқу – адамның психикалық дамуының формасы, элементі. Кез келген оқыту белгілі бір мөлшерде адамды дамытады.

«Даму» ұғымы сөздікте «... мөлшерлік өзгерістердің белгілі бір өлшем шегінен шығып, сапалық өзгерістерге айналуы,»-деп түсіндіріледі.

«Даму» ұғымының психологиялық анықтамасы-жаңарту процесі, жаңаның өмірге келіп, ескінің жоғалуы деген мағынаны береді. Барлық табиғат құбылыстары сияқты бала психикасы да үнемі диалектикалық жолмен дамып, өзгеріп, бір деңгейден екінші деңгейге өтіп отырады.

Оқыту мен дамыту арасында тығыз байланыс бар екенін психология ғылыми жеткілікті дәрежеде дәлелдеп берді деп айтуға болады. Бұл мәселені түбегейлі зерттеп, бала дамуындағы оқытудың рөлін, алар орнын анықтаған көрнекті психолог Л.С. Выготский.

Ол дамуды оқытумен тең, керісінше оқу мен даму екі бөлек процесс деген көзқарастарды қатты сынға алды. Ең алғаш рет бала дамуының төмендегідей екі аймағы болатындығы жайлы теория ұсынды.

1. Бала дамуының жақын аймағы – баланың тек үлкендердің көмегі арқылы атқара алатын істері.

2. Бала дамуының қол жеткен аймағы – баланың үлкендердің көмегінсіз істей алатын істері.

Баланың дамуы бірінші аймақты меңгеру арқылы жүзеге асады. Дамудың қол жеткен аймағы жақын аймақпен өзара қызметтесе отырып, оны игерген кезде дамуға өріс ашылады.

Мәселелелік оқыту технологиясы - баланы өз бетімен ізденуге үйрету, танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамыту. Яғни, балалардың белсенділігі арттыру, оқу материалына баланы қызықтыратындай мәселе тудыру, бала материалды сезім мүшелері арқылы ғана қабылдап қоймайды, білімге деген қажеттілігін қанағаттандыру мақсатында меңгереді, бала оқытуды өмірмен және еңбегімен байланыстырады.

Денсаулықты сақтау технологиясы – бұл бала мен педагог, бала мен ата-ана, бала мен дәрігер қарым-қатынасының үрдісі кезінде жүзеге асырылатын тәрбиелеу-шынықтырудың, коррекциялық, профилактикалық әрекеттердің тұтас

жүйесі. Денсаулықты сақтау технологиясының мақсаты – мектепалды даярлық балаларға денсаулығын сақтауды қамтамасыз ету, салауатты өмір салты бойынша керекті білімділік, біліктіліктерді қалыптастыру, алған білімдерін күнделікті өмірде қолдануға үйрету.

Ынтымақтастық педагогикасы - талап ету педагогикасынан қарым-қатынас педагогикасына көшу. Балаға ізгілік тұрғысынан қарау, оқыту мен тәрбиенің ажырамас бірлігі: тәрбиеші - бала, бала - тәрбиеші, бала - бала, яғни бала да тәрбиеші де субъектілер болып табылады. Сонымен қатар, баланың жеке басына ізгілік қарым-қатынас, бала мен тәрбиеші арасындағы өзара түсінушілік, ынтымақтастық қарым-қатынас жасау.

Бұл технологияның негізгі мақсаты-баланы азамат етіп тәрбиелеу, олардың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту, баланың жаны мен жүрегіне жылылық ұялату.

Деңгейлік саралап оқыту технологиясы - білім, білік, дағдыны меңгерту болып табылады. Әр баланы қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне қарай оқыту, балалардың әр түрлі топ ерекшеліктеріне сәйкес оқытуды бейімдеу, ыңғайлау.

Ойын арқылы оқыту технологиясы - оқу тәрбие міндеттерін шешуге бағытталған әр түрлі ойындарды қамтитын, дидактикалық жүйелер. Ойын баланың шығармашылық қабілетін оятып, танымдық қасиеттерін дамытады.

Ойын арқылы оқыту технологиясы арқылы қиын тақырыптарды да, балалардың санасына қиындық түсірмей жеңіл қабылдату ол мұғалімнің кәсіби шеберлігіне байланысты.

Ойын түрлері өте көп: ойын – сабақ, ойын-жаттығу, сергіту ойындары, логикалық ойын-есептер, сөздік ойындар, дидактикалық мақсаттағы ойындар т.б. ойындар оқушыны жан-жақты дамытып білімді тез игеруіне көмектеседі.

Математика сабағында «Санауға көмектес», «Кім зейінді», «Сиқырлы шарлар», «Қате есепті тап», «Қай сан қате жазылған», «Аңдар, үй жануарлары қонақта» т.б. ойындар.

«Сиқырлы шарлар» ойыны.

Жауабын балалар жіптің ұшына жазады.

«Шашылған сандар» ойыны.

1 4
10 6 3
7 5 9
8 2

Балалар цифраларды тура және кері тез атап санап шығады.

«Сана да, жаз, салыстыр» ойыны

Интерактивті оқыту технологиясы - аудио, видео құралдар, компьютер, интерактивті тақта, интернет, компьютер - мультимедиялық құрал, электрондық оқулықтар мен оқу әдістемелік кешен, инновациялық ақпараттық банк, инновациялық сайт және тағы басқалары жатады.

Мультимедиялық оқулықтар арқылы тәрбиеші уақытты тиімді және ұтымды пайдалана алады.

Мультимедиялық оқулықтар біріншіден, балалардың қызығушылығын арттырады, екіншіден, зейін қойып көрумен қатар түсінбеген жерлерін қайта көруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар бүлдіршіндердің білім алу кезеңінде оқу іс - әрекетіне белсенділігін арттырады. Мұндай құралдарды мектепалды даярлық балаларына таптырмас құрал деп атауға болады. Себебі, бұл кезеңдегі балалардың зейіні әдемі түстерге, әдемі ойыншықтарға жалпы әдемілікке әуес болады.

Мультимедиялық оқулықтар тәрбиеші үшін де бала үшін де күнбе-күн дамытылып отыратын әдістемелік жүйе болып табылады.

Өздігінен даму технологиясы (Монтессории мектебі) - бұл баланы жан-жақты дамыту, дербестікке тәрбиелеу, бала санасында нәрселер әлемі мен ойлау әрекетінің бірігуіне, мұнда оқыту бала дамуына сәйкес болуы керек, сонда ғана бала өзін дамыта алады. Итальян психологі М.Монтесори түсіндіруінше баланың туғаннан азамат болғанға дейін барлық өмірі - оның еркіндігі мен дербестігінің дамуы болып табылады.

Бұл технологияның ерекшелігі оқытудың бірыңғай бағдарламасы болмайды, әркім табиғат берген даму жолымен жүреді. Балабақшада сабақ болмайды әр күн жалпы жиыннан басталады және жиыннан кейін әркім өз еркімен қалаған жұмысымен айналысады. Әр баланың іс-әрекеті өз еңбегіне қарай үлкендермен бағаланады. Мұндағы басты мәселе, бала өз-өзін бағалайды.

Балалар, әртүрлі жастағы топ болып жұмыстанады, мысалы 2 жастағы баланың қасында 5 жасар бала жұмыстанады, олар бір-біріне кедергі келтірмейді, керісінше бір-біріне көмектеседі.

Іс-әрекет жасау орталығы

Бұл орталықта балалар өздерін күтуге арналған заттар орналасады. М.Монтессори балаға өзбетімен жұмыстануға үйрету, баланың инттелектуальдық қабілеттерін дамыту, өз-өзін тәрбиелеу және жоғарғы баға беру күшті түрткіш болып келеді деп тұжырымдайды. Сонымен қатар практикалық жаттығулар орындау арқылы бала өзінің қимылын жетілдіреді.

Бала сезімін дамыту орталығы

Баланың сезім тәрбиесі, баланың қабылдауын дамыту және қоршаған әлемдегі заттардың қасиеттері туралы түсініктерін қалыптастыру: пішіні, көлемі, түсі, салмағы, кеңістіктегі орны, иісі, шығаратын дыбысы, т.б. болып табылады.

Математика орталығы

Математика орталығында балалар 10-ға дейін сандармен, жиынтықтармен, арифметикалық операциялармен танысады.

Осы орталықтың Монтессори-материалы балаға қиын абстрактылық математикалық түсініктерді және операцияларды түсінуге көмектеседі.

Ғарыш орталығы

Осы орталық балаларды қоршаған ортамен таныстырады. Осы орталық материалы ботаника, зоология, анатомия, география, физика, астрономия негіздерін меңгеруге көмектеседі.

Тіл дамыту және жазу орталығы

Материалдар баланың дұрыс тілін дамытуға көмектеседі, сөздік қорын байытады, қолын жазуға дайындайды, фонематикалық есту қабілетін дамытады, оқуға және жазуға үйретеді.

Бала орталықты және Монтессори-материалын өзі тандайды. Монтессори-тәрбиеші бала әрекетіне қажет болғанда қатысады.

Өсе келе бала қажетті дағды мен іскерлікті меңгереді, сонымен қатар балада тәуелсіздік, өзіне деген сенімділік сезім қалыптасады.

М. Монтессори әдісі балада өзінің мүмкіндіктеріне сай дамуға деген қызығушылық, жаңа білімді тануға деген құштарлығын оятады. Бала не істегісі келеді емес, неге дайын соны істейді. Ересектер ереже ұсынады, балалар өз бағытымен сол ережелерді орындап, дамиды. Сонымен бала өз әрекетінің нәтижесіне жауапкершілік сезіммен қарайды.

Қорыта келе, айтатын болсақ аталған педагогикалық технологиялар мен инновациялық құралдар мектепалды даярлық топтарындағы балалардың жас ерекшеліктерін ескеріп, әр сатыға балалардың қабылдау мүмкіндіктеріне сай пайдалануға болады. Мектепалды даярлық топ балалардың есте сақтау қабілеті әлсіз, қабылдау процестері тұрақсыз келеді. Сондықтан олар затты қолмен ұстап, көзімен көргенді ұнатады. Осыған сәйкес, мектепалды даярлық балалардың оқу іс-әрекеттеріне көрнекілік, ойын технологиясын кеңінен қолданған жөн. Тәрбиеші – бала бойына білім нәрін себетін басты тұлға.

Әдебиеттер:

1. Монтессори әдістемесі:әдістемелік нұсқаулық/ құраст: З.Б.Куанышбаева, М.Б.Кудайбергенова. – Шымкент: «Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы ОҚО бойынша ПҚБАИ, 2015. -112 бет.
2. Бұзаубақова К.Ж. Жаңа педагогикалық технология. А., 2004.
3. Тұрғынбаев Б.А. Дамыта оқыту технологиясы. А., 2000.
4. СелевкоГ.К. Современные образованные технологии. М., 1998.

ӘӨЖ

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ТӘЖІРИБЕСІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУҒА ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Абаева Ғ.А. п.ғ.к., доцент
Абай атындағы ҚазНПУ, Алматы, Қазақстан
Жумагелдиева А.Д. 1-курс докторанты
Абай атындағы ҚазНПУ, Алматы, Қазақстан

Резюме

В статье рассматривается специфика подготовки педагогов для работы с детьми с нарушениями развития в условиях инклюзивного образования. Проводится анализ выводов и теорий зарубежных и отечественных ученых, рассматривавших на примере воспитания детей с особыми образовательными потребностями через интеграцию и нормальных детей

в одном учреждении. Требования, предъявляемые к современным педагогам, связаны с выполнением новых функций: способность самостоятельно, творчески и адекватно выбирать и применять технологии, которые можно использовать для работы с различными образовательными группами, будь то дети с физическими или интеллектуальными нарушениями, дети из разных социальных групп, проживающих в городе или селе, или другие. Считаем, что внедрение специальных педагогических знаний в профессиональную подготовку будущих педагогов и формирование навыков, компетенций для работы на практике является решением ряда проблем.

Summary

The article discusses the specifics of training teachers to work with children with developmental disabilities in inclusive education. The author analyzes the conclusions and theories of foreign and domestic scientists, who considered the example of raising children with special educational needs through integration and normal children in one institution. The requirements for modern teachers are related to the performance of new functions: the ability to independently, creatively and adequately choose and apply technologies that can be used to work with different educational groups, whether they are children with physical or intellectual disabilities, children from different social groups living in the city or village, or others. We believe that the introduction of special pedagogical knowledge in the professional training of future teachers and the formation of skills and competencies for working in practice is the solution to a number of problems.

Қазіргі әлеуметтік, психологиялық-педагогикалық зерттеулер қазіргі уақытта биогендік, социогендік және психогендік сияқты көптеген факторлардың әсерінен даму мен мінез-құлықында әртүрлі ауытқулары бар балалар көбейіп келе жатқандығын көрсетеді. Қазақстан үшін дәстүрлі білім беру жүйесінде қандай да бір бұзылысы бар балалар, дамуында ерекшеліктері бар балалар арнайы (түзету) мекемелерінде, үйде немесе арнайы мектеп-интернаттарда білім алады. Қазіргі таңда Қазақстанда ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдарға деген қарым-қатынасы мен мүмкіндіктерін бағалауда айтарлықтай өзгеріс болды. Дамуында бұзылысы бар адамдар қоғам мүшесі болуға, белсенділік танытуға, әлеуметтік тәжірибелерді игеруге құқылы екендігін саналы түрде қабылдады. Бұл шешімдер әрбір бала, әсіресе, ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін білім және тәрбие алуына қолайлы жағдай жасауға әкеледі.

Жалпы және арнайы білім беру жүйелерінің арасындағы кедергілерді жойып, ерекше білім беруді қажет ететін балалар мен қалыпты балалармен бірге оқытуға бет бұру қазіргі арнайы педагогиканың басты мәселесі болып табылады. Интеграцияның мәні екі білім беру жүйесін - жалпы және арнайы жүйеге қарсы қою емес, оларды жақындастыру, олардың арасындағы шекараны өткізгіш ету, жалпы педагогиканы арнайы жетістіктермен байыту [1].

Инклюзивті білім беру - барлық балалар үшін білімнің бірдей қол жетімділігін және барлық балалардың әртүрлі қажеттіліктеріне бейімделу тұрғысынан жалпы білім беруді дамытуды білдіретін интеграцияның кең процесі. Бұл процесс мектептерді қайта жабдықтауды, оқу орындарын барлық балалардың мұқтаждықтары мен қажеттіліктеріне жауап беретіндей етіп қайта жоспарлауды көздейді [2]. Бұл тек материалдық базаны жаңарту емес, сонымен қатар педагогтардың жұмыс барысын толықтырып, кәсіби іс-әрекетке қайта

даярлау қажеттігі туады. Педагогтар дамуында бұзылысы бар балалармен жұмыс жасауда біршама мәселелер пайда болады, себебі жоғары оқу орындарында инклюзивті білім беру жүйесі бойынша қанағаттанарлықсыз дәрежеде болады.

Біз кәсіби қызметке дайындықты бір уақытта психикалық күй ретінде және тұлғалық сапасы ретінде қарастырамыз. Кәсіби қызметке дайындық – бұл адамның психикалық жағдайы, адамның өз мақсаттарын білуі, бар жағдайды бағалау, іс-әрекеттің ең ықтимал тәсілдерін анықтау; мотивациялық, ерікті, интеллектуалдық күш-жігерді, ықтималдылықты болжау; мотивациялық, ерікті, зияткерлік күш-жігерді болжау, нәтижеге жету ықтималдығы, күштерді жұмылдыру, мақсаттарға қол жеткізудегі өзін-өзі тану.

Ресейлік зерттеуші Коточитова Е.В. [3] әрбір блок келесі компоненттердің «өсу платформасы» болатын, алдыңғы блокқа сүйеніп құрылатын педагогикалық құзыреттіліктің иерархиялық моделін ұсынады. Модельдің құраушылары педагогикалық құзыреттіліктің алты түрінен тұратын блоктар болып келеді:

-білімділік;

-әрекеттік;

-коммуникативті;

-эмоционалды;

-тұлғалық;

-шығармашылық.

Автор педагогты оқыту барысында қалыптасатын құзыреттілікке тікелей қатысты болатын бірізділік қағидасының ерекше маңыздылығын атап көрсетеді. Контекстен жұлып алынған жеке блок педагогтың қажетті кәсіби біліктілігін қамтамасыз етпейді.

Қазақстанның педагогтың мәртебесі туралы заңында [4] педагогтың кәсіби қызметін жүзеге асыру барысында үздіксіз кәсіптік дамуға және біліктілікті арттыру нысандарын таңдауға құқылы деп бекітілген. Оған қоса Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымында кәсіптік қызметін жүзеге асыратын педагог өзінің кәсіптік шеберлігін, зияткерлік, шығармашылық және жалпы ғылыми деңгейін ұдайы жетілдіріп отыруға деген міндеттер қойылған.

Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру жеке шығармашылық қабілетті дамытуды, педагогикалық инновацияларды дұрыс қабылдауы, күнделікті өзгеріп жататын педагогикалық ортаға тез бейімделуді қажет етеді. Болашақ маман дайындау мәселесі оның тұлғалық сапалары мен қасиеттерін қалыптастырудың мазызын көрсетеді. Тұлғалық-бағдарлық бағытта білім беру нәтижесі білім, біліктілік және дағды жүйесінде, шығармашылық іс-әрекет тәжірибесіне және эмоционалды көңіл-күйді көрсете білуге, ерікті қарым-қатынасқа педагогикалық бейімделген тұлғаны қалыптастыру ретінде түсіндіріледі [5].

Отандық педагог Алмешова Ж.К. [6] бойынша мұғалім кадрларын кәсіби оқыту жүйесінде педагогикалық практика өте маңызды орын алады. Ол жоғары оқу орнындағы оқу-тәрбие үрдісінің басты бір бөлігі болып табылады да, болашақ мұғалімдердің теориялық дайындығы мен практикалық іс-әрекетін біріктіруін қамтамасыз етеді. Педагогикалық практика үрдісінде келесі міндеттер шешімін табады:

- студенттерді мұғалім мамандығына деген қызығушылық пен сүйіспеншіліктің тұрақтылығына тәрбиелеу;
- нақты педагогикалық міндеттерді шешу барысында психологиялық-педагогикалық және арнайы білімдерді пайдалану үрдісін терендету, бекіту;
- болашақ мұғалімдердің кәсіби іскерлігі мен дағдыларын қалыптастыру және дамыту: педагогикалық қызметке шығармашылық, зерттеушілік ыңғайға бейімдеу.

Шет елдік және отандық әдебиеттерге шолу нәтижесінде педагогикалық кәсіби даярлығы – педагогтың тек мамандық бойынша білімдерін мен дағдаларын ғана емес сонымен қатар жеке қабілеттерін дамыту деп түсінеміз. Педагог кәсіби іс-әрекетін жүзеге асыр үшін үнемі үздіксіз жан-жақты даму керек. Практика жүзінде игерген білімдері мен дағдыларын қолдана білу қажет. Айта кету керек, болашақ мұғалімдердің университет жағдайында мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге дайындығы мәселесіне жүйелі көзқарастың болмауы қажетті дағдыларды игеру мүмкіндігін шектейді, сонымен қатар болашақ мамандар мұндай балалармен жұмыс мазмұны туралы тұтас түсінік қалыптастырмайды.

Қазақстан педагогы, профессор Мовкебаева З.А. өз зерттеулерінде болашақ педагогтарда дамуы бұзылған әрбір баланың мүмкіндіктері мен спецификалық ерекшеліктеріне сәйкес мектеп пәндерінің бағдарламалық мазмұны мен мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарының талаптарын бейімдеу; жекеленген оқытуды ұйымдастыруда және бағалау критерийлерін таңдауда нақты әдістерді қолдану; дамуы қалыпты балалармен және басқалармен нәтижелі тұлға аралық қарымқатынасты орнату; даму мүмкіндігі шектеулі балаларды нәтижелі оқыту мен дамытуды қамтамасыз ететін дидактикалық материалдарды жасау бойынша кәсіби біліктілікті қалыптастыру қажеттілігін алға тартады [7].

Жалпы және арнайы білім беру жүйелерінің арасындағы кедергілерді жойып, мүмкіндігі шектеулі тұлғалардың қалыпты балалармен бірге оқытуға бет бұру қазіргі арнайы педагогиканың басты мәселесі болып табылады. Интеграцияның мәні екі білім беру жүйесін - жалпы және арнайы жүйеге қарсы қою емес, оларды жақындастыру, олардың арасындағы шекараны өткізгіш ету, жалпы педагогиканы арнайы жетістіктермен байыту. Ерекше білім беруді қажет ететін балалар мен қалыпты балаларды бірге оқыту инклюзивті білім беру жүйесі арқылы жүзеге асырылады. Жүзеге асыру көптеген өзгертерді талап етеді. Материалдық базаны дамуында бұзылы бар балаларға арнайы жабдықталу, педагогикалық ыңғайлы жағдай жасау басты міндет болады.

Соның ішінде педагогтарды қайта даярлау мен болашақ педагогтардың кәсіби даярлығының мазмұнын өзгертуді қажет етеді. Тәжірибеде ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс барысында біршама мәселелерге тап болады.

Инклюзивті мектептерде психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді ұйымдастыру – бұл, ең алдымен, даму мүмкіндігі шектеулі балалардың актуалды жағдайы және жақын даму перспективалары тұрғысынан баланың психологиялық-педагогикалық статусын жүйелі түрде қадағалау, балаларды нәтижелі оқыту мен дамыту, нақты бір баланың оқыту, сөйлесу психикалық күйінің проблемаларын шешу үшін әлеуметтік-педагогикалық жағдай жасау. Сонымен қатар, жалпы білім беретін үдерісте даму мүмкіндігі шектеулі балаларды нәтижелі педагогикалық қолдау, оларды қоғамда әлеуметтендіру білім беру үдерісіне қатысушылардың, ең алдымен, мектеп мұғалімдерінің даму мүмкіндігі шектеулі баламен жұмыс істеуге қажетті білім мен құзыреттілік болған жағдайда ғана жүзеге асады. Жалпы білім беретін үдерісте даму мүмкіндігі шектеулі баланы оқыту мен тәрбиелеу барысында әр түрлі мамандар мен мектеп мұғалімдерінің өзара әрекеттестігінің спецификасы болып білім беру үдерісіне барлық қатысушылардың мұғалім-дефектологтың жетекшілігімен өзара тығыз әрекеттесуі және білім беру, тәрбиелеу мен түзету міндеттерін бірігіп шешу болып табылады.

Инклюзивті білім беруде педагогтың кәсіби дайындығын жүзеге асыру барысында шет елдік және отандық ғалымдар қарастыруда. Кәсіби дайындықтың мазмұны мен барысына өзгертулер енгізу арқылы педагогтарды қайта даярлау және болашақ педагогтардың кәсіби даярлығының бір компоненті ретінде енгізіліп жатыр. Инклюзивті білім беру жағдайындағы мектеп мұғаліміне қойылатын тағы бір маңызды талап – медициналық, психологиялық және дефектологиялық саладағы мамандармен бірге әрекет етуге дайындығы мен қабілеті. Бұндай әрекеттестіктің басты мақсаты - даму мүмкіндігі шектеулі балаларды дамыту, оқыту, тәрбиелеу және әлеуметтендіру екендігін түсіну қажет. Сонымен қатар, қазіргі таңда педагогтардың барлығы өздерінің белгілі бір салада «білмейтіндіктерін» мойындап, әріптесінің көмегін қабылдай алмайды. Инклюзивті білім берудің «алтын ережесі» - топта жұмыс жасау, осыған педагогтарды даярлауда ерекше мән беру керек. Арнайы педагогика саласында өзінің кемшіліктерін мойындау, әріптестері мен мамандардың көмегін қабылдау, мамандармен тұрақты байланысуға дайын болу қабілеті – топтағы жұмыстың негізі болып табылады.

Әдебиеттер

1. Малофеев Н.Н. «Почему интеграция в образование закономерна и неизбежна» /Н.Н.Малофеев // Альманах ИКП РАО, 2007, - №11 – 23-24с.
2. Аркачкова Т.О. Инклюзия: задача для педагога//Режим доступа: http://psyjournals.ru/articles/21274/shtml
3. Коточитова Е.В. Психологические особенности творческого педагогического мышления: Автореф.дисс….канд.психол.н. – Ярославль: Изд-во ЯрГУ, 2001. – 24 с.

4. Педагог мәртебесі туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 293-VI ҚРЗ.
5. Әлмұханова Х.Т., Бейсебаева П.С.Құзіреттілік –кәсіби маман даярлаудың басты сапасы. - //http://www.rusnauka.com/15_APSN_2011/Pedagogica/2_85259.doc.htm
6. Алмешова Ж. К. Болашақ мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың ғылыми - педагогикалық негіздері/ Ж. К. Алмешова. - Текст: непосредственный //Молодой ученый. - 2014. - №4.1 (63.1). - 31-33с. - URL: https://moluch.ru/archive/63/10009/ (дата обращения: 07.12.2020).
7. Мовкебаева З.А. Роль высших учебных заведений в модернизации процеса образования лиц ограниченными возможностями в развитии// Вестник КазНПУ имени Абая (Серия «Специальная педагогика». - № 1-2 (28-29). – 2012. – 34-38с.

ӘӨЖ

МҰҒАЛІМ-ЛОГОПЕД ЖҰМЫСЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ӘДІСТЕР

Алдиярова Айжан Ысқаққызы

Шымкент қаласы білім басқармасының мемлекеттік арнаулы (коррекциялық) № 28 «Гауһар» балабақшасы (сөйлеу функциялары ауыр және жеңіл бұзылғанбалаларға арналған) коммуналдық мемлекеттік мекемесі, мұғалім-логопед

Резюме

В статье рассматривается влияние инновационных технологий и методов, используемых логопедом в процессе работы, на языковое развитие детей.

Summary

The article examines the impact of innovative technologies and methods used by a speech therapist in the process of work on the language development of children.

Балалардың тілін дамытуда ауызша сөйлетуге үйрете отырып, білгенін күнделікті өмірде қолдануына, тілдік қарым-қатынастағы жаттықтыру ісіне ерекше мән берген маңызды. Педагогика мен психология және медицинаның түйісу шегінде орналасқан логопедия өз тәжірибесінде мұғалімнің жұмысын оңтайландыратын және ең тиімді әдіс-тәсілдерді бейімдеп қолданады. Қазіргі логопедия ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балаларға тән әртүрлі жас кезеңдерінде және түрлі білім беру жағдайларында балаларды оқыту және дамыту процесін жетілдіру және оңалту жолдарын үнемі белсенді іздеуде.

Қазіргі логопедия ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға тән әртүрлі жас кезеңдерінде және түрлі білім беру жағдайларында балаларды оқыту және дамыту процесін жетілдіру және оңтайландыру жолдарын үнемі белсенді іздеуде.

Логопедтің қызметіндегі әсер етудің инновациялық әдістері сөйлеу бұзылыстары бар балалармен түзету-дамыту жұмысының перспективті құралы болып табылады. Бұл әдістер тиімді түзету құралдарының қатарына жатады және мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу қиындықтарын жеңуде барынша мүмкін болатын табыстарға жетуге көмектеседі. Кешенді логопедиялық көмек аясында инновациялық әдістер ерекше күш-жігерді талап

етпей, балалардың тілін түзету процесін оңтайландырады және бүкіл ағзаның сауығуына ықпал етеді.

Логопедтік тәжірибедегі инновациялық технологиялар

– бұл жалпы қабылданған, уақытпен тексерілген технологияларға қосымша ғана (диагностика технологиясы, дыбысты тоқтату технологиясы, сөйлеудің айтылу жағының әр түрлі бұзылулары кезінде сөйлеу тыныс алуын қалыптастыру технологиясы және т. б.),

- педагогтің зияткерлік қызметінің соңғы нәтижесі болып табылатын жаңа және жоғары тиімділікке ие әдістер мен құралдар, тәсілдер,

- педагог пен баланың өзара әрекеттестігінің жаңа тәсілдері,

- жаңа стимулдар, жағымды эмоциялық фон жасау үшін қызмет етеді, бұзылған психикалық функцияларды іске қосуға және белсендіруге ықпал етеді.

Инновациялық технологиялар-бұл енгізілген, жаңа, жоғары тиімділікке ие әдістер мен құралдар, педагогтың зияткерлік қызметінің түпкі нәтижесі болып табылатын тәсілдер.

Инновациялық логопедиялық технологияларды жіктеу әр түрлі негіздер бойынша жүргізіледі:

а) әсер ету мақсаты бойынша:

- дамытушы технологиялар (эмоциялық, сенсомоторлы тәрбие; Мнемотехника, ойлау үрдістерінің тренингтері және т. б.));

- психокоррекциялық технологиялар (арт-терапия, сказкотерапия, күлкі терапиясы, түс терапиясы, психогимнастика және т. б.) –);

– Денсаулық сақтау технологиялары (гипокситерапия, логопедиялық және саусақты массаж, су-джок-терапия, ароматерапия, тыныс алу техникасы және т. б.))

б) әсер ету құралдары бойынша:

- ақпараттық-коммуникациялық технологиялар;

- қашықтықтан білім беру технологиялары;

в) инновациялылық (дәстүрлілік) дәрежесі бойынша:

- дефектология үшін дәстүрлі емес тәсілдерді қолдана отырып педагогикалық технологиялар (ароматерапия, хромотерапия, кітапханапия, криотерапия және т. б.) –);

- аралас технологиялар-жаңа енгізілімдерді пайдалана отырып, дәстүрлі логопедиялық технологиялар.

Мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың сөйлеу тілінің лексикалық-грамматикалық құрылымын түзетуде қандай да бір инновациялық логопедиялық технологияларды қолдану ақаудың құрылымымен толық негізделуі тиіс.

1) жадыны, зейінді, көрнекі-бейнелі ойлауды түзету мақсатында:

- ақпараттық-коммуникативтік технологиялар (көрнекілік, қол жетімділік, вариативтілік және оқу материалын тез жасау мүмкіндігін, балалардың дамуы мен қызметін объективті бақылаудың ыңғайлылығын қамтамасыз етеді,

дәстүрлі ойын іс-әрекетінің сюжеттік толуын кеңейту, сөйлеудің акустикалық компоненттерін визуализациялау, бейвербальдік тапсырмалар спектрін кеңейту –);

- Мнемотехника (есте сақтауды жеңілдететін және қосымша қауымдастықтар құру жолымен жад көлемін арттыратын тәсілдер жүйесі).

Мнемотехника дамытады:

- байланысты сөйлеу;
- ассоциативті ойлау;
- көру және есту арқылы есте сақтау қабілеттерін;
- көру және есту зейінін;
- қиял;
- қойылған дыбыстарды дифференциациялау және автоматтандыру процесін жеделдету.

Мнемосхеманың мәні мынада: әрбір сөз немесе шағын сөз тіркесі сурет (сурет) ойлап табылады.

Осылайша, барлық мәтін схемалық түрде бейнеленеді. Бұл схемаға қарап, бала мәтіндік ақпаратты оңай ойнатады.

2) моторлы функцияларды түзету мақсатында дене-бағытталған техниканы қолдану керек:

- биоэнергопластика-артикуляциялық аппараттың қимылдарын қол білезігінің қимылдарымен қосу ;

- логопедиялық массаж-бұлшықет тонусын қалыпқа келтіруге көмектесетін механикалық әсердің белсенді әдісі және сол арқылы дыбыстарды артикуляциялау кезінде қажетті күрделі қимылдарды орындауға бұлшық ет дайындау (қолмен, нүктелі, аппаратты, саусақпен массаж, алақан беттерін тас, металл немесе шыны түрлі-түсті шариктермен массаж; жаңғақ, каштанмен массаж; алты қырлы қарындашпен массаж; айқын массаж; шөп қапшықтарымен массаж; зондтармен, зондоз алмастырғыштармен массаж; су-джок-аспаптарымен массаж. терапия;

- логоритмика-логопедиялық түзету мақсатында жүзеге асырылатын музыкалық-қозғалыс, сөйлеу және музыкалық-сөйлеу ойындары мен жаттығулар жүйесі;

- криотерапия-суықтың саусақтардың жүйке ұшына дозаланған әсері қайырымдылық қасиеттерге ие мұзбен ойындарды пайдалану.

3) эмоциялық саланы тұрақтандыру мақсатында арттерапиялық әдістерді қолдану керек:

Оң нәтижелер түзету-дамыту процесіне арттерапияны (арттерапия ғылыми білімнің бірнеше салаларын (өнер, медицина және психология) синтездеу ретінде арнайы білімге қатысты, ал емдік және психокоррекциялық практикада өзіндік символдық формада өнердің әртүрлі түрлерін қолдануға құрылған және проблемалары бар баланың көркемдік-шығармашылық (креативті) көріністерін ынталандыру арқылы психосоматикалық бұзылыстарды түзетуді жүзеге асыруға мүмкіндік беретін әдістемелердің

жиынтығы ретінде қосу әкеледі., психоэмоционалдық процестер мен тұлғалық дамудағы ауытқулар.негізгі функциялары катарсистік (тазалайтын, теріс жағдайлардан босататын) және реттеуші (жүйке-психикалық шиеленісті алып тастау, психосоматикалық процестерді реттеу) болып табылады.

Арт-терапия түрлері:

- музыка терапиясы (вокалотерапия, музыкалық аспаптарда ойнау);
- кинезитерапия (би терапиясы, дене-бағытталған терапия, логоритмика, психогимнастика);
- ертегі терапиясы;
- мнемотехника;
- креативті ойын терапиясы (құм терапиясы).

- музыкатотерапия (музыканы эмоциялық қабылдау, вокалотерапия, музыкалық аспаптарда ойнау. Әуен, оның ырғақтық негізі мен орындалуына байланысты музыка әр түрлі әсерлерді көрсете алады);

- физиотерапия (сурет салудың дәстүрлі емес техникасы: кляксография, саусақпен кескіндеме, жұмсақ қағазбен сурет салу, қатты жартылай құрғақ қылқаламмен сурет салу, ниткография, ұнтақ жармамен, жапырақтармен, таяқшалармен, камушкалармен сурет салу, мақтамен басу, тығындармен бедер салу, алақанмен сурет салу және т. б.).);

- ертегі терапиясы (тұлғаның сөйлеу дамуы, санасын кеңейту және қоршаған ортамен қарым-қатынасты жетілдіру үшін ертегі формасын қолданатын әдіс);

- криотерапия (сөйлеуді неғұрлым сапалы түзетуге және эмоциялық-ерік саласының дамуына ықпал етеді).

- құм терапиясының алуан түрлі мүмкіндіктері сөйлеуді сапалы түзеуге және эмоциялық-ерік саласының дамуына ықпал етеді.

Сабақта шешетін міндеттер:

- Вербалды және вербалды емес құралдарды пайдалана отырып, практикалық қарым-қатынас дағдылары мен біліктерін жетілдіру.
- Құммен ойнау-бұл әр бала үшін табиғи және қол жетімді қызмет түрі.

Құм терапиясы ықпал етеді:

- вербалды және вербалды емес құралдарды пайдалана отырып, практикалық қарым-қатынас дағдылары мен дағдыларын жетілдіру;
- байыту сөздік;
- байланыс тілін дамыту;
- балаларды белсенді әрекетке итермелеуге және назар аударуға;
- қиял мен бейнелі ойлауды дамыту.

Құммен ойнау кезінде:

- Бұлшық ет қысылу, психоэмоционалдық кернеу деңгейі төмендейді.

- Ойын тәжірибесін байыту және ойын шығармашылық белсенділігі мен дербестігінің салдары болып табылады.

- Балаларда көңіл бөлу қабілеті дамиды; қолдау көрсету, көмек көрсету, назар аудару, қамқорлық көрсету, қатысу қабілеті қалыптасады.

- Проблемалық жағдайлардан конструктивті шығу дағдылары дамиды.

Логопедтің қызметіндегі әсер етудің инновациялық әдістері сөйлеу бұзылыстары бар балалармен түзету-дамыту жұмысының перспективті құралы болып табылады. Бұл әдістер тиімді түзету құралдарының қатарына жатады және мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу қиындықтарын жеңуде барынша мүмкін болатын табыстарға жетуге көмектеседі. Кешенді логопедиялық көмек аясында инновациялық әдістер балалардың тілдік дамуына оң ықпал етеді.

Әдебиет

1. Волковская Т.Н. Психологическая помощь дошкольникам с общим недоразвитием речи / Т. Н. Волковская. - М.: Книголюб, 2004. - 104 с.
2. Горбунова И.В. Су Джок массажеры в логопедической работе / И.В. Горбунова, И.В. Иваненко // Логопед. - 2014. - №2. - С. 21-22.
3. Даскалова Ф.Г. Диагностика речевого развития детей дошкольного возраста как объект воздействия при обучении родному языку в детском саду / Ф.Г. Даскалова // Педагогические условия формирования социальной активности у детей дошкольного возраста: межвуз. ст. науч. тр. - М.: Прометей, 1989. - С. 66-87.
4. Докудовская Е.С. Использование песочной терапии во время логопедических занятий / Е. С. Докудовская, Л. Д. Тульчий // Школьный логопед. - 2006. - № 5. - С. 24-27.
5. Дьячкова Л.С. Формирование предложно-падежных конструкций у старших дошкольников с ОНР средствами ИКТ / Л.С. Дьячкова // Логопед. - 2015. - №3. - С. 15-17.

УДК

КОРРЕКЦИОННАЯ РАБОТА С АУТИЧНЫМ РЕБЕНКОМ

Алдиярова Айман Искаковна

Коммунальное государственное учреждение "Психолого-медико-педагогическая консультация" управления образования города Шымкент, Учитель-логопед

Summary

The article discusses the ways of organizing correctional work with children with autism.

Түйін

Мақалада аутизммен ауыратын балалармен түзету жұмыстарын ұйымдастыру әдістері қарастырылған.

Проблема сложного дефекта становится все более актуальной для современной психопатологии детского возраста, патопсихологии и коррекционной педагогики. За последние десятилетия специалисты, работающие в области этих наук, отмечают рост числа случаев сложных нарушений развития. Не вызывает сомнений, что основной причиной этого феномена является влияние неблагоприятных средовых и генетических факторов. Также можно предположить, что развитие специализированной помощи, повышение квалификации специалистов, большая информированность населения в совокупности привели к тому, что диагностика стала более точной и дифференцированной. В связи с этим мы

видим, что во многих случаях там, где детям раньше ставили диагноз глубокой умственной отсталости и советовали поместить их в учреждения системы социальной защиты населения, теперь выявляют сложную структуру дефекта и предлагают таким детям медицинскую помощь вне стационара и психолого-педагогическую коррекцию.

Многие авторы отмечают, что аутизм как симптом часто встречается при различных видах психических нарушений — при осложненных формах лобной олигофрении, детского церебрального паралича, при патологии слуха и зрения и т.д.

Синдром аутизма нередко входит в состав сложного дефекта, где играет роль не меньшую, чем другие нарушения, — например, интеллектуальная, речевая, двигательная недостаточность. По нашему мнению, именно наличие аутизма в клинической картине приводит к появлению особых трудностей в построении стратегии и тактики коррекционного подхода. Это связано с тем, что нарушения коммуникации как таковой являются основным препятствием для развития всех психических функций, даже при их потенциальной сохранности. Мы остановимся на некоторых аспектах работы с детьми с тяжелыми и осложненными формами аутизма эндогенного и (или) органического генеза. В выводах мы, в основном, будем опираться на собственный опыт интенсивной практической работы, основанной на методиках поведенческой терапии с использованием клинико-дизонтогенетического подхода.

Поведенческая терапия является одним из основных подходов к коррекции нарушений поведения различной природы в современной американской прикладной психологии. Это направление имеет хорошо разработанную экспериментальную и практическую базу. В настоящее время поведенческий подход приобретает все большую популярность и широко применяется для коррекции нарушений поведения при аутизме во многих странах мира, в том числе и в нашей стране. Мы полагаем, что внимательное изучение феноменов, с которыми имеет дело данный подход, систематическое и вместе с тем творческое использование описываемых методик во многих случаях сделает коррекционный процесс более эффективным

Коррекционная работа с таким ребенком имеет два основных направления: Преодоление аффективной патологии. Установление контакта с аутичным ребенком. Формирование целенаправленной деятельности. Усиление психологической активности аутичных детей. На первом этапе необходимо предоставить ребенку возможность самостоятельно обследовать помещение комнаты для занятий. Убрать все яркие, крупные, звучащие игрушки и предметы. Насколько это возможно, звукоизолировать комнату. Строго дозировать аффективные контакты с ребенком, т.к. может наступить пресыщение – когда даже приятная ситуация становится для ребенка дискомфортной и может разрушить уже достигнутое. Общение с ребенком негромким голосом, в некоторых случаях, особенно если ребенок возбужден,

даже шепотом. Необходимо избегать прямого взгляда на ребенка, резких движений. Не следует обращаться к ребенку с прямыми вопросами. Не настаивать на продолжительности выполнения задания в случае отказа. Одежда специалиста должна быть темных тонов и в ней должно быть постоянство, т.к. это поможет ребенку привыкнуть к нему. На втором этапе аутичному ребенку необходима постоянная поддержка взрослого, его побуждение и ободрение, чтобы перейти к более активным и сложным отношениям с миром. Решение этой задачи требует от психолога умения чувствовать настроение ребенка, понимание его поведения и использовать это в коррекционной работе основных психологических процессов. Необходимо вовлечь ребенка в совместную деятельность, чему будет способствовать использование с ребенком аутистом через обогащение его эмоционального и интеллектуального опыта. В процессе работы в поведении аутичного ребенка выявляются стимулы, на которые необходимо опираться в ходе коррекционной работы. Например, если ребенку нравится рвать и мять бумагу, то можно попробовать переориентировать его на аппликацию методом обрывания. Если необходимо способствовать развитию навыков самообслуживания можно использовать карточки с описанием последовательных действий. Аутичным детям наиболее доступны схемы, и именно на них необходимо опираться в коррекционной работе. Так же в занятия нужно вводить пальчиковые игры, релаксационные упражнения, песочную и музыкальную терапии, игры с водой. Необходимо отметить важный момент: каждую игру или упражнение необходимо проводить несколько раз для закрепления результата. И, несомненно, психолог должен настроиться на долгую и терпеливую работу с аутичным ребенком. Если после установления контакта специалист прервет коррекционную работу, то ребенок может снова ―закрыться‖, ―уйти‖ в свой мир. Неизбежно и появление у него новых страхов, углубление его аутизма. Коррекционная работа с аутичными детьми. Коррекционные методики и подходы могут быть самыми разными, в зависимости от конкретных ситуаций. Но некоторые общие принципы все же можно выделить. Прежде всего, между родителями и специалистами должно установиться доверие и взаимопонимание при достаточном уровне критичности. У мам и пап не должно быть сомнений в компетентности специалистов, которые работают с их ребенком, а специалисты должны быть уверены в искренности и открытости родителей. В то же время, если возникают какие-то вопросы или опасения, их не следует держать в себе, нужно стремиться к полной ясности. Коррекция детского аутизма должна начинаться как можно раньше. До трех лет этот диагноз не ставят, но если есть какие-то подозрения, целесообразно отнести ребенка к группе риска и начинать диагностические занятия продолжительностью не менее одного-двух месяцев. Даже если диагноз не подтвердится, они ничего, кроме пользы, не принесут. Вот основные правила коррекционной работы: Коррекция детского аутизма должна быть комплексной, и ведущее место отводится психолого-педагогической работе. Медикаментозное лечение во многих случаях

целесообразно и даже необходимо, но к назначению различных препаратов (особенно стимулирующего характера) нужно подходить очень осторожно. Родителям нельзя вмешиваться в лечение ни при каких обстоятельствах: самостоятельное назначение или отмена каких-либо препаратов недопустимы. Аутичным детям трудно приспосабливаться к постоянно меняющимся условиям. Поэтому организационные особенности в учреждении, которое посещает такой ребенок, и дома должны быть одинаковыми или, по крайней мере, близкими. В идеале весь уклад жизни в семье с больным малышом должен соответствовать задачам коррекционной работы: это включает единство принципов отношения к ребенку со стороны всех членов семьи, последовательность и постоянство в их применении. Коррекционная работа остается необходимой на протяжении многих лет, но особенно интенсивной она должна быть на начальных этапах, в дошкольном и младшем школьном возрасте, причем, именно в этот период основная нагрузка приходится не на специалистов, а на родителей. Работа с малышом должна проходить в достаточном объеме. Когда в образно говорят, что коррекция детского аутизма должна продолжаться 25 часов в сутки, имеют в виду не количество учебных часов, но "коррекцию всей жизнью". Это, прежде всего, касается структурирования пространства (четкая связь определенных видов деятельности с соответствующими участками учебных помещений) и времени (через систему подходящих по объему и форме расписаний). Коррекционная работа, особенно на начальных этапах, строится на основе индивидуально разработанной программы, поэтому формальный перенос чужого опыта недопустим, его нужно использовать с осторожностью и творчески. Помощь, необходимая малышу, больному аутизмом. Понять ребѐнка и работать с ним - это трудно для любого родителя. Дети, больные аутизмом, требуют ещѐ большего внимания и заботы, поэтому, воспитывая ребѐнка-аута, необходимо соблюдать некоторые рекомендации. Заставьте ребѐнка поверить, что он - член семьи, но не такой, которому уделяется больше внимания, чем остальным. Если вы будете обрушивать слишком много внимания на такого ребѐнка, он может не понять вас и чувствовать себя некомфортно. Позвольте маленькому человеку самому составить расписание прогулок, кормлений, сна, игр. Навязанный родителями режим дня, правильный с точки зрения физиологии, может негативно сказаться на психике малыша и усилить отклонения в поведении. Показывайте своѐ одобрение каждый раз, когда ребѐнок успешно выполнил задание. Большинство детей-аутов не помнят того, что произошло вчера, и вчерашняя похвала может показаться им беспричинной. Помните, что неправильное поведение быстро входит в привычку, поэтому боритесь с ним незамедлительно и поощряйте любую адаптацию к переменам, даже незначительным. Если ребѐнок не будет чувствовать поддержки с вашей стороны, он ещѐ больше замкнѐтся и станет избегать контакта. Дайте ребѐнку шанс понять новое расписание и принять его, иначе малыш просто потеряется. У детей-аутов повышается самооценка, если каждое новое задание будет сперва

пройдено вместе с ними. Отдайте ребѐнка в школу, специализирующуюся на обучении детей со схожими проблемами. Школа должна обеспечивать детей должным вниманием и психологической помощью. Кроме того, никогда не показывайте ребѐнку своего недовольства, ведь самое главное в возвращении такого человека к нормальной жизни и общению - заставить его поверить в то, что этот мир за него, а не против.

ӘӨЖ

БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІНДЕГІ КЕМШІЛІКТЕРДІ АНЫҚТАУДЫҢ ТӘСІЛДЕРІ

Баймаханова Сымбат Маратовна

Шымкент қаласы білім басқармасының мемлекеттік арнаулы (коррекциялық) № 28 «Гауһар» балабақшасы (сөйлеу функциялары ауыр және жеңіл бұзылғанбалаларға арналған) коммуналдық мемлекеттік мекемесі, мұғалім-логопед

Резюме

В статье рассмотрены способы выявления дефектов речи детей и недостатков речи.

Summary

The article discusses ways to identify speech defects and speech defects in children

Сөйлеу тіліндегі ақаулықтарды дұрыс түсініп және тиімді ықпал жасау үшін оны жоюдың ең ұтымды және үнемді жолын таңдау керек. Сөйлеу тіліндегі мүкістіктің ішкі сырының ерекшелігін және оның ауқымдылығын анықтай білу қажет. Сөйлеу тіл жүйелерінің қайсы бөлігінің ақауланғанын талдай білу қажет. Сөйлеу тілнің мүкістерінің ерекшелігі мен оның күрделілігіне байланысты әрбір нақтылы жағдайға сәйкес тапсырмаларды пайдаланып тексеру ішінара жекеленген болу керек. Бірақ қандай жағдай болмасын кейбір негізгі талаптарды естен шығармау қажет.

Мүкістіктер сөйлеу тілінің фонематикалық, лексикалық жәнеграмматикалық жақтарын да қамтитыны белгілі. Бұл сөйлеу тілінің фонематикалық барысын, сөздік қорын, грамматикалық құрылысын жан-жақты тексеру деген сөз. Сонымен бірге мектеп оқушыларының оқуы мен жазуын да тексеру қажет.

Сөйлеу тілінің мүкістерін талдауға жүйелі тәсілді қолданудың, сөйлеу тілінің қайсы бөлігінің бұзылғанын анықтап қана қоймай, сонымен бірге оның басқа бөлімдерімен де қандай байланысының бар екенін шамалауға мүмкіншілік беретін ерекшелігімен маңызды.Мысалы, сөйлеу тіліндегі дыбыстардың бұзылуы өз бетімен дербес болып келуі белгілі, бірақ ол көп жағдайларда сөйлеу тілінің фонетикалық жағын, ал кейде, тіпті фонетика-фонематикалық және лексика-грамматикалық жақтары сияқты жалпы дамуын да қамтитын бұзылудың күрделі нышанын білдіретін ақаулықтарға сай келуі мүмкін. Осының барлығы тексеру барысында ашылуы керек.

Бірақ, логопедиялық жұмысында бұл әрдайым ескеріле бермейді, осы уақытқа дейін ақаулыққа қолданылатын әрекеттер оның ең жиі көрінетін сыртқы белгісіне қарап белгіленеді, оның басқа бөлімдерімен байланысы ашылмайды, нәтижесінің қандай болатыны, қандай зардапқа әкеліп соғуы мүмкін екені ескерілмейді.Мысалы, сөйлеу тілі дыбыстарын естіп қабылдауының, ажыратуының жеткіліксіз дамуы жекелеген дыбыстардың айтылуындағы бұзылуына және баланың фонематикалық түсінігінің кешеуілдеп қалуына себепші болуы мумкін. Сондай-ақ ол сөйлеу тіліндегі дыбыстардың талдауының

қалыптаспауына, демек оқуы мен жазуын менгеруіне де әсер етуі мүмкін. Жоғарыда көрсетілгендей, сөйлеу тілі бұзылуының әрбір көрінісі бір мезгілде басқа да бұзылулардың шығуына себепші болуы мүмкін. Бұл жағдай сөйлеу тілі мүшелерінің қайсы бөлігінің бұзылғанынанықтағаннан кейін, соған қатысты басқа мүшелері қандай жағдайда екенін байқап көріп, тексерген кезде назарда болу қажет.

Сөйлеу тілі құрамын, дыбыстардың айтылуын, сөздік қорын, грамматикалық құрылысын, жазуы мен оқуын тексерген кезде қолданылатын тәсілдерге және нақтылы әдістерге тоқталамыз. Тәсілдің немесе әдістің қайсысын болмасын әйтеуір біреуін қолданғанымен сөйлеу тілі бұзылуының ерекшелігі туралы бірден қорытынды жасауға болмайды. Тек тексерудің нәтижесін салыстыру және талдау арқылы сөйлеу тілінің ақаулығы туралы анық айтуға болады.

Сөйлеу тілін тексермес бұрын ата-аналармен әңгіме өткізу қажет. Әңгімелесу барысында баланың қандай аурумен ауырғаны, жара-қаттанғандығы және сөйлеу тілінің дұрыс қалыптасуына зиянын тигізетін тәрбие жағдайы анықталады (анамнез жинақтау).Ата-аналардың берген мәлімдемелері баланың сөйлеу тілі бұзылуының көрінісін түсінуге жәрдемін тигізеді.

Сөйлеу тілі ақаулықтарының шығу себептерін дұрыс анықтау үшін, логопед баланың сөйлеу тілінің қалай дамығандығын көз алдына келтіру керек. Сондықтан, баланың тілі қай жасынан бастап шыққаны, бірінші сөзді қашан айтқаны және сөздің басын құрап сөйлеуді қашан бастағаны, одан ары қарай сөйлеу тілінің қалай дамығандығы, мектепке барардың алдында оның сөздік қорының және грамматикалық құрылысының шамасы қалай қалыптасқандығы туралы мәліметтерді ата-аналардан сұрай отырып жинау қажет.

Ата-аналармен әңгімелесу кезінде баламен күнделікті қатысып, араласып жүрген адамдардың тілдерінің дамуындағы деңгей шамалары туралы, олардың арасында сақаулары және бірнеше ұлтттың тілдерін араластырып сөйлейтіндерінің бар-жоктығын, сонымен бірге, баланың сөйлеу тілінің дұрыс дамып қалыптасуына ортаның қандай ықпал тигізгендігін анықтайды. Ең маңыздысы, бала өзінің сөйлеу тілінің ақаулығын түсіне ме және оған баланың көзқарасы қандай, яғни уайымдайма соны білу керек. Сонымен бірге ата-ананың логопедтен бұрын кеңес алғанын және қандай нәтиже бергенін анықтау керек.Егер бала бұған дейін балалар мекемелерінің қайсы біреуінде тәрбиеленген болса, онда ата-ананың берген мәліметтері педагогикалық мінездемемен толықтырылады.

Сөйлеу тілінің бұзылуы есту қабілетінің нашарлауына көп байланысты. Бұл екі келеңсіздіктің бірімен-бірі тығыз байланысты екеніне ата-аналар көңіл аудармайды, сондықтан да логопедтің алдына өтінішпен барған кезде баланың нашар еститінін көбінесе ескертпейді. Сондықтан сөйлеу тілін тексермес бұрын оның есту қабілетінің дұрыстығына көз жеткізіп алу керек. Егер баланың есту қабілеті жөнінде отоларингологтан анықтама болмаса, онда оны логопед өзі тексереді. Есту қабілетін сыбырлап сөйлегенді ұғынуын талдау арқылы тексереді. Жеке сөзді немесе қысқа сөйлемді баланың құлағының түбінен бастап бірде қатты, бірде ақырын, бірде сыбыр дауыспен кезек-кезек біртіндеп алыстатып айта отырып есту қабілетінің шамасын әр түрлі қашықтықтан тексереді.

Есту кабілеті дұрыс бала, логопедтің 6-7 м. жерден сыбырлап айтқан сөзі мен қысқа сөйлемін жақсы естиді және қайталайды. Бала логопедтің сөзін теріс қарап тұрып қайталайды. Баланың есту кабілетін жақыннан бастап, сосын ара қашықтығын біртіндеп алыстата отырып тексереді. Тексеру жүргізетін бөлменің бұндай сынаққа ыңғайы келмесе, онда логопед керекті қашықтыққа сәйкес келетіндей етіп теріс қарап тұрып сөйлеп тексереді.

Құлағының жеңіл мүкістігі бар бала бір қалыпты дауыспен сөйлеген сөзді 6-дан 8 метрге дейінгі, ал сыбырлаған сөзді 3 метрге дейінгі қашықтықтан естиді. Құлағының мүкістігі ауыр баланың есту қашықтығының алшақтығы қысқарады және соған лайық сыбырлаған сөзді анық естуі мен оны қайталауы қиындайды. 1 метрге жетпейтін

қашықтықта сыбырлаған сөзді анық түсіне алмаса, онда есту мүкістігінің ауыр екендігін көрсетеді.

Тексеруге кірісерде логопед ең алдымен баланың сөйлеу тілінің толықтығы, анықтылығы, ырғақтығы, жатықтығын толығымен түсініп алуы керек.

Мектеп жасына дейінгі немесе мектеп жастағы балалардың сөйлеу тілінің жалпы жағдайынан түсінік алу үшін қарапайым жеңіл әңгімесу өткізіледі. Атың кім? Әкеңнің аты кім? Анаңның аты кім? Қайда тұрасың? Әпкең, қарындасың, сіңлің, інің, ағаң бар ма? Олар туралы айтып бер. Мектепте кіммен достасып жүрсің? Бұл жерге немен келдің? Тағы қандай көлікті білесің? Сен хайуанаттар паркінде болдың ба? Қандай аңдарды көрдің? Солардың ішінде саған көбірек ұнағаны қандай аң болды? және т.б.

Әңгімені тек қана сұрақ-жауаппен шектеп жүргізуге болмайды. Балаға бейнелі сурет бойынша қысқа әңгімені ауызекі айтып беруді ұсынады. Берілетін тапсырманың түрі мынандай болуы керек. «Мына бейнедегі суреттелген көріністерді айтып бер». Бала окиға желісін еркін әңгімелей алатындай етіп сюжетті суреттер баланың жас ерекшелігіне сай арнайы іріктеліп алынады.

Тексеру құралдарына сонымен бірге нақты бір оқиғаның желісіне құрылған жалғаскан бірнеше сюжетті сурет болуы керек. Әрбір сюжетті сурет оқиға желісінің үзіндісін көрсетеді. Ілеспелі сюжетті суреттер баланың алдына рет-ретімен жайып салынады немесе қалай болса солай ретсіз тасталынады. Бала оларды оқиға желісіне лайықтап реттейді де тізіп жаяды, сосын оларға қарап отырып өз сөзімен қиыстырып, бүтін бір әңгіме құрастырып айтып шығады. Жалғасқан бейнелі суреттерді окиға желісінен реттеп тізіп жаюына қарап, олардан салихалы әңгіме құрап, жатық тілмен айтып беруіне карап, баланың ақыл-ойының деңгейін шамалауға болады.

Сюжетті сурет бойынша әңгімелеумен бірге, ертегі немесе бала өзі күнделікті естіп жүрген қарапайымдылығымен ерекшеленетін жеңіл әңгімені айтқызу тәсілін қолдану қажет.

Сұраққа жауап беру, бейнелі сурет бойынша әңгімелеу, ойға токыған әңгімесін еркін сөйлеп беру кездерінде логопед баланың сөйлеу тіліндегі дыбыстардың айтылуында ақаулықтың бар-жоқтығын және сөйлеу тілінің жалпы анықтылығын, оның шапшандығын, жатықтығын, естіген әңгімесін өз сөзімен қайталап айтып бере алатындығын, әңгімелеу кезінде сөйлемнің қандай түрлерін пайдаланатындығын, сөйлем құрастыруда, сөз тандауда оларды орнымен қалай дұрыс пайдаланатындығын, сөйлемнің грамматикалық құрылысында сараланбаушылықтың (аграмматизм) бар жоғын, сонымен қатар баланың ой-өрісінің дамуы туралы да, мағлұмат алынып, болжау жасалады.

Баламен алдын-ала әңгімелесу кезінде оның дыбыстарды айтуын қаншалықты меңгергенін және қандай ақаулықтардын бар екенін алдын ала білуге мүмкіндік береді. Бірақ сөйлеу тіліндегі дыбыстардың айтылуындағы ақаулар ерекшеліктерін дәл анықтау үшін оларды арнайы және егжей-тегжейлі тексеру қажет.

Дыбыстардың айтылуын зерттемес бұрын баланың сөйлеу тілі мүшелерінің жағдайын тексеріп алу керек. Сөйлеу тілі мүшелерінің құрылысындағы немесе козғалту қызметіндегі болмашы ақаулықтардың өзі сөйлеу тілінің дұрыс қалыптасуын тежеуі мүмкін. Кейде бұл бұзылулар басқа жағдайларда онша білінбейді, олар негізінде сөйлеу мүшелерінің құрылысын және қимылдарын мұқият тексергенде анықталады.

Әдебиеттер

1. Акименко В.М. Новые логопедические технологии /В.М. Акименко . – Ростов -на-Дону: Феникс, 2009
2. Батырханова Ж. Баланың ұсақ моторикасын дамытуға арналған саусақ жаттығулары / Ж. Батырханова //Дефектология. – 2015 . – №12
3. Визель Т. Г. Логопедические упражнения на каждый день для выработки четкой речи / Т.Г. Визель. — М.: В.Секачев, 2005. – 16с.

ӘӨЖ

БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛ КЕМІСТІГІНІҢ ТҮРЛЕРІ ЖӘНЕ ОНЫ ТҮЗЕТУ ЖОЛДАРЫ

Жунусова Гульмира Есенболатовна

Шымкент қаласы білім басқармасының мемлекеттік арнаулы (коррекциялық) № 28 «Гауһар» балабақшасы (сөйлеу функциялары ауыр және жеңіл бұзылғанбалаларға арналған) коммуналдық мемлекеттік мекемесі, мұғалім-логопед

Summary

The article provides ways to prevent and correct the causes of children's language defects

Резюме

В статье рассмотрены способы устранения и исправления причин дефекта в детском языке

Логопедия – сөйлеу тілі кемістіктерін, оның бұзылу себептерін болдырмау жолдарын, сонымен бірге осындай кемістіктерді әр түрлі жолдармен түзетіп, жоюдың тәсілдерін зерттейтін ғылым. Логопедия пәні сөйлеу тілінің бұзылуы және сөйлеу тілі кемістігі бар тұлғаларды оқыту және тәрбиелеу үрдісі болып табылады.Логопедияның зерттеу нысаны – сөйлеу тілінің бұзылуынан зардап шеккен адам. Логопедияның негізгі мақсаты сөйлеу тілі бұзылған адамды оқытуды, тіл кемістіктерінің алдын алу жолдарын ғылыми негізде жете зерттеу болып табылады. Тіл кемістігі деп – сөйлеу қабілетінің психофизиологиялық механизмінің бұзылу салдарынан сөйлеушінің сөйлеу тілінің қоршаған ортаға тән мөлшерден ауытқуын айтамыз. Қатынас теориясының көзқарасында тіл кемістігі ауызша сөйлеу қатынасының бұзылуы болып есептеледі. Сонымен сөйлеу тілінің бұзылуы төмендегіше сипатталады: 1. өз бетінше пайда болады, жоғалмайды, қайта бекиді; 2. сөйлеушінің жас мөлшеріне сәйкес келмейді; 3. оның ерекшелігіне байланысты нақты логопедиялық ықпал жасауды талап етеді; 4. баланың одан әрі дамуына жағымсыз әсерін жиі тигізеді; 5. тіл білмейтіндік-диалектизм-тіл кемістігі болып саналмайды; 6. сөйлеу тілінің психофизиологиялық механизмінің ақаулықтарымен байланысты. Аталған ерекшеліктер тіл кемістіктерінің айырмашылығын көрсетеді. Логопедияда «сөйлеу тілінің жетілмеуі», «сөйлеу тілінің бұзылуы», «тіл кемістігі» деген ұғымдар кездеседі. Сөйлеу қабілетінің немесе сөйлеу жүйесінің құрамдарының төмен деңгейде қалыптасуы сөйлеу тілінің жетілмеуі деп саналады. Сөйлеу тілі құрамының әртүрлі бөлімдерінің сөздік қоры, грамматикалық құрылысының мөлшерден ауытқуы және тілдің негізгі функциялары – қарымқатынас, ойлау қабілеттерін атқара алмауы тіл кемістіктері деп саналады. Әрине, ол ауытқулар әрқалай және әртүрлі мөлшерде кездесуі мүмкін. Сөйлеуші кейде тек бір дыбысты бұзып айтуы немесе мүлдем айта алмауы мүмкін. Мысалы, «қарға-қааға», «қарға-қалға». Әрине, мұндай жағдайда тіл өзінің негізгі функциясын жоғалтпайды, дегенмен кейбір жағдайда ыңғайсыздық туғызуы мүмкін. Жеңіл тіл кемістіктері бар адамдар актер, диктор, мұғалім, т.б. мамандықтары бойынша жұмыс істеуіне бөгет келтіреді. Тіл кемістіктерінің себебі сыртқы және ішкі зияндық факторлардың немесе екеуінің бірдей организмге әсер етуі деп түсінеміз. Баланың сөйлеу тілі паталогиясының негізгі себептері: 1. әртүрлі ішқұрсақ патологиясы іштегі нәрестенің дамуына зиянын тигізеді, сөйлеу тілінің ең ауыр кемістіктері іштегі нәрестенің 4 апталық пен 4 айлық аралығындағы дамуының бұзылуынан пайда болады. Іштегі нәрестенің дамуының бұзылуына анасының екіқабат кезіндегі токсикоз, вирусты және эндокринді аурулар, жарақаттар, резус-фактор бойынша қанның сыйымсыздығы және басқалар әсер етуі мүмкін; 2. босану кезіндегі жарақаттану және босану кезіндегі асфиксия (оттектің жетіспеуі); 3. өмірінің алғашқы жылдарындағы әртүрлі аурулар; 4. бас сүйегінің жарақаттануы; 5. тұқым қуалаушылық факторлар; 6. әлеуметтік тұрмыстық жағдайларының қолайсыздығы. Жоғарыда атап өтілген себептер өзгешеліктеріне қарай табиғи функционалды болып екі түрге бөлінуі мүмкін. Табиғи себеп – деп шеттегі немесе

орталық бөлімдеріндегі тіл механизмдері анатомо-физиология құрылысының қатты бұзылуынан болатын себепті айтады. Функционалды себептерге анатомо-физиология құрылысы әдеттегі күйінше сақталып, тек қана тіл механизмінің бұзылуы жатады. Сонымен барлық тіл кемістіктерін, оларды туғызатын себептерге байланысты екі топқа бөлуге болады. А) табиғи тіл кемістіктері (органикалық); Б) функционалды тіл кемістіктері. Табиғи тіл кемістіктері зақымды жайылтпайтындығына байланысты: а) тілінің табиғи бұзылуы орталықтан пайда болуы және б) тілдің табиғи бұзылуы шеткеріден пайда болуы деп бөлінеді. Біріншісіне, бас ми қабығында орналасқан тіл механизмдерінің орталық тарауларының табиғи бұзылуының нәтижесінде пайда болған кемістік жатады. Тілдің табиғи бұзылуының орталықтан пайда болуына алалия, афазия, сонымен бірге тіл мүкістіктерінің кейбір түрлері жатады.

Логопедия ғылымында осы уақытқа дейін шешілмей келе жатқан мәселелердің бірі жүйелі ғылыми тұрғыдан тіл кемістіктерін топтастыру болып табылады.Оған бөгет болатын жағдайлар,өбіріншіден тіл кемістіктерінің коптеген түрлерінің кездесуі және олардың нағыз күйінде кездеспей, күрделі түрде кездесуі. Осының бәрі тіл кемістіктерін ғылым жүзінде дәлелдеп топтастыруды қиындатады. Бұның қиындығы сол, егер тіл кемістігінің бір түрі бірнеше себептердің салдарынан болса, тіл кемістігінің бірнеше түрі пайда болуы мүмкін.Сонда тіл кемістіктері жеке түрде немесе басқа тіл кемістіктерімен қисындасып, тіркесіп кездесуі мүмкін.Соған байланысты олар логопедияда өзіндік белгілеріне байланысты белгілі терминдермен нақты белгілінеді. Сөйлеу тілінің бұзылу түрлері мынадай:

· Дислалия– есту қабілеті мен сөйлеу мүшелерінің инервациясы дұрыс сақталғанда кездесетін тілдік дыбыстардың бұзылып айтылуы. Синонимдері: тіл мүкістігі, тіл дыбыстарын айту кемістігі, фонетикалық кемістік.

· Ринолалия– сөйлеу мүшелерінің анатомиялық–функционалдық кемістіктерінің салдарынан дауыс әуезділігнің, тембрінің, дыбыстардың айтылуының бұзылуы.Синонимдері мұрынмен сөйлеу.

· Дизартрия– жүйке тамырларының сөйлеу мүшелерінің жұмысын толық қамтамасыз ете алмауына байланысты сөйлеу қабілетінің бұзылуы Дизартрияның ауыр түрі анартрия деп аталады .Ондай жағдайда адам дыбыс айту мүмкіншілігінен айрылады.

· Тұтықпа- сөйлеу мүшелерінің бұлшық еттерінің тартылу салдарынан сөйлеудің ырғақтығының, жылдамдығының бұзылуы.Синонимдері: логоневроз.

· Алалия- бас ми қабығындағы тіл аймақтары (зонасының) жастайынан зақымдануының әсерінен балада сөйлеу тілінің жетілмеуі немесе мүлдем дамымауы.Синонимі: мылқау.

· Афазия- бұл сөйлеу тілінің толық немесе жартылай жоғалуы, жойылуы.Ми қорабының жарақаттануы, нейроинфекция, мидағы ісіктің салдарынан адамның сөйлеу қабілетінен айырылуы.

· Брадилалия –сөйлеу жылдамдығының қалыптан тыс баяулауы.Тахилалия- сөйлеу жылдамдығының қалыптан тыс жылдам болуы.

· Дисфония –дауыс шығару мүшелерінің(күші, биіктігі, тембрі) қалыптан тыс өзгеру себептерінен дауыстың жартылай бұзылуы.Афония-дауыстың толықтай жойылуы.

· Дислексия –оқу процесінің жартылай бұзылуы. Алексия оқу процесінің мүлдем қалыптаспауы.

· Дисграфия –жазу процесінің жартылай бұзылуы.Аграфия –жазу процесінің мүлдем қалыптаспауы.

· Жалпы тіл кемістігі– есту қабілеті мен ой–өрісі әдеттегідей дамыған балалардың мағыналық жеке қатысты сөйлеу тілі құрамының компоненттерінің бұзылуынан болатын күрделі тіл кемістектері.ЖТК үш деңгейі бар (1-2-3).

Жалпы сөйлеу тілінің дамымауы алалия, афазия, ринолалия, дизартрия сияқты күрделі сөйлеу патологиялардың түрлерінде де байқалады

.Баланың сөйлеу тілінің бұзылуын анықтап, зерттеп отырып онымен түзету –тәрбие жұмысы жүргізген дұрыс.Дәл уақытында қолайлы жағдай жасай отырып баланың тілінің дұрыс дамуына бағыт берген жөн.

Баланың тамаша сезімімнің дамуын тек қана дыбыс үндестігін айтуды пайдалана білуімен шектестіріп қоймай, оны мәнерлі сөйлеуге үйретіп отырған жөн.Тіл кемістігі көбінесе мектеп жасына дейінгі балаларда кездеседі. Тіл кемістігін уақытында жоймаса, ол барған сайын ұлғайып, нығаяды да баланың дұрыс сөйлеуіне кесірін тигізеді.

Мектеп жасына дейінгі кезеңде сөйлеу тілі өте –мөте қарқынды дамиды.Бала 2 жастан бастап енжар және белсенді сөздіктерді тез жинайды, дыбыстарды айтуды және грамматикалық құрылымдағы сөйлемдерде меңгереді.

- 2 жасында -300-400
- 3 жасында -1000-1500
- 4 жасында -1600-1800
- 5 жасында-2000-2300
- 6 жасында-3000-3500 дейін сөздік қоры болады.

Бала дүниеге келісімен оны көптеген дыбыстар қоршайды. Олар ән – әуендер, құстардың дыбысы, иттің үруі, ыдыстың салдыры, адамдардың сөйлеуі. Бала түрлі дыбыстарды естісе де ең бастысы сөйлеу тілі қарым-қатынас үшін қажет.

Сөздерді түсініп айтуы үшін бала интонацияға мән береді. Егер балаға сүйсіне қарап, жылы сөздер айтсақ, ол сөздерге мән беріп күлімсірейді. Егер айғайлап, қатты сөйлесек бала қорқады, ренжиді. Біртіндеп бала сөздерді тыңдап, салыстырып, оларды қайталауға тырысады, сөздердің дыбыстық құрамына көңіл бөле бастайды, дыбыстарды қайталап, ойнайды.

Кейбір кезеңдерде бала үндемейді, дұрыс сөйлемейді. Бұл жағдайда ата-аналар әртүрлі көзқараспен қарайды. Бала сәби кезден бастап ана тілінде еркін сөйлей бастауға дағдыланады. Ал тіл мүкістігі бар бала еркін сөйлей алмай, айналамен қарым-қатынаста көптеген қиыншылықтарға кез келеді. Тіл мүкістігін түзету қазіргі таңда ең үлкен мәселе болып отыр. Оның пайда болу себептері әртүрлі. Егер тіл кемістігін уақытында мектепке дейін түземесе, баланың айналамен қарым-қатынасы қиынға түседі. Көп жылдық тәжірибе бойынша мектепке дейінгі тіл кемістігі бар баламен күнделікті тұрақты жұмыс жасалса, сөйлеу тілінің жақсаратыны дәлілденген. Сондықтан дер кезінде логопедиялық көмек көрсету қажет.

Сөйлеу тілінің бұзылуы төмендегідей сипатталады:

1. өз бетінше пайда болады, жоғалмайды, қайта бекиді.
2. сөйлеушінің жас мөлшеріне сәйкес келмейді.
3. баланың одан әрі дамуына жағымсыз әсер тигізеді.
4. тіл білмейтіндік – диалектизм тіл кемістігі болып саналмайды.

Дыбыстарды дұрыс, анық айту үшін алдымен түрлі дайындық жұмыстары, артикуляциялық жаттығулар, ауа ағымын дұрыс шығару үшін арнайы жаттығулар орындалады. Дыбысты дұрыс айтқызғаннан кейін, дыбыстың айтылу артикуляциясы еске түсіріледі. Дыбысты бекіту жұмыстары сөздер, сөйлемдер, өлең жолдары, мақал – мәтелдер , шағын әңгімелер қолдану арқылы жүргізіледі.

УДК

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ УРОКОВ РУССКОГО ЯЗЫКА В ШКОЛЕ С ПРИМЕНЕНИЕМ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ

Искахова Гульжар Скендеровна

КГУ "Государственный специальный (коррекционный) детский сад №28 "Гауһар" управления образования города Шымкент (для детей с тяжелыми и более легкими нарушениями речи) учитель русского языка

Резюме

В статье рассматриваются способы организации занятий по русскому языку в школе с использованием интерактивных методов обучения.

Русскому языку как учебному предмету в школьном образовании отведено важнейшее место. Исходя из метапредметных образовательных функций родного языка, определяется универсальный, обобщающий характер воздействия этого предмета на формирование личности ребенка в процессе обучения. В связи с этим в настоящее время так актуальна тема преподавания русского языка согласно требованиям нового поколения: необходимы качественные изменения в области преподавания русского языка, новые подходы к организации школьного учебного процесса. «Главная цель уроков русского языка заключается сегодня в создании условий, формирующих ученика как субъекта учебной деятельности, заинтересованного в самоизменении и способного к нему. Роль учителясловесника становится более сложной, требующей не только знания русского языка, но и умения использовать разнообразные педагогические технологии и средства обучения для организации самостоятельной деятельности школьников с учетом их индивидуальности» . Также происходит изменение технологий преподавания русского языка, благодаря внедрению интерактивных технологий, открывается ряд значительных возможностей расширения образовательных рамок для каждого предмета в ОУ. Рассмотрим наиболее распространенные интерактивные методы, применяемые учителями на уроках русского языка в школе. Игровые методы. Игра со словом является самой распространенной и простой формой игры. «Такие игры решают, как правило, частнопредметные задачи: развитие орфографической зоркости, расширение словарного запаса, закрепление знаний о грамматических категориях». По времени эти игры длятся примерно 5 — 7 минут, и проводить их можно в любой момент урока. Практически каждый урок можно начинать с них, используя эти игры как «речевую разминку». Большой популярность среди школьников всех возрастов пользуется игра, заключающаяся в составлении слов из букв, из которых состоит данное слово. Обычно исходным словом становится орфографически трудное, например, «корреспонденция», «предприниматель», «коммуникация», «превосходство», «растительность» и т.п. В течение 1 минуты школьники составляют из входящих в выбранное слово букв существительных в начальной форме. Причем составить нужно чем больше- тем лучше. Задание можно усложнить, например, из слова «предприниматель» составлять глаголы в форме инфинитива. Также можно дать дополнительное задание: в образованных словах указать морфемы или орфограммы. С помощью такой игры ребенок запоминает облик слова, у него развивается внимание к написанию слов, в результате чего развивается орфографическая зоркость. Игра «Кто больше?». Учащиеся должны подобрать как можно больше определений к существительному (мяч, яблоко, голос, работа, глаза и т.п.). К большому количеству существительных можно подобрать десятки различных определений. «Такие игры не только расширяют лексический запас, активизируют память, тренируют быстроту реакции, но и способствуют освоению такой нормы языка, как лексическая сочетаемость. Некоторые задания могут предварять подготовку к сочинению»

На уроках русского языка учителя уже достаточно давно и успешно используют игру «Третье (четвертое) лишнее». Основа для объединения слов в группы может заключаться в морфемном составе, морфологических признаках, лексическом значении, особенностях написания и т.д. Также следует вспомнить лингвистические сказки. В V—VII классах сочинение сказки является прекрасным приемом для закрепления собственно предметных знаний. Дети в этом возрасте любят сочинять волшебные сказки, умеют охарактеризовать сказочного персонажа, создают зачин и концовку и пр.., вот почему теперь следует усложнить задачу, определить ряд условий для написания лингвистической сказки, например, максимально представить в тексте изучаемые лексические, морфемные, морфологические и прочие формы (в зависимости от изучаемой темы и конкретного задания); придумать «персонажам» такие действия, благоприятные для проявления их лингвистических признаков. «Сказками целесообразно заняться в конце изучения того или иного раздела, тогда у учащихся появится больше возможностей для выбора героев, ситуаций, а сами сказки вполне могут стать итоговой зачетной работой». Итоговым заданием может быть составление кроссвордов. В наше время дети достаточно легко их разгадывают. Хорошо, когда у учеников есть возможность разгадывать лингвистические кроссворды и получать представление о характерных для них типах заданий. При выполнении такой работы ученики обращаются к учебнику, справочнику, где они могут найти необходимое количество терминов, а также уточняют определение понятия. Контролем за тем, как составлен кроссворд, может служить взаимопроверка: в начале урока школьникам нужно поменяться друг с другом составленными дома кроссвордами и вписать карандашам свои ответы. Ролевые игры- это особая разновидность игр. «Специфика ролевой игры на уроках русского языка заключается в том, что: выбирается и характеризуется речевая ситуация, в рамках которой будет проходить игра; распределяются роли; определяются цели каждого участника игры и коллектива в целом; наконец, сохраняется соревновательный характер действия» С помощью ролевых игр у ребенка вырабатывается своя линия речевого поведения, происходит совершенствование приемов речевого взаимодействия с партнерами, формируется быстрота реакции, происходит освоение речевых моделей, постигаются знания по предмету. С точки зрения практикующих педагогов, усвоение учащимися норм современного литературного языка является одной из сложнейших задач преподавания и только активное включение языковых единиц в речь обеспечивает их запоминание и автоматизацию их использования. Поэтому при помощи игрового метода можно создавать такие речевые ситуации на уроке, при которых возникает необходимость многократно проговаривать изучаемые слова в нужных формах. Так, например, при изучении существительных нельзя обойти вниманием такую морфологическую трудность, как варианты окончаний формы родительного падежа множественного числа (носков — сапог, чулок; апельсинов, помидоров — яблок мест и т.д.). Можно предложить ученикам поиграть в «Магазин». «Это игра-диалог, где один продавец, другой — покупатель. Задача — использовать как можно больше слов данной группы. На подготовительном этапе диалоги проговариваются в парах. В игре участвуют 3 — 4 пары. Жюри отмечает, сколько трудных слов прозвучало в диалоге, не было ли допущено ошибок. Побеждает пара, использовавшая верно большее количество слов, при этом оцениваются и учитываются организация диалога и соблюдение правил речевого этикета» . В форме игры может проходить и весь урок, например урокконференция. Такая форма работы требует большой предварительной подготовки, зато изменение внешних условий влечет за собой изменение позиции ученика по отношению к происходящему. К уроку- конференции учащиеся более тщательно готовятся, активно используют дополнительную литературу, осваивают жанр доклада, а во время урока внимательно слушают друг друга, задают вопросы, пытаются на них аргументировано ответить, записывают тезисы докладов в тетрадь. Деловая игра: Учебные деловые игры отличаются от других видов игровой деятельности рядом особенностей: - моделированием

приближенных к реальной жизни ситуаций; - поэтапным развитием игры, в результате чаще выполнение предшествующего этапа влияет на ход следующего; - наличием конфликтных ситуаций; - обязательной совместной деятельностью участников игры, выполняющих предусмотренные сценарием роли; - использованием описания объекта игрового имитационного моделирования; - контролем игрового времени; - элементами состязательности; - правилами, системами оценок хода и результатов игры.

Технология деловой игры состоит из следующих этапов, входящих в данную технологическую схему: 1. «Этап подготовки. 2. Разработка игры (разработка сценария, план деловой игры, содержание инструктажа, подготовка материального обеспечения). 3. Ввод в игру (постановка проблемы, целей, условия, инструктаж, регламент, правила, распределение ролей, формирование групп, консультации). 4. Этап проведения. 5. Групповая работа над заданием (работа с источниками, тренинг, "мозговой штурм ", работа с игротехником). 6. Межгрупповая дискуссия (выступление групп, защита результатов, правила дискуссии, работа экспертов). 7. Этап анализа и обобщения (вывод из игры, анализ, рефлексия, оценка и самооценка работы, выводы и обобщения, рекомендации)» . Игровые формы могут быть использованы как элемент урока, они легко подбираются по тематическому принципу для каждого раздела, изучаемого на уроке русского языка. Игры могут стать удобной формой актуализации знаний (в начале урока или перед началом изучения новой темы); «разминки», необходимой по ходу урока, контроля в конце учебного занятия. В игровой форме может пройти и целый урок (можно назвать свои уроки по-разному: уроки-конференции, аукционы, диспуты, путешествия, КВНы, зкзамены и т. д.). Например, игра «Аукцион». Суть игры заключается в том, чтобы записать как можно больше слов на определенное правило. Выставляется лот «Неодушевленные существительные». Победит тот, кто больше «предложит» слов на это правило. «В роли делового человека» «Представьте, что Вы-руководитель. Должны знать значение данных слов…(к примеру, диагностика, дисциплина, задача, дифференциация, тактика, эффективность и т.д.)» . Информационно коммуникативные технологии (ИКТ) Широкое применение в учебном процессе получила интерактивная доска, которая позволяет учитывать при обучении возрастные и психологические особенности учащихся, создавать благоприятный психологический климат на уроке, сохранять интерес детей к предмету, поддерживать условия для самовыражения учащихся, реализовать как совершенно новые, так и уже годами отработанные педагогические приемы. Задачи, стоящие перед учителем – словесником при применении ИКТ во многом будут отличаться от целей и задач других учителей – предметников, так как на уроке происходит работа с текстом, с художественным словом. Учителю русского языка необходимо сформировать прочные орфографические и пунктуационные умения и навыки, обогатить словарный запас учащихся, научить их владеть нормами литературного языка, дать детям знание лингвистических и литературоведческих терминов. Формы работы с интерактивной доской на уроках русского языка могут быть разнообразными: заполнение таблиц, разгадывание и составление кроссвордов, выявление соответствий, проведение тестовых работ, проведение различных игр, викторин, конкурсов, уроков – конференций. Всю информацию для урока можно разместить на специально разработанных слайдах. Использование слайдов, например, по морфологии поможет учителю решить некоторые проблемные ситуации в организации учебной деятельности школьников, так как особенности подачи материала (часть его скрыта) предоставляют учащимся возможность решать грамматические задачи, а не повторять готовые определения. Так же, на слайдах могут быть представлены предложения, которые содержат слова, относящиеся к изучаемому лексико-грамматическому разряду. С этими примерами можно организовывать на уроке различные виды работы: «ученик, вызванный к доске может подписать часть речи, подчеркнуть члены предложения, разобрать слова по составу с целью осознания особенностей словообразования и изменения части речи, а остальные ученики в это время

могут выписывать определенные слова, либо списывать предложения, а потом выполнять указания учителя». Слайды по грамматическим темам могут содержать специальный дидактический материал: афоризмы, пословицы, поговорки, который позволяет, с одной стороны, рассматривать языковое явление во фрагментах речи, относительно завершенных в плане представления и оценки жизненных явлений, с другой стороны – обогащать учащихся знанием философской, нравственно-эстетической мысли человечества. Меткие, лаконичные выражения с назидательным содержанием, с различной стилистической окраской могут послужить основой для обсуждения на уроке. Большую часть теоретических сведений на слайдах для интерактивной доски можно изложить в виде схем и таблиц, которые помогут установить связь между отдельными структурными элементами изучаемого материала. Схемы позволяют экономнее расходовать время при изучении тем, добиваться ясности и точности восприятия, содействуют созданию необходимых условий для соответствующих обобщений и применения изучаемой теории на практике. «Основная функция таблиц – облегчение запоминания конкретного языкового материала, раскрытие закономерности, лежащей в основе правила или понятия. Работа с таблицами может быть разнообразной: устный анализ материала, перенос таблиц в ученические тетради с последующим заполнением граф примерами слов, словосочетаний, предложений, воссоздание по памяти скрытых частей» . Нет необходимости выводить на интерактивную доску обширный материал для закрепления полученных знаний. Интерактивная доска позволяет учителю «открыть» часть информации, а другую часть оставить скрытой, что очень удобно при дифференцированной работе с последующей проверкой.

Дидактический материал слайдов можно использовать не только при закреплении знаний, но и на этапе контроля. «Для этого подходят упражнениях, в которых "скрыты" определенные формы (формы именительного падежа множественного числа существительных, формы кратких прилагательных с беглым гласным и без него, формы сравнительной степени прилагательных и др.)». Интерактивная доска также обладает возможностями оперативного контроля (когда сразу после выполнения задания высвечиваются правильные ответы, благодаря этому возможна самопроверка или взаимопроверка работы) и традиционного промежуточного и итогового контроля с последующим сбором тетрадей и выставлением оценок. Четко сформулированная теория делает языковые законы понятными, что облегчает приобретение умений и навыков. «В процессе работы с разнообразным языковым материалом, представленным на интерактивной доске, в сочетании с выполнением других электронных упражнений, заданий из действующих учебников постепенно происходит наработка навыка пользоваться правилом, не вспоминая об его отдельных составных частях». На уроке интерактивная доска является композиционным центром, что создает предпосылки для организации коллективной деятельности, и в этом её преимущество перед учебной работой на персональном компьютере, которая строится обычно по индивидуальному принципу: каждый в одиночку просматривает материал и выполняет собственный вариант тестового или практического задания, контролирует правильность выполнения так же компьютерная программа. Интерактивная же доска позволяет совершать ответы у доски, коллективные обсуждения изучаемых проблем. Учитель, работая с интерактивной доской, может объяснить новую тему всему классу, организовать фронтальный опрос, может вызвать к доске одного-двух учеников, для того чтобы они показали знание теоретического материала, который целесообразно потом прокомментировать, а в случае неправильного ответа организовать дискуссию, после чего возможно продемонстрировать правильное решение грамматической или речевой задачи, открыв весть текст слайда. Благодаря интерактивной доске становится возможным объединить возможности компьютера с достоинствами традиционных средств обучения. Однако, как показывает опыт, используя интерактивную доску в учебном процессе, не стоит делать это эпизодически, бессистемно, иначе это не повлияет на

результаты обучения. Метод проектов. К примеру, на уроках русского языка учащиеся изучают тему «Имя прилагательное как части речи», а на уроках литературы «Эпитет как выразительное средство языка». Изучаемые темы достаточно значимы и объемны, поэтому реализации цели обобщения учебного материала по данной теме может послужить работа над проектом «Изобразительные возможности имен прилагательных». Класс делится на несколько групп. Каждая группа получает свое задание: «Морфологические признаки имени прилагательного», «Грамматическая природа кратких прилагательных», «Прилагательные эпитеты», «Прилагательные в переносном значении», «Прилагательные синонимы», «Прилагательные-антонимы», «Употребление прилагательных в именной части сказуемого». В течение 10-14 дней ученики подбирают материал в соответствии со своими заданиями. Группы могут иметь «Листок контроля и учета». В него вписываются этапы и результаты работы группы, итог которой они представят на заключительном этапе проекта. «На первом этапе — погружение в проект — учитель должен пробудить у учеников интерес к теме проекта» . По окончании работы над проблемой учитель и учащиеся определяют цель и задачи проекта — поиск способов решения проблемы проекта. «На втором этапе учитель организует школьников в группы, определяя цели и задачи каждой из них». Здесь следует учитывать характер задания, используя индивидуальный подход. В этом проявляется личностно ориентированный аспект проектной деятельности. «Третий этап — осуществление деятельности. Именно на этом этапе обучающиеся проявляют наибольшую самостоятельность в поиске информации по теме». Ход самостоятельной работы учащихся постоянно контролируется учителем, так как при подготовке проекта важен не только результат работы, но и сам процесс приобретения новых знаний и умений. «Четвертый этап — презентация проекта — одна из целей проектной деятельности обязателен, потому что именно на заключительном этапе проекта появляется ощущение завершенности». В качестве продукта проектной деятельности учащихся могут выступать доклады, статьи рефератного характера, анализы стихотворных и прозаических текстов, сочинения, исследовательские работы. Конечным продуктом также может быть мультимедийная презентация, которая успешно используется на уроках русского языка и литературы. Так же можно организовать групповой проект по русскому языку после изучения большой темы, например, «Лексика». Учащиеся могут защитить его защищали его в рамках научно-практической конференции. Темы исследований и презентаций могут быть таковы: «Диалектная лексика нашей местности», «Мусорный язык рекламы», «Неологизмы в речи школьников», «Топонимика родного края» и другие. Метод проектов интересен и эффективен для учеников, но нужно постоянное живое участие учителя, так как необходима поддержка и поощрение учеников. И без координации действий учителем работа может зайти в тупик и интерес снизится, а возможно, и совсем сойдет на нет.

Итак, на уроках русского языка возможно использование любого интерактивного метода, так как все они соответствуют требования нового поколения и реализуют системно-деятельностный подход в обучении русскому языку. В процессе применения перечисленных интерактивных методов работы на уроках русского языка школьники становятся активными участниками образовательного процесса, учатся пользоваться разнообразными источниками информации, применять её на практике. При всем этом, учителю необходимо соотносить цели занятия, этапы урока с применяемыми методами, только тогда неинтересные, трудно запоминаемые правила будут усваиваться легко и с интересом.

ӘӨЖ

БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТІНІҢ БҰЗЫЛУЫ, ОНЫ ЕРТЕ АНЫҚТАУ

Калдарбекова Ақсәурен Жақсылыковна

Шымкент қаласы білім басқармасының мемлекеттік арнаулы (коррекциялық) № 28 «Гауһар» балабақшасы (сөйлеу функциялары ауыр және жеңіл бұзылғанбалаларға арналған) коммуналдық мемлекеттік мекемесі, тәрбиеші

Резюме

Мақалада сөйлеу қабілеті бұзылуының себептері, сөйлеу тіліндегі мүкістіктердің бұзылу жолдарын қарастырылған

Сөйлеу тіліндегі мүкістердің патологиялық дәрежелеріне, белгілі бір мүшелерінің атқаратын қызметтерінің бұзылуына, зақымдануының уақытына, басты кемістіктердің ықпалынан пайда болатын екінші бір ақаулықтардың көрінуіне байланысты олардың бір-бірінен айырмашылықтары да әр алуан болып келеді. Олар әрқайсысының өзіне тән симптоматикалық және динамикалық ерекшеліктеріне қарай әр түрлі салаға бөлінеді. Мұндай салаға дауыстың бірқалыптылығының бұзылуы, сөйлеу тіліндегі дауыс ырғағының бұзылуы, тұтықпа, дислалия, ринолалия, дизартрия, алалия, афазия, жазу тілі мен оқу тілінің бұзылуы жатады.

Сөйлеу – баланың психикалық дамуының ең негізгі бөлігі, ол бала өмірінің алғашқы жылдарында қалыптаса бастайды. Сөйлеу арқылы бала қоршаған ортамен байланыс жасап, танымдық белсенділігі пен ойлау жүйесінің дамуы үшін қажетті ақпарат алады.

Сөйлеудің коммуникативтік функциялары ойлау дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді, ал бұл өз кезегінде баланың бейімді тәртібін, эмоциялық-ерік-жігер қасиеттерін және адами тұлғасын құруға өз үлесін қосады. Сөйлеудің танымдық қызметі сөйлеудің коммуникативтік қызметімен тығыз байланысты. Сөйлеудің реттеуші қызметі 4-5 жасқа қарай қалыптасады, ол кезде баланың саналы сөйлеу қабілеті дами түседі. Бұл қызметтің дамуы баланың іштей сөйлеу, тәртібі мен интеллектуалды қызметін реттей және басқара алу қабілетінің дамуымен тығыз байланысты.

Сөйлеу дағдыларының қалыпты даму тәртібі:

Балалардың сөйлеу қабілетіндегі бұзушылықтарды уақытында анықтау үшін балалардың сөйлеу дағдыларының қалыпты даму заңдылықтарын білу қажет. Балалар алғашқы сөздерін өмірінің 1-ші жылының соңында айта бастайды, алайда сөйлеу аппараты балаларда бұдан ертерек, өмірінің алғашқы айларынан бастап жаттықтала бастайды, сондықтан бір жасқа дейінгі мерзім сөйлеу қабілетінің даму жолында дайындық кезеңі болып табылады. Сөйлеуге дейінгі реакциялардың біртіндеп дамуы мынандай болады: 1,5-3 айда үілдеу, гүілдеу; 4-6 айда «сыбызғы» (әртүрлі дыбыстар тізбегі); 6-7 айда былдырлау; 8-11 айда былдыр сөздерді айту пайда болады.

Өмірінің алғашқы жылында баланың сөйлеу аппараты дыбыстар шығаруға дайындалады. Аталған сөйлеу реакциялары балалар үшін ерекше ойын ретінде

қабылданады, сәби ұзақ минут ішінде бір дыбысты қайта-қайта қайталап, содан ләззат алады, осылайша ол сөйлеу дыбыстарының артикуляциясына жаттығады. Жаттығу кезінде сөздің мағынасын ұғыну қабілеті де бірге қалыптаса бастайды.

1,5-2 жасқа дейін сөйлеу қабілеті дамуының маңызды көрсеткіші сөз айта алу ғана емес, сол сөздің мағынасын түсіну болып табылады. Бала ересек адамдарды мұқият және қызыға тыңдай алуы, өзіне айтылған сөзді түсінуі керек, көптеген заттардың атауларын біліп, қарапайым тұрмыстық жұмсау мен сұрауларды орындай алуы тиіс. Өмірінің екінші жылында бала сөздер мен сөз тіркестерін қолданып, сөйлесе алады, экспрессивтік сөйлеу қалыптасады.

1 жастан 4 жасқа дейінгі сөйлеу дағдыларының қалыпты даму тәртібі:

9-18 айда анық, саналы сөйлеудің (сөздердің) пайда болуы. Алдымен 1,5 жасқа дейін бала, негізінен, сөздерді түсінуге үйренеді, ал 1,5-2 жастан бастап баланың сөйлеу қабілеті жылдам дамып, сөз қоры өсе түседі. Бала түсінетін сөздер саны (белсенді емес сөздік) бала айта алатын сөздер санынан (белсенді сөздік) әлі көбірек болады.

1,5-2 жаста екі сөзден тұратын сөйлемдер, ал 2-2,5 жаста үш сөзден тұратын сөйлемдер пайда болады. Бала 3-4 жасында 4-тен немесе одан да көп сөзден тұратын сөйлемдер айта алады.

Сөйлеу қабілетінің дамуы бұзылған кезде бұл бала тұлғасының жалпы қалыптасуына, оның интеллектуалдық дамуы мен тәртібіне ықпал етеді, оқуда және қоршаған ортамен тіл алысуда қиындықтар туғызады.

Сөйлеу қабілетінің бұзылуы – орталық жүйке жүйесінің (ОЖЖ) әртүрлі деңгейінің күрделі бұзылыстар кешені: ми қабығы, қабықтың асты, диэнцефалдық бөлігі, ми бағаны. Бұл бұзылыстардың құрылымы әртүрлі болады: атрофия және ишемия бөліктері, киста мен ісіктер, мидің белгілі бір жүйелері мен бөліктерінің биологиялық жетіспеушілігін тудыратын тамыр бұзылыстары. Мұндай бұзылыстар аясында мидың ғана емес, сонымен қатар сенсорлық жүйелердің дисфункциялары пайда болады.

Алалия – сөйлеу қабілетінің жүйелі дамымауы, бассүйек миының үлкен жарты шарлары қабықтарында сөйлеу орталықтары дамуының жеткіліксіз деңгейі, ол туа біткен немесе сөйлеуге дейінгі мерзім кезінде, онтогенездің ерте сатысында жүре пайда болуы мүмкін.

Бас миы қабығының сөйлеу бөліктерінің жергілікті бұзылыстары салдарынан сөйлеу қабілетін толық немесе жартылай жоғалту афазия деп аталады. Афазия – қалыптасып қойған сөйлеу қабілетінің жоғалуы, сондықтан мұндай диагноз 3-4 жастан кейін қойылады.

Дизартриялар – сөйлеу бұлшықеттері иннервациясының бұзылуы салдарынан сөйлеудің дыбыс шығару қызметінің бұзылуы. Орталық жүйке жүйесінде бұзылыстардың орналасуына қарай дизартриялар мынандай түрлерге бөлінеді: псевдобульбарлық, бульбарлық, қабық астында, мишықтық.

Сөйлеу қабілеті бұзылуының себептері әртүрлі болуы мүмкін, мысалы орталық жүйке жүйесінің перинаталдық зақымдаулары – ананың жүктілік және

босану кезіндегі аурулары мен қиындықтары (ұрықтың гипоксиясы, құрсақ ішіндегі инфекциялар, шала туу, босану кезіндегі жарақаттар), артикуляциялық аппарат қызметінің ақаулары, есту қабілетінің зақымдануы, баланың жалпы психикалық дамуындағы артта қалушылық, тұқымқуалаушылық пен жағымсыз әлеуметтік факторлардың ықпалы. Дене дамуында ақаулары бар, ерте жасында ауыр ауруларға шалдыққан, әлсізденген, дұрыс тамақтанбайтын балалардың да сөйлеу қабілеті бұзылады.

Жыл сайын Ана мен бала орталығында амбулаторлық түрде осындай диагнозбен 300-350 бала емделеді. Соңғы кезде сондай диагнозбен ауыратын балалар саны өсе түсуде.

Бұл бұзылыстарды ертерек анықтау үшін шағым мен анамнез жинаудан басқа нейровизуализация жасау қажет: бас миының фунционалдық жағдайын бағалауға көмектесетін электроэнцефалография жүргізу керек. Балалардың сөйлеу қабілетінің бұзылуын емдеу кезінде тәрбиелеу шарттарын өзгерту ғана емес, сонымен қатар дәрігерлердің үнемі кеңес беруі, сабақ жүргізуі қажет. Бұл бұзылыстарды түзету үшін ұзақ уақыт және көп күш жұмсау керек болады. Балалардың сөйлеу қабілетінің бұзылуын түзетудің негізгі бағыттары кешенді ықпал ету болып табылады: балаға және оның отбасына логопедиялық, психологиялық-педагогикалық, психотерапевтикалық көмек көрсету, сонымен қатар медикаментоздық емдеу (ноотроптық препараттар қатарын қайталап қабылдау курстары). Балалардың сөйлеу қабілетінің бұзылуын түзету әрбір балаға жеке құрылған жоспарлар бойынша жоспарланады және жүргізіледі. Айта кету қажет, баланың сөйлеу қабілетінің бұзылуы неғұрлым ерте анықталып, оны арнайы мамандар емдей бастаса, сол кезде жақсы нәтижелерге жылдам жетуге болады, өйткені, балалардың миы бала өмірінің алғашқы жылдары жақсы жетіледі.

Әдебиеттер

1. Қ.С. Тебенова; А.Р. Рымханова «Арнайы психология» Алматы 2011ж
2. Грищенко Л. Л. «Устранение дефектов речи», «Семья и детский сад» №1 2005 г.
3. Зайцева Г. Л. «Дактилология. Жестовая речь» М., 1991 г.
4. Малдыбаева А.О., Орынбаева Э.Ә. «Дефектология негіздері» Шымкент 2007 ж.
5. Намазбаева Ж. «Дефектологтың кеңесі» А., 1980 ж.
6. Өмірбекова Қ., Серікбаев Қ. «Логопедия» А., 1996 ж.
7. Филичева Т.Б., Чевелева Н. А. «Логопедическая работа в специальном детском саду» М., 1997
8. «Специальная педагогика» под ред. М.Н.Назаровой. М., 2000 г

ӘӨЖ

БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТІНІҢ БҰЗЫЛУЫ, ОНЫ ЕРТЕ АНЫҚТАУ

Калдарбекова Ақсәурен Жақсылыковна

Шымкент қаласы білім басқармасының мемлекеттік арнаулы (коррекциялық) № 28 «Гауһар» балабақшасы (сөйлеу функциялары ауыр және жеңіл бұзылғанбалаларға арналған) коммуналдық мемлекеттік мекемесі, тәрбиеші

Резюме

Мақалада сөйлеу қабілеті бұзылуының себептері, сөйлеу тіліндегі мүкістіктердің бұзылу жолдарын қарастырылған

Сөйлеу тіліндегі мүкістердің патологиялық дәрежелеріне, белгілі бір мүшелерінің атқаратын қызметтерінің бұзылуына, зақымдануының уақытына, басты кемістіктердің ықпалынан пайда болатын екінші бір ақаулықтардың көрінуіне байланысты олардың бір-бірінен айырмашылықтары да әр алуан болып келеді. Олар әрқайсысының өзіне тән симптоматикалық және динамикалық ерекшеліктеріне қарай әр түрлі салаға бөлінеді. Мұндай салаға дауыстың бірқалыптылығының бұзылуы, сөйлеу тіліндегі дауыс ырғағының бұзылуы, тұтықпа, дислалия, ринолалия, дизартрия, алалия, афазия, жазу тілі мен оқу тілінің бұзылуы жатады.

Сөйлеу – баланың психикалық дамуының ең негізгі бөлігі, ол бала өмірінің алғашқы жылдарында қалыптаса бастайды. Сөйлеу арқылы бала қоршаған ортамен байланыс жасап, танымдық белсенділігі пен ойлау жүйесінің дамуы үшін қажетті ақпарат алады.

Сөйлеудің коммуникативтік функциялары ойлау дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді, ал бұл өз кезегінде баланың бейімді тәртібін, эмоциялық-ерік-жігер қасиеттерін және адами тұлғасын құруға өз үлесін қосады. Сөйлеудің танымдық қызметі сөйлеудің коммуникативтік қызметімен тығыз байланысты. Сөйлеудің реттеуші қызметі 4-5 жасқа қарай қалыптасады, ол кезде баланың саналы сөйлеу қабілеті дами түседі. Бұл қызметтің дамуы баланың іштей сөйлеу, тәртібі мен интеллектуалды қызметін реттей және басқара алу қабілетінің дамуымен тығыз байланысты.

Сөйлеу дағдыларының қалыпты даму тәртібі:

Балалардың сөйлеу қабілетіндегі бұзушылықтарды уақытында анықтау үшін балалардың сөйлеу дағдыларының қалыпты даму заңдылықтарын білу қажет. Балалар алғашқы сөздерін өмірінің 1-ші жылының соңында айта бастайды, алайда сөйлеу аппараты балаларда бұдан ертерек, өмірінің алғашқы айларынан бастап жаттықтала бастайды, сондықтан бір жасқа дейінгі мерзім сөйлеу қабілетінің даму жолында дайындық кезеңі болып табылады. Сөйлеуге дейінгі реакциялардың біртіндеп дамуы мынандай болады: 1,5-3 айда үілдеу, гүілдеу; 4-6 айда «сыбызғы» (әртүрлі дыбыстар тізбегі); 6-7 айда былдырлау; 8-11 айда былдыр сөздерді айту пайда болады.

Өмірінің алғашқы жылында баланың сөйлеу аппараты дыбыстар шығаруға дайындалады. Аталған сөйлеу реакциялары балалар үшін ерекше ойын ретінде қабылданады, сәби ұзақ минут ішінде бір дыбысты қайта-қайта қайталап, содан ләззат алады, осылайша ол сөйлеу дыбыстарының артикуляциясына жаттығады. Жаттығу кезінде сөздің мағынасын ұғыну қабілеті де бірге қалыптаса бастайды.

1,5-2 жасқа дейін сөйлеу қабілеті дамуының маңызды көрсеткіші сөз айта алу ғана емес, сол сөздің мағынасын түсіну болып табылады. Бала ересек адамдарды мұқият және қызыға тыңдай алуы, өзіне айтылған сөзді түсінуі керек, көптеген заттардың атауларын біліп, қарапайым тұрмыстық жұмсау мен сұрауларды орындай алуы тиіс. Өмірінің екінші жылында бала сөздер мен сөз тіркестерін қолданып, сөйлесе алады, экспрессивтік сөйлеу қалыптасады.

1 жастан 4 жасқа дейінгі сөйлеу дағдыларының қалыпты даму тәртібі:

9-18 айда анық, саналы сөйлеудің (сөздердің) пайда болуы. Алдымен 1,5 жасқа дейін бала, негізінен, сөздерді түсінуге үйренеді, ал 1,5-2 жастан бастап баланың сөйлеу қабілеті жылдам дамып, сөз қоры өсе түседі. Бала түсінетін сөздер саны (белсенді емес сөздік) бала айта алатын сөздер санынан (белсенді сөздік) әлі көбірек болады.

1,5-2 жаста екі сөзден тұратын сөйлемдер, ал 2-2,5 жаста үш сөзден тұратын сөйлемдер пайда болады. Бала 3-4 жасында 4-тен немесе одан да көп сөзден тұратын сөйлемдер айта алады.

Сөйлеу қабілетінің дамуы бұзылған кезде бұл бала тұлғасының жалпы қалыптасуына, оның интеллектуалдық дамуы мен тәртібіне ықпал етеді, оқуда және қоршаған ортамен тіл алысуда қиындықтар туғызады.

Сөйлеу қабілетінің бұзылуы – орталық жүйке жүйесінің (ОЖЖ) әртүрлі деңгейінің күрделі бұзылыстар кешені: ми қабығы, қабықтың асты, диэнцефалдық бөлігі, ми бағаны. Бұл бұзылыстардың құрылымы әртүрлі болады: атрофия және ишемия бөліктері, киста мен ісіктер, мидің белгілі бір жүйелері мен бөліктерінің биологиялық жетіспеушілігін тудыратын тамыр бұзылыстары. Мұндай бұзылыстар аясында мидың ғана емес, сонымен қатар сенсорлық жүйелердің дисфункциялары пайда болады.

Алалия – сөйлеу қабілетінің жүйелі дамымауы, бассүйек миының үлкен жарты шарлары қабықтарында сөйлеу орталықтары дамуының жеткіліксіз деңгейі, ол туа біткен немесе сөйлеуге дейінгі мерзім кезінде, онтогенездің ерте сатысында жүре пайда болуы мүмкін.

Бас миы қабығының сөйлеу бөліктерінің жергілікті бұзылыстары салдарынан сөйлеу қабілетін толық немесе жартылай жоғалту афазия деп аталады. Афазия – қалыптасып қойған сөйлеу қабілетінің жоғалуы, сондықтан мұндай диагноз 3-4 жастан кейін қойылады.

Дизартриялар – сөйлеу бұлшықеттері иннервациясының бұзылуы салдарынан сөйлеудің дыбыс шығару қызметінің бұзылуы. Орталық жүйке жүйесінде бұзылыстардың орналасуына қарай дизартриялар мынандай түрлерге бөлінеді: псевдобульбарлық, бульбарлық, қабық астында, мишықтық.

Сөйлеу қабілеті бұзылуының себептері әртүрлі болуы мүмкін, мысалы орталық жүйке жүйесінің перинаталдық зақымдаулары – ананың жүктілік және босану кезіндегі аурулары мен қиындықтары (ұрықтың гипоксиясы, құрсақ ішіндегі инфекциялар, шала туу, босану кезіндегі жарақаттар), артикуляциялық аппарат қызметінің ақаулары, есту қабілетінің зақымдануы, баланың жалпы психикалық дамуындағы артта қалушылық, тұқымқуалаушылық пен жағымсыз әлеуметтік факторлардың ықпалы. Дене дамуында ақаулары бар, ерте жасында ауыр ауруларға шалдыққан, әлсізденген, дұрыс тамақтанбайтын балалардың да сөйлеу қабілеті бұзылады.

Жыл сайын Ана мен бала орталығында амбулаторлық түрде осындай диагнозбен 300-350 бала емделеді. Соңғы кезде сондай диагнозбен ауыратын балалар саны өсе түсуде.

Бұл бұзылыстарды ертерек анықтау үшін шағым мен анамнез жинаудан басқа нейровизуализация жасау қажет: бас миының фунционалдық жағдайын бағалауға көмектесетін электроэнцефалография жүргізу керек. Балалардың сөйлеу қабілетінің бұзылуын емдеу кезінде тәрбиелеу шарттарын өзгерту ғана емес, сонымен қатар дәрігерлердің үнемі кеңес беруі, сабақ жүргізуі қажет. Бұл бұзылыстарды түзету үшін ұзақ уақыт және көп күш жұмсау керек болады. Балалардың сөйлеу қабілетінің бұзылуын түзетудің негізгі бағыттары кешенді ықпал ету болып табылады: балаға және оның отбасына логопедиялық, психологиялық-педагогикалық, психотерапевтикалық көмек көрсету, сонымен қатар медикаментоздық емдеу (ноотроптық препараттар қатарын қайталап қабылдау курстары). Балалардың сөйлеу қабілетінің бұзылуын түзету әрбір балаға жеке құрылған жоспарлар бойынша жоспарланады және жүргізіледі. Айта кету қажет, баланың сөйлеу қабілетінің бұзылуы неғұрлым ерте анықталып, оны арнайы мамандар емдей бастаса, сол кезде жақсы нәтижелерге жылдам жетуге болады, өйткені, балалардың миы бала өмірінің алғашқы жылдары жақсы жетіледі.

Әдебиеттер

1. Қ.С. Тебенова; А.Р. Рымханова «Арнайы психология» Алматы 2011ж
2. Грищенко Л. Л. «Устранение дефектов речи», «Семья и детский сад» №1 2005 г.
3. Зайцева Г. Л. «Дактилология. Жестовая речь» М., 1991 г.
4. Малдыбаева А.О., Орынбаева Э.Ә. «Дефектология негіздері» Шымкент 2007 ж.
5. Намазбаева Ж. «Дефектологтың кеңесі» А., 1980 ж.
6. Өмірбекова Қ., Серікбаев Қ. «Логопедия» А., 1996 ж.
7. Филичева Т.Б., Чевелева Н. А. «Логопедическая работа в специальном детском саду» М., 1997
8. «Специальная педагогика» под ред. М.Н.Назаровой. М., 2000 г

ӘӨЖ

ЖАЛПЫ ТІЛ КЕМІСТІГІ БАР БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗДЕРІ

Кочерова Назира Бекмуратовна

Шымкент қаласы білім басқармасының мемлекеттік арнаулы (коррекциялық) № 28 «Гауһар» балабақшасы (сөйлеу функциялары ауыр және жеңіл бұзылғанбалаларға арналған) коммуналдық мемлекеттік мекемесі, тәрбиеші

Резюме

Бұл мақалада ,жалпы тіл кемістігі бар балалардың сөйлеу тілін дидактикалық ойындар арқылы дамытудың психологиялық - педагогикалық негіздерін қарастыру, сөйлеу тілінің деңгейлерін анықтау.

Қазіргі кезде түрлі дәрежедегі тіл кемістіктерінің көбеюі – шешімі табылмай келе жатқан өзекті мәселеге айналып отыр. Тіл – қарым-қатынас құралы болғандықтан, бұл жағдайда тіл кемістіктері бар балаларда көптеген қиындықтар туындайды. Әр жастағы балаларда сөйлеу тілінің әр түрлі бұзылыстары кездеседі. Олардың ішінде ең көп таралған түрі – дыбыс айту кемшіліктері. Мұндай кемшіліктер өз бетінше кемістік ретінде де, сөйлеу тілінің басқа, күрделі бұзылыстарының құрамында болуы да мүмкін. Бірақ дыбыс айту кемшілігінің ең қарапайым түрін де «кемістік емес, кейін түзеліп кетеді» – деп жайбарақаттықпен қарауға болмайды. Олар балалардың өсуіне кері әсерін тигізіп, өз тілін меңгерудегі қиындықтарға әкелуі мүмкін.Жалпы тіл кемістігі бар балалардың өз ойын, пікірін еркін, дұрыс, жатық әрі түсінікті етіп жеткізі алуы керек. Бұл үшін бала бойында біріншіден, айтар ойын жасқанбай жеткізе білуі, екіншіден артикуляциялық жаттығуларды қолдана алу дағдылары мен білім біліктілігі болуы керек. Демек, мұның барлығы логопедия сабағын сапалы, тиімді әдіс-тәсілдермен оқытқанда ғана жүзеге асады. Мұнда ескеретін жайт: біріншіден, қандай педагогикалық құралдар мен оқу технологиялары қолданылса, ол бала санасына, оқушының ойлауына сәйкес келуі басты шарт. Екіншіден, іріктеп алынған оқыту технологиялары мен әдістәсілдері оқушылардың білім-деңгейін, біліктілік сапасын көтеретіндей, бала санасына, отбасында тәрбиеге сай болуы тиіс Жалпы тіл кемістгігі бар балалардың сөйлеу тілін дидактикалық ойындарды қолдану әдістерінің негіздерін психологиялық, педагогикалық, философиялық ғылымдар құрайтындықтан, ойынның әлеуметтік жағына көңіл аударған жөн. Бұл сабақ үрдісінде балалардың әлеуметендіруге, қоршаған ортамен қарым-қатынас жасау түрлері мен заңдылықтарын түсінуге жәрдемдеседі. Ы.Алтынсарин еңбегінде дидактикалық ойындар туралы ғылыми -әдістемелік мағлұматтар берілгенімен, оның оқуға оқушыларды қызықтыруда түрлі жаңылтпаштар, жұмбақтарды кеңінен қолданатыны байқалды [1]. А.Байтұрсынованың еңбектерінде жаңа материалдарды тек теориялық тұрғыдан ғана үйретіп қоймай, балалар практикалық өмірде білімін кеңінен қолдана алатын дағдыларды қалыптастырудың негізі қаланған. Ғалымның оқулықтарында, материалдарды оқушыларға меңгертуде дидактикалық ойындарды кеңінен қолданғаны байқалды. Ғалым оқулықтарын құрастырған кезде де теорияның практикамын байланысын ұстанғанын басшылыққа алған. А.Байтұрсынова балалардың меңгерген білімін тәжірибелерде орынды қолдану дағдыларын қалыптастыру үшін материалдарды үш кезеңде ұғындыру жұмыстарын жүргізу керектігіне назар аударған: Бірінші кезеңде тіл білімінің сыртқы болмысын таныту жұмыстары жүргізіледі - мұғалім түрлі әдіс-тәсілдерді орынды пайдалана отырып, тіл заңдылықтары мен ережелерінің болмысын меңгертеді. Екінші кезеңде оқушылардың тәжірибеде өз білімін қолдана алу дағдылары мен біліктерін, білімдерін бекіту үшін «Сынау» және «Дағдыландыру» жұмыстары жүргізіледі. Сөздердің мағыналары қандай, олар сөйлемде қалай орналасады, бір-бірімен қалай тіркеседі, сөйтіп тіл білімінің заңдылықтары тәжірибе жүзінде танытылады. Үшінші кезеңде оқушыларды шығармашылық ойлауға дағдыландыру үшін дидактикалық ойындар қолданылады. Бұл

ойындарды қолданудағы басты мақсаты баланың жаңа білім жөнінде түсінігін қалыптастыруға, білімін жетілдіруге, баланың тіл ережелерін өздігінен ізденіп қолдануға үйрету болады. Дидактикалық ойындарда оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай шығармашылық қабілетін дамытатын тапсырмалар беріледі. А. Байтұрсыновтың жаңа материалды меңгеру кезеңіндегі балалардың ойлау қабілеттерін эмпирикалық ойлау (I кезең), теориялық ойлау (II кезең), шығармашылық ойлау (III кезең) деп қарастыруы - балаларға білімді игертудің ұтымды жолы. Ғалымның әдістемелік жаңалығы бүгінгі күнге дейін өз маңызын жойған жоқ [2]. Әртүрлі зерттеулерге жалпы тіл кемістігі бар балаларға мынандай психологиялық – педагогикалық сипаттамалар берген. Жалпы тіл кемістігі -есту қабілеті мен ой-өрісі әдеттегідей дамыған балалардың дыбыстық,мағыналық жағына қатысты сөйлеу тілі құрамының компоненттерінің бұзылуынан болатын әртүрлі күрделі тіл кемістіктері. Дыбыстарды бұзып айтуын, фонематикалық-есту қабілетінің дамымауы, сөздік қоры мен грамматикалық сөйлем құрылысының артта қалуын жалпы сқйлеу тілі дамымаған балалардың барлығына тән кемшілік. Жалпы сөйлеу тілінің дамымауы алалия,афазия, ринолалия, дизартрия сияқты күрделі сөйлеу патологияларының түрлерінде байқалуы мүмкін. Сөйлеу тілі дамуының бірінші деңгейінде тілдің мүлде қалыптаспауы жатады. Ондайларды мақау балалар дейді. Бұл деңгейдегі балалардың кісімен тілдескенде анық байқалатын тіл кемістіктері мынандай болып келеді: былдырлап сөйлеседі, жеке дыбыстарға еліктейді, жекелеген зат есімдік сөздермен күнделіті тұрмыста айтылып жүрген етістік сөздерді пайдаланады, сөйлемді былдырлап мүлде түсініксіз етіп үзіпүзіп айтады, сөйлемде дыбыстар анықтылмайды, әрі тұрақсыз, құбылмалы келеді. Олар айтайын деген ойын қолдарын ербендету арқылы бет-аузын қисаңдатып, ымдап түсіндіруге тырысады. Сөйлеу тілінің бұндай кемістіктері ақыл-ойы кем балаларда да болуы мүмкін. Бірақ та сөйлеу тілі дамымаған есі дұрыс балаларды ақылына қарапақ сөйлеу тілі дамыған /олигофрен/ ақыл-ойы кем балалардан оңай ажыратуға болады. Бұл біріншіден, сөйлегенде пайдаланатын сөздік қорына қарағанда енжар сөздік қорының артықшылығы. Жалпы сөйлеу тілі дамымаған есі дұрыс балалардың олигофрен балалардан өзгешелігі, ойларын тыңдаушысына жеткізу үшін дене мүшелерінің қимылын және мәнерлі ымды пайдаланады. Оларға өзінің сөйлеу тілінің кемшілігіне сын көзімен қарап, оны қалайда түзетуге бар ықыласымен жолын ақылдың дұрыстығына тән қасиет бар. [3]. Сонымен сөйлеу тілінің ұқсастық жақтарына қарамастан ой-өрісі сөйлеу тілінің дамуы жағынан бір-біріне ұқасамайды. Сөздік қоры шамадан тыс шектелген бұндай балалар заттардың және қимыл-іс әрекеттерінің сыртқы түрлеріне немесе олардан шығатын дыбыстардың ұқсастығына қарап өздерінің былдырлаған тілімен барлығына бір сөзбен ат қойып алып түсіндіреді. Мысалы: « деде»- машина, солай кетіпті және т.б. Сонымен бірге қимыл- іс әрекеттерді біліретін сөздерді заттың атымен орын алмастыра беретін жағдайларда байқалады. Мысалы: «адас» -қарындаш, жазу, сурет салу; «тәй» -шай,ішу,тамақ ішу. Сөйлеу тілі дамымаған баланың кейде бір сөзді сөйлемде де пайдаланатын ерекшелігі болады. Н.С. Жукованың ескерткенідей, бір сөзді сөйлемдегі сөздің түбірі бұзылып тұлғасыз айтылатын жағдай, сөйлеу тілі дұрыс дамымаған балада да байқалуы мүмкін [4]. Бірақ ол тек 5-6 ай ғана созылады, оның үстіне ондай сөздер онша көпте болмайды. Сөйлеу тілі дұрыс дамыған бал сөздерді байланыстырып сөйлем құрап айтуды ерте пайдалана бастайды. Сөздердің ішінде тұлғасыз сөздер де араласып айтылып кетуі мүмкін, бірақ оларды біртіндеп түзетіп дұрыс айтуға дағдыланып кетеді. Сөйлеу тілі жалпы дамымаған баланың да сөйлемінің көлемі 2-4 сөзге дейін кеңейетіндігі байқалады, бірақ бұнда құрылысы бұзылған сөз тіркестері бұрынғы қалпында өзгеріссіз сақталып қалады. Тап осы жағдай сөйлеу тілі дұрыс дамыған балада еш уақытта байқалмайды. Сөйлеу мүмкіндігі төмен баланың өмірден алған тәжірбиесі аз және айналасындағы өмір тіршілігі туралы мағұлматы жеткіліксіз болып келеді/ әсіресе табиғатқа байланысты құбылыс/. Дыбыстардың қолдануы тұрақсыз, құбылмалы келеді. Сөйлегенде көбінесе 1-2 буыннан тұратын сөздерді ғана қолданады. Буындары көбірек қиын сөздерді айтқан кезде оның 2-3

буынына дейін қысқартылып, түсіп қалады. Мысалы: жұмыртқа-ұтқа, домбыра-домба. Фонематикалық түйсігі бұзылғандықтан аттары бір-біріне ұқсас,мағынасы әр түрлі сөздерді сұрыптай алмай қиналады. Мысалы: бала-балға, жаға-жаңа. Бұл деңгейдегі балалар дыбыстың талдау жолын түсінбейді. Сөйтіп жалпы тіл кемістігінің бірінші деңгейін былай сипаттауға болады: 1.Сөздік қоры жоқтың қасы. Ол былдырлап түсініксіз айтылған сөздерден , басқа дауысқа еліктеген дыбыстардан /р-р-р,ш-ш-ш,-з/ күнделікті қолданылатын кейбір оңай сөздерден тұрады. /ту-су/. 2. Баланың енжар сөз қоры пайдаланатын сөз қорынан едәуір молырақ болады, бірақ та, сөз түсінігі тым таяз. Сөздерді бірнеше рет қаталанған таныс ситуацияда түсінеді. Мысалы: «Қолыңды қалтаңнан ал»деген бұйрықты бала дұрыс орындауы мүмкін, «қалтаңды көрсет»дегенде ол көрсете алмайды. Өйткені ол қалта деген сөздің мағынасын түсінбейді. Байланыстырып сөйлеу қабілеті мүлдем дамымаған. 3.Сөздің , дыбыстың, буынның құрамын сақтап қайталау қабілеті дамымаған.[5]. Сөйлеу тілі дамуының екінші деңгейіне ауысудың белгісі сол, онда ымдау мен былдыр сөздерден басқа бұрмаланған болса да айтарлықтай тиянақты жалпы қолданылатын сөздер пайда болады. Мысалы: қыт.бадя тан тет туй. Балалар шана теуіп жүр. Кейбір грамматикалық тұлғаларды ажыратылуы бір мезгілде байқалады. Бірақ бұл тек екпінді жалғауына түскен сөздерге және тек кейбір грамматикалық категрияларға қатысты болады. Бұл процесс әлі де болса едәуір тұрақсыз екендігі сипаттайды және бұндай баланың сөйлеу тілінің дамуы қатты тежелгендігі анық байқалады. Сөзді көп білдейтіндіктен баланың тілі кедей ,ол өзі білетін заттардың аттарын атаумен және қимыл-іс әрекеттерін айтып берумен ғана шектеледі. Бірінші деңгейдегі балаларға қарағанда суретке қарап және сұрақ бойынша әңгімелеуі қарапайым, әрі қысқа болғанмен грамматикалық құрылысы мен сөз тізбегі біршама дұрыс. Сөйлеу тілінің грамматикалық құрылысының жетілуі қанағаттанарлық емес екендігі сөйлеу материалы күрделенген кезде немесе баланың өзі бұрын сирек естіп, аз қолданған сөздер мен сөз тіркестерін айту қажет болып қалған жағдайда оңай білінеді. Мұндай балалар септік жалғаулар мен көпшіл түрін білдіретін жалғаулардың мағынасын жете түсінбейді. Жұрнақ, жалғауларды пайдаланып сөз өзгерту кездейсоқ жағдай, сондықтан да оны пайдаланғанда әртүрлі қателерді көп жібереді. Сөзді тар мағынада жиі қолданады, ауызша талдап қорыту дәрежесі өте қиын. Тұлғалары, қолдануын немесе тағы басқа белгілері ұқсас бірнеше заттарды бір сөзбен атауы мүмкін. Мысалы: шыбынды, қоңызды, масаны,сонаны, араны, көбелекті -бір жағдайда осылардың барлығын тек біреуінің ғана атымен атайды, ал екінші бір жағдайда тағы басқа біреуінің ғана атымен атайды. Балалар заттың атын білгенмен, оны құрайтын бөлшектерін атауға келгенде қиналады/ ағаштың бұтағы, жапырағы, түбірі, тамыры/, ыдыс-аяқтардың, жануарлардың төлдерінің аттарын білмейді. Міне осының бәрі бұндай балалардың сөздік қорының тым кедей екендігін көрсетеді.[6]. Заттың атын, түсін, тұлғасын , белгісін білдіретін сөзді орнымен дұрыс қолдануды әруақытта толық біле бермейтіндігі байқалады. Қолданудағы қимыл-іс әрекеті әртүрлі, тұлға ұқсастығы жақын атау сөздерді шатастырып орын ауыстыруы жиі көрініп қалады. /кесу-көрту, қашау-қажау/, грамматикалық тұлғаларды қолдануда ерескел қателер жіберетіндігі арнайы тексеру кезінде белгілі болды. 1. Септік жалғауларды алмастыру /дүкеннен бардым-дүкенге бардым/. 2. Сөздің жекеше, көпше тұлғаларын және етістіктің түрлерін қолданудағы қателер. 3. Зат есімнің жекеше, көпше түрлерінің өзгеруі кезіндегі /сиырдан/сиырлар/. Баланың тіліндегі жуан және жіңішке , ысқырып және ызыңдап шығатын, қатаң және ұяң, мұрын дыбыстарының сонымен бірге құрамы әртүрлі буынды сөздердің айтылуы мен үндестігі өрескел бұзылғандықтан салдарынан сөйлегенде сөзінің сапасы жағынан да, саны жағынан да жасына қарағанда едәуір артта қалған. Буындар мен дыбыстардың орын ауыстыруы, ұқсас буындардың алмастырлуын, қатарласып келген дауыссыз дыбыстардың қысқартылуы салдарынан сөздің құрамындағы дыбыстардың орналасу заңдылықтары өрескел бұзылады. Баланы жан-жақты тиянақты тексерудің нәтижесі оның фонематикалық есту қабілетінің нашарлығын, дыбыстарды талдау мен жинақтауға балаға тапсырма бойынша берілген

дыбыстардан суретті іріктеп алу және дыбыстарды орнына қойып сөз құрау қиындық туғызады. Дағдылануды игеруге дайын емес екенін оңай анықтауға мүмкіндік береді. Арнайы коррекциялық оқытудың ықпалымен сөйлеу тілі дамуының ш-деңгейіне өтуі баланың айналасындағыларымен қарым-қатынасының кеңеюіне мүмкіндік туғызады. Жалпы тіл кемістігінің екінші деңгейіндегі балалар төмендегідей сипатталады: 1. Балалардың белсенді /активный/ сөздігі зат есім, етістік , сын есім, үстеу сөздерімен толықтырылады. 2. Сәтсіз болса да бұл деңгейдегі балалар септік жалғаулар мен жұрнақтарды пайдалана бастағаны байқалады. 3. Бұл деңгейде балалар сөзді байланыстырып сөйлей бастайды. 4. Сөзді түсінуі жетіледі, белсенді және енжар сөздіктері толығады. 5.Әлі де көп дыбыстарды және кейбір сөздерді дұрыс айта алмайды. Дыбыстық талдау, жинақтау әдістерін игеруге дайын еместігі байқалады. Сөйлеу тілі дамуының III деңгейінде сөйлем құрылысында лексико – грамматикалық және фонетико-фонематикалық элементтердің жетілмейтіндігін сипаттайды. Осындай дәрежедегі, әсіресе мектеп жасына дейінгі балалар айналасындағылармен тілдесіп, сөйлесе алады, бірақ қанша дегенмен де өзінің айтайын деген ойын анықтап түсіндіре алмайды. Тіпті, бала дұрыс айта алады-ау деген кейбір дыбыстардың өзі де өз бетімен сөйлегенде жеткілікті түрде айқын шықпайды. Тап осы фонематикалық топтағы екі немесе бірнеше дыбыстарды бір дыбыс немесе бірнеше дыбыстарды бір дыбыс бір мезгілде алмастырған кезде дифференцияланбаған дыбыстардың айтылуы өзгеше болады / негізінде ысқырып және ызыңдап шығатын, эффрикат. Мұрын дыбыстары /. Мысалы: сәй-шай, сәнә-шана, қал-қар. Сонымен бірге балалар барлық сөз таптарын пайдалануды, грамматикалық құрылымның қарапайым түрлерін қолдануды үйренеді. Салалас құрмалас пен бағыныңқы құрмалас сөйлемдерді құрастыруға тырысады. Мысалы: Айдош мектептен келді де шабағын оқуға отырды. Баланың тілі жетіліп жаңа дыбыстармен толықтырылған әртүрлі буындары бар сөздердің айтылғанда сөздегі дыбыстардың дұрыс, дұрыс емесін және олардың бұзылу ерекшелігін айқындауға болады, сөз тіркесін байланыстырып сөйлеу мүмкіншілігі артады. Бала өмірден алған тәжірибесінің нәтижесінде күнделікті тұрмыстағы өзіне жақсы таныс болып қалған заттың атын, түсін, тұлғасын, сапасын, белгісін және халжайын сөйлеп беруге енді бұрынғыдай қиналмайды. Олар өздерінің үй-іші туралы , өзі және достары туралы , айналасында болып жатқан тіршілік туралы емін-еркін әңгімелеп бере алады, қысқа әңгіме де құрастырады. Алайда сөйлеу тілінің хал-жайын жан-жақты мұқият тексерген кезде тілге қатысты жүйенің / лексиканың, грамматиканың, фонетиканың/ бір бөлігінің толық дамымауы айқындайтын көрінісі көруге мүмкіндік туады. Бала ауызекі сөйлескенде өзінің тілі келмейтін қиын сөзді, нақышты сөз тіркесін айтпауға тырысады. Егер сондай балалардың алдарына шарт қойса,онда сөздің және грамматикалық категориялардың қандайын болса да міндетті түрде пайдаланады да, сөйлеу тілінің дамуындағы кемшіліктер айтарлықтай анық көрінеді. Бала сөзді емін-еркін қолданып сөйлегенімен , сөйлеу тілі дұрыс дамымаған қатарластарына қарағанда, өздігінше сөйлем құрастыру кезінде үлкен қиындық береді. Әдеттегідей қиыстыру мен меңгеру қателерінен шығатын аграмматизмдерді дұрыс құрастырылған сөйлемнен де кездестіруге болады. Бұл қателер тұрақты сипат бермейді: грамматикалық тұлғалардың немесе категориялардың әртүрлі жағдайлары дұрыс та, бұрыс та қолданылуы мүмкін. Құрмалас сөйлемді жалғаулығымен және жалғаулықты сөзімен құрастырған кезде қателер жіберілетіні байқалады. Бала сурет бойынша сөйлем құрастыру кезінде қатынасушы кісіні және қимыл іс-әрекеттінің өзін жиң көрсетіп дұрыс атап отырса да, сөйлем құрамына қатынасушы кісінің пайдаланған затының атын кіргізбейді. Сөздік қорының едәуір өскеніне қарамастан ,лексикалық мағынасын толық білмейді /шынтақ, білек, өзен, көл, бұлақ/, бірсыпыра сөздерді дәл түсінбейді және дәл қолданбайды /кесу, қию, пішу/. Лексикалық қателердің ішіндегі көзге түсетіндері төмендегідей: а) заттың атын сол заттың бөлшегінің атымен алмастыруды /құла-бас, дөңгелекмашина/. б) мамандықтың атын сол маманның істейтін кәсібімен ауыстырады /әнші-тәте өлң айтады/; в) тектес заттардың меншікті аттарын

атамай олардың сыртқы түрлерінің ұқсастығына және тұрмыстағы қолдануларына қарап жалпы атауларымен атайды /қарға- «құс», «қарағай-ағаш»/; г) көлемін білдіретін белгілерінің орын алмастыруы /биік, кең, ұзын,- «үлкен», «қысқа», «кішкентай»/. Бала өз бетінше еркін сөйлесіп отырған кезде заттың белгілерін, күйін қимыл-іс әрекетін білдіретін сын есім мен үстеу сөз таптарын аз қолданады. Бала жеңіл сөздерді сөйлеп дағдыланбағандықтан іс жүзінде көп қолданбай сөздік қоры тоқырап, кедейленіп қалуын әсерінен оған сөздің морфологиялық элементтерін айыруға мүмкіншілік бермейді. Көп балалар жаңа сөздерді қолданған кезде қателерді жиі-жиі жібереді. Шынында да, дұрыс сөздердің жасалуымен қатар кемшіліктері де болады. Мысалы: көрпе-көрпшелік. Осыған ұқсас қателер бірлі-жарымдап тілдері жаңа шығып келе жатқан дендері сау балаларда кездесуі мүмкін, бірақ олар тез арада жоғалып кетеді. Орыс тілінде қателердің көпшілігі тамақтардың, заттардың өсімдіктердің мағыналарын білдіріп, ара қатынасын белгілейтін атынастық сын есімнің жасалуы кезінде болады. Мысалы: стекловый стакан Орыс тіліндегі зерттеулердің нәтижесіне қарағанда сөйлеу тіліндегі зерттеулердің нәтижесіне қарағанда сөйлеу тіліндегі грамматикалық қателердің ішіндегі ең ерекшеліктері төмендегідей:

а) сын есімнен зат есім сөздердің жекеше, көпше түрлерінде және септіктерде дұрыс қилыспады. Мысалы/ книги лежат на большими отолах/; б) сан есім зат есімнен дұрыс қиылыспайды, Мысалы, пять пальцем-пять пальцев; в) жалғаулықтарды қолданғанда кететін қателер: түсіріп қалдырады,алмастырады, толық айтпайды,мысалы: мяч упал из полки-мяч упал с полки; г) сөздің көпше түріне септік тұлғаларды қолданғанда кететін қателер Мысалы: много дерево-деревьев. III деңгейде сөйлеу тілі дамуы бойынша баланың фонематикалық тілінің жасалуы жасының мөлшерімен салыстырғанда артта қалуы айтарлықтай шамада: олардың сөйлеу тіліндегі дыбыстардың барлық түрлерінің дұрыс айтылмауы әлі де байқалады /сигматизм ,ротацизм, ломбдацизм, үндестік ақаулығы , уяңдануы/. Сөздегі дыбыстардың түсіп қалатын тұрақты қателері, ең қиын сөздердегі буындардың бұзылуы байқалады. Мысалы: велосипед-сипед, милиционер-мисонел. Фонематикалық естуі және түсінуі қабілетінің нашар дамуының салдарынан баланың сөзді дыбыстарға талдау және топтау дайындығы өз бетінше қалыптастыруының нәтижесінде оларға логопедтің жәрдемінсіз мектепте сауатын ойдағыдай меңгеруге мүмкіндік бермейді.[11]. Сонымен, сөйлеу тілі дамуының үшінш деңгейі мынандай кемшілітермен сипатталады: 1. Бала ауызекі байланыстырып сөйлегенде кейбір сөздерді білмейтіндігі және дұрыс қолдана алмайтындығы байқалады. Сөздік қорында көбінесе зат есім, етістік көп кездеседі де сын есім, үстеу таптары аз кездеседі. 2. Тілдің грамматикалық жағының дамымағаны байқалады. Балалар септік жалғауларды ,жұрнақтарды қолдануда қате жібереді. Сөз қзгерту қабілеті мүлдем дамымаған. 3. Сөйлегенде көбінесе тек жәй сөйлемдерді қолданады, құрмалас сөйлемдер сирек кездеседі. 4. Бұл деңгейіндегі көптеген балаларда сөздің буындарын дұрыс айтпау кемшіліктері сақталады да дыбыстың талдау ,жинақтау әдісін меңгеруде қиындық туғызады

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалары / Ы Алтынсарин.- Алматы: ғылым, 1994.- 288 б.
2. Байтурсынов А.Бес томдық шығармалар жинағы.Т.1\.- Алматы: Жібек жолы, 2002.- 208 б
3. Қ.Өмірбекова, Қ.Серкебаев. Логопедия \оқу құралы\ Алматы – 1996.
4. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичева Т.Б. Преодоление ОНР у дошкольников, - М -1989.
5. Байтұрсынова А.А. Арнайы педагогика: проблемалармен даму болашағы. Алматы., 2008. – 228 б.Сулейменова Р. А. «Система ранней коррекционной помощи детям с ограниченными возможностямив Казахстане: проблемы создания и развития», Алматы., 2001. – С. 45.

УДК

ОБУЧЕНИЕ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ТЯЖЕЛЫМИ НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Седова Елена Борисовна
КГУ "Государственный специальный (коррекционный) детский сад №28 "Гауһар" управления образования города Шымкент (для детей с тяжелыми и более легкими нарушениями речи) учитель-логопед

Резюме

В статье исследуются проблемы инклюзивного образования детей младшего школьного возраста с тяжелыми нарушениями речи. Актуальность проблемы исследования обусловлена необходимостью разработки технологий обучения детей младшего школьного возраста с тяжелыми нарушениями речи в условиях инклюзивного образования.

Система инклюзивного образования уже успела затронуть многие учебные заведения: высшие, средние, дошкольные и школьные. Инклюзивным образованием охвачены разные категории людей: взрослые, дети младшего школьного возраста, подростки, лица с ОВЗ. К одной из таких групп относятся дети с тяжелыми нарушениями речи (ТНР). Эта категория детей с сохранным слухом и первично сохранным интеллектом, которые из-за сложных нарушений в речевом и соответственно психическом развитии не имеют возможности жить полноценной жизнью. К тяжелым речевым нарушениям относятся такие, при которых страдает экспрессивная (внешняя) речь, в результате чего затруднены контакты ребенка с окружающим миром. Дети могут понимать обращенную к ним речь, но выразить ее не в состоянии. Такими речевыми нарушениями являются: алалия, афазия, ринолалия, дизартрия.

В Казахстане до недавнего времени помощь детям с ТНР оказывалась в специальных коррекционных школах V вида, специализированных детских садах, имеющих логопедические группы и на логопунктах. В специальных коррекционных школах и детских садах образцовой, правильной речью владеют только учителя, педагоги, логопеды. Коррекционная работа в большей степени проводится только во время учебных занятий, остальное время дети общаются друг с другом и у них отсутствует контроль за речью. Отсюда можно сделать вывод о том, что необходимо включение детей с речевыми нарушениями в среду с нормально развивающимися детьми, в общеобразовательные школы.

На сегодняшний день приняты попытки инклюзивного образования детей младшего школьного возраста с тяжелыми нарушениями речи. Анализ сложившейся ситуации поможет определить основные направления работы, выявить положительную направленность такого обучения, необходимость дальнейшего учета в разработке педагогических технологий обучения и воспитания детей младшего школьного возраста возраста с ТНР в условиях инклюзивного образования.

В настоящее время внимание исследователей сосредоточено на среднем и высшем образовании детей с ОВЗ. Однако, возможности, упущенные в младшем возрасте, представляют значимую проблему в старшем возрасте, поскольку развитие психических процессов замедляется, компенсаторные и адаптационные возможности организма ослабевают. Дошкольный и младший школьный возраст – наилучший период для коррекции психических функций. Поэтому инклюзивное образование младших школьников является первой, наиважнейшей ступенью в развитии детей и в коррекции имеющихся нарушений, поскольку составляет основу дальнейшей жизни и деятельности ребенка с ОВЗ. Правильно организованный процесс школьной образовательной инклюзии значительно уменьшит процент детей со сложными отклонениями в развитии, в том числе с тяжелыми нарушениями речи.

Такие исследователи, как Л. В. Лопатина, Н. В. Нищева, и др. считают, что инклюзивное образование младших школьников с тяжелыми нарушениями речи возможно при наличии специальной адаптированной общеобразовательной программы (АООП). Реализация данной программы обеспечивает максимальную коррекцию нарушений развития и полноценную социальную адаптацию детей с ОВЗ. В процессе воспитания и обучения по данной программе используются стандартные формы организации занятий разными специалистами: индивидуальные, подгрупповые, фронтальные, согласованные с родителями. Программой предусматривается разностороннее развитие детей, коррекция недостатков в их речевом развитии, а также профилактика вторичных нарушений, развитие личности, мотивации и способностей детей в различных видах деятельности.

Рассматривая различные подходы к обучению детей младшего школьного возраста с ТНР в условиях инклюзивного образования, можно сказать, что оно мало изучено и недостаточно разработано на сегодняшний день, хотя проведена значительная работа, но единая, четко построенная система инклюзивного обучения и воспитания детей с ОВЗ пока еще не сформировалась. Развитие инклюзии является одним из основных направлений модернизации системы образования. Инклюзивное образование - обеспечение равного доступа к образованию для всех обучающихся с учетом разнообразия особых образовательных потребностей и индивидуальных возможностей.

Литература

1. Адаптированная примерная основная образовательная программа для дошкольников с тяжелыми нарушениями речи / Л. Б. Баряева, Т. В. Волосовец, О П. Гаврилушкина, Г. Г. Голубева и др. Под. ред. проф. Л. В Лопатиной. — СПб., 2014. — 448 с.

2. Ахметзянова А.И. Организация инклюзивного образования лиц с ограниченными возможностями здоровья в Казанском федеральном университете // Образование и саморазвитие. - 2014. - № 2 (40). - С. 208-212.

3. Кириллова Е. А. Психолого-педагогические аспекты обучения детей с тяжелыми нарушениями речи в условиях инклюзивного образования // Актуальные проблемы современной педагогической науки: Материалы Международной научно-образовательной конференции (18-19 декабря 2014 г.): Сборник научных трудов / Под общ. ред. д.п.н., проф. А.Н. Хузиахметова. – Казань: ТРИ «Школа», 2014. – с.355-358

4.Логопедия: учебник для студентов дефектологических факультетов педагогических высших учебных заведений / [Л. С. Волкова и др.]; под ред. Л. С. Волковой.—Изд. 5-е, перераб. и доп..—Москва: ВЛАДОС, 2008.—703 с.

УДК

НАЧАЛЬНЫЙ ЭТАП КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЫ С НЕГОВОРЯЩИМИ ДЕТЬМИ

Стрельцова Марина Владимировна

КГУ "Государственный специальный (коррекционный) детский сад №28 "Гауһар" управления образования города Шымкент (для детей с тяжелыми и более легкими нарушениями речи) учитель-логопед

Резюме

В статье рассматриваются начальные этапы коррекционной работы с немыми детьми.

В начале работы логопед предъявляет ребенку пять знакомых изображений животных, «крики» которых можно обозначить фонетически простыми звуками-эквивалентами или звукосочетаниями: «му» - корова, «пи» - мышка, «у» - волк, «и» - зайка, «га» - гусь и т.д. Логопед держит картинку рядом со своим ртом для того, чтобы ребенок одновременно мог видеть и изображение животного, и движения артикуляторных органов логопеда, произносящего соответствующие изображению звукокомплексы.

В процессе предъявления всех картинок одни дети пытаются повторять сразу за логопедом, другие только шевелят губами, а часть детей просто следят за его действиями. Если ребенок не делает никаких попыток к повторению, можно разложить картинки перед ним и попросить: «Дай му», «Дай пи»; чтобы сформировать условную связь звучания и изображения, необходимо назвать животное.

Естественно, при повторении ребенок испытывает трудности артикулирования отдельных звуков, и в этих случаях рекомендуются соответствующие традиционные артикуляторные упражнения. Например, если при имитации во волка (у-у-у) ребенок не может вытянуть губы вперед, его следует учить дуть в трубочки, обнимая их губами, при этом диаметр предлагаемых трубочек постепенно уменьшается; если ребенок не в состоянии сомкнуть губы при подражании пищанию мышки (пи), рекомендуются упражнения «пузырек» (надуть щеки и резко «разорвать» смычку губ), «воздушный поцелуй», либо простое механическое сжимание губ пальцами.

В последующие занятия постепенно увеличивается количество предъявляемых картинок с изображениями животных, рекомендуются необходимые артикуляторные упражнения. Подобным образом подготавливается артикуляторная база для правильного произношения, и ребенку становится доступной артикуляция практически всех звуков по подражанию.

Многие звукоподражания по своему составу напоминают лепетную речь – обязательный этап нормального становления речи ребенка. Однако у

большинства детей с алалией лепет отсутствовал или был ограничен. Поэтому с помощью этого способа удается развить фонетическую сторону речи. Принятые в русском языке звукоподражания включают в себя практически все звуки русского языка. Нами используется обычно около 30 звукоподражаний, обозначающих «крики» животных, а также около 100 слов-звукоподражаний различного характера, типа «шлеп», «бух», «ту-ту». Заучивая «крики» по подражанию за логопедом, дети неспецифическими методами овладевают правильным звукопроизношением.

В работу со звукоподражаниями постепенно вводится фраза с употреблением названия кричащего животного: «Корова – му», «Собака – ав» и т.д.

На дальнейших этапах фраза увеличивается до трех слов: «Корова мычит «му»», «Собака лает «ав»» и т.д.

Предлагаемая нами методика использования звукоподражаний при одновременном развитии всех психических функций ребенка и его импрессивной речи в большинстве случаев способствует появлению активной речи. Для закрепления звукоподражаний родителям рекомендуется петь народные песенки, потешки, прибаутки, колыбельные, в которых содержатся слова наиболее близкие, понятные, доступные ребенку.

Реальная наглядность каждого звукокомплекса раскрывает очень знакомое и понятное для ребенка лексическое значение.

Некоторые слова русского языка образовались от звукоподражаний (ж-ж-ж – жужжать – жук – жужелица, ку-ку – кукушка). Следовательно, звукоподражания дают представления и об этимологии слов.

Эти звуковые комплексы служат и для понимания переносных значений слов и выражений, таких как не каркай, лаяться, куковать и др. Поэтому овладение ими способствует дальнейшему обогащению импрессивного словаря.

Полисемантизм употребления слова-звукоподражания позволяет одним и тем же звукокомплексом, например «хрю», обозначить и свинью, и поросенка, и «свинья идет», и грязнулю, и хрюкание – все, что связано с образом свиньи, т.е. звукоподражание может заменять не только существительные, но и глаголы, прилагательные, междометия. Такое расширение значений позволяет ребенку усложнять синтаксические связи и строить фразы типа «Мяу топ», «Ава па», «Би-би ку-ку», «Она делает чик», «Оля села и би-би».

При этом до минимума сокращаются такие нарушения слоговой структуры, как опускание, перестановка звуков, слогов; слова (фразы) максимально приближаются к понятному звучанию.

Как только у ребенка сформировалась минимальная фонетическая база, следует вводить в дидактические игры типа лото, домино и др. простые, строго заданные фразы: «У меня утка», «Дай…», «Это…», «Я взял…», «Я ставлю…» и т.п., которые он уже способен повторить вслед за логопедом.

С каждым годом увеличивается число безречевых, неговорящих детей, в возрасте от 3 лет. Группа безречевых детей неоднородна, в нее входят дети с временной задержкой речевого развития, алалией, ранним детским аутизмом,

интеллектуальной недостаточностью. Однако, для всех этих детей характерны отсутствие мотивации к речевой деятельности, несформированность коммуникативной функции речи. На начальных этапах работы с неговорящими детьми используются игры и игровые упражнения, позволяющие через игровую, конструктивную, предметно-практическую виды деятельности, через необычные для ребенка задания повлиять на мотивационно-побудительный уровень речевой деятельности. Предложенные игры и упражнения можно использовать как в индивидуальной, так и в групповой работе.

Упражнения по формированию речевого дыхания

список из 6 элементов

1. Упражнение «Полевые цветочки».

Дети идут по тропинке (веревочке) и собирают цветы, затем останавливаются на «полянке». Логопед предлагает понюхать цветочки, при этом следит, чтобы дети

набрали воздух через нос и выдох через рот. Повторить 3-5 раз.

2. Упражнение «Узнай по запаху овощ».

Логопед предлагает детям рассмотреть овощи и называет их: лук, чеснок, укроп. Затем делает на овощах надрезы, укроп растирает в руках. Дети нюхают овощи, запоминают запахи. Затем логопед предлагает каждому ребенку узнать по запаху предложенный овощ. Предварительно логопед напоминает, как правильно делается длинный, глубокий вдох: плавно, медленно.

3. Упражнение «Ароматный фрукт».

Логопед приносит фрукты: апельсин, лимон, яблоко. Дети рассматривают фрукты, нюхают, запоминают ароматы. Затем по очереди дети с закрытыми глазами узнают

фрукт по запаху. Логопед следит, чтобы дети не поднимали плечи при длительном вдохе. Затем дети определяют фрукты на вкус.

4. Упражнение «Листочки».

Дети сдувают с ладошек разноцветные листочки.

Дунь-подунь, мой ветерок.

Очень жаркий день-денек.

5. Развитие плавного, длительного выдоха: подуть на теннисный шарик в тазике с водой; сдувать с ладони перышки, снежинки и т.д.

6. Упражнение «Забей гол»

Из кубиков на столе построить ворота, стараться закатить в него ватный шарик. При этом вдох глубокий, длительный.

Упражнения по формированию понимания речи

список из 8 элементов

1. Назвать (показать) предметы и явления: вода, земля, солнце, трава, цветы, дом, машины. Развивать собственные ощущения с использованием различных поверхностей:

сухие, мокрые, гладкие, шершавые, мягкие и т.д.

2. Показать (назвать) предметы одежды для зимы (осени, лета) по картинкам.

3. Развитие пассивного и активного глагольного словаря, состоящего из названий действий (спит, ест, стоит, идет, бежит, прыгает, играет, гуляет, убирает, чистит, умывается, купается, одевается, говорит, рисует, везет, подает). Дети показывают эти действия на картинках, выполняют их по просьбе логопеда.
4. Различать понятия «большой – маленький», используя знакомые игрушки (матрешку, сказку «Репка», пирамидку).
5. На столе машинка, собачка, петушок.
Учить узнавать игрушки по их описанию (у него есть хвост, мягкая шерсть, маленькие ушки; у него есть крылья, клюв, две лапки, тело покрыто перьями; он красный, пластмассовый, у него есть колеса).
6. Учить понимать простые предлоги, помогающие определить местонахождение предметов. (Поставь кружку на стол. Убери кубики в коробку. И т.д.)
7. Учить различать единственное и множественное число существительных. (Покажи, где кубик, а где кубики, собака – собаки, машина — машины и т.д.)
8. Упражнение «Чем?».
Логопед задает вопрос, ребенок находит подходящую картинку или называет.
Чем мама режет хлеб?
Чем мальчик вытер лицо?
Чем ты ешь суп?
Чем девочка расчесывает волосы? И т.д.
Упражнения по формированию слухового восприятия и фонематических процессов.
список из 7 элементов
1. Звучащие игрушки: барабан, бубен, дудочка.
Узнать звучание барабана (бубна, дудочки) среди других инструментов.
2. В трех одинаковых коробочках – горох, пуговицы, деревянные палочки. Определить на слух, что в каждой коробочке.
3. Используя звукоподражания, узнать собаку (гав –гав), кота (мяу), курочку (ко-ко-ко), мышку (пи-пи-пи) и т.д.
4. Лови звук. Логопед демонстрирует несколько звучащих игрушек: бубен, колокольчик, барабан. Предлагает детям «поймать» звук колокольчика, хлопнув в ладоши.
5. Ребенок стоит спиной к логопеду, который просит рассказывать (показать), что он делает: стучит ложкой по чашке, щелкает ножницами.
6. Пение птичек громко и тихо. Когда звучит громкое пение, дети машут руками (летают), тихое – приседают.
7. Игра «Подскажи словечко»
Чтение стихотворения (ребенок подсказывает последнее слово).
Наша Таня громко плачет, Уронила в речку …(мячик). И т.д.
Игры и упражнения по формированию пространственного восприятия.
список из 5 элементов

1. Игра проводится после чтения сказки «Репка». Вопросы: Кто тянул репку, назови, покажи. Какого цвета репка? После проведенной предварительной работы дети складывают части, чтобы получилась репка. Используется разрезная картинка репки из двух частей.
2. Разрезные картинки из трех частей (например, образ домашнего животного – кошки, собаки, коровы, лошади). И т.д.
3. Выложить елку из зеленых треугольников, ориентируясь на их величину, сначала по образцу логопеда, затем самостоятельно (помощь логопеда в случае затруднения).
4. Из трех белых кружочков выложить снеговика сначала по образцу логопеда, затем самостоятельно.
5. Дети разбирают и собирают матрешку (пирамидку) из 3-5 предметов. Расставляют матрешек по величине, начиная с самой большой матрешки, а затем с самой маленькой. Где прячутся матрешки?
Приемы стимуляции появления первых слов список из 6 элементов
1. Игра «Насекомые»
По сигналу взрослого «Муха полетела» ребенок, имитируя полет мухи, одновременно произносит звук «З». По сигналу взрослого «Жук полетел» ребенок, изображая
полет жука, произносит звук «Ж». По сигналу взрослого «Прилетели» ребенок останавливается.
2. Игра «Паравозик».
По сигналу взрослого «Поехали» ребенок, изображая движение поезда, произносит звук «У» или «Ту-ту».
3. Игра «Кораблик».
Взрослый предлагает ребенку наперегонки погонять «кораблики», изготовленные из разноцветной бумаги. Дуть на кораблики нужно произнося длительно звук «Ф».
4. Игра «Разверни». Ребенок разворачивает различные мелкие предметы, завернутые в ткани (бумагу) разной фактуры, увидев, что в обертке, взрослый стимулирует ребенка к произнесению:
«Опа!», «Вот!», «Вот так!» или названий предметов.
5. Игра «Птички».
Логопед: Прилетели птички и зачирикали (пальчики складываются в одну точку, создавая клюв птички). Покормим птичек: голубей (гули-гули), уток (ути — ути), цыплят (цып – цып). Прилетели птички, клюют зернышки. Все склевали? И полетели. Полетели, полетели, на головку сели, на щечки сели, на лобик, на бровки, на подбородок, на коленочки, на поясочек, на спинку, на животик, на ладошку. Покормим птичек: голубей (гули-гули), уток (ути — ути), цыплят (цып – цып).
6. Игра «Сделаем бусы для мамы и бабушки».
Взрослый предлагает ребенку изготовить крупные бусы для бабы, а мелкие для мамы; помогает нанизывать крупные бусинки на шнурок, а мелкие – на нитку.

Ребенку задаются вопросы, стимулируя его к сопряженному или самостоятельному ответу: «Что мы делаем?» — «Бусы». «Кто наденет крупные бусы?» — «Баба». «Кто наденет мелкие бусы?» — «Мама». «Кто подарит бусы?» — «Я».

ӘӨЖ

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІ – ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТҰРҒЫДА ҚОЛДАУ КӨРСЕТУ

Такибаева Улдархан Акжигитовна
Шымкент қаласы білім басқармасының мемлекеттік арнаулы (коррекциялық) № 28 «Гауһар» балабақшасы (сөйлеу функциялары ауыр және жеңіл бұзылғанбалаларға арналған) коммуналдық мемлекеттік мекемесі, балабақша меңгерушісі

Резюме

Мақалада қазіргі уақытта өзекті болып отырған инклюзивтік білім беру жолдарын іздеу туралы мәселелер және балабақшада балаларды мектепке даярлаудың жолы ұсынылады.

Қазіргі уақытта даму мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс жасаудағы өзекті мәселе – инклюзивтік білім беру. Инклюзивтік білім мүгедек балаға өзінің құқықтарын іске асыруға мүмкіндік береді.Көшеде өзінің жасындағы балалармен ойнап жүрген мектепке дейінгі жастағы балаға жақын жердегі мектепке емес, ерекше жағдайдағы мектепке баратыны жөнінде қалай түсіндіруге болады. Инклюзивті білім беру системасының өзі инклюзивтік қоғамның дамуының тиімді механизмі болып табылады. Инклюзивті білім беру системасын дамыта отырып,біз инклюзивтік қоғам,яғни әрбір адам үшін қоғамды дамытуға жол ашамыз. Инклюзивті білім мүмкіндігі шектеулі балаларға балабақша, мектеп, институт, мектепке дейінгі және мектеп өміріне толық көлемде қатысуына мүмкіндік береді. Инклюзивті білім беру мүмкіндігі шектеулі балаларды теңдікке, тең құқылыққа ынтыландыру қорына ие. Қазіргі жас ұрпақ біздің болашағымыз. Бұл жас ұрпақтың ішінде қарапайым балалар да, даму мүмкіндігі шектеулі балалар да бар.Ендеше бұл балаларды бөлмей, бәріне бір көзқараспен қарап,олардың болашағына жол ашуға көмектесейік.Әрине бұны жеңіл деп айта алмаймын.

Бірақ бір сәт даму мүмкіндігі шектеулі балалардың орнында болып көрейікші,бізге қандай ауыр болса,оларға бізден аса ауыр. Сондықтан,даму мүмкіндігі шектеулі балалардың, мүгедек балардың толық көлемде өмір сүруі үшін біздің еңбектенуіміз керек.

Қазақстанда «Бәріне бірдей мүмкіндік» деген статусты қолданатын инклюзивті білім беру бағдарламасының енгізілгеніне де көп болмады. Бұл термин көбіне «Сапалы білім барлығы үшін» түсінігімен бірдей болып келеді. Яғни, жалпы білім беретін мектептерде мүмкіндіктері шектеулі баламен басқа да, әлеуметтік қорғалатын топтарға жататын оқушыларға өзгелермен теңдей білім беру және соған жағдай жасау. Мүмкіндігі шектеулі балалар қоғамдық өмірге аса бейім емес. Мәселенің бұлай қалыптасуына бүгінгі қоғамның да

кінәсі бар. Өйткені біз мүмкіндігі шектеулі жандарға мүсіркей қараудан арыла алмай келеміз. Жалпы білім беретін орта мектептерде олардың оқып, білім алуына жағдай жасау енді-енді қолға алына бастады. Қазіргі кезде Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі балалар көбінде арнайы мектеп-интернаттарында білім алады [1,33б.].

Инклюзивті білім беру ең алғаш рет шетелде дамыған. Шетел ғалымдары: Ян Амос Коменский, Сайман Лори, Фрэнсис Бэкон зерттеген. Инклюзивті білім беруді ресейде танытқан және этнопедагогиканың негізін алғаш салған ресейлік ғалымдар К.Д.Ушинский, В.А.Сухомлинский болды [2].

Даму мүмкіндігі шектеулі балаларды ерте кезден ажырату жүйесінің құрылуына қарамастан, республикалық инклюзивті білім беру ісін енгізуде қоғамның дайын болмауына байланысты бірқатар қиындықтарға кезігеді. Оның ішінде инклюзивті білім беру дағдысы бар педагог мамандар даярлау мәселесі. Арнайы мекемелер үшін білімді кәсіби дефектолог-мамандар даярлау. Дайындық жұмыстары жүйелі және ұзақ мерзімді жүргізілсе, инклюзивті білім беруді тұрақты сипатқа айналдыруға болады [2,6б.].

Негізгі мәселелердің бірі-жалпы мектептердегі мұғалімдер кемтар бала сыныпқа келген кезде, оны қандай оқулықтармен оқытатынын, қандай әдістемелік құралдарды қолданатынын білмейді. Бұл жағдайлардың артынан туындайтын мәселе-кадр жеткіліксіздігі.

Инклюзивті білім беру жүйесін дамытуда «Мүгедектердің құқықтары туралы» Конвенция аясында инклюзивті білім берудің ұлттық жоспарын жасап, сапалы білім алуды қамтамасыз ету үшін, қоғамдық институттардың тәжірибесін ескере отырып, мүмкіндігі шектеулі жандарды үздіксіз оқытудың тұжырымдамасын жасау аса қажет болмақ. Мүмкіндіктері шектеулі балалардың үйде білім алуын қамтамасыз ету, жай және арнайы мектептерде оқуға мүмкіндігі жоқ балаларды қашықтықтан оқытуға жағдай жасау мемлекеттің басты мақсаттарының бірі. Осыған орай әрбір мұғалімнің бағдарламаға сай электрондық оқулығының болуы, үлгерімі төмен және мүмкіндігі шектеулі оқушылармен жеке жұмыс жасау алуы керек. Әрбір оқушының үлгермеу себебін анықтап, мүгедек баланың диагнозына қарай жұмыс жасаса, оқушының білімге деген құлшынысы артып, өзіндік дарындылығы айқындала түседі деп ойлаймын. Инклюзивті мектеп-бұл, ең алдымен, адамдардың өмірлік стилі болып келетін және сыйлауды үйретететін демократиялық мектеп. Қазақстан Республикасында инклюзивтік білім беру процесінің енгізілуі тек жаңа пайда болған мәселе ретінде қарастырылып отыр. Қазіргі кезде бұл мәселенің шұғыл шешілуі қажеттілігіне даму ауытқуы мен тежелуі бар балалар санының артып келе жатқандығы айғақ бола алады. Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің мәліметтері бойынша, даму ауытқуы бар балалар мен жасөспірімдер саны 2002 жылы 115,2 болса, 2007 жылы бұл сан 154,870мың болған [3].

Арнайы мектеп, интернаттар кеміс балалардың барлығын оқытып, тәрбиелеуге қауқарсыз. Қазіргі кезде елімізде арнайы мекемелер саны 100-ге жуықтады.

Қазақстанда қазір мүмкіндігі шектеулі балаларды анықтау жүйесін ұйымдастыру жұмыстары қолға алынған. Дамуында ауытқулары бар балаларды ерте кезден анықтау мақсатында Қазақстан Республикасы Денсаулық Сақтау Комитеті ерте сәбилік жастағы балалардың жүйке-психикалық дамуына алғашқы дәрігерлік көмек көрсетті [3,22б.].

Инклюзия-мүмкіндігі шектеулі оқушылардың өзінің күшіне сенуіне мүмкіндік беруі. Инклюзия тек дамуы шектелген балалардың ғана емес, басқа да балалардың мүддесін көздейді [4].

Инклюзивті оқыту-даму мүмкіндігі шектеулі балалардың қалыпты дамыған балалармен бірге әлеуметтендіру және интеграция процестерін жеңілдету мақсатындағы жеңілдетілген оқыту жүйесі.Инклюзивті оқыту біріктірілген (оқушы қалыпты балалар сыныбында –тобында оқиды және дефектолог мұғалімнің жүйелі көмегін алады) , жартылай (жеке балалар күннің жарты бөлігі арнайы топтарда, ал екінші бөлігі) қарапайым топтарда өткізіледі. Уақытша арнайы топтардағы бала бірлескен серуендерді, мерекелерді, сайыстарды, жеке істерді, өткізу үшін біріктіріледі. Толық дамуында ауытқулары бар балалар балабақшаның, сыныптың, мектептің қарапайым топтарына енгізіледі, мамандардың бақылауы бойынша түзету көмегін ата-аналар көрсетеді. Кемтар балалардың ата-аналары көмекші не арнайы мектептерге, арнайы интернаттарға немесе балабақшаға баласын бергісі келмесе жалпы балалалр оқитын мектептерге ПМПК-ның ұсыныс бойынша жеңілдетілген бағдарлама бойынша оқытуға толық құқылы.

Сондай-ақ мұндай оқыту арқылы мүмкіндігі шектеулі бала өз қабілетіне сай, ата-анасынан алшақтамай, яғни арнайы мектеп-интернаттарда тұрып оқуға мәжбүр болмай, өзінің тұрғылықты жерінде білім алады. Қоғаммен біте қайнасып, әлеуметтік жағынан бейімделеді. Ал әлеуметтік бейімделу, өз кезегінде, кемтар балалардың қоғамдық ортамен белсенді араласуына мүмкіндік туғызып, жалпы жағдайын жақсартады.

Қорыта келе, мүмкіндігі шектеулі балалармен түзету жұмыстарын неғұрлым ерте бастасақ, соғұрлым қайтарымы үлкен болады. Өз уақытында бұл заңдылықты Ян Амос Коменский айтқан болатын «Барлық тіршілік иесінің табиғаты сондай,-олар икемді болып табылады және нәзік жас кезінде олар тәсілдерді жеңіл қабылдайды, қатайып кеткен соң, оларға қалыптасу қиын болады. Жұмсақ балауызды оларға түрлі пішін беріп сомдауға болады, ал егер қатып қалса, оны сындырап тастау оңайырақ»,-деп жазды [5].

Инклюзивті оқыту-барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеретін, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы. Инклюзивті оқыту балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың

жағдайлары да өзгереді. Инклюзивті оқытуды ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіншілік алады, өйткені олар бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, танып білуге, қабылдауға үйренеді.

Инклюзивті оқыту – барлық балалардың мұқтаждығын ескеретін ерекше қажеттілігі бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы. Балалардың оқу үдерісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайы да өзгереді деп нық сеніммен айта аламыз. Сонымен қорыта айтқанда, инклюзивті оқыту-оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға, адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді. Инклюзивті оқыту арқылы барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеріп, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісін дамытуға болады. Мұндай оқыту түрі арнаулы білім беру жүйесінде дәстүрлі түрде қалыптасқан және даму үстіндегі формаларды ығыстырмайды, қайта жақындатады. Инклюзивті бағыт арқылы мүмкіндігі шектеулі балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады. Осы бағытты білім беру жүйесіне енгізу арқылы оқушыларды адамгершілікке, ізгілікке, қайырымдылыққа тәрбиелей аламыз.

Әдебиеттер

1. Адырбаева М.Ж. Инклюзивті білім беру жүйесіндегі психологиялық – медициналық педагогикалық консультацияның жұмыс барысы. -Алматы, 2011. – Б.30-35.
2. Буркиев М.Ж. 12 жылдық білім беруге көшу жағдайында педагогикалық кадрларды кәсіби даярлаудың ерекшелігі республикалық-практикалық конф. материалдары. -Қарағанды, 2009. – Б.3-9.
3. Батырғалиева А.С. Мүмкіндігі шектеулі балаларды тәрбиелеу жолдары. -Алматы, 2011. – Б.17-25.
4. Буркиев М.Ж. 12 жылдық білім беруге көшу жағдайында педагогикалық кадрларды кәсіби даярлаудың ерекшелігі республикалық-практикалық конф. материалдары. -Қарағанды, 2009. –Б.8-15.
5. Батырғалиева А.С. Мүмкіндігі шектеулі балаларды тәрбиелеу жолдары. -Алматы, 2011. – Б.10-19.

УДК

КРИТЕРИИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛОВИЙ РЕБЕНКА МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С НАРУШЕНИЕМ РЕЧИ

Хворова Ирина Владимировна

КГУ "Государственный специальный (коррекционный) детский сад №28 "Гауһар" управления образования города Шымкент (для детей с тяжелыми и более легкими нарушениями речи) учитель-логопед

Резюме

В статье рассмотрены критерии определения особых образовательных условий ребенка с нарушениями речи младшего школьного возраста

Для детей школьного возраста критерии (показатели) определения специальных образовательных условий будут несколько отличаться от соответствующих критериев у дошкольников, что обусловлено спецификой образовательной программы. Недоразвитие речи является одним из мощных факторов риска школьной неуспешности и неуспеваемости по отдельным предметам, поэтому уровень развития речи будет определять организационную форму обучения. Выбор между различными вариантами обучения производится на основе учета тяжести речевого дефекта. Существуют следующие варианты обучения ребенка и определения специальных образовательных условий: обучение в классе по основной образовательной программе с дополнительными индивидуальными и/или групповыми занятиями на школьном логопункте доступно детям, имеющим недоразвитие речи при ОНР не ниже III, а также наличием элементарных навыков звукового анализа; 15 инклюзивное обучение в классе, с массивной поддержкой логопеда; интегрированное обучение (отдельный класс) по адаптированной основной образовательной программе для детей с ТНР; обучение по адаптированной основной образовательной программе для детей с ТНР в соответствующей образовательной организации, реализующей подобного вида программу. При определении программы обучения необходимо учитывать данные анамнеза. Например, у ребенка общее недоразвитие речи III уровня, которое предполагает обучение по основной образовательной программе вместе со здоровыми сверстниками, но в процессе обследования было выявлено, что у ребенка в анамнезе моторная алалия, подтвержденная объективными данными, которая была успешно частично компенсирована в ходе логопедических занятий на дошкольном уровне образования. Поскольку алалия относится к тяжелым формам речевой патологии, имеющим тенденцию к прогрессии при усложнении учебного материала, постольку рационально рекомендовать этому ребенку начать обучение по адаптированной образовательной программе для детей с ТНР под руководством учителя-логопеда с дальнейшим мониторингом динамики и, возможно, переводом на массовую (основную образовательную) программу. И, конечно, такому ребенку специалист не может рекомендовать обучение по усложненной программе гимназии или лицея. Особое значение в этом случае приобретает начальный период обучения, определяющий формирование базовых учебных навыков и универсальных учебный действий. Перевод ребенка с одного вида программы на другой должен решаться оперативно с учетом корреляции рассматриваемых программ. Дети, на момент поступления в школу имеющие ОНР II и I уровней, должны обучаться по адаптированной основной образовательной программе для детей с ТНР, так как состояние речи этих детей не позволит им успешно справиться с программным материалом наравне с обычными школьниками, поскольку у них еще не сформированы ни вербальные, ни невербальные предпосылки обучения грамоте. Им необходимы специальные методы обучения, иной порядок

предъявления материала, следовательно, специальные учебники. Таким образом, обучающиеся, имеющие ФНР и ФФНР, в совокупности с другими специфическими нарушениями, 16 препятствующими обучению грамоте, также могут обучаться по АООП для детей с ТНР (вариант 1) с обязательным анализом динамики обучения со сроком, исходя из особых образовательных потребностей ребенка. Для указанной категории детей могут быть организованы отдельные структурные подразделения (логопедические кабинеты, логопедические пункты). Следует обратить особое внимание на группу детей с выраженной фиксацией на речи. Эти дети стесняются своей речи, избегают вербального общения со сверстниками и взрослыми, публичных высказываний, в том числе ответов у доски или с места. Таких детей нельзя помещать для обучения в среду с высоким уровнем развития речи, поскольку они, обладая сохранным интеллектом, фиксируются на собственных недостатках, что приводит к невротическим реакциям и к нарушению социальной адаптации. Для таких детей наиболее благоприятной для начала обучения будет образовательная среда таких же детей, у которых также обнаруживаются речевые недостатки. Таким образом, при установлении варианта АООП и выработке рекомендаций, необходимо учитывать не только актуальный речевой статус ребенка и его когнитивные возможности, но и адекватность коммуникативной среды, позицию родителей, возраст и многие другие факторы социума ближайшей зоны развития речи будущего ученика

Основными задачами логопедической работы являются:

- осуществление необходимой коррекции речевых нарушений у детей;
- предупреждение нарушений устной и письменной речи;
- развитие у детей произвольного внимания к звуковой стороне речи;
-воспитание стремления детей преодолеть недостатки речи, сохранить эмоциональное благополучие в своей адаптивной среде;
-совершенствование методов логопедической работы в соответствии с возможностями, потребностями и интересами дошкольника и школьника;
-пропаганда логопедических занятий среди педагогов, родителей (лиц их замещающих) и воспитанников;
-возможность интегрировать воспитание и обучение в обычной группе (классе) с получением специализированной помощи в развитии речи.

Коррекционно-развивающая работа с детьми с нарушениями речи проводится по нескольким направлениям:

- всесторонняя коррекция речи (звукопроизносительной стороны, слоговой структуры, лексико-грамматической и др.);
- развитие неречевых процессов;
- формирование личности ребенка в целом.

К особым образовательным потребностям, характерным для обучающихся с тяжелыми нарушениями речи, относятся:

- выявление детей группы риска и оказание логопедической помощи на раннем этапе речевого развития;

- организация обязательной логопедической коррекции в соответствии с выявленным нарушением перед началом обучения в школе; преемственность содержания и методов дошкольного и школьного образования и воспитания, ориентированных на нормализацию и преодоление отклонений речевого и личностного развития;
- получение образования в условиях образовательных организаций общего или специального типа, в соответствии с образовательными возможностями обучающегося и степенью выраженности речевой патологии;
- непрерывность реализуемого коррекционно-развивающего процесса;
- создание условий, нормализующих или компенсирующих состояние психических функций, на основе комплексного подхода при обследовании детей и коррекции речевых нарушений;
- осуществление комплексного психолого-педагогического и медико-социального сопровождения семьи, формирование партнерских отношений с целью активного включения родителей в коррекционно-развивающую работу с ребенком;
- возможность адаптации образовательной программы с учетом необходимости коррекции речевой патологии и оптимизации коммуникативных навыков обучающегося;
- обеспечение комплекса медицинских услуг, способствующих устранению или минимизации дефекта, нормализации соматического здоровья;
- индивидуальный темп обучения, расширение или сокращение содержания отдельных образовательных областей, изменения количества учебных часов и использования соответствующих методик и технологий в процессе обучения для разных категорий обучающихся с тяжелыми нарушениями речи;
- проведение постоянного мониторинга результативности обучения и сформированности жизненной компетенции обучающегося, уровня и динамики речевого развития;
- применение специальных методов, приемов и средств обучения, в том числе специализированных компьютерных технологий, дидактических пособий, обеспечивающих реализацию «обходных путей» коррекционного воздействия на речевые процессы, повышающих контроль за речью;
- возможность обучения на дому (дистанционно) при наличии медицинских показаний;
- расширение образовательного пространства, увеличение социальных контактов с целью профилактики и коррекции социальной и школьной дезадаптации; обучение применению коммуникативных навыков.

Социализация детей с ОВЗ будет наиболее успешной при создании следующих условий:

- комплексный подход к решению проблем, возникающих в процессе коррекционно-развивающей работы и социальной адаптации детей;
- взаимодействие специалистов, педагогов, родителей;
- организация психолого-педагогического сопровождения семьи ребенка с ОВЗ;
- стимулирование заинтересованности ребенка;
- обеспечение ребенка условиями для принятия оптимального решения;
- организация содержательной деятельности, направленной на развитие социальных качеств личности.

Таким образом, логопедическое воздействие обеспечивает образовательный процесс и максимальную социальную адаптацию детей, имеющих речевую патологию, путем развития познавательной деятельности, коррекции речевых нарушений и формирования речи как средства коммуникации.

Литература:

1. Волосовец Т.В. «Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников.» М., 2002г.
2. Зеленкова Т.В., Селезнева Е.В., Солдатов Д.В., Солдатова С.В. «Методические рекомендации по созданию инновационных организационных форм по обеспечению детей с ограниченными возможностями здоровья психолого-педагогической коррекционной поддержкой при обучении в Московской области». – Орехово-Зуево: МГОГИ, 2014. – 194 с. УДК 373.2
3. Методические материалы по обеспечению психолого- педагогической поддержки и коррекционной работы при обучении детей с ограниченными возможностями г. Орехово-Зуево: МГОГИ, 2014 г.-180с
4. Назарова Е.В. «Формирование лексико-грамматической организации речевого высказывания у детей дошкольного возраста с недоразвитием речи» Дис…канд. пед. наук, М., 2000г.
5. «Современные тенденции образования детей с ограниченными возможностями здоровья»: материалы науч.-практ. Конф. 10-13 мая 2011г.- М.:ГОУ Пед. акад., 2011г.-260с / статья М.Ю.Криворотовой «Особенности работы по социализации детей с ограниченными возможностями здоровья»; с.13-14.

ӘӨЖ

КҮРДЕЛІ ТІЛ КЕМІСТІГІ БАР БАЛАЛАРДЫ МЕКТЕП АЛДЫ ИНКЛЮЗИЯЛЫҚ БІЛІМ АЛУҒА ДАЙЫНДАУ

Қуатбекова Болдықыз Еркинбековна
Шымкент қаласы білім басқармасының мемлекеттік арнаулы (коррекциялық) № 28 «Гауһар» балабақшасы (сөйлеу функциялары ауыр және жеңіл бұзылғанбалаларға арналған) коммуналдық мемлекеттік мекемесі , мұғалім-логопед

Бұл жұмыста күрделі сөйлеу тіл кемістігі бар балаларға психологиялық, педагогикалық сипаттама беріледі. Пайда болу себептерінің факторлары туралы мәлімет жазылды. Балаларды инклюзивті білім беруге дайындау мәселелері қарастырылады. Бас миының органикалық зақымдануымен байланысты сөйлеудің ауыр бұзылуы жиі жалпы білім беретін мектепте толыққанды оқытуға кедергі жасайды.

Қазіргі өркениетті қоғамдағы алға қойылып отырған басты міндеттердің бірі – арнайы білім беру жүйесіндегі жетістіктерді дамыта отырып, оны жаңаша бағытта ұйымдастыру нәтижесінде жан-жақты жетілген тұлғаны қалыптастыру мәселесі болып отыр.

Осыған орай, арнаулы балалар мекемесінің алдында тұрған ең маңызды мәселе жалпы тіл кемістігі бар балалардың ерекшелігін терең зерделей отырып, арнайы білім беруін тиімді ұйымдастыру негізінде қоршаған өмірмен қарым-қатынас жасауға бейім тұлғаны қалыптастыру міндеті қойылып отыр. Бұл міндетті жүзеге асыруда жалпы сөйлеу тілінде кемшілігі бар балалардың байланыстырып сөйлеу тілін дамытудың орны ерекше.

Сөйлеу тіліндегі ақаулықтарды дұрыс түсініп және тиімді ықпал жасау үшін оны жоюдың ең ұтымды және үнемді жолын таңдау керек. Сөйлеу тіліндегі мүкістіктің ішкі сырының ерекшелігін және оның ауқымдылығын анықтай білу қажет. Сөйлеу тіл жүйелерінің қайсы бөлігінің ақауланғанын талдай білу қажет. Сөйлеу тілнің мүкістерінің ерекшелігі мен оның күрделілігіне байланысты әрбір нақтылы жағдайға сәйкес тапсырмаларды пайдаланып тексеру ішінара жекеленген болу керек. Бірақ қандай жағдай болмасын кейбір негізгі талаптарды естен шығармау қажет.

Мүкістіктер сөйлеу тілінің фонематикалық, лексикалық және грамматикалық жақтарын да қамтитыны белгілі. Бұл сөйлеу тілінің фонематикалық барысын, сөздік қорын, грамматикалық құрылысын жан-жақты тексеру деген сөз. Сонымен бірге мектеп оқушыларының оқуы мен жазуын да тексеру қажет.

Қазіргі кезде елімізде мүмкіндігі шектеулі балалардың саны жыл сайын артып келеді. Оның ішінде 70% жалпы сөйлеу бұзылыстары бар балалар (күрделі тіл кемістіктері, жалпы сөйлеу дамуының тежелуі, фонетико-фонематикалық дамымауы).

Р. Е. Левина, Г. В. Гуровец, И. Т. Власиленко, Е. М. Мастюкова балаларда кездесетін күрделі сөйлеу кемістігінің психологиялық және педагогикалық процесін зерттеумен айналысты. Авторлардың берген анықтамасы

бойынша, күрделі тіл кемістіктері – бұл дамуында ауытқушылығы бар бас миының органикалық зақымдалуының салдарынан, есту арқылы қабылдауы бұзылған, психикалық үрдісінің қалыптасуына әсер ететін айтарлықтай сөйлеу ақаулары бар балалардың ерекше санаты. Күрделі тіл кемістіктері бар балалардың сөз қоры аз, физиологиялық жағынан түрлі кемістіктері болғандықтан сөйлеу қабіеттері шектеледі. Сөйлеу тілінің ауыр бұзылуына байланысты, тілдің дыбыстық, сондай-ақ лексикалық, грамматикалық жақтарын толық қалыптаспағандығы көрінеді. Осының салдарынан осы санаттағы балалардың көпшілігінде ойлау, сөйлеу жалпылауының шектеулілігі, оқу мен жазудағы қиындықтар кездеседі. Балаларда эмоционалды-ерік саласында да ауытқулар байқалады. Оларға қызығушылықтың тұрақсыздығы, төмен байқаушылық, мотивация, тұйықтылық, негативизм, өзіне сенімсіздік, жоғары тітіркенгіштік, агрессивтілік, реніштік, айналасындағылармен қарым-қатынаста, өз құрбыларымен қарым-қатынас жасауда қиындықтар тән. Осы санаттағы балларларға алалия, афазия, тұтықпа, ринолалия және дизартрияның түрлері жатады.

Қазіргі уақытта Р.Е Левинанның жіктемесі бойынша логопедияда сөйлеу бұзылыстарының екі негізгі классификациясы бар: клиникалық-педагогикалық және психологиялық-педагогикалық. Бұл классификациялар көбінесе балалардағы сөйлеудің бастапқы бұзылуына қатысты жасалған. Клиникалық классификациясы негізінде сөйлеу жетіспеушілігінің себептері (этиологиясы) мен патологиялық көріністері зерттелінген болатын. Бұл дауыстың бұзылуы (дисфония, афония), сөйлеу қарқынының бұзылуы (брадилалия, тахилалия), дислалия, ринолалия, дизартрия, алалия, афазия, жазу мен оқудың бұзылуы (дисграфия, аграфия, алексия, дислексия).

Күрделі тіл кемістіктерінің пайда болу себептері әр түрлі. Мұндай бұзылыстардың пайда болуына ықпал ететін факторлар арасында жағымсыз ішкі (эндогенді) және сыртқы (экзогенді) болып бөлінеді. Мысалы, құрсақішілік патология ұрықтың дамуының бұзылуына, атап айтқанда, сөйлеу патологиясына әкеледі: құрсақішілік гипоксия, токсикоз, ананың вирустық және эндокриндік аурулары, ұрықтың жарақаттары алкоголизм, темекі шегу, иондаушы радиация, тұрақты діріл және т. б.әсіресе, құрсақішілік даму кезеңінде әсер ететін бірқатар қолайсыз факторлардың үйлесуі (4 аптадан 4 айға дейін жиі). Көп жағдайда күрделі тіл кемістігі бар балалар қалыпты балалардан интелектілік жағынан артта қалғандағы көрініс береді. Мұндай кемшілік қалыпты құрдастарымен жалпы мектепте оқуына кедергі келтіреді. Сондықтан ерте жас кезеңінде арнайы мамандар жұмыс жасау негізінде баланың компенсаторлық мүмкіндіктерін дұрыс пайдалана отырып түзету жұмыс жүргізілуі тиіс. Күрделі тіл кемістігі бар балалар міндетті түрде білікті логопедтің көмегін алуы қажет. Мектеп жасындағы балаларға логопедтік көмекті жалпы мектептер жанындағы арнайы пункттерде да алуға болады. Сөйлеу тілінің күрделі тіл кемістігі патологиясы бар соматикалық әлсіреген балалар психоневрологиялық санаторийлерде логопедиялық көмек алады, онда

оларды 3 ай мерзімге емдеуге жібереді. Бұдан басқа, сөйлеу кемістігі бар балалар үшін арнайы мектепке дейінгі және мектеп мекемелерінің желісі бар. Бұл балабақша, балабақша жанындағы арнайы топтар, арнайы балабақшалар мен мектептер жатады. Күрделі тіл мүкістігі бар балалардың дамуы жағдай әр түрлі болғандықтан қоғамда жеке тұлға болып қалыптасу мүмкіндіктері шектелуде. Осы санаттағы балалар өз деңгейіне сәйкес емес мекемелерде білім алуға мәжбүр. Алайда, осы балалардың білім мұқтаждығын қалыптастыру мақсатында инклюзиялық білім беру үрдісі қалыптастырылуда.

Қазіргі таңда барлық әлем назарын аударып отырған мәселе балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның, отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру.

Инклюзивті оқыту – ерекше мүмкіндіктері шектеулі балалардың жалпы білім беретін мектептердегі оқыту үрдісін сипаттауда қолданылады. Демек, инклюзивті оқыту негізінде балалардың қандай да бір дискриминациясын жоққа шығару, барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру идеологиясы жатыр.

2002 жылы алғаш рет Қазақстан Республикасының «Мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзетулік қолдау туралы» Заңы [3, 3бет.] күшіне енді, онда тек арнайы білімге ғана емес, олардың қоғамдағы орнына да басқа көзқарасты көрсететін, осы санаттағы балалардың құқығын қорғауға қағида түрінде жаңа – инклюзивті – тәсіл бекітілген. Бұл заң әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзетулік қолдаудың формалары мен әдістерін анықтайды, мүмкіндігі шектеулі балаларға тиімді көмек жүйесін құруға, олардың тәрбиесіне, оқуына, еңбектік және кәсіптік дайындығына, бала мүгедектігінің алдын-алуға байланысты мәселелерді шешуге бағытталады.

Инклюзивті білім беру оқыту процессінде балаға жеке көмек көрсету мен психологиялық-педогогикалық қолдауды қамтамасыз етеді, жалпы білім беретін мекемеде мүмкіндігі шектеулі балаларға кедергісіз аймақ құру ғана емес, баланың психофизикалық мүмкіндігін ескере отырып құрылатын оқу-тәрбие процесінің ерекшілігінде ескерген жөн. Ал бұл процессті жүзеге асыру үшін мектепте балаға психологиялық- педогогикалық қолдау қызметі ұйымдастырылуы қажет.

Инклюзивті оқыту – барлық мүмкіндіктері балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында, мектепте және мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді, оқушылардың тең құқығын анықтайды, адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді, барлық балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, балалардың білімділік қажеттіліктеріне бейімделуіне жағдай қалыптастыру, яғни жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат.

Инклюзивті оқытуды ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіншілік алады, өйткені олар бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, танып білуге, қабылдауға үйренеді. Кемтар балаларың ата-анасы көмекші не арнайы мектептер мен мектеп интернаттарға, психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттері мен сыныптарына балаларын бергісі келмесе жалпы балалар оқитын мектептерге ПМПК–ның қорытындысы бойынша көрсетілген, яғни баланың денгейіне қарай жеңілдетілген бағдарлама бойынша инклюзивті оқытуға беруге міндетті. Инклюзивті оқытуға жалпы мектептерде арнайы мұғалімдер – психолог, әлеуметтік мұғалім, олигофренопедагог, логопед мұғалімдері болмаған жағдайда, тәрбиешілерді, бастауыш сыныптың мұғалімдерін, қазақ тілі мұғалімдерін мүмкіндігі шектелген кемтар, мүгедек балаларды инклюзивті оқыту курыстарына оқытып алулары қажет. Ең алдымен, мектепте оқуды бастауда балалардың өздері ғана емес, сонымен қатар олардың ата-аналарының психологиялық дайындығын талап ететінін атап өткен жөн, өйткені осы санаттағы оқушылар үшін бірінші сыныпқа көшу психологиялық сипаттағы елеулі қиындықтармен ұштасады. Мысалы, күрделі тіл кемістігі бар балаларда айналасындағылармен байланыс қиын.

Алайда, бұл балалардың ой-өрісін сақтау және сөйлеуді есту қабілеті бар фактіге қарамастан, олар үшін басқа адамдармен, әсіресе құрдастарымен байланыс орнатудың үлкен күрделілігін білдіреді, оларға төмендеген психологиялық мотивация, тұйықтылық, өз мүмкіндіктеріне сенімділіктің болмауы, айқын негативизм, оның ішінде білім беру әсеріне қатысты, сондай-ақ шытырмалылық, жоғары қорлаушылық және көптеген жағдайларда басқа адамдармен, әсіресе құрдастарымен байланыс орнатудың аса күрделілігін көрсетеді. Бас миының органикалық зақымдануымен байланысты сөйлеудің күрделі бұзылуынан жалпы білім беретін мектепте толыққанды оқытуға кедергі жасайды. Осыған байланысты инклюзивтік білім беру жолдарын іздеу туралы мәселелер туындады. Инклюзиялық мектепке дейінгі мекемелердегі арнайы мамандар күрделі тіл кемістігі бар балалармен түзету жұмысының мектеп алды даярлаудың жолы ұсынылады.

Инклюзивті оқытуға дайындау нәтижелері келесі аспектілерде көрінетін баланың психологиялық дайындығымен ұсынылуы тиіс:

- Мектеп алды кезеңде күрделі тіл кемістігі бар баланы инклюзиялық оқытуға дайындауда – баланың алдында жаңа мүмкіндіктердің келешегін ашады деген сенімді қалыптастыру,
- Баланың ерік-күші мен қандай да бір шешімдерді эмоционалдық аясына қолдану,
- пайда болған қиындықтарды жеңуге тәрбиелеу,
- басқа адамдарға қамқорлық жасауға дайындығын болжайтын эмоционалдық дайындық;
- интеллектуалдық дайындық, яғни оқыту басталған сәтте балада қарапайым білімнің және қарапайым логикалық операцияларға әзірліктің болуы:

- бала салыстыра білуі, қорыта білуі, талдай білуі тиіс, ұсақ қолдың моторикасы және қимылдарды үйлестіру,
- сондай-ақ оған бағытталған сөйлеу нұсқауларын түсіну қабілеті дамуы тиіс,
- қоршаған ортамен (мысалы, педагогтармен және құрдастарымен) қарым-қатынас қызметінің қалыптасуын болжайтын әлеуметтік-психологиялық дайындық);
- сөйлеу дайындығы-бұл ең басты аспектілердің бірі болып табылады.

Алайда, осы аспектілер көлемінде инклюзиялық мектеп алды дайындық жұмысының жүйелігін құрастырып жасау міндеті әлі шешілмей келеді. Мұның басты себебі, күрделі тіл кемістігі бар балаларды оқыту жұмысы мектепке дейінгі мекемелерде өз жүйесін тапқанмен, инклюзиялық білімге дайындау бағдарламасының құрылмауы, арнайы мамандардың жетіспеушілі, қоғамдаға ата – аналар арасындағы мүмкіндіктері шектеулі бар балаларға тең құқылы білім беруге қарсылықтары негіз болып табылады.

Сонымен қорыта айтқанда, инклюзивті оқыту- оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға, адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді. Инклюзивті оқыту арқылы барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеріп, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісін дамытуға болады. Инклюзивті бағыт арқылы мүмкіндігі шектеулі балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады. Осы бағытты білім беру жүйесіне енгізу арқылы балаларды адамгершілікке, ізгілікке, қайырымдылыққа тәрбиелей алатынымыз сөзсіз.

Әдебиеттер:

1. Нищева Н.В. Примерная программа коррекционно-развивающей работы в логопедической группе для детей с общим недоразвитием речи (с 3 до 7) в соответствии с ФГТ. – СП б.: ООО издательств «Детство-пресс», 2012.
2. Попов А.С., Мусыкаева Ф.В. Актуальные вопросы и инновационные подходы обучения и воспитания детей с тяжелыми нарушениями речи: сборник методических статей. – М.: 2012. –112 с.
3. Филичева Т.Б., Чиркина Г.В., Туманова Т.В. Программы для дошкольных образовательных учреждений компенсирующего вида для детей с нарушениям речи. Коррекция нарушений речи – М.: Издательство «Просвещение», 2010.
4. Базисный учебный план специальных (коррекционных) общеобразовательных учреждений V вида (I отделение). – Приложение к приказу Министерства образования РФ от 01.04.2002 г.
5. Сборник «Современные подходы к коррекционно образовательному процессу в школе для детей с тяжёлыми нарушениями речи», М., АПК и ПРО, 2003.
6. Қазақстан Республикасындағы арнайы және инклюзивті білім берудің жағдайы мен дамуы. Аналитикалық баяндама 2016ж

ӘӨЖ

СЫНИ ТҰРҒЫДАН ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Бегалиева Роза Тунгишбековна
Ордабасы ауданы, С.Ысмайлов атындағы жалпы орта мектебінің
география пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются роль технологии критического мышления, активных и интерактивных методов обучения в формировании навыков командной работы.

Summary

The article discusses the role of critical thinking technology, active and interactive teaching methods in the formation of teamwork skills.

Сыни ойлау технологиясының мүмкіндіктері

Сыни тұрғыдан ойлау дегеніміз – ой қозғай отырып, білім алушылардың өз ойымен өзгелердің ойын сыни қарап, естігенін, білгенін талдап, сылыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауда бағыттауда өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау. Сыни тұрғыдан даму бағдарламасы – әлемнің түкпір түкпірінен жиылған білім берушілердің бірлескен еңбегі. Тәжірибені жүйеге келтірген Джинни, Л.С.Стил, Куртис С.Мередит, Чарльз Тэмпл. Жобаның негізі Ж.Пиаже, Л.С.Выгодский теорияларын басшылыққа алады. Мақсат барлық жастағы білім алушылардың кез келген мазмұнға сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға сабақтарда үйрету. Сыни ойлауды дамыту технологиясын дәстүрлі оқытудан басты айырмашылығы – білімнің дайын күйде берілмеуі. Сын тұрғысынан ойлау – оқу мен жазуды дамыту бағдарламасы. Оқушы мен мұғалімнің бір – бірімен еркін сөйлесуге, пікір таластыруға, бір-бірінің ойын тыңдауға, құрметтеуге, өзекті мәселені шешу жолданын іздеп отырып, қиындықты жеңуге баулитын бағдарлама. Оқушы – ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші. Мұғалім – әрекетке бағыттаушы, ұйымдастырушы.

Сыни тұрғыдан ойлауды үйрету үшін мына төмендегі шаралар орындалуы шарт:

1. Сын тұрғысынан ойлауды тудыру үшін уақыт керек;
2. Білім алушылардың ойланып –толғануға, ойын ашық айтуға рұқсат беру керек;
3. Әртүрлі идеялар мен пікірлерді қабылдау;
4. Үйрену барысында білім алушылардың белсенді іс –әрекетін қолдау;
5. Кейбір білім алушылар түсіп қалған қолайсыз жағдайларды әжуаға айналдырмау;
6. Білім алушылардың бір бірінің жауабына жасаған сынының дәлелді, дәйекті болуын талап ету;
7. Сын тұрғысынан ойлауды бағалау.

Оқыту үдерісінде алдымен оқу мақсаты, оқыту мазмұны және сабақ құрылымы мен формалары өзгереді. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасы бойынша оқыту үдерісінде білім алушы басты тұлға деп алып:

- Оқытуды білім алушылардың дамуына байланысты ұйымдастыру;
- Оқыту мазмұнына байланысты мақсат пен міндетті дұрысқойып, нәтижеге жету;
- Жек тұлғаның танымдық әрекет иесі болуы;
- Мұғалім мен білім алушының арасында тең құқылы қарым қатынастың болуы;
- Кәсіби деңгейін дамытып, жаңашыл мұғалімнен зерттеуші мұғалімге көтеруілу;

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасы бойынша оқытудағы өзгерістің нәтижесі мынадай болады:

- сабақ түбегейлі білім алушыға бағытталады;
- ұжымдық ынтымақтастық қатынас орнайды;
- бұрынғы білімдеріне білім қосады;
- микроклимат өзгереді;
- білім алушылардың жауапкершілігі артады;
- күтпеген өзгерістер болу үшін стандартты емес тәсілдерді қолдану;
- проблемалық ситуациялар туғызу;
- білім алушылар жоғары деңгейдегі сұрақтар қоюға дағдыланады;
- білім берушіде өзгереді, білім алушы мен білім беруші бірге дамиды, бір – бірінен үйренеді, бірге ізденеді.

1. Белсенді әдістерді қолдану жолдары.

Интерактивті әдісті таңдау себебі көбіне ол білім алушылардан модельдеуді және қатысушының дағдысын дамыту. Сабақтың жоғары деңгейде өтуінің алғы шарты белсенді әдіс – тәсілдерді дұрыс таңдап, оны жүргізу. Кез келген мұғалім әдіс – тәсілдердің қыр – сырын жетік түсінуі керек. Сонда ғана жұмыс нәтижелі болады. Интерактивті әдіс өзара әрекет түрін және кең көлемдегі тапсырмаларды қамтиды. Бірақта қандай әдістемелік тәсілдер болмасын, негізгі білім көздері білім алушының өз өміріндегі тәжірибесі болып табылады. Әдіс – тәсілдердің негізінде білім алушыларды шығармашылықпен әрекет етуге, ізденімпаздыққа баулуға, еркін, жан - жақты ойлануына, үздіксіз жұмыс жасауына жол ашады. Жұмыстың ыңғайына қарай әдістерді де өзгертіп отырған тиімді.

«Ми шабуылы», «ми штурмы» («дельфи» әдісі) – бұл әдіс, берілген сұраққа кез-келген оқушы жауап бере алатын әдіс.

Рөлдік ойын

Рөлдік ойын - бұл өмірлік жағдайлардың белгілі бір мінез-құлық немесе эмоционалдық жақтарын меңгеру ниетінде алдын-ала бөлінген рөлдер арқылы қатысушы топтардың сахналап ойнауы.

Жобаны әзірлеу

Бұл әдіс қатысушыларға ойша аудиториялардан шығып, талқыланатын мәселе бойынша өз әрекетінің жобасын жасауға мүмкіндік береді.

Кері байланыс

Кері байланыс қатысушылардың талқылап отырған тақырыптарының реакциясын ұғынуға, оқуды ұйымдастыру мен өткізудің кемшіліктері мен артықшылықтарын көруге, нәтижелерін бағалауға мүмкіндік береді.

Попс әдісі

Менің ойымша.....
Мен мұны былай дәлелдеймін....
Дәлел ретінде мысалдар келтіремін.....
Мынадай қорытынды шешімге келдім.....

«Ақылдың алты қалпағы»

Ақ қалпақ – негізгі фактілер, орташа объективті ақпарат.
Қызыл қалпақ – ішкі сезім, эмоцияны білдіру.
Қара қалпақ – сыни аналитик, логикалық негатив.
Сары қалпақ – шуақты оптимизм, логикалық позитив.
Жасыл қалпақ – мүмкіндіктер, идеялар.
Көк қалпақ – қорытынды, шешім.

Әдебиеттер:

1. А.Әлімов. Оқытудағы интербелсенді әдіс –тәсілдер. Астана, 2014.
2. А.Әлімов., Интербелсенді әдістерді ЖОО қолдану мәселелері. Оқу құралы. – Алматы, 2013.
3. Мирсеитова С. Оқыту ізденіс ретінде және ізденіс оқыту ретінде. Қарағанды, 2011.

МАЗМҰНЫ

Сүгірбаева Гүлжан Дәулетбекқызы АЛҒЫ СӨЗ.....	3

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КРЕАТИВТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ АСПЕКТІЛЕРІ

Ділдабаева Занида Мейрамбекқызы ЖАЛПЫ ТІЛ КЕМІСТІГІ БАР БАЛАЛАРДЫ МЕКТЕПКЕ ДАЙЫНДАУДА ЛОГОПЕДТІҢ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ.....	4
Асланова С., Масалиева Ж.А. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ БЕЙНЕЛЕУ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ....	9
Сыздық С., Масалиева Ж.А. ЕРЕСЕК ТОБЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІНІҢ ДАМУЫ.....	14
Берік Г., Масалиева Ж.А. ӨЗІНЕ-ӨЗІ ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ – ЕРТЕ ЖАСТАҒЫ БАЛА ЕҢБЕГІНІҢ БАСТАУЫ.....	19
Төленді Н., Масалиева Ж.А. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ТАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	23
Мусабаева М.С., БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДАҒЫ МҰҒАЛІМНІҢ КРЕАТИВТІ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ.....	28

Баймусаева К.А.
АРНАЙЫ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ МОДУЛЬДІК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РӨЛІ..... 31

Құрманбекова К., Керімбаева К.З., Битемирова А.Е.
«КОМПЛЕКСТІ ҚОСЫЛЫСТАР» ТАҚЫРЫБЫН АҚПАРАТТЫҚ - КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР БОЙЫНША ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ..... 34

Әмірбекұлы А., Мамыраимова М.
АРАЛАС КОГНИТИВТІ ОҚЫТУДЫҢ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РОЛІ..... 38

Әмірбекұлы А., Дүйсехан Б. Ө.
АРАЛАС КОГНИТИВТІ ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ ҚҰЗІРЕТТІЛІК ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РӨЛІ..... 43

Бердыбекова А.Л, Бөгенбай Сабина
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МЕНЕДЖМЕНТТІҢ ЗАҢДЫЛЫҚТАРЫ..... 48

Әліпбек А.З., Сейдаева А.Н.
ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ПАЙДАЛАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ..... 52

Альменбетова Карлыгаш Жапсарбаевна, Алпысбаева Нургуль Сарқытбековна
БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИДЕҢГЕЙІН ЖЕТІЛДІРУ..... 56

Бердыбекова А.Л, Егембердиева Ақерке
МЕКТЕПТІ БАСҚАРУДЫҢ ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ..... 60

Абдраманова Н.Ш., Құлмахан Н.С., Бахрамова Г.А.
МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫМЕН ЖҮРГІЗІЛЕТІН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖҰМЫСТАР..... 64

Бахрамова Г.А., Андасбаева Г.А.
ПУТИ РАЗВИТИЯ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ 69

Бахрамова Г.А., Сайран А.С.
ВОСПИТАНИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ У УЧАЩИХСЯ ВСПОМОГАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ..... 74

Бахрамова Г.А., Алтаева Н.С.
ПРОФИЛАКТИЧЕСКИЕ И КОРРЕКЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СЛУЧАЯХ ОТКЛОНЕНИЯ ЛИЧНОСТНОГО И ПОВЕДЕНЧЕСКОГО ХАРАКТЕРА ШКОЛЬНИКОВ ЮНОШЕСКОГО ВОЗРАСТА.....

78
Узахова А.С., Мұсақұлов Қ.Т., Райхан Ж.
ЖОБАЛАП ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ СТУДЕНТТЕРДІҢ ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫНДА АЛАТЫН ОРНЫ..... 83
Узахова А.С., Жаңбыршиев С.Н., Елшибекова А.Т.
ПӘНАРАЛЫҚ НАҚТЫЛЫҚ БАЙЛАНЫСЫ НЕГІЗІНДЕ СТУДЕНТТЕРДЕ ҚАЛЫПТАСАТЫН БІЛІМ, ЕПТІЛІК ЖӘНЕ ДАҒДЫЛАР..... 87
Балабаев Е.Ш., Кулсеитов М.Т., Жунисбекова Ж.А.
КӘСІБИ ІС-ӘРЕКЕТКЕ БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫ ДАЙЫНДАУДАҒЫ КЕЙБІР ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕР..... 91
Д.Қ.Пошаев, Қосдәулетова Б.Х.
БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ДАЯРЛЫҒЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ..... 96
Битабаров Е.А., Алтынбекова Н.М., Жунисбекова Ж.А.
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТ МАМАНДАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН ДАМЫТУДАҒЫ МӘСЕЛЕЛЕР..... 101
Жумабаев А.Б., Сералиева У.О., Керимбеков М.А.
ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ПОТЕНЦИАЛДЫ НЕМЕСЕ КРЕАТИВТІ ОЙЛАУҒА ЫҚПАЛ ЕТЕТІН ҚАБІЛЕТТЕРДІ ДАМЫТУДАҒЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕР..... 106
Жуматаев О.К., Қадырбаев Ж.А., Керимбекова Р.А.
ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ТИІМДІ ОҚЫТУ БАҒДАРЛАМАСЫНДАҒЫ КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ ТҮРЛЕРІН ҚОЛДАНУДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕР..... 110
Катешов М.Д., Батаев Д.А., Қойшыбаева Н.И.
СТУДЕНТТЕРДІҢ ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМЫТУДЫҢ КЕЙБІР ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ..... 116
Крыкпаева Д.Р., Ибрагимова В.Р., Қойшыбаева Н.И.
ОҚЫТУ МЕН ОҚУДАҒЫ БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРДІ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ПАЙДАЛАНУДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ..... 120
Курманбаев Б.И., Ускеналиев А.К., Жунисбекова Д.А.
НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ ДОШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ПО МАТЕМАТИКЕ..... 125
Сотов В.В., Самохвалов В.И., Жунисбекова Ж.А.
НЕКОТОРЫЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ..... 130
Сыдыхов Б.Д., Колесникова Н.В., Гущина М.В.
НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРИМЕНЕНИЯ ИНДИВИДУАЛИЗИРОВАННОГО ПОДХОДА В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ..... 135
Темірханов М.Т., Маликова Е.И., Момбиева Г.А.
ЕЛ БОЛАШАҒЫ - БІЛІКТІ МАМАН ҚОЛЫНДА..... 140
Битемирова А. Е., Битұрсын С.С., Бақдаулетұлы А.
ОНЛАЙН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ..... 146
Кожабергенова Г.Е., Әшірқұл Алина, Құрбанаева Ұлданай, Қойшыман Бекзат
ӨЗІН-ӨЗІ ТАНУ ПӘНІН ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАРИХИ-ӘЛЕУМЕТТІК ҰҒЫМДАРЫН МЕҢГЕРУІ..... 150
Г.С. Халикова, С.Ш.-Кабулов, Р.С Халыкова
ОНЛАЙН ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУ РЕЖИМІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҮЛГЕРІМІ..... 157
Г.С. Халикова, С.Ш.-Кабулові, Р.С Халыкова
ЖОБАЛЫҚ ОҚЫТУ: ӘДІСТЕМЕСІ МЕН МЕКТЕП ТӘЖІРИБЕСІНДЕГІ ЖАҒДАЙЫ 162
Әбішева Л.П., Сарман М.П., Тоқтасынова А.Ғ.
ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГ ЖҰМЫСЫНЫҢ ӨЗІНДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ..... 167
Ибрагимова.С.Б., Дуйсенова М.М.

DEVELOPING KEY SKILLS IN ELEMENTARY SCHOOL..... 172
Елшибекова А.Т.,Узахова А.С., Байбатшаева А.Е.
БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ІСКЕРЛІГІ МЕН ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ЛОГИКАЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАР..... 177
Райхан Ж., Узахова А.С., Байбатшаева А.Е.
БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖҰМЫСТАРЫНА ҚОЙЫЛАТЫН ЗАМАНАУИ ТАЛАПТАР..... 182
Мирзалиева Балиха Уразбаевна
ОҚЫТУДА САРАЛАП ОҚЫТУ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІН ТИІМДІ ҚОЛДАНУ..... 185
Қаратаева М. С., Қаратаев Н.С., Ондыбаева К.С.
STEM БІЛІМ БЕРУДІҢ БҮГІНГІ ЖАҒДАЙЫ МЕН БОЛАШАҒЫ..... 189
Ж.И.Курманбаева, М.Ә. Сейсенбек, А.О.Махкамов
ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ОБЛАЧНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ..... 193
Жолдасбекова Г.Д, Култаева Г.А.
БЕЙІНДІК ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӘСІБИ ДАЯРЛЫҒЫН АРТТЫРУ..... 197
Taiteliyeva M.A, Barysova.N.T., Beisenbayeva A. A.
ALGORITHM OF STUDENTS' WRITING SKILLS DEVELOPMENT WITH THE HELP OF MODERN INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES..... 202
Қалжан А.Қ., Аяпова Б.А.
ДИЗАРТРИЯСЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ СӨЗДІК ҚОРЫНЫҢ ДАМУЫ..... 206
Байымбетова Ж.А., Қазыбаева К.
БАСТАУЫШ СЫНЫПТАҒЫ ЖАЗБА ЖҰМЫСТАР..... 211
Сарсенбиева Н.Ф., Альтаев Е.Б., Сарсенбаева А.С.
ЭЛЕКТРОНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ ПЛАТФОРМАСЫ ONLINEМЕКТЕР-BILIMLAND-TI ОҚУ ҮРДІСІНДЕ ҚОЛДАНУ..... 216
Ортаева А.С., Қалтай А.Е
ЖЕТІМ БАЛАЛАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҰМЫС ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ..... 221
Ортаева А.С., Еркінбек Д. Ә.
ЖАС ҰРПАҚТЫҢ БОЙЫНА РУХАНИ –АДАМГЕРШІЛІК ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ..... 225
Кумусбекова Гульмира
ОСОБЕННОСТИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБУЧЕНИЯ..... 228
Оразымбетова К.Ш., Толбасыева А.Д.
ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ..... 232
Есмахан Н.Ж., Тұрысбек Б.Ә., Джаймаев А.Р.
ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ИКЕМДІЛІГІН ДАМЫТУ..... 237
Бегалиева Р.Н., Мұзаппар А.
ДӘСТҮРЛІ ОҚЫТУ МЕН ДАМЫТА ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ..... 242
Бегалиева Р.Н., Байырбекова Л.М
ИННОВАЦИЯЛЫҚ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРҒА БІЛІМ БЕРУДІҢ ӘДІСТЕМЕСІ..... 245
Бегалиева Р.Н., Байырбекова Л.М
ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ. 249
Қатбаева М.Т.
ОРТА МЕКТЕПТЕ БЕЙІНДІК ОҚЫТУДЫҢ ҚАЖЕТТІЛІГІ..... 253
Байырбекова Л.М., Бегалиева Р.Н.
КӘСІБИ БІЛІКТІЛІК-ЗАМАН ТАЛАБЫ..... 257
Байырбекова Л.М., Бегалиева Р.Н.

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА КАК ОСНОВНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ..... 262

Қозыкеева Р.А., Әбдікәдір Ғ.А, Кенжеев Б.Ж.
ОҚУШЫНЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫН КЕҢЕЙТУДЕ ДИДАКТИКАЛЫҚ МАТЕРИАЛДАР ДАЙЫНДАУДЫҢ МАҢЫЗЫ..... 268

Қозыкеева Р.А.., Манап Қ.Ж., Кенжеев Б.Ж
ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ІС-ӘРЕКЕТТЕРІН ЖОБАЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ БЕЛСЕНДІРУ ЖОЛДАРЫН АНЫҚТАУ..... 271

Сакулова Ақбопе, Жапбарова Г.А.
ЗИЯТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ 2-3-СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ..... 274

Тугелбаева Эльмира Базарбаевна, Айнабаева Дина Абдихаимовна
МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ТӘРБИЕ МЕН ОҚЫТУҒА ЖАҢА ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІ ЕНДІРУ 278

Егенова Назгул Атаевна, Абдраманова Гүлмира Мүбәрәкқызы
ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МҰҒАЛІМНІҢ ШЕБЕРЛІГІ..... 280

Абашева Перизат Алпысбаевна, Сегизбаева Булдыршин Жумажановна
МЕКТЕП ПЕН ОТБАСЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ..... 285

Жуманова Райхан Муратовна, Жунисова Лаура Бериковна
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН КӨРКЕМ ЖАЗУҒА ҮЙРЕТУ ЖОЛДАРЫ 288

Туранова Г.К., Базарбаева Жанат Адырбековна
МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДА 4К МОДЕЛІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ЖОЛДАРЫ 291

Адилаева Алма, Байдилдаева Алма Оразовна
ОТБАСЫ ЖАҒДАЙЫНДА ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ АЛҒЫ ШАРТТАРЫ..... 294

Жуматаева Арайлым Байдуллаевна, Абенова Сауле Ермекалыевна
ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМЫТУДАҒЫ РӨЛІ..... 298

Эшмурадова Куттығыз Курбановна
МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ТАНЫМДЫҚ-ТІЛДІК ДАМЫТУДА ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРДІ ПАЙДАЛАНУ..... 302

Байдулла Марина Сабыржанқызы
ГЕОБОРД ТАҚТАЙШАСЫ..... 305

Турсынбаева Зульфия Патаевна, Қасымбекова Айгүл Бердібекқызы
МЕКТЕПАЛДЫ ДАЯРЛЫҚТА ИННОВАЦИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ..... 310

Абаева Ғ.А., Жумагелдиева А.Д.
ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ТӘЖІРИБЕСІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУҒА ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ..... 314

Алдиярова Айжан Ысқаққызы
МҰҒАЛІМ-ЛОГОПЕД ЖҰМЫСЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ӘДІСТЕР..... 319

Алдиярова Айман Искаковна
КОРРЕКЦИОННАЯ РАБОТА С АУТИЧНЫМ РЕБЕНКОМ..... 323

Баймаханова Сымбат Маратовна
БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІНДЕГІ КЕМШІЛІКТЕРДІ АНЫҚТАУДЫҢ ТӘСІЛДЕРІ..... 327

Жунусова Гульмира Есенболатовна
БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛ КЕМІСТІГІНІҢ ТҮРЛЕРІ ЖӘНЕ ОНЫ ТҮЗЕТУ ЖОЛДАРЫ 330

Искахова Гульжар Скендеровна
ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ УРОКОВ РУССКОГО ЯЗЫКА В ШКОЛЕ С ПРИМЕНЕНИЕМ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ 333

Калдарбекова Ақсәурен Жақсылыковна

БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТІНІҢ БҰЗЫЛУЫ, ОНЫ ЕРТЕ АНЫҚТАУ..... 338
Калдарбекова Ақсәурен Жақсылыковна
БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТІНІҢ БҰЗЫЛУЫ, ОНЫ ЕРТЕ АНЫҚТАУ..... 341
Кочерова Назира Бекмуратовна
ЖАЛПЫ ТІЛ КЕМІСТІГІ БАР БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗДЕРІ..... 344
Седова Елена Борисовна
ОБУЧЕНИЕ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ТЯЖЕЛЫМИ НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ..... 349
Стрельцова Марина Владимировна
НАЧАЛЬНЫЙ ЭТАП КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЫ С НЕГОВОРЯЩИМИ ДЕТЬМИ 351
Такибаева Улдархан Акжигитовна
ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІ – ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТҰРҒЫДА ҚОЛДАУ КӨРСЕТУ..... 356
Хворова Ирина Владимировна
КРИТЕРИИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛОВИЙ РЕБЕНКА МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С НАРУШЕНИЕМ РЕЧИ..... 359
Қуатбекова Болдықыз Еркинбековна
КҮРДЕЛІ ТІЛ КЕМІСТІГІ БАР БАЛАЛАРДЫ МЕКТЕП АЛДЫ ИНКЛЮЗИЯЛЫҚ БІЛІМ АЛУҒА ДАЙЫНДАУ..... 364
Бегалиева Роза Тунгишбековна
СЫНЫ ТҰРҒЫДАН ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ..... 369